ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 1
VENDREDI
1er JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.361 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.361

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԼԻԵՒ ԻՐԱՆ ԳՆԱՑ

Չորեքշաբթի, Յունիս 29-ին, Ազրպէյճանի նախագահ Հայտար Ալիեւ Պարսկաստան մեկնած է չորս օրուան այցելութեան մը համար: Առաջին անգամն է, իր ընտրութենէն ի վեր, որ Ալիեւ Իրան կ'այցելէ: Բաքուի մէջ կ'ըսեն որ այս այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ որպէս պատասխան այն այցելութեան որ Իրանի նախագահը՝ Հաշեմի Ռաֆսանճանի, Ազրպէյճան կատարեց անցեալ Հոկտեմբերին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՓԻ, Յունիս 29-ին, ամբողջ օրը հարցաքննուելէ ետք, ազատ արձակուեցաւ առանց նոյնիսկ երաշխաւորագին մը վճարելու: Վար դրուեցան, սակայն, իր ինքնութեան թուղթը եւ անցագիրը ու արգիլուեցաւ իրեն երկրէն հեռանալ մինչեւ Յուլիս 19: Այդ թուականին կրնայ վերսկսիլ երթալ մասնակցելու համար Եւրոպական Նորընտիր Խորհրդարանին առաջին նիստին: Զեղծարարութեան ձեւը եւ Թափիի դէմ տեսակ մը «հալածանքի» բնոյթը որ կը տիրէ ի վերջոյ կը նպաստէ ինքնակային որ զոհի վերածուած է: Բացատրուեցաւ թէ առատուն կանուխ ոստիկանութեան խուժումը փարիզեան իր առանձնատունը կ'արդարացուէր անով որ հեռաձայնային ունկնդրութիւններէ պարզուած էր որ Թափի կը պատրաստուէր մեկնելու, մարդասիրական այցելութիւն մը կատարելու համար Ռուանտա մինչեւ Յուլիս 19 (այդ թուականին կրկին անձեռնմխելիութիւն կը վայելէ, որպէս Եւրոպայի Խորհրդարանական): Հարց տրուած է այս առթիւ, թէ արդարադատութիւնը իրաւունք ունի՞ հեռաձայնային ունկնդրութիւններու դրութիւն հաստատել երեսփոխանի մը (այն ատեն անձեռնմխելիութիւն կը վայելէր տակաւին): Հաշիւ որ միակ հարցումը չէ Թափիի պարագային և Իւմանիթէ (Յունիս 30) բրասերի կերպով դիտել կուտայ որ երկու ամիսէ հինգ տարբեր խնդիրներու համար քննութեան տակ առնուած է Թափի, բայց, ցարդ՝ ոչ մէկ դատավարութիւն: Խորհրդականով ալ Գլօտ Գասպան կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞վ է այս ամբողջ «սինեմա»-յի բուն հեղինակը...: Յունիս 29-ին, իր ձերբակալութեան առընչութեամբ, լրագրողները հարցումներ կ'ընէին երեսփոխաններուն եւ Փաթրիք Տէվէճեան կը պատասխանէր՝ «Ֆրանսայի մէջ 360 հազար հոգի քննութեան տակ կը գտնըւին...»:

ԱԼԺԻ մէջ, 15 հազարէն 20 հազար հոգի ցոյց մը կ'ընէին, Յունիս 29-ին, երբ յիշատակ նախագահ Պուտիաֆի որ սպաննուած էր ճիշդ երկու տարի առաջ եւ ճշմարտութիւնը կը պահանջէին, երբ երկու ռումբեր պայթեցան ահաւոր խուճապ առաջացնելով: 64 վիրաւոր կար: Ցոյցը կազմակերպած էր «Հանրապետութեան համար շարժումը» որու նախագահն է Սայիտ Սաադի եւ անոր դէմ է որ գործուած է ահաբեկչական արարքը: Երկու ռումբերը պայթած են երբ Թափօրը Մուսթաֆա Պէնպուլայտի հրապարակին առջեւէն կ'անցնէր եւ ամբոխը՝ «Սաադ»ի նախագահ» կը պոռար: Վիրաւորներու մէջ են երեք լրագրողներ, մէկը՝ ֆրանսացի, բայց թեթեւօրէն: Ցուցարարներուն մէջ կային, գլխաւորաբար, կիներ եւ երիտասարդներ, Ցոյցին լոզունգներն էին՝ «Ամէն բանէ առաջ՝ Ալժերիա», «Ճշմարտութիւն ամբողջ ճշմարտութիւնը Պուտիաֆի սպանութեան մասին», «Ազատ եւ ժողովրդավար Ալժերիա»:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի մրցումներու շարքին, Յունիս 29-ին, Սաուտի Արաբիա յաղթեց Պելժիոյ 1 -- 0, Հոլանտա՝ Մարոքի 2 -- 1 եւ ութերորդ ուարտականներուն համար որակուած են նաեւ Սաուտի Արաբիա, Պելժիա եւ Հոլանտա: Նոյն գիշերը սակայն նոր պատմութիւն մը ծագեցաւ Մարատոնայի վերաբերեալ: Յայտնուեցաւ թէ արժանթինցի հռչակաւոր խաղացողը գործածած է դեղահատ մը՝ էֆէտրին գործածած է: Այս խողութիւնը յայտնաբերուած է Արժանթին -- Նիժերիա (Յունիս 25, 2 -- 1) մրցումէն ետք: Առաջին քննութիւն մը դրական արդիւնք տուած է եւ Յունիս 30-ի երեկոյեան 2-րդ մը պիտի կատարուէր: Մարատոնա որ կրնայ արտաքսուիլ այս պատճառաւ բնաւ իրար անցած չէ: Կ'ըսուի թէ այդ դեղահատը առած է չընչառութեան դժուարութիւններ ունենալուն պատճառաւ:

ԿԱՌՔԵՐՈՒ հարկադրոշմները (վինեէթ) պիտի սղեն 1995-ի համար: Նոյեմբերին վաճառքի հանուող հարկադրոշմները կրնան մինչեւ 20.3% յաւելում կրել ամէնէն տարածուած կառքերուն համար (5 - 7 ձի) Կիւյան եւ 16.5% Սէն - Մարիթիմ: Երեք նահանգներ միայն որոշած են գիները իջեցնել՝ Ռէյինոն, Ավէրոն եւ Ուշ - տիւ - Ռոն: Փարիզի մէջ յաւելումը 9.7% պիտի ըլլայ, 5.5՝ Սէն է Մառն, 10.7 Օ-տը-Սէն եւ 9.8% Սէն - Սէն - Տընի:

ԱԼԺԵՐԱՅԻ երեք գաղթականներ մեռած են առջի օր, զոհ՝ ականի մը, երբ կը փորձէին ապօրինի կերպով Թուրքիայէն Յունաստան անցնիլ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, վերահաստատելով հին աւանդութիւն մը, ներկայ եղաւ Ազգ. Ժողովի նախահին տրուած ընդունելութեան (Յունիս 29) Ազգ. Ժողովի գարնանային նստաշրջանի փակման առթիւ:

ՃԱՓՈՆԻ նոր վարչապետն է ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխը՝ Թոմիչի Մուրայամա: Ընտրուած է 214-ի դէմ 261 ձայնով, Ծնած է 1924-ին: Ճարտարարուեստի եւ գործի շրջանակները, առ այժմ, վերապահ են:

ԹԵՀՐԱՆԻ բնակիչները այլեւս ուղղակի յարաբերութեան մէջ կրնան մտնել Ամենակալին հետ: Հեռաձայնի թիւն է՝ 114, այսինքն Գուրանի սուրաթներու թիւը ու կը լսեն մահմետականներու Ս. Գրքէն հատուածներ:

ՄԱՄՈՒԼ

«Ֆիկառօ -- Մակազին»ի վերջին թիւին (Յունիս 25) նամականիի բաժնին մէջ լոյս տեսած էր հատուած մը Տիկին Միրաքեանի (Մարսէյլ) նամակէն ուր ան կ'ողբար Հայերու եւ Յոյներու ջարդը, չեչտելու համար թէ կարելի՞ է Եւրոպայի մէջ ընդգրկել երկիր մը որ դարուս ցեղային առաջին մաքրագործումին ձեռնարկեց: Ո՛չ, կ'ըսէ, նամակագիրը, ցորչափ Թուրքերը չեն ըրած իրենց մէա քուլփան եւ վար առած յուշարձանը Թալաթի (քրիստոնեաներու Հիթլէրը):

ՀԵՌԱՏԻՊ

Երեւան — Փարիզ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 28 / 29)

ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ

Նախագահական հրամանագրով Կարինէ Դանիէլեան հեռացած է Բնութեան եւ շրջակայ միջավայրի պահպանութեան նախարարի պաշտօնէն, իր իսկ դիմումով:

ԿԱԶԻՄԻՐՈՎԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԸ

Յունիս 27-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Ելցինի յատուկ ներկայացուցիչ Վ. Կազիմիրովը, որ Բաքուէն անցած էր Երեւան: Հանդիպումին, որու ընթացքին անգամ մը եւս քննարկուած են Ռուսաստանի միջնորդութիւն առնչուող հարցեր, ներկայ գտնուած են նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարը եւ փոխ -- նախարարը, Հանրապետութեան նախագահի յատուկ ներկայացուցիչ Դ. Շահնազարեան:

Կազիմիրով նախքան Բաքու վերադառնալը մամուլի ասուլիս մըն ալ տուած է, որու ընթացքին յատկապէս ընդգծած է ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի միջնորդութեանց էական տարբերութիւնները: Կազիմիրով հերքած է նաեւ այն լուրերը, ըստ որոնց Ազրպէյճան իրեն առաջարկած կ'ըլլայ Թուրքիոյ եւ Իրանի մասնակցութիւնը եւս կնճիռի կարգաւորման բանակցութիւններուն:

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յունիս 30-ին Թիֆլիսի մէջ տեղի կ'ունենար Սեւծովեան երկիրներու տնտեսական Համագործակցութեան Արտաքին նախարարներու դ. հանդիպումը, որու կը մասնակցէր նաեւ Վահան Փափազեան: Նոյն շրջագիծին մէջ Յունիս 28 -- 29-ին տեղի ունեցած են աւագ պաշտօնեաներու հանդիպումները որոնց մասնակցած են նաեւ Հայաստանի Արտաքին, Տնտեսութեան, Ելմտական, Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարարութիւններու փորձագէտները:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Յունիս 28-ին Լ. Տէր -- Պետրոսեան Հայաստանի բանակի նիւթա -- թէքնիք եւ դրամական մատակարարման, պարէնաւորման հարցերուն եւ գարնան զորակոչի ընթացքին նուիրուած խորհրդակցական տեսակցութիւն մը ունեցած է փոխ -- նախագահին, վարչապետին եւ հարցին առնչուող պետական նախարարներու եւ նախարարներու հետ:

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՄԻՆԱՐ

Երեւանի մէջ, Յունիս 27-ին իր աշխատանքները սկսած է «Ուժանիւթի քաղաքականութիւնը եւ պետութեան ու ուժանիւթի բնագաւառի ձեռնարկութիւններու յարաբերութիւնները» թեմայով ֆրանքեւհայկական սեմինարը: Փոխ - վարչապետ, սեմինարի նախագահ Վիգէն Չիտեչեանի բացման խօսքէն ետք, ելոյթներ ունեցած են Տիկին Տը Հարթինկ, Տնտեսութեան նախարար Ա. Եղիազարեան, Ֆրանսայի Արդիւնաբերութեան նախարարութենէն Ժան - Փիէր Փերէն, Ուժանիւթի եւ Վառելանիւթի փոխ - նախագահ Կարէն Գալըստեան:

ՅՈՒՇԱՄԵՏԱԼԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Հայաստանցի ֆիզիկա -- մաթեմատիկոս տոքթոր Նուրի Գրիգորեան, Ղարաբաղի գիտական քարտերու պատրաստութեան բերած իր նպաստին համար, Ստեփանակերտի մէջ տուած դասախօսութիւններու շարքէն ետք արժանացած է Արցախի «Մենք ենք, մեր լեռները» յուշամետալին:

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Հայաստանի հաշմանդամներու ողիմպիական Կոմիտէի հիմնադիր համաժողովը գումարուած է Յունիս 24-ին, Երեւան: Անոր նպատակն է մարզանքը ընդհանրացնել հաշմանդամներու մօտ եւ մարզիկ հաշմանդամներուն մասնակցութիւնը ապահովել միջազգային մրցումներուն, ինչպէս նաեւ 1996-ի Աթլանթայի հաշմանդամներու ողիմպիականներուն: Կոմիտէի նախագահ ընտրուած է «Փիւնիկ» հաշմանդամներու միութեան նախագահ՝ Յակոբ Աբրահամեան:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ

«ՀԵՌՈՒՍՏԱՏԵՍԱՅԻՆ ՍԱՐՔԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ» ԾՐԱԳՐԻ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԱՍԻՆ

27 ՅՈՒՆԻՍ 1994 Թ.

«Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհրդի առաջին նիստում որոշում էր կայացուել հայկական հեռուստատեսութեանը մինչեւ 200 հազար ամերիկեան տոլար ընդհանուր արժողութեամբ հեռուստատեսային սարքաւորումներ տրամադրելու մասին: Որոշուել էր ձեռք բերել եւ հեռուստատեսութեանը տրամադրել տեսախցիկներ, մոնթաժող սարքաւորումներ, պահեստամասեր եւ այլն: Ծրագրի ֆինանսաւորումն ամբողջութեամբ ստանձնել էր Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհրդի անդամ, Արժանթինահայ բարերար Էդուարդօ Էռնեկեանը: Փետրուար ամսից սկսած ստացուում են հեռուստատեսային տեխնիկայի առաջին խմբաքանակները: Մինչեւ այսօր ստացուել է մօտ 60 հազար տոլարի պահեստամասեր և սարքաւորումներ, որը համապատասխան փաստաթղթերով յանձնուել է հայկական հեռուստատեսութեանը:

«Հեռուստատեսային սարքաւորումներ» ծրագիրը շարունակւում է:

Հոգաբարձուների Խորհրդի անդամ, Արժանթինահայ Էդուարդօ Էռնեկեանը սեփական նախաձեռնութեամբ հեռուստատեսային ինքնավար ստուդիա է նուիրել Հիմնադրամի գործադիր վարչութեանը՝ Հիմնադրամի քարոզչական աշխատանքների համար:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԻԼԻԿԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութներուն մէջ իմացական աշխատանքի նուիրուած բուռ մը մարդիկ ապրած են 1920-էն ասդին, ոմանք՝ առժամաբար, ուրիշներ՝ ցմահ. խօսքը կը վերաբերի դրսեկ մարդոց, որոնք նախապէս վաստակի տիրացած էին կամ այդ վաստակը իրագործեցին մտաւորական կլիմանապատի մը մէջ, միաժամանակ որոշ ծանօթութեան արժանանալով այլուր, անհաւասար չափերով:

Անոնց շարքին է Հ. Յարութիւն Ծ. Վրդ. Թէքէեան (Պեհեսնի, 1910) որ 1948-էն ի վեր Մոնթէվիտէօ կ'ապրի եւ մինչեւ 1981 Լատինական Ամերիկայի հայ կաթողիկէ փոքրաթիւ համայնքներու հոգեւոր պետը եղած է:

Հ. Յարութիւն Թէքէեան՝ Եղեռնէն մազապուրծ ազատած, իր ուսումը ստացած է Լիբանան: Տոքթորական իր աւարտաճառը՝ ֆրանսերէն («Orientalia Christiana», Հռոմ, 1939), լայնօրէն յայտնի է Կիլիկիոյ շրջանի պատմութիւնը ուսումնասիրողներուն: Մոնթէվիտէօ հաստատուելէ ետք, հրատարակած է սպաներէն – հայերէն (Պէյրութ, 1955) եւ հայերէն – սպաներէն (Պուէնոս - Այրէս, 1984) զոյգ բառարաններ, իրենց տեսակին մէջ եզակի եւ, երկրորդի պարագային, յատկապէս օրակաւոր: Դասախօսութիւններու, յօդուածներու, ճայնասփիւռային զրոյցներու եւ անտիպ ուրիշ նիւթերու կողքին, տարիներէ ի վեր լծուած էր իր յուշերուն պատրաստութեան, որոնք անցեալ տարի լոյս տեսած են Պուէնոս – Այրէսի մէջ (1):

Կ'արժէ նշել, որ սպաներէն լեզուով յուշագրական գործերը քիչ յայտնի են մեր մէջ: Եթէ չենք սխալիր, Հ. Թէքէեանի հատորին նախորդած են Արշաւիր Շամլեանի «Բարձր Հայքի Յուշեր», Գէորգ Ա. Սարաֆեանի «Գաղթականէն դաստիարակ» եւ Էտուարտօ Պետրոսեանի «Հայրիկ» հատորները, վերջինս՝ գրական ընդգծելի արժանիքներով (2):

Հինգ հարիւր էջնոց այս նոր գիրքը, որ անձնական բազմաթիւ լուսանկարներով հարստացած է (ոմանք՝ պատմական արժէքով), խմբագրած է իրաւաբան Աննա Մարիա Պալեան, որ նոյնպէս կարճ նախաբան մը ստորագրած է:

Գիրքը բաժնուած է վեց մասի: Հեղինակի յառաջաբանին կը յաջորդէ առաջին մասը՝ Մեծ Եղեռնէն յուշեր (էջ 19–112): Այս մասը երկու ստորաբաժանումներ ունի. առաջինը Հ. Յարութիւնի մօր յուշերուն սպաներէն թարգմանութիւնն է (տե՛ս Աւետիս Թէքէեան, «Դրուագներ Մեծ Եղեռնէն», Պէյրութ, 1956), երկրորդը՝ իր անձնական յուշերը 1914 – 1918 շրջանին: Վերապրողի բոլոր յուշերուն պէս, անոնք եւս թրքական ոճիրին թանկագին վկայութիւնն են:

Երկրորդ մասը՝ «Կիլիկիոյ մէջ» (էջ՝ 113 – 170), կը պատմէ հեղինակին կեանքը Կիլիկիոյ մէջ՝ Պեհեսնիէն աքսորուելէ ետք, զինադադարի կնքումէն մինչեւ շրջանի պարպումը Ֆրանսացիներու եւ ապա Հայերու կողմէ, վերջապէս՝ Լիբանան փոխադրումը:

«Դէպի եկեղեցական կեանք» (էջ՝ 171 – 238). այս երրորդ մասը կը նկարագրէ ապագայ վարդապետին մուտքը, Զմմառու վանք, ուսումնասիրութիւնը, ձեռնադրութիւնը, ապա Պէյրութի Սէն – Ժոզէֆ համալսարանի մէջ աստուածաբանական, իրաւաբանական եւ հայագիտական ուսումը: Չորրորդ մասը (էջ՝ 239 – 278) կուտայ Հ. Թէքէեանի գործունէութիւնը (Պէյրութի մէջ. ան եղած է հոն ներդաղթի խառնաշփոթ տարիներուն ու «Մասիս» շաբաթաթերթի առաջին խմբագիրը դարձած է (1947 – 48):

Հինգերորդ մասը (էջ՝ 279 – 404) Մոնթէվիտէօ իր կեանքի պատմութիւնն է, գաղութին եւ ի մասնաւորի կաթողիկէ համայնքին ծառայելով: 1928 – 1945-ին հոն գործած է Հ. Սերովբէ Քէչէճեան (նախկին վիեննական Մխիթարեան), որուն մահէն ետք հայ կաթողիկէները մնացած են առանց հովիւի: 1948 – 1981 շրջանի Հ. Թէքէեանի գործունէութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրած է համայնքը վարչական ու եկեղեցական մակարդակներու վրայ: Վերջին մասը (էջ՝ 405–499) կը բերէ հեղինակին յուշերն ու տպաւորութիւնները լատինամերիկեան այլ գաղութներու կատարած այցելութիւններուն մասին:

Պէտք է ըսել, որ յուշերը հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին: Շահեկան դէպքեր ու դէմքեր կը տողանցեն, կենդանի բնութագիրներու շնորհիւ: Յուշագիրը չէ գոհացած անձնական դրուագներ շարադրելով, այլ ջանացած է լայն պաստառի վրայ ներկայացնել զանոնք, մանաւանդ այն ընթերցողին համար, որ գրեթէ գաղափար չունի 20-րդ դարու հայկական կեանքի մասին: Կիլիկիոյ պարպումը, Զմմառու վանքի պատմութիւնը, Մոնթէվիտէոյի հայ կաթողիկէ համայնքը «պատրուակներ» են, որպէսզի ընդարձակօրէն ներկայացուի պատմական շրջամիծը ու սպանախօս ընթերցողին առաւել յստակ գաղափար մը տրուի մեր մասին: Միշտ չէ, որ այս նպատակը կ'իրագործուի. կրկնութիւններ եւ ոչ – էական մանրամասնութիւններ երբեմն խանգարիչ դեր կը կատարեն:

Հետազօտողին ու հետաքրքրասէրին համար արժէքաւոր սկզբնաղբիւր մըն է Մոնթէվիտէոյի հայ կաթողիկէ համայնքին նուիրուած մասը, որ շարադրուած է անձնական տուեալներու եւ փաստաթուղթերու հիման վրայ: Նուազ չափով թէեւ, նոյնպէս հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն լատինամերիկեան այլ համայնքներու նուիրուած տողերը:

Զմոռնանք ճշդելու, որ գիրքին մէջ նկարագրուած բազմաթիւ հարցերու մասին ոչինչ գոյութիւն ունի սպաներէն կամ լատաւոյն պարագային, չամ համառօտ տեղեկութիւններ. հետեւաբար, Հ. Թէքէեանի յուշերը այս իմաստով ալ արժէքաւոր են:

Տպագրական բազմաթիւ վրիպակներու կողքին, կան նաեւ վրիպումներ. օրինակ, Ատանա Կիլիկիոյ վերջին թագաւորներու մայրաքաղաքը եղած չէ (էջ՝ 306), Պուէնոս – Այրէսի կաթողիկէ առաջին պաշտօնաթերթ «La Revista Armenia»ն հիմնուած է 1929-ին եւ ոչ՝ 1938-ին (էջ՝ 418), եւայլն:

Փակելէ առաջ, անհրաժեշտ կը գտնենք կարեւոր նկատողութիւն մը. դժբախտաբար Հ. Յ. Թէքէեանի յուշերուն մէջ դիտելի է յարանուանական այլամերժութեան կեցուածք մը որ պատմութեան անցած կը կարծէինք: Խօսքը կը վերաբերի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հանդէպ իր կեցուածքին, Լուսաւորչական – կաթողիկէ – բողոքական փոխադարձ անհասկացողութեան, վիճաբանութիւններու եւ անվստահութեան օրինակները բազում են եւ պէտք չկայ հին թէ նոր դիւաններ բանալու: Ան ճիշդ կերպով կ'ըսէ, թէ «դժբախտաբար մեր հայ ժողովուրդը, ընդհանուր կերպով, տակաւին չէ հասունցած ազգութիւնը կրօնքէն եւ գաղափարախօսութիւններէն զանազանելու համար: Այն օրը, երբ հաւասարապէս հայ նկատենք անոնք, որ իրենք զիրենք կը կոչեն «Լուսաւորչական», «կաթոլիկ», «բողոքական», «դաշնակցական», «հնչակեան», «ռամկավար», «ընկերվարական», «համայնավար», «անաստուած» եւայլն, բոլորը հայորդիներ, հաւասարմեայ նոյն ցեղէն, Հայերու միութիւնը պիտի իրականանայ եւ, այդ միութեամբ, հայ դատի ուժն ու յաղթանակը» (էջ 196–197): Սակայն, որոշ էջերէ բխող ոգին կը թուի անյարիր՝ այս առողջ մտայնութեան:

Մէկդի դնելով Հայաստ. Առաքելական Եկեղեցին «Գրիգորեան» կոչելու խնդիրը, որուն արմատը քաջ յայտնի է (մերժել անոր առաքելական հիմնուած ըլլալը), չենք հասկնար ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կար վերանորոգելու, 30 տարի ետք, Հ. Սահակ Կոգեանի «Հայոց Եկեղեցի»էն առնուած քաղուածքներով, Օրմանեան Պատրիարքի դէմ բանավէճը, անկախ անկէ որ չորս էջով նման նիւթ (էջ՝ 201 - 205) կարելի չէ տալ: Ինչպէս յայտնի է, Հ. Կոգեանի յիշեալ գիրքը ընդդիմախօսութիւն մըն է Օրմանեանի հատորներուն, ուր աշխատած է ժխտել անոր գործը եւ անձը: Եւ տարօրինակ է, որ Հ. Թէքէեան կը կրկնէ իր նախորդին արդէն հերքուած փաստարկները (տե՛ս Հ. Կոգեանի հատորը, էջ՝ 4 – 7):

Յուշագիրը կը խօսի այն մասին, թէ խորհրդային շրջանին Հայաստանի կաթողիկէներուն արգիլուած էր կրօնական կեանքի ամէն նշոյլ: Իր յուշերը կը վերջանան 1990-ին, տպուած են 1993-ին: Մեծ ջանք չէր խլեր իրմէ աւելցնել, էջ 467-ի ծանօթագրութեան մէջ, թէ 1991-էն սկսեալ Հայաստանի կաթողիկէ համայնքը պաշտօնապէս ճանչցուած ու կազմակերպուած է:

Ամէնէն զարմանալին, սակայն, հետեւեալն է. -

«Ատանան Կիլիկիոյ վերջին թագաւորներու մայրաքաղաքն է:

Եղաւ նաեւ 1243-ի, 1306-ի եւ յատկապէս 1317-ի ազգային կրօնական համաժողովներուն նստավայրը. վերջինիս մէջ վերականգնուեցաւ հայ եկեղեցւոյ պաշտօնական միութիւնը Հռոմի առաքելական կեդրոնին հետ, իր կաթողիկոսով, եպիսկոպոսներով ու քահանաներով, թագաւորով ու իշխաններով:

Որոշ հեղինակներ կը համարեն որ այս միութիւնները շահադիտական էին, որպէսզի Պապը Թուրքիոյ եւ Պարսիկներու լուծին տակ տառապող Հայերուն օգնութեան գար: Հետեւաբար, կեղծ միութիւններ էին որոնք կը դադրէին երբ օգնութիւնը կը պակսէր: Պիտի ուզէինք խնայել այս նախատինքը Հայ Եկեղեցւոյ կաթողիկոսներուն եւ եպիսկոպոսներուն, որուն ժուժկալ եւ սուրբ կեանքը հայկական հոգեկանութեան ամենագեղեցիկ էջերէն մին կը կազմէ:

Միութիւն որ դարեր տեւեց եւ ի զօրու կը մնայ այն Հայերուն մէջ որ հաւատարիմ են Հայաստանի դարձի ակունքներուն կաթողիկէ աւանդութեան:

Հայաստանը կաթողիկէ ծնաւ ինչպէս առաջին դարերու միւս ազգերը, որովհետեւ միայն մէկ եկեղեցին կար՝ «մի սուրբ, կաթողիկէ, առաքելական»: Սահմանուած Նիկիոյ ժողովին կողմէ (325), որուն մասնակցած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի որդին եւ զոր ողջ Հայ Եկեղեցին իր հաւատամքին մէջ կը յիշէ» (էջ՝ 401):

Անշուշտ, Կիլիկիոյ շրջանին Հայերը Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի լուծին տակ չէին, ո՛չ ալ 13 – 14-րդ դարերու միաբանական շարժումը անառակ որդիի վերադարձն էր (տե՛ս Հ. Լեւոն Զէքիեանի զեկուցումը Կիլիկիոյ նուիրուած Նիւ – Եորքի գիտաժողովին մէջ, Նոյեմբեր 1993). տարօրինակը, սակայն, այն է որ 1994-ին դեռ կրկնուի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «հերձուած»ի առասպելը:

Այս գրախօսականին նպատակը չէ դատաքննութիւն մը. աւելի՛ն, Հ. Թէքէեանի պէս վաստակաւոր եկեղեցական մը պէտք է հեռու մնար նեղմիտ կեցուածքէ, մանաւանդ որ ինքն իսկ խօսք կ'ընէ էքիւմենիզմի մասին: Էջ 416-ի մէջ կը կարդանք, թէ «Հ. Գազէզեան Պուէնոս – Այրէս ժամանող առաջին հայ եկեղեցականը եղաւ («1922, Յունիս 10»): Առաջին հայ կաթողիկէ եկեղեցականը, պէտք է ճշդուէր առաջին հայ եկեղեցականը եղած է Տ. Պաղտասար Քհնյ. Պարասաթեան (Յունուար 1912), որ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ սպասաւոր էր:

Զենք ուզեր մանրամասնութիւններու մէջ մտնել: Պիտի գոհանանք, յիշեցումի կարգով, մէջբերելով Մխիթարեան բազմավաստակ բանասէր Հ. Պօղոս Անանեանի այն նշումը, թէ «...յայտնի է Կաթողիկէ Հռոմէական Եկեղեցւոյ մէջ վերջին շրջանին համոզումը թէ Հայ Եկեղեցւոյ աւանդութեան մէջ եղած «Մի բնութիւն բանին Աստուծոյ Մարմնացելոյ» բանաձեւումը կը յայտնէ Քաղկեդոնական վարդապետութեան միեւնոյն իրողութիւնը, ինչ որ ԺԵ. դարեր շարունակ մերժուած էր թէ Բիւզանդական եւ թէ նաեւ Հռոմէական եկեղեցիներէն» («Բազմավէպ», 3 – 4, 1991, էջ՝ 334):

Նշուած վերապահութեամբ հանդերձ, Հ. Յարութիւն Թէքէեանի յուշերը չեն դադրիր շահեկան սեւեռում մը ըլլալէ 1915 – 1990 շրջանի Հայոց կեանքի բազմաթիւ երեսներու վրայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

(1) *Memorias del doctor Pascual Tekeyan*, Buenos Aires, Akian Grafica Editora, 1993, pp. 500.

Հասցէ՝
Akian Grafica Editora, Clay 1992,
1426 Buenos Aires, Argentina.

(2) A. Chamlian, *Memorias de Alta Armenia*, Buenos Aires, 1965, K. Sarafian, *De immigrante a educador*, Buenos Aires, 1970; Eduardo Bedrossian, *Hayrig*, Buenos Aires, 1991.

ՀԱՂ ՄԻ ԵՐԹԱՄ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ...

ԱՐԱՐԱՏ ԼՈՒՍՈՅ...

Ա՛յս առաւօտ անգամ մը եւս կ'արթննամ ընդոստ, երբ մեր տան աքաղաղը կ'սկսի իր կոկռուք կուկուլիկկուն արձակել: Կարծես ձայն մէկ ըրած քովի, դիմացի, անդի դրացի տուներու աքլորներն ալ կը ձայնակցին մերինին: Ի՞նչ է, կը հարցնեմ ես ինծի, ասոնց իրենց զարթիր որդեակի հրաւէրի կա՞նչն է: Յամենայն դէպս, ո՛վ կը սիրէ բնութեան երգը, պիտի կրնար անտարբեր ականջով լսել դիւղի արեւածագին այս զարթուցիչ համանուագը: Բնութեան զոյգին:

Պարտէզն եմ կրկին. Տան շան խուլշտանցը ձեւական բնոյթ ունի անկասկած: Իր դեղնագոյն խոնաւ դունչով կը ցատքոտէ չորս կողմս կը դառնայ պոչը շարժելով: Կ'ուզէ որ շոյեմ, փայփայեմ: Յանկարծ կը սլանայ պարտէզին մէկ ծայրը ... կը բեւի թէ զաղտագողի անցնող կատուի մը խշխշուքն է լսած ... Զեմ զարմանար, քանի հաւերուն հետ ճուտիկներ ալ կան...

Սովորական կարճ պտոյտ մը պարտէզին մէջ: Հարցուցած եւ, հետեւաբար գիտէի թէ հոն կային տանձենիներ, մեղրամալաչի կոչուող, քաղցր տեսակի, մշմշենի մը՝ ձմեռնուկ, ուշ հասնող, առ հասարակ ձմրան օրերու վերապահուած, հաղարջի փայլուն, թթուաշ պտուղ, անով քաղցրաւենի կը պատրաստեն, բալենի եւ ալ քովի պարտէզին մէջ ծիրանները արդէն սկսած են ձեւ ստանալ: Կանաչութիւն աչք կը շոյէ:

Կը բարձրանամ պատշգամ եւ, այլեւս ընկալեալ սովորութեամբ՝ հրամցուած սուրճը ումպ - ումպ կ'ըմպեմ՝ դէմ յանդիման սպիտակահեր քրմապետին:

Տէրունական աղօ՞թքս. Արարատ լուսոյ:

Հոնկէ, ուրկէ կուգամ, ես օրս կը բոբեմ միայն գաւաթ մը սուրճով, կամ թէյով:

Հո՛ս ինծի սովեցուցին, թէ բարեկամ ճուագեղ է, կանոնաւոր, կարգին ճաշ մը կամ միսի պատառներով, լաւաշ է, ա՛յս է ա՛յն է: Եւ դեռ անապակ մեղր եւ դիմացի պատկից դրացիին կովէն կթուած տաք տաք կաթ է՝ ճկոյթի չերտով սերուցքին վրան: Զմոռնամ կանաչին՝ կոտեմով ռահանով ու չեմ գիտեր ինչով:

Տան աւագ հօր՝ Ռազմիկի սահմանած ժամանակացոյցը, այս օրուան համար ճշդած է, - Գառնի - Գեղարդ, պտոյտ Երեւան. պայման՝ այցելել Ծիծեռնակաբերդ, անպայման վարդով: Մատենադարանի, Պատմութեան, Կերպարուեստի թանգարաններու այցին համար ա՛յլ օր ճշդած է:

Գառնի - Գեղարդ - Գողթ ճամբուն վրայ, ընկերս Սահակ, փութաջան ուղեցոյցի սրտբաց շարժումով, յանկարծ կեցնէ իր Լատան: Տուֆակերտ կամրջուն կամար մը աչքիս: Արեւով խանձած արեւով կախարդական: Իր ծայրը հազիւ ցոյց տուող լայնածիր տարածութիւնը, դէպի վեր ցցուն իր բարձունքներով, դէպի վար իջնող իր լերանջամէջ հովիտներով, կաս - կարմիր գոյն մը ունի, կանաչ ովասիսներով: Տաք - տաք երկաթով այրած, չիկացած մեր հողն է հայրենական: Աղեղնաձեւ կամարին տակն եմ սառեցի:

Հոսկէ մեր Մասիսը կ'երեւի՝ գեղափառ եւ լուսափա՛յլ: Մեծափա՛ռ վեհութիւն: Զարենցի կամարն է: Անցորդ մըն ալ ես Ու կը կրկնեմ...

– Ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ՝ Իմ Մասիս սարն եմ սիրում:

.

Գառնի, Գեղարդ, փառք միւս օր Էջմիածին, Հռիփսիմէ, Գայեանէ, Զուարթնոց ծանօթ պողոտաներով, այց Մատենադարան եւ դեռ տեղե՛ր ու տեղե՛ր: Ժամանակացոյցը նոյնիսկ արձանագրած է այսինչ օրը Սեւան, լճափին՝ ճաշ եւ հանգիստ:

Կ'ուզեմ բոլորն ալ տեսնել Հայու աչքերով, պատմութեան էջերը քրքրել սիրտ ու միտքով: Ըմբոշխնե՛լ, հա՛ միայն ըմբոշխնե՛լ: Միաժամանակ կը մտածեմ, թէ այս բոլորին մասին եւ, դեռ ուրիշ բաներու մասին շատ յաճախ է գրուած: Զեռնհաս եւ թաթաւուն գրիչներ երբեք չեն պակսած: Ուրե՞մն: Բայց ե՞րբ է պատահած, ո՞ւր է տեսնուած, որ ուխտաւոր մը իր բոլոր տեսածն ու ապրածը մենակ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱԽՔԵՐԸ

Տիթրոյթի մէջ, եռօրեայ հանդիսութիւններով, Յունիս 11, 12 եւ 13-ին, նշուած է Ալեք Մանուկեանի եկեղեցանուէր ծառայութեան 80-ամեակը:

Շաբաթ, Յունիս 11-ին, Մասքօ հաստատութեան հանդիսասրահին մէջ, սկըսած է հանդիսութեանց շարքը, բազմահարիւր հիւրերու ներկայութեան: 1928-ին է որ Ալեք Մանուկեան կը հիմնէր, այժմ աշխարհահռչակ 20 երկիրներու մէջ իր մասնաճիւղերով, 70 հազար պաշտօնէութեամբ եւ տարեկան 7 միլիառ տոլար գործառնութեամբ հաստատութիւնը որ առաջինը մուտք կը գործէր ամերիկեան բաժնետիրական շուկայէն ներս: Հանդիսավարութիւնը կը կատարէր Երուանդ Ազատեան, որ կը հրաւիրէր խօսք առնելու Մասքոյի տնօրէն Պ. Ռիչըրտ Մանուկեան: Ան յիշելէ ետք հօրը առեւտրական տաղանդը, յարատեւ եւ աշխատասիրութեան ոգին, կ'աւելցնէր թէ այսօր՝ 93 տարեկան, հայրը շարաթը միայն 3 օր կ'այցելէր հիմնած ընկերութիւնը և մնացեալ օրերը քարթ կը խաղար ... դրամ շահելու եւ եկեղեցիին նուիրելու համար:

Կիրակի, Յունիս 12-ին, Տիթրոյթի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ ապարողութիւն մը կատարուած է հազար հոգիի ներկայութեամբ, վերակենդանացնելով 80 տարի առաջ Իզմիրի Քասապա գիւղաքաղաքին այն պատարագը որու ընթացքին «դպիր»ի իր մկրտութիւնը ստացած էր Ալեք Մանուկեան: Այսօր ալ, 40 անդամոց Կոմիտաս երգչախումբին հետ կ'երգէր «Հրեշտակայինը» իր շուրջ համախմբուած եկեղեցականներու մասնակցութեամբ: Արեւելեան Թեմի առաջնորդը՝ Խաժակ Արք. իր քարոզին մէջ անդրադարձած է հաւատքի վրայ, վեր առնելով Ա. Մանուկեանի բերած մեծ նպաստը եկեղեցաշինութեան, դպրոցաշինութեան, ծերանոցներու եւ այլ շինութիւններու մարզերուն մէջ, աւելցնելով թէ «պատմութիւնը զինքը պիտի դասէ Ներսէս Շնորհալիի հետեւորդ իշխաններու կարգին»:

Պատարագէն ետք, մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, բազմաթիւ հիւրերու մասնակցութեամբ: Յուզիչ պահ մը եղած է երբ Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան վարժարանի աշակերտուհիները հայկական տարազներով մուտք գործած են իրենց հետ բերելով տարեդարձի կարկանդակը: Ապա, յաջորդող երկու ժամերուն, հանդիսութիւնը վարած է Շահէ Արք. Աճէմեան: Յաջորդաբար խօսք առած են Լուիզ Սիմոնեան (Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդր. վարչութիւն), Գանատայի Հայոց առաջնորդ՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, Միչիկընի ծերակուտական՝ Քարլ Լեւին: Կը կարդացուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը: Շնորհաւորական գիրեր ղրկած են Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, Միչիկընի կառավարիչը, Արարատեան Թեմի առաջնորդը, Ղարաբաղի առաջնորդը, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, ՌԱԿ-ի եւ ԹՄՄ-ի կեդր. վարչութիւնները, Հ. Բ. Ը. Մ.-եան մասնաճիւղերը եւայլն, եւայլն: Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Է. Գորգոյեան յայտնած է Ալեք Մանուկեանի անունով կը հաստատուի 500 հազար տոլարի անձեռնմխելի ֆոնտ մը եւ այդ գումարը կը հայթայթուի Ալեք Մանուկեանի հիմնած ծերանոցի եկամուտէն: Հուսկ խօսք առած է Ալեք Մանուկեան չեշտելով. -

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ 4-ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Յունիս 22-էն 26, Փոռ տը Պուքի (Պուշ տիւ Ռոն) մէջ, տեղի ունեցաւ երիտասարդ թղթակիցներու (ռըփորթէր) միջազգային 4-րդ փառատօնը:

Երիտասարդներու համար, եկած տարբեր ցամաքամասերէ Փոռ տը Պուք քաղաքը, Պէոյի լճակի ափերուն, ոչ միայն աշխարհի մէկ ծայրը նետուած նաւահանգիստ մըն է թէեւ զբօսաշրջիկական հրապոյրներով, այլեւ վայր մը իրարու հանդիպելու, ծանօթանալու, կապեր հաստատելու, յարաբերութիւններ ստեղծելու, իրենց փորձառութիւնները փոխանակելու, կեանքի եւ աշխարհի վրայ իրենց հայեացքը բաղդատելու:

Փառատօնը վայելեց բարձր հովանաւորութիւնը «ԻՒՆԷՍՔՕ»ի, «ԻՒՆԻՍԷՖ»ի ֆրանսական կոմիտէին, Միութիւններու համաշխարհային դաշնակցութեան, Եւրոպական Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղարին, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Սփորի եւ Երիտասարդութեան, Մշակութային եւ ֆրանսախօսութեան, Հաղորդակցութեան, Առողջապահութեան, Եւրոպական հարցերու, Արտաքին Նախարարութիւններուն: Նոյնպէս ստացաւ նեցուկը տեղական՝ քաղաքի եւ նահանգի իշխանութիւններուն եւ կարգ մը մշակութային, երիտասարդական եւ լրագրութենական կազմակերպութիւններուն:

Փառատօնին նպատակն է զարկ տալ ռըփորթաժի արուեստին, յայտնաբերել եւ քաջալերել երիտասարդ, շնորհալի եւ խոստումնալից տաղանդներ, նաեւ ստեղծել պաշտօնական թղթակիցներու լայն ցանց մը աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ:

Առաջին ընտրութենէ մը յետոյ, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11-էն 15, այս տարի եզրափակիչ փուլին մասնակցեցան քսան երկիրներ եւ ներկայացուեցաւ յիսուներկու ռըփորթաժ: Ասոնց մէջ ներկայ եղաւ Հայաստանը, առաջին անգամ ըլլալով: Ներկայ եղաւ Հայաստանը փառատօնին՝ ռըփորթաժի մը եւ դատակազմին մէջ ներկայացուցիչով մը:

Հայ երիտասարդներու պատրաստած «ԷՍ - Օ - ԷՍ Մանկութիւն» տեսերիզը վեց վայրկեան, նուիրուած էր Խարբերդ Մանկատան, որ կը գտնուի Երեւանի մերձակայ շրջան մը, անոր խնդիրներուն, հոգերուն, դժուարութիւններուն: Տխուր պատմութիւն մը որ կը պատկերացնէ ծնողազուրկ կամ լքեալ երախաներու ապրած ոչ դիւրին եւ աննախանձելի պայմանները:

Իսկ դատակազմին մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչը եղաւ՝ Լեւոն Լաճիկեան, 39 տարեկան, ծնած Գիւմրի եւ այժմ դասախօս Երեւանի Պետական Համալսարանը բանասիրական եւ փիլիսոփայութեան բաժիններուն մէջ: Լեւոն Լաճիկեան կը զբաղի նաեւ գիտական գործունէութեամբ: Հեղինակն է բազմաթիւ գիտական յօդուածներու նուիրուած հայ գեղագիտական մտքի զարգացման յատկապէս միջնադարեան շրջանին եւ Մխիթարեան Հայրերու գրական -- տեսական ժառանգութեան: Զուգահեռ, թղթակցած է պարբերաբար Հայաստանի կարգ մը թերթերու մշակոյթի եւ արուեստի բաժիններուն: Այժմ նորաստեղծ «Լրագիր» օրաթերթի մշակութային մեկնաբանն է:

Չորեքշաբթի, Յունիս 22-ին, ժամը 19-ին, ներկայ եղանք սոյն միջազգային փառատօնի բացման հանդիսաւոր արարողութեան:

Տնօրէնը՝ Քրիսթիան Պէրթըրօ եւ իր գործակիցը՝ Անի Վէրիէ շրջապատուած այլ կազմակերպիչներէ յաջորդաբար ներկայացուցին երիտասարդ ռըփորթերներու այս չորրորդ միջազգային փառատօնին նպատակը եւ յատկանիշները, ու բեմ հրաւիրեցին դատակազմի անդամները եկած ութ տարբեր երկիրներէ՝ Գանատա, Նորվեկիա, Հոլանտա, Ռումանիա, Գամըրուն, Ֆրանսա, Մավրիկիա եւ Հայաստան: Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Լեւոն Լաճիկեան սեղմ խօսքերով, անգլերէն, շնորհակալութիւն յայտնեց կազմակերպիչներուն որոնք չեն մոռցած Հայաստանը հրաւիրել և մասնակից դարձնել երկիր մը որ կ'ապրի իր նոր պատմութեան դժուարին օրերը: Նոյնպէս ողջունեց Մարսէյլէն ժամանած մի քանի ազգակիցներ: Ներկայ էր նաեւ Երեւանէն Արտաշէս Պետրոսեան՝ աւագ գիտաշխատող Բիւրականի Աստղադիտարանը, որ այս միջոցին կը գտնուի Մարսէյլի աստղադիտարանը գիտական աշխատանքներու համագործակցութեան գծով: Հուսկ, Փոռ տը Պուքի քաղաքապետ՝ Միշէլ Վաքսի ելոյթով վերջ գտաւ բացման հանդիսութիւնը:

Աւելորդ չէ նշել թէ Հայաստանը նախկին խորհրդային հանրապետութիւններէն միակն է որ մասնակցեցաւ այս փառատօնին եւ արժանացաւ յատուկ ուշադրութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Տարիէ մը աւելի է վէրք մը կը նեխի Սփիւռքի հայութեան եւ մասնաւորաբար մտաւորականութեան խիղճին մէջ. Աբրահամ Ալիքեանի դողդոջան: Ժամանակը եկած է սակայն որ հանրութիւնը գիտնայ թէ ինչ ընդվզեցուցիչ վերաբերումի զոհ գացած է հայ մտաւորականը:

Ահա բանաստեղծ մը, լաւագոյններէն որ ծնած ըլլան հայութեան ծոցէն վերջին կէս դարուն ընթացքին, որ զրկուած բընակարանէ, գործէ ու մարդավայել կեանքի ապահովութենէ՝ կ'ապրի աքսորականի մը կեանքը Լիբանանի լեռներու գագաթը, տեղացիի մը տնակին մէջ: Մոսկուայէն Լիբանան հրաւիրուած ուսուցչութեան պաշտօնով 1992-ի Փետրուարին, Ալիքեան եկած էր քայքայուած առողջութեամբ, բայց մտաւորական տոկուն վաստակով, ու զինուած՝ խորհրդային վարչակարգի դաժան միջավայրին դիմադրողի քաջութեամբ: Սակայն Սփիւռքի իշխանութիւնները տասնամեակներու անոր դասն տառապանքին վրայ նախատինք ալ աւելցուցին՝ չարաչար չահագործելով իր մտքի մարդու եւ սփիւռքեան պայմաններու անծանօթի հանգամանքը: Եւ երկու տարի զայն օգտագործելէ ետք՝ քամուած լեմոնի պէս մէկդի կը նետէին զինք, առանց ապրուստի ապահովութեան: Ոչ մէկ կազմակերպութիւն, կրօնական թէ աշխարհական, նախանձախնդրութիւնը ունեցաւ տէր կանգնելու անոր ու իր ընտանիքին, եւ եթէ չըլլային քանի մը սրտակից բարեկամներ, Ալիքեան բոլորովին կը մոռցուէր Ֆարայայի բարձունքին:

Թէ մարդիկ եւ մեծաչուք իշխանութիւններ այսքան անխիղճ եւ անպատասխանատու կրնան ըլլալ հայ մտաւորականի մը ճակատագրին նկատմամբ՝ աննախընթաց երեւոյթ է մեր հայկական նորագոյն տարեգրութեանց մէջ: Լիբանանի հայութեան չքեղ իրագործումներու կողքին Աբրահամ Ալիքեանի պարագան սեւ արատ մը պիտի մնայ գաղութի ընկերային կեանքի պատմութեան մէջ եւ ամօթ մը՝ բոլոր այն հաստատութիւններուն համար որոնք ի պաշտօնէ պէտք էր որ արգիլէին իրեն եւ հայ մտաւորականութեան եղած այս անարգանքը: Եւ ապահովէին հայ տաղանդաւոր բանաստեղծին ու քաջ մտաւորականին մարդավայել ապրուստն ու արժանի վարկը:

Կոչ կ'ընենք հայ ժողովուրդին ու յատկապէս հայ մտաւորականութեան եւ նաեւ ազգային դէմքերուն եւ հաստատութիւններուն միացնել իրենց բողոքի ձայնը մեր այս կոչին, դատապարտել եղած անարդարութիւնը եւ պահանջել որ Աբրահամ Ալիքեանը վերահաստատուի իր պաշտօնին մէջ:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ, ՇԱՔԷ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՄԱՐԿ ՆՇԱՆԵԱՆ, ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Յունիս 25, 1994

(*) Կը խնդրուի սփիւռքահայ մամուլէն արտատպել:

«Առանց հայ եկեղեցիին եւ դպրոցին չենք կրնար դիմադրել»:

Իր եկեղեցական ծառայութեան 80-ամեակին առթիւ, Ալեք Մանուկեան ստանձնած է Երեւանի Մայր տաճարին շինութեան ամբողջ ծախքը, ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին առաջարկին: Յունիս 8 թուակիր Կաթողիկոսին ուղղած իր նամակին մէջ, Ալեք Մանուկեան կ'ըսէ այդ առընչութեամբ. -

«Մեր անկեղծ ցանկութիւնն էր հանդիսութեան ընթացքին յայտնել թէ ընդառաջելով Ձեր առաջարկին յանձն կ'առնէինք բարերարութիւնը Երեւանի սրտին վրայ բարձրանալիք շքեղ Մայր Տաճարին, որուն կառուցումը պիտի փառաւորէ հանդիսութիւնները Հայոց քրիստոնէութեան դարձին 1700-ամեակին: Սոյն տաճարը պիտի հանդիսանայ խորհրդանիշը Հայոց հաւատքի անխորտակելիութեան՝ նոյնիսկ եօթանասուն տարուան անհաւատութեան պայքարէ մը ետք:

«Կ'ուզենք մանաւանդ շեշտել թէ սոյն տաճարի շինութեան բարերարութիւնը կը ստանձնենք մասնաւորաբար իբրեւ գնահատանքի արտայայտութիւն Ձեր չորս տասնամեակներու իմաստուն ու շինարար հոգեւոր առաջնորդութեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի պատմական գահուն վրայ»:

Եռօրեայ հանդիսութեանց շարքը փակուած է Յունիս 13-ին, համերգով մը:

ափսէով հրամցնէ սեղանին շուրջ հաւաքուածներուն: Այն ալ մէկ անգամէն...:

Ցողնած - դադրած գիւղիս տանս մէջն եմ կրկին: Դաշտերէն եկող զով հով մը կամաց - կամաց վրաս իր թմրութիւնը հաստատող թմբիրը կը հեռացնէ: Հոսկէ - հոնկէ, պարտէզներուն չես գիտեր ո'ր ծայրերը թառած թռչուններ, իրենց համանուագ ճռվճռուքներով դնդերներս կը մարսկեն: Բազմած տեղս պատչգա՞մ է, թէ դարաստան:

Բայց հաստատ կը տեսնեմ. դիմացս միշտ ... Արարատ լուսոյ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԱՐԱՊԻՈՅ (Պոլիս) ԹԻՏ ակումբի սրահներուն մէջ, Յունիս 16-ին, Կեդրոնականցիները յիշատակելի օր մը ապրած են, ողջունելով այս տարուան շրջանաւարտները՝ առաջին անգամ ըլլալով երկու սեռէ: Արդարեւ, Կեդրոնականի երկրորդ շրջանի տարեգրութեան մէջ առաջին անգամն էր որ աղջիկ շրջանաւարտներ ալ կը տրուէին, քանի որ երեք տարի առաջ Կեդրոնականի մէջ վերահաստատուած էր երկսեռ դրութիւնը որ կու տար առաջին շրջանաւարտները: Այս տարի Կեդրոնականը տուած է 71 շրջանաւարտներ: Հանդիսութիւնը վարած է Արման Մարաշլեան եւ զանազան անձնաւորութիւններ յաջորդաբար յանձնած են վկայականները: Եղած են խօսք առնողներ եւ գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վերակառուցման 133-րդ տարեդարձին առթիւ, կրօնական արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Յունիս 19-ին, գլխաւորութեամբ Միջին Անատոլուի հոգեւոր հովիւ Միւռոն Քհնյ. Այվազեանի: Այս առթիւ ուխտաւորներու խումբ մը գացած է Պոլսէն: Արարողութեան աւարտին կաթսաներու մէջ եփած եւ հերիսայ հրամցուած է ներկաներուն, կարդացուած է Պոլսոյ Պատրիարքին ղրկած քարոզը:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 8-ին, Անիի նըւիրուած լուսապատկերներու ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ Թիմուր Տանըշի եւ Շիլա Տիրատիսօղլուի: Առաջինը չկարենալով ներկայ ըլլալ, Շիլա Տիրատիսօղլու առանձին խօսած է այդ լուսապատկերներուն մասին: Բանախօսուհին Անիի իւրաքանչիւր եկեղեցիին պատմականը ըրած է, որմէ ետք հարց - պատասխանի բաժին մը եղած է:

ՊԷՑՕՂԼՈՒԻ քաղաքապետը՝ Նուարէթ Պայրաքտար մամուլի ասուլիս մը տըւած է եւ հերքած այն լուրերը ըստ որոնց դժուարութիւններ կը յարուցանէ ոչ-իսլամ զոյգերու ամուսնութեան համար: Այս առթիւ յայտարարած է թէ իրեն խորհրդական կը նշանակէ Եդուարդ Մելիքեանը:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Հայ Սքուլ»ի սրահին մէջ, Յունիս Յունիս 19-ին, հազար հոգիի ներկայութեան ոգեկոչուած է Հնչակեան քսան կախաղաններու յիշատակը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Տիկին Խօժէնի Պետրոսեան, իսկ գլխաւոր բանախօսը՝ Գէորգ Մէյտանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, ապա խօսք առած է տոքթոր Յարութեան Սադըրեան, յանուն արեւմտեան Ամերիկայի շրջանի վարիչ մարմնին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ժագ եւ Սիւզի Նիքոլա խորապէս ազդուած Տիկին Մարիամ Թէրզեանի մահուան առթիւ, իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր ամուսնոյն՝ Պարսամ Թէրզեանի, զաւակներուն, թոռներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն եւ իրենց բարեկամուհիին յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Vendredi 8 Juillet

- 19h15 — SALLE DARON

Robert Vigouroux

Sénateur - Maire de Marseille

parlera :

«DE SON RECENT VOYAGE EN ARMENIE».

— Cocktail.

- 20h45 — SALLE VASPOURAGAN

DR ARDASHES PETROSSIAN

Astrophysicien et directeur de recherches à l'Observatoire de Byurakan (République d'Arménie)

présentera :

«LES SCIENCES EN ARMENIE, AUJOURD'HUI PERSPECTIVES»

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 90-ԱՄԵԱԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Օծման 90–ամեակի տօնակատարութիւններուն առթիւ (1994, Հոկտ. 2), Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը որոշած է լոյս ընծայել յիշատակի մատեան մը, որուն մէջ պիտի ամփոփուին զանազան գրութիւններ, Եկեղեցւոյ կեանքը պատկերող յատկանշական նկարներ, եւայլն:

Բոլոր անոնք որոնք իրենց մօտ ունին պատմական արժէք ունեցող նկարներ կամ վաւերաթուղթեր, հաճին զանոնք մինչեւ Յունիս 30 տրամադրել Վարչութեան, Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին միջոցաւ:

Տրամադրուած բոլոր վաւերաթուղթերն ու նկարները կը վերադարձուին իրենց տէրերուն:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS DU 1er DECEMBRE 1993 AU 31 MARS 1994

— 2.000 Francs. -

M. Berdj Maslak, Mlle Méliné Jamgotchian.

— 2.500 Francs. -

Mme Parisse Arissian, SARL Carnegie-Hall, SARL Cimarian, M. Thomas Thomassian, Mme Youssef-Zadeh-Yadega.

— 2.700 Francs. -

M. Georges Akopian, M. Mouchegh Tchaloyan.

— 3.000 Francs.

M. Aram Djabourian, M. Jean Gopikian, Mme Aïda Kirkkesseli, Mme Marie-Liliane Kirkkesseli, M. Y. Margossian, M. Jean Papazian, M. J. Tcheugurian, UGAB-Marseille, M. Claude Gourtchouglian.

— 3.350 Francs. -

Cathédrale Apostolique Serpotz-Tarkmantchatz.

— 3.500 Francs. -

Mlle Suzanne Krikorian.

— 4.000 Francs. -

M. Hagop Ohanessian.

— 4.542 Francs. -

Union Culturelle arménienne de Montreuil.

(A suivre)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. – Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 200 փրանք:

APPARTEMENT A LOUER

Deux chambres + double living. Standing à St-Mandé-Tourelles.

7.200 F. + Charges 1.000 F.

Téléphoner : 43. 09. 54. 64

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յուլիս 3, ժամը 17-ին Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին ծնողներն ու շրջանի հայութիւնը իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու իրենց զաւակները:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS

VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN

VOL CARGO MENSUEL

NOUVEAU

OFFRE SPECIALE

PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 2 600 F

RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

STUDIO VICKEN – PARIS 94

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԼԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10
ԺԱՄԸ 12·30–էն ՄԻՆՉԵՒ 22·30

1. - Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2. - Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3. - Հետաքրքրական զանազան խաղեր ու ժամանց:
4. - Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5. - Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
«ԱՆԻ» նուագախումբին

Մուտքը ազատ է:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 10-ին, Տօն Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1993 Յուլիս 1–էն փոխուած են Գերմանիոյ քաղաքներու թղթատարական թիւերը (հինգ թիւի վերածուած): Կարգ մը բաժանորդներ, ցայսօր, չեն հաղորդած մեզի նոր թիւերը, ինչ որ պատճառ է առաքման անկանոնութիւններու: Կը խնդրենք որ խնդրոյ առարկայ բաժանորդները հաղորդեն մեզի նոր թիւերը:

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la FRA Dachnagtzoutioun
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville

LE 3 JUILLET

—— Parc BON REPOS ——
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

en l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camarades disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor

Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

Après 18h représentation du groupe de danse « N a ï r i »

- **Ambiance**
- **Surprises**
- **Buffet**
- Jeux

Concours : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային - Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9·30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը
- Հոգեւորական Դասը
- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երու ներկայացուցիչներով
- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակեր կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով
- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով:

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Շաբաթօրեայ եւ Կիրակնօրեայ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը Կիրակի, Յուլիս 3, յաւարտ պատարագի, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը

15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8–րդ

Օրիորդ Սիլվա Էլմաճեանի եւ Տիկին Մարինա Սողոմոնեանցի աշակերտ – աշակերտուհիները պիտի հրամցնեն արտասանութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր եւ պարեր՝ ստեղծելով հայկական հաճելի մթնոլորտ:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը Յուլիս 2-ին, Շաբաթ օր, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Երկուշաբթի, Յուլիս 4, ժամը 17–ին Պօմոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ. բոլորին ներկայութիւնը ջերմօրէն փափաքելի է:

Օրակարգ. - Վարչական կազմի ընկերուհիներու ծանօթացում եւ զանազան տեղեկութիւններ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 2
SAMEDI
2 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.362 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.362

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ զգալի եւ մտահոգիչ յաւելում մը կրած է Մայիսին, Ֆրանսայի մէջ, ինչ որ սակայն տագնապ չէ ստեղծած Պալատիւրի համար որ «ճամբու արկած» կը նկատէ եւ կը վստահեցնէ որ, գալ տարի, թեթեւօրէն պիտի նուազի։ Մայիսին արձանագրուած յաւելումը 0.6% է, ներկայիս, պաշտօնապէս 3 միլիոն 346 հազար հոգի անգործ են։ Մէկ ամսուան մէջ (Մայիս) նոյնքան աճած է որքան 1994ի առաջին չորս ամիսներուն։ Ներկայիս, միշտ պաշտօնապէս, Ֆրանսայի մէջ, գործազրկութեան համեմատութիւնը 12.7%-ի հասած է ինչ որ առաջին կարգի վրայ կը դնէ Ֆրանսան. իրեն կը հետեւին Իտալիա 11.7%, Գանատա 10.8%, Գերմանիա 10%, Մեծն Բրիտանիա 9.6%, Միացեալ Նահանգներ 6.3%, Ճափոն 2.9%։

ԹՄՓԻ «Հերոս»ի վերածուած, Յունիս 30-ին լրագրողներ ընդունեցաւ իր բնակարանը, ապա հեռատեսիլի առաջին (Թէֆ - 1) եւ երկրորդ (Ֆրանս 2) կայաններուն վրայ ներկայացաւ, ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին, աւելի ինքնավստահ քան երբեք։ Կը թուի որ հինգ անգամ քննութեան տակ առնուած ըլլալը բնաւ զինքը չի խանգարեր, ընդհակառակն եւ նոյնիսկ սպառնական ոճով շեշտեց՝ երթալով աւելի դէշ կ'երթայ»։ «Բարբարոս մեթոտներու զոհ եղայ» կ'ըսէ եւ խնդրոյ առարկայ հարցերն ալ «կատակներ» կ'որակէ։ «10 ոստիկաններ ննջասենեակս խուժեցին, կ'ըսէ, առաւօտեան 6-ին, անմախընթաց դէպք մը թուրքերու հարցերու վերաբերող պարագայի մը համար... Բայց, բոլոր անոնք որոնք նման բան մը ըրին, օր մը հաշիւ պէտք է տան»։ Կ'ընդունի միայն մէկ բան, երբեմն -- երբեմն «աճպարարութիւններ» ըրած է հաշիւներուն հետ, այսինքն ինչպէս բոլոր ձեռնարկութիւնները որոնք կը նախընտրեն պայքարիլ քան սնանկութիւն հռչակել, մէկ գործէն միւսը դրամ փոխադրած է։ Ինք կ'ըսէ «ձախ գրպանէս հանած աջ գրպանս դրած եմ»։ Կը խոստովանի թէ նախատած է սենեակը խուժող ոստիկանները «ֆաշիստ եւ թանձրամիտ էշ» որակելով (ինչ որ պատճառ եղաւ որ «նախատինք պաշտօնակալի» մեղադրանքի տակ ըլլայ)։ Ամէն պարագայի մէջ, այն հետապնդումները որոնք կան իրեն հանդէպ այս իշխանութեան օրով չեն սկսած, երբեմն քաղաքական հաշուեյարդար չէ. ինչ որ այս իշխանութեան հետ կապ ունի գործադրուած մեթոտներն են եւ այդ մեթոտները, ընդհակառակն, «Ծառայեցին» Թափիի եւ «Քոքիտիէն»ի մէջ, Ֆիլիփ Բենհար, իրաւացի կերպով դիտել կու տայ որ մարդ «տկարամիտ» պէտք է ըլլայ նման վերաբերում ցոյց տալու համար ընդդիմութեան երեսփոխանի մը հանդէպ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Թիֆլիսի մէջ բաւական երկար հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Շեւարնածէի հետ։ Օրակարգին վրայ գտնուած է Աբխազիոյ հարցը. Չէթին յայտնած է թէ Թուրքիա տրամադիր է մաս կազմելու դէտերու կազմին, ինչպէս հայեւ-ազրպէյջանական կնճիռին, եթէ վերջնական հրադադարը իրականանայ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՅՈՒԼԻՍ 1-էն սկսած է կիրարկել նեղուցներու նոր կանոնադրութիւնը, որոշ սահմանափակումներ բերելով նաւերու անցքին։ Մոսկուա որ առաջին օրէն յայտնած էր իր անհամաձայնութիւնը, կիրարկութեան նախորդ օրը տեղեկացուցած է թէ մեծապէս վրդոված է ու հաւանական ժխտական պատահարներու պատասխանատուն Թուրքիան կը նկատէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ժողովը արձակուրդէն առաջ օրակարգի նիւթ չէ դարձուցած Ազրբէջան զինուոր ղրկելու առաջարկը որ ներկայացուած էր վարչապետին կողմէ։ Անկարելի չէ որ արտակարգ նիստի մը

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 29 / 30)

ԿԱԶԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Հայաստան հասնող կազի քանակը ալ աւելի պակսած է Յունիս 30-ին, ինչ որ պատճառ դարձած է նաեւ ելեկտրական մատակարարման նուազեցման։ Արդարեւ օրական միայն երկու ժամ հոսանք կը տրուի բնակչութեան եւ կազով կ'ապահովուին միայն հացի գործատուները, «Նայիրիտ» եւ «Լոյս» արտադրական միաւորումները։

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

«Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէն Մանուշակ Պետրոսեան Յունիս 29-ին կազմակերպուած մամուլի ասուլիսին ամփոփած է «Զմեռ 93 -- 94» ծրագրի արդիւնքները եւ Հիմնադրամին վերջին երկու ամիսներու ընթացքին կատարած աշխատանքները։ Ան յատկապէս ընդգծած է Հիմնադրամին Արցախի մէջ ալ գործունէութիւն ծաւալելու հանգամանքին կարեւորութիւնը։ Անդրադառնալով վերջերս Փարիզ կազմակերպուած Սփիւռքի տեղական յանձնախումբերու նիստին, Մ. Պետրոսեան ըսած է թէ քննարկելէ ետք անոնց գործունէութիւնը, որոշուած է յանձնախումբերու յատուկ գրասենեակներ բանալ, անոնց աշխատանքները աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու նպատակով։

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յունիս 29-ին փոխ -- վարչապետ Վիգէն Չիտեչեան ընդունած է հիւլէական ուժանիւթի միջազգային գործակալութեան (Մակաթ) փորձագէտներու խումբը, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ընթացքին հարցը քննարկուի ու քուէարկութեան դրուի։ Բողոքներ գտնուած են թէ Չիլլէր իր անձնական հարստութեան մասին վերջին օրերուն առաջարկուած քննութիւնը վրիպեցնելու համար Ազրբէջան զինուոր ղրկելու լիազօրութեան խնդրանքը ներկայացուցած է Ազգային Ժողովին։

ՄԱՐԱՏՈՆԱ արտաքսուեցաւ Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակի մրցումներէն, երկրորդ քննութիւնն ալ հաստատած ըլլալով որ գրգռիչ դեղահատ գործածած է։ Էֆէտրին մաս կը կազմէ Ֆութպոլի միջազգային Դաշնակցութեան արգիլած ապրանքներուն։ Անցեալին ալ, Մարատոնա 15 ամսուան կախակայումի մը ենթարկուած էր քոքայինի գործածութեան պատճառաւ։ Յունիս 30-ին, ութերորդ աւարտականներուն համար Նիժերիա, Պուլկարիա եւ Արժանթին վերջին որակուածներն են։ Պուլկարիա յաղթեց Արժանթինի 2 -- 0, Նիժերիա Յունաստանի՝ 2 -- 0։

ԷՌ- ՊԻՒՍ - Ա - 330 մը ջախջախուեցաւ Յունիս 30-ին, Թուլուզ - Պլանեաք օդակայանը փորձի թռիչքի մը ընթացքին։ Անձնակազմի եօթը անդամները մեռան։ Փորձը ընթացիկ էր, բայց կը կատարուէր նոր մոտէլի մը վրայ, երկու ամերիկեան նոր շարժիչներով։

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԻ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ղարաբաղի հարցը եւ տնտեսական յարաբերութիւնները կեդրոնական տեղ կը գրաւեն Ազրբէջանի նախագահ Հայտար Ալիեւի այցելութեան մէջ՝ Պարսկաստան։ Զինք ընդունելով Յունիս 29ին, Իրանի նախագահ Հաշեմի Ռաֆսանճանի մաղթանք յայտնած է որ հայկական ուժերը քաշուին իրենց գրաւած հողամասերէն։

Ազրբէջան մեծ կարեւորութիւն կու տայ այս այցելութեան։ Ասոր լաւագոյն փաստը այն է որ 100 հոգինոց պատուիրակութիւն մը կ'ընկերակցի Ալիեւի, ի մէջ այլոց՝ Արտաքին, Տնտեսութեան եւ Առողջապահութեան նախարարները։

Մոսկուայի մէջ, ռուսական աղբիւրներ կ'ըսեն որ Թեհրան նեցուկ կանգնած է անցեալ շաբաթ խաղաղութեան այն ծրագիրին որ Բ. Ելցինի կառավարութիւնը՝ կ'առաջարկէ Ղարաբաղի համար։ Հետաքրքրական է անշուշտ որ այս լուրը կը հրատարակուի Ալիեւի այցելութեան առիթով։

Թեհրանի մէջ, Ռաֆսանճանի ըսած է որ իր կառավարութիւնը պատրաստ է «ջանքեր թափելու որպէսզի այս պատերազմին պատճառած ճնշումները Ազրբէջանի բնակչութեան վրայ նուազին»։ Իրանի նախագահը ըսած է նաեւ որ Ալիեւի հետ խօսակցութիւնները պիտի ծանրանան տնտեսական երկկողմանի յարաբերութիւններու վրայ, որոնց մասին «մեծ որոշումներ» պիտի տրուին։

Մամլոյ գործակալութիւնները կ'ըսեն որ ներկայիս՝ Իրանի եւ Ազրբէջանի յարաբերութիւնները ոչ լաւ ոչ ալ դէշ կարելի է որակել։ Պարսիկները դժգոհ են որ Ալիեւ իրենց նոյնքան կարեւորութիւն չի տար որքան Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ Արեւմուտքի հետ իր կապերուն։ Անցեալ գարնան, պարսկական մամուլը խստիւ քննադատած է ազրբէջանական պատուիրակութեան մը այցելութիւնը Իսրայէլ։ Իսկ Զորեքշաբթի, այսինքն Ալիեւի այցելութեան առաջին օրը՝ «Թեհրան Թայմզ» օրաթերթը, որ շատ մօտ է Իրանի Արտաքին նախարարութեան, քննադատած է Ալիեւը, ըսելով որ այս վերջինը «իրարմէ տարբեր բաներ կ'ըսէ, իր խօսքը յարմարցնելով տեղւոյն համեմատ»։ Թերթը աւելցուցած է որ այս գործելակերպը «պատճառներէն» մէկն է Ազրբէջանի ներկայ դժուարութիւններուն։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (195) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Pour parler sa langue
il faut apprendre celle de l'autre
J. ALTOUNIAN

Գայթակղութեան մը
ընտելացումը — ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Այդ քաղցր պատիժը՝
սեփական պետութիւն
ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մեծարանք Կոստան Զարեանի — ԼՐԱՏՈՒ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Եւրոպական Խորհուրդի նիստը փակուած է Թուրքիոյ համար շատ աննպաստ որոշումներով։ Քուէարկուած է «ՏԵՓ-ի փակումին հետեւանքները» խորագրուած բանաձեւը, պատրաստուած՝ հոլանտացի խորհրդարանական Էրիք Եիւրկէնսի կողմէ։ Բանաձեւը հինգ կէտերէ կը բաղկանայ. ա) ՏԵՓ-ի արգելափակուած երեսփոխանները ազատ պէտք է արձակուին, բ) Քիւրտերու մշակութային ինքնավարութիւն պէտք է տրուի, գ) ՏԵՓ-ի կողմէ ընտրուած ներկայացուցիչներու հետ երկխօսութիւն պէտք է հաստատուի, դ) Եւրոպական Խորհուրդի պատուիրակութիւն մը ղրկուի Թուրքիա, ե) Թուրքիա պէտք է ընդունի ՄԷ - ԷՍ - ՄԷ - Ը-ի մարդկային իրաւանց պատուիրակութիւնները։

Թուրք լրագրողները կը գրեն թէ Թուրքիա Եւրոպական Խորհուրդին այն երկիրն է որուն ժողովրդավարութիւնը ամէնէն աւելի հարցապնդումներու նիւթ կ'ըլլայ ու ամէնէն աւելի կը քննադատուի։ Անոնք կ'ըսեն թէ ճիշդ է որ Խորհուրդին մէջ Թուրքիոյ հանդէպ աննպաստ կանխակալ կարծիքներ կան, բայց աւելի կարեւոր է այն հանգամանքը որ Թուրքիա անդամութեան թեկնածու երկիրներուն որպէս դէշ օրինակ ցոյց կը տրուի։ Շատ տարածուն է նաեւ այն կարծիքը որ Թուրքիա անվարան կը ստորագրէ միջազգային բոլոր պայմանագրութիւնները, սակայն չի կիրարկեր զանոնք։ Եւրոպայի Խորհրդարանականներ ըսած են որ Թուրքերը միշտ շռայլ խոստումներ կը կատարեն իրենց յանձնառութիւններուն տէր ըլլալու, սակայն յետոյ ոչինչ կ'ընեն. այս պատճառով, իրենց խօսքերը այլեւս կորսնցուցած են հաւաստի ըլլալու բնոյթը։

Թուրք խորհրդարանականները խոստովանած են թէ անկարելի է մեղմացնել տրուած որոշումները, եւ եթէ Թուրքիա իսկական բարելաւումներ չարձանագրէ պահանջուած բնագաւառներուն մէջ, անկարելի կ'ըլլայ այսուհետեւ խոստումներով եւայլն փրկել երկրին վարկը։

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Յուլիս 1-ի Թուրք մամուլը կը գրէ թէ Կազմիրովի Անգարայի պաշտօնական շփումները չեն յաջողած երկկողմանի ամբողջական համաձայնութիւն գոյացնել երկու երկիրներուն միջեւ։ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն կատարուած տեղեկատուութեան համաձայն, Անգարա պնդած է որ Ռուսաստանի եւ ՄԷ - ԷՍ - ՄԷ - Ը-ի գործակցութեամբ լուծում մը գտնուի Ղարաբաղի կնճիռին, սակայն Կազմիրով այս մասին ամբողջական ապահովութիւն չէ տուած։

Նոյն օրերուն զուգադիպած է Ազրբէջանի փոխ վարչապետ Ապպասովի Անգարա այցը. ան նախագահ Ալիեւի մէկ նամակը յանձնելու համար ժամադրութիւն խնդրած է Թուրք վարչապետէն որ չաբաթ մը սպասցնելով հանդերձ, չէ պատասխանած դիմումին։

ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ՝ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Պատերազմական իրավիճակէ մը տառապանքի իր բաժինը լայնօրէն առած մարդ է Լեռնային Ղարաբաղի մամուլը: Խորհրդային օրերու «Սովետական Ղարաբաղ»ը վերջին տարիներու զարգացումներուն զուգահեռ եղաւ «Խորհրդային Ղարաբաղ», յետոյ միայն «Ղարաբաղ»· ապա շեշտուեցան հրատարակութեան անկանոնութիւնները: Օրաթերթը, հասկնալի պատճառներով, վերածուեցաւ եռօրեայի, երբեմն շաբաթաթերթի, երբեմն ոչ իսկ այս հերթականութիւնը կրցաւ պահել ու պատահական թիւեր միայն լոյս տեսան: Այս անկանոնութիւնը պատճառ էր որ Սփիւռքի մէջ, եթէ ոչ բոլորովին անկարելի, բաւական դժուար ըլլայ անկէ օրինակներ տեսնել: Իսկ վերջին ամիսներուն Հայաստանի մամուլը տեղեկացուց թէ ընդմիջուած է թերթին հրատարակութիւնը, թէքնիք, անձնակազմի ու այլ խնդիրներու կարգադրութեան համար:

Յունիս 22-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը կ'արձագանգէ թերթին վերհրատարակութեան, հարցազրոյց մը լոյս ընծայելով անոր նոր խմբագիրին հետ: Ան կը կոչուի Գեղամ Բաղդասարեան. ծնած է 1961-ին Ղարաբաղ: Ութ տարի մաս կազմած է թերթին խմբագրութեան, ապա երկու տարի վարած Հանրապետութեան Խորհրդարանի մամուլի քարտուղարի պաշտօնը: Ունի զինուորական գործունէութիւն մըն ալ· պաշտպանութեան բանակին մէջ ծառայած է որպէս գունդի փոխ -- հրամանատար: Նշանակումը կատարուած է ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի Մայիս 24-ի որոշումով:

Հարցազրոյցին վերեւ զետեղուած է թերթին նոր խորագիրը՝ «ԼՂ Հանրապետութիւն», ԼՂՀ Գերագոյն Խորհուրդի պաշտօնաթերթ մակագրութեամբ: Այդ թիւը կը կրէ 1994 Յունիս 18 թուականը որ կը նշէ վերհրատարակութեան սկիզբի օրը:

Գ. Բաղդասարեան ըսելէ ետք թէ աւելի քան երկու ամսուան դադար մը ունեցած է թերթը, կ'աւելցնէ թէ ինք Երեւան կը գտնուի անհրաժեշտ միջոցները հայթայթելու համար: Թերթը սկիզբի շրջանին լոյս կը տեսնէ շուրջ երկու հազար տպաքանակով· կէսը կը յատկացուի հայաստանեան սպառումին, քանի մը տասնեակ ալ կը ղրկուի արտասահմանեան հայաշատ քաղաքներ: Հաւանօրէն, վերջին երեք բառերով սահմանուածը ներքին ըսփիւռք պէտք է նշանակէ, քանի որ բուն Սփիւռքը արդէն շատ ցանցառ թիւեր տեսնելու առիթ կ'ունենար միայն, մինչեւ այսօր: Տպաքանակին մասին յաւելեալ տեղեկատուութեան մը նպատակով անոր խմբագիրը լոյս կը յայտնէ որ այդ թիւը յառաջիկային կը մեծնայ, քանի որ անցեալին, օրինակ, 88 -- 89 շրջանին, ան կը հասնէր շուրջ 100 հազարի:

Գ. Բաղդասարեանի Երեւան ժամանումը նպատակ ունեցած է նաեւ խմբագրութեան կազմը լրացնել· անոր պատասխաններէն յայտնի կ'ըլլայ որ լուծուած է թերթին խմբագրական կազմն ալ որ բաղկացած էր աւագ սերունդի լրագրողներէ «որոնք նոր ժամանակներին, կարելի է ասել, դժուար էին յարմարւում»: Արցախի մէջ պէտք է հասնի, լրագրողներու նոր սերունդ· քիչ են հոն երիտասարդ ու բաւականաչափ հմուտ լրագրողները, սակայն երիտասարդ խմբագիրը կ'ըսէ· -- «այսօր Երեւանում Ղարաբաղն ունի շնորհաշատ բաւականին լրագրողներ, այդիս նպատակներից էլ մէկն էր որ նրանց ներգրաւենք մեր թերթի աշխատանքներում· այս առումով նրանց պատրաստակամ գտայ»:

Ըսելէ ետք թէ առ այժմ թերթը լոյս կը տեսնէ շաբաթական երեք անգամ, իսկ մէկ -- երկու ամիս ետք, որպէս օրաթերթ, Գ. Բաղդասարեան յոյս կը յայտնէ թէ վերհրատարակութիւնը եւ իր պաշտօնավարութիւնը զուգադիպին կայուն զինադադարի հաստատման: Ըսելով հանդերձ թէ «վերջին զինադադարը բոլորիս մօտ Յոյսի տեսք է առացել», պատրաստ է նաեւ պատերազմի շարունակութեան տարբերակին, եթէ յետագայ զարգացումները այդ ուղղութեամբ ընթանան: Այդ պարագային «թերթի պատասխանատուութիւնն աւելի է մեծանալու եւ այն, կարող կը լինի համախմբել բոլոր ուժերն ու նպատակները»:

Նկատելով որ կուսակցութեան լարը ամենաթափանց ներկայութիւնը եղաւ ինչպէս Հայաստանի, նոյնպէս եւ Ղարաբաղի մէջ, ինքնաբերաբար կ'ուղղուի հարցումը· «ի՞նչպիսին է լինելու թերթի մօտեցումը կուսակցականութեան խնդրին»: Այդ մասին յստակ է երիտասարդ խմբագրին տեսակէտը· «թերթը ուղղուած պիտի լինի դէպի ազգային գործը եւ երբեք չդառնայ որոշակի ուժերի խօսափողը· այն ընդհանուր շահը ներկայացնող եւ նրան ծառայող թերթ պիտի դառնայ»: Ան կը փափաքի նաեւ որ «ժողովուրդը ի դէմս թերթի տեսնի իր հարազատին, իր իղձերի արտայայտչին, վստահ լինէր որ իր հոգսերն ու ցաւերը, անկախ որեւէ պարագայից, անկախ այն բանից թէ այն ինչ որ մէկին ձեռնտու է թէ ոչ, իր արտայայտութիւնը գտնի մեր թերթում»:

ԼՂՀ-ի պաշտօնաթերթը աջակցութեան խոստումներ ալ ստացած է արտասահմանեան ցրւումին առընչութեամբ: ՀՅԴ եւ ՌԱԿ խոստացած են Սփիւռքի մէջ տարածել զայն: Ատիկա առիթ պիտի տայ որ «սփիւռքահայ ընթերցողը հնարաւորութիւն ունենայ աւելի ճշգրիտ տեղեկատուութիւն ստանալ»: Այս առաջին կէտէն զատ, Գ. Բաղդասարեան ի յառաջագունէ կ'ընդառաջէ աջակցութեան տրամադրութիւններու, եթէ գոյութիւն ունենան անոնք, «որովհետեւ բոլորս լաւ գիտենք թէ ինչ ասել է թերթ հրատարակել, այն էլ Ղարաբաղում»:

Պայքարող երկրին ու անոր մամուլին համար այնքան կարեւոր այս հանդրուանին, կարելի չէ այլ մաղթանք ձեւակերպել, քան այն որ նախ Յոյսի տեսք ստացած զինադադարը դառնայ վերջնական իրականութիւն ու թերթին վերհրատարակութիւնը նշէ խաղաղութեան ժամանակը: Յետոյ «ԼՂ Հանրապետութիւն»ը իրագործելով իր նոր խմբագրին բաղձանքը, յաջողի համատեղել «պետական թերթ եւ ժողովրդավար թերթ» հասկացութիւնները, դառնալով Ղարաբաղցիին հարազատն ու իղձերու արտայայտիչը:

Այսքանով, ան իր յաջողութեան փաստը տալէ ետք, նաեւ օրինակելի տիպար պիտի հանդիսանայ «ներս»ի ու «դուրս»ի մամուլէն շատ անոններու...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ՝ ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԵԱՄԲ

(Դասախօսութիւն մը զոր հայ եւ պուլկար հասարակութեան առջեւ ներկայացուց փլովտիւաքնակ գրող ու բանաստեղծ Մարքօ Մարքով:
Ծանօթ. -- Թարգ. Յակոբ Կիլիկեան)

Ամէն մէկ բանաստեղծ երկու կենսագրութիւն ունի՝ վարքի ու ստեղծագործութեան: Այս երկու ճանապարհները դրեթէ երբեք չեն լրացներ զիրար լիովին. շատ յաճախ անոնք փոքր կամ մեծ հակասութիւններու կը մատնուին. անոնց խաչաձեւումէն նոյնպէս բանաստեղծութիւններ կը ժայթքին, Բարեբախտաբար Պարոյր Սեւակի մօտ այդպէս չէ, քանի որ իր կեանքն ու ստեղծագործութիւնը միաձոյլ են, իսկ իր բանաստեղծութիւնը շատ աւելի նշանակալից առատահոս ու դրամաթիկ ակունքներ ունի: Ու անոր անձնական կեանքը արժանի է անոնց:

Ահա մի քանի հպանցիկ կէտեր. --

Բանաստեղծը ծնած է 70 տարի առաջ Զանգիբասարի գիւղը՝ Արարատեան շրջանին մէջ: Կ'աւարտէ Երեւանի բանասիրական փաքիւլթէն եւ Մոսկուայի «Մ. Կորքի» գրականութեան հիմնարկը. աւելի ուշ նոյն հիմնարկին մէջ դասախօս կը նշանակուի, 1966-էն յետոյ Հայ Գրողներու Միութեան քարտուղար է: Նոյն տարին կը ստանայ բանասիրական գիտութիւններու դոքթորի աստիճան՝ պաշտպանած ըլլալով «Սայաթ Նովա» իր մենագրութիւնը:

Իսկ հիմա ներմուտ հայեացք մը ուղղենք անոր բանաստեղծութեան՝ իր աւելի իսկական կենսագրութեան:

Նախ եւ առաջ այս բանաստեղծութիւնը իր խորքով ազգային է: Հսկայ ինքնածին ոսկեայ բեկոր մը, որ շատ դէպքերու յղկուած չէ ու լոյսին եւ մի գուցէ ատոր համար ալ աւելի թանկարժէք: Բան մը աւելի՝ անոր փայլին հպողները անընդմէջ զգացումը ունին թէ՝ այդ բեկորին կպչած է սրբազան հայկական հողը՝ հող, որ իր մէջ ներամփոփեր է հազարաւոր մարտիրոսներու եւ սուրբերու աճիւնի փոշին՝ բանաստեղծներու, փիլիսոփաներու, հասարակ կերտիչներու, գործի ու խօսքի ասպետներու:

Հայաստանի ողբերգական պատմութիւնը անոր բանաստեղծութեան հիմնական հնչեղութիւնն ու երանգաւորումը տուած է: Իսկ դատապարտուածի անձնական զգացումը՝ այդ բանաստեղծութեան արագ ընթացք մը, հեւք, կտրտումներ, թերասացութիւն: Ի հարկէ ատիկա կը վերաբերի նախ եւ առաջ բանաստեղծական ձեւին՝ այստեղ ինք նորարար է եւ կրնայ միայն հետեւորդներ ունենալ: Մնացեալը, գլխաւորը եւ միակը՝ Հայրենիքն է, քանզի Սեւակ շատ հեռուէն կուգայ՝ Հայաստանի արիւնոտ սրտէն եւ չափազանց հարազատ է իր ամէն մէկ հայրենակիցին, ուր որ ալ ան գտնուի աշխարհի վրայ:

Որպէս մեծ բանաստեղծ, Պարոյր Սեւակ կը պատկանի ոչ միայն իր Հայրենիքին ու ազգին, այլեւ ամբողջ մարդկութեան: Որովհետեւ ան կը յուզուի, կը տառապի ամէն բանի համար, որ կը պատահի այս հին, դժբախտ, փորձութեան ենթարկուած երկրագունտին վրայ: Որովհետեւ վեհանձնութիւնն եւ խիղճութիւնը ունի կուրծք տալու եւ ընդվզելու ընդդէմ ամէն բանի, որ մարդկայինը անիրաւ արարածի կը վերածէ, որ կը ջնջէ անոր անհատականութիւնը, կը սպաննէ անոր մէջ լուսաշողն ու գեղեցիկը, կը զետեղէ հնարածին կուռքերու ստորոտը: Եւ յանկարծ բացայայտ կը դառնայ, որ բանաստեղծի դիւրաբեկ զէնքը՝ բառերը, հուժկու են ու ներգործուն, երբ անոնք վարպետի ձեռքերու մէջ են: Եւ տակաւին այն, որ գեղեցկութիւնը աւելի զօրեղ է քան իշխանութիւնը: Կը կարծեմ, որ Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնը կարելի է նկատել ամէնէն արդիական ու ամէնէն արժեւորուածը որ համաշխարհային բանաստեղծական անդաստանին մէջ ստեղծուած է: Այդ տեսակէտէն, անոր բանաստեղծութիւնը ամէնէն մօտիկ կանգնած է Ուիթմանի, Լորքայի ու Փոլ Էլիւարի կողմէ ստեղծուածին:

Իսկ ատիկա այդպէս է, որովհետեւ անոր ստեղծագործութիւնը աչքառու կերպով կը յայտնուի իր ժամանակակիցներուն յօրինումներու ենթախորքին վրայ: Ան անմիջապէս աչքի կը զարնէ եւ ուշադրութիւնը կը գրաւէ մագնիսի նման: Պատճառը պէտք չէ փնտռել միայն անոր վիթխարակերտութեան մէջ՝ գլխաւոր յատկանշական գիծը այլեւ այն փաստին մէջ, որ բանաստեղծը կ'անուանէ յստակ, պարզ ու ճիշդ կերպով այն ամէնը, որ մեզի ցաւ կը պատճառէ: Ուրիշ ձեւով ըսուած՝ այս բանաստեղծութիւնը անմիջապէս, առանց նախապատրաստութեան, մեր զգացումներուն մէջ կը գտնէ իր խօսակիցը: Սակայն ատիկա չի նշանակեր թէ՝ Պարոյր Սեւակ դիւրամատչելի բանաստեղծ է: Ընդհակառակն: Անոր ամէն մէկ տողը մեզի հետ կը վիճի, առանց լարումը թուլնալու ակնթարթ մը իսկ: Այսպէս է եւ իր առերեւոյթ մենախօսական գործերուն, իր սքանչելի պոէմներուն եւ նոյնիսկ մտերմական կտորներուն մէջ:

Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութեան բնորոշ նշանն է անոր վիթխարակերտութիւնը: Ոչ մէկ աւելորդ բառ, ոչ մէկ աւելորդ ժեստ, նոյնիսկ ոչ մէկ աւելորդ դադար, անկնեբեւաբար բազմաբարբառ գործերուն մէջ՝ այնքան նպատակասլաց ու միաձոյլ է բանաստեղծը, ամէնուրեք:

Ուժերէ վեր բան մըն է, անկարելի, նաեւ անտեղի, ջանք թափել Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնը քննարկել ըստ թեմայի: Հակառակ ատոր, ան նախ եւ առաջ բանաստեղծ -- քաղաքացի է բառին լաւագոյն իմաստով, հասկացողութիւն մը, որ վերջերս տժգունած, գունաթափած է այնքան: Որովհետեւ անոր ամէն մէկ բանաստեղծական կտորը որ քաղաքացիական ապրումով գրած է, մարդու եւ աշխարհի ցաւին մասնակցութիւն է. միով բանիւ, ցաւը Պարոյր Սեւակի իւրայատուկ բանաստեղծական զինանշանն է: Սէր ու պարտականութիւն՝ ահա բանաստեղծին ներանձնական արտայայտութեան միաւորող օղակը· անոնցմէ ումանք կարող են պատիւ բերել համաշխարհային սիրային քնարերգութեան որեւէ ծաղկաքաղի: Յուզիչ ու ցնցող են Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնները -- նուիրուած՝ ստեղծագործողի ճակատագրին, անոր անկրկնելի բնոյթին, դիւրաբեկութեան ու անպաշտպանութեան· եւ անոր ուժը, երբ պաշտպան կը կանգնի մարդուն եւ անոր զգացումներուն նոյնիսկ իր մէկ հատիկ կիզող արցունքով: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են Սեւակի ստեղծագործութիւնները, որոնք Հայաստանի ողբերգական պատմութեան էջերուն նուիրուած են:

Եւ կը կարծեմ հոս տեղն է յիշելու, որ ցաւ ի սիրտ, Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնը հազուադէպօրէն կը հասնի Հայերու ժառանգորդներուն, որոնք Պուլկարիոյ մէջ կ'ապրին: Եւ ատիկա միայն մէկ քանի անձերու ջանքերով, որոնց կարգին է նաեւ Պր. Յակոբ Կիլիկեանը: Իսկ պէտք չէ այդպէս ըլլար: Ահա, ամէնէն աւելի է որ բախտն ունիմ Սեւակի փայլուն բանաստեղծութեան՝ «Եռաձայն պատարագ»ին տողացի կատարուած թարգմանութեան ձեռագրին վրայ աշխատելու: Ասիկա բանաստեղծութիւն մը է, որ մելանով չէ գրուած, այլ արեամբ: Կեանք ստացած 1965 թուականի Փետրուարին, այդ ստեղծագործութիւնը իսկական, դրամաթիկ, հոգեցունց, յուզիչ դաս մըն է հայրենասիրութեան: Ներշնչող դաս մը, որ մարդ պէտք է սերտէ, լսէ եւ սորվի: Մինչ մեր պայմաններուն մէջ, ահա երեք տասնամեակ չեն բաւած, որ ան հասնի անոնց, որոնց համար նախատեսուած էր:

Քանի մը տարի առաջ նման հանդիսութեան մը ներկայացուցի Պարոյր Սեւակի ստեղծագործութիւնը: Կը յանդգնիմ արտեղ կրկնել այն, ինչ որ որպէս եզրակացութիւն ըսի այն ժամանակ·

Պարոյր Սեւակ աշխարհ մըն է, ուր ազատ մուտ կը գործենք, կը շնչենք ազատօրէն եւ կ'ապրինք ազատ կերպով: Աշխարհ մը, ուր մեզմէ ամէն մէկը ինքզինք կը գտնէ այնպէս, ինչպէս որ է իր էութեան մէջ՝ գեղեցիկ ու տգեղ, արժանավայել ու անպատիւ, երջանիկ ու դժբախտ: Աշխարհ մը, որ կը ժխտէ ինքնահոհութեան շպարը, ինքնասիրութիւնը, հոգիներու լճացումը եւ մեզ կը խթանէ դէպի խոհ ու խորհրդածութիւն ամէն բանի մասին, որ մեր մէջն է եւ ամէն ինչ, որ մեր շուրջն է, մեզմէ ստեղծուած: Աշխարհ մը, որ մեզի կոչ կ'ուղղէ ըլլալ աւելի բարի, աւելի իսկական, աւելի սիրահարած եւ աւելի սիրող: Այնպէս, ինչպէս որ կ'ուզէ մեզմէ պայքարած -- դժբախտաբար -- անաւարտ ստեղծագործութեան մը ամէն մէկ տողէն: Պարոյր Սեւակի ստեղծագործութիւնը՝ բանաստեղծին, որ մարդկութեան նուիրուած է Հայաստանի կողմէ:

ՄԱՐՔՕ ՄԱՐՔՈՎ
Թրգմ. ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
Յունիս 14 -- 15, 1994

ՎԱԼՄԱՐ

Վալմար (Վլադիմիր Մարգարեան) որու գործերը կը ցուցադրուին այս օրերուն (Յուլիս 7 -- 13) Փարիզի մէջ (*) ծնած է Լենինական 1948-ին: Երկրորդական ուսումը կատարած է տեղւոյն վրայ եւ յաճախած նկարչութեան Մերկուրով դպրոցը: 1967-ին մտած է Գեղարուեստից եւ Թատրոնի բարձրագոյն դպրոցը զոր աւարտած է 1972-ին, Երուանդ Քոչարի դասարանը: 1976-էն 1980 աշխատած է որպէս տնօրէն արուեստից դպրոցը, Լենինականի նկարիչներու ընկերութեան մասնաճիւղին պատասխանատու քարտուղարն ըլլալով: 1976-էն Հայաստանի նկարիչներու ընկերութեան անդամ է եւ այդ թուականէն արդէն մասնակցած է միջազգային ցուցահանդէսներու Միացեալ -- Նահանգներ, Գանատա, Ֆրանսա, Անգլիա, Ճափոն, Գերմանիա, Յունաստան, Սուրիա, Ֆինլանտա, Իտալիա, Չեխոսլովաքիա եւայլն, եւայլն: Անձնական ցուցահանդէսներ տուած է Երեւան, Լիթուանիա, Մոսկուա, Լատվիա, Փարիզ, Լոս -- Անճըլըս, Սան -- Ֆրանսիսքօ, Աթէնք, Պէյրութ: Ներկայիս, կ'աշխատի Երեւանի գեղարուեստից թիւ 1 դպրոցին...

(*) 8, rue de Jouy, Paris 4e.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգ. վարժարանի Բաղդըրմաճեան սրահին մէջ, Յունիս 15-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: Երեկոյթը նուիրուած էր Յակոբ Կարապենցի «Երկու աշխարհ» գրական փորձառութեան: Հանդիսավար Լեւոն Խաչընճեան ներկայացուցած է հեղինակին հակիրճ կենսագրականը, որմէ ետք հրաւիրուած է Տիկին Շաքէ Մինասեան ներկայացնելու Կարապենցի գործը եւ ընդհանրապէս գրելու ոճը եւ եղանակը: Ռիթա Գաթարօյեան կարդացած է հեղինակին գործէն հատուած մը: Ապա, խօսք առած է Յակոբ Կարապենց որ շնորհակալութեան խօսքէն ետք, կարդացած է իր նոր եւ անտիպ գրութիւններէն ու պատասխանած՝ հարցումներու:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ նոր շարժանկարի եւ թատրերգի փառատօնին (Յունիս 9 - 19) ցուցադրուած է Միքայէլ Վարդանով իր «Փարաճանովի վերջին գարունը» շարժանկարով: 55 վայրկեան տեւող Հայ ֆիլմի աշխատանոցներուն մէջ պատրաստուած այս փաստանկարը հարազատօրէն կը ներկայացնէ Ս. Փարաճանովի կեանքին վերջին օրերը: Վարդանով անձնական բարեկամը եղած է արուեստագէտին ու վկան իր չարչարանքներուն երբ կը հալածուէր խորհ. իշխանութիւններուն կողմէ:

ԹԵՀՐԱՆԻ Իրանահայ գրողներու Միութեան յարկին տակ, Մայիս 20-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է իրանահայ գրողներու եւ գրասէրներու եւ Հայաստանէն ժամանած բանաստեղծներ՝ Վահագն Դաւթեանի, Ռազմիկ Դաւոյեանի եւ արտասանող՝ Սիլվա Իպրաչեանի հետ: Բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է Միութեան վարչութեան պատասխանատու՝ Վարանդ եւ յիշած թէ երեսուներեք տարիներու անցեալ ունեցող Իրանահայ գրողներու Միութիւնը, իր յարկին տակ ընդունած է Սիմոն Վրացեանն ու Գեղամ Սարեանը եւ ուրիշ ականաւոր դէմքեր: Խօսք առած է Միութեան պատուոյ անդամ, կրթական գործիչ՝ Միշա Հայրապետեան որ անդրադարձած է Վահագն Դաւթեանի եւ Ռազմիկ Դաւոյեանի մշակութային գործունէութեան: Խօսք առած են նաեւ Վահագն Դաւթեան, Ռազմիկ Դաւոյեան եւ արտասանած է Սիլվա Իպրաչեան: Եղած է նաեւ հարց - պատասխանի բաժին մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, քաղաքական դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է Յունիս 17-ին: Հանդիսավարը՝ Հայկ Միսաքեան բարի գալուստի խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրած է Թորոնթոյի Տան Վալի Նորթ շրջանէն Գանատայի դաշնակցային Խորհրդարանի անդամ՝ Սարգիս Ասատուրեանը, որ 40 վայրկեան խօսած է նիւթ ունենալով՝ «Խորհրդարանը եւ ես»: Եղած են հարցումներ քաղաքական կեանքի զանազան երեւոյթներու մասին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պիւֆէ Քրիսթալի մէջ, Յունիս 14-ին, Գանատայի Հայ Առեւտրական Խորհուրդը ճաշով մը պատուած է Խորհրդարանի անդամ՝ Սարգիս Ասատուրեանը: Բացման խօսքը կատարած է Ճորճ Մաղճճի: Պ. Վահան Տէր-Ասատուրեան ներկայացուցած է Ս. Ասատուրեանի կենսագրականը: Այս վերջինը անդրադարձած է Լիբանան, Սուրիա եւ Հայաստան կատարելիք իր այցելութիւններուն, որոնց ընթացքին ինք եւ իրեն ընկերացող առեւտրականները պիտի ջանան սերտացնել Գանատայի եւ այդ երկիրներուն միջեւ տնտեսական յարաբերութիւնները:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հ.Մ.Մ. Արարատ Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 29-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման (1918, Մայիս 28) 76-րդ տարեդարձը: Օրուան բանախօսը եղած է Ժորժ Աբրահամեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակումը կատարած է Կորիւն Արք. Պապեան:

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 15-ին, տօնուած է Հայ Օգնութեան Միութեան Շուշի մասնաճիւղի հիմնադրութեան Ա. տարեդարձը: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին ատենապետուհին՝ Սիրարփի Մանտալեան: Խօսք առած է նաեւ ՀՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Մարօ Ֆրունճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Սուքերեան» ազգային սրահին մէջ, Մայիս 19, 20 եւ 21-ին ներկայացուած է «Բաց Նաւակը» բեմադրութեամբ Լորիկ Մինասեանի:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՏՊԱԳՐՈՒԱԾ «ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ» ԵՒ «ԳԻՐՔ ԹՂԹՈՑ»

«Երուսաղէմի Պատրիարքութեան վերջին երկու կարեւոր հրատարակութիւններն են Գրիգոր Տաթեւացիի «Գիրք Հարցմանցը» եւ Քաղկեդոնի Ժողովի (451) երկաբնակութեան հարցին առընչութեամբ Թղթակցութեանց հաւաքածոյ մը նկատուած «Գիրք Թղթոցը», կ՛ըսէ Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեան:

Գիրք Հարցմանցը վերատպումն է Կոստանդնուպոլիս 1739-ին տպուած օրինակին, անոր կցելով հասկնալի պատճառներով դուրս ձգուած «Ընդդէմ Տաճկաց» գլուխը, որ Բաբգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեանի ուսումնասիրութեամբ տպուած էր Վիէննայի մէջ, 1930-ին:

Իսկ Գիրք Թղթոցին 1901-ի տպագրութիւնը, Թիֆլիս տպուած Յովսէփ Իզմիրլեանցի կտակով հաստատուած մրցանակին եւ հրատարակութեանց Ե. հատորն է, որ պէտք չէր նոյնութեամբ վերատպուէր: Թուղթերէն ոմանք անամբողջ էին, ոմանք ոչ մէկ կապ ունէին Քաղկեդոնի Ժողովին մէջ նկատի առնուած հարցերուն հետ: Թորգոմ Պատրիարք մտահոգ էր թէ՝ «Ո՞վ պիտի վերահսկէր աշխատանքներու վերատպուելիք Գիրք Թղթոցի հրատարակութեան»: Նոյն ատեն ունէր պատասխանը իր մտահոգութեան. «Նա, իննսունամեայ եւ ֆիզիքական մարմնի տկարութեանց հետեւանքով իր սենեակի շրջափակէն հեռանալու անկարող Ծովականն էր, Գեր. Տ. Նորայր Արքեպիսկոպոս Պողարեանը: Մեր ձեռագիրներու լեզուն հասկցող մասնագէտն է, գրաբարի հմուտ եւ մեր մատենագիրները ուսումնասիրող գիտուն պատմագէտը»:

Եւ Նորայր Արքեպիսկոպոս իր բացատրականով կը յայտնէ. - «Կատարած ենք զանազան փոփոխութիւններ. Ա. - Նիւթերը դասաւորած ենք ժամանակագրական կարգին համաձայն. Բ. - Այն թուղթերը որ թերի էին լրացուցած ենք զանազան ձեռագիրներու եւ տպագիրներու հետեւելով. Գ. - Կատարած ենք շատ մը սրբագրութիւններ. Դ. - Օգտագործած ենք մեծանուն բանասէր Եղիշէ Եպիսկոպոս Դուրեանի օրինակը...»: Ջնջուած են եօթը տարբեր գրութիւններ, մօտ 120 էջ: Աւելցուած են հինգ ուրիշ գրութիւններ:

«Այս հատորին արժանիքը - կը հաւաստէ Թորգոմ Պատրիարք - պէտք է նկատել միութիւնը նպատակին որուն այնքան նախանձախնդրութեամբ հետամուտ է Ծովական: «Այս հատորին մէջ իր ներկայացուցած Ծանօթութիւնները (էջ 669 - 674) եւ Բացատրականը (էջ 712 - 713), մինչեւ անգամ Յանկ Յատուկ Անուանց (էջ 675 - 711), ինքնին ցոյց կուտան աՀաղնութիւնը աշխատանքին, արժանիքը մասնագէտ աշխատասիրողին, եւ բծախնդրութիւնը բանասէրին»:

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան քաջալերանքով հրատարակուած Գիրք Հարցմանցը (1070 էջ) եւ Գիրք Թղթոցը (752 էջ) «Հայաստանեայց Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցւոյ դաւանութեան սկզբնաղբիւրներ կը ներկայանան — կ՛ըսէ Թորգոմ Պատրիարք - զորս կ՛ընծայենք մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, իբրեւ հոգեւոր սնունդ եւ «Վահան ամրութեան» որով կարասցեն զամենայն նետս մոլաց չարին շիջուցանել»:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԴԻՒԱՆ
Ս. ԱԹՈՌՈՅ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -49-

ՄԵՐ ՍԵՄԻՆԱՐՆԵՐԸ

Սեմինար — ո՜հ ի՜նչ հրապուրիչ բառ
միութիւններու հմայքին համար.
պայմանաւ սակայն որ հասկնանք զայն
իր զուտ սփիւռքեան իմաստով միայն:

Նախ՝ նիւթ մը կ՛ընտրենք լայն ու
անսահման,
որ ճիւղաւորուի անթիւ այլազան
բաժանումներու համապատասխան:
Ապա՝ խօսողներ մեծաթիւ նոյնքան,
որոնք այլեւայլ վայրերէ կուգան:
Իրարու հետ կապ պէտք չէ ունենան:
Բանզի պայմանը, ըստ սովորութեան,
այն է, որ ատոնք հարցին մօտենան
այնպիսի ձեւով, որ համադրութեան
ոչ մէկ կիրական միջոց ունենան:
Նաեւ՝ ամէն մէկ ենթաբաժանման
կը յատկացնենք պարզ ներկայացման
անհրաժեշտ եղած մի քանի վայրկեան,
որ ներկաները առիթ չունենան
տեսակէտներու փոխանակութեան:
Ու կ՛անցնինք յաջորդ դասախօսութեան...
Երկու — երեք օր՝ ըստ պատեհութեան:

Առաջարկնե՞ր կամ հետաքրքրական. —
ատոնք ալ կ՛երթան, ի վերջոյ կ՛իյնան
միւս բոլոր նախորդ «սեմինարական»
հանդիպումներէն իբրեւ գանձարան
գոյացած փոսը, որ է դամբարան...

Այս ամբողջ շարքէն դասախօսական՝
մէկ հոգի միայն կ՛օգտուի սակայն. —
ի մի հաւաքած արտայայտուած
բոլոր միտքերը եւ իւրացուցած՝
կը գրէ յօդուած — «ինքնուրոյն» կոչուած
եւ ի՛ր անունով ստորագրուած...

Սեմինար — ո՜հ ի՜նչ հասութաբեր բառ
բանագողներու խմբակին համար...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 — 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Հակառակ ամէն բանի կը ջանէի փիլիսոփայօրէն խորհիլ ու պահել հաւասարակշռութիւնը կեանքիս, բիւրապատկելով կորովս:

Տակաւ փափաքս կը պակսէր ներկայ ըլլալ հայկական հանդէսներու, անոնք ինծ տեսակ մը խոնջէնք կուտային, մտաւոր խոնջէնք մը:

Շատ անգամ Վահան Թէքէեանին, որ մեզմէ առաջ եկած էր Փարիզ, կը բացատրէի այս հոգեկան երեւոյթը իմ մօտս. ան կը ժպտէր իր հմայաթափ ժպիտովը, երբ միասին իմ առանձնոցիս մէջ թէյ կ՛առնէինք գլուխ գլխի: Ինքն ալ քիչ մը կքած, յոգնած էր եւ յաճախ հիւանդ. կը զգայի թէ դառնութիւնը կը խեղդէր զինքը, բայց արտաքուստ միշտ հանդարտ երեւալ կը ջանար: Կ՛ենթադրէի թէ այլազան նեղութիւններ կը ճնշէին հէք քերթողին հոգիին վրայ, բայց ոչինչ կրնայի ընել, այլ միայն ցաւիլ: Իր շրջանակին մէջ կային որ զինքը կը մեղադրէին թէ ճկուն չէր: Թէքէեան ճկո՞ւն... բայց ան արծի՜ւ էր:

... Անպատում մխիթարութիւն մըն էին ինծի իմ սրտակից մտերիմներս, անոնք որ բնաւ յուսախաբութիւն չէին պատճառեր, անոնք՝ որ քով քովի շարուած փոքրիկ գրադարանիս մէջ, լռիկ այլ պերճախօս, կը սպասէին մէկ շարժումիս գալ ծորելու համար աստուածային հեղուկը միտքիս, կայլակ առ կայլակ:

Իմ մատեաններս երկնապարգեւ:

Այդ ժամանակամիջոցին ինծի մանաւանդ հաճելի էր կրկին կարդալ Րաֆֆին, ատով կը վերյիշէի իմ ուսանողութեան տարիներս ու պահ մը կը վերադառնէի իմ հրդեհուած երեւակայութիւնս, երբ Թ. Թէրզեանին իբր պարտականութիւն, կը թարգմանէի Ֆրանսերէնի գրուածներ Խենթ-էն կամ Հարէմ-էն:

Նոյնքան անյագօրէն կը թղթատէի Նիչէն, որուն մրրկայոյզ հոգին կը սիրէի, ինչպէս կը սիրէի անոր սուր հեղնանքը, եւ խորունկ հոգեբանութիւնը որ ի յայտ կը բերէր, երկու բառերով շատ անգամ, ինչպէս հետեւեալ քանի մը տողերուն մէջ.

Օր մը սնափառ մէկը՝ որ սատիկ կը կաղար քալած ատենը, նժոյգ մը հեծած, բլուրի մը վրայ կեցած կը յոխորտայ իր բարձրութեան վրայ. վարէն, իմաստուն պարոն մը կ՛առարկէ անոր. «Այո, կ՛ըսէ, բարձր ես հիմա, բայց վար եկուր բլուրէն եւ իջիր ձիէդ, այն ատեն միշտ կաղ ոտքովդ պիտի քալես»:

Աստուա՛ծ իմ, ո՛րքան կաղեր կան աշխարհիս վրայ:

... Շատ յաճախ առանձին, գիշերուան երկար ժամերը կ՛անցընէի աշխատելով, միտքս տարօրինակ ուժգնութեամբ կը գործէր, թերեւս ջղային վիճակ մըն էր ատիկա եւ կամ ազդեցութիւնը՝ մտաւորական մթնոլորտի մը:

Մխանդամայն կը ջանայի, թէեւ հեռուէն, հետեւիլ բոլոր ազգային անցուդարձերուն, ո՛չ թէ իմ փղոսկրէ աշտարակէս, այլ՝ անպաճոյճ յարկաբաժինէս, որուն պատուհանին առջեւ հոյաբերձ ծառերու ետեւէն, վեր կը սլանան երկու սլիտակ զանգակատուներ: Երբեմն, վրճիտ գիշերներուն, լուսնին մահիկը կուգայ հպիլ անոնցմէ մէկուն կամ միւսին, իբրեւ թէ գաղտնիք մը բերելով երկինքէն, թերեւս յաւիտենականութեան մէջ բանաստեղծներու սահմանուած ճակատագրին գաղտնիքը:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Օրերը օղակներն են շղթային որ կը կազմէ մարդկային կեանքը. հետզհետէ աւելի ծանր կը դառնայ շղթան, քանի կուտակուին տարիները:

Միջավայրին մէջ ուր ապրեցայ Փարիզ, բոլոր հինէն ծանօթներու, ազգականներու մօտ, ինծ թուեցաւ թէ պարտէզի մը մէջ էի ուր ամէն ծաղիկները թօշնելու վրայ էին, տուած իրենց բոյրն ու գեղը:

Նորընծիւղ թուփերը կարծես ինծի ընտանի չէին, նմանութիւն չունէին բնաւ անոնց՝ որոնցմէ առած էի կեանքս: Անհուն էր միջոցը տակաւին շատ մօտիկ անցեալին հետ:

Իրաւ է որ հեշտ էր գտնուիլ գեղեցիկ, նրբօրէն քաղաքակրթուած երկիր մը, վայելել անբաւ ազատութիւն ու խաղաղութիւն:

...Եւ յերկիր խաղաղութիւն ...:

Աւա՜ղ, որքա՜ն վաղազրաւ է ան:

.

Այլուրում:

Հեռուներէն ռազմաշունչ հովեր: Կասկած: Անձկութիւն: Միակերպ համաժողովներ մտահոգիչ: Հիթլէր, Մուսոլինի, Չէմպըրլէն, Տալատիէ ... Մինխ: Յոյս ու տարակոյս: Անհամաձայնութիւն: Անափառութիւնը պետերու: Հարցեր կնճռոտ, հետզհետէ ընդլայնուած, լուծելը անհնար հարցեր եւ ի վերջոյ անխուսափելին:

Ահազանգ: Զօրակոչ (այս անգամ առանց տավուլի):

Պատերա՜զմ ... (1939). անլուր մտահոգութիւն. մանաւանդ հայ մայրերուն:

Ուրեմն զուր պիտի երթան երկար տարիներու անսպառ ճիգերը, զրկումները, անձնազոհութիւնները, առանձին զաւակ մեծցնելու դժուարութիւնները, անանուն աղէտէն հազիւ խուսափած, օտար ափերու վրայ թափառական, հասցնել ազնուր տղաքներ, նոր ծլած տունկերու պէս, արիւնոտ մէջ ապրել:

Անոնք պիտի երթան, պիտի կռուին, կեր պիտի ըլլան թնդանօթներու, կրակներու մէջ պիտի ողջակիզուին:

(Շար. 111)

(Շար. Ա. էջէն)

Հայաստան կը դառնէր հիւլէակայանի վերաբացման աշխատանքներու արդիւնքները քննելու նպատակով: Պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին Մակաթ-ի պատասխանատուներէն Պերնար Քաշօ, Ֆրամաթոմ-էն Ժան - Միշէլ Ջիլեան, հիւլէակայաններու ապահովութեան մասնագէտ Իրժի Զտարէկ (Չեխիա) եւ հիւլէական ուժանիւթի ճարտարագէտ Եդուարդ Սահակով (Ռուսաստան), գոհացուցիչ նկատած է աշխատանքներու ընթացքը:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Յունիս 29-ին հեռաձայնով խօսած է Ուզբէկիստանի իր պաշտօնակից՝ Ա. Մութալովի հետ, որուն պարզած է Հայաստանի դիրքորոշումը՝ կազի մատակարարման մասին Ուզբէկստանի եւ Թիւրքմէնստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց նկատմամբ: Շօշափուած է նաեւ հայեւուզբէկ առեւտրատնտեսական յարաբերութիւններու հարցը:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ — ՇՎԱՐՆԱՁԷ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Արտաքին նախարարը որ Թիֆլիս գացած էր մասնակցելու՝ Սեւծովեան վեհաժողովի Դ. հանդիպումին, ընդունուած է Է. Շեւարնածէի կողմէ: Հանդիպումին շօշափուած նիւթերը եղած են երկու երկիրներու միջեւ քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կապերը եւ հեռանկարները:

Ք. ՔՈՔՍԻ 20-ՐԴ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽ

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին իր 20-րդ այցելութեամբ Յունիս 30-ին ԼՂՀ գացած է Տիկին Քոքս: Ան Արցախի ի նպաստ տարած գործունէութեան համար արժանացած է Ստեփանակերտի պատուոյ քաղաքացիի կոչումին:

FRANCE - CULTURE
93.5 FM

Mardi 5 Juillet à 12 heures
Emission Panorama,
Présentation de «*Fragments de figuration apatride*» de Denis Donikian

Պ. Պարսամ Թէրզեան,
Տէր եւ Տիկին Արման եւ Գիլէր Խաչատուրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պերնար եւ Մակի Մանուկեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ժագի և Ջեյլա Թէրզեան եւ զաւակները,
Ֆաքրիքեան, Սահակեան, Ասաթեան, Թէրզեան ընտանիքները
կ'ողբան իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, տալոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԹԷՐԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Ֆաքրիքեան, Մալաթիացի)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 22-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունիս 27-ին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Terzian : 92, ave de Stalingrad,
95100 ARGENTEUIL

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Պարսամ Թէրզեանի եւ զաւակներուն:

Իր կնոջ՝ Մարիամ Թէրզեանի թարմ յիշատակին Պ. Պարսամ Թէրզեան 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԼԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10
ԺԱՄԸ 12.30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 22.30

1. - Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2. - Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3. - Հետաքրքրական զանազան խաղեր ու ժամանց;
4. - Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5. - Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
«ԱՆԻ» նուագախումբին

Մուտքը ազատ է:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 10, վարդավառ է՝ Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ծանօթ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, Բ. Օր Վարդավառի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 10 Վարդավառի Տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յուլիս 10, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամը 10-ին, Ս. Ռաֆայէլի Հայոց Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ ՀՕՄ-ի ճաշարահին մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Vendredi 8 Juillet

- 19h15 — SALLE DARON

Robert Vigouroux
Sénateur - Maire de Marseille
parlera :
«*DE SON RECENT VOYAGE EN ARMENIE*».
— Cocktail.

- 20h45 — SALLE VASPOURAGAN

DR ARDASHES PETROSSIAN
Astrophysicien et directeur de recherches à l'Observatoire de Byurakan (République d'Arménie)
présentera :
«*LES SCIENCES EN ARMENIE, AUJOURD'HUI PERSPECTIVES*»

ՆՈՒԷՐ

Տոքթ. Աւետիս Իյնէճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին Փարիզ իր այցելութեան առթիւ (ընտանիք «Յառաջ»էն):

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Ասողիկ» մասնաճիւղը 1.000 Ֆր. կը նուիրէ Ղարաբաղի օժանդակութեան, Օննիկ Աբունեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ դպրոցի տարեվերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յուլիս 3, ժամը 17-ին Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ:

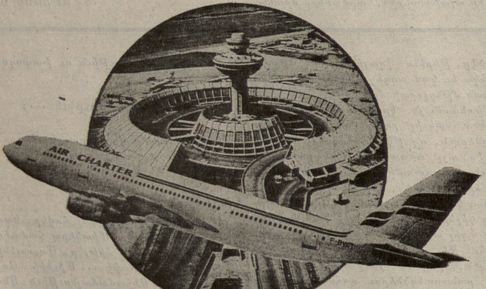
Կը հրաւիրուին ծնողներն ու շրջանի հայութիւնը իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու իրենց զաւակները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Երկուշաբթի, Յուլիս 4, ժամը 17-ին Պոմոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ. բոլորին ներկայութիւնը ջերմօրէն փափաքելի է:

Օրակարգ. - Վարչական կազմի ընկերուհիներու ծանօթացում եւ զանազան տեղեկութիւններ:

SIDON TRAVEL
L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

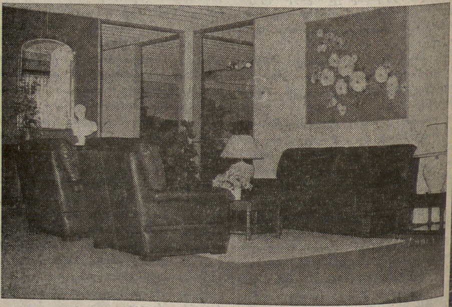
Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3
DIMANCHE
JUILLET 3
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 195

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.363 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.363

Այդ քաղցր պատիժը՝ սեփական պետութիւն...

Նախաբան, որ ոմանք կը կարդան, ուրիշ եւ բովանդակով...

1912-ին Սթոքհոլմի ողիմպիական խաղերում մի մարզիկ գիտակցաբար... պարտուեց: 3000 մեթր վազքի մրցումներն էին, եւ այդ մարզիկը մրցակից չունէր: Հէնց սկզբից նա պոկուեց բոլորից եւ պիտի յաղթէր անկասկած: Եւ յանկարծ, ամբոխի եւ մրցավարների աչքերի առաջ, նա սկսեց ետ մնալ: Ամէնքը տեսան՝ նա մտածում էր ետ մնալ, մրցակիցներն անհամեմատ թոյլ էին, երեւի արդէն հաշտուած իրենց պարտութեան հետ: Բայց նա կարծես չէր ուզում յաղթել: Եւ... պարտուեց: Հրանտ Փափազեան էր այդ մարզիկի անուն-ազգանունը, Թուրքիայի թիմից էր եւ ամէնքի համար Թուրք: Բայց Սթոքհոլմի հատուկենտ Հայերը գիտէին մարզիկի հայ լինելը եւ հէնց նրանք էլ դառնացած, գազազած վրայ տուին. «Ինչո՞ւ, Հրանտ, ինչո՞ւ պարտուեցիր»: «Զհասկացա՞ք, - մարզիկը կտրուած ժպտաց, - հասկացաք հայրենակիցներ: Եթէ յաղթէի, ո՞ւմ դրօշը պիտի վեր ելնէր՝ Թուրքական, ո՞ր պետութեան հիմնը պիտի նուագէին՝ Թուրքիայի...»: Եւ յիշեցին, որ նախորդ օրը, երբ 1500 մեթր վազքում յաղթեց ֆին մարզիկը, Ռուսաստանի հիմնն էր, որ նուագեցին եւ բարձրացրեցին՝ ռուսական դրօշը: «Ես չուզեցի այդպէս, եղբայրներ, ներող եղէք...»:

Այս դէպքն ինձ պատմել են 1985-ին Սթոքհոլմում, եւ ես յաճախ եմ մտորել ո՞վ էր, ինչպիսի՞ն էր Հրանտ անունով այդ հայ տղան: Եթէ յաղթէր, ինչ խօսք, պիտի հնչէր Թուրքիայի հիմնը եւ կիսաբաց դրօշը պիտի երկինք բարձրանար, բայց չէ՞ որ, մէկ է, նրա անուն-ազգանունը կը գրանցուէր ողիմպիական չեմպիոնների ոսկէ գրքում եւ մենք անկասկած կը պեղէինք, կը գտնէինք նրա արմատները, կը հպարտանայինք նրան անուն-ազգանունով:

Իսկ նա...

Նա գերադասեց չյաղթել, չունենալ ողիմպիական ոսկին: Գերադասեց անյայտ, անանուն մնալ, միայն թէ... Այսօր էլ կը լինեն մարդիկ, որ գուցէ եւ քմծիծաղ կը տան, այդ պարտութիւնը կը համարեն միամիտ ու բանաստեղծական: Ես դա սքանչելի պարտութիւն եմ համարում եւ թող ներեն ինձ ողիմպիական բոլոր հայ չեմպիոնները, այդ պարտութիւնն ինչ-որ առումով ինձ համար աւելին արժէ, քան նրանց յաղթանակները: Մի նրբերանգ, որ ինձ էական է թւում - այդ գիտակցուած պարտութեան մէջ հակաթուրք դրդիչը ամենաորոշիչը չէր. աշխարհում դեռ 1912-ն էր, դեռ երեք տարի կար մինչեւ արիւնոտ 1915-ը, եւ Հրանտ անունով հայ սքանչելի տղայի մէջ ամէնից առաջ սեփական պետութիւն ունենալու կարօտն էր, որ ճչաց երեւի, եւ նուաց տառապանքը, որովհետեւ գիտէր՝ չունի այդ պետութիւնը: Ճիշդ նոյն կերպ, նա գուցէ եւ, չէր ուզենայ յաղթել, եթէ հանդէս գար, ասենք Ֆրանսիայի, Ամերիկայի կամ Զուիցերիայի թիմում:

Զգիտեմ, գոնէ ինձ, այդպէս է թւում:

Աստուա՛ծ իմ, այդ ինչ քաղցր պատիժ է եղել Հայի համար սեփական պետութիւն ունենալու գիտակցութիւնը...

Ամենասարսափելին, որ գուցէ եւ դեռ չենք գիտակցում

Եւ հիմա, անկախ պետականութեան երրորդ տարում «Հայը կորցնում է իր հայրենիքի սենտիմենտալ միստիկան՝ այն, ինչ բերել է իր հետ գրքով ու աղօթքով, հազարամեակների խորքից... Եւ քանի սերունդ է անցնելու, որ նա կարողանայ մի քիչ յարգել իր սեփական պետութիւնը եւ պետական դրօշի տակ նրստողին...»: Իմ բառերը չեն, օրերս կարդացի «Բանբեր» թերթում եւ, որքան էլ դառը լինի հայ մտաւորական, արուեստաբանութեան դոկտոր Հենրիկ Յովհաննիսեանի եզրահանգումը, անհնար է չըհամաձայնել նրա հետ ու նաեւ չտագնապել: Ամենասարսափելին հէնց այդ սեփական պետականութեան զգացումի կորուստն է, որ մենք գուցէ եւ դեռ չենք գիտակցում: Գոնէ իր ողջ խորքով՝ չենք գիտակցում: Զենք գիտակցում ամէն մէկս, գուցէ եւ պետական այրերը՝ նոյնիսկ Հանրապետութեան նախագահը:

Ունեցանք դրօշ, հիմն, Պառլամենտ, աթոռ՝ Միացեալ Ազգերի մէջ, մեր պրեզիտենտին աշխարհում նոյն պատիւներով են ընդունում, ինչպէս որեւէ երկրի պրեզիդենտի: Ունեցանք դեսպանութիւններ, ուղիղ չուերթներ՝ Երեւան - Նիւ-Եորք, Երեւան - Փարիզ, Երեւան - չգիտեմ ուր, ունեցանք սեփական բանակ, դրամ եւայլն, եւայլն: Եւ հէնց նոյն այդ ժամանակներում կորցնում ենք սեփական պետութեան զգացումը, որ, իրօք, բերել ենք հազարամեակների խորքից, եւ որը ծնւում է, իրօք, ամէն Հայի հետ միածին:

Պարադո՞քս...

Զգիտեմ: Պարադոքս բառի հայերէնը չգտայ:

Սեփական պետութիւնն ի՞նչ է եղել Հայի համար՝ աւելի տեսիլք, երազանք, բանաստեղծութիւն, թէպէտ ... ըստ պետութիւնների ծննդեան վկայականների՝ աշխարհում երեւի ամենահներից ենք. առնուազն, երկու հազար տարեկան: Բայց այդ երկու հազարից քանի՞ հարիւր տարի ենք պետութիւն ունեցել իբրեւ իրողութիւն, իբրեւ կառուցուածք, իբրեւ ճշգրտուած սահմաններ, օրէնքների համակարգ, իշխանութիւնների բուրգ եւ մանաւանդ, իբրեւ հայ մարդու անձնական մտածելակերպ: Քանի՞ դար... Պատասխանը տխրութիւն է բերում: Որովհետեւ աւելի կորցրել ենք, չենք ունեցել, մեզնից խլել են կամ ինքներս չենք պահպանել: Եւ մեզ մնացել է սեփական պետութեան տեսիլքը միայն, երազանքը, կարօտը: Մանաւանդ՝ սեփական պետութիւն չունենալու ցաւը: Եւ սիրել ենք, շատ ենք սիրել մեր նկարագրի բազում խոցելի գոյները բացատրել, արդարացնել պետութիւն չունենալով:

Այսօր ունենք:

Եւ այսօր՝ կորցնում ենք տեսիլքը

Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս եղաւ...

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ծնուեց խորհրդային կայսրութեան փլուզումի քաոսի մէջ, ղարաբաղեան պատերազմի եւ անողորմ շրջափակման պայմաններում: Իսկ երկու տարի առաջ՝ երկրաշարժն աւերել էր մեր հողի մէկ քառորդը, մօտ հինգ հարիւր հազար մարդու թողնելով անօթեւան: Յետոյ Ադրբեջանից սկսուեց փախստականների հեղեղը... Աշխարհում որեւէ պետութիւն ծնուե՞լ է պրոբլեմների նման բեռով: Մենք կորաքամակ ծնուեցինք: Դրան գումարուեց շտապելու կիրքը, որովհետեւ անփորձ, անպատրաստ էին այդ պետութեան օրօրոցի մօտ կանգնած երիտասարդ հայերը: Շտապում էին, շատ էին շտապում եւ սկսեցին ջարդուփշուր անել հին կառուցուածքներն ու յարաբերութիւնները առանց նորերը ստեղծելու: Մի տարուայ մէջ քանդուքար արուեց գիւղական տնտեսութիւնը հողը-գիւղացուն - «առաջին ընթերցմամբ» բարոյական կարգախօսով: Առաջին օրից սկսուեց կադրերի ջարդը՝ հին կադրերը, որոնց մէջ հազարաւոր գործիմաց մասնագէտներ կային, «խաղից դուրս» մնացին, «նրանք սոցիալիզմ են կառուցել» անխոցելի մեղադրանքով: (Իրականում նրանք սոցիալիզմ չէ, որ կառուցել էին, Հայաստան էին կառուցել): Իսկ նոր կադրեր քիչ էին, չկային: Եւ ջրի երես ելան անգոյն, անկենսաղրութիւն, գործին անգիտակ մարդիկ: Սանդուղքն էր եղել մարդու մտաւոր եւ գործնական առաջքայլի խորհրդանիշը այսինքն, վեր բարձրանալ կարելի էր միայն աստիճան առ աստիճան, ամէն աստիճանի վրայ ինչ-որ բան սովորելով եւ հրաժարուելով ինչ-որ բանից: Սանդուղքը դէն շպրտուեց, եւ վերելակը դարձաւ խորհրդանիշ: Զօրաւոր մի մատ սեղմում էր «կադրային լիֆտի» կոճակը, եւ մարդը յայտնւում էր հասարակութեան ու պաշտօնի 10-րդ, 20-րդ յարկում (վեր-ելակ այս դէպքում ինչ ճշգրիտ է «լիֆտի» թարգմանութիւնը): Ի հարկէ, հակառնական չէր, որ նաեւ նորերը պիտի գային, նաեւ նրանք, որ «խաղից դուրս» էին մնացել անցած ժամանակներում եւ ի հարկէ, եկան նաեւ արժանաւորներ: Բայց «լիֆտով» վերելածների մեծ մասն անպատրաստ էր, միտինգները պետութիւն կառավարելու արագացուած դասընթաց չէին, չէին կարող լինել: Այդ դեռ ոչինչ, գուցէ եւ կը սովորէին կամաց-կամաց, բայց շատերը

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

չդիմացան պաշտօնի բարձունքների գլխապտոյտին, մանաւանդ նրանք, որ Շարժմանը շուլալուել էին ոչ ազգային գաղափարի, այլ պաշտօնի «ներշնչանքով»: Ոմանք պարզապէս չտես էին, տարիներ զսպած ախորժակով, ոմանք «դեմոկրատ» էին խաղում, իսկ խորքում անյոյս «բիւրոկրատ» էին, պաշտօնի լակմուսն անսխալ բացայայտեց նրանց իրական գոյնը: Ցաւօք, քիչ չեղան նաեւ պարզապէս ստահակներ: Իսկ գաղափարի նուիրեալնե՞րը, որոնք, ի հարկէ, նոյնպէս կային, կան. նրանց դրաման ուրիշ էր. մարդիկ որ ընդունակ էին եղել խօսքի ուժով փոթորկելու ժողովրդին, պետութիւն ստանալուց յետոյ մի տեսակ շփոթուեցին՝ չիմանալով ինչ անել յետոյ: Այդ «շփոթմունքն» էլ հին է՝ ինչպէս աշխարհը, որովհետեւ «դեմոկրատները գիտեն, թէ ինչ չեն ուզում, իսկ թէ ինչ են ուզում չգիտեն» (Քրոմուէլ): Յետոյ, ժամանակի հետ նաեւ խլրտում սկսուեց երիտասարդ այդ հայերի մէջ գաղափարի՞ համար, իշխանութեա՞ն, թէ՞ անցեալում զսպած փոխադարձ դառնութիւններն էին, չգիտեմ, բայց այդ խլրտումն այսօր էլ ինձ թւում է պարզ ազբորակռիւ եւ վտանգն այն է, որ այդ ազբորակռիւը անդունդի եզրին է: (Եւ այդ «անդունդի եզրը» - անողորմ փոթորկի մէջ հազիւ ջրերի վրայ պահպանուող մեր պետութիւն - նաւի երերուն տախտակամածն է): Իսկ Թատերական Ազատութեան հրապարակում երկու տարի անընդմէջ լիցքաւորուած ժողովուրդը, անկախութիւն ստանալով, էլ աւելի չէր ուզում սպասել: Մենք չէ՞ որ բանաստեղծ ենք, տեսլապաշտ, անհամբեր,

սիրահարուած էինք սեփական պետութեան օդեղէն երազանքին եւ ինքներս մեզ հաշիւ չէինք տալիս, որ պետութիւն ստանալուց յետոյ ամէն մէկս պիտի զբաղուի իր գործով, որովհետեւ պետութիւն ընտեղծելը ամէնօրեայ սեւագործ աշխատանք է, պատիժ՝ եթէ կ'ուզէք: Նաեւ միամիտ էինք. մեզ թւում էր, թէ սեփական պետութիւնը միանգամից կը թեթեւացնի մեր բոլոր հոգսերը, կը կարողանայ լուծումներ գտնել մեր բոլոր պրոբլեմներին:

Այդպէս չեղաւ, չէր կարող լինել, մանաւանդ, նորից կրկնեմ՝ աշխարհում այդ ո՞ր պետութիւնն է ծնուել պրոբլեմների նման բեռով:

Եւ արդիւնքն՝ այն կեանքն է, որն ապրում ենք:

Չեմ ուզում եւ դժուար պիտի լինի նոր ածականներ գտնել այդ կեանքը բնութագրելու համար: Հայոց արմատական բառարանի բոլոր մռայլ ածականները արդէն գործածել ենք:

Մեր Երեւա՜նը...

Այսօր ինչի՞ է նման չորս-հինգ տարի առաջուայ մեր շողշողուն քաղաքը... Անջուր շատրուանների, կաթուածահար վերամբարձ կռունկների, գլխատուած ծառերի, անլոյս պատուհանների, դատարկուած պատուանդանների ու մռայլադէմ, յուսաքամ մարդկանց տխուր մի խմբանկար, բացօթեայ շուկայ, աւելի ճիշդ խուլ-արեւելեան «բազար», որտեղ գնւում եւ վաճառւում է ամէն ինչ եւ որտեղ ուսուցիչներն անգամ ստիպուած են ապրանք վաճառել, երբեմն՝ հէնց սեփական աշակերտներին:

Մեր առօրեայի մղձաւանջը նկարագրելու համար բնաւ պարտադիր չէ ունենալ Ֆրանց Քաֆքայի մռայլ երեւակայութիւնը: Քաֆքան պարզ լուսանկարիչ կարող էր թուալ, եթէ հիմա Հայաստանում ապրէր եւ փորձէր նկարագրել մեր կեանքը:

Եւ այնուամենայնիւ... «Հրաշքի համազօր երեւոյթ է, որ շարունակւում է Հայաստանի պետականութիւնը: Դժուար է պատկերացնել, թէ ինչպէս վարչական ու քաղաքական փորձառութիւն չունեցող երիտասարդ սերունդը իր ձեռքն առաւ կառավարութեան ղեկը եւ կարողացաւ նաւարկել միջազգային պղտոր ջրերում: Եթէ ընտրութեան հարց լինէր, ես կը նախընտրէի ներկայ անմխիթար պայմանները...»: Իմ բառերը չեն, այլ Յակոբ Կարապենցի, որ Սփիւռքի թերեւս ամենախոշոր գրողն է, փայլուն մտաւորական, իսկ կուսակցական պատկանելիութեամբ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան անդամ:

Այո, շարունակւում է մեր պետականութիւնը, եւ եթէ նայենք թէկուզ եւ մեր անմիջական հարեւաններին, քիչ բան չկայ, որով կարող ենք նոյնիսկ մխիթարուել:

Թէպէտ... թէպէտ ինձ կեղեքում է պարզ մարդկանց ամէնօրեայ կռիւը մի կտոր հացի համար, կեղեքում է մտաւորականութեան չփոթուած, անպաշտպան վիճակը: Մեզնից շատերի համար ապագան տեղաւորւում է «վաղը» բառի քառակուսու մէջ, որովհետեւ չգիտենք, թէ ինչ ենք անելու ոչ թէ ապագայում, այլ նոյնիսկ... վաղը չէ միւս օրը:

Եւ այնուամենայնիւ, ես հաւատում եմ Հայոց պետութեան վաղուայ օրուան:

Բայց... Բայց այդ պետութիւնը ամէն մէկս ամէնից առաջ ինքն իր մէջ պիտի ստեղծի, պետութիւնը պիտի կայանայ նախ եւ առաջ մեր իսկ ներաշխարհում: Երէկուայ խորհրդային կայսրութեան կազմում Հայաստանը, այո, կիսատ-պռատ պետութիւն էր, թէպէտ ժխտման մոլուցքի մէջ չմոռանանք, որ մենք ունէինք պետութեան ոչ քիչ յատկանիշներ: Նաեւ լայնախոհութիւն ունենանք ընդունելու անցած եօթանասուն տարիներին մեր հողի վրայ Հայաստան է կառուցուել, ոչ սոցիալիզմ: Բայց մեր ներաշխարհում այդ պետութիւնը մենք մերը չէինք համարում եւ եթէ ենթարկւում էինք նրա օրէնքներին, ապա միայն պարտադրաբար, վախից, այլ ելք չտեսնելով: Բայց չէ՞ որ նաեւ սեփական պետութիւնը պետութիւն է իր բոլոր բաղադրիչներով. օրէնքներ պիտի ունենայ, բռնութեան եւ իր քաղաքացու կամքն ու ազատութիւնը սահմանափակելու այլեւայլ ձեւեր, եւ ճգնաժամային պահերին (պատերազմ, շրջափակում) պիտի եռապատկի, տասնապատկի իր խստութիւնները: Պետութիւնն, այո, նաեւ պիտի թելադրի, թէ այսինչ բանը կարելի է անել, իսկ այնինչ բանը՝ ոչ: Հոգեբանօրէն մենք կարծես թէ պատրաստ չեղանք դա եւս ընկալելու: Պետութիւնը մօր գուրգուրող ձեռք պիտի լինի, այո, բայց նաեւ՝ հօր սաստող ապտակ՝ բանաձեւի երկրորդ մասը այնքան էլ մեր սրտովը չէ: Պետութիւնը պիտի սիրել, բայց եւ վախենալ: Կամ վախենալ, բայց սիրել: Դեռ չենք կարողանում վարժուել այս բարդոյթին: Մենք աւելի հեշտ ենթարկուել ենք օտար պետութեանը եւ, երեւի, ճշմարիտ է արեւմտահայ գրողը. «Իբրեւ մարդ (Հայը) անիշխանական է, իբրեւ հայ ազգայնական: Անգամ մը, որ տիրանայ իր հայրենիքին (այսինքն պետութիւն ունենայ), անիշխանական կը դառնայ» (Նշան Պէշիկթաշլեան):

Մենք չենք սիրել ենթարկուել մեր սեփական պետութեան օրէնքներին, մեր իշխանութիւններին, մեր թագաւորներին կամ վարչապետներին: Օտարին եթէ չենք սիրել, ենթարկուել ենք: Մերոնց՝ ոչ միայն չենք ենթարկուել, այլեւ չենք սիրել:

Յիշում եմ, 1946-1947 թուականներին, հայրենադարձութեան օրերին մեր մի հայրենակից փողոցում միլիցիոներ տեսնելով, խնդրել էր, յետոյ պահանջել, որ նա իրեն բռնի, տանի ոստիկանատուն. «Ես առաջին անգամ եմ որ հայ ոստիկան կը տեսնեմ, - ասել էր, - դուք չէք կրնար հասկնալ, թէ ինչ ուրախութիւն է սեփական ոստիկան»: Ծիծաղելի՞ է, թերեւս, բայց այդ միամիտ արարքի խորքում խորհուրդ կայ, սեփական պետութեան անյաղթահարելի այն կարօտը, որ Հրանտ Փափազեան հայորդուն 1912 թըւականին Սթոքհոլմում հրամայեց... պարտուել ողիմպիական դափնեպսակից մի քանի մեթր հեռու:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԸ, ԵԹԷ ՅՈՅՍԻ ԽՕՍՔԵՐ ՉՈՒՆԻ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԱՍԵԼՈՒ, ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ Է՝ ԼՌԻ

Մեր այսօրուայ մթնոլորտը, մանաւանդ, մամուլը, լիքն է յուսահատութեամբ, եւ ոմանք, առաջ ընկնելով, օր առաջ դէմ չեն նոյնիսկ մահախօսական գրելու Հայոց պետութեանը, ժողովրդին: Անցեալ տարի «Ուրարտու» թերթում մոսկովեան մի քանի հեղինակ, այդ թւում աքանչելի Իլէնա Պոնէրը, լրջօրէն փաստարկում էին, թէ 20-րդ դարը վերջինն է լինելու Հայերի համար, թէ մեր ժողովուրդը պատմականօրէն արդէն սպառել է իրեն:

Մեր կեանքը, գուցէ եւ փաստեր տալիս է նոյնիսկ մահախօսականի համար, պատերազմ, աղքատութիւն, հարիւր հազարաւոր մարդկանց փախուստ անյուսութիւնից, բարոյական շատ արժէքների ձեւախեղում, հոգեւոր թթուածնի սրտահոսք: Ուրեմն, ի՞նչ, դատարկւում է մեր հաւաքական արիւնը...

Զշտապենք, մահախօսական գրող միշտ էլ կը գտնուի: Եւ մանաւանդ, մտաւորականը, որ յոյսի խօսքեր չունի ասելու մարդկանց, աւելի լաւ է՝ լռի:

Թէկուզ եւ իրական հիմքեր ունենալով, չշարախնդանք. ականատեսը լինելով Հայոց անկախ պետականութեան երկունքի ցաւերին ու գալարումներին: Ուսանողական իմ հին ընկերը, պետութիւնների պատմութեանն ինձանից հազար անգամ աւելի գիտակ, իրաւաբան Վլ. Նազարեանը պէտք չէ, որ Հայաստանի պետութիւնը քմծիծաղով կոչէ «սիրողական հանրապետութիւն», իսկ մեր ժողովրդին համարի «հոգեվարքի մէջ գտնուող, ընկղմուած ինքնասպանութիւն յիշեցնող անտարբերութեան մղձաւանջը» եւ Խորհրդարանը համարի «դիակի վերածուած»: Պէտք չէ, որ Հրայր Մարուխեանը՝ լիտէրը ազգային մի կուսակցութեան, որի գաղափարախօսութեան ողնաշարը Հայոց անկախ պետականութեան կայացումն է, իր տաք ու ապահով հեռուներից պարբերաբար դատափետի մեր պետութեան երկունքը, հարցազրոյցից հարցազրոյց էլ աւելի խըտացնի մեր կեանքի մռայլ գոյները, կամայական պիտակներ փակցնի, նաեւ «փրկութեան» դեղատոմսեր առաջարկի, որոնցից վերջինը սեփական իշխանութիւնների դէմ քաղաքացիական անհնազանդութեան կոչն էր: Նոր-նոր ձեւաւորուող մեր պետական կառոյցները, Հանրապետութեան Նախագահը, կառավարութիւնը բազում արատներ ունեն, աններելի սխալներ, «...սակայն եթէ ընտրութեան հարց լինէր, առանց այլեւայլի ես կը նախընտրէի (Հայաստանի) ներկայ վարչակարգը, իր ներկայ վարչակազմով -մինչեւ որ (Հայաստանի) պետութեան փոթորկահալած նաւակը հասնէր զմրուխտեայ ապահով ափեր»: Չակերտների մէջ վերցուած բառերը իմը չեն, այլ դարձեալ Յակոբ Կարապենցի հայ գրողինը, եւ, նորից յիշեցնեմ, նա էլ անդամն է նոյն այն կուսակցութեան, որի հաւաքական կարծիքը ասելու մենաշնորհը կարծես միայն իրեն է վերապահել յարգարժան Հրայր Մարուխեանը:

Իմ կողմից կ'ուզենայի աւելացնել նաեւ, որ մենք Հայաստանի քաղաքացիներս, նոյնպէս աչքեր ու ականջներ ունենք եւ աւելի վատ չենք տեսնում մեր իշխանութիւնների արատները եւ, ուրեմն, ինքներս էլ երեւի բաւարար խելք կ'ունենանք վճռելու՝ հնազանդուե՞լ, թէ՞ չհնազանդուել: (Փակագծում կ'ուզենայի ասել, որ ինձ համար, իբրեւ հայ մարդու, նոյնքան անհասկանալի ու անընդունելի են Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան դէմ պարբերաբար հրահրուող կրքերը: Մասնաւորապէս, մեր միակ պաշտօնաթերթի «Հայաստանի Հանրապետութեան» խայթոցները, անստորագիր եւ ստորագրուած հակադաշնակցական նամակների հրապարակումը, առնուազն, չեն կարող նպաստել մեր պետութեան կայացմանը, իսկ երբեմն թերթի մտածածի ճիշդ հակառակ արդիւնքին կը յանգեցնեն: Ինձ համար առանձնապէս տխուր էր Շիրվանզադէի «Կեանքի բովից» յուշապատումի յայտնի էջերի հրապարակումը թերթի ոգեշունչ նախաքանով: Երեւի առնուազն, հարկաւոր էր տեղեակ լինել, որ տարիներ անց Շիրվանզադէն նոյն կուսակցութեան մասին արտայայտել է բոլորովին ուրիշ կարծիք, իսկ եթէ չգիտէին, իմանալուց յետոյ առնուազն, հարկաւոր էր ներողութիւն խնդրել: Բայց սա արդէն ուրիշ խօսակցութեան նիւթ է, թէպէտ վաղուց է հարկաւոր, որովհետեւ սըրբերի այդ խաչաձեւումը սպառնում է հէնց

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԸՆՏԵԼԱՑՈՒՄԸ

ՏՊԱՒՈՐԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ, 1859-1869. ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ, ԿՐԱՆ ՓԱԼԷ

Առասպելը ծանօթ է ամէն անձի, որ կը հետաքրքրուի նկարչութեամբ: 1859-ին, երիտասարդ նկարիչի մը Էտուար Մանէի ներկայացուցած պաստառը «կը մերժուի», այսինքն՝ չարտօնուիր իրեն որ ցուցադրէ զայն այդ տարուան «Սալոն»ին մէջ: Չորս տարի ետք, 1863-ին, Մանէի Օլիմփիա պաստառը կը գայթակղեցնէ եւ կը հմայէ: Պաստառին մերժումը այդ տարուան «Սալոն»ի կաճառին կողմէ, կրկնա'կի գայթակղութիւն մըն է: 1859-էն 1863 թուականներուն գոյացած նկարչական խմբակի մը պաստառներուն մերժումը՝ երրո'րդ գայթակղութիւն մը կը նկատուի արուեստասէրներու եւ յառաջապահ քննադատներու կողմէ, որոնցմէ մէկն է Էմիլ Զոլա: Եւ ուրեմն Ֆրանսայի «կայսր»ը, Նափոլէոն Գ., իր անձնական միջամտութեամբ կ'երաշխաւորէ «Սալոն տէ ռըֆիւզէ»ի մը գոյացումը, - «մերժուածներու ցուցահանդէս» մը, ուր Մանէի կողքին ներկայ է նաեւ Ճէյմս Ուիսլըր: 1870-ին, պատերազմի նախօրեակին, այդ տարուան Սալոնին մէջ կը ցուցադրուին Մանէի, Տըկայի, Պազիյի, Ռընուարի, Սիսլէի, Փիսարոյի պաստառները: 1859-ի անծանօթ եւ 1863-ի մերժուած երիտասարդները այժմ ընդունուած են, նոյնիսկ՝ կը տիրապետեն:

Բոլորս ալ կը սիրենք նման առասպելներ, - ձախողութենէն՝ յաղթանակ, մերժումէն՝ ընդունում, երիտասարդ եւ յառաջդիմական տաղանդը՝ որ ինքզինք կը պարտադրէ միջին տարիքի յետամնաց արուեստագէտներու եւ ժանգոտած, յաղեցած ճաշակներու:

Անշուշտ, նման յաղթանակներու կ'ընկերանայ ուրիշ պատմութիւն մը, գայթակղութեան եւ զայն ստեղծող ըմբոստ երիտասարդներու ընտելացման պատմութիւնը: 1863-ի ցնցող պատկերն ու տեսիլքը եօթը տարի ետք կը վերածուին տիրապետող նոր ոճի մը, որ արդէն զինք կապկողները կ'ունենայ: Միաժամանակ, նոր խմբակի եւ անոր ոճին յաղթանակը - այն՝ որ կը կնքուի «տպաւորապաշտութիւն - էմփրէսիոնիզմ» - կը պարզացնէ անցեալը, անոր բարդ իրականութիւնը, եւ զայն կը վերածէ միակողմանի յառաջդիմութեան առասպելի մը: Այսինքն՝ խաւարը կը տիրապետէր նկարչութեան 1859-ի ճգնաժամին, երբ յայտնօրէն սպառած էր հին սերունդը, եկաւ նորը, հանճարը, Մանէն (կամ Տըկան, կամ՝ Մոնէն) եւ տապալեց հինը:

Անշուշտ իրականութեան նշոյլ մը կայ այս միակողմանի պատմութեան մէջ, բայց եւ այնպէս տասնամեակի մը բարդ խարխափումները ու որոնումները, պայքարները ու ընկրկումները պարզ գայթակղութեան մը առասպելի վերածելը կը դաւաճանէ պատմութեան դէմ, ճշմարտութեան դէմ: Կրան Փալէի ցուցահանդէսը կու գայ այդ բարդ ճշմարտութիւնը վերականգնելու, եւ կը յաջողի:

Ցայտնօրէն դասախարակչական բնոյթ ունի ցուցահանդէսը: Ընդհանրապէս նըկարչութենէն կ'ակնկալենք որ աչքի դաստիարակէ, կամ աւելի ճիշդ՝ միայն դաստիարակէ տեսողական միջոցներով, ինչպէս երաժշտութիւնը նոյնը կ'ընէ լսողական միջոցներով: Սակայն ես այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ ցուցահանդէսին յաջողութիւնը նկարչութեան պատմութեան մէկ շատ կարեւոր ու բարդ հանգրուանի վերակառուցման մէջ կը փնտռուի: Անշուշտ նկարներուն յաջողութիւնը տարբեր եւ ինքնուրոյն երեւոյթ մըն է: Իւրաքանչիւր պաստառ թէ ինքնին իր աշխարհն է, իր տեսիլքն ու օրէնքները կը կերտէ, թէ' ալ կը գտնուի երկխօսութեան մը մէջ: Կրան Փալէի ցուցա-

Ցուցահանդէսին գլխաւոր նպատակը երկխօսութիւնը ընդգծելն է, եւ այդ «տեսութիւնը վէճը» պատմականացնելն է: Այդպէս՝ ցուցահանդէսը կազմակերպողները կ'ուզեն որ հանրութիւնը տեսնէ թէ ինչպէ՞ս պաստառ մը երբեմն կը ծնի տիրապետող ոճի մը ծոցէն, կա՛մ բարեփոխելով, կա՛մ կրկնելով զայն, մինչ ուրիշ մը կը թուի գալ դուրսէն, հուժկու երեւակայութեան մը անպեղելի ակունքէն, ո՛չ բարեփոխելու, այլ՝ մերժելու, տապալելու մոլուցքով: Սակայն նոյնիսկ նման պաստառներ, որոնք խզում մըն են արուեստի պատմութեան մէջ եւ ոչ շարունակականութեան մը երաշխաւորութիւնը, նոյնի՛սկ անոնք չեն տեւեր իբր դայթակղութիւն: Կ'ընտելացուին, կ'ընդգրկուին բազմախօսութեան մը մէջ, ուր մէկն պաստառ հաստատում մըն է, այլ նաեւ հարցում մը: Այս բոլորը տպաւորիչ ձեւով ներկայացուած է Կրան Փալէի մէջ:

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Անշուշտ 1859 - 1869 թուականներուն նկարուած անհամար պաստառներէն զատել, «Թորել» զուսպ, 150 պաստառի վրայ հիմնուած ներկայացում մը՝ չափազանց դժուար գործ է: 1852-էն 1870, Նափոլէոն Գ.ի կայսրութեան օրերուն, երբ՝ անհաւատալի արագութեամբ մեծցաւ նկարչական շուկան, շուկայ մը՝ որ կը վայելէր թէ՛ Պետութեան հովանաւորութիւնը, թէ՛ ալ հարստացող երկրի մը քաղքենի դասակարգին անյագ պէտքը՝ սենեակներու եւ ապարանքներու պատերը զարդարելու: Գրեթէ աներեւակայելի է այսօր, որ 1859-ի ցուցահանդէսը 3.045 պաստառէ կը բաղկանար (եւ անոնց մէջ, Մանէի մէկ պաստառին իսկ տեղ չըկար...): Յաջորդող տասնամեակի ընթացքին գոնէ 20.000 պաստառ ցուցադրուեցան Փարիզի պաշտօնական սալոններուն մէջ, եւ այդ նկարներէն մի քանի հազարը գոնէ թանգարաններու մէջ ներկայիս, տասնեակ հազար մըն ալ, անձնական հաւաքածոներու: Ցուցահանդէսը կազմակերպողները Աւստրալիոյ Մելպըրն քաղաքի թանգարանէ՛ն ալ, Լոս-Անճըլըսէ՛ն ալ, Նիւ-Եորքէ՛ն ալ, Եւրոպայի անկիւններէ՛ն ալ հաւաքած եւ մէկտեղած են պատկերներ, որոնք 1859-1869 տասնամեակի վաւերական պատկերը կու տան, - նուաճումներ, սայթաքումներ, նահանջներ, որոնումներ, բոլո՛րը միասին, եւ ոչ միայն այն առասպելը՝ որ տպաւորապաշտութեան դրօշը պարզող, դէպի յաղթանակ արշաւող տաղանդաւոր նկարիչներու փաղանգ մը կու տայ մեզի, զօրավար Մանէի հրամանատարութեամբ:

Բայց եւ այնպէս ըսեմ, որ երբ սրահէն դուրս ելայ, Մանէն շարունակեց տիրապետել տեսողական յիշողութեանս: Պիտի փակեմ այս ակնարկը, նշելով ծանօթ եւ (գոնէ ինծի) անծանօթ պաստառներ, որոնք կը յամենան յիշողութեանս մէջ: Մանէի գլուխ-գործոցները այլեւս «դայթակղութիւն» չեն թուիր, սակայն կը մնան ինքնապարտադրող: Ինծի համար հաճելի անակնկալներ եղան ուրիշներ ալ, - Մոնէի 1866-ի պաստառը, որ Հոնֆլէօրի մէկ փողոցը կը պատկերացնէ: Հոն կատարեալ հաւասարակշռութիւն մը կայ հին եւ նոր ոճերու միջեւ, - սակայն՝ քանի որ այդ հինն ու նորը չեն կրնար խսկապէ՛ս ներդաշնակ ապրիլ, պաստառը մեզ կը դնէ հակասութեան մը առջեւ, քանզի այս հաւասարակշռութիւնը յայտնօրէն ոչ հանդա՛րտ է, ոչ ալ կայուն: Ընդհակառակն, ոճի պատմութեան այն երկվայրկեաններէն մէկը կը մարմնացնէ, ուր հինը հազիւ թէ կը պարփակէ նորը, պայթումէն ակնթարթ մը առաջ: Հոս ես տեսայ արուեստի պատմութիւնը յղի՝ մանուկով մը, որուն ծընունդը մահացու պիտի ըլլար իրեն ծընունդ տուող արգանդին:

Նմանապէս վերագտայ պաստառներ, որոնք տեսնելէ եաք մոռցած էի, - Մոնէի «Պոտնէրի Կաղնին» (1865), Սիսլէի «Մարլօթի Փողոցը» (1866), Քուրպէի «Ֆլաժիի Կաղնին», Սէզանի հօր դիմանկարը, եւլն.:

Ցուցահանդէսը կու գայ հաստատել որ տպաւորապաշտութիւն ըսուածը պարզ ոճ մը չէր, ոչ ալ անոր պատմութիւնը՝ դայթակղութեան մը յաղթանակը: Կը ներկայացնէ բազմաթիւ նկարիչներ՝ որոնք աշխատած են բազմաթիւ ոճերով եւ ժանրերով (տեսարաններ, դիմանկարներ, ծովանկարներ, մերկ մարմիններ, նաթիւր մորթ, առօրեայ կեանքէ պատկերներ, եւլն.), որոնց բոլորի՛ն ալ տեղ տրուած է, եւ որոնց ներքին տրամաբանութիւնը միշտ նոյն ուղղութեամբ չէր քալեր, այլ կ'որոնէ տարբեր արահետներ: Հոյակապ առիթ մըն է այս՝ անոնց հետ նորէն թափառելու նկարչութեան անցեալի եւ ներկայի լաբիւրինթոսին մէջ:

■

...պետականութեան կայացմանը, անկախ ...րանից, թէ կողմերից որը ինչ չափով է ...մարտացի):

ՄԵՆՔ ՆՄԱՆ ԵՆՔ ԱՅՆ ՎԻՐԱԲՈՅԺԻՆ, ՈՐ ՍՏԻՊՈՒԱԾ Է ՎԻՐԱՀԱՏԵԼ ԻՆՔՆ ԻՐԵՆ

Եթէ նոյնիսկ դատապարտուած է մեր հաւաքական արիւնը, ապա ինքներս է, որ նոր արիւն պիտի արտադրենք մեզ համար, Դոնորական արիւնն այս դէպքում անզօր պիտի լինի լրացնելու կենսականօրէն մեզ հարկաւոր արեան քանակութիւնը: Մանաւանդ եթէ չենք ուզում, որ այդ արեան բաղադրութիւնը փոխուի:

Եթէ ամբողջ աշխարհն էլ մեզ օգնութեան ձեռք մեկնի, եւ Սփիւռքը, որ արդէն երեւի յոգնել է մեր անկիզը - անվերջ դրամահաւաքութիւնից, իր ողջ վաստակը հայրենիք ուղարկի, մենք, մէկ է, չենք կարող ապրել: Մենք մեր սեփական ուժերով է, որ ի զօրու պիտի լինենք բարձրացնելու մեր տնտեսութիւնը, մենք է, որ պիտի ծնենք ու փայփայենք գործարար մարդկանց, մենք է որ պիտի շարունակենք կիսակառոյց մեր երկիրը: (Եւ յիշենք անմահ հայ գրողի դառը խոստովանութիւնը. «Կարելի չէ՝ ոչ սուրով, ոչ հուրով սպանել զինքը (Հային): Զինք մեռցնելու միակ միջոցը իրեն նպաստ տալն է...»: Զփոխուենք մեծապատիւ մուրացկանների:

Եթէ մեր պետութիւնը վէրքեր ունի (իսկ ունի) եւ այդ վէրքերից արիւն է ծորում, մենք նման պիտի լինենք այն վիրաբոյժին, որ ուրիշ բժիշկ չկայ, ստիպուած է ինքն իրեն վիրահատել: Ընդ որում, առանց ցաւազրկելու: Մենք թմրելու իրաւունք չունենք:

Ես համաձայն եմ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի հեղինակին «Եթէ ճկուենք, չդիմանանք, կը կորցնենք ամէն ինչ» (Վահան Վարդապետեան):

Զճկուենք, դիմանանք:

Որովհետեւ դարեր շարունակ երազել ենք չէ՞, դեռ երէկ երազում էինք, չէ՞. հէնց այսօր մեր դժուար օրերի մէջ անգամ երազում ենք չէ՞ սեփական պետութիւն: Երազում ենք, ուզում ենք, որ նա կայանայ ու մերը լինի: Եւ նման լինի հազարամեայ իր տեսիլքին: Ուրեմն, չըճկուենք եւ դիմանանք, որովհետեւ, այո՛, քաղցր պատիժ է... սեփական պետութիւնը:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Երկիր Նայիրի», 1994 Ապրիլ 15

Pour parler sa langue il faut apprendre celle de l'autre(*)

Chez les Arméniens de la Diaspora, descendants de survivants à l'extermination d'une culture, le «bilinguisme culturel» auquel ils sont contraints pour pouvoir parler aux autres à partir de ce qu'ils sont: des rejetons de quelques lignées rescapées d'un génocide, me semble relever de déterminations physiques particulières. Parler est pour eux un acte qui soulève immédiatement la question: «Comment parler dans le monde des autres, comment exister, occuper sa place spécifique en tant qu'Arménien, selon la modalité particulière qui rattache son histoire familiale à celle de la naissance catastrophique de la diaspora ?»

Parler «en arménien», qui s'écrit pour moi plutôt avec une majuscule, c'est parler aux autres «en Arménien» que l'on est, tel qu'on l'est, hic et nunc, c'est parvenir à s'articuler aux non-Arméniens précisément, en héritier de son histoire et de sa culture, transmises par les parents, soit effectivement dans leurs contenus et leur langue, soit dans l'indigence même de leurs misérables débris en quête d'inscription.

Aussi, perpétuer ou non l'usage de sa langue «maternelle» représente paradoxalement à mes yeux une question idéaliste ou de second ordre; la question de première urgence étant: Que faire des Mères rendues muettes que l'on porte en soi et dont la langue, violemment déracinée de son aire culturelle, de son lien social, a perdu son efficacité symbolique dans un milieu étranger à la gravité des traditions, un environnement ignorant de ce que cette langue véhicule implicitement: une expérience catastrophique de soi à l'autre, une rupture existentielle sans nom, une absence de localisation symbolique dans le champ de l'opinion publique. Ce qui s'est en effet tranmis, conjointement à la trace traumatique, chez les survivants échoués dans les années 20/25 en diaspora et leurs descendants, chez ces laissés pour compte du bilan «occidental» de la Grande Guerre, c'est l'expérience d'une exclusion du champ de parole et de perception du monde «civilisé».

Si chez les Arméniens cette question de la transmission «linguistique» dut être mise à l'ordre des priorités c'est parce que la maintenance d'une langue substitut des Terres constituait une défense, nécessaire à la survie, contre la conscience traumatique d'une perte irréparable, celle du lieu même où la langue pouvait créer pensée, culture et sens. Ce programme cesserait néanmoins d'être défensif et prendrait désormais en compte une situation actuelle s'il se donnait, *en même temps*, cette finalité essentiellement «bilingue» : rechercher parallèlement un mode possible de parole et d'engagement dans la langue et le pays «d'accueil». Parler arménien, c'est avant tout, faute de pouvoir habiter sa langue (2), parler en Arménien la langue des autres pour témoigner précisément de la mise à mort de sa culture et de sa langue originelles. Cette démarche n'est d'ailleurs aucunement singulière ; à notre époque où les exterminations prolifèrent, toutes les langues «majoritaires» de l'Occident sont ainsi contraintes de recueillir en leur sein les vestiges de civilisations effondrées à leur «insu» ou en leur nom.

⁂

L'énoncé de mon titre : «Pour parler sa langue il faut apprendre celle de l'autre» est, en fin de compte, relativement banal. Il pourrait se référer en tout premier lieu à la situation de l'enfant, qui comme chacun sait, comprend sa mère avant de pouvoir parler. Accéder au langage, c'est pour lui, s'essayer à l'imiter. L'imiter pour lui faire plaisir, jouer avec elle, mais l'imiter aussi pour s'approprier son rapport à la vie afin de constituer progressivement le sien. Selon que la mère, «porte-parole»(3) d'un être non advenu encore à sa parole, met —ou ne sait pas mettre— à la disposition de l'enfant les mots susceptibles de traduire ce qu'il ressent, selon qu'elle peut —ou non— lui prêter ses propres matériaux signifiants pour ce que, en s'identifiant à lui, elle devine qu'il reçoit d'elle et du monde, il parvient —ou non— à apprendre à «se» dire aux autres, à exister différent parmi eux, à les affronter dans le conflit, l'amour, la créativité...

La situation matricielle à laquelle je me réfère se démarque, il est vrai, en un point important de mon propos, puisqu'au départ la mère n'est précisément pas l'autre, qu'elle le devient (si tout se passe

par

Janine ALTOUNIAN

bien!) au terme de différentes distanciations, dont celle du langage; mais c'est tout de même en apprenant la langue qui l'environne et qui pourtant ne peut le «traduire», au fur et à mesure qu'il s'autonomise, que l'enfant est amené à rechercher sa propre voie et sa propre parole. En cela la mère adoptive, que constitue pour tout Arménien son pays d'accueil, est cruellement éducatrice, étouffante ou promouvante. Elle le met à l'épreuve d'une radicale méconnaissance, exprime, il va de soi, une «interprétation violente» de sa personne dont elle ignore, au sens propre, «les antécédants» et induit ainsi, chez celui qui veut sauver son identité, un apprentissage périlleux mais incontournable.

Acquérir la langue de l'autre (4), c'est acquérir la capacité à s'identifier à ses modes de perception, ses valeurs, ses jouissances, ses pertes et blessures (5) sans pour autant oublier l'opression et la violence d'où l'on provient, soi et ses ascendants, sans oublier la négation que l'autre a projetée sur vous. Acquérir ainsi la «langue de l'autre» pour la déconstruire, en l'habitant en quelque sorte, tel le Cheval de Troie, avec ses référents venus subrepticement d'ailleurs, c'est l'articuler à son expérience propre, restée sans nom et sans image, c'est pouvoir nommer subversivement, à l'aide des signifiants de l'autre, puisque les siens propres furent à jamais détruits, ce qui en soi était resté muet faute de trouver sa résonance au dehors (6).

Ce faisant, souscrire à cette initiation c'est, à n'en pas douter, faire son deuil de la langue perdue. L'«apprentissage de l'arménien» n'en transmet qu'une «re-production», un fac-similé doublé de la perception sensorielle déchirante mais lucide du trésor spirituel et affectif qui, en elle, a été à jamais perdu. Si cet apprentissage ne se pratique pas fétichiquement (7), afin de colmater le manque de la langue première, il vient alors accompagner ce travail de deuil, car il faut connaître ce qu'on a perdu (en avoir connu le goût dans la bouche), pour «sentir» qu'on en a été dépossédé. Le travail du deuil passe alors par un refoulement que seule peut opérer la traduction dans

●►

la langue de l'autre. Aussi la condamnation péremptoire et à courte vue d'une acculturation nécessaire en diaspora, trop vite confondue avec une pure et simple assimilation, cache en réalité, trop souvent, une impossibilité à consentir à ce deuil et un consentement, en revanche, à enfermer pernicieusement en soi les échos désormais intraduisibles du passé.

**

Dans le film «Mémoire arménienne»(8), on peut suivre l'évolution en France de la xénophobie des années 30 jusqu'à une acceptation apparemment sans réserves des Arméniens. L'Arménien serait, selon certains sociologues (9), une figure particulière de l'étranger en France, il serait considéré actuellement comme un «bon» étranger, intégré, traité «non plus comme un immigré mais comme un descendant d'étranger». Or le dernier protagoniste du film explique bien comment il vit son intégration certes harmonieusement, mais dans un clivage de lui-même qui lui pose question, dans un effacement de l'histoire qui l'a amené là. Cet effacement de l'histoire est bien sûr en premier lieu celui du conflit, car pour cette figure particulière de l'étranger qui n'est pas exposé à la haine raciste mais à la simple éclipse de ses origines, les moyens pour parler le conflit ne sont pas à sa disposition. Prié en quelque sorte de vivre sans avoir eu d'ancêtres, il porte un nom sans Référent.

Les Arméniens auraient ainsi survécu hors paternité, car la paternité ne peut s'exercer et se transmettre qu'«au nom» des pères vivants ou morts, au nom d'une histoire reconnue dans les représentations communes. La visée de tout révisionnisme n'est-elle pas finalement de nier le poids symbolique de ce qui se transmet des crimes; transmission des violations non reconnues, du déshonneur infligé, des démentis à ce qui fonde la civilisation?

Telle est la situation psychique de l'Arménien qui se trouve placé dans une impossible triangulation entre ses ancêtres non inscrits dans l'Histoire, éliminés par une instance exterminatrice non reconnue telle, et la Terre d'accueil, apparemment non impliquée, à laquelle il faut bien qu'il s'intègre pour vivre, pour faire le deuil de ses pertes, mais aussi pour restaurer son Nom dans la langue qui «a cours» là où il vit; problématique apparentée à celle de tout fils d'immigrés, né d'une situation de rupture violente des parents du pays d'origine, rupture dans laquelle le pays d'accueil, par ses accords économiques, ses visées politiques a joué un rôle déterminant. Triangulation «œdipienne» perverse de tout enfant d'immigrés dont l'exil contraint résulte d'une situation de violence économique ou politique alors que le pays «hôte» n'est pas sans avoir, directement ou indirectement, joué un rôle dans l'évaluation qui a abouti à cette violence.

Le bilinguisme est en fait la manifestation langagière de cette double filiation: d'une part des parents survivants à un lieu exterminateur des êtres, du lien social, de la culture, d'autre part des parents adoptifs, «non exterminables» dans un lieu d'accueil et d'acculturation ambigüe. Comment aller à l'Ecole «démocratique» de l'autre pour pouvoir y nommer ses ancêtres et restaurer son propre Nom? C'est cette gageure douloureuse que métaphorise, dans «Une Arménienne à l'école» (10), «...dans un lycée de "classes préparatoires", au bureau de la surveillante générale...cette insoutenable confrontation entre l'école laïque française et ce rescapé du désert dont je portais le nom, l'unique grand homme pour moi, mon père». Ce à qui tend un véritable bilinguisme culturel n'est donc pas sans avoir une portée politique, au sens fondamental du terme: faire advenir un conflit, grâce à l'acquisition du langage et des pratiques institutionnelles du pays d'accueil, un destin qui, dans l'ascendance, se déroula en deçà du conflit, dans la toute-puissance de la mise à mort d'une population sans défense.

Comment les Arméniens de la deuxième, troisième génération de diaspora pourraient-ils parler en leur nom puisque ce nom est celui précisément de leurs ancêtres dont le discours politico-culturel, dans l'Occident d'«accueil» où ils vivent aujourd'hui, oculte la provenance ? (11). Seule l'assomption de cette double filiation et de cette double culture pourrait peut-être déjouer le paradoxe de cette interrogation. Il faut remarquer en passant que celui qui bénéficie de cette double culture dont l'une, en possession de toutes ses institutions est menacée pourtant de délitescence et l'autre, exilé de ses lieux de fécondation est en voie de disparition jouit hélas d'un recul, d'un regard et d'une pratique privilégiés pour appréhender, en toute relativité, les processus de destruction endo et/ou exogènes qui prolifèrent désormais à l'échelle mondiale.

Mettre radicalement en doute qu'il soit possible aux héritiers d'un génocide non reconnu de parler en leur nom propre négligerait en effet cette interrelation, dans le trauma, entre le réel historique, sa réception psychique et son éventuelle traduction en créations inaugurales. Peut-être faudrait-il précisément parvenir à inverser les termes constitutifs de cette impasse et se demander justement comment de tels héritiers peuvent psychiquement et culturellement s'approprier en sujet leur histoire, faire imploser le silence qui pèse sur elle, pour que le génocide ne puisse qu'être reconnu et pris en compte au moins dans le langage de son auteur et ses spectateurs complices d'alors.

Omettre de voir cette interrelation fait courir deux sortes de risque à l'Arménien de diaspora, enfant d'un ancêtre destitué et d'un lieu d'adoption non innocent :

— Oublier à quels rapports de violence il doit ses conditions spécifiques d'existence, vivre en perdant la dignité de la dette à ses ancêtres, son identité de sujet.

— Projeter sur le pays d'accueil, le monde des «autochtones» un vécu persécutif et aliénant, voire une haine paranoïaque, sans percevoir sa propre réalité où lui, différencié de celle de ses parents, doit chercher à contracter, dans un débat d'altérité, à partir de ce nouvel espace-temps de la transplantation, de nouvelles alliances afin de se réapproprier ainsi son histoire à lui, descendant «bien intégré» de réfugiés apatrides, dans le total dénuement, survivants à une extermination.

Ainsi la double appartenance culturelle fraye la difficile et unique voie «démocratique» entre des exacerbations nationalistes stériles qui ne font qu'induire la répétition et la pérennité du trauma. Accorder une telle primauté à l'affrontement de l'altérité dans la recherche de soi n'est pas une exigence purement éthique pour les Arméniens, s'il s'agit en réalité, dans l'échange avec l'autre de démasquer l'angle mort du déni qui pèse sur CE à qui ont survécu les Arméniens, toute construction d'un espace de parole déjouant ainsi l'emprise du déni constitue, de toute évidence, une entreprise à visé démocratique qui tente d'échapper à l'étau des enfermements nationalistes, des intégrismes en miroir si menaçants de nos jours.

JANINE ALTOUNIAN

(1) *Ce texte est publié, avec l'accord de Raffi Arzoumanian, directeur de l'école Hamaskaïne de Marseille, au titre de «bonnes feuilles» d'un ouvrage collectif à paraître prochainement aux Editions Parenthèses, auquel il est destiné : Actes du Colloque international «Diaspora et bilnguisme» tenu à Marseille en mars 1994, sous la direction de Raffi Arzoumanian.*

(2) *Cf. «Faute de parler ma langue» in J. Altounian,* «Ouvrez-moi seulement les chemins d'Arménie», Un génocide aux déserts de l'inconscient, *Les Belles Lettres, «Confluents psychanalytiques»*, 1990.

(3) *Expression empruntée aux travaux de Piera Aulagnier, notamment* La violence de l'interprétation, *P.U.F.* 1986.

(4) *Cette question a été développée plus amplement dans J. Altounian, «"Transferts" déculturants et inconvenance culturelle» in* Rev. Franç. Psychanal., 3/1993.

(5) *Cf. le traitement des témoignages d'A. Ernaux et d'E. Thomas dans «De L'Arménie perdue à la Normandie sans place», «Viol et silence», in J. Altounian, op. cit.*

(6) *Cette duplicité inconsciente dans l'expression a dicté tous les textes de «Ouvrez-moi seulement les chemins d'Arménie» dont par ex. le titre, citation du vers 1713 du «Nicomède» de Corneille, constitue, en quelque sorte, une pierre tombale poétique et licite —cautionné par l'Occident et ses classiques!—, recouvrant le réel de son sous-titre: «un génocide aux déserts de l'inconscient». De même les articles d'inspiration analytique se révélèrent, dans l'après-coup de leur regroupement, fournir un encadrement intellectuel orthodoxe et «rassurant» au journal de déportation de mon père («Terrorisme d'un génocide»), afin de le voiler d'un linceul décent. En recourant d'ailleurs à certains concepts psychanalytiques, je ne faisais que répéter, de façon sans doute subversive, le rapport à tout langage tel qu'il a été induit chez moi par la scolarisation: Toute discipline langagière m'a semblé toujours se situer comme dans l'envers de mon vécu d'Arménienne. Peut-être que l'enjeu de l'écriture était alors pour moi de me situer enfin dans son endroit, de contourner en quelque sorte un langage institutionnel, par ex. celui de la pschanalyse. Evidemment mon dessein n'était pas prémédité, je pense au contraire qu'un langage institué est indispensable pour que le sujet, advenu quelque peu à lui--même, puisse à son tour l'habiter un jour à sa manière propre. C'est ce dont je suis redevable à la culture de l'autre, pour moi culture de la France.*

(7) *Cf. V. Yeghicheyan V., «Des problèmes de filiation après le vécu collectif d'un génocide»,* Rev. franç. Psycha. *1984/4. Sur cette question de la langue perdue voir également :*
K. Beledian, «Phénix ou Robinson sauvé du naufrage», in Temps Modernes, *n° sept Arménie - diaspora, Mémoire et modernité,* 1988.
M. Nichanian, «L'écrit et le mutisme», op. cit., Ages et usages de la langue arménienne, *Entente, «Langues en péril»*, 1989.

(8) *Film récent* (1993) *regroupant des témoignages recueillis il y a dix ans, conçu par J. Kébadian, I. Ouzounian, M. Bardakdjian; réalisation J. Kébadian; sous-titrage M. Bardakdjian.*

(9) *Cf. E. Témime, «Les Arméniens de la deuxième génération à Marseille et dans les Bouches-du-Rhône» in GRECO* 13, *Recherches sur les migrations internationales,* 1982, *cité par Martine Hovanessian dans* Le lien communautaire/Trois générations d'Arméniens, *Armand Colin,* 1992, *p.* 36.

(10) *in J. Altounian, op. cit.,pp.* 52/53.

(11) *Cf. «Les survivants d'un génocide non-reconnu peuvent-ils parler en leur nom?» in* «Des origines et des conséquences des processus d'extermination», *Cerisy sept.* 1993, *actes à paraître.*

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻՆ

Ամերիկայի «Արարատ» անգլիատառ եռամսեան, որ ՀԲԸՄ-ի հրատարակութեամբ այս տարի կը նշէ իր 35ամեակը, Գարուն 1994-ի իր թիւին մէջ 40 էջնոց յաւելուած մը նուիրած է 20-րդ դարու հայ գրականութեան կարեւոր եւ քիչ ծանօթ անուններէն մէկուն՝ Կոստան Զարեանին:

Այս տարի Կոստան Զարեանի մահուան 25ամեակն է, եւ այս զուգադիպութիւնը կրկնակ նշանակութիւն կը ստանայ, երբ հաշուի առնուի, որ առաջին անգամն է *որ հայ մամուլը բացառիկ թիւ մը կամ յաւելուած մը կը տրամադրէ «Նաւը լեռան վրայ»ի հեղինակին:*

Յաւելուածը խմբագրած է «Յառաջ»ի աշխատակիցներէն Վարդան Մատթէոսեան (Պուէնոս-Այրէս), որ վերջին տարիներուն զանազան յօդուածներ ու հրապարակումներ նուիրած է Կ. Զարեանի կեանքի ուսումնասիրութեան: Ներածականին մէջ, խմբագիրը կը բացատրէ յաւելուածին տուն տուող պատճառները, նշելով. -

«"Յիսուն տարի ետք պիտի կարդան գործերս", ըսած է առիթով մը Յակոբ Օշական: Թերեւս Զարեանի ճակատագիրը նոյնն էր: Իրենց գործերը հասարակ ընթերցողին ուղղուած չէին: Աւելի լաւ ժամանակներու պէտք է սպասէին, բայց չիրենցան: Քառասուն կամ յիսուն տարի առաջ գրուած Զարեանի արձակը իր թարմութիւնը կորսնցուցած չէ: Խորհրդային համակարգին փլուզումը կը թուի ապացուցանել անոր ճշմարտացիութիւնը: Տասնամեակներով անփոփոխ սփիւռքահայ կեանքը անոր մէջ խորաթափանց վերլուծող մը կը գտնէ: Այժմ, մեր ժամանակներու հոլովոյթին մէջ, Զարեանի մօտ մեկնակէտ մը կը գտնենք բանականութեան եւ նպատակասլաց որոնումի աշխարհի մը փնտռտուքին համար»:

«Անցորդ մը եւ իր բազմաթիւ ճամբաները» *ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ,* *Վ. Մատթէոսեան կը փորձէ, մեր գիտելիքներու ներկայ մակարդակով, Կ. Զարեանի քննական կենսագրութեան մը ամբողջը ներկայացնել, անտիպ նամակներու բազմաթիւ քաղուածքներով: «Արարատ»ի խմբագիր Լէօ Համալեան կ'անդրադառնայ Զարեանի եւ անգլիացի արխարհահռչակ գրագէտ Լօրընս Տըրէլի յարաբերութիւններուն. թղթածրարը կ'ամբողջացնեն Տըրէլի 1952-ի փորձագրութեան վերհրատարակութիւնը (Զարեանին նուիրուած շատ ուշագրաւ ակնարկ մը) եւ հայ գրողին արխիւին մէջ պահուած Տըրէլի երկու նամակներու հրապարակումը:*

Գրողին որդին՝ նորոգ հանգուցեալ ճարտարապետ Արմէն Զարեան, շարք մը անտիպ մանրամասնութիւններ կու տայ Եոհաննէս Լեփսիուսի եւ Կ. Զարեանի յարաբերութեան մասին: Թարգմանաբար տրուած է, գրեթէ ամբողջութեամբ, Կարօ Փօլատեանի զրոյցը Զարեանի հետ, եւ վերհրատարակուած է բժ. Համբարձում Քեչլիկեանի քիչ յայտնի յուշագրութիւն մը:

Կ. Զարեան արդէն յայտնի էր անգլիախօս ընթերցողին, շնորհիւ Արա Պալիօզեանի թարգմանած հատորներուն («Անցորդը եւ իր ճամբան», «Բանկօոպը եւ մամութի ոսկորները» *եւ* «Կղզին եւ մի մարդ»)*: Այս բացառիկին մէջ, Պալիօզեան կ'երեւի* «Երկիրներ եւ աստուածներ»*ու իր անտիպ թարգմանութենէն երկու հատուածներով. Լեւոն Ամիրեան կու տայ «Նաւը լերան վրայ»ի նոյնպէս անտիպ իր թարգմանութենէն ընդարձակ հատուած մը, ծոէլ Օփենհայմեր թարգմանած է Զարեանի* «Մենք խայլում էինք» *քերթուածը: Վերջապէս, Զարեանի անտիպ նամականիէն թարգմանաբար ներկայացուած են Համաստեղին ուղղուած իր հինգ նամակները (տե՛ս.* «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ», *Նոյեմբեր* 1992):

ԼՐԱՏՈՒ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
MARDI
5 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.364
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.364

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԱՖԱԹԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ

ԵՒ ԳԱԼ ՏԱՐԻ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՞Մ

Յաճախ չէ որ գոհերը կը յաջողին յաղթել: Գոնէ մասամբ: Արդարեւ, 27 տարիներու աքսորէ մը ետք է որ Եասէր Արաֆաթ ոտքը կը դնէր իր հողերուն վրայ: Այդ պատմական օրն էր՝ Ուրբաթ, Յուլիս 1, տեղական ժամով՝ 15.14: Կայլի տասնեակ հազարաւոր Պաղեստինցիները կ'ողջունէին իրենց պետը, «ազգին հայրը», որ հետիոտն կը մտնէր հայրենիք: Մինչեւ սահմանագլուխ իրեն ընկերացած էր Եգիպտոսի Նախագահը՝ Հոսնի Մուպարաք, ապա, Արաֆաթ արցունքոտ աչքերով է որ սահմանը կ'անցնէր: Առաջին ելոյթով մ'իսկ, ՊԱԿ-ի ղեկավարը կը յայտարարէր՝ «Կազայէն, պէտք երթանք Հեպրոն, Նապլուզ, ապա՝ Թուլքարէմ եւ Նէյթ Ճալլա եւ Պէյթ Սահուր, մինչեւ՝ Երուսաղէմ»: Արաֆաթ կոչ ալ ըրած է Պաղեստինցիներու միասնականութեան. -- «Ինչ որ կարեւոր է, միասնականութիւնն է, միասնականութիւնը եւ միասնականութիւնը եւ կը խոստանամ բոլոր ընտանիքներուն որ պիտի աղօթենք Ալ-Աքսայի մզկիթը՝ յԵրուսաղէմ»: Ի դէպ, «Լիպերասիոն» կը գրէ որ, Կազա եկած էին զինք դիմաւորելու մուֆթին, յոյն օրթոտոքս, հայ եւ կաթողիկէ պատրիարքները:

Ժամը 17-ին է որ Աբու Ամար (Արաֆաթի պատերազմական անունը) կը հասնի Իսրայէլեան զինուորական նախկին կեդրոնատեղին, Իսրայէլեան բանակին վերջին պարպած վայրը:

Շաբաթ օր է որ Արաֆաթ կ'անցնէր Ճապալիյա որ օրրանն իսկ է Ինթիֆատային (Քարամարտ) ու «Պաղեստին» պանդոկը կը հաստատուի: Միայն լրագրողներն ու հիւրերը կրնան մօտենալ, պարզ է որ ապահովութեան միջոցները շատ խիստ են: Հաշմանդամներ, չարժաթոռներով եկած են (վիրաւորուած Ինթիֆատայի ատեն) պահանջելու նիւթական օժանդակութիւն: Այս գետնին վրայ, Արաֆաթ մեծ բան չի կրնար ընել եւ չի գիտեր թէ խոստացուած օժանդակութիւնը ստացած չըլլալով, ձեռքերը պարապ եկած է:

Երեքշաբթի օր Արաֆաթ կ'անցնի Երիքով, աշխարհի հնագոյն (Ք. Ա. 8000) եւ ամէնէն ցած քաղաքը (ծովու մակարդակէն 200 մեթր վար):

Հակառակ իր քարոզած միասնականութեան, պաղեստինեան բոլոր հոսանքները իր կողքին չեն, սկսելով Համասէն որ Դամասկոս հրապարակուած զեկոյցով մը «ամօթալի եւ նուաստացուցիչ» կ'որակէ այս այցելութիւնը որովհետեւ ենթարկուիլ է թշնամի կառավարութեան: Նոյն գծուարութիւնները ունի Իսրայէլի կառավարութիւնը, քանի ծայրայեղներու եւ աջին համար Ռապին եւ Փէրէս դաւաճաններ են: Ամէն պարագայի մէջ, Իսրայէլի ծայրայեղները չկրցան համախմբել իրենց նախատեսած բազմութիւնը, Շաբաթ իրիկուն, այսինքն 250 հազար հոգիի տեղ հաւաքուած էին 40.000 ըստ ոստիկանութեան եւ 100 հազար ըստ կազմակերպիչներուն: Բայց եւ այնպէս, տեղի չեն տուր եւ վճռած են «մարդկային պատ» մը կազմակերպել արգելք հանդիսանալու համար Արաֆաթի մուտքին:

ԲԱՔՈՒ

ՌՃՐԱՓՈՐՁ ՓԱՊՈՒՂԻՒՆ ՄԷՋ

7 ՄԵՌԵԱԼ, 30 ՎԻՐԱՒՈՐ

Կիրակի, Յուլիս 3-ին, ռումբ պայթում մը պատահած է Բաքուի մեթրոյին մէջ եւ առաջին, առժամեայ, հաշուեկշիռ մը համաձայն եօթը մեռեալ եւ աւելի քան երեք տասնեակ վիրաւորներ կային (4-րդ ծանր): Մեռեալներէն ոմանց ինքնութիւնը ճշդուած է, կան մէկ այր, մէկ 12 տարեկան մանչուկ մը, երեք կիներ: Պայթումը պատահած է ժամը 8.30-ին, երկրորդ վակոնին մէջ, երկար փապուղիի մը մէջտեղը, երկու կայարաններու միջեւ: Իշխանութիւններու համաձայն ահաբեկչական ծրագրուած արարք մըն է, նման Մարտ 12-ին պատահածին որ առանց որեւէ հիմնական փաստի Հայերու վերագրուեցաւ (այդպէս ալ կրկնեց Ֆրանսական հեռատեսիլը Յուլիս 3-ին, երբ նոր ռճրափորձին լուրը կը հաղորդէր):

Ալիեւ որ նոր կը վերադառնար Թեհրանէն քննիչ յանձնախումբ մը ստեղծեց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ ֆրանսական միջամտութիւնը որ, արդէն, բոլորին հաւանութիւնը չէր վայելեր, ալ աւելի փափուկ հանգամանք ստացաւ, Յուլիս 3-ին, երբ Ֆրանսական զօրքը կրակի բռնուեցաւ ապստամբներու կողմէ (Ռուանտական Հայրենասիրական Ճակատ) գաղթականներու ուղեկցած ատեն: Ֆրանսացիք հակդարձած են, զոհ կամ վիրաւոր չկայ, բայց, դէպքը կարեւոր է, քանի շատ նեղ կացութեան կը մատնէ Ֆրանսացիները: ՄԱԿ-ը կը ձգձգէ իր օժանդակութիւնը եւ Ֆրանսա մինակ կը մնայ: Առաջարկեց որ ՄԱԿ-ը «մարդասիրական ապահով գօտի» մը հաստատէ, բայց ռուանտական Ճակատը անմիջապէս իր ընդդիմութիւնը յայտնեց: Ներկայ կացութեան մէջ, Ֆրանսացիք ծուղակ մը ինկած են, մանաւանդ որ Ճակատը ռազմական գետնի վրայ կը յաղթէ եւ մայրաքաղաքն ալ ձեռքերնին անցած է: Տեղւոյն վրայ, ժողովուրդին վիճակը աւելի քան ողբերգական է: Յուլիս 1-ին, ապա՝ 3-ին, ռումբեր ինկան Քիկալիի շուկային վրայ, որ հիւանդանոցներուն եւ գաղթակայաններուն պէս գլխաւոր թիրախներն են: 16 մեռեալ կար միայն շուկային ռմբակոծութենէն եւ աւելի մեծ թիւով վիրաւորներ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ յաջողեցան շուրջ 100 հազար հոգի -- գլխաւորաբար երիտասարդներ -- համախմբել չորաթավերջի «Եղբայրութեան տօնին» զոր կազմակերպած էին Պուրժէ: Ռոքար իսկ ոգեւորութեամբ ընդունուեցաւ: Այս ամբողջը չէր լուծեր, անշուշտ, կուսակցութեան խոր տագնապը եւ խմբակներու մրցակցութիւնը: Նիւթական կացութիւնն ալ վատթարացած է, չարքայիններու նուազումին պատճառաւ եւ նորընտիր քարտուղարը՝ Անրի Էմմանուէլլի չի բացառեր նոյնիսկ ռիւ տը Սոլֆերինոյի կեդրոնավայրին վաճառքը:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնի ղեկավարութիւնը Անգարայի դիմած է «ինքնավարութեան դաշնագիր» ստորագրելու փափաքով: Եթէ Անգարա դրական պատասխանէ, Կիպրոսի միջազգային յարաբերութիւններն ու արտաքին պաշտպանութիւնը Թուրքիոյ պիտի յանձնուի: Դիմումին դրդապատճառը Կիպրոսի Հանրապետութեան անդամակցութեան դիմումն է Եւրոպական միութեան:

ՔՐՏԱՄԷՏ վեց երեսփոխանները որոնք բանտարկուեցան Մարտի սկիզբը, Անգարա, ամբաստանուեցան «անջատողականութեան» եւ ՓՔՔ-ի պատկանելիութեան յանցանքներով եւ կրնան մահուան դատապարտուիլ: Դատարան պիտի ներկայանան Օգոստոս 3-ին: Եւրոպայի Խորհուրդի անդամները դիմեցին Թուրքիոյ որպէսզի ազատ արձակուին եւ ամբաստանութիւնները ետ առնուին, բայց, պատժամիջոցի խօսք չըրին: Ըստ Թուրքիոյ Ներքին նախարարին, տարւոյն սկիզբէն ի վեր 2090 քիւրտ սպաննուած են եւ 7195 ալ ձերբակալուած:

ՍԵԼԻՄ ՍԱՏԱՔ ԵՒ ՍԵՏԱԹ ԵՈՒՐԹՏԱՇ, ՏԵՓ-ի այն երկու երեսփոխանները որոնք դեռ ազատ էին արդարադատութեան յանձնուեցան Յուլիս 1-ին եւ անմիջապէս բանտարկուեցան:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի ութերորդ աւարտականները պատճառ եղան որ Պելժիա, Զուիցերիա, Սաուտի -- Արաբիա եւ Արժանթին դուրս մնան այլեւս մրցաշարքէն: Արդարեւ, Գերմանիա յաղթեց Պելժիոյ 3 -- 2, Սպանիա՝ Զուիցերիոյ 3 -- 0, Ռումանիա՝ Արժանթինի 3 -- 2, եւ Շուէտ՝ Սաուտի Արաբիոյ 3 -- 1: Ամէնէն ծանր հարուածը Արժանթինի համար էր անշուշտ, որ անցեալէն իսկ յաւակնութիւններ ունենալու արդար իրաւունքն ունէր, բայց, հաւանաբար Մարատոնայի բացակայութիւնը իր դերն ունեցաւ թէ գործնական եւ թէ հոգեբանական գետնի վրայ: Ինք, սակայն, արհեստ փոխեց եւ 7 միլիոն Ֆրանքի փոխարէն կ'ապահովէ մրցումներու մեկնաբանութիւնները արժանթինեան հեռատեսիլին համար: Գոլոմպիոյ խումբի խաղացողներէն՝ Անտրէս Էսքոպար 12 գնդակներով սպաննուեցաւ Մետըլինի մէկ փողոցը, որովհետեւ Ռումանիոյ հետ մըրցումին ատեն սխալմամբ իր խումբին դէմ կոլ մը նշանակած էր եւ դժգոհ գրաւի եկողներն են որ 27-ամեայ մարզիկին հաշիւը մաքրած են:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ կաթողիկէ թաղամասի մը մէջ ռճրափորձի մը հետեւանքով եօթը հոգի վիրաւորուած է: Հրացանները պայթած են (Յուլիս 2) եկեղեցւոյ մը մօտ ուր պսակ մը կը կատարուէր եւ հարսնեւորներուն մէջ են քանի մը վիրաւորներ:

ԱԼԺԷՐի ցոյցին ընթացքին գործուած ռճրափորձին տէր եղաւ «Իսլամական Զինեալ Խումբը»:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ քաղաքապետութիւնը դիմում կատարած է Ռուսաստանի կառավարութեան որպէսզի արտօնէ պատմական յուշարձաններու վաճառքը: Քաղաքապետը կ'ուզէ սեփականաշնորհել այդ պատմական յուշարձանները, որովհետեւ չի կրնար ապահովել անոնց պահպանման ծախքերը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համայնավար կուսակցութիւնը եւ կարգ մը նախկին Դիմադրականներ բողոքի ցոյցի մը կը հրաւիրեն Փարիզի բնակիչները Յուլիս 12-ին, գերմանացի զօրքերու մասնակցութեան դէմ Յուլիս 14-ի տողանցքին: Մայիս 31-ին է որ նախագահ Միթերան յայտարարեց թէ հրաւիրած է գերման զօրքը որ մասնակցի աւանդական տողանցքին, ինչ որ նոյնիսկ արցունքներ խլեց Ժիսքարի աչքերէն, հեռատեսիլի հաղորդումի մը ընթացքին:

ՓՈՂԿԱՊԸ եւ «Թիթեռնիկ փողկապը» արգիլուեցան Պարսկաստանի մէջ, Յունիս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՐԱՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՆԵՑՈ՞ՒԿ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ

Մինչ Ադրբեջանի նախագահը Հայտար Ալիեւ Բաքու վերադարձաւ Շաբաթ, Յուլիս 2-ին, Թեհրանի մէջ կ'ըսուի որ՝ Իրան գտնուած ժամանակամիջոցին, համաձայնութիւն գոյացած է որ թէ՛ Ադրբեջան եւ թէ՛ Իրան նեցուկ կանգնին ռուսական խաղաղութեան ծրագիրին, Ղարաբաղի համար: Թեհրանի մէջ կ'ըսուի նաեւ որ Ալիեւ վստահեցուցած է իր խօսակիցները, թէ ռուսական զօրքի տեղաւորումը պարսկական սահմանի վրայ -- բան մը որ նախատեսուած է ռուսական խաղաղութեան ծրագիրի մէջ -- ոչ մէկ ձեւով թշնամական վերաբերմունքի պատճառ կրնայ ըլլալ Իրանի նկատմամբ: Ալիեւ յայտարարած է որ Ռուսիոյ հետ յարաբերութիւնները «առաջնակարգ են» իր երկրին համար թէպէտ այս վերջինը մեծ կարեւորութիւն կու տայ նաեւ Իրանի հետ կապերուն:

Ալիեւի այցելութեան ընթացքին անգամ մը եւս երեւան ելաւ այն երկուութիւնը որ կը պառակտէ այսօր Պարսկաստանի իշխանութիւնները: Մինչ Հանրապետութեան նախագահ Հաշեմի Ռաֆսանճանի պատասխանատու կեցուածք կը ցուցաբերէ -- ինչպէս ցոյց կու տայ ռուսական խաղաղութեան ծրագիրի ընդունումը -- «Յեղափոխութեան առաջնորդ»՝ այաթոլլահ Ալի Խամենէյ բոլորովին ուրիշ բառամթերք կը գործածէ: Այսպէս, Ալիեւի այցելութեան վերջին օրը ան ըսած է որ՝ «Ադրբեջանի բնակչութեան համար կրօնական պարտականութիւն է իր հողը պաշտպանել հայկական նախայարձակումներուն դէմ»: Ըստ իսլամական պաշտօնական լրատու գործակալութեան, Խամենէյ ըսած է նաեւ՝ «Ադրբեջանի ժողովուրդը զոհն է Հայաստանի կառավարութեան յարձակումներուն»:

Թեհրանի մէջ Ալիեւ հանդիպած է նաեւ տեղւոյն ազերի գիւանագէտներուն: Բացատրելով Ադրբեջանի կրած վերջին պարտութիւններուն պատճառները, նախագահը ըսած է որ ոչ միայն «մեծ ուժ մը» թիկունք կը կանգնի Հայերուն, այլեւ այս վերջինները, աշխարհի չորս կողմէն օգնութիւն կ'ուղարկեն ինչպէս նաեւ «երբորդ ճամբաներով» զէնքեր Ղարաբաղի համար:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի, Յուլիս 3-ին, ժամը 19.30-ին Թրքական «Հիւր էՖ -- էՄ» ձայնասփիւռի կայանէն Հայերու նուիրուած շահեկան յայտագիր մը սփռած է Հասան Ջէվիք:

Մանրամասնութիւնները՝ մեր յաջորդ թիւով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՆԱՓՈԼԻԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Օլէմփիքի յաջող միջնապահ հայազգի Ալէն Պօղոսեան որ բացառիկ մրցաշրջանէ մը ետք կրցաւ բոլորին ուշադրութիւնը գրաւել իր վրայ, փոխանցուեցաւ Իտալիոյ Նափոլի խումբին: Ան արդէն մեծ ժողովրդականութեան արժանացաւ քաղաքին օդակայանը իջած օրն իսկ:

ՓԼՈՎՏԻՒԻ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԷՆ

1828 - 1994

Հայկական բնակչութեան առկայութիւնը Փլովտիւի մէջ (Փիլիպպուպոլիս) կը վկայուի յունական աղբիւրներէն 8-րդ դարէն սկսեալ: Եւ այդ կապուած է բիւզանդական կարգ մը կայսրերու (Կոստանդին Կիպրոնիմ, Լեւոն 4-րդ Խազար, Նիկիֆոր Վոնիատ, Յովհաննէս Զմչկիկ եւ այլն) Հայաստանի եւ պաւղիկեանութեան դէմ մղած պատերազմներու հետեւանքին, երբ հերետիկոս եւ առաքելական հայ պանդուխտներ, բանի կը տեղափոխուին այս քաղաքը եւ Թրակիոյ ու Մակեդոնիոյ այլ բնակավայրերու մէջ: Մինչեւ Թուրք զաւթիչներու յայտնումը Պալքաններու վրայ ի դէպ եւ Փլովտիւի գրաւումը անոնց կողմէ 1363 թուականին տեղւոյն հայ բնակչութեան կազմակերպուած հանգամանքի մասին տուեալներ կը պակսին: Շատ հաւանական է, որ ատիկա պէտք է բացատրել հայ պաւղիկեաններու եկեղեցական հաստատութիւններու դէմ իրենց ժխտական վերաբերմունքով եւ պետական իշխանութեան կողմէ հալածանքներով եւ պարտադիր կրօնափոխման փորձերով: Միւս կողմէ պէտք չէ մոռնալ եւ տեղւոյն բնակչութեան հետ ազգակցական կապերու հաստատումը, որ պատճառ եղած է ուծացման մէկ ազգակներու հետ միասին հայ բնակչութեան նուազումը եւ հաւանական անհետացումը, որուն համար փաստեր կը պակսին: Իրականութեան մէջ հայ գաղթականութիւններու ձեւաւորումը տեղի կ'ունենայ Պուլկարիոյ հողատարածքին վրայ Թրքական տիրապետութեան հաստատումէն վերջ եւ աւելի ճիշդ 16-րդ դարէն սկսեալ:

Փլովտիւի հայկական համայնքը ձեւ ու դիմագիծ կը ստանայ 17-րդ դարու վերջին քառորդին, երբ փոքրաթիւ հայութեան մը 1674 - 75 Թ. կը միանան Լեհաստանի Քամենից քաղաքէն արտագաղթած ու նստաբնակեալ Հայեր՝ ծովափ եղած Վառնայի ու Սիլիսթրիայի բնակավայրերու մօտակայքը: Հայ բնակչութեան բազմացումը նախադրեալ մը կ'ըլլայ որպէսզի ան կարիքը զգայ կազմակերպուած կերպով ապրելու իր եկեղեցիով ու ազգային հաստատութիւններով: Բարեբախտութիւն մը, որ այդ ժամանակ երբ քաղաքի Հայութիւնը փափաքը կ'ունենայ սեփական եկեղեցի եւ իրագործման ճանապարհ կը փնտռէ, օգնութեան կը հասնի հայրենասէր Ամիրա Չէլէպին, անձնաւորութիւն մը, յարգուած Բարձրագոյն Դրան կողմէ՝ որպէս մատակարար Թուրք բանակին:

Սուլթանական հրամանագրով Փլովտիւի ուժ եկեղեցիներէն մէկը «Այոս Եորկիոս» կը տրամադրուի հայ բնակչութեան, որ վճարումի դիմաց յունական մետրոպոլիտարանէն ձեռք կը ձգէ զայն 1675 թուականին, պահելով, «Սուրբ Գէորգ» անունը: Փաստացիօրէն այս թուականէն սկիզբ կ'առնէ Փլովտիւի՝ Թրքական անուանումով Ֆիլիպէ քաղաքի հայկական ազգային - կրօնական համայնքը, որ կը գոյատեւէ առանց ընդհատումի մինչեւ մեր օրերը:

Հանրային հիմունքներով կազմակերպուած հայկական համայնքները պուլկարական հողի վրայ՝ եկեղեցիի, կրօնական կարիքներու հետ կապած են եւ կրթական հարցերը լուծելու համար ջանացած են դպրոցներ ալ հիմնել, աւանդոյթ մը որ ներկայիս ալ կ'իրագործուի մեր օրերուն Սփիւռքի մէջ նոր ստեղծուած կամ ընդլայնուած հայկական գաղութներու մէջ: Հաւանական պէտք է համարել, որ ազգային եկեղեցիի կողքին կրթական հաստատութեան օճախի մը նախածիլերը եղած ըլլան 1675 - 1795 թուականներու միջեւ, սակայն նման ենթադրութիւն ապացոյցներու կը կարօտի: Աւելի ուշ, 19-րդ դարու առաջին քառորդէն քիչ անց, գրաւոր տուեալներ ցոյց կուտան թէ՝ «Սուրբ Գէորգ» եկեղեցւոյ հիմնովին նոր շինութեան ժամանակ 1828 Մայիս 7 / 8 - Սեպտեմբեր 28 թուականին կը կառուցուի նաեւ Առաջնորդարանը ու ԴՊՐԱՏՈՒՆ, որուն մասին կը տեղեկանանք Պետրոս տէրեայ Ստեփանեանի մէկ ձեռագրէն (1), որ այդ ժամանակ եկեղեցւոյ ծառայող եղած է եւ իրողութիւններու խրագէկ: Ներկայացնենք յիշեալ տեղեկութեան հատուածը. «Որով եւ այլով ապա կառուցեալ սրյ (սրբոյ) եկեղեցւոյս ի հիմանց մեծադիր նորոգութեամբ ընդ նմին վայելուչ Առաջնորդարանիս եւ ի ԴՊՐԱՏԱՆՍ՝ (ընդգծումը Յ. Կ.) ելով ի նմայ ներկար վարժի անդրխանուպոլսեցւոյ տէրեայ Ստեփանեան հանճարամիտ տրցւ (տիրացու) Պետրոսին...»:

Պէտք չէ կասկածիլ, որ դպրատունը ներկայ իմաստով դպրոց, վարժարան կը նշանակէ, նմանապէս որ տիրացու եւ դպիր Պետրոս Ստեփանեան եղած է եւ վարժիչ՝ այսինքն ներկայ առումով ուսուցիչ: Այդ վարժարանի մակարդակի մասին տեղեկութիւններ առայժմ կը պակսին, բայց կարելի չէ ուրանալ, որ ան այս կամ այն ձեւով կրթական օճախ մը ներկայացուցած է, ուստի երբ պատմականը պէտք է ընել Փլովտիւի հայ գաղութի կրթական կեանքին պէտք է սկիզբ առնել 1828 թուականը (2): Յիշեալ թուականը գրաւոր առաջնագոյն փաստով հաստատուած է եւ այդ դպրատունը միայն կրօնական -- եկեղեցական բնոյթ չէ ունեցած, այլեւ աշխարհական: Նկատի ունիմ այն հանգամանքը, որ Շումէնի (Շումլա) Հայոց վարժարանի մէջ հիմնուած 1826 թուին, գրաբարի ու կրօնական գիտելիքներու կողքին դասաւանդուած է հայկական քերականութիւն, Հայոց լեզու եւ այլն, պէտք է հաւանական համարել որ Փլովտիւի դպրոցին մէջ ալ նման առարկաներ եղած են, որ ի հարկէ փաստերու կը կարօտին: Հայկական դպրոցի գոյութեան մասին յիշեալ թուականին 1828՝ կը վկայէ եւ այն արձանագրութիւնը, որ եղած է տապանաքարի մը վրայ, որմէ ի յայտ կուգայ թէ՝ ան պատկանած է 1831 թուականին վախճանած «Բանիմաստ դաստիարակ» Գրիգոր Երզնկացիին (3): Տապանաքարը ստորգօրէն գտնուած պիտի ըլլայ ժամանակին եկեղեցւոյ բակը, որ քաղաքիս երեւելի հայ անձերու եւ «իշխաններու» յատկացուած եղած է, իսկ ներկայիս այդ տապանաքարի հետքերը չկան, իսկ առկայ շուրջ 50 տապանաքարեր, որ սալայատակման օգտագործուած են, ջնջուած արձանագրութիւններով են:

Մինչեւ վերջերս Փլովտիւի Հայոց վարժարանի գոյութեան որպէս իրողութիւն կ'ընդունուէր 1834 թուականը, որ հիմնուած է Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանի կողմէ մայրաքաղաքէն դուրս գործող ազգային վարժարաններու վիճակագրութեան վրայ (4), սակայն արդէն նոր տուեալներու առկայութեամբ կարելի չէ ընդունիլ եւ եթէ անոր յոբելեան մը պիտի կազմակերպուի՝ 1828 թուականը խարիսխ պէտք է ծառայէ, եթէ աւելի հին գրաւոր փաստեր երեւան չբերուին:

Փլովտիւի Ազգ. վարժարանի պատմական զարգացման ընթացքը կարելի է չորս հատուածներու բաժնել, որոնք քաղաքական - վարչական տարբեր շրջաններու հետ առընչութիւն ունին:

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՒԱԾ՝ 1828 - 1878
Դպրոցը թրքական տիրապետութեան տարիներուն

Այս հատուածը կ'ընդգրկէ 50-ամեայ շրջան մը, երբ կրթական նախաքայլերէ վերջ ձգտում մը նկատելի է դէպի ուսուցման արդիականացում, Թրքական յետամնաց պայմաններու տակ: Դպրոցական շէնքը գտնուած է եկեղեցական համալիրին բակին արեւելեան մասին վրայ, ուր եղած է եւ Առաջնորդարանը մինչեւ 1893 թուականը: Սկիզբէն դպրոցը եղած է միայն մանչերու համար, քանի որ նահապետական հասկացողութիւնները հայկական ընտանիքներուն մէջ տիրական են եւ ըստ ժամանակի ըմբռնումներուն աղջիկ զաւակները պէտք է տունը մնան եւ տան գործերուն օժանդակեն: Միայն 19-րդ դարուն երկրորդ կէսին, Փլովտիւի Թրքաբարոյ Հայութիւնը իր զարթօնքի ծիլերը կ'արձակէ՝ Թուրքիոյ մէջ որոշ ներքին փոփոխութիւններու հետեւանքով եւ լուսամիտ հայ ուսուցիչ-դաստիարակներու օգնութեամբ: 1850 - 1864 թուականներուն այստեղ ուսուցչութիւն ըրած են Մարգար վարժապետ (Մարգար Տէր-Յարութիւնեան) ու Թադէոս Փափազեան, իսկ անոնցմէ ետք Մաղաքիա ու Նշան Ճիշմանեան, որոնք նոր շունչ մը կը հաղորդեն դպրոցական կեանքին: 1866-ին՝ մանչերու «Վարդանանց» դպրոցի կողքին, բայց այլ շէնքի մը մէջ, որ եկեղեցւոյ բակին հիւսիսային մասին վրայ շինուած է, կը սկսի գործել աղջիկներու «Ս. Վառվառեան» վարժարանը:

Այս ժամանակաշրջանին համար յատկանշական է, որ կայուն դասարանային սիստեմ չկայ, ծրագրուած դասաժամեր տակաւին կը պակսին: Դպրոցէն ներս աշակերտութիւնը նուազ թիւ մը ներկայացուցած է եւ մի գուցէ նաեւ այդ պատճառով ըստ տարիքի դասարաններ չկան, այլ աշակերտները բաժնուած են երկու խումբերու՝ սկսնակներու ու յառաջացածներու: Ուսումնական - դաստիարակչական աշխատանքը հեռու եղած է մեր ներկայ վարժարաններու մակարդակէն եւ ներքին կարգ ու սարքով տարբեր՝ արդի դպրոցներէն: Օրինակ դպրոցականները մասնաւոր արձակուրդներ չեն ունեցած՝ վայելած են միայն որոշ ազգային - կրօնական տօներու առթիւ ազատ օրերը, դպրոցական զանգակ չի գործածուիր դասի վերջը ծանուցանելու համար, դասամիջոց-ընդհատումներ չեն նախատեսուիր, բակին մէջ խաղեր կը պակսին:

Քաղաքիս Հայոց դպրութեան վաղ շրջանին բացասական կողմերէն մէկը եղած է մարմնական պատիժի գործադրումը՝ որպէս դաստիարակչական մեթոտ, որ միայն մեր դպրոցներուն յատուկ կարելի չէ համարել այն ժամանակ: Պատժական միջոցներուն կարգին կարելի է յիշել բրածեծ, ծունկի չոգելու պատիժ եւայլն, արդէն շատոնց մերժուած կրթական մեթոտներ: Դասերու գործնական կողմը նոյնպէս պակսած է, ինչպէս եւ դաստիարակչական առարկայացնելու հնարները:

Դպրոցական դոյդ շէնքերը լրիւ չեն համապատասխանած կրթական պահանջներուն եւ պատկերացում մը տալու համար մէջբերում մը կատարենք դպրոցի նախկին սան տոքթ. Վահան Գույումճեանի՝ Սլիվէն քաղաքէն յուշերէն: ...«Մեծ ու երկար փայտաշէն շէնք մը, տախտակորմով մը երկայնքին երկուքի բաժնուած, որ կը գտնուէր բակի հարաւային կողմը: Երկու սրահները մտնելէ առաջ քարայատակ գաւիթ մը կար, ուր դրուած էր ջուրի տակառ մը, քովը թիթեղէ գաւաթով: Խմելու ջուր կը բերէին Մարիձա գետէն. այդպէս կ'ընէր եւ քաղաքի ամբողջ բնակչութիւնը» (5):

Դպրոցի դասասենեակներու սարքաւորումը եղած է նախնական, առանց յատուկ գրասեղաններու երկու առ երկու աշակերտներու համար, ինչպէս այսօր: Կը յիշուի թէ՝ եղած են երկար նստարաններ, նախատեսուած 7 - 8 աշակերտներու համար, գրենական պիտոյք՝ փոքրիկ քարետախտակներ, քարեգրիչներով, յետոյ միայն տետրակ ու մատիտ:

Կ'արժէ յիշել, որ այս շրջանի վերջին ուսուցիչները պուլկար ազատագրական պայքարին համակիրներ եւ կողմնակիցներ եղած են, իսկ դպրոցական կեանքին մէջ մնայուն հետքեր թողած: Այսպէս Մաղաքիա Ճիշմանեան, որ ուսուցիչ եղած է 1864 թուականէն, ձեռնարկած է նոր կարգ ու սարքի ներմուծման՝ դպրոցէն ներս, ջանալով դիմագիծ մը հաղորդել անոր: Այստեղ մնալու երկար հնարաւորութիւն չի տրուիր իրեն՝ Թուրք իշխանութիւնը կռահելով անոր պուլկարամէտ դիրքաւորումը, կը հարկադրէ Կ. Պոլիս վերադառնալ: Անոր որդին՝ Նշան Ճիշմանեան ուսուցչական ծառայութեան կը մտնէ Ազգ. վարժարան, որ իր հօր նման կողմնակից մը եղած է պուլկարական դատին եւ պուլկար անկախ եկեղեցւոյ պայքարին: Անոր մարդասիրական վերաբերմունքը հանդէպ պուլկար ժողովուրդին ի յայտ կու տայ եւ աւելի ուշ, երբ ինք՝ արդէն հոգեւորական Եղիշէ Եպիսկոպոս, ձեռք կ'երկարէ Տիարպէքիրի եւ այլ Թրքական բանտերու մէջ արգելափակուած պուլկար ըմբոստներուն, ազատութեան մարտիկներուն, որպէսզի մեղմացնէ անոնց բանտային կեանքը՝ միջամտելով Թուրք իշխանութիւններու առջեւ:

Փլովտիւի Ազգ. վարժարանի նիւթականը հոգացած է Թաղականութիւնը եւ ինք հայ համայնքը, առանց պետութենէն նպաստ ստանալու, որ պիտի շարունակուի եւ յետագայ տարիներուն, որոնց ապացոյցը կարելի է գտնել «Ս. Գէորգ» արխիւին մէջ:

Հայութեան կրթական կեանքի առաջին շրջանի պատմութիւնը մանրամասնութիւններով կարելի չէ ներկայացնել նախ եւ առաջ հարկ եղած գրաւոր աղբիւրներու պակասի պատճառով, եւ աւելի թռուցիկ պատկեր մը կարելի է տալ: Կարեւորը սակայն այն է, որ հայ դպրութեան անձնազոհ ու նուիրեալ ուսուցիչներ գործած են Ս. Վարդանանց. Ս. Վառվառեան դպրոցին մէջ, որոնք ըստ ժամանակի պահանջներուն քայլ առ քայլ առաջ տարած են ազգային լեզուի ուսուցումը եւ ազգային պատկանելութեան գիտակցութիւնը ներդրած մատղաշ հայ սերունդներու սրտին մէջ նախնական գիտելիքներու հետ միասին: Պէտք չէ մոռնալ եւ Օսմանեան կայսրութեան քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը եւ տարբեր խտութիւնները փոքրամասնութիւններու ազգային շարժումներու հանդէպ: Փլովտիւի Հայութիւնը, որ այդ ժամանակաշրջանին վերջաւորութեան հազիւ 1000 - 1200 հոգի հաշուած ըլլայ, ներամփոփ կեանք մը կը վարէ, կրելով Թրքական միջավայրի ազդեցութիւնը, քաղքենի մտայնութիւն մը, հեռացած մեծ մասամբ իր մայրենիէն: Այս պայմաններուն տակ եւ Թրքաբարոյ վարք ու կարգի մէջ ապրող հայ բնակչութեան մէջ ուսումնական աշխատանքը որ կատարած են առաջին տասնամեակներուն հայ ուսուցիչները, գովասանքէ աւելի բան մըն է, քանի որ անոնք առաջիններ եղան հարթելու համար դպրութեան յետագայ զարգացումը: Եւ անոնց գործի նշանակութիւնը պէտք է նշուած իրողութիւններու հիման վրայ քննել, գնահատել ու արժեւորել:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ

(1) *Ստորագրութիւն* Սրբոյն Եկեղեցւոյն. համառօտ տեսութիւն Սրբոյ Եկեղեցւոյն կառուցելոյ յանուն Սրբոյն Գէորգայ ի Փիլիպպուպոլիս. եւ եւս անցից ժողովրդեան գամանիցոց:

Ի ճախկին գաղափարէ ընդարձակօրէն արարեցելոյ ի հազար հարիւր քսան եւ վեց, թուաբերութեան Հայոց. ժողովեալ բարեյօժարութեամբ զՄեսրոպ Եպիսկ. եւ զներողութեամբ Աստուծոյ Առաջնորդ եւ վրատեսուչս քաղաքիս:

Յամի տեառն 1ա28 եւ 'ի Հայոց ՌՄՀէ Յունիսի 16 ի Փիլիպպուպոլիս ընդ հովանեաւ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ:

Խորագիրը ներկայացուցած եմ կրճատուած բառերու վերծանումով: Դպրատան մասին յիշատակումը գտած եմ ձեռագրի 15-րդ էջին վրայ: Ձեռագրի պատճէնը անձիս մօտ է:

(2) Փլովտիւի Ազգային վարժարանի հիմնադրութեան թուականը անոր յոբելենական գիրք - հաւաքածոյի մէջ, որ լոյս տեսած է 1959 թ. Փլովտիւ ցոյց տրուած է 1834 տարեթիւը: Տե՛ս. էջ 34, 35:

(3) Անդ, էջ 34, 35:

(4) Անդ, էջ 34, 35:

(5) Անդ, էջ 34, 36:

ՀԱՂ ՄԻ ԵՐԹԱՄ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ...

ԱՐԱՐԱՏ ԼՈՒՍՈՅ...

Օրս ծանրաբեռնուած է կրկին: Ժամանակացոյցն է, որ կը խօսի: Դէպի Աշտարակ, հոնկէ ընտանիքի այլ անդամներով այցելել Երախտաշատ սուրբին դամբարանը, Օշական: Այնուհետեւ սլանալ դէպի վեր՝ Ամբերդ, Արագածի լանջին: Վերադարձին՝ Սաղմոսավանք, Կարմրաւոր, Մարինէ եկեղեցիներ, տեսնել Աշտարակի պատմական կամուրջը ... Բոլորն ալ պարտադիր:

Անգամ մը եւս ահա Երախտաշատ սուրբին, փսեմական վարդապետին դամբարանին առջեւ կեցած եմ: Անմոր Տեսանողը, ազգի մը Ջահակիրը այս անշուք մատուռին մէկ անկիւնն է հանգչած. այլ սակայն ահա՛ դարերէ ի վեր, իբրեւ սրբացած Խորան, բովանդակ ժողովուրդի մը երախտագործ պաշտելի հոգին է դարձած: Յաւիտենական Սուրբն է ան ... Պլպլացող մոմերու աղօտ լոյսերուն տակ, մէկէն ի մէկ միտքս կուգայ հայերէնի ուսուցչիս՝ Բենիամին Թաշեանի խնծի, տարեկիցներուս անմոռ մօտեցումին ի տես արտասանած սա խօսքը.

-- Տղա՛ք, հասկցէ՛ք, թէ մեր այբուբենը կայսրութիւն մը կ'արժէ մեզի համար...

Մեսրոպին խնկարկու սիրելի ուսուցիչ, այդ տարիքին ի՞նչպէս ... հասկնայինք: Բայց այսօր կը կրկնեմ՝ անլսելի ձայ-

...նով, — Քու երեսունեւվեց երկաթագիրենով, դուն փրկեցիր մեզ հոգեկան գերութենէ:

.

Մատուռին աջեւ դպրոցականներ: Երեք մեծ փոխադրակառք կը հաշուեմ: Կողմնակի ականջով մտիկ կ'ընեմ վարժապետի մը խօսքերը: Բացատրութիւններ եւ, յար ու նման եզրակացութիւն: Պզտիկ աչքեր կը խայտան: Մոմերուն աժգոյն լոյսը այս անգամ կը դառնայ շողարձակ:

Մաշտոցեան հրա՜շք...:

⁂

Այժմ կը սուրանք Արագածի ուղղութեամբ: Կանաչութիւնը ապշարար նշան, թէ դէպի վեր կ'ելլենք: Գիւղեր, գիւղացիներ ատոմճանարար աչքիս տեսադաշտէն դուրս կը մնան: Ինքնաշարժս յանկարծ կը կենայ: Անհատնում ջուր ծորակէն: — Լեռնէն կուգայ, կ'ըսէ քովինս: Կարելի՞ է երու ափերը չպարզել այդ աղպակ, սառնորակ ջուրը կուշտուկուռ խմելու համար, կարելի՞ է երեսիդ թուրը չխմրցնել, երբ մատներդ անզա՛մ սմրած են: Սրբապղծութի՜ւն, պիտի ըսէր քովս կեցողը՝ ոստիկանի աչքով ինծի նայող վարորդ — առաջնորդս Սահակը:

— Նայէ աջիդ:

— Բիւրականի աստղադիտարա՞նը, կ'ըսեմ:

— Հա՛, մեզմէ լաւ գիտես:

— Ո՞վ չի գիտեր:

Սարաւանդի մը վրայ տիեզերական ճառագայթները հետազօտող օդերեւութաբանական կայան: Մէկէն՝ դարձուածքէ մը ետք գմբէթաւոր շէնք՝ Վեհափառին ամարանոցն է: Բոլորտիքը՝ հանգստարաններ, բուժարաններ: Եւ մէկէն ի մէկ ...ղին պարզուած սկաւառակներ՝ մեծկակ, կը դառնա՜ն, հա՛ կը դառնա՜ն...

— Մերիններն են, կը հսկեն, ա՛յ թէ ...մօտենալ:

Զօրակայան մը, ստուգիւ:

Բայց չմոռնամ տեսարանը՝ այնքան պարզունակ եւ այնքան անեղծ:

Աչք չկշտացնող մարգագետիններ: Աչք ...ցնող ծաղիկներ: Քաղաքէ կուգամ, ...չեմ գիտնամ անունները:

— Մանուշակ, վայրի շուշան, կակաչ, ...կանգակածաղիկ...

— Ասոր կ'ըսեն Ալպեան գորգ:

Ընթերցող, դուն ըսէ ձիւնամերձ բուսականութիւն:

Արդէն խոտերը այնքան փարթամ են, ...այնքան հանդիսա, մաքուր կը ...ի, որ դարձդարձիկ — երկարաձիգ ճամբուն եզրերուն կը նկատեմ խումբ — խումբ կովեր, խումբ — խումբ ոչխարներ, թիթեղի կտորներով կազմուած տնակներ, նոյնիսկ կառք մը՝ ձեւաւորուած հիւղակի:

— Եայլաներ են:

— Բոյ, հովեկ: Շուներու հաջոցը ար...ա՛յդ կը հաստատէ:

Մէկէն ի մէկ՝ հրաշք բնութեան մէջ ...այլ հրաշք՝ 2.300 մեթր բարձրութեան վրայ՝ Ամբերդ: Միջնադարեան բերդաքաղաք եւ ամրոց: Պատմութիւնը ...կողմ ձգէ, կ'ըսեմ ես ինծի: Մտածէ ...այն, թէ պապերուդ պապերն են, որ ...ամրապինդ քարերով այս ամրակուռ ամրոցն են շինած: Բազուկներ հուժկու, ...ններ պիրկ, եւ կշռադատ միտք: Կը ...ցեմ... ա՛յ, պէտք է տեսնել այդ ...տուող անդնդախոր ձորը, ...ջուրի խելացնոր վազքով:

...բլուրի մը վրայ կը գտնուիմ: ...նող անդունդի եզրին՝ անմեկնելի ...երուն կարծես յանձնուած, մենաւոր ...մը նման իր դէմքն է պարզած ...Պահլաւունիի 1026-ին շինած ...եկեղեցին: Ամրոց եւ աղօթատեղի, ...իրենց շրջապատին հետ դաշն ամբողջութիւն կը կազմեն: Մէկը առանց միւսին, կարելի չէ իսկ պատկերացնել:

Երկուքը միասին՝ մեր ապրելու կամքին վկայութիւնը:

.

Չեմ գիտեր ուրկէ՞ ուր միտքս կուգայ երկու անուն:

Խաչիկ Դաշտեցի «Խոդետան»ի Ասատուրը, որ այս լանջերէն կը պատգամէ, — Մեր քոքը Սասունցի Դաւթի քոքն է: Օսմանցին մեր պապերուն հողն առաւ, ամմա մեր ջրնը աշխարհի մէջ չի կորի: Որ հազար տարի էլ անցնի էլի մենք մեր հողի մէջ ենք՝ մեր Մաքաթուկ սարի առաջ...:

Միւսը՝ Հրաչեայ Քոչարի Արտամեցի Նահապետը, որ նոյն լանջին, իբրեւ կտակ կը բաղձայ, — Երկնքի աստղերին ու ծովի աւազներին համրանք էլնի, հայ ազգին համրանք չէլնի, ինչքան որ քչացել ենք, էօր էնքան շատանանք...:

⁂

Գիւղին տանս մէջն եմ: Նոր արեւ, նոր բարեւ Բուրաստան:

Դէմի դրացի տան բարդին վրայ սպիտակ արագիլ մըն է թառած: Արդէն իր բոյնն է հիւսեր:

Ցոխորտ, սրածայր երկար կտուցը ցցած անշարժ կը դիտէ... աչքերս կը յառեմ նոյն ուղղութեամբ... Եկ, արագիլ, երկուքս ալ ողջունենք մեր հողին առաւօտը աղօթքով՝

Արարատ Լուսոյ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅՈՅՍ ՄԸ ԵԿԱԾ ԲԱՇԽՈՒԱԾ ՀԱՅԷՆ

Հեռաձայնը յանկարծ կը հնչէր մեր տան մէջ, միւս ծայրը մեզի ծանօթ տիկին մը որ կ'աշխատի իբր քինէզիթերապէօթ, մեզի կը յայտնէ թէ իբր անդամ Աբէլ կազմակերպութեան եւ այս վերջինը յարաբերութեան մէջ ըլլալով Սոլիտարիթէ Փրոթեսթանթ Ֆրանս — Արմենիի հետ, պիտի երթայ 15 օր Հայաստան աշխատելու համար Գիւմրի քաղաքի մանկատան մէջ:

Ու ժամադրութիւն մը տալով մեր խօսակցութիւնը վերջ առաւ: Հանդիպեցանք որոշուած օրը, ինքը իր հարցումներով Հայաստանի մասին, իսկ մենք հարցումներով Աբէլ կազմակերպութեան մասին:

Եւ ընտանեօք փորձեցինք պատասխանել իր հարցումներուն, իսկ մեր բարեկամուհին մեզի բացատրեց Աբէլ կազմակերպութեան պատմութիւնը, հիմնուած 25 տարիներ առաջ (Վիեթնամի պատերազմի ժամանակ) օգնութեան հասնելու պատերազմի աղէտեալ երախաներուն. կ'աշխատին կամաւորներով (բժիշկ — հիւանդապահուհի...) կազմակերպութեան ըստացած անհատներու օժանդակութեամբ, եւ այս անգամ վերապատուելի Սամուէլ Սահակեանի առաջարկութեամբ պիտի երթան Հայաստան:

Անհամբեր կը սպասէինք 15 օրուան վերջին, բայց այս անգամ միայն մենք ունէինք հարցումներ մանկատունի մասին:

Երեւան հասնելով, բժիշկի և հիւանդապահուհիի ընկերակցութեամբ, առաջնորդուած էին տեղական Սոլիտարիթէ Փրոթեսթանթ Ֆրանս — Արմենիի ներկայացուցիչներով դէպի իրենց պանդոկը եւ երկրորդ օրը կ'երթային մանկատուն ուր կը գտնէին մանուկներ մօտաւորապէս 40, որոնք ունին մի քանի տկարութիւններ, կ'ապրին շատ խիստ պայմաններու մէջ, անկողինին մէջ մնալով ամբողջ օր մը, միակ մարդկային չփումը ունէին հագուստ փոխելու եւ ճաշելու ժամանակ:

Այս մանուկները որոնք որբ են, ունին մտաւորական եւ մարմնական կարողութիւններ, պայմանաւ որ ունենան լաւ սննդառութիւն, բժշկական խնամք, եւ յատկապէս սիրուած ըլլան. վերանորոգել մանկատունը աւելի հանգստաւէտ կերպով: Տեղական աշխատողները պէտք ունին քաջալերութեան, նկատի առնելով թէ իրենք ալ ունին ընտանիքներ եւ կ'ապրին դժուար պայմաններու մէջ:

Ու մեզի ցոյց կուտար քանի մը նկարներ, ուր կը տեսնէինք մանկատունը, բայց մէկ նկար մեր ուշադրութիւնը գրաւեց. ուր մանկատան մէջ աշխատող հիւանդապահուհիները իրենց ձեռքը ունէին մէկական հաց, երբ հարցուցինք պատճառը, պատասխանը եկաւ ժպիտով. հացագործ պարոն մը որ բացած է իր անձնական փուռը իր առաջին եփած հացերը նուէր տուած է մանկատունին:

Այսքան տաժանելի կեանքի մէջ, ուր մարդ իր յոյսը կը կորսնցնէ ահաւասիկ փոքր լոյս մը եկած բաշխուած հայէն:

ՀԱՅԿ ԺԱՆ ԵՈՐԿԻ

Գլերմոն - Ֆէրան

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՔԱՐԻՒՂԱՏԷՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԴՐԱՄԸ

Դրամական աշխարհը կը դառնայ միջին արեւելեան դրամով. 1993-ի աւարտին քարիւղատէր երկիրները 160 միլիառ տոլար ունէին արեւմտեան դրամատուներու մէջ: Իսկ արաբական սեփական ներդրումները արտասահմանի մէջ, դժուար է ըսել թէ ինչ ծաւալի կը հասնին: Լոնտոնեան տնտեսական թերթի մը համաձայն, առնուազն 300 միլիառ տոլար կ'ենթադրուի անոնց ընդհ. գումարը որ հակում ցոյց կուտայ աւելնալու:

⁂

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐԸ Ո՛ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ

Պալթեան երեք երկիրները Ռուսաստանէն բերուած արուեստի գործերու մաքսանենգութեան մնայուն կայանի վերածուած են: Մոսկուայի մամուլին ծանօթ անուն «Իզվեստիա»յի համաձայն, Լատվիա կը հասնին գլխաւորաբար Ս. Պետերբուրգէն բերուած ապրանքները որոնք տեղացի գնորդներ կ'ունենան, իսկ Էստոնիա եւ Լիթուանիա ընդհանրապէս օտարներու կը վաճառեն մաքսանենգուած կտորները:

ՓԷՔԻՆ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ ԿԵԴՐ. ԱՍԻՈՅ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

1991-ին երբ կեդրոնական Ասիոյ հանրապետութիւնները անջատուեցան խորհրդային կայսրութենէն, ոչ ոք կը մտածէր որ պիտի դառնային դէպի արեւելք: Մինչդեռ այսօր Փէքին կը յայտնուի որպէս Մոսկուայի գլխաւոր մրցակիցը: Կան թէեւ որոշ կնճիռներ. օրինակ, չին վարչապետը երբ Ապրիլի վերջին օրերուն Ղազախստան կ'այցելէր, բողոքի բուռն ցոյցերու առարկայ եղաւ, երկրին սահմանագլուխէն քանի մը հարիւր քիլոմեթր անդին իրենց կատարած հիւլէական փորձերուն պատճառով: Իր կողմէ, չինական իշխանութիւնն ալ դժգոհ է որ Ղազախստան եւ Կիրգիզստան նեցուկ կը կանգնին Ույկուրներու որոնք Չինաստանի հիւսիս — արեւմտեան Սին — Քիանկ ինքնավար շրջանին համար անկախութիւն կը պահանջեն:

Այսուհանդերձ, փոխադարձ շահերն են որ առաջին տեղը կը գրաւեն: Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր, այս հանրապետութիւններուն մեծ մասին երկրորդ առեւտրական գործակիցը դարձած է Չինաստանը: Անոնք ուզած են որ Չինաստան տնտեսական պայմանագրեր ստորագրէ իրենց հետ, փոխարէնը խոստանալով օգնել պատնէշ մը բարձրացնելու մահմետական կրօնամոլ հոսանքին դէմ որ իրենց չափ կը սպառնայ նաեւ Չինաստանի:

Չին վարչապետը եւ ղազախ նախագահը սահմանային համաձայնագիր մը ստորագրած են որով Ալմա — Աթա վերջ կուտայ դէպի Չինաստան ապրանք փոխադրելու սահմանափակումներուն: Թիւրքմէնիստանի հետ ստորագրուած համաձայնագիր մըն ալ կը նախատեսէ կեդրոնական Ասիայէն դէպի Չինաստան կառուցուելիք քարիւղատար խողովակաշարի մը ու երկաթուղիի մը շինութիւնը:

Ապահովութեան հարցերն ալ տեղ գտած են օրակարգերուն վրայ: Չինաստան որոշ մտահոգութեամբ կը հետեւի Տաճիկիստանի եւ Աֆղանիստանի բախումներուն որոնց մէջ գլխաւոր դեր կը կատարէ կրօնամոլ հոսանքը: Փէքին կը վախնայ որ իր մահմետականներն ալ կը վարակուին անջատումի գաղափարէն:

Չինաստանի եւ Ուզբէկստանի միջեւ ստորագրուած պայմանագիր մը կը նախատեսէ զարկ տալ առեւտրական փոխանակումներու: Չինաստան այս տարի մետաղ ու քսան հազար թոն բամպակ պիտի գնէ Ուզբէկներէն:

Ամէնէն կարեւորը կը նկատուի քարիւղատար խողովակաշարին շինութիւնը որով կեդրոնական ասիական երկիրներու քարիւղը Չինաստան պիտի հասնի: Սակայն, ատոր իրականացման համար անհրաժեշտ 20 միլիառ տոլարը ճարելու դժուարութիւնը կը սպառնար թուղթի վրայ ձգել ծրագիրը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ

ԽԻՖԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 — 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Պատերա՛զմ...: Դեռ այնքան նոր է միւսին յիշատակը, 14-ին ահարկու ոճիրը, տեղահանութիւնը, հոտը վառօդին, այնքան նոր, չմոռցուած, եւ ահա՛, տղաք պիտի երթան նորէն հոն՝ ուր իրենց հայրերը գացին անվերադարձ...: Հիմա չկայ տեղահանութիւն, բայց, կայ կրակ, ռումբ, թշնամի ահարկու բանակ, գերման բանակը. կայ արհաւիրքը ճակատամարտին եւ հայ մայրերը յուսահատ կուլան, ուսին վրայ իրենց զաւկին՝ ֆրանսացի զինուորի տարազով:

... Ունեւորները կը մեկնին Փարիզէն, որ շատ մօտ է սահմանագլխուն. մեծ կառքեր, լեցուն սնտուկներով, կ'երթան հեռուն, թերեւս Հելուետեան դաշտերուն մէջ հրճուիլ, մինչ ժողովուրդը կը մնայ անձկագին:

Օրեր գան մտատանջութեան. պէչ լուրեր:

Ցանկարծ խուճապ: Անխմանալի իրարանցում, ամէնքը կ'ուզեն փախչիլ, հեռանալ, թշնամին կուգայ, երկու — երեք օրէն Փարիզ է:

Ա՜հ, այդ Քրէմլէն — Պիսէթռի դարիվերէն փախուստին տեսարա՜նը անմոռանալի: Խառն ի խուռն, ծեր, երախայ, առողջ, հիւանդ, բոլորը ճամբայ ինկած: Որը կառքով, որը հին կոտրած քամիոնով, ոմանք նոյնիսկ բեռ քշելիք երկանիւ փուսէթով մը: Ի՜նչ աներեւակայելի պահ էր ան:

Աստուա՜ծ իմ, ո՜րքան խեղճուկ բան է ժողովուրդ մը որ կը փախչի թշնամիին առջեւէն. ո՜րքան ողորմելի է անոր տեսքը: Թերեւս կը նմանի ան Վերջին Դատաստանի նկարին զոր նկարած է Միքէլ Անճելօ եւ որ կը գտնուի Վատիկանի մատրան մէջ. հոն, ամէն տեսակ մարդ կայ, ամէն տեսակ արտայայտութիւն երկիւղի, ոսկումի, ցաւի:

Ո՞վ կարող է նկարագրել այդ ամբոխը, այդ դէմքերը՝ որոնք չերեւակայուած ադէտի մը առջեւէն խոյս կու տան, կ'երթան դէպի անծանօթը, կը կարծեն դէպի ապահովութիւն, մինչդեռ անստուգութիւնն է որ իրենց կը սպասէ, թերեւս ալ մահը ճամբաներուն վրայ, փոսերուն եզերքը:

Ես պատշգամէս, դողը սրտիս, կը դիտեմ խուճապը դրացիներուս, առանց բնաւ մտքէս անցընելու քայլ մը առնել: Կը դիտեմ խուճապը, փախուստը, եւ գիտեմ թէ հեռացողը ընդհանրապէս կը տուժէ: Ցետոյ, կարելի՞ է միթէ խուսափիլ ճակատագրին ձեռքէն: Արեւելքցիի հոգիս գիս կը մղէ մնալ՝ ինչ որ ալ պատահի:

... Երեկոյ, մահասարսուռ երեկոյ մը, Փարիզը ո՛չ մէկուն: Կառավարութիւնը մեկնած է. լոյսերը բոլոր մարած, ոչ ոք փողոցներուն մէջ: Ի՞նչ պիտի պատահի, մէկը չի գիտեր:

Հեռուէն խուլ որոտումներ թնդանօթի:

Սեւ անձրեւ մը կը տեղայ. երկինքէ՞ն է թէ գործարանի պայթիւնէ մը: Պատշգամս սեւցած է բոլորովին, հագուստ, ձեռքեր սեւ, մուր, սո՛ւգ:

Կուգան, թշնամին կը մտնէ քաղաք. գոց է ամէն բան, դուռ պատուհան: Փարիզցիները գրեթէ բոլորը մեծ ճամբաներուն վրայ են, որը կոխկռտուած, որուն կառքը ջախջախուած, որը մեռելներու մէջ:

Փարիզի տուները շատ քիչ բնակիչ. լուռ, լուռ է չորս դին. կարծես աշխարհի վերջին օր ըլլար:

Ահա՛ կուգայ թշնամի բանակը, առանց երգի, առանց զինուորական երաժշտութեան, առանց յաղթանակի ցոյցերու. ան ալ լուռ. միայն ոտնաձայն...:

Ու գեղանի դշխոն, լոյս պսակով շողշողուն, մայրաքաղաքը շլթայուած, գետնաքարշ յաղթողին ոտքերուն տակ, միշտ խրոխտ, միշտ հրապուրիչ ու վսեմ:

(Շար. 112)

Պր. Կարպիս Նիկողոսեան եւ զաւակները,

Տիկին Էլիան Արզումանեան եւ զաւակները,

Օր. Սօնիա Նիկողոսեան,

Տիկին Սիմա Պալեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Նիկողոսեան ընտանիքի բոլոր անդամները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Յուլիս 5, Երեքշաբթի օր, ժամը 16-ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Առնուվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը։

Ցաւակցութիւն տոմարի ստորագրութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Սօնիա Նիկողոսեանի եւ ողբացեալին ընտանիքին։

M. Garbis Nigoghossian et ses enfants,

Mme Eliane Arzoumanian et ses enfants,

Mlle Sonia Nigoghossian,

Mme Sima Balian et ses enfants

Ainsi que tous les membres de la famille Nigoghossian

ont la douleur de faire part du décès de leur mère, grand'mère, sœur, tante et cousine

HERMINE NIGOGHOSSIAN

Les obsèques seront célébrées le Mardi 5 Juillet à 16 heures en l'église Ste Croix de Varak, à Arnouville-lès-Gonesse. L'inhumation aura lieu au Cimetière d'Arnouville-lès-Gonesse, dans le caveau de famille.

Un régestire sera à la disposiiton des personnes présentes pour les condoléances.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԻԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ է՝ Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ծանօթ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, Բ. Օր Վարդավառի, Յիշատակ է Մեռելոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 10 Վարդավառի Տօնին *առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս *երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝* Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յուլիս 10, *առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 10, *ժամը 10-ին, Ս. Ռաֆայէլի Հայոց Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ ՀՕՄ-ի ճաշարահին մէջ։

FRANCE 2

Dimanche 10 Juillet à 9h30 Programme spécial sur l'Eglise arménienne catholique. Reportage filmé au Liban sur le Patriarcat et le couvent N. D. de Bzommar, complété par la messe solennelle célébrée en la Cathédrale Ste Croix de Paris le 20 / 02 / 94.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

(Շար. Ա. էջէն)

30-ին. *իսլամական Հանրապետութեան առաջնորդը՝ Խամէյնի կը գտնէ որ «ոչ-մահմեդական մշակոյթին տարածման նշաններն են»։*

ՄԵԾՆ -- ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ *գահաժառանգը, իշխան Շառլ երկուուկէս ժամուան ընթացքին իր հանրային եւ անձնական կեանքը ներկայացուցած է հեռատեսիլէն, բայց, առաւելաբար, վերջին 45 վայրկեաններն են որոնք հետաքրքրած են 15 միլիոն դիտողներ, այսինքն լրագրողին որոշ հարցումներու պատասխանները, անոնք որոնք կը վերաբերին իր ամուսնական հաւատարմութեան։ Հաւատարիմ եղեր է «մինչեւ այն օրը երբ յայտնուեր է որ իրենց ամուսնութիւնը վերջնապէս ձախողած է»։ Առայժմ ամուսնալուծում չի նախատեսեր եւ չի խորհիր որ նման բան մը արգելք կրնայ ըլլալ Թագաւոր ըլլալու։ Նման խոստովանութիւնները ցնցած են հանրային կարծիքը եւ մամուլը շատ խիստ է, նաեւ անգլիքան եկեղեցին որու կարգ մը ներկայացուցիչները «ողբերգութիւն» որակած են այդ անհաւատարմութիւնը եթէ ան գործուած է բաժանումէն առաջ։ Բանավէճը բուռն ընոյթ առած է։*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Vendredi 8 Juillet

- 19h15 — SALLE DARON

Robert Vigouroux

Sénateur - Maire de Marseille
parlera :
«DE SON RECENT VOYAGE EN ARMENIE».
— Cocktail.

- 20h45 — SALLE VASPOURAGAN

DR ARDASHES PETROSSIAN
Astrophysicien et directeur de recherches à l'Observatoire de Byurakan (République d'Arménie)
présentera :
«LES SCIENCES EN ARMENIE, AUJOURD'HUI PERSPECTIVES»

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10
ԺԱՄԸ 12.30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 22.30

1. - *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։*
2. - *Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։*
3. - *Հետաքրքրական զանազան խաղեր ու ժամանց։*
4. - *Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։*
5. - *Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։*

Մասնակցութեամբ՝
«ԱՆԻ» նուագախումբին
Մուտքը ազատ է։

DAVID DE SASSOUN

EN CASSETTE

DAVID DE SASSOUN, héros légendaire mais aussi grande fresque musicale pour chœurs et orchestre, sur une musique de *Garbis Aprikian* et un texte de *Hagop Oshagan*.

La K7 vidéo du concert exceptionnel de la Chorale *Sipan-Komitas* sous la direction de *Garbis Aprikian*, donné à la Sorbonne à Paris le 18 Mars dernier, est en vente à la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne au prix de 200 F.

Renseignements : 78. 93. 57. 43.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

- **JEUDI 14 JUILLET :**

SOIREE DANSANTE
à partir de 18 heures à la M.C.A.V., en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h*. Ambiance arménienne — Entrée 30 F.

- **DIMANCHE 17 JUILLET**

La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

- **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du *K H A N A S S O R* à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

FOOTBALL

ARMENIE - BELGIQUE

C O M M U N I Q U E

L'Association Sportive Homenetmen France, à l'occasion du premier match officiel de la sélection d'Arménie, dans le cadre des Championnats d'Europe des Nations, organise un déplacement en car en Belgique le Mercredi 7 Septembre 1994. Pour encourager comme il se doit notre équipe nationale de football nous avons d'ores et déjà retenu un certain nombre de billets qu'il convient dès maintenant de réserver.

Pour tous renseignements prière de s'adresser à :

— Mme Bakkalian: 40. 67. 77. 50 (9h-16h)

— M. Vosgueritchian 45. 08. 43. 10 (10h-18h ou répondeur)

Pour les non-ressortissants de la C.E.E., pour des questions de visa se renseigner auprès de l'Ambassade de Belgique- Service de visa: 1, ave. Mac Mahon, Paris 17e Tél. : 42. 27. 45. 35.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS
DU 1er DECEMBRE 1993
AU 31 MARS 1994

— 5.000 Francs. -
M. Shahin Aghayan, M. René Attoyan, M. Paul Der-Agopian, M. Rouben Grégorian, M. Patrick Jamgotchian, M. Jacques Krikorian, M. Yervant Papazian, M. Robert Parseghian, SA. A. Objet Sportif - ASOA, M. Tigrane Tcherpachian, M. Daniel Yeramian.

— 5.700 Francs. -
M. et Mme Narek et Anouche Dourian.

— 7.000 Francs. -
Sté HELCO.

— 8.000 Francs.
Mlle Carole Tchakamian.

(A suivre)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

DATE A RETENIR

DINER ANNUEL
DE
l'U.M.A.F.
Samedi 19 Novembre

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 6
MERCREDI 6 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.365

69e ANNEE — N° 18.365

ԹՐՔԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՍԱՆ ՋԷՎԻՔ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՑՆԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

ԽՄԲ. -- Մեր նախորդ թիւով հաղորդած էինք թէ Յուլիս 3-ին, թրքական «Հիւր էՖ -- էՄ» ձայնասփիւռի կայանէն յայտագիր մը սփռուած է: Հասան Ջէվիք փորձած է «բարեկամական» մթնոլորտ մը ցուցաբերել եւ ընդհ. ձեւով իր արտայայտութիւնները չափաւոր բնոյթ ունին, եթէ նոյնիսկ անոնցմէ չէ որ յանկարծ ընդունինք ցեղասպանութիւնը: Ստորեւ եւ վաղուան թիւով ամբողջութեամբ կու տանք «Մարմարա»ի (Յուլիս 4) թարգմանութիւնը. --

Կիրակի, (Յուլիս 3) իրիկուն ժամը 9.30-ին «Հիւր էՖ -- էՄ» ռատիոկայանը սփռած Հայաստանի նուիրուած շատ հետաքրքրական յայտագիր մը, որ առաջինը կը կազմէր Աշխարհի Շրջանը կոչուած շարքին: Յայտագիրը պատրաստուած ու ներկայացուած էր Հասան Ջէվիքի կողմէ, որ սկիզբէն մօտեցաւ բարի կամեցողութեամբ ու բարեկամական ցանկութիւններով: Այսպիսի ռատիոկայանի մը մօտ, որուն ունկնդիրները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ երիտասարդներ են, Հայաստանի ու Հայերու նուիրուած այսպիսի յայտագիր մը անշուշտ կոչուած էր մեծ դոհունակութիւն պատճառելու մեզի: Հասան Ջէվիք շնորհաւորելի էր այս գեղեցիկ ու սրտաբուխ ձեռնարկին համար:

Յայտագրին մուտքի բաժնին մէջ Հասան Ջէվիք ըսաւ որ այս շարքը կը կոչուի «Ճրշապտոյտ դէպի մեր դրացիները» եւ կը ձգտի քիչ մը աւելի մօտէն ճանչնալ մեր դրացիներու ընկերա -- աշխարհագրական ու քաղաքական կարգավիճակները: «Հայաստանի մասին ձեր գիտելիքները միայն միջնակարգի դասագիրքերուն մէջ ձեր կարդացածներն են, ուստի փափաքեցանք մէկ կողմէ քիչ մը աւելի նոր տեղեկութիւններ տալ ձեզի, մէկ կողմէ ալ ձերբազատիլ պետական տեսակէտներով ցարդ ձեզի ներկայացուած գիտելիքներէն»,

Այս մուտքէն վերջ հեղինակը բացատրութիւններ տուաւ Հայերու այսօրուան վիճակին մասին, տալով բնակչութեան թիւի մասին տեղեկութիւններ, շեշտելով որ Հայերը այսօր տարածուած են աշխարհի ամէն կողմը: Կը կարծուի որ Թուրքիոյ մէջ, մեծամասնութեամբ Պոլսոյ մէջ 55.000 կամ՝ 60.000 Հայեր կը բնակին:

Հերոդոտոսէն եւ այլ դասական հեղինակներէն Հայերուն ծագումին մասին մէջբերումներ ու զանազան անուններ յիշելով, խօսնակը յիշեցուց որ Հայերը իրենք զիրենք «Հայ» կը կոչեն: Իրենց ապրած հողերուն Հայաստան անունը տուած են: Իրենց լեզուն հնդեւրոպական լեզու է, բայց այս լեզուն հասարակաց շատ բան ունի կովկասեան միւս երկիրներու լեզուներուն հետ, նոյնիսկ կրած է Թրքերէնի ազդեցութիւնը: Հայերը առաքելական, հայ -- կաթողիկէ եւ քիչ թիւով ալ բողոքական են: Այբուբենին մէջ հայերէն լեզուին բոլոր կարիքներուն գոհացում տուող 38 տառեր կան: Անէն անգամ որ Թուրքիոյ մէջ Հայերու հանդիպիմ, անոնք կը պատմեն որ հայերէն լեզուն շատ դժուար է: Այս պատճառաւ անոնք կը նախընտրեն Թրքերէն սորվիլ: Բայց անտարակոյս Հայոց մշակոյթին ու լեզուին պահպանումը շատ կարեւոր է, այս պատճառաւ պէտք է որ որոշ անձեր այս լեզուն ու գիրը գործածեն ու ապրեցնեն:

Հայերու մշակոյթը սկսած է Քրիստոսէ առաջ Ուրարտական քաղաքակրթութեան աւերակներուն վրայ:

Այս մուտքէն վերջ խօսնակը պատմեց թէ ինչպէս Հայերու բնակած հողատարածութիւնները սա կամ նա երկիրներու միջեւ կռուախնձոր դարձան ու գրաւուեցան: Կիլիկիոյ մէջ, Խաչակիրներու շրջանին Հայերը Արեւմուտքին հետ դաշնակցութիւն կնքեցին: 14-րդ դարուն Հայերու իշխանութիւնը վերջ գտաւ:

16-րդ դարուն սկիզբէն սկսեալ Հայերը այս անգամ կռուախնձոր դարձան Օսմանցիներու ու Իրանցիներու միջեւ: Օսմանեան շրջանին Հայերու միջեւ մեծ թիւով հողագործներ ու արհեստաւորներ կային, մանաւանդ Սահմանադրութենէն վերջ Հայերը կարեւոր դերեր ստանձնեցին վարչական կարգերէ ներս: Այդ միջոցին Հայերը հայերէնէ աւելի Թրքերէն կը խօսէին եւ ասիկա սա արդարանալի պատճառաբանութիւնը ունէր, որ հայերէն լեզուն բաւական դժուար լեզու մըն էր: 19-րդ դարուն Եւրոպայի մէջ ծնունդ առնող լուսաւորութեան շրջանը պատճառ դարձաւ որ Արեւմուտքը սկսի հետաքրքրուիլ Օսմանեան հողերու վրայ ապրող Հայերով: Այս Սթէֆանոսի դաշինքէն վերջ ծնունդ առաւ հայկական հարց մը որ մինչեւ այսօր շարունակուող բազմաթիւ հարցերու սկզբնակէտն էր:

Ռուսերու քաջալերութեամբ ազգայնական շարժումներ սկսան, Հնչակ ու Դաշնակ կուսակցութիւնները հիմնուեցան: Այս երկու կուսակցութիւնները նոր դարաշրջան մը պիտի բանային հայ -- թուրք յարաբերութիւններու մէջ:

Ապտիւլ Համիտ Բ. վճռարար որոշած էր խեղդել բոլոր այս անջատողական շարժումները: Այսպէս ան օգտուեցաւ շրջանի ցեղախումբերուն Հայերու նկատմամբ զգացած թշնամութենէն: Այս ցեղախումբերուն արարքները ու սահմանուած բարձր տուրքերը Հայերու ապստամբութեան համար արդարացուցիչ պատճառներ դարձան: Սասունի մէջ պատահեցաւ ապստամբութիւն մը, բայց այդ շարժումը խեղդուեցաւ Համիտիյէ կոչուած զօրախումբերու միջամտութեամբ: 1894-ի այս բախումներուն հետեւանքով մեծ թիւով մարդիկ սպաննուեցան, տուներ քանդուեցան: Արեւմուտքին ուշադրութիւնը գրաւելու նպատակով Ռուսաստանէ եկած խումբ մը հայ գործիչներ Օսմանեան դրամատունը գրաւեցին, բայց ռուսական դեսպանատան միջամտութեամբ հայ աճաբեկիչները վերջ տուին իրենց արարքին ու առանց պատժուելու իրենց երկիրը վերադարձան: Եւ Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին Կովկասի Հայերը Օսմանցիներուն դէմ կամաւորներու բանակներ կազմեցին, Անատոլուի ներքին հողամասերէն ալ զինուոր հաւաքեցին: Օսմանեան իշխանութիւնը կարգ - կանոնը վերահաստատելու ու ռազմաճակատին ետեւի գիծերուն վրայ ստեղծուած վտանգը մեկուսացնելու համար որոշեց Հայերը տեղահանել դէպի Սուրիա: Ահաւասիկ այս դէպքն է որ ճամբայ բացած է Հայերու ցեղասպանութեան պնդումին: Այսօր ալ վիճաբանութեան նիւթ դարձած է այն հարցը թէ այդ տեղահանութեան ընթացքին քանի՞ Հայեր մեռած են:

Հայերը բարձր թիւեր կու տան, բայց Մաք Քարթի կը պնդէ թէ սպաննուած Հայերու թիւը 600.000-էն աւելի չէ: Քեմրան Կիւրիւն ալ կ'ըսէ որ այդ շրջանին Օսմանեան պետութեան մէջ ապրող Հայերուն թիւը մէկ միլիոն 300 հազար էր, այս տուեալէն մեկնելով պատերազմի ընթացքին մեռնողները 200 հազար, տեղահանութեան ընթացքին մեռնողները 100 հազարէն շատ աւելի ցած թիւ մը կը կազմեն, ինչ որ Արեւմուտքցիներու ըրած հաշիւներէն շատ ցած կը մնայ: Թրքական տեսակէտը կը պնդէ թէ աւելի վերջ մեծ թիւով Հայեր գաղթեցին դէպի Խորհրդային Միութիւն, Ամերիկա ու Եւրոպա:

Թրքական տեսակէտին փոխարէն, Հայերը կը պնդեն թէ Թուրքերը միակողմանի կերպով բնաջնջած են Հայերը, աւերած են հայկական գիւղերը, մեռեալներուն թիւը Թուրքերուն պնդածին պէս քանի մը հարիւր հազար եւայլն չէ, այլ մէկուկէս միլիոն է:

Յայտագրի այս մասին մէջ կարճ ընդհատում մը տրուեցաւ ու նուագուեցաւ Լիզ Սարեանի կողմէ երգուած «Սիրուն աղջիկ» (Երեւանի Սիրուն Աղջիկ) երգը, Պարթեւեանի երաժշտութեամբ, Բարաջանեանի ու Յարութիւնեանի յօրինումով: Խօսնակը ազդարարեց որ ունկնդիրները այդ երգը պիտի նմանցնեն աղերսական երգի մը, բայց, ըսաւ ան, անկարելի է որ այդ հողատարածքի երգերը ազդուած չըլլան իրարմէ ու չնմանին իրարու:

Խօսնակը դրուատեց այս գեղեցիկ երգը ու շարունակեց պատմական տեղեկութիւններ տալ, յիշեցնելով որ Օսմանեան պատմութեան մէջ մինչեւ Առաջին Աշխարհամարտ, Հայերու ու Թուրքերու միջեւ կարեւոր հարցեր գոյութիւն չունէին: Հայերը Օսմանեան իշխանութեան մօտ բարձր դիրքերու տիրացած էին, նոյնիսկ անպաշտօն ճամբաներով ազդեցութիւններ ի գործ կը դնէին Սուլթաններուն վրայ:

Խօսնակը բացատրութիւններ տուաւ Հայոց Եկեղեցիին ու արարողութիւններուն մասին: Հայկական երաժշտութիւնն ալ տարածքաշրջանի զանազան ազդեցութիւնները կրած է, բայց անուրանալի ճշմարտութիւն է որ հայկական մշակոյթը ինքնուրոյն ու ուժեղ մշակոյթ մըն է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՒԱՆ

ՀՈԾ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ «ԱԺՄ»Ի ՅՈՒԼԻՍ 1-Ի ՑՈՅՑԻՆ

Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւնը (Վազգէն Մանուկեան, Դաւիթ Վարդանեան) իր հերթական երկրորդ ցոյցը կազմակերպած էր, Ուրբաթ, Յուլիս 1-ին, Ազատութեան Հրապարակը (առաջինը՝ Յունիս 14-ին): Ականատեսներն իսկ կը վկայեն թէ բազմութիւնը աննախընթաց եղած է, բաղդատմամբ անշուշտ այս վերջին շրջաններու ցոյցերուն եւ կարելի է գնահատել շուրջ 30 հազար, հակառակ անոր որ մեթրօն գործադուլի ձեռնարկած էր նոյն օրը (վերջ գտաւ Յուլիս 4-ին), հանրակառքերը (թրոլէյպիւս) չէին բաներ եւ հեռատեսիլէն ալ ֆութպոլի մրցում մը կը սփռուէր...:

Խօսք առած է Աշոտ Մանուչարեան, որ առաւելաբար քննադատած է իշխանութիւնը, սուր բնոյթ տալով իր խօսքերուն, ճաղկելով գայն, վասնզի բլած է, հրջափակումը ներքին է: Մանրացած է կաշառակերութեան եւ ընդհանրապէս երկրին վատառողջ մթնոլորտին վրայ: Անդրադարձած է նաեւ Ղարաբաղի: Յաջորդ խօսողը եղած է Շաւարշ Քոչարեան որ աւելի ընդհանուր հայեացք մը նետած է կացութեան վրայ: Դաւիթ Վարդանեան չեշտած է այն կէտը որ Պետութիւնը պէտք է ըլլայ բոլորին համար եւ ոչ միայն՝ իշխանաւորներուն:

Նախկին վարչապետ եւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Վազգէն Մանուկեան չէ ծածկած որ Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք, կացութիւնը ամէն տեղ ծանր է, բայց, ամէն տեղ նոյն ընթացքը չէ, օրինակ Ռուսաստան ունի նոր ծրագիր եւ կը ջանայ այդ ուղղութեամբ ընթանալ, մինչդեռ Հայաստանի մէջ, սինիզմն է թագաւորը եւ նոյնիսկ անիմաստ է ծրագրեր կազմել: Երբ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը պնդէ որ ազգային գաղափարախօսութիւնը փաշիզմ է, այդ վիրաւորական է ժողովուրդին համար եւ բացարձակապէս չինծու: Վազգէն Մանուկեան կեդրոնացած է երեք կէտերու վրայ. - ա) Հայաստան պէտք է կարենայ եւ կրնայ ալ դեր խաղալ համաշխարհային մրցակցութեան ոլորտին մէջ եւ աշխարհին պէտք չէ դիմէ միայն կտոր մը հացի կամ որեւէ այլ օժանդակութեան համար. բ) Ազատութիւնը պէտք է գաղափարախօսութիւն դառնայ. գ) Ազատական ընթացքը նաեւ վտանգաւոր է, քայքայիչ եւ այդ առընչութեամբ անհրաժեշտ է վերադառնալ մեր ազգային, կրօնական, մշակութային աւանդական արժէքներուն:

Խօսք առած է նաեւ Արշակ Սադոյեան հետաքրքրական առաջարկներ ներկայացնելով:

Հերթական յաջորդ հանրաժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 15-ին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1 / 4)

Ժ. ԹՈՒՊՈՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Ֆրանսախօսութեան նախարար՝ Ժագ Թուպոնի Հայաստան այցելութիւնը կը սպասուի Յուլիս 8-ին (*): Ան, մէկ օրուան իր կեցութեան ընթացքին հանդիպումներ կ'ունենայ Մշակոյթի նախարարութեան մօտ, սակայն մամուլին հետ որեւէ տեսակցութիւն չէ նախատեսուած:

(*) «Յառաջ» լուրը տուած էր Յունիս 24-ին եւ 29-ին:

«ՆԱՅԻՐԻՏ» ԿԸ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐԷ

Երկար ընդմիջումէ մը ետք Յունիս 29-ին սկսած է վերարտադրել «Նայիրիտ» կաուչուկի միաւորումը: Նոյն օրը գործատուն այցելած են փոխ -- վարչապետը եւ Արդիւնաբերութեան նախարարը, որոնց կարգ մը բացատրութիւններ տուած է ձեռնարկութեան գլխաւոր տնօրէն Ալպէր Սուքիասեան:

ԿԻՆԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Հայաստանի ճատրակի կիներու ախոյենութիւնը վերջ գտած է միջազգային վարպետ Էլէնա Դանիէլեանի յաղթանակով, որ կարելի 11 կէտերէն ձեռք ձըգած է 10:

ՆՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ որպէս հանրային -- քաղաքական կազմակերպութիւն արձանագրուած է «Մատուռական Հայաստան» միութիւնը:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻ

Կառավարութեան Յունիս 30-ի նիստին տրուած որոշումով սահմանուած է Իրանի հետ սահմանամերձ առեւտուրի շրջանին մաքսային հսկողութեան գօտին: Այսպէս Հայաստանի Մեղրիի շրջանի եւ Իրանի Մարանդի գաւառի միջեւ ինկող տարածքը կը դրուի մաքսային հսկողութեան տակ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Վարչապետը Յունիս 29-ին ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան Հայաստանի ներկայացուցիչ՝ Վահրամ Ներսիսեանցը: Ան Բագրատեանին տեղեկութիւններ տըւած է Հայաստանին յատկացուելիք դումարներու որոշման գծով Դրամատան տարած աշխատանքներուն մասին: Զորս ուղ-

(Տար.ը Դ. էջ)

ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՂ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ԽԱՂԱՂ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Նոյեմբերեանը Հայաստանի հիւսիս–արեւելեան շրջանն է որ սահմանակից է Ադրբեջանի: Անոր Ոսկեպար գիւղը վերջին տարիներուն քանիցս յիշուեցաւ լրատուութեան մէջ, որպէս ադրբեջանական ռմբակոծումներու թիրախ: Այդ ռմբակոծումները զոհեր պատճառեցին, բազմաթիւ քանդումներու պատճառ եղան:

Նոյեմբերեանէն քիչ մը աւելի հիւսիս, հայեւվրացական սահմանագիծն է որուն երկու կողմերը կը գտնուին հայկական Բագրատաշէն եւ վրացական Սադախլօ գիւղերը, սահմանային կամուրջին երկու ափին: Պատերազմի աւերումի դաշտ Ոսկեպարէն կէս քայլ անդին, այս կամուրջին շրջակայքը, հայեւադրբեջանական բոլորովին այլ բնոյթի յարաբերութեան մը վայրն է: Հոն մեծ շուկայ մը գոյացած է, դրկից՝ Մառնուէլի եւ Գարդաբանի ադրբեջանական շրջաններու բնակիչ Ադրբեջանցիներու եւ հայ առեւտրականներու գլխաւոր դերակատարութեամբ:

Պատերազմը, շրջափակումը եւ որոշ համեմատութեամբ մըն ալ, Հայաստանի իշխանաւորներուն թոյլատու կեցուածքը շինած են այդ եզական շուկան ուր բնակչութեան համար ամէնէն անհրաժեշտ ապրանքները կը վաճառուին ու կը գնուին, պատերազմող երկու ժողովուրդներու ամէնէն ճարպիկ ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Սադախլոյի շուկային, զայն կառավարող օրէնքներուն ու հոն առուծախ ընողներուն «առաքելութեան» մասին էջ մը ունի Յունիս 21-ի «Լրագիր»ը. էջը ստորագրուած է Վահան Իշխանեանի կողմէ ու զետեղուած՝ «Պատերազմող ժողովուրդներ, խաղաղ առեւտրականներ» խորագրուած սիւնակներու մէջ:

Ապրանքները Թուրքիայէն ու Ադրբեջանէն կը բերուին Ադրբեջանցիներու կողմէ. գլխաւոր տեսակներն ու ձէթ, իւղ, շաքար, օճառ, լուացքի փոշի, ծխախոտ, լուցկի, եւայլն: Ինչպէս կ'ըսուի, Սադախլոն նաեւ, ըստ Ներքին նախարարութեան տուեալներուն «Հայաստանին թմրադեղ մատակարարող հիմնական խողովակներից է»:

Առաւօտուն, վաճառողներու խումբը կամուրջէն անցնելով կը մտնէ Հայաստան, սարքելով միջազգային շուկան: Գնորդներու խումբերն ալ շաբաթական երեք հանրակառքերով կուգան Երեւանէն. հոն կը հասնին լուսաբացին: Այս առեւտրականները մեծ քանակութեամբ ապրանք կը գնեն, մայրաքաղաքին ու այլ քաղաքներու մէջ ծախելու նպատակով:

Ապարդիւն է հարց տալ թէ ի՞նչպէս կարելի է նման բան, ներկայի պայմաններուն մէջ. չկա՞ն ապահովութեան ուժեր, սահմանապահներ: Թղթակցութեան հեղինակը հայկական կողմը համազգեստով միակ ոստիկանի մը կը հանդիպի որ բաւական եզական տիպար մը պէտք է ըլլայ, քանի որ զայրոյթով կ'ըսէ. – «Այս շուկան մեր խայտառակութիւնն է. մի կողմում մարդիկ կռւում են, իսկ մի ուրիշ տեղ իրենց թշնամիների հետ առեւտուր անում»,

Սադախլոյի շուկան թէեւ յաջողած է անտեսել պատերազմական կացութեան մը թշնամութիւնը, սակայն վտանգէ զերծ վայր մըն ալ չէ. վտանգը, գողութիւնները, ընդհարումները մշտական ներկայութիւն են հոն: Արդէն պայթումներու զոհ դարձած է կամուրջը. իսկ չարագործի մը ձեռնարկումը կրնայ ամէն պահ սպանդանոցի վերածել շրջանը: Սակայն, շուկայէն գանգատները այս պարագաներուն չեն վերաբերիր, այլ հայ ու վրացի «հարկահաւաք»ներուն որոնք ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնեն մաքսաւորի կամ ոստիկանի համազգեստով այդ հանգամանքով իրենք զիրենք պարտադրելու մէջ: Վրացիները հայ առեւտրականներէն մէկ սնտուկի կամ պարկի փոխարէն 1000 – 2000 ռուբլի կը կորզեն, իսկ Վրացիներէն կրկնապատիկ նուազ: Այնպէս որ «շատ հայաստանցի առեւտրականներ ընկերացել են Ադրբեջանցիների հետ, որոնք ապրանքը անցկացնում են Հայաստան ու այն փաստօրէն աւելի էժան դարձնում»:

Շուկան ունի նաեւ այլ օրէնքներ. «երբ կամրջով անցնում ես Վրաստանի կողմը, մօտդ դրամ պէտք է չլինի, կը բացատրէ շուկայական մը. եթէ այն կողմում նկատեն մօտդ դրամ կայ, կողերիդ վրայ կը զգաս ատրճանակի փողի սառնութիւնը եւ կը լսես կարգադրութիւնը՝ ինչ ունես, չունես տուր»: Այս կողոպուտէն խուսափելու համար վաճառորդին կ'առաջարկուի փոխարժէքը վճարել կամուրջին վրայ:

Շուկան ունի հայ վաճառորդներ ալ. անոնք գլխաւորաբար դեղախմիչք ու Սեւանի Սիգա ձուկ կը ծախեն, ռուսական ռուբլի ձեռք ձգելու նպատակով. յետոյ այդ ռուբլիով հեղուկ վառելանիւթ կը գնեն, գարնան գիւղատնտեսական աշխատանքը կարենալ կատարելու համար:

Հեղուկ վառելանիւթը ընդհանուր առմամբ, այդ շուկայէն Հայաստան մուտք գործող գլխաւոր ապրանքն է: Ան կը բերուի Ադրբեջանէն, միայն Վրացիներու կողմէ: Քսան լիթր պէնզինը եթէ հոն 9 հազար ռուբլի է, Սադախլոյի շուկան կ'արժէ 10·5 հազար, Բագրատաշէնի մէջ 11·5 հազար, իսկ Երեւան կը բարձրանայ 17 հազարի: Կ'ըսուի թէ օրական մօտ 100 թոն պէնզին կը մտնէ Հայաստան այս ճամբով: Իսկ երբ աւելնայ քանակը եւ գինները աժաննալու միտում ցոյց տան, Վրաստանէն քանի մը օր կը դադրեցնեն արտածումը:

Վրացի ու ադրբեջանցի վաճառորդներուն հետ լեզու գտնելու հնարաւորութենէն ետք մարդ համբերութիւն ու տոկուն ջիղեր ալ պէտք է ունենայ մինչեւ Երեւան ճամբու համազգեստաւոր դրամաշորթներուն դիմանալու համար: Ասոնք օրինակ, ոստիկաններ են, որոնց տրուածը պէնզինի առեւտրականի մը համաձայն, 50 – 80 հազար ռուբլիի կը հասնի: Ուրիշ մը կ'ըսէ. – «Ամէն ոստիկան 10 հազար ռուբլի է վերցնում: Լինում է այնպէս որ Սպիտակից, կամ Գիւմրիից մինչեւ Երեւան 20 տեղ կանգնեցնում են»:

Այս դրամաշորթութենէն դանդատ ունեցողներու կարելի է յիշեցնել այն զինեալ աւազակախումբերը որոնք կը գործէին մինչեւ 1993-ի սկիզբը: Անկէ ի վեր Ներքին նախարարութիւնը մաքրագործած է զանոնք, «բայց այդ վտանգաւոր աւազակների փոխարէն առեւտրականներից սկսեցին դրամ վերցնել ոստիկանները»: Թէեւ մեծաքանակ ապրանք փոխադրողները կը նախընտրեն առիկա, քանի որ աւազակները կը սպաննէին նաեւ իրենց կեանքին: Երկու չարեաց փոքրագոյնը...:

Շատեր բողոքի նամակներով անհրաժեշտ օրինապահութիւն կը պահանջեն. Ներքին նախարարութեան կառոյցին մէջ ստեղծուած «02» կազմակերպութիւնը որոշ գումարի փոխարէն զինուած ոստիկան կը տրամադրէ ապրանք փոխադրողներու, զանոնք փրկելով ճամբու դրամաշորթ ոստիկաններէն: Փորձառու մը ըստ իրեն համաձայն, նման կարգադրութիւն մեծ բան չի փոխեր առեւտրականին համար, քանի որ «02»ին դրեթէ նոյնքան կը վճարուի, որքան ճամբու դրամաշորթ ոստիկաններուն:

Որքան ալ պատերազմ ու շրջափակում շատ բան բացատրեն, բաւական զարմացնող է Սադախլոյի շուկային երեւոյթը: Իշխանութիւններու այս աստիճանի անգիտացումը, կոյր ձեւանալը, կարելի՞ է հասկնալ Մաքսային վարչութեան պետ Երջանիկ Աբգարեանի ըսածով թէ՝ «Սադախլոյի կամուրջը պաշտօնական ճանապարհ չէ եւ մեր հսկողութիւնից դուրս է»: Կ'աւելցնէ թէ ինք կառավարութեան դիմած է որպէսզի մինչեւ որ սահմանապահ ծառայութիւն ստեղծուի, շարժական մաքսային ծառայութիւն գործէ հոն, սակայն ընթացք չէ տրուած:

Ըսենք որ պատերազմող երկու երկիրներու համերաշխութեան նմոյշի պատկեր մը կը նկատեն պատկան իշխանութիւնները վերոյիշեալ շուկան ու որպէս այդ աչք կը փակեն անոր գոյութեան ու գործունէութեան. հապա՞ ճամբու ոստիկաններուն դրամաշորթութիւնը: Ան ալ հայկական առեւտրական հանճարին վրայ համբերութեան տարածքը եւս բարդելու բարի նպատակի արդի՞ւնք է արդեօք...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՏԻԵԶԵՐՔԻՆ ՄԻԱԿ ՏԷՐԵ՞ՐՆ ԵՆՔ

Երկար ժամանակէ ի վեր աստղաբաշխներ, կենսաբաններ, քիմիագէտներ, փիլիսոփաներ, աստուածաբաններ համաձայն էին այն տեսակէտին թէ գիտակից, խելացի կեանքը հասարակ երեւոյթ մը պէտք է նկատել տիեզերքի անծայրածիր տարածութեան մէջ: Այս համաձայնութեան ընթացքին չէին մոռցուած անշուշտ թէ հրաշքի մը համազօր էր այնքան շատ անհրաժեշտ պայմաններու մէկտեղումը. գաղջ բարեխառնութեամբ մոլորակ մը, ջուրի ու անհրաժեշտ մետաղներու գոյութիւն, մահացու շողարձակումներու բացակայութիւն, եւայլն: Երբ նկատի առնուի որ տիեզերքը շուրջ 100 միլիառ համաստեղութիւն կը պարունակէ եւ անոնց ամէն մէկը ունի մերինին նմանող 100 միլիառ Արեւներ, դիւրին է կարծել որ խելքով օժտուած արարածներու գոյութիւնը անհաւանական չէ: Այսուհանդերձ, գիտակից կեանքի յեղաշրջումի պատկերը, ուր մասնիկներ ատոմը կը գոյացնեն, ատոմները մոլեքիւլը, մոլեքիւլները՝ բջիջները եւ բջիջները կենդանի էակը, լրջօրէն հարցականներու ենթակայ է այսօր: Ատոր առաջին ազդակը տուեալներու կուտակումն է որուն շնորհիւ ծանօթ է որ հակառակ կարծուածին, շատ փափուկ հաւասարակշռութիւններ կենսական են գիտակից կեանքի մը համար ու այդ հաւասարակշռութիւնները հաւաքուած են մեր մոլորակին վրայ: Անջրպետային հետազօտութեան ամերիկեան հիմնարկը (ՆԱԶԱ) Ծերակոյտին արգելքով, պիտի չկարենայ 100 միլիոն տոլարի ծրագիր մը կիրարկել, ձայնասփիւռի ալիքներով պրպտելու համար անջրպետին մէջ գիտակից էակներու գոյութեան պարագան: Եւ վերջապէս, Ֆրանսացի գիտնական՝ Մարսօ Ֆէյտէն հրատարակած է հատոր մը որ կը զօրացնէ տիեզերքի մէջ երկրաբնակներու առանձնութեան թէզը: Ան կը թուէ Երկիր մոլորակին կարգ մը մասնայատկութիւնները որոնցմով մեր կեանքին նման կեանք մը կարելի կ'ըլլայ: Պէտք է արեւէն միջին հեռաւորութիւն մը, միջին մեծութիւն մը եւ քաշողական ուժ մը: Պէտք է ջուր, թթուածին ու անջրպետային ճառագայթներու դէմ պաշտպանութիւն: Այս պայմանները պէտք է միլիոնաւոր տարիներու ընթացքին կայուն մնան, որպէսզի ցանկալի յեղաշրջումը սկիզբ առնէ:

Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել ուրիշ Ֆրանսացի աստղաբաշխի մը վարկածը, թէ միմիայն որպէս արբանեակ Լուսնին գոյութիւնը Երկրին շուրջ, արդէն անհրաժեշտ պայման է կեանքին: Այս գիտնականին ըսածը այն է որ առանց քաշողական ուժին ու Լուսնին կայունացնող ազդեցութեան, Երկիրը ինքն իր վրայ աւելի մեծ արագութեամբ պիտի թաւալէր ու օրեր պիտի ունենայինք որոնք միայն քանի մը ժամ պիտի տեւէին: Ամէնէն կարեւորը, իր ուղեծիրին նկատմամբ Երկրին առանցքին հակումն է, առանց որուն որոշ շրջաններ դրեթէ մէկ օրէն միւսը տօթէն պիտի անցնէին ցուրտին ու փոխադարձաբար: Բեւեռային արջերը արեւուն ջերմութենէն հեղձամահ պիտի ըլլային, իսկ հասարակածային ձուկերը պիտի սառէին: Ոչ կանոնաւոր եղանակ, ոչ կայուն բեւեռներ, ոչ ալ միլիոնաւոր տարի տեւող կլիմայի տարբերակ մը պիտի ունենայինք: Այլ խօսքով՝ եթէ գոյութիւն չունենար Լուսինը, մարդը յայտնուած պիտի չըլլար երկրագունտին վրայ:

Այս գիտնականին եզրակացութիւնը իրաւունք կուտայ որ ՆԱԶԱ-ն լքէ 100 միլիոննոց հետազօտութեան իր ծրագիրը: Անիկա կը կեդրոնանար կանոնաւոր կերպով ունկնդրելու անջրպետային բոլոր ուղղութիւններէն զիրար խաչաձեւող ձայնասփիւռի ալիքներուն հաղորդումները: Ատիկա պիտի ըլլար այն յոյսով որ բնութեան անվերծանելի անհամար ձայներով խաժամուժին մէջէն օր մը արուեստական ազդանշաններ ուշադրութիւն պիտի գրաւէին. ու անոնք հեռասփռուած պիտի ըլլային արտերկրային քաղաքակրթութեան մը արարածներուն կողմէ որոնք կը կասկածէին մեր գոյութեան ու կը ջանային հաղորդակցիլ մեզի հետ:

ՆԱԶԱ-ի ժխտական կեցուածքէն ետք սեփական ընկերակցութիւն մը ինք տէր կանգնած է ծրագրին ու կը ջանայ գոյացնել անհրաժեշտ գումարը:

Ֆէյտէն անիմաստ կը նկատէ յամառութեան երեւոյթը. կ'ըսէ թէ եթէ նոյնիսկ ենթադրուի որ կա՛ն խելացի արտերկրացիներ թէքնիքի բարձր մակարդակի հասած, դժուար է բացատրել թէ ինչ դրդապատճառով պիտի ուզեն հաւանական այլ քաղաքակրթութիւններու յայտնել իրենց գոյութիւնը: Ի վերջոյ, անոնք եւս նիւթական դժուարութիւններ պէտք է ունենան:

Այս գիտնականը դրեթէ վստահ է որ անջրպետին մէջ առանձին է մարդը. երբ իրեն դիտել կը տրուի որ Ծիր Կաթինի համաստեղութեան մէջ, ի վերջոյ, բաւական հասարակ աստղ մըն է մեր Արեւը եւ ինչու անոր վիճակած պէտք է ըլլայ ամբողջ տիեզերքին մէջ խելացի կեանքի բացարձակ առանձնաշնորհը, ան կ'ըսէ. – արեգակնային մեր դրութիւնը դիպուածով տեղ գրաւած է համաստեղութեան մէկ ծայրամասային գօտիին մէջ ու այդպէսով զերծ է անջրպետային մահացու ճառագայթումներու ազդեցութենէն:

Անոր նախատեսութեամբ, մէկ միլիառ տարիէն արեգակնային դրութիւնը պիտի գտնուի անջրպետային անհանդուրժելի ճառագայթումներու սահմանին մէջ. այն ատեն Երկրագունտին վրայ կեանքը պիտի անհետանայ: Մինչ այդ, տիեզերքին միակ խելացի արարած մարդը բաւարար ժամանակ ունի ստեղծագործութեան անկրկնելի հրաշալիքը ըլլալու գոհունակութիւնը ու հպարտութիւնը վայելելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ուրբաթ, Յունիս 24, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ, երաժշտագէտ Կարպիս Ափրիկեան բանախօսութիւն մը տուաւ, ներկայացնելու եւ բացատրելու համար հասարակութեան, իր վերջին ստեղծագործութիւնը՝ «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» – օրաթորիոյ մեներգներու, երկու երգչախումբի եւ նուագախումբի համար:

Արուեստասէրներ եկած լեցուցած էին սրահը: Ասոնց մեծամասնութիւնը նախապէս ունկնդրած էր, Մարտ 18-ին Սորպոնի մէջ, համերգը: Այսօր կ'ուզէր, գործին գեղեցկութիւնը զգալէ անդին՝ հասկնալ: Ներկաները շատ բան կ'ակնկալէին հեղինակէն. ինքը միայն կրնար գոհացում տալ իրենց սպասման...

Մշակոյթի յանձնախումբի կողմէ, Յասմիկ Գեւոնեան, բարի գալուստի խօսք ուղղեց Կ. Ափրիկեանի եւ ներկաներուն, յետոյ ըրաւ երաժշտին հակիրճ կենսագրականը: «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը», ըսաւ ան, Կ. Ափրիկեանի առաջին գործը չէ եւ անդրադարձաւ անոր 40 տարուան բեղուն գործունէութեան:

Օրուան բանախօսը, շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ մշակոյթի յանձնախումբին եւ հանդիսականներուն. «Հանդիպում մը երեկոյ մըն է այս, ըսաւ, աւելի քան դասախօսութեան», եւ իրեն յատուկ ոճով, մտերմօրէն, բոլորին մատչելի լեզուով, պատմականը ըրաւ միջազգային երաժշտութեան եւ անոր կտրած ճամբուն: «Բոլոր արուեստները նախ ծառայած են կրօնքին [···] յետոյ ժողովուրդին [···] վերջը, հետզհետէ երգը սկսած է պատգամ ուղարկել»:

Արագօրէն բացատրեց երաժշտութեան զանազան սեռերը (genre) եւ հասաւ իր հանդրուանին՝ օրաթորիոյին որ «հաւաքականութեան մը, եւ ոչ թէ անձի մը, կեանքը կը ներկայացնէ, ունի կրօնական (երբեմն աշխարհիկ) բնոյթ [···] մինչդեռ օփերան մարդոց առօրեայ ապրումներն ու զգացումները կը շօշափէ (սէր, ատելութիւն, նախանձ, մահ եւայլն):

«Ստեղծագործութիւնս, օրաթորիոյէ աւելի, Fresque musicale նախընտրեցի անուանել, քանի որ նպատակս էր որ անոր ամէն մէկ պատկերը, պատկերներու շարունակութիւն մը ըլլայ»:

Կ. Ափրիկեան անհրաժեշտ նկատեց անդրադառնալ ստեղծագործութեան ծնունդին (genèse): Յ. Օշականի «Սասունցի Դաւիթ» քնարախաղը վաղուց գրաւած էր

...մերը իր զուտ հայկական բնոյթ ունեցող թեմայով: Ան բնագիրը բերած էր Եգիպտոսէն (1), իր յիշատակներուն հետ միասին, կարծես կտակ, սպասելով յարմար առիթի յօրինելու, նոր կեանք տալու համար Օշականի գրութեան: Սփիւռք -- Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան 70-ամեակը եւ երաժիշտին ղեկավարութեան 40-ամեակը չարժառիթը հանդիսացան:

Բանախօսը հարկ սեպեց յիշեցնել նաեւ թէ ինքը, սոյն քնարախաղին նախերգանքը (prologue) միայն առած է որպէս առաղձ իր ստեղծագործութեան քանի որ ան, ինքնին, microcosme մըն է, ամբողջութիւն մը: Արդարեւ հաւաքականութեան երեք դասակարգները (հերոսն ու մարտիկները, վարդապետն ու դպիրները, հոգաբարձները եւ ուխտաւորները) համախմբուած են հոն՝ վանքի մը դիմաց, լեռնալանջի մը մէջ, առաջնորդուելու համար, մէկիկ -- մէկիկ, Մարութա Սուրբ Աստուածածնայ Խորանին առջեւ, նուէրներուն հետ միասին, իրենց ուխտը դնելու համար անոր ոտքին ... Այս հոգեգրաւ տեսարանը, անոր խորհուրդն ու պատգամը՝ որպէսզի նորը գայ, հինը պէտք է մեռնի (ինչ որ Մհերն ու կինը Թալին ընդունին համակամութեամբ) թոյնչք ստան արուեստագէտի իր ոգիին, ստեղծելու համար կէս եկեղեցական, կէս աշխարհիկ գործ մը:

«Եկեղեցական երգերը չեմ մշակած: Միակ նօթի մը վրայ է (note tenue) որ վարդապետը կամ դպրաց դասը կ՚երգէ շարական մը կամ պատգամ մը: Միայն մէկ երգ - «Փառք քեզ Տէր Աստուած մեր»ը մշակուած է քառաձայն, որպէսզի շաղախը (fil conducteur) կազմէ ամբողջ գործին, տալու միաւորի (unité) տպաւորութիւն»: Աւելի ըմբռնելի դարձնելու համար վերոյիշեալ կէտերը, երաժիշտը կը մեկնաբանէ զանոնք դաշնակի վրայ: Իսկ vidéo-cassette-ի օժանդակութեամբ, ընծայնդիր հեղինակը կը լուսաբանէ ստեղծագործութեան էական մասերը:

«Երաժշտութեան որքա՞նը զուտ հայկական է» -- հարցումին, բանախօսը կը պատասխանէ. -- «Զուտ արուեստ չկայ: Հայ երաժշտութիւնը, ինչպէս նաեւ միւսները, ազդուած է իր շրջակայ երկիրներու երաժշտութենէն»: Իսկ որպէս պատասխան կարգ մը քննադատերու որոնք գուցէ գործը պարզ կը գտնեն, Կ. Ափրիկեան կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը. «Սփիւռք -- Կոմիտաս երգչախումբը կը բաղկանայ արուեստասէրներէ, անոր նուիրած եմ գործը, նաեւ հայ ժողովուրդին, պարզ ձեւով եւ դիւրամատչելի ոճով: Արդի երաժշտութեան (musique concrète) անհաղորդ եմ: Երաժիշտ երգահանը պէտք է հարազատ եւ հեշտ ըլլայ ինքինքին հետ: Ան դպրոցի մը եւ նկարագրի մը արդիւնք է» (ընդգծումը մեր կողմէ):

«Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ, վարպետ, գործի մը յաջողութիւնը»: Կ. Ափրիկեան կուտայ հետեւեալ խորհրդածութիւնը. -- «Իմ կարծիքով գործ մը յաջող է երբ ունկնդիրները, դուրս գալէն վերջ նուագահանդէսէն, երկար ժամանակ կը մնան անոր մթնոլորտին մէջ, եւ կը յիշեն զայն»:

Նշենք նաեւ որ Կ. Ափրիկեան արտայայտուելով «Ֆրանս 2»ի հաղորդումին, ... եւ հետաքրքրական գտաւ անոր կառոյցը, բայց ճշդեց որ փրոֆ. Մահէ-ին ...ուած նկարագրականը տարբերակներէն մէկն է «Սասունցի Դաւիթ»ի (2):

Իբրեւ վերջաբան, բանախօսը եզրակացեց -- «Երգը պէտք է հասնի զգացումներու»: Իսկ Յ. Օշական կը գրէ՝ «Արուեստին մէջ յուզումը հիմնատարր է» (3): Հոս արդէն երաժշտագէտը Կ. Ափրիկեան եւ գրագէտը Յ. Օշական կը միանան իրարու միեւնոյն համոզումով: Կ. Ափրիկեան յուզումը հեշտօրէն հաղորդեց իր ունկնդիրներուն, ստեղծագործութեան առաջին իսկ չափերուն, եւ անոր բոլոր տարողութեան, հասցնելով զայն, վերջին նօթերուն, մեծ ՑՆԾՈՒԹԵԱՆ: Կ. Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» հայ երաժշտութեան դաշտին մէջ, լոյսի ակ մըն է յայտոսն, գլուխ -- գործոց մը, որ գաղտնիքը ունի սրտերը գրաւելու եւ հոգիները պարուրելու:

ԱՐՓԻՆԷ ՏԱՏԵԱՆ

(1). - Տե՛ս «Կամք», Մարտ 17, 1994

(2). - David de Sassoun — Epopée en vers — *traduit de l'arménien par F. Feydit. Ed. Caucase; Gallimard / UNESCO.*

(3). - Հայ Գրականութիւն. Յ. Օշական, էջ' ժ., տպարան՝ Սրբոց Յակոբեանց, 1942, Երուսաղէմ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1993 Դեկտեմբերին լոյս տեսաւ Իտալիոյ մեծագոյն հրատարակչատուներէն «Լա Մուրսիա»յի տպագրութեամբ եւ «Հայերու Վենետիկը» (La Venezia degli Armeni) հետաքրքրաշարժ տիտղոսով՝ Վենետիկի հետ Հայերու դարաւոր կապերը պատմող գիրք մը. կապեր՝ որոնց կարեւորութիւնը, որոշ մարզերու՝ մանաւանդ տնտեսականին մէջ, կը ստանայ մերթ համեւրոպական նշանակութիւն:

Հեղինակն է ծանօթ լրագրող - գրող Ալբերտօ Հերմեթ, որ կը սերի ԺԷ. դարուն Իտալիոյ բարգաւաճ հայ գաղութին կարկառուն գերդաստաններէն եղող Հերմեթեաններէն, յիշուած նաեւ Ալիշանէ իր Սիսականին մէջ: Հեղինակը, յենլով աւանդութիւններու՝ հնագոյն շրջաններուն համար երբ կը պակսին ստուգութիւններ, եւ առանց երբեք զեղչելու պատմական ճշգրտութիւնը աւելի յըստակօրէն ծանօթ ժամանակաշրջաններու համար, վարպետօրէն կը կիրարկէ պատմելու հաճելի, յանկուցիչ, նոյնիսկ գրական շնորհով օժտուած ոճ մը:

Գիրքը գտած է հանրային լայն ընդունելութիւն եւ արժանացած բազմաթիւ ջերմ, խանդավառ գրախօսականներու՝ թէ՛ գրական ու պատմական եւ թէ ժողովըրդականացման հանդէսներու ու թերթերու վրայ:

Հատորը ունեցաւ ներկայացումներ՝ Վենետիկի «Աթէնէօ Վենետօ» կաճառին եւ Միլանոյի Հայ Տան մէջ, մասնակցութեամբ փրոֆէսէօրներ՝ Ջանկարլօ Պոլոնիէզիի, Մարիօ Նորտիոյի, Կաբրիէլլա Ուլուհոճեանի եւ Հ. Լեւոն Զէքիեանի:

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ «ՀԱՑԻՆ ԵՐԳ»ԻՆ ԻՏԱԼԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Դանիէլ Վարուժանի «Հացին Երգ»ին Անդոնիա Արսլանի եւ Հայկանոյշ Մէհիկեանի իտալերէն թարգմանութեան արձանագրած հրատարակչական արտակարգ յաջողութիւնը կը շարունակուի առանց տեղքայլի: 1992-ի Ապրիլին առաջին անգամ լոյս տեսնող թարգմանութեան երկու սպառած տպագրութիւններէն արդէն վաճառուած են շուրջ 3500 օրինակ, որ Իտալիոյ բանաստեղծական հրատարակութիւններու մարզին մէջ մրցանչային երեւոյթ մը կը նկատուի: Այս օրերուս լոյս տեսաւ երրորդ տպագրութիւնը:

Գիրքը ունեցած է շուրջ բազմաթիւ ներկայացումներ հիւսիսային Իտալիոյ այլեւայլ քաղաքներուն մէջ: Վերջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Մայիս 14-ին Միլանոյի «Իլ Գրեքեթթօ» դահլիճին մէջ ընտրանի բազմութեան մը ներկայութեան: Հանդէսը իր ներկայութեամբ կը հովանաւորէր Կարդ. Սիլվեստրինի, նախագահ Վատիկանի Արեւելեան Եկեղեցիներու Ժողովին, ծանօթ նաեւ՝ իր գրական հետաքրքրութիւններով: Յետ իր բացման խօսքին, հատորին գրական վերլուծումը կատարեցին Հ. Լեւոն Զէքիեան եւ միլանաբնակ բանաստեղծ Ֆրանկօ Լոյ: Ապա Հ. Զէքիեան եւ Ա. Արսլան կարդացին քերթուածներ հայերէն բնագրով եւ իտալերէն թարգմանութեամբ:

ԻՏԱԼԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ՝ ՎԱԼԵՐԻ ԲՐԻՒՍՈՎԻ «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»Ը

Ռուս յայտնի բանաստեղծ եւ գրագէտ Վ. Բիւրսովի (1873 - 1924) այս երկը վերջերս հրատարակուած է իտալերէն թարգմանութեամբ՝ «Գրեկօ է Գրեկօ» հրատարակչատան կողմէ: Թարգմանիչն է երիտասարդ բանասէր ռուսագէտ Ալտօ Ֆերրարի, որ սկսած է ուսանիլ նաեւ հայերէն, նախ գրաբար՝ Վենետիկի Համալսարանին մէջ, եւ ապա տարի մը հետեւած է միեւնոյն Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքներուն:

Ինչպէս ծանօթ է, Վ. Բրիւսով եղած է հիացող մը հայ գրականութեան եւ արուեստին, ու մշակած է սերտ յարաբերութիւններ իրեն ժամանակակից հայ մտաւորականներու հետ:

ԳՏՆՈՒԱԾ՝ ԵՐԵՄԻԱ ՉԵԼԵՊԻ ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆԻ ՀԱՅ ՎԱՆՔԵՐՈՒ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՔԱՐՏԷՍԸ ՊՈԼՈՆԻԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պոլոնիայի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ գրականութեան դասախօս՝ փրոֆէսէօր Կաբրիէլլա Ուլուհոճեան երեւան բերած է վերջերս յոյժ հետաքրքրական, պատմական ու գիտական մեծ արժէք ներկայացնող փաստաթուղթ մը Իտալիոյ Պոլոնիա քաղաքի Ազգային Գրադարանին մէջ իր պրպտումներու ընթացքին: Ատիկա ԺԷ. դարու երեւելի քաղաքական - մշակութային գործիչ Երեմիա Չելեպի Քէօմիւրճեանի (1637 -- 1695) 1691-ին պատրաստած քարտէսն է ժամանակակից հայ եկեղեցիներու եւ վանքերու՝ Աւստրիոյ Կայսեր Բարձր Դրան մօտ դեսպան պոլոնիացի Լ. Ֆ. Մարսիլլիի խնդրանքով:

Սոյն քարտէսի մասին փրոֆէսէօր Ուլուհոճեան զեկուցած է արդէն գիտաժողովներու ընթացքին եւ վերջերս՝ Պոլոնիոյ Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ, ճիշդ այն դահլիճը՝ ուր մեծաքանդակ մարմարեայ արձանագրութիւն մը կը յիշէ հռչակաւոր բնալուծագէտ Ցակոբ Ջամչեանի (1857 -- 1922) գիտական վաստակը: Քարտէսը, կ՚ըսէ փրոֆէսէօր Ուլուհոճեան, կարօտ է տակաւին անդրադոյն հետազօտութեան:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Սրտի բարի եւ ուրախ թրթիռով ես դիտում այս հայ մանուկներին ու պատանիներին, որոնք առանց որեւէ կաշկանդուածութեան իրենց ծնողներին եւ ներկայ դտնուողներին են ներկայացնում ողջ ուսումնական տարուայ ընթացքում կատարած աշխատանքների ամփոփումը:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայկական շաբաթօրեայ դպրոցի տարեվերջեան հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիսի 19-ին, Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահում: Հանդէսին ներկայ էին գտնըւում նոյն թաղամասի քաղաքապետ Պ. Քասփէրէթ, որը չվարանեց մէկ պահ անգամ լուսանկարուելու մեր երախաների հետ, Փարիզի Առաջնորդ Գիտ Արք. Նաղդաշեանը, մասնաճիւղի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, ծնողներ եւ այլ հիւրեր:

Ներկայ գտնուողները բուռն ծափահարութիւններով ընդունեցին Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնը:

Բեմի վրայ կարելի էր նկատել բազմաթիւ կենդանիներ ներկայացնող դիմակներով երախաներ, որոնք պէտք է ցուցադրէին «կենդանիների կեանքը»՝ առակներ վերցուած Վարդան Այգեկցու գործերից: Հիասքանչ եւ նախանձելի է նրանց կեցուածքը բեմի վրայ, սահուն խօսքն ու արտայայտիչ եւ պատկերաւոր ներկայացումը: Ի հարկէ, հասկանալի է, որ այս տարուայ հանդէսի թեման հայ երգիծական գրողների գործերն են:

Իսկ սա ի՞նչ է: Մկնիկնե՞ր: Դէ ի հարկէ՛: Սա էլ դպրոցի տիկնիկային թատրոնի խմբակն է, որը ներկայացնում է «Մկների ժողովը»: Հիանալի՜: Տիկնիկները պատրաստել են հէնց իրենք՝ երախաները:

Շուտով բեմը տրւում է պարի խմբակին. «Թիֆլիսեան պատկերներ»: Ի՜նչ պար, ի՜նչ հեզութիւն ու պարի կախարդական ուժ: Իսկական Թիֆլիս, իր գոյներով, տարազներով ու սովորոյթներով:

Չգիտեմ թէ ո՞ր մէկը նշեմ: Յ. Պարոնեանի եւ Ն. Պէշիկթաշլեանի գործերը թատրոնի վերածած անկրկնելի ներկայացումնե՞րը, թէ պարի խմբակը եւ կամ էլ հանդէսն ամփոփող Գեղաշէնին նուիրուած համանուն երգը, որի նոտաներն ու խօսքերն ուղեկցւում են բուռն ծափահարութիւններով, արցունքներով եւ...

Տարեվերջեան այսպիսի հանդէսից յետոյ տուն ես վերադառնում քո ուրախութիւնն ու հրճուանքը միւսների հետ կիսելու ցանկութեամբ:

Ես իմ շնորհակալութեան խօսքն եմ ուզում յայտնել բոլոր մանուկներին եւ պատանիներին, ուսուցիչներին, դպրոցի ղեկավարներին, եւ, ընդհանրապէս Փարիզի հայկական շաբաթօրեայ դպրոցին թեւ ու թիկունք տուող բոլոր անձանց:

Մնում է մի բան. սպասել մինչեւ յաջորդ տարի, մասնակցելու համար նման մի տօնախմբութեան:

Ապրէ՛ք երախաներ: ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԱՆԱՑԻՍ

ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

... Չորս տարիներ, երկաթէ թաթը չնաշխարհիկ ոստանին ուսերուն վրայ, արիւնելով հրաշագեղ փափկութիւնը անոր:

Չորս տարիներ, կեանք մը, արտաքինով թերեւս բնականոն, բայց ներքնապէս բռնակալին լուծին տակ ընկճուած:

Չորս տարիներ զրկանք՝ լոյսի, ջերմութեան, սնունդի, հագուստի, ազատ օդի, լայն շունչի, նոյնիսկ քունի:

Չորս տարիներ երիտասարդութիւն մը գերի հեռաւոր վայրեր, ո՞վ գիտէ ո՛ր անկիւնը: Զինուորնե՛ր ... խեղճ տղաք քաջարի, ցրուած հոս -- հոն, եւ տուներ մուխերնին մարած, մատաղատի կիներ յուսալքուած, եւ անդին տղաներ որ կը փճանան, թոքեր որ կը վարակուին, սրտեր որ կը հիւծին, սէրեր որ կը մաշին, յոյսեր որ տակաւ կը մոխրանան...:

Ու հայ մայրիկը, հայ նորահաս կինը մնացած աննեցուկ, անսուաղ, կը հագնին գործաւորի գոգնոցը ու կ՚երթան գործարան. կը դառնին օրն ի բուն, արիւնելով անվարժ մատներնին, եւ հանգիստի օրերը կը կապեն ծրարներ, մաքուր, առատ սընընդեղէնի ծրարներ, ղրկելու համար գերի զինուորին:

Մեծցած է երախան ու պէտքերը շատցած, ու հա՛յ կինը կը մաքառի կեանքին դէմ եւ կուտայ իր երիտասարդութիւնը, մինչ անդին շատեր ճերմակը սեւին խառնած շուկայ կ՚ընեն ու կը դիզեն միլիոններ:

Ի՜նչ տարօրինակ օրեր:

... Փախուստ ու շշուկներ. աչքեր որ ուրախութեամբ կը կայծկլտան: Երկար, երկար օրեր տենչացուած յոյսը իրականացած կը թուի. ցամաք ելած է ամերիկեան բանակը, չորս կողմէն կը միանան անոր ֆրանսական ուժեր ու կը քալեն Փարիզի վրայ: Ի՜նչ շողշողացում մթամած սրտերու մէջ:

Սակայն, երկինքէն միշտ ռումբ կը թափի. ստոյգ ոչինչ կայ տակաւին:

Մթնոլորտէն անսովոր շունչ մը կ՚անցնի. բան մը տեղի կ՚ունենայ. ի՞նչ:

Ջղացունց լուր մը կը պայթի. գերմանական բանակէն մասեր կը հեռանան Փարիզէն. կ՚ենթադրուի թէ ամէնքը պիտի մեկնին, բայց ... մոխիրի վերածելով քաղաքը: Ե՞րբ. ի՞նչպէս: Ա՜հ, այդ օրե՛րը անստուգութեան:

Յանկարծ տանիքէ տանիք հրացանաձգութիւն, ամէն ոք քաշուած տուներուն խորը, արիւնին սառած, շրթներնին փակ:

Հեռուէն մութ գիշերուան մէջ կը մօտենայ ռմբակոծութեան մռնչիւնը եւ օդանաւեր կրակէ անձրեւ կը տեղացնեն կարծես:

Ամէն վայրկեան մահը դիմագրաւելէ, անմոռանալի սարսափի ժամեր անցընելէ յետոյ, այգուն դէմ, լամբարիս մօտ, սեղանիս հակած, կ՚աղօթեմ. ա՛լ լաւ է ամէն բան, ու աղօթքս կը կաթկթի թուղթին վրայ արհաւրալից պակուցումէն պահ մը սթափած.

Ողորմէ՛, Տէ՛ր,
Մութ է պատեր,
Ոճիրներ կան հովերուն մէջ:
Կապոյտ լոյսով լամբարս անշէջ,
Հուսկ շողովն է ոգեվար.
Ըստուեր կ՚իջնէ պատերէն վար,
Ի՜նչ սեւ գիշեր,
Ողորմէ՛, Տէ՛ր:
Անթելին մէջ խուլ ձայն մը հեղգօրէն
Գուժեր կուտայ. չար ոգիներ
կ՚ունկնդրեն,
Իբրեւ հռնդիւն գազաններու
համայնակուլ
Կ՚արձագանգեն հեռուներէն թնդիւններ
խուլ:
Թերեւս ա՛լ լոյս չըծագի,
Տեւէ մռայլն այս վերջի.
Ողորմէ՛, Տէ՛ր:

(Շար. 113)

Այրի Տիկին Զապէլ Զիւրիւքտիչեան,
Տէր և Տիկին Տիգրան Զիւրիւքտիչեան,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զիւրիւքտիչեան,
Պ. Րաֆֆի Զիւրիւքտիչեան,
Պ. Զաւէն Զիւրիւքտիչեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԶԻՒՐԻՒՔՏԻՉԵԱՆԻ
(Քէօթահիեացի)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 25-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 1-ին, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

4, avenue du Dr Charcot,
94600 Choisy-Le-Roi

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Vendredi 8 Juillet

- 19h15 — SALLE DARON

Robert Vigouroux

Sénateur - Maire de Marseille
parlera :
«DE SON RECENT VOYAGE EN ARMENIE».
— Cocktail.

- 20h45 — SALLE VASPOURAGAN

DR ARDASHES PETROSSIAN
Astrophysicien et directeur de recherches à l'Observatoire de Byurakan (République d'Arménie)
présentera :
«LES SCIENCES EN ARMENIE, AUJOURD'HUI PERSPECTIVES»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԷՎ. -- Աշոտ Սերճանեան 500 Ֆր.:

ԱՆԹՈՆԻ. -- Երուանդ եւ Արփինէ Տատեան 500 Ֆր.:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ -- ՓԱՐԻԶ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԸ»
(1950 -- 1994)

Կը դասախօսէ՝

ՎԱԼՄԱՐ

(ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ)

Չորեքշաբթի, Յուլիս 6, ժամը 20·45ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան «Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրճեան» սրահը՝
17, rue Bleue, Paris 9e

Դասախօսութենէն ետք գրոյց նկարչական հետ:

FRANCE 2

Dimanche 10 Juillet à 9h30 Programme spécial sur l'Eglise arménienne catholique. Reportage filmé au Liban sur le Patriarcat et le couvent N. D. de Bzommar, complété par la messe solennelle célébrée en la Cathédrale Ste Croix de Paris le 20 / 02 / 94.

* * * * * * * * * * * * *

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԼՕ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10
ԺԱՄԸ 12·30--էն ՄԻՆՉԵՒ 22·30

1· - Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2· - Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3· - Հետաքրքրական զանազան խաղեր ու ժամանց;
4· - Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5· - Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
«ԱՆԻ» նուագախումբին
Մուտքը ազատ է:

* * * * * * * * * * * * *

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

- **JEUDI 14 JUILLET :**

SOIREE DANSANTE
à partir de 18 heures à la M.C.A.V., en compagnie de l'Orchestre *Artsakh*. Ambiance arménienne — Entrée 30 F.

- **DIMANCHE 17 JUILLET**

La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne) organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

- **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du *KHANASSOR* à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *Artsakh* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ է՝ Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի:
Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Ծանօթ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, Բ. Օր վարդավառի, Յիշատակ է Մեռելոց:
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 10 Վարդավառի Տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յուլիս 10, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ՌԱՖԱՅԷԼ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամը 10-ին, Ս. Ռաֆայէլի Հայոց Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ ՀՕՄ-ի ճաշասրահին մէջ:

(Շար. Ա. էջէն)

ղութիւններով – տնտեսական, ռազմական, ընկերային, աղէտի գօտի–, նախատեսուած օգնութեան առաջին երեք բնագաւառներուն շուրջ սկզբունքի համաձայնութիւն գոյացած է, իսկ աղէտի գօտիի ծրագիրն ալ ուսումնասիրութեան փուլին մէջ է;

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ՝ Հալուք Սիփահիօղլու, Աթէնքի դեսպանատան թիւ 3-ը, սպաննուեցաւ Յուլիս 4-ին «Նոյեմբեր 17» ահաբեկչական խմբակին կողմէ: Վարչապետ Փափանտրէու խիստ կերպով դատապարտեց այս արարքը զոր «զազրելի ոճիր» որակեց: Դիւանագէտը սպաննուած է իր բնակարանին առջեւ: Նոյեմբեր 17-ը մարքսիստ եւ ազգայնական շարժում մըն է որ հրապարակ իջած է 1975-ին եւ անկէ ի վեր ոստիկանութիւնը չէ յաջողած մէկ անդամի մ'իսկ ինքնութիւնը ճշդել: Միւս կողմէ, ծայրայեղ աջ չարաթաթերթ՝ Սթոքոս բազմիցս ցոյց տըւած էր Թուրք դիւանագէտներ եւ լրագրողներ (անունով, հասցէով) եւ կոչ ըրած «ճշմարիտ Յոյներուն» որպէսզի վրէժ լուծեն;

«ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԱՂՏՈՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Քիւրտերու դէմ» խորագրին տակ, «Լիպերասիոն» Յուլիս 5--ին թղթակցութիւն մը հրատարակած է ուր ծանր նկարագրութիւնը կայ կացութեան մը զոր տասը տարի է Անգարա չի կրնար կարգադրել:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ պետական առաջին ղեկավարն է որ պաշտօնական այցելութիւն մը կուտայ Նելսըն Մանտելայի, բազմացեղային ընտրութիւններէն ի վեր: Ֆրանսայի Նախագահը Հարաւ Ափրիկէ հասաւ Յուլիս 4--ին, 48 ժամուան այցելութեան մը համար:

ԱԼՔԱԹԷԼ -- ԱԼՍԹՈՄԻ տնօրէն նախագահն է -- Փիէր Սիւար -- այս անգամ որ քննութեան տակ առնուած է զեղծարարութեան, զեղծարարութեան օգտագործման, խարդախութեան եւ կաշառակերութեան յանցանքներով: Գլխաւոր մեղադրանքն այն է որ ընկերութեան վճարել տուած է (4 միլիոն Ֆր.) իր անձնական բնակարաններուն ապահովութեան կազմածներու տեղաւորումը: Ֆրանս -- Թելեքոմի ի վնաս եղած են նաեւ հաշուեցոյցերու զումարներու ապօրինի յաւելումներ եւայլն, եւայլն: Այս մէկը բնաւ սովորական հարց մը չէ եւ չի բաղդատուիր իսկ Թափիի հետ, որովհետեւ Ալքաթէլ ֆրանսական ճարտարարուեստի թիւ մէկն է: Ինք է Թի -- Ժի -- Վէ-ն շինողը եւ Թելեքոմերու համաշխարհային շուկային վրայ առաջին տեղը կը գրաւէ: Տարեկան առուծախքն է 156,3 միլիառ ֆրանք, 196·500 հոգի կ'աշխատցնէ: Փիէր Սիւար էՌ -- Փէ -- էՌ-ի մօտ մէկն է որ այդ պաշտօնին գլուխը դրուած է Պալատիւրի կողմէ, 1986-ին երբ Ալքաթէլ ապազգայնացուեցաւ: Յուլիս 4-ին, երբ Սիւարի դիպահ ըլլալը յայտնուած էր Ալքաթէլի բաժնեթուղթերը 8,31% անկում արձանագրեցին Փարիզի սակարանը:

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ» կը դադրեցնէ իր հրատարակութիւնը Յուլիս 6-ին: Տընօրէնը՝ Ֆիլիփ Թէսոն Յուլիս 5--ի թիւով կը յայտարարէ թէ դժուարութիւնները աւելցած են եւ դարնան ծագած վերականգնումի յոյսը ի դերեւ ելած է (թերթը դիմագիծ փոխած էր եւ գինն ալ 4 ֆրանքի իջած): Յուլիս 18--ին թերթին բաժնետէրերը ժողովի հրաւիրուած են եւ թերեւս նոր լուծում մը գտնուի, քանի «Քոթիտիէն»ի նմանօրինակ տագնապները շատ եղած են եւ միշտ նոր դրամագլուխներ գտնուած են, որոնք սակայն միայն առժամեայ լուծումներ բերած են:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ բացը 56,4 միլիառ ֆրանք գնահատուած է 1994--ի համար: Այս կացութիւնը հետեւանք է մուտքերու նուազումի մը 1993--ին որ աննախընթաց է ընկերային ապահովութեան պատմութեան մէջ;

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ սպաննուած է պատուելի մը եւս յանձին՝ Թեոդիս Միխայիլեանի 62 տարեկան, որ Բ. պատասխանատուն էր պարսկական բողոքական աղանդի մը: Վեց ամիս առաջ ալ հայ պատուելի մը առեւանգուած ու սպաննուած էր:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի ութերորդ աւարտականներու մրցումներուն Պրազիլ պարտութեան մատնեց Միացեալ -- Նահանգները՝ 1 -- 0, Հոլանտա ալ յաղթեց Իրլանտայի 2 -- 0: Չորրորդ աւարտականներուն, Յուլիս 9-ին, Պրազիլ կը մրցի Հոլանտայի հետ եւ Յուլիս 10-ին ալ Ռումանիա՝ Շուէտի:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS
DU 1er DECEMBRE 1993
AU 31 MARS 1994

— 10.000 Francs. -
Amicale de Malatia, Association culturelle Egl. Apos. arménienne, Association Eglise apostolique arménienne Charvieu, Association Union Générale Karphout, M. Jacques Seyahi, S.A. SMG-France, Ste Arlux Luminaires.
— 12.500 Francs. -
M. Marc Zelveyan.
— 20.000 Francs. -
Espoir pour l'Arménie, Nicolan.
— 23.800 Francs. -
U.G.A.B. Paris.
— 25.000 Francs. -
S.A. Cepovett.
— 50.000 Francs. -
S.O.S. Arménie-Valence.
— 87.000 Francs. -
S.O.S. Arménie-Valence.

(*A suivre*)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
JEUDI
7 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.366 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.366

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ Փարիզ ժամանեց Յուլիս 6-ին, ուր կը հանդիպէր վարչապետ Ռաբինի եւ միասնաբար կը ստանային ԻւնէՍՔՕ-յի Հուփուէթ-Պուանեի մրցանակը շնորհուած անոնց որոնք խաղաղութեան ի նպաստ կը գործեն: Նախապէս, Արաֆաթ Երիքով գացած էր, ուր սակայն չգտաւ այն ջերմ ընդունելութիւնը զոր կ'ակնկալէր. Պաղեստինցիներու մեծ մասը տունը մնացած էր, հազիւ 5000 հոգի բարեհաճած էր դիմաւորել: Այս ձախորդ օրէն ետք է որ Արաֆաթ, Փարիզի մէջ, պիտի ընդունուի նաեւ Միթերանի կողմէ եւ «մի քիչ փող ուզէ»:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ մէջ ֆրանսական զօրքին միջամտութիւնը օրէ օր աւելի խնդրայարոյց կը դառնայ եւ Միթերան Հարաւ Ափրիկէէն իսկ ստիպուեցաւ կրկին շեշտել որ Ֆրանսա միայն մարդասիրական նպատակներ ունի եւ ոչ ոքի դէմ կռուելու գացած է: Մայրաքաղաքը -Քիկալին- ձեռք անցնելէ ետք, ապստամբ ուժերու (ռուանտական հայրենասիրական ճակատ) հրամանատարը ապահովութիւն տուած է որ իր զօրքերը բախում պիտի չփնտռեն Ֆրանսացիներուն հետ ու յայտարարած թէ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմած է: Նախկին նախագահ՝ Ժիսքար տ'Էսթէն կը խորհի որ հարկ է քաշել ֆրանսական զօրքերը, քանի որ չեն կրնար ընդդիմանալ Թութսիներու յառաջխաղացման:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ, Յուլիս 5-ին, յաջորդաբար ընդունեցաւ արհեստակցական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ առիթէն օգտուելով փորձեց լուծում մը առաջարկել ընկերային ապահովագրութեան բացը գոցելու համար: Պալատիւրի գտած լուծումը կը կոչուի «Ընկերային Թէ-Վէ-Ա», այլ խօսքով յաւելում մը կատարել Թէ-Վէ-Ա-ին վրայ (օրինակ՝ 18,60-ին վրայ 1 կէտ աւելցնել), մինչ որ սենտիքաներու ընդդիմութեան բախած է: Նախարարապետը չուզեր ընկերային տուրքերու սակերը աւելցնել պահպանելու համար աշխատանքը, բայց, այս ձեւով ալ սպառումը կը նուազի եւ հետեւանքը նոյն բանը կ'ըլլայ: Ընկերային ապահովագրութեան 56,4 միլիառ բացին մեծ մասը (35 միլիառ) կը վերաբերի հիւանդութեան Ստուգին: Ընկերային տուրքերու մէկ երրորդը կը վճարէ աշխատաւորը եւ երկու երրորդը՝ գործատէրը: Ինչպէս միշտ, լուծումներ կը փնտռուին այս կամ այն մարզին մէջ յաւելումներ ընելով եւ երբեք խնայողութիւններով:

ԱԼՔԱԹԷԼ - ԱԼՍԹՈՄԻ նախագահ-տնօրէնը ազատ ձգուեցաւ մէկ միլիոն Ֆրանք երաշխաւորագինի փոխարէն: Դատաւորին կողմէ երկար հարցաքննումներէն ետք, Փիէր Սիւար հակայարձակման անցաւ, նախ մամուլին հետ հանդիպումով մը, ապա՝ հեռատեսիլի նոյն իրիկուան (Յուլիս 5) լրատուութեան յայտագրէն: Դիմած է նաեւ ԳՕՊ-ին (սակարանային գործողութեանց Յանձնախումբ) երեւան հանելու համար թէ ինչպէս տարածուած է դիպահ ըլլալու իր պարագան, ինչ որ Ալքաթէլի բաժնեթուղթերու զգալի (8,3%) անկում մը պատճառած է (յաջորդ առտուն թէեւ, մասամբ բարձրացած է): Սիւար ամբողջը կ'որակէ «ոչ-դէպք մը» (non-événement) եւ ամէն տեսակ ենթադրութիւններ կ'ընէ, չի բացառեր անպարկեշտ գործունէութիւններ՝ վնասելու համար ֆրանսական ճարտարարուեստի Թիւ 1-ին եւ կը ծանրանայ այն 200 հազար աշխատաւորներուն վրայ որոնք Ալքաթէլի անձնակազմն են Ֆրանսա եւ այլուր: Իրեն զօրավիգ եղան ոչ միայն «գործատէրերու գործատէրը», ինչպէս մկրտուած է ֆրանս. գործատիրութեան ազգ. Խորհուրդի նախագահը, այլեւ Ճարտարարուեստի նախարարը՝ Լոնկէ որ Ջինասատան էր (այս միջամտութիւնը անտեղի կը նկատուի ոմանց կողմէ) եւ ուրիշ նախարար մը՝ Մատըլէն (Ձեռնարկութիւններու):

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի ութերորդ աւարտականներուն, մեծասներորդ ժամուն (աւելի ճիշդ՝ վայրկեանին) է որ Իտալիա իր պատիւը փրկեց: Արդարեւ, խաղի վերջաւորութեան երկու վայրկեան մնացած Նիժերիա կը յաղթէր 1 - 0 եւ մեկնաբանողներն ալ արդէն կը յայտարարէին թէ Իտալիա դուրս կը մնայ, երբ յանկարծ հաւասարեցնող կէտը կը նշանակէր երկարաձգումներ պարտադրելով եւ յաջորդ երկու քառորդ ժամերուն Իտալիա կը նշանակէր յաղթական կէտը Նիժերիոյ «հսկաներուն» դէմ՝ 2 - 1: Շաբաթ օր, Յուլիս 9-ին, Իտալիա Պոսթընի մէջ կը մրցի Սպանիոյ դէմ, քառորդ աւարտականներուն համար: Յուլիս 5-ին, Պուլկարիա ալ յաղթեց Մեքսիքայի, նաեւ երկարաձգումներէն ետք եւ փէնալթիներով: Խաղը վերջ գտած էր 1 - 1, ապա Պուլկարիա յաղթեց 3 -1: Բացի Պրազիլէն, որակուած միւս եօթը երկիրները եւրոպական են:

«ԲՈԹԻՏԻԷՆ» դադրեցուց իր հրատարակութիւնը, ինչպէս գրած էինք եւ 120 աշխատաւորներու գործազրկումը անխուսափելի է: Թէսոն պատրաստ է ծախելու թերթը զոր հիմնած էր 1974-ին: Լիպերասիոնի տուած էր հարցազրոյցին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, կը խոստովանի որ այլեւս հաւատքը կորսնցուցած է, ինչ որ ամէնէն ծանրակշիռն է: Մամուլի տագնապը միայն իրեն չի վերաբերիր, ծանօթ է որ «Հերսան խումբը» հսկայ պարտքերու տակ է եւ հոն ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ կեդրոնավայրը, 10, ռիւ տը Սոլֆերինօ, 4.000 քառ. մեթր տարածութիւն ունի եւ կը գնահատուի 160-էն 300 միլիոն Ֆր.: Ծանօթ է որ Կուսակցութիւնը մտադիր է ծախու հանելու: Առայժմ ոչ մէկ յաճախորդ ներկայացած է:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԻԾԵՐՈՒ օդանաւ մը յանկարծ զգալի բարձրութիւն կորսնցուցած է, օդաչուին մէկ սխալ շարժումին հետեւանքով: Ան փորձած է սուրճի գաւաթն առնել ափսէի մը վրայէն որ շարժած ու նետուած է ցուցատախտակին վրայ ու ճամբայ հանած ինքնաշխատ ուղեւորութիւնը: Միջադէպէն 17 վիրաւոր կայ, մէկը ծանր վիճակի մէջ, փայծաղի պայթումին հետեւանքով: Այս ամբողջը պատահած է 17 երկվայրկեանի ընթացքին միայն, ապա ամէն ինչ կարգի մտած է:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1 / 5)

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ՎԻԷՆՆԱ ՄԵԿՆԱԾ

Գ. Խ.-ի նախագահը, որու կ'ընկերանար նաեւ խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, Յուլիս 4-ին Վիէննա մեկնած է մասնակցելու՝ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի խորհրդարանական վեհաժողովի Գ. նիստին:

ՀԱՅ ԵՒ ԿԻՐԳԻԶԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐ

Յուլիս 4-ին Երեւանի Ընդունելութիւններու Տան մէջ Հայաստանի եւ Կիրգիզըստանի միջեւ ստորագրուած են առեւտրատնտեսական համագործակցութեան, դըրամավարկային յարաբերութիւններու, ազատ առեւտուրի, փոխադարձ ներդըրումներու խրախուսման եւ պաշտպանութեան մասին միջկառավարական համաձայնագրեր:

Այս առթիւ իր պատուիրակութեան հետ Հայաստան ժամանած Կիրգիզստանի վարչապետ Ճումագուլով, նոյն օրը ընդունուած է Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի կողմէ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 4-ին, Հանրապետութեան նախագահը, ի ներկայութեան դեսպան՝ Հ. Կիլմորի, ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու Նորանկախ պետութեանց հարցերու պատասխանատու Թոմաս Թայնը: Արծարծուած են Հայաստանին ցուցաբերուած մարդասիրական օժանդակութեան, տնտեսական բարեփոխումներուն ուղղութեամբ կատարուած նպաստին առընչուող հարցեր, ինչպէս նաեւ Արցախի իրավիճակը:

Թ. Թայն նախորդ օրն ալ Գիւմրի այցելած է, նպատակ ունենալով ծանօթանալ այն շէնքերու շինութեան ընթացքին, որոնց կահաւորման ծախքերը ստանձնած է Համաշխարհային Դրամատունը:

Միացեալ - Նահանգներու միջազգային զարգացման գործակալութեան եւ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան համագործակցութեան մասին համաձայնագիր մըն ալ ստորագրուած է իր եւ նախարար՝ Ա. Բաբլոյեանի միջեւ:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սուրիոյ բարձրագոյն կրթութեան նախարարութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ նախարար Ս. Սանկարի, աշխատանքի չորս օրուան այցելութեամբ Երեւան գացած է Յունիս 30-ին: Նախատեսուած է երկու երկիրներու միջեւ լուսաւորութեան եւ գիտութեան բնագաւառներուն մէջ համագործակցութեան կարգ մը հարցերու քննարկումը:

Պատուիրակութիւնը Յուլիս 4-ին ընդունուած է Վարդգէս Գնունիի կողմէ: Երկու նախարարները ստորագրած են արձանագրութիւն մը, որ հիմք կը դառնայ համագործակցութեան համաձայնագրին: Սուրիացի նախարարը ընդունուած է նաեւ Լ. Տէր - Պետրոսեանի եւ Հ. Բագրատեանի կողմէ: Պատուիրակութիւնը այցելած է Հանրապետութեան բարձրագոյն ուսման շարք մը հաստատութիւններ, Մատենադարանը եւ Գիտութիւններու Ակադեմիան:

ՎԱՀԱՆ ԱՒԱԳԵԱՆԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Հայաստանի Ազգային Ապահովութեան Վարչութեան պետ Դաւիթ Շահնազարեան դիմելով Կարմիր Խաչի Հայաստանի ներկայացուցիչ Էրվին Փօյի, խնդրած է Վահան Աւագեանի պարագային մասին ստուգումներ կատարել եւ եզրակացութիւն մը տալ: Այս դիմումը հետեւանք է կարգ մը լրատու գործակալութեանց այն լուրերուն, ըստ որոնց գաղտնի փաստաթուղթեր Հայաստանէն դուրս հանելու մեղադրանքի տակ գտնուող Վ. Աւագեանի նկատմամբ կը գործադրուին ապօրինի գործողութիւններ եւ Դ. Շահնազարեանի համաձայն այդ լուրերը մարդկային իրաւանց եւ միջազգային իրաւական չափանիշներու տեսանկիւնէն լուրջ մեղադրանքներ կը պարունակեն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՍԱՆ ՋԷՎԻՔ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՑՆԷ ՈՒՐԱՐՏՈՒԷՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գալով մեր օրերուն, Առաջին Աշխարհամարտէն վերջ, տեղահանութեան ընթացքին պատահած մահերը եւ այս մեռեալներուն թիւին մասին եղած վիճաբանութիւնը պայթեցուց Թուրք - հայ թըշնամութեան առաջին ալիքները: Երկար վիճաբանութիւնները յանգեցան անոր որ 1970-ական թուականներուն ԱՍԱԼԱ սկըսաւ ահաբեկչութիւններ ի գործ դնել Թուրք դիւանագէտներու դէմ: Գոց Շուկայի մէջ կամ Օրլիի օդակայանին մէջ ալ յարձակումներ գործուեցան, եւ անոնց յաջորդեցին ուրիշ միջադէպեր: Աւելի վերջ, աշխարհի իրադարձութեանց ու զարգացումներու զուգահեռ կերպով եւ այլ քաղաքական ազդակներու բերումով, նաեւ Սփիւռքի կամ Խորհրդային Միութեան մէջ պատահած քաղաքական նոր խմորումներու հետեւանքով, ԱՍԱԼԱ-ի շարժումը հետզհետէ մարեցաւ:

Հիմա պտոյտ մը ընենք դէպի մերօրեայ Հայաստան ու տեսնենք թէ Հայաստան ինչպիսի երկիր մըն է, ըսաւ խօսնակը եւ սկսաւ խօսիլ այժմու Հայաստանին մասին: Երկրին այսօրուան պաշտօնական անունը Հայաստանի Հանրապետութիւն է, Երեւանը իբր մայրաքաղաք ունենալով: Աւելի քան երեք միլիոն բնակչութիւն ունի ըստ նախկին մարդահամարներու, բայց այսօր կը կարծուի որ չորս միլիոնէն աւելի բնակչութիւն կայ: Եօթը տարեկանէն մինչեւ 17 տարեկան, նախակըրթութիւնը պարտաւորիչ է եւ ձրի: Ամէնէն կարեւոր կրթական հաստատութիւնը Երեւանի Պետական Համալսարանն է: Առողջապահական ծառայութիւններն ալ ձրի են: Այս բոլորը անշուշտ եօթանասուն տարուան խորհրդային կեանքին ստեղծած առաւելութիւններն են: Հայերը տակաւին կը գործածեն այդ առաւելութիւն-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

«ՓՈԹՈՐԻԿ» ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

«Թուրքերուն ճէնթըլմէնի ածականը տուողը կը վազէ Ալեքսանդրապոլ, միլլիներուն առաջարկած դժոխային պայմանները ստորագրելու եւ բսելու. "Մենք Սեւրի դաշնագիրը չեղեալ կը համարենք": Եւ Մանչէսթըրի Պ. Գանպէրեանին Ահարոնեանի նուիրած ոսկէ գրիչը, որով ստորագրեց Ահարոնեանը Սեւրի դաշնագիրը, խատիսեանը ցեխերը կը թաթխէ:

Մի ուրիշ շրջապատ: Երեւանի մէջ մեր սիրուն աղջիկները հագուեցնելով, ծաղկեփունջերով կը դիմաւորէ Երեւանի երկաթուղային կայարանը խալիլ փաշաները եւ Նուրի փաշաները, որոնք հարիւր հազարաւոր աղջիկներ բռնաբարած ու կոտորած էին երէկ: Միեւնոյն փաշաներուն Երեւանի մէջ պատուոյ միւզիքներով ճաշկերոյթներ կուտային» («Զօրավար Անդրանիկ կը խօսի» հատորէն, Պոսթըն, 1994):

Լիբանանի մայրաքաղաք Պէյրութի մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին դեսպանատան բացման առիթով ստեղծուած փոթորիկը անգամ մը եւս երեւան հանեց հայկական ցեղասպանութեան եւ հայկական հարցի հետապնդման եղանակներուն շուրջ գոյութիւն ունեցող խոր տարակարծութիւնները: Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան որոշումը՝ բացման արարողութեան հրաւիրելու Լիբանանի մօտ Թուրքիոյ դեսպանը եւ Արտաքին Գործոց Նախարարին Թրքական օդանաւով Պէյրութ ժամանումը հաշտ աչքով չէին դիտուած հայկական աւանդական երեք կուսակցութիւններուն եւ Լիբանանահայութեան կողմէ, որ առաւելաբար կը բաղկանայ Կիլիկիոյ ջարդէն վերապրած մնացորդացէն եւ անոնց յետնորդ սերունդէն: Սակայն, աւանդական երեք կուսակցութիւնները միատեսակ կեցուածք մը չէին որդեգրած: Մինչ ՍԴՀԿ կ'որոշէր մասնակցիլ դրօշակի արարողութեան եւ բացման հանդիսութեան, ՌԱԿ իր մասնակցութիւնը կը պայմանաւորէր անով, որ Թուրք դեսպանը եթէ յայտնուէր արարողութեանց վայրերուն մէջ, ցուցադրական ձեւով պիտի հեռանար, իսկ ՀՅԴ միմիայն կը մասնակցէր դրօշակի արարողութեան, պոյքոթի ենթարկելով բացման հանդիսութիւնը եւ նոյնիսկ կ'որոշէր Պուրճ Համուտի մարզաւանին մէջ բողոքի ցոյց կազմակերպել:

Իսկական փոթորիկ մը՝ որուն կարելի է տալ բազմատեսակ մեկնաբանութիւն:

Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան որոշումը Թուրք դեսպանը հրաւիրելու, բնականաբար պիտի մեկնէր պետական այն քաղաքականութենէն, որուն հետամուտ եղան Հայաստանի իշխանութիւնները Գ. Հանրապետութեան գոյացումէն ետք: Այսինքն, գործնապաշտ եւ դրացիական յարաբերութիւններ Թուրքիոյ հետ՝ առանց առաջին փլանի վրայ բերելու ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրութիւնն ու հուսկ ուրեմն հողային փոխհատուցման հարցը: Այս հակացողութեան ծիրին մէջ Հայաստան բազմիցս առաջարկեց Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը, Թուրքիոյ հետ առեւտուրը, Հանրապետութեան նախագահը ներկայ գտնուեցաւ Էօզալի թաղման, Հայաստան իր մասնակցութիւնը բերաւ Սեւ ծովեան համագումարին, Արտաքին Գործոց նախարարը, փոխ - նախարարը Վահան Փափազեան եւ Ժիրայր Լիպարիտեան հանդիպումներ ունեցան Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներու հետ, մարզական եւ մշակութային պատուիրակութիւններ Պոլսոյ մէջ մասնակցեցան եւ կը մասնակցին միջազգային եւ տեղական բազմաթիւ մրցումներու:

Հայաստանի Պետութեան համար Թուրքիան հարեւան ուժեղ երկիր մըն է եւ մենք այդ երկրին հետ պարտաւորուած ենք ապրելու ոչ միայն ներկային, այլեւ ապագային: Եւ քանի որ ո'չ խաղաղ միջոցներով եւ ո'չ ալ պատերազմական ճանապարհով այսօր հնարաւորութիւններ կան Թուրքիոյ ստիպելու այն՝ ինչ որ մենք կը փափաքինք, հարկադրուած պիտի ըլլանք առժամաբար ցեղասպանութեան հարցը դնելու յետին փլանի վրայ՝ սպասելով քաղաքական աւելի բարենպաստ պայմաններու:

Տակաւին, որպէս Պետութիւն յարգելու դիւանագիտական որոշ աւանդութիւններ, մենք մեզ չմեկուսացնելու համար արտաքին աշխարհի մէջ:

Հայաստանի այս գործնապաշտ դիրքորոշումը իր զանազան նրբերանգներով հակադրութեան մէջ էր աւանդական երեք կուսակցութիւններու ըմբռնումներուն հետ:

Բայց հարցը այսքանով չի վերջանար: Կը մնան կարգ մը հարցումներ: Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մշակման համար նախապայմա՞ն պէտք է դնել ցեղասպանութեան ճանաչումը. ո՞վ պէտք է մշակէ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը, Հայաստա՞նը թէ Սփիւռքը: Հայաստան պէ՞տք է մեկուսացնէ ինքզինք դիւանագիտական գետնի վրայ, երբ 80 տարուան մէջ չեն գտնուած պետութիւններ, որոնք ճանչնան ցեղասպանութեան փաստը՝ մնաց որ զայն ինքակամ ընդունի Թուրքիան:

Առարկայական եւ սառը դատողութեամբ, մեղմէ ընդմիշտ վանելով զգացումները, որոնք մեզի ընկերացած են տասնեակ տարիներ, պէտք է քաջութիւնը ունենանք ընդունելու, թէ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչման մեր նախապայմանը այսօր աւելի եւս պիտի բարդացնէ տնտեսական եւ քաղաքական մեր իրավիճակը: Հայաստանը այլեւս ռազմական հովանիին տակ չի գտնուիր Խորհրդային Միութեան եւ որպէս անկախ պետութիւն ստիպուած է գգոյշ ռազմավարութիւն մը որդեգրելու, չվտանգելու համար Հայաստանի ֆիզիքական գոյութիւնը: Այս կապակցութեամբ թող ոչ ոք համարձակի Հայաստանը ամբաստանել փրօ -- Թուրքական վարքագիծի մէջ: Կան ազգային գերագոյն շահեր, որոնք չեն ճանչնար արկածախնդրական արարքներ: Քաղաքական իրավիճակներէն բխած առարկայական եզրակացութիւնները չեն նշանակեր հրաժարումը ցեղասպանութենէն: Եւ ոչ ալ կը նշանակեն պարտուողականութիւն:

Սփիւռքը ի վերջոյ պէտք է հաշտուի այն իրողութեան հետ, որ Հայաստանի քաղաքականութիւնը կը մշակուի Երեւանի մէջ: Ջարդէն վերապրած սփիւռքահայ համայնքներու մօտ հակաթրքական զգլխումներ յառաջացնելը պէտք չէ ծառայէ ինքնանպատակ կերպով ... Հայաստանի պետութեան վարկաբեկման եւ արտաքին քաղաքականութեան խոչընդոտման: Ինչ արդարացում ալ փորձենք տալ, Պուրճ Համուտի մարզաւանի նախատեսուած այլ չկայացած ցոյցը արտաքին աշխարհի մէջ պիտի չդիտուի որպէս հակաթրքական ընդվզում, այլ Հայաստանի պետութեան դէմ ժխտական կեցուածքի բացայայտում: Իսկ մենք իրաւունք ունի՞նք մեր նորանկախ պետականութեան հանդէպ երկփեղկեալ ներկայանալ Սփիւռքի մէջ: Այնպէս ինչպէս Էօզալի թաղման մասնակցելով Հայաստանի նախագահը արտաքին աշխարհի մէջ դիւանագիտական յաղթանակ մը ապահովեց, այնպէս ալ Պէյրութի մէջ ՀՀ դեսպանատան բացման հանդիսութեան հրաւիրելով Թուրք դեսպանը, Հայաստան արձանագրեց նոր յաղթանակ մը: Արտաքին աշխարհը մեզ պիտի չդատապարտէ, թէ ինչո՞ւ հրաւիրած ենք, այլ Թուրքիան պիտի դատապարտուի՝ իր մերժումին համար:

Ինչո՞ւ չենք ուզեր հարցին մօտենալ այս տեսակէտէն եւս, փոխանակ փրոթոքոլային հարց մը վերածելու հակապետական զգացումներ գրգռելու առիթի:

Արտաքին աշխարհի մէջ հայկական կուսակցութիւնները բնականաբար պիտի շարունակեն ընդվզիլ Թուրքիոյ դէմ՝ բայց միմիայն զօրացնելու համար Հայաստանի պետութեան դիրքերը: Շատ ճիշդ էր ՌԱԿ-ի դիրքորոշումը քաշուելու դեսպանատան բացման արարողութենէն, Թուրքիոյ դեսպանին ներկայութեան պարագային: Ասիկա եթէ մէկ կողմէ կը նշանակէր լռելեայն հակակշռութիւն ցուցաբերել Հայաստանի պետութեան քաղաքականութեան նկատմամբ, միւս կողմէ կուտար զէնք մը նոյն իշխանութիւններուն, որ կայ նաեւ սփիւռք մը, որուն կարծիքը պէտք է նկատի ունենալ:

Հայաստանի պետութիւնը այդ զէնքը կրնայ օգտագործել Թուրքիոյ հետ սակարկութեանց պարագային:

Կ'ընդունինք, թէ Վահան Փափազեան պէտք չունէր այս հարցին առիթով խաղ թափելու առկայ դիւրագրգիռ վիճակին վրայ եւ Թրքական օդանաւով ժամանելու Պէյրութ եւ կրկնելու, թէ դարձեալ պիտի ճամբորդէր Թրքական օդանաւով ...: Նման յայտարարութիւնները անմարսելի են ժողովուրդի մը համար, որ ճաշակած է Թրքական եաթաղանի հարուածները: Դիւանագիտութիւնը յաճախ լռութիւն կ'ենթադրէ նաեւ:

Պէյրութի փոթորիկը բոլորովին անտեղի էր եւ անընդունելի՝ մանաւանդ ցոյցի կայացման որոշումը: Դեռ վերջերս Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը Լոնտոն տուած իր այցելութեան ընթացքին, Անգլիոյ վարչապետ Ճոն Մէյճըրի ներկայութեան կը յայտարարէր, թէ Հայաստան թոյլ պիտի չտայ երկրորդ ցեղասպանութիւն մը: Այս յայտարարութիւնը կատարող պետութեան անիմաստ է սորվեցնել, թէ ինչպէ՞ս կը պաշտպանեն Հայ Դատը ...:

Եւ մանաւանդ նման դաս մը իրաւունք չունին տալու անոնք, որոնք Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան ստեղծումէն ետք վազեցին Պոլիս եւ սեղմեցին «ճէնթըլմէն» ջարդարարներու ձեռքերը ...:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Նոր Օր», (ՌԱԿ)
Յունիս 22

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Զափազանց յոռետես են որոշ փորձագէտներու արժեւորումները թէ աւելի քան հինգ տարուան պատերազմէն ետք Ղարաբաղը կը կանգնի ազգային կործանման եզրին: Ղարաբաղցիները լեցուն են վրճռակամութեամբ. ունին փոքրաթիւ ժողովուրդներու համար այդքան լուրջ կորուստներուն հակազդելու «համապատասխան միջոցներ» որոնք թոյլ կուտան վերապրիլ ու պահպանել ցեղը:

Ստեփանակերտի տուեալներով, Մայիսի վերջաւորութեան ծնունդներու համեմատութիւնը տակաւին ցած կը մնայ մահերէն, բայց աստիճանաբար կը մօտենայ: Գրասենեակի տնօրէնին տուեալներով Յունուար 1-էն ի վեր արձանագրուած են 404 մահ (90%-ը ռազմաճակատին վրայ) եւ 320 նորածիններ: Եթէ մինչեւ պատերազմը ղարաբաղցի այրերը, որպէս կանոն, կ'ամուսնանային 24 -- 25 տարեկանէն ետք, այսօր ամուսնութիւնները «երիտասարդացած» են. կ'ամուսնանան 18, նոյնիսկ 17 տարեկանին, որպէսզի երբ մեկնին ռազմաճակատ, իրենց ետին մընայ ժառանգը: «Ղարաբաղցիները ներկայիս հասկցած են որ 1 -- 2 զաւակով փոքր ընտանիք կազմելը սխալ է» *կ'ըսէ ԼՂՀ-ի փոխ - վարչապետ Բորիս Առուշանեան:* «Անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր ընտանիքի մէջ առնուազն չորս -- հինգ երախայ ըլլայ: Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը կը ջանայ անձնական օրինակ հանդիսանալ: Փոքր աղջիկս երեք ամսու է, Գերագոյն խորհուրդի նախագահին տան մէջ նոր ծնունդ արձանագրուած է երկուուկէս ամիս առաջ: Մենք գիտակից ենք թէ այդ երախաներուն կեանքը դիւրին պիտի չըլլայ. երկու տարեկան փոքրիկները ծնած ու մեծցած են նկուղներու մէջ, ռումբերու եւ կրակոցներու տակ: Ղարաբաղցիներու նոր սերունդին մենք պէտք է կեանք տանք»:

ԼՂՀ-ի ղեկավարութեան ծնունդները քաջալերելու քաղաքականութիւնը կ'ընթանայ երկու հիմնական ուղղութիւններով. արգելքով եւ խրախուսելով: Առաջինը կը նախատեսէ մօտ ապագային վիժումները արգիլել ԼՂՀ-ի մէջ: Օրէնքին համաձայն, որուն նախագիծը քննարկումի մէջ է, պիտի արգիլուի մինչեւ 45 տարեկան կիներու վիժումը, եթէ բժշկական պարտադրանք չըլլայ: Ինչ կը վերաբերի բազմազաւակներու քաջալերանքին, կառավարութիւնը բացառիկ պայմաններ կը ստեղծէ, երեք ու աւելի զաւակներու տէր ընտանիքներու մարդասիրական զգալի օգնութիւն տրամադրելով:

Խնամակալէ զուրկ երախաներու ընկերային պաշտպանութեան աննախադէպ ձեւերէն են «Յետմահու ամուսնութիւններ»ը որոնք պաշտօնապէս օրինականացուած են ԼՂՀ-ի մէջ: Պաշտպանութեան պետական կոմիտէի յատուկ հրամանագրով կը հաստատուի որ այն պարագային երբ ռազմաճակատ մեկնելէ առաջ ղարաբաղցի մարտիկը չէ կրցած պաշտօնապէս արձանագրել իր ամուսնութիւնը, եթէ զոհուի, անոր այրին դատարանի վճիռով կրնայ կատարելապէս օրինաւոր նկատուիլ ու իր զաւակներուն հետ պետական կենսաթոշակ ստանալ: Ստեփանակերտի պաշտօնական տուեալներով տարուան սկիզբին արձանագրուած 173 ամուսնութիւններու ամէն տասներորդը «յետմահու» էր:

Գնդակոծման եւ օդային յարձակումներու ընթացքին երախաներն ու անչափահասները զանգուածային մահէ փրկելու համար միջոցներու կը ձեռնարկուի: Յատկապէս ապրիլեան օդային ռմբակոծումներու պատճառով Ստեփանակերտի դպրոցները մօտ ամիս մը չեն գործած: «Մենք երախաներով այնքան հարուստ չենք որ վտանգենք զանոնք» *կը բացատրեն Ղարաբաղցիները: Փորձեր կ'ըլլան ճակատէն ետ կանչելու մարտնչող անչափահասները: Եթէ տակաւին տարի մը առաջ բանակին հրամանատարութիւնը հպարտութեամբ կը նշէր Մարտակերտի մէջ պայքարող այն գումարտակին մասին որ կազմուած էր բացառապէս 15 -- 16 տարեկան կամաւորներէ, այսօր բանակի քաղբաժնի պետ Մուրատ Պետրոսեան կը հաւաստէ թէ խստիւ արգիլուած է 18 տարեկանէն փոքրերը առնել շարքերուն մէջ ու հրամանատարութիւնը հրահանգած է ֆինանսական բաժնին որ զինուորական ստորաբաժանումներու ցուցակներէն հանուին բոլոր անչափահասները:*

Այսօր Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչներուն ստոյգ թիւը յայտնի չէ. կը տրուի մօտաւոր թիւ մը՝ մօտ 150 հազար հոգի: Պաշտօնապէս չի հաղորդուիր նաեւ հակամարտութեան տարիներուն կորուստներուն ընդհանուր թիւը: Ոչ՝ պաշտօնական աղբիւրները կը հիմնուին հինգ հազար զոհերու վրայ: Բորիս Առուշանեան կը պնդէ որ «Լեռնային Ղարաբաղի կորուստները Բ. աշխարհամարտի տարիներուն աւելի շատ էին, քան ներկայի հակամարտութեան ընթացքին. ուստի եթէ նոյնիսկ ստիպուած ըլլանք շարունակելու այս պատերազմը, համոզուած եմ աՆ մեր ժողովուրդը չի հասցներ ազգ. կործանման եզրին»:

«ՍԵԳՈԴՆԻԱ»

Յունիս 3

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐ

Որքա՜ն արիւն հոսած է եւ միշտ ալ կը հոսի աշխարհագրական սահմաններու պահպանման ի խնդիր: Երկիր մը թող փորձէ՝ ուրիշ երկրի մը սահմանները ընդնարձակել, ուրիշ երկրէ մը թիզ մը հող առնել, այն ատեն տեսէ՛ք թէ ինչպէս կը պայթի փոթորիկը: Ո՛չ մէկ երկիր իր սահմաններուն մէջ ափ մը հող ունի ուրիշ երկրի մը տալիք: Սահմանը այդ երկրին համար ամենաթանկագին քանի մը սրբութիւններէն մէկն է: Երկրի մը իրաւունքներուն ծայրագոյն կէտն է ան, կամ երկրի մը պաշտպանական դիրքերուն սկզբնակէտը:

*Սահմանները միաժամանակ արգելքի գիծեր են մարդոց համար: Մինչեւ իսկ ապրանքներուն համար: Հազարումէկ ձեւակերպութիւններու կը կարօտիք եթէ սահմանի մը մէկ կողմէն միւսը անցնիլ ուզէք: Ձեր մարդկային ազատութիւնները կը չքանան այդ սահմաններուն առջեւ: Կարծես առարկայի կը վերածուիք: Անցագիր մը, թուղթի կտոր մը կը դառնաք: Շատ ալ բարի դալուստ չեն մաղթեր ձեզի կարծես երբ մէկ սահմանէն միւսը կ'անցնիք: Կրնաք հարցաքննութիւններու ենթարկուիլ: Կրնաք խուզարկուիլ: Կրնաք

գողի, մաքսանենգի, աճաբեկիչի վերագրել մէջ տեսնել: Կարծես թէ սահմանէ մը բերում տեսնել: Կարծես թէ սահմանէ մը անդին անցնող ամէն մարդ վտանգ մըն է սահմանին միւս կողմը ապրողներուն համար: Անհրաժեշտ չիւր մը:

Սահմանները նաեւ թշնամութեան ու ատելութեան աղբիւրներ են: Սահմանները միայն աշխարհագրական պատնէշներով չէ՛ որ մարդիկը կը զատեն իրարմէ, անոնք մարդիկը իրարմէ կը զատեն նաեւ ազգային պատնէշներով: Սահմանէ մը մէկ մեթր անդին ապրողը նոյն ազգութեան չեն պատկանիր եւ իրարու կրնան նայիլ որպէս թշնամի:

Հինէն ի վեր թռչուններուն եւ ամպերուն նայելով մտածած եմ որ անոնք սահման չեն ճանչնար: Ո՛չ մէկ պետութիւն կրնայ արգիլել ամպի մը անցքը, կամ թռչունի մը անցքը իր սահմանէն ներս: Բայց միայն ամպերն ու թռչուննե՞րն են որ սահման չեն ճանչնար: Ջուկերն ալ սահման չեն ճանչնար: Ջուկերը եւս անդոյ կը նկատեն երկիրներն իրարմէ զատող ծովային սահմանները ու մէկ կողմէն կ'անցնին միւսը:

Հովե՛րը:

Այո՛, հովերն ալ: Անոնք եւս չեն գիտեր թէ ի՞նչ է ազգութիւն կամ պետութիւն: Անոնք, ո՛վ գիտէ ուրկէ ծնունդ առնելէ վերջ, կը փչեն դէպի ուր որ ուզեն: Բնութեան բոլոր տարրերուն նման, անոնք ալ ամբողջ տիեզերքը իրենցը կը նկատեն եւ չատ կը ջղայնանան, կը զայրանան եթէ արուեստական պատնէշ մը փորձէ արգելք ըլլալ անոնց գնացքին: Կրնան փլցնել այդ արգելքը, կրնան խորտակել զայն, որովհետեւ սահման չեն ճանչնար:

Ի՞նչ պիտի պատահի եթէ սահմանի մը այս կողմէն ծնունդ առած ծառ մը իր ճիւղերը երկարէ դէպի սահմանին միւս կողմը: Ոչինչ: Ո՛չ մէկ ուժ պիտի կարենայ արգելք հանդիսանալ որ ան իր ճիւղերը երկարէ դէպի միւս կողմ: Եթէ հովը զայն կը քշշէ որ այդպէս ընէ, եթէ բնութիւնը զինքը կը մղէ որ այդպէս ընէ, ծառը պիտի հնազանդի բոլոր այդ մղումներուն: Մինչեւ իսկ, եթէ պտղատու է, ան պիտի արտօնէ որ իր պտուղները քաղուին միւս կողմէն: Ծառը կրնա՞յ սահման կամ ազգութիւն ճանչնալ: Կրնա՞յ մարդոց մէջ ազգութիւն տեսնել: Ծառին համար մարդիկ կամ երկիրները անուն ունի՞ն:

Ի՞նչ պիտի պատահի նաեւ եթէ մէկը սահմանին այս կողմէն պոռայ դէպի սահմանին միւս կողմը: Մարդուն ձայնը: Կամ երկրագունտին բոլոր ձայնե՛րը, ախորժալուր կամ անախորժ: Սահման կը ճանչնա՞յ ձայնը: Ո՞ր մաքսային պաշտօնեան պիտի կարենայ կեցնել ձայնին անցքը այս կողմէն դէպի այն կողմ:

Եւ արեւը:

Արեւը, իսկական ախոյեանը բոլոր անսահմանութիւններուն, կամ օրրանը անհունին, մայրը բոլոր ջերմութիւններուն ու ամբողջ լոյսին, կարծես տիեզերքին յաւերժօրէն անշարժ այն ճամբորդն է որ սահման չի ճանչնար: Օ՜ արեւը: Կեանքի այդ անսպառ աղբիւրը սահման չի ճանչնար ո՛չ միայն երկրագունտին վրայ, այլ նաեւ բոլոր մոլորակներուն ու արբանեակներուն միջեւ:

Սահմանները որքա՜ն անզօր են բնութեան տարրերուն դիմաց: Սահմանները միայն հողին մակերեսը կրնան իրարմէ զատել մարդոց համար: Իսկ ի՞նչ կը պատահի հողին տակ, հողին տակը ապրողներուն հետ: Որդը, ճճին, քարիւղը, ածուխը, երկաթը, աշխարհի բոլոր սնընդարարներուն հունտերն ու սերմերը սահման կը ճանչնա՞ն: Եթէ երկրին տակ հողերը պիտի տեղափոխուին, երկրաշարժեր պիտի ստեղծեն, կամ հրաբխային լաւաներ պիտի ժայթքեցնեն, սահման կը ճանչնա՞ն, անոնց համար այս կամ ան երկիրը գոյութիւն ունի՞:

Եւ անշուշտ կայ նաեւ հիւանդութիւնը: Մարդու բնախօսութեան ու մարմնին մէջ բոյն դրած այդ ախտը: Սահման չի ճանչնար, ան ալ: Մէկ կողմէն դէպի միւս կողմ, կ'անցնի կ'երթայ առանց որ մէկը կարենայ կեցնել զայն, առանց որ մէկը նոյնիսկ կարենայ տեսնել զայն: Աշխարհի բոլոր սահմաններուն վրայ ինչ ինչ միջոցառումներ չեն կրնար կասեցնել հիւանդութեան անցքը: Հիւանդութիւնն ալ բնութեան մէկ տարրն է, աշխարհաքաղաքացի է, ամէնուն կը պատկանի:

Ռ. Հ.

«ՏԱԹԵՒ» Վարժարանի հանդէսը եւ պաշտօնի ջնջումը

Յունիս 19, Կիրակի կէսօրէ վերջ մէկտեղուեր էին կրկին «Տաթեւ» վարժարանի աշակերտներ, ծնողքներ ու համակիրներ, լսելու տղոցը արտասանութիւնները, նուագը եւ ունենալու մտերմիկ զրոյց եւ կարծիքի փոխանակում: Աշակերտները տարի մը եւս թողեր էին իրենց ետեւ, ըրեր էին կարգ մը յառաջացումներ ու մօտաւոր արձակուրդը իր մոգական ցպիկը արդէն զգալի էր դարձուցեր խուրաքանչիւրին ճառագայթող դէմքերուն վրայ: Անոնցմէ մէկը Սիրիլ Տէր-Գրիգորեանն էր որ պիտի անցընէր իր պաշտօն ընտրելով հայերէնը իբր Ա. լեզու: Թէեւ արդիւնքէն անտեղեակ ենք տակաւին, բայց ճիչդը լսելու համար լաւագոյն նիշ մը ունենալու փափաքը զինքը մղեց լուրջ աշխատանքի:

Ուսուցչուհի Սօնա Մոմճեան, ինչպէս միշտ, կրկին մատը դրաւ այն կէտին վըրայ թէ որպէսզի տղաքը կարենան սահուն կերպով հայերէն խօսիլ, հարկ է որ տան լեզուն ըլլայ հայերէնը, որպէսզի դպրոցին մէջ իրենց սորվածները կիրարկելու առիթը ստեղծուի միշտ: Հայկական միջավայրէն հեռացող աշակերտը երբ անմիջապէս կը սկսի տարբեր լեզուով արտայայտուիլ, լսել ապարդիւն կը մնան հայ ուսուցչին ջանքերը, տրբապետողը պէտք ըլլայ երկրին լեզուն եւ երբե՛ք հայերէնը: Ցարդ տղաքը դպրոց կու գան, 1) պզտիկները՝ իրենց ծնողքին դրդումով, որով ստիպողաբար, որ երբեմն կը տեւէ քանի մը տարի, այսինքն երբ այլեւս մեծերը անզօր են ու որոշումը կը տրուի պզտիկէն: 2) Շատեր ալ պաշտօնին 1-2 տարի մնացած յանկարծ կ'արթննան իրենց թմբիրէն ու կ'ուզեն հայերէն սորվիլ լաւ միջին մը ձեռք ձգելու յոյսով: Երկու պարագաներու մէջ ալ կիսկատար պաշարով կը հեռանան վարժարանէն: Փարիզի մէջ 16 տարիներէ ի վեր հայերէն կ'աւանդեմ, ունեցայ աշակերտ եւ ուհիներ որոնք կու գային հայախօս տուներէ ու անսայթաք շարունակեր էին 8-10 տարի յաճախել ինծի. չկարողացայ. զիրենք համոզել թէ կրնային գրաւոր լեզու ըլլալով առնել հայերէնը, ուղղագրութիւնը խրտչեցուցած էր զիրենք, ինչ որ ընթերցանութեան պակասի հետեւանք էր: Եզրափակելով կ'ուզեմ ըսել թէ հակառակ վերը թուած անբաւարար պայմաններուս, գոնէ տղաքը կու գային հայ վարժարանի մը գիրկը ու հակառակ թերի գիտելիքներու, թերեւս երջանիկ օր մը իրենց ենթագիտակցութեան մէջ գտնուող, դըրոշմուած խօսքերը, բառերը կ'արթննային. կրնային արթննալ: Պաշտօնին հայերէնին ջնջումով այդ պճլիկ յոյսն ալ պիտի կորսուի ու աւելի պիտի նուազի հայերէն սորվելու փափաքը, հոգ չէ թէ ինչ նպատակով ալ ըլլար ան:

Ուսուցչուհի՝
ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

Փաթրիք Մալաքեան որ հօրը զաւակն է, այսինքն Աշոտ Մալաքեանի (Անրի Վէրնէօյ) հրապարակ կ'իջնէ առաջին անգամ ըլլալով երկար ժապաւէնով մը՝ « Pourquoi maman est dans mon lit »: Որակուած չատ զուարճալի ֆիլմ մը, գլխաւոր դերասաններն են՝ Մարի – Ֆրանս Փիզիէ եւ Ժերար Ճիւն: Ներկայացումները սկսան Յուլիս 6-ին:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Լոս — Անճըլըսի ոստիկանութիւնը նիւթական այնպիսի նեղ պայմաններու մատնուած է որ քաղաքապետարանը օժանդակութեան կոչ ուղղած է բնակիչներուն: Կոչը արձագանգ գտած է ու տարուան առաջին հինգ ամիսներուն ընթացքին ոստիկանութիւնը ստացած է 22 հազար տոլար, 41 մանրանկարիչ, 100 ելեկտրոնիկ հեռաձայն, հեռապատճէնի գործիք մը, գրասենեակի կարասի, Ֆորտ ինքնաշարժ մը ու 1972-ի ճամփինկ-ի կառք մը…:

ՎԵՐՋ ԿԸ ԳՏՆԷ՞ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՍԵՌԱՅԻՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Շուէտէն եւ Գերմանիայէն ետք, Աւստրալիա եւս կը պատրաստուի պատժական միջոցներ կիրարկել իր այն քաղաքացիներուն դէմ որոնք սեռային կիրքերու զոհ կը դարձնեն անչափահասները, այդ նպատակով կատարուած զբօսաշրջութեան ընթացքին: Այս մարզին համար նախատեսուած պատիժները կը սահմանեն մինչեւ 17 տարեկան բանտարկութիւն: Նպատակը տարհամոզիչ գործունէութիւն ծաւալել է, սակայն ամբաստանութեան դժուարութիւններ չատերը սկեպտիկ կ'ընեն:

Անշուշտ, լաւագոյնը այն պիտի ըլլար որ խնդրոյ առարկայ երկիրները, ինչպէս՝ Թայլանտ, Փիլիպպեան կղզիներ կամ Գամպոճ ուր երախաներ ամէնէն աւելի զոհ են այցելուներու սեռային կիրքերուն, ունենային այս մասին օրէնքներ ու տեղւոյն վրայ դատէին յանցաւոր օտարականները: Մինչդեռ այդ երկիրներուն օրէնքները մեղմ են կամ դիւրութեամբ կարելի է զանոնք շրջանցել. ու չատ ճիգ չի պահանջեր պոռնկութեան մղուած երախաներ ճարել:

Աւստրալական օրէնսդրութեան դէմ գլխաւոր պատուարը այն է որ դիւրին չէ արտասահմանեան երկրի մը մէջ որուն լեզուն տարբեր է, գործուած յանցանքի մը մասին փաստ ունենալ. մնաց որ տուժող կողմն ալ, եթէ նոյնիսկ տրամադիր ըլլայ, աշխարհի բոլոր դժուարութիւնները պիտի գտնէ իր դէմը, երթալ ու վկայելու համար աւստրալական դատարանի մը առջեւ:

Աւստրալիոյ օրէնսդրական մարմինները հաւանօրէն քննեն շուէտական ու գերմանական օրէնքները, օգտուելու համար անոնց փորձառութենէն: Գաղտնիք չէ որ շուէտական ոստիկանութիւնը պաշտօնօրէն կը գործակցի Թայլանտցի իր պաշտօնակիցներուն հետ, շուէտացի սեռամոլները որսալու նպատակով:

Արտասահմանի մէջ գործող աւստրալիացի ոստիկաններու շնորհիւ, նաեւ անմեղներ — զբօսաշրջիկ կամ գործի մարդ —, պիտի փրկուին ոճրային կազմակերպութիւններու կամ անպարկեշտ պաշտօնատարներու ծուղակը իյնալէ: Միջոցառումը տարհամոզիչ կողմ մըն ալ ունի. աւստրալիացի ոստիկաններու կողմէ ձերբակալուելու հեռանկարը հաւանօրէն չատերու ախորժակները պիտի սանձէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սառ է պատեր
Սրտերու մէջ եւ չորս դին.
Շատոնց մեռեր են արեւներ լուսածին,
Աստղերն պաղած են շատոնց,
Կրակէ անձրեւ կուլ տուած է փայլն անոնց:

Արցունքներն իսկ ա՛լ չեն հոսիր:
Սիրենաներ անկարեկիր
Դժոխքէն վեր կ'ոլորուին
Մաքերգներով դիւային:
Ըսպառնալից՝ պահուըտած ձեռք
մ'անխընայ
Սեւ սափորէն ամեր, մոխիր կը տեղայ:
Ողորմէ՛, Տէ՛ր անյիշաչար,
Հէք մարդկութեան խելագար:

… Վայրկեանները դժնդակ տարիներ են. բայց, վերջապէս կ'անցնին, ու կը ծագի արշալոյսը: Այդ օրը կեա՞նք պիտի բերէ թէ վերջնական փլուզում, քայքայում. անէացում: Չեմ համարձակիր բանալ պատուհանս ու կը սպասեմ լուռ՝ չեմ գիտեր ինչի՞:

Բանդագուշանք թերեւս. փողոցէն երգի ձայներ, աղջիկներ՝ որ «Մարսէյյէզ» կ'երգեն. ի՜նչ հոգեպարար, ի՜նչ սրտապնդող է այդ երգը. կը բանամ փեղկերս. հոս ու հոն՝ ֆրանսական դրօշակներ. ուրե՞մն:

Մօտիկ, չատ մօտիկ է ազատարար բանակը. թշնամին կը մեկնի, կ'երթայ այնպէս՝ ինչպէս եկած էր, առանց Լոյսէ Ոստանը մոխիրի վերածելու: Փախստական զինուորներն են որ, հոս ու հոն պահուըտած, հրացան կը պարպեն եւ Ֆ.Ֆ. ները անոնց կը պատասխանեն. այլեւս այդ ձայներէն չենք դողահար ըլլար:

Վերջանալու վրայ է մղձաւանջը, չորս տարիներու մղձաւանջը իր բոլոր ահուդողով, իր ցամաքի թէ երկինքի կրակով:

… Ու տակաւ Փարիզի, հիասքանչ, արուեստագէտ, նրբաճաշակ Փարիզի վըրայ կ'ուրուագծուի լուսապայծառ ժպիտը որ յատուկ է իրեն եւ որ կեանք կուտայ աշխարհի:

Վէրքերը ծանր են, բայց վիրաւոր գեղածիծաղ. կենսատու շունչ մը չորս կողմէն կ'ողողէ ժողովուրդը:

Ֆրանսան, թէեւ ընկճուած, սէգ գլուխը վեր կ'առնէ, կոթնած ֆրանսական ու ամերիկեան բանակներուն:

Եւ մենք կը հրճուինք, կը մոռնանք արհաւիրքը, կը մոռնանք մութն ու սովուրը, կը մոռնանք ճնշումը:

Կը հրճուինք մանաւանդ մենք՝ հայերս, ու շարան շարան օդանաւերով վերադարձող զինուորները, օդանաւեր այժմ բեռնաւոր՝ փոխանակ մահատու ռումբերու կեանքի ծաղիկ երիտասարդութեամբ: Կը խայտան այդ տղաքը. հիմա լոյս է իրենց տրտում ու մութ թողած տուներուն մէջ. ձեղունէն ծիծաղ, առաստաղէն ժըպիտ կ'անձրեւէ, զարնան քաղցր անձրեւն ալ՝ ամէնուն աչքերէն:

Ողջագուրանք. ցնծում տարապայման. երախաներ որ կը պլլուին զինուորին ծունկերէն վեր. հայրի՛կը … զոր դեռ չէին տեսած:

… Իսկ անոնք՝ որ մնացին ռազմադաշտին վրայ, անոնք՝ զորս հրեղէն ձեռքը խլեց յանկարծ, արիւնոտ որկորը լափեց վայրկենապէս, ինչպէս համակ կեանք, բանաստեղծութեամբ զեղուն, արիւնով թրթռուն երիտասարդ գրագէտ մեր Սեման (Գեղամ Աթմաճեան), որ Մայիսի սիրահրաւէր երեկոյ մը, ուր բոյսերուն աճիլը կը լսուի ներդաշնակ լռութեան մէջ, մեկնեցաւ, պայուսակը ուսին, շնչելով բոլոր բոյրերը զոր վերադարթած բնութիւնը կը ղրկէր իրեն, իր քերթողի սիրտը առլցուն հեշտանքովը բոլոր զարնան թովչանքին: Գնաց ան յոյսի ժպիտը շուրթին. մինչ ողբերգութեան փոթորիկը կը գոռար գլխուն վերեւ ու ալ չվերադարձաւ: Զունեցաւ ափ մը հող իբրեւ շիրիմ, ան փոշիացաւ, չքացաւ…:

Անծանօթ Զինուորին տապանաքարին վրայ յաւերժօրէն վառ լոյսը կը ցոլա՞յ արդեօք իրեն համար եւս:

Լո՜յս … Բայց Գեղամը ունի լոյս մը աւելի ճառագայթարձակ որ կը շողշողայ իր վրայ: Հով մը, ո՛վ գիտէ, տիեզերքին գաղտնիքը կրող որ հովը, անոր ածխացած աճիւններուն մոխիրը առած բերած ու սրսկած է մատաղատի քերթողուհիի մը քնարին վրայ ու անոր լարերը հեշտալուր թրթռած են մատներուն տակ իր սիրելի քրոջ ու քաղած, տաղեր որոնց մէջ արցունքէն զտուած բանաստեղծութիւնը, սուգի, վիշտի, յիշատակի ու սիրոյ համասարսուռ շեշտերով կանգնած է կոթողը տարաբախտ զինուորին որ հիմա որեւէ զօրավարէ մը աւելի կը յիշուի, կը տօնուի եւ կը մեղքցուի:

(Շար. 114)

(Շար. Ա. էջէն)

ները: Այսինքն, այլ խօսքով անոնք որ դրամ չունին, հիւանդանոցներէն ետ չեն դարձուիր (ինչպէս կը դարձուին Թուրքիոյ մէջ, ըսել ուզեց խօսնակը): Այսօր Հայաստանի մէջ գրել - կարդալ գիտցողներուն համեմատութիւնը շատ բարձր է, շարժանկարի մեծ թիւով ժապաւէններ կը դարձուին, գիրքեր կը հրատարակուին, այլ խօսքով մշակութային տեսակէտէ շատ զարգացած երկիր մըն է:

Խօսնակը աւելի վերջ բացատրութիւններ տուաւ Ղարաբաղի մասին, ճշդելով որ այս հարցը արիւնալի բախումներու ճամբայ բացաւ Հայերու ու Ազերիներու միջեւ: Կռիւներ, պաշարման վիճակի հռչակումներ եւայլն: Ըրաւ կարճ պատմական մը: Ցիշեցուց որ Խորհրդային Միութեան վերջին զարգացումները Հայաստանի մէջ ալ նորութիւններու ճամբայ բացած էին, 1990-ին երկրին մէջ առաջին բազմակուսակցական ընտրութիւնները կատարուեցան, երկիրը իր անկախութիւնը հռչակեց, յետոյ միացաւ ՀԱՊ-ին ու մտաւ վերակառուցման նոր փուլի մը մէջ: Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան չափաւոր ու հաւասարակշռեալ անձ մըն է եւ իր վրայ հրաւիրած է բազմաթիւ արտասահմանեաններու եւ մօլեռանդներու հակազդեցութիւնը: Ղարաբաղի հարցին պայթումը պատճառ դարձաւ որ զինուորական միջոցներ ձեռք առնուին, կեդրոն ունենալով Ղարաբաղի միակ օդակայանը: Հայերը միջոցներ ձեռք առին որպէսզի վերջ տրուի այն ոմրակոծումներուն, որոնք կը կատարուէին Ղարաբաղի մէջ փոքրամասնութիւն կազմող Ազերիներու կողմէ: Սթալին, Խորհրդային Միութեան շրջանին մեծամասնութեամբ Հայերու կողմէ բնակուած Ղարաբաղը Ազերիներուն հողերուն մէջ բանտարկել ստիպուեցաւ կարենալ կառավարելու համար իր մեծ կայսրութիւնը: Երբ ամբողջ Եւրոպայի ու Խորհրդային Միութեան մէջ անկախութեան շարժումները սկսան, Ղարաբաղի Հայերն ալ սկսան հարց տալ թէ իրենք ինչո՞ւ պիտի մնային Ազրբէջանի հողերուն մէջ եւ որոշեցին հռչակել իրենց անկախութիւնը, Ազերիները մեծ հարուածներ կրեցին ու զայրացան: Ամէնէն առաջ զայրացան Այազ Մութալիբովի դէմ, որ չէր կրցած Հայերուն դէմ զինուորական գետնի վրայ բան մը ընել: Ազերական ուժեղ բանակ մը չկար: Մութալիբովի հեռացումէն վերջ Էլչիպէյ նախագահ ընտրուեցաւ: Ան ալ ուզեց Ղարաբաղեան շահերը պաշտպանել, բայց շուտով տեսաւ որ բախումները ոչինչ կը շահեցնէին: Լեւոն Տէր - Պետրոսեանն ալ հաշտութեան կողմնակից էր: Միայն թէ գիւրին չէր արդիւնքի յանգիլ:

Պատերազմը կը շարունակուէր եւ պատճառ կը դառնար որ Հայաստան նեղութիւններու մէջ իյնայ: Բազմաթիւ համաձայնութիւններ կնքուեցան, բայց հաշտութիւնը չիրականացաւ: Երկու տարի արիւնալի բախումները շարունակուեցան: Տնտեսական ծանր տագնապները պատճառ դարձան որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի դէմ դժգոհութիւնները շատնան, բայց 1993-ի ընթացքին Հայաստան յաջողեցաւ որոշ կայունութիւն մը ստեղծել: Այնուհանդերձ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի համագգային Շարժումի ու միւս եօթը ընդդիմադիր կուսակցութիւններու միջեւ հակամարտութիւնները շարունակուեցան: Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի ու Թուրքիոյ ու Ռուսաստանի միջամտութիւններն ալ տակաւին արդիւնք մը չեն տուած: Մեծամօրի ատոմակայանին փակումէն վերջ տնտեսական սարսափազդու դժուարութիւնները ամենաբարձր գագաթին հասած էին, Երեւանի մէջ ոչպէս ուտելիք ու վառելիք՝ ոչի՛նչ մնացած էր:

Բախումները այսօր ալ կը շարունակուին: Արեւմտեան աշխարհը, ինչպէս ամէնուրեք, Կովկասներու մէջ ալ նոր որոնումներու ետեւէն է, կը ջանայ ազդեցութեան գօտիներ ստեղծել հոն ալ: Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ, Ամերիկացիներ, նոյնիսկ երբեմն Գերմանացիներ: Խաղ մը կը սարքուի տեւական կերպով: Կովկասի այս տաք մարդիկն ու ազգերը, որոնց բնական աղբիւրները շատ սահմանափակ են եւ որոնք ուրիշներու հետ գործակցելու պարագային շատ նպաստաւոր պայմաններ կրնան ստեղծել, այսպէս կը շարունակեն թշնամութիւններ սերմանել իրարու միջեւ:

Խօսնակը յայտնեց որ կէս ժամուան մէջ կարելի չէ Հայաստանի մասին սպառիչ տեղեկութիւն տալ, ծանօթացնել «մեր հայ բարեկամները», կամ բստ ոմանց, հայ հակառակորդները: Բայց, ըստ ան, ջանացինք բաներ մը ըսել անոնց մասին: Միայն թէ մենք, որպէս մամուլի ու հեռատեսիլի, որպէս մէտիայի գործիչներ, կ'ուզենք հոսկէ պատգամ մը տալ: Հայաստան ու Թուրքիա ի վերջոյ պէտք է որ բարեկամանան, Ազերիներն ու Հայերը ի վերջոյ պէտք է որ բարեկամանան, որովհետեւ բախումները միայն այս երկուքին ի վնաս կը շարունակուին: Ժամանակը այս երկուքին ի վնաս կը սահի: Ժամ առաջ պէտք է գտնուին հաշտութեան ճամբաները, 50 - 60 տարի առաջ գծուած սահմանագիծերը այլեւս պէտք է ջնջուին: Բարեկամութիւն պէտք է հաստատուի այս երկիրներուն միջեւ: Ահա կ'ուզենք հոսկէ բոլոր երկիրներուն ղրկել բարեկամութեան պատգամ մը: Կովկասի մէջ բոլոր ազգերուն, Հայաստանի ու Ազրբէջանին, ուր մայրերը սա պահուն արցունքներ կը թափեն: Նաեւ կը մտածենք որ Թուրքերու ու Հայերու միջեւ շատ հինէն եկող հարցերն ալ այլեւս պէտք է փակուին: Այս իմաստով, թէ՛ Թուրք դիւանագէտներուն, թէ Թուրքիոյ, թէ՛ մեր հայ բարեկամներուն, թէ՛ Հայաստանի իշխանութիւններուն, եւ թէ Սփիւռքի մոլեռանդ Հայերուն կոչ կ'ընենք, ու ծայրայեղ Հայերուն ալ կ'ուզենք յիշեցնել թէ մոլեռանդութիւնը լուծման ճամբայ չէ, հոսկէ կ'արտայայտենք այն մաղթանքը որ այլեւս հրաժարին ցեղասպանութեան պնդումներէն, Թուրքիան ալ փոխադարձ գործակցութեան միջոցներ որոնէ ու հաստատէ:

Ցայտագիրը այս մաղթանքէն վերջ իր աւարտին բերուեցաւ դարձեալ Լիզ Սարեանի կողմէ երգուած «Հայոց Կանաչ Գարուն» երգով:

ՎԱՐԺԱՎԱՐ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ է՝ Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ծանօթ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, Բ. Օր Վարդավառի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 10 Վարդավառի Տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յուլիս 10, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամը 10-ին, Ս. Ռաֆայէլի Հայոց Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հացկերոյթ ՀՕՄ-ի ճաշարահին մէջ:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդառաջելով բազմաթիւ երաժշտասէրներու ցանկութեան, «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը ստանձնած է կազմակերպել իր ղեկավար Կարպիս Ափրիկեանի ստեղծագործութեան՝ «Սասունցի Դաւիթի ծնունդ»ի երկրորդ ներկայացում մը

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 16
Palais des Arts et des Congrès
Issy-les-Moulineaux

Այս առիթով պիտի գործադրուի ամբողջութեամբ Մարտ 18-ի յայտագիրը:

Ի յիշատակ Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ ներկայացուած «Սասունցի Դաւիթի ծնունդ»ին, պատրաստուած է նաեւ տեսերիզ մը (vidéo-cassette): Փափաքողները կրնան դիմել «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբի անդամներուն կամ՝

— M.C.A., Paris,
— Eglise Apostolique arménienne, Paris,
— M.C.A., Alfortville,
— M.C.A., Marseille
— M.C.A., Vienne,
— M. Kegham Gananian, Villeurbanne / M.C.A., Villeurbanne.

Գին՝ 200 Ֆր.:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Յունիս 30

* * * * * * * * * * * *

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԼԻ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10
ԺԱՄԸ 12.30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 22.30

1. - Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2. - Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3. - Հետաքրքրական զանազան խաղեր ու ժամանց:
4. - Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5. - Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
«ԱՆԻ» նուագախումբին

Մուտքը ազատ է:

* * * * * * * * * * * *

SIDON TRAVEL

L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

FRANCE 2

Dimanche 10 Juillet à 9h30
Programme spécial sur l'Eglise arménienne catholique. Reportage filmé au Liban sur le Patriarcat et le couvent N. D. de Bzommar, complété par la messe solennelle célébrée en la Cathédrale Ste Croix de Paris le 20 / 02 / 94.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Vendredi 8 Juillet

- 19h15 — SALLE DARON

Robert Vigouroux
Sénateur - Maire de Marseille
parlera :
«DE SON RECENT VOYAGE EN ARMENIE».
— Cocktail.

- 20h45 — SALLE VASPOURAGAN

DR ARDASHES PETROSSIAN
Astrophysicien et directeur de recherches à l'Observatoire de Byurakan (République d'Arménie)
présentera :
«LES SCIENCES EN ARMENIE, AUJOURD'HUI PERSPECTIVES»

Samedi 23 Juillet à 20 heures
STADE MAYOL — TOULON

A l'initiative de *Mihran Davidian,* Président du Sporting Club de Toulon

Football
SPORTING CLUB TOULON 83
contre
EQUIPE NATIONALE D'ARMENIE
(qui va disputer le Championnat d'Europe — 1er match le 7 Sept. contre la Belgique).

Prix des places :
— 200 F. : Places présidentielles;
— 150 F. : Tribunes d'Honneur;
— 100 F. : Tribunes Roosevelt;
— 30 F. : Populaires.

ABRIS'S CLUB propose de vous réserver les billets.

Avant le 20 Juillet dernier délai, faire parvenir un chèque du montant exact de votre réservation à l'ordre du *Sporting Club Toulon* 83, accompagné d'une enveloppe *timbrée libellée à votre adresse,* chez :
— Monsieur Thomas Thomassian
Villa Arève
Traverse du Château, 83150 Bandol

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 8
VENDREDI
8 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.367

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.367

«ԱՅՈ, ՄԱՅՐՍ ՀԱՅ Է ԵՒ ԵՍ ՀՊԱՐՏ ԵՄ ԱՏՈՎ»

Կ'ԸՍԷ ԴԵՐԱՍԱՆ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ՝ ՃԷՄ ԷՕԶԷՐ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՌԷՖԱՀՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

Մարմարա-ի Յունիս 27-ի թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ շահեկան «պատմութիւնը», զնահատելով նաեւ ներթակային երգիծական տաղանդը...:

Դերասան եւ հրապարակագիր, հեռատեսիլի յայտագիրներու կազմակերպիչ ճէմ էօզէր երէկ «Հիւրրիյէթ»ի Բ. Ցավելուածականին մէջ արժանաւոր պատասխան մը տուած էր Անգարայի ըէֆահցի քաղաքապետ Մէլիհ Կէօքճէքին: Ինչպէս յայտնի է, Անգարայի քաղաքապետը անցեալները հեռատեսիլի յայտագրի մը ընթացքին ճէմ էօզէրի դէմ անպատշաճ արտայայտութիւններ ունեցած էր եւ զայն ամբաստանելու չէշտով ըսած էր նաեւ որ ան «Հայ» է:

Թարգմանելէ առաջ ճէմ էօզէրի հիանալի պատասխանը, ակնարկ մը նետենք այս խնդրին նախկին փուլերուն վրայ: Անգարայի քաղաքապետը միջոց մը առաջ Անգարայի հրապարակներէն ու հանրային վայրերէն վերցնել տուած էր երկու արձաններ, այն պատճառաբանութեամբ թէ անոնք մերկ մարմիններ կը ցուցադրէին եւ սեռային միասնութիւն կը յուշէին: Քաղաքապետին այս որոշումը տեղի տուած էր ծանր քննադատութիւններու, բայց քաղաքապետը պնդած էր իր տեսակէտին վրայ եւ ըսած էր որ ինք «կը թքնէ այսպիսի արուեստի մը մէջ»:

Քաղաքապետին այս ծանր արտայայտութիւնը ա՛լ աւելի գրգռած էր արուեստի ու յառաջապահ մտածողութեան շրջանակները, որոնք կը պնդէին թէ արուեստի մէջ մերկութիւն կամ սեռային գրգռութիւն գոյութիւն չունի, մանաւանդ քաղաքապետ մը չի կրնար «թքնել» արուեստին մէջ: Այս նիւթին շուրջ Անգարայի քաղաքապետը Ա.-Թէ-Վէ հեռատեսիլի կայանի կողմէ Ալի Գըրճայի հանդիսավարութեամբ կազմակերպուած յայտագրի մը հրաւիրուած էր, ուրկէ, ըէֆահցիներու, կրօնամոլներու կողքին կը մասնակցէին նաեւ ազատամիտներ ու արուեստաբաններ: Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններով շատ ոգեւոր յայտագիր մըն էր այդ, ուր սակայն ոմանք արուեստի հաշւոյն շատ մտահոգիչ կարծիքներ առաջ կը քշէին ու այն տպաւորութիւնը կը ներշնչէին, թէ այս երկրին մէջ հետզհետէ վտանգի ենթարկըւելու վրայ է ազատ մտածողութիւնն ու արուեստը: Այդ յայտագրի ընթացքին էր որ Անգարայի քաղաքապետը ծանրապէս քննադատած էր ճէմ էօզէրն ու յայտագրողուհի Տուլկու Աճէնան: ճէմ էօզէրի դէմ քննադատութիւնը կրկնապէս ծանրակշիռ էր, որովհետեւ քաղաքապետը յետին նպատակով կը ծանրանար նաեւ անոր հայկական ծագում ունենալուն վրայ:

Գաղտնիք մը չէ որ ճէմ էօզէրին մայրը Հայ է: Ան երբեք գաղտնի չէ պահած այս կէտը, ընդհանրապէս ճակատաբաց միշտ յայտնած է այդ իրողութիւնը, նոյնիսկ միջոց մը իր ինքնութեան թուղթին մէջ արձանագրել տուած է իր մօրը անունը, հոն նշանակել տալով իր մօր իսկական հայկական անունը:

Ահա թէ ճէմ էօզէր ինչպէս կը պատասխանէ Անգարայի քաղաքապետին, գործածելով նաեւ շատ նշանակալից խորագիր մը. «Թիւֆիւրիւֆճիւպաշը Պիրինճ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 5 / 6)

ՃԱԿԱՏ

Հակամարտութեան գօտիին մէջ ընդհանրապէս խաղաղութիւն տիրելով հանդերձ, ազրպէյճանական բանակը մերթ ընդ մերթ կը գնդակոծէ հայկական պաշտպանութեան դիրքերը: Այսպէս Յուլիս 4-էն 5-ի գիշերը Մարտակերտ -- Աղդամ հատուածի հրետակոծութեան պատճառով վիրաւորուած են երկու հայ մարտիկներ. հայկական կողմը չէ հակազդած: Նաեւ ազրպէյճանական օդուժը, երկար ընդմիջումէ ետք, Յուլիս 4-ի առտուն փորձած է խախտել ԼՂՀ-ի օդային տարածքը:

Իսկ Հայաստանի սահմաններուն վրայ ալ վերահաստատուած է խաղաղութիւնը Ազրպէյճանցիներու Յուլիս 3-ի յարձակումներէն ետք, զոր գործած էին Վարդենիսի շրջանին վրայ, փորձելով գրաւել Տարա գիւղի բարձունքներուն վրայ որոշ դիրքեր:

ՀԱՅ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վրաստանի 6.5 միլիոն տոլարի պարտքը Հայաստանի կը ձեւակերպուի որպէս Հայաստանի կողմէ տրամադրուած պետական վարկ: Այս համաձայնութիւնը գոյացած է Յուլիս 2-ին Ստեփանաւանի մէջ երկու երկիրներու վարչապետներուն տեսակցութեան ընթացքին: Նոյն բանակցութիւններուն ընթացքին համաձայնագիր կնքուած է նաեւ Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ կապերու միջազգային հաղորդակցութեան մասին: Նախնական համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ տընտեսական շարք մը փոխ -- յարաբերութիւններու շուրջ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՎԱԶԳԷՆ Ա.-ԻՆ

Յուլիս 2-ին Հանրապետութեան Նախագահը, փոխ -- նախագահը եւ Գ. Խ.-ի նախագահը այցելած են Վազգէն Ա.-ին:

ՏԻԿԻՆ ՔՈՔՍ ՓՈԽ -- ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Փոխ -- նախագահ Գ. Յարութիւնեան Տիկին Քոքսը ընդունելու ընթացքին ըսած է թէ Ազրպէյճանի դիրքորոշումը լաւատեսութիւն չի ներշնչեր եւ իրավիճակը պայթուցիկ է ու յղի՝ ազրպէյճանական ռազմական լայնածաւալ գործողութիւններով: Ան խիստ կարեւոր նկատած է միջազգային հանրութեան եւ յատկապէս Ռուսաստանի միջնորդութիւնը: Փոխ -- նախագահը բարձր գնահատած է Տիկին Քոքսի մարդասիրական առաքելութիւնը:

ՄԱՀ՝ ԹԷՐԷԶԱ ՄԱՐԳՈՒԼՈՎԱՅԻ

Յուլիս 4-ին Մոսկուայի մէջ իր մահկանացուն կնքած է հիւլէական ուժանիւթի մեծ մասնագէտ, գիտութեանց դոկտ. փրոֆ. Թէրէզա Մարգուլովա (Մարգուլեանց): Ծնած էր 1912-ին Բաքու եւ շրջանաւարտ՝ Ազրպէյճանի ճարտարարուեստի Համալսարանէն: 1940-էն ի վեր կ'աշխատէր Մոսկուայի ուժանիւթի հիմնարկին մէջ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԱՐԿ

Այս օրերուն Մոսկուայի մէջ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի փոխ -- վարչապետներուն ստորագրած մէկ համաձայնագրին համաձայն 1994-ին Ռուսաստան 110 միլիառ ռուբլի պետական վարկ կը տրամադրէ Հայաստանին: Այս գումարին 60 միլիառը կը յատկացուի հիւլէակայանի վերաբացման աշխատանքներուն, 10 միլիառը՝ աղէտի գօտիին, մնացեալը՝ տնտեսական նպատակներու:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ

Հայաստանի Արտաքին Նախարարը Էլիասոնի եւ Կազիմիրովի ղրկած նամակներով ողջունելէ ետք Արցախի կնճիռին կարգադրութեան համար անոնց ի գործ դրած ջանքերը, իր մտահոգութիւնը յայտնած է ի տես հրադադարի վերաբերեալ որեւէ փաստաթուղթի բացակայութեան: Վ. Փափազեան Մինսկի խումբի նախագահին առաջարկած է անյապաղ կողմերը հրաւիրել իր իսկ կողմէ պատրաստուած համաձայնագիր մը ստորագրելու: Էլիասոնին, նման նամակ մըն ալ ղրկած է ԼՂՀ-ի Արտաքին Նախարարը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ ուր օրակարգի նիւթն էր «հողամասին կարգաւորումը» որ Փաքիստանի ծանօթ ծրագիրն է եւ կենսական հարց մըն է իրեն համար, բոլորովին ուրիշ հարցով մըն է որ աղմուկ բարձրացաւ եւ ուր պատասխանատուն կը նկատուէր Ներքին նախարար՝ Շ. Փաքուա: Ի՞նչ պատահած է. «Քանար Անշէնէ», Թափիի հեռաձայնային խօսակցութեանց հրապարակումին հետ, Յուլիս 6-ին, ուրիշ յայտնութիւն մը կ'ընէր: Ընդհ. Տեղեկութեանց (էՌ -- Ժէ) մէկ գաղտնի ոստիկանը կը յաջողի բաւական դիւրութեամբ, քիչ մըն ալ՝ բախտով, մուտք գործել (Յունիս 19-ին) Վիլէթի Գիտութեանց Սիթէի սենեակը ուրկէ կըրնայ հետեւիլ ընկերվարական կուսակցութեան Ազգ. Խորհուրդի գոնփակ նիստին, զոր միաժամանակ հեռաձայնով կը փոխանցէ իր պետին...: Լրտեսական այս պատմութիւնը զոր ընկերվարականները Ուաթըրկէյթ մկրտեցին անմիջապէս, բողոքի առիթ տուաւ նաեւ մեծամասնութեան մէջ եւ Փաքուայի լուսաբանութիւններն ալ եւ քննութիւն բանալու որոշումը չբաւեցին կիրքերը հանդարտեցնելու համար: Խմմանուէլի խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը պիտի պահանջէ:

ԱՐԱՖԱԹ ԵՒ ՌԱՊԻՆ ՈՒ ՓԵՐԷՍ Փարիզի մէջ շարունակեցին իրենց բանակցութիւնները: Արաֆաթ եւ Ռապին եկած էին Հուֆուէթ-Պուանիի խաղաղութեան մրցանակը ստանալու եւ այդ առթիւ նոր եւ աւելի ջերմ ողջագուրումներ ունեցան: Երկու կողմերը համաձայն են որ խօսքերը պէտք է գործի վերածուին: Գլխաւոր կէտերէն մէկն է Այսըրտըրդանի քաղաքացիական իշխանութեան փոխանցումը:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ Հայրենասիրական ճակատը նախարարապետ մըն ալ նշանակեց յանձին Ֆօսթին Թվակիրամունկուի որ կառավարութիւնը պէտք է կազմէ: Ցարդ Պելժիա ապաստանած էր եւ յայտարարած է թէ ի մօտոյ Քիկալի պիտի երթայ: Այս ամբողջը վերջ չէ տուած այն բանավէճին որ ծագած է ֆրանսական միջամտութեան առթիւ, ընդհակառակն մեծամասնութիւնը պառակտուած պատկեր մը կը պարզէ այս առընչութեամբ, մանաւանդ Ժիսքարի յայտարարութիւններէն ետք: Երկու Ֆրանսացի լրագրողներ ալ վիրաւորուած են Հայրենասիրական ճակատի զինուորներուն կողմէ, մէկը՝ կին է:

ԳԼԻՆԹԸՆ պալթեան երկիրները կ'այցելէ եւ Ռիկայի մէջ խոկ կոչ ըրաւ երեք հանրապետութիւններուն եւ Ռուսաստանի որ աւելի «ճկուն» ըլլան ռուսական զորքերու պարպումը ապահովելու համար մինչեւ Օգոստոս 31:

ԻՏԱԼԻՈՅ Նախկին նախարարապետը՝ Ճուլիօ Անտրէոթթի ամբաստանուած է որպէս մաֆիայի մաս կազմող անձ մը: Ցարդ, կը մեղադրուէր գործակցութեան համար, այժմ շատ աւելի ծանր է իր կացութիւնը:

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ Թ.Մ.Մ. ԿԵԴՐՈՆԸ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ

Ցաւով տեղեկացանք որ Երեքշաբթի, Յուլիս 5-ի իրիկունը հրդեհ մը ծագած է Լոս -- Անճըլըսի (Ալթատինա) Թէքէեան Մշակութային Միութեան Պէշկէօթիւրեան կեդրոնը, որու երկրորդ յարկը կը գտնուի մեր պաշտօնակից «Նոր Օր»ի խմբագրատունը: Հրդեհին պատճառները դեռ ծանօթ չեն եւ բոլոր վարկածները նկատի կ'առնուին: Այս առթիւ, Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդր. վարչութիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է զոր կուտանք ստորեւ. --

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԷՇԿԷՕԹԻՒՐԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆՆ ՈՒ «ՆՈՐ ՕՐ» ԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Յուլիս 5-ին երեկոյեան հրդեհ մը ծագեցաւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Պէօկէօթիւրեան սրահին մէջ (Ալթատինա, Գալիֆորնիա) որուն երկրորդ յարկին վրայ կը գտնուին «Նոր Օր» եռօրեայ թերթի խմբագրատունը, դրասենեակներն ու գրաշարատունը:

Հակառակ անոր որ հրշէջները փութացած են անմիջապէս մարել կրակը, սակայն «Նոր Օր»ի խմբագրատունն ու գրաշարատունը փճացած են ամբողջութեամբ, մինչ ջուրը անգործածելի դարձուցած է առաջին յարկի սրահը: Թէեւ տակաւին քննութիւնները չեն աւարտած, սակայն, վնասները հազարաւոր տոլարներ կը գնահատուին: Հաւանաբար կարելի ըլլայ ապահովագրութեան յատկացումով շէնքը նորոգել, մեքենական նոր սարքեր գնել ու այրած կարասիները նորերով փոխարինել, սակայն, անդառնալի կերպով կորսուած պիտի մնան «Նոր Օր»ի արխիւները եւ դժուարութեամբ կարելի պիտի ըլլայ ամբողջացնել գրադարանը, ուր արժէքաւոր ու հին հատորներ կային եւ մանաւանդ՝ վերականգնել թերթերու եւ հանդէսներու հաւաքածոները, որոնք երկար ժամանակի ու ծախքի կը կարօտին:

Այժմ անգործածելի դարձած է Պէշկէօթիւրեան սրահը եւ խափանուած է «Նոր Օր»ի հրատարակութիւնը:

Այս առթիւ կոչ կ'ուղղենք մեր հեռաւոր եւ մօտիկ բարեկամներուն որ նիւթապէս սատարեն Միութեանս, որպէսզի շուտով վերանորոգուի սրահը եւ մանաւանդ նոր մեքենաներու ապահովումով կարելի դառնայ հրատարակութիւնը «Նոր Օր»ին:

Հաճեցէք ձեր չէքերը ղրկել հետեւեալ հասցէին. --

TEKEYAN CULTURAL ASSOCIATION
755 Mt. Auburn St.
Watertown Mass. 02172

Ձեր նուէրները երախտագիտութեամբ պիտի ընդունուին եւ ծանուցուին մեր մամուլին մէջ:

ԹԷՔԷԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոսթըն, Յուլիս 6

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մեր ժամանակներու յառաջապահ ըմբռնումով, արուեստագէտին պաշտօնը իր կողմէ բոլորովին կամայական որոշում մըն է, եթէ տակաւին «պաշտօն» յղացքը կարելի է միացնել իր անուան: Եթէ սակայն կայ բան մը որ իրմէ կը պահանջուի (խորհելու չէ սակայն թէ ուեւէ անհատ որեւէ պահանջ արտօնուած է դնել արուեստագէտին) այդ ալ զգալ է գարուն ինքնութիւնը կամ նկարագիրը ու զայն արտայայտել իր գործով: Մարդիկ կը կարդան բանաստեղծութիւն կամ վէպ հազար ու մէկ նպատակներով – մեզ հետաքրքրողը՝ կարդալ գրական երկ մը կամ ընկալել արուեստի որեւէ մէկ իրագործում՝ հասկնալու համար թէ ի՞նչ է «գարուն չունչը», գործածելու համար Զարենցեան ծանօթ խօսքը: Այսինքն՝ մարդ իր ով ըլլալը արուեստագէտին գործէն պիտի հասկնայ կամ ենթադրէ: Եւ հոն ուր չկան այդ գործերը, մարդիկ իրենց հինէն սորվածը կամ ժառանգածը կամ գոց ըրածը կը կրկնեն որ շատ հաւանաբար ժամանակավրէպ ճշմարտութիւն մըն է լոկ:

Այս քանի մը մտածումները՝ իբր նախաբան՝ մեր կեանքին ու գաղափարաբանութեան վրայ գիրքերու ունեցած ազդեցութեան մասին: Գիրքերը ի՞նչ կրնան փոխել մեր կեանքերէն որոնք հազարամեայ ամբոխներու յորձանքէն կը տարուին մոռացումի մառանները: Պատմաբանները միայն քանի մը գիրք կը յիշեն, նոր ժամանակներէն՝ որոնք ազդած ըլլան նոր ժամանակներու պատմութեան ընթացքին վրայ -- Սէրվանթէսի «Տոն Քիխոթէ», Ռուսոյի «Ընկերային Դաշինքը», Էլիզապէթ Սթօի «Քեռի Թովմասին Տնակը», Կարլ Մարքսի «Դրամագլուխը» եւ Մաօ Ցէ Թունկի «Կարմիր Գիրքը» եւ հաւանաբար չորս -- հինգ հատ եւս: Առ հասարակ, մարդիկ կ՚ապրին իրենց ժառանգած ու սորված սովորութիւններու եւ աւանդութիւններու մէջ ապաստանած, ու չեն փոխուիր մինչեւ որ հզօր ցնցում մը զիրենք դուրս չնետէ ապաստանարաններէն: Այսպէս է որ պատերազմներ, գաղթականութիւն, համաճարակ, երկրաշարժ զիրենք դուրս չեն պատապրեր իրենց ապահովութենէն ու «բանտերէն» եթէ նոյն ատեն գիրք մը կամ մտածումի հոսանք մը իրենց կեանքի գաղափարաբանութեան մէջ յեղափոխութիւն մը չյառաջացնեն: Պատմութեան մղիչ ուժը մտածումը ըլլալով՝ զարմանալի չէ այս պարագան: Մարդ էակը երբեք միայն տնտեսական կամ բնազդային մղումներով չի շարժիր այլ գաղափարներու ուժով նաեւ:

Հայութեան պարագան տարբեր չէ: Այսքան տասնամեակներէ ի վեր գրագէտներ, բարեմիտ յեղափոխականներ, բարոյախօսներ ու լրագրողներ կը ճաղկեն, կը հեգնեն, կը յորդորեն, կը քննադատեն հայ ժողովուրդը՝ սակայն ան իր տեղը կեցած է անփոփոխ, գոնէ այն մասը որ ժողովրդային զանգուած կը կոչենք (բարակ վերնախաւ մը կայ անշուշտ որ դերարդիականութեան ալիքին վրայ կը գործէ ու կը փոխուի պատմութեան հետ, մարդիկ՝ որոնք տակաւ կը հեռանան մեր բաղձութիւններէն...): Մեր անզուգական Պարոնեանը, տաղանդաւոր Յարութիւն Սվաճեանը, սրամիտ Երուանդ Օտեանը կամ նոյնիսկ մաղձայորդ Նշան Պէշիկթաշլեանը -- ոչինչ կրցան փոխել մեր ազգի հոգեբանութենէն: Շատ շատ իրենց անձնական զղացական բարդոյթները կրցան գոհացնել, որոշ ժամանակի համար կամ մարդոց հետ հաշիւ մաքրել: Հարիւր տարիէ ի վեր մեր ազգին զանգուածը իր մտածելակերպը չէ փոխած, թէ՛ իր առաքինութիւնները եւ թէ ալ իր խառնուածքին յոռի կողմերը եղածին պէս պահած է: Արժանի՞ք է այս թէ թերութիւն մարդ չի գիտեր:

Այս կացութեան մէջ եւ 21-րդ դարու մուտքին՝ հարց կուտանք թէ ժամանակ ունի՞նք այսպէս անհոգ մնալու յարաշարժ աշխարհի մը հանդէպ: Հայը յաւիտենական նահատակի կամ զոհի դերը ստանձնած է ու այդ հետեւանքով չուզեր իր պատմութեան պատասխանատուութիւնը ստանձնել: Հայաստանի հայութիւնը մեր վրայ այն առաւելութիւնը ունի ուր ան տէրն է իր ճակատագրին, որքանով որ արտօնուած է այդ տեսակ յաւակնութիւն ունենալ: Մեր միտքը ակնատիպարներով (stéréotype) կը գործէ եւ շատ ըղձալի է որ վերջերս հերոսապաշտութիւնը կեանքի նոր թափ առած է շնորհիւ Հայաստանի ու մասնաւորաբար Արցախի հայութեան սխրանքներուն: Այդ նախատիպարները -- Հայ Կինը, Հայ Մայրը, Հայ Ֆետային եւայլն -- հիանալի շաղախ են մեր հաւաքական ճիգին համար բայց նոյն ատեն մէյ մէկ օղակներն են պողպատ շղթային՝ որ կաղանքի զարկած է մեր ստեղծագործական երեւակայութիւնը: Անհրաժեշտ է որ մեր ստեղծագործ միտքը ազատագրուի այս բրածոյ տիպարներէն եւ մենք աւելի լրջօրէն քննենք մեր բուն ինքնութիւնը, մարդագիտական, ընկերաբանական ու յարակից գիտութիւններու շնորհիւ: Մեր անսահման հաւատքը հայ ժողովուրդի արժէքին, բարութեան եւ ներքին անսպառ ուժին վրայ մեծագոյն երաշխիքն է թէ մեր ազգի այժմու անըմպատ կացութիւնը ժամանակաւոր երեւոյթ մըն է -- ան որ լաւ կը հասկնայ հայութեան բնոյթը՝ ոչ մէկ կասկած կ՚ունենայ այդ մասին: 1910-ական թուականներու Մեհեանական շարժումը, 30-ական թուականներու Փարիզեան ընդվզումը, 60-ական տասնամեակին Պէյրութի «Ահեկան»եան խլրտումները եւ 80-ական տարիներուն նոյն քաղաքի «Սէր» հանդէսի շուրջ հաւաքուած ըմբոստներու սերունդը -- ո՞ւր հասան ասոնք, ի՞նչ իրագործեց իրենց երիտասարդական աւիշն ու կիրքը: Շատ քիչ բան, աւա՜ղ:

Երկու դաս կայ առնելիք այս ձախողանքէն: Ոչ մէկ գրութիւն որ ժխտական, հեգնական, բացասական կամ նոյնիսկ քննադատական ոգիէ կը մեկնի, որեւէ ընդվզում որ գրականութիւնը կը գործածէ քանդելու, դատապարտելու կամ բանավիճելու՝ ապարդիւն պիտի մնայ մեր հայ կեանքէն ներս: Պարոններ Պալըզեան, Հովիւեան, Ասթարճեան, Անդրէասեան կամ Պալեան կրնան շատ շիտակ վերլուծումներ ընել մեր ազգային կեանքի թերիներուն կամ անբաւարարութիւններուն մասին սակայն ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի ունենան դէպքերու ընթացքին վրայ: Մարդիկ խօսքով կամ խրատով չեն փոխուիր, բարոյականութիւնը դրահաշիւ չէ որ ուսուցուի, առաքինութիւնը ծաղիկ մը չէ որ մարդ կրնայ քաղել եւ խրացնել այլ դժուար գագաթ մը որ պիտի մագլցի մարդ, փորձառութիւն մըն է որ պիտի ապրի անձը իր խորերէն:

Ասիկա չի նշանակեր սակայն թէ կարելի չէ փոխել մեր ընկերութեան կեանքի ձեւը: Հոս է երկրորդ դասը որ մեզ կ՚աւանդէ կեանքի փորձառութիւնը: Մեր հաւաքական կեանքի որակը կը փոխուի եթէ յեղաշրջումը կատարուի ոչ թէ միայն գրականութեան մէջ՝ այլ միւս բոլոր կալուածներուն մէջ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ժամանակ: Պիտի յեղաշրջուի մեր կրօնական կեանքի ամբողջ սարքուածքը եւ կրօնականներու մտածելակերպը, պիտի փոխուին մեր կրթական հաստատութիւններու գործելակերպը եւ կրթութեան միջոցներն ու նպատակները, պիտի նորոգուին ու թարմանան մեր քաղաքական, մշակութային ու այլ կազմակերպութիւններու ծրագիրները, կանոնագիրները եւ հոգեբանական ամբողջ կլիման, պիտի յեղաշրջուի մեր մամուլը ու դուրս գայ ազգային իր նեղ հորիզոնէն եւ հայութիւնը ըմբռնէ իբրեւ օրկանական մէկ մասը համայն մարդկութեան: Այս բոլորին հետ մեր հաւաքական ըմբռնումները բարոյականութեան, ընտանիքի, ազգային ինքնութեան եւ մեր մշակոյթի որակին մասին պիտի քակուին իրենց ամրակուռ խարիսխներէն եւ դրուին նոր հիմերու վրայ, սրբութիւն սրբոց հայ լեզուն մեզ մարդկութենէն անջատելու տեղ պիտի աւելի մօտեցնէ աշխարհի ժողովուրդներուն:

Այսպէս, «Սէր» շարժումին կամ Ա.Խ.Մ.-ի տղաքը թող չզարմանան եթէ իրենց կոչովը եւ անկեղծութիւնը Լացի Պատին դլուխ զարնելու նման իրենց գանկին մէջ ցաւի զգայնութենէն անդին չանցաւ: Փոփոխութիւնը համապարփակ պիտի ըլլայ կամ պիտի չըլլայ: Ուսուցչուհի, վարդապետ, լրագրող, գրագէտ, վաճառական, արուեստագէտ, միութեան ատենապետ, ընտանիքի մայր, բժիշկ եւ արհեստագէտ այս մարդիկը խօսք մէկ ըրած (անշուշտ ոչ տառացի իմաստով) ու բոլոր ճիգերը ի մի հաւաքելով՝ պիտի կասկածի տակ առնեն հայ աւանդական արժէքները ու պատրաստ ըլլան ամէն ինչ փոխելու եւ նորոգելու առանց նուազագոյն իսկ կիրքի կամ ծաղրի, ամենայն խոնարհութեամբ՝ իբրեւ «ազգային սրբազան պարտականութիւն»՝ եթէ կ՚ուզենք իրապէս փրկել հինցած, ամլացնող մտածողութիւնը որ կը խեղդէ մեր նոր սերունդները: Եւ այս ամբողջ քանդումը՝ առանց որեւէ վստահութեան թէ գալիքը աւելի լաւ պիտի ըլլայ: Պարզապէս՝ հրնազանդելու համար բնութեան դաժան օրէնքին՝ «Յարմարէ՛ կամ անհետացիր»: Ահա այս հաւաքական փոփոխութեան յառաջամարտիկներն են որ պիտի ըլլան նոր օրերու ֆետայիները, յեղափոխականները, նոր հերոսները:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐ ԱՅՍՊԷՍ ԿԱՄ ԱՅՆՊԷՍ

Երկրագունտին վրայ ե՞րբ էր եւ ո՞ւր էր որ առաջին անգամ մարդ մը մատիտը առաւ եւ երեւակայական սահմանագիծ մը գծեց հողին վրայ:

Ի սկզբանէ սահման չկար: Երբ երկրագունտը ստեղծուեցաւ, ծայրէ ի ծայր միակտուր հող մըն էր: Ադամ եւ Եւա իրենց առջեւ արգիլեալ պտուղ մը տեսան, բայց արգիլեալ հողամաս չգտան: Ամբողջ երկրագունտը եդեմ մըն էր իրենց համար դրախտ մը, որովհետեւ սահման չկար տակաւին այդ երկրագունտին վրայ: Ամբողջ երկրագունտը դրախտ մըն էր նաեւ անոր համար որ Ադամ եւ Եւա միայն երկու հոգի էին: Չկային ուրիշներ, որոնք պիտի ուզէին բաժնել իրենց հողը: Եւ սահմանագիծերը ահա ծնունդ առնել ըսկսան երբ աշխարհ եկան Ադամին ու Եւային որդիները: Որդիները շատցան, բազմացան, իրարմէ հեռացան, իրարու օտարացան, իրարու թշնամացան:

Երկրագունտին վրայ ե՞րբ էր եւ ո՞ւր էր որ առաջին անգամ երկու մարդիկ ըզգացին որ տարբեր ազգութիւններու կը պատկանէին: Ադամին եւ Եւային որդիները ե՞րբ եւ ի՞նչպէս դարձան տարբեր ազգութիւններ, ե՞րբ էր որ սկսան խօսիլ տարբեր լեզուներ: Ե՞րբ էր որ առաջին անգամ սկսան չհասկնալ մէկզմէկու լեզուն: Ե՞րբ էր որ մէկը առաջին անգամ ըլլալով միւսին ըսաւ. դուն այս կողմ չես կրնար անցնիլ:

Սահմանագիծը սեփականատիրութիւն կը նշանակէ: Այս երկիրը սա կէտէն ըսկսեալ իմս է: Այս թաղամասը սա կէտէն սադին իմ թաղամասն է: Այս տունը իմ տունն է: Այս սենեակը իմս է, այս սեղանը իմս է, սեղանին այս անկիւնը իմս է: Ահաւասիկ ամէնուրեք սահմանագիծ մը կայ: Ասկէ անդին, կամ անկէ սադին:

Այս սահմանները իբրեւ թէ մեր շահերուն պաշտպանութեան համար դրուած սահմաններ են: Օրինակի համար, երկրի մը սահմանները երկրին հողային սեփականատիրութիւնը կը պաշտպանեն: Այդ սահմանները պաշտպանել՝ կը նշանակէ այդ սահմաններէն ներս ապրող բոլոր հայրենակիցներուն իրաւունքները պաշտպանել: Հայրենակիցներէն ո՛չ մէկը դժգոհ է այդ սահմաններուն գոյութենէն: Ընդհակառակն հայրենակիցները մեծ մասամբ պատրաստ են իրենց արեան գնով իսկ պաշտպանելու այդ սահմանները:

Իմ սեփական տանս սահմաններն ալ կը պաշտպանեն իմ շահերս: Ուրիշները իրաւունք չունին ոտնձգութիւն կատարելու իմ տանս սահմաններէն ներս: Տանս սահմանները իմ մտերմիկ կեանքիս պաշտպանութեան համար դրուած են եւ ես չեմ կրնար դժգոհիլ անոնց գոյութենէն: Եւ եթէ տան անդամներուն միջեւ ես ունիմ իմ սեփական սեղանս, կամ իմ սեփական անկողինս, կամ իմ սեփական անկիւնս, որմէ ներս ուրիշը պէտք չէ անհանգստացընէ զիս, հոս ալ ահաւասիկ կան սահմաններ, որոնք դրուած են իմ օգտին համար: Այդ սահմանները բարի գալուստ ունին իմ տեսանկիւնէն:

Բայց բոլոր սահմանները մեզի ի նըպաստ չեն: Օրինակի համար բանտարկեալն ալ ունի իր սահմանները, բայց այդ սահմանները դրուած են ո՛չ թէ որպէսզի անոր իրաւունքները պաշտպանուին, այլ անոր համար որ անոր ազատութիւնը կաշկանդուի: Այդ սահմանները դրուած են ո՛չ թէ որպէսզի ուրիշը հոնկէ ներս ոտնձգութիւն չընէ, այլ որպէսզի ինք հոնկէ դուրս չելլէ: Այստեղ ահաւասիկ այս սահմանները իրեն օգտին համար չեն: Բանտարկեալը գոհ չէ այդ սահմաններէն: Շատ պիտի ուզէր որ այդ սահմանները վերնային:

Մարդը ունի ուրիշ սահմաններ եւս որոնց մէջ բանտարկուած է: Այդ սահմանները քարով կամ աղիւսով շինուած չեն: Աննիւթական սահմաններ են: Օրինակի համար մարդը կրնա՞յ վազել ժամական երկուհարիւր քիլոմեթր արագութեամբ: Կրնա՞յ ոստում մը ընել մինչեւ տասը մեթր բարձր: Կրնա՞յ թռչունի մը նման թռչիլ օդին մէջ: Կրնա՞յ հինգ վայրկեան առանց շնչելու մնալ ջուրին տակ:

Եւ տակաւին ինչե՜ր: Կրնա՞յ երեք օր մնալ առանց քնանալու: Կրնա՞յ տասը վայրկեանի մէջ գրել տասը էջ գիր:

Մարդը բնութեան կողմէ բանտարկուած է անկարողութիւններու ու անկարելիութիւններու սահմաններով շինուած խցիկի մը մէջ: Քաղաքակրթութեան առաջին օրէն ի վեր ուրիշ բան չենք ըներ եթէ ոչ զօրել այդ սահմանները եւ մեզի ի նպաստ առաւել եւս տեղ բանալ այս կամ այն սահմաններէն անդին: Երբեմն կը յաջողինք փոքրիկ ծակեր բանալ, բոնաբարել այդ սահմանները: Եւ սակայն խորտակուած ամէն սահմանի ետին նոր սահման մը կը ցցուի մեր դիմաց:

Բոլոր այս սահմաններուն ամէնէն անողոքը, ամէնէն ճակատագրականը այն մէկն է որ մահ կը կոչուի: Ահաւասիկ կեանքի երկարութեան վրայ դրուած սահման մը, ամէնէն տխուրն ու ճակատագրականը աշխարհի բոլոր սահմաններուն ու սահմանագիծերուն: Գերագոյն այն սահմանն է ան, որուն հետ եթէ բաղդատուին, բոլոր միւս սահմանները անկարեւոր կը դառնան, ընդունելի կը դառնան:

Սահմաններ եւ սահմաննե՜ր:

Ոմանք մեր ազատութիւնները երաշխաւորութեան տակ կ՚առնեն, ոմանք ալ տխրօրէն կը կաշկանդեն մեր ազատութիւնները: Առաջիններէն չենք կրնար հրաժարիլ, երկրորդներէն չենք կրնար ձերբազատիլ: Որքա՜ն խեղճ ենք:

Բ. Հ.

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՒ Ի ՍՓԻՒՌՍ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶՈՒՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԲՈԼՈՐ ԱՆՁԱՆՑ

Յարգելիներ,

ՄԵՐ ԹԱՏՐՈՆԸ թէ Հայաստանում եւ թէ Սփիւռքում անհեռանկար ապագայ է ապրում. այն ընդհանուր առումով, հեռու է էական մշակութային արժէք, առողջ ու ստեղծագործ միաւոր համարուելուց: Իրատես լինելու դէպքում, պէտք է նշել, որ այս վիճակը մասամբ արդիւնքն է քաղաքական եւ տնտեսական պայմանների. սակայն, վաղուց արդէն պարզ է, որ սա մեր թատրոնի ախտորոշման համար այլեւս չի կարելի սպառիչ պատասխան համարել:

ՄԵՐ ԹԱՏՐՈՆՆ իր պատմութեան ամբողջ ընթացքում, թէ իբրեւ պետական եւ թէ ոչ-պետական կառոյց, երբեք ինքնատիպ, պատշաճ, կազմակերպուած, ստեղծագործական առումով գիտակից ծրագիր, կաղմ ու ընթացք չի պարգացրել. այն երբեւէ չի ապրել ու գոյատեւել իբրեւ մշակութային ինքնատիպ երեւոյթ: Կարճ՝ հայ թատրոնն իր ժողովրդի մշակութային ու քաղաքական պատմութեան ճշմարիտ ամբողջական պատկերն չունի ու չի ներկայացնում. այն դեռ մնում է անկարող, իրեն իւրայատուկ դիմագիծն ըմբռնելու, կերտելու ու մշակելու գործում: Այս պատճառով, մեր թատրոնը քաղաքակիրթ աշխարհում, չունի իր ուրոյն տեղը: Ան-

կեզծօրէն պէտք ընդունենք, որ միջազգային առումով գոյութիւն չունի այն:

ՄԵՐ ԹԱՏՐՈՆԸ յաճախ խօսնակն է դարձել բռնատիրական կարգերի ու զուրկ է մնացել կենսունակ, առողջ, իրեն բնորոշ դպրոցից, ոճից եւ դիտակցուած չարունակական շինիչ շնչից ու անդուլթիւններից: Բացառութիւնները՝ թէ Հայաստանում եւ թէ Սփիւռքում, տիրական դարձած վիճակների բերումով, չեն կարողացել բնութագէս փոխել ու յեղաշրջել մեր Թատրոնի զարգացման ընթացքը: վաղուց է, որ մեր թատրոնն ընդհանրապէս յետադէմ է: Ժամանակն է, որ կազմաւորուող նոր պայմաններում, փոխուող զանազան երեւոյթների ու կառոյցների շարքում՝ իրատես, բծախնդիր ու էական մտահոգութիւններով, տարբեր դիտանկիւնից մօտենանք մեր Թատրոնին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ Թատրոնը հասարակական արտայայտչաձեւ լինելով, անտարակոյս նշանակալից, ազդեցիկ ու անուրանալի դեր է կարող կատարել մեր հասարակական կեանքի զարգացման ընթացքում, եթէ խոհեմ ու համեստ լինենք պէտք ընդունենք, որ այն այսօր իր երեւոյթ նոյնքան անմխիթար, կնճռոտ, բարդ մտահոգիչ վիճակ ունի, որքան երկրի համանների պաշտպանութեան հարց, տնտեսութիւնը, կրթական հաստատութիւններն ու ժողովրդի ապրած՝ պատմականօրէն արդէն տարբեթերով բնորոշող «ձմեռ»-ները:

ԱՅՍ ՕՐԵՐՈՒՄ հոգեպէս եւ նիւթապէս սնանկ է մեր Թատրոնը: Մեր մշակոյթի հիմնական եւ կարեւորագոյն ցանցերից մէկը՝ անտարակոյս մեր թատրոնի հարցն է: Սա էական ցաւ ու հարց է: Ցաւն ու հարցը վերաբերում են թէ Հայաստանին եւ թէ Սփիւռքին: Թատրոնի մարզում ինձ բնաւ ինքնակոչ չհամարելով էապէս ապրելով թէ ցաւն ու թէ հարցը եւ ելնելով իմ մասնագիտական պատասխանատուութիւնից ու մշակութային ընդհանուր մտահոգութիւնից

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ՝

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԵՐ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՆՈՐ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

(Թէ Հայաստանում եւ թէ Սփիւռքում)

Համագումարն գործօն ընթացքի մէջ դնելու դէպքում, առաջարկում եմ նաեւ թատերական հարցերին ու կառոյցներին վերաբերող հետեւեալ քսաներկու ենթաբաժանումները.

Ա. - Ընդհանուր տեսութիւն հայ թատրոնի պատմութեան եւ աւանդութեան՝ ժամանակաշրջանների բաժանուած (ներառեալ թատերական արտայայտչաձեւերի բոլոր տեսակներն ու նիւղերը օր.՝ բանաւոր, գրաւոր, գիւղական, քաղաքային, տիկնիկային, դերասանական, մանկական եւայլն).

Բ. - Ժամանակակից հայ թատրոնի գլխաւոր խնդիրները.

Գ. - Հին և նոր թատերական արուեստն ընդհանրապէս եւ նշանաւոր թատերական բարենորոգիչների հայեացքները (թէ միջազգային եւ թէ հայկական).

Դ. - Հայ Թատրոնի յետամնացութեան պատճառները.

Ե. - Պետական թատրոնի հասկացողութիւնն ու դրա ձեւերը.

Զ. - Ոչ-պետական (մասնաւոր) թատրոնի հասկացողութիւնն ու դրա ձեւերը.

Է. - Թատրոնն իբրեւ էական մշակութային երեւոյթ՝ Հայաստան - Սփիւռք իրականութեան մէջ.

Ը. - Թատերական արտադրութեան ձեւերը (պետական եւ մասնաւոր) եւ դրանց նիւթական ու տնտեսական միջոցներին կապակցուող հարցերը.

Թ. - Տեղը եւ թատրոնը (ներառեալ գիւղ, քաղաք, փողոց, հրապարակ, շէնք, միօվայր եւայլն).

Ժ. - Հանդիսատեսը.

Ի. - Խաղացանկ (ռեփէրթուար).

Լ. - Դերասան.

Խ. - Խմբավար (բեմադիր).

Ծ. - Արտադրիչի, հեղինակի, բեմադրի, դերասանի եւ միւս թատերական գործիչների պայմանային օրինաւոր յարաբերութիւնների եւ կարգավիճակների հարցը՝ մի խաղ բեմադրելու ընթացքում եւ դրանց առընչուող թատերական բարոյագիտութիւնը (էթիք).

Կ. - Թատերական գործիչների խմբեր.

I - Սիրողական (amateur)

II - Մասնագիտական (professionnel)

I և II-ն ունեն հետեւեալ խմբաւորումները՝

ա) հեղինակների
բ) բեմադիրների
գ) դերասանների
դ) երաժիշտների (թատերական)
ե) ձեւաւորողների (թատերական նկարիչներ)
զ) տեխնիկական կազմերի
է) արտադրիչների:

Հ. - Հայ թատերական գործիչների ընդհանուր միութիւն եւ դրա վարչութեան կանոնադրութիւնն ու գործունէութիւնը.

Ձ. - Թատերական արուեստի զարգացման եւ նրա գործիչների նիւթական եւ բարոյական ապահովութեան հարցերը.

Ղ. - Թատերական հետազօտութիւններին, զեկոյցներին (քրոնիկներին), քննադատութիւններին եւ պատմաբաններին առընչուող հարցերը.

Ճ. - Թատերական գրադարան.

Մ. - Թատերական թանգարան.

Յ. - Թատերական կապերի եւ տեղեկատուութեան գրասենեակ:

Ն. - Թատերական կրթական զանազան կառոյցները (համալսարան, ինստիտուտ, աշխատանոց, դըպրոց եւայլն).

ՑԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԵԱՑՔԻՑ ՑԵՏՈՅ, փորձառութեանս բերումով, անձամբ կանուխ եմ համարում մանրամասնօրէն խօսել ու գրել այս ենթաբաժանումների մասին: Հետաքրքրուած եմ նախ իմանալու Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան կեցուածքն ու պատասխանը, ապա Թատրոնի մարզում՝ թէ գործող եւ թէ պարապութեան մատնուած անհատների ու կառոյցների պատասխանատուների կարծիքներն, ինչպէս նաեւ Սփիւռքեան մշակութային ու քաղաքական կազմակերպութիւնների պատասխանատուութիւնն ու դիրքը՝ ի հարկէ եթէ դրանք գոյութիւն ունեն եւ ծառայում են ազգային սահմաններից դուրս, իբրեւ մեր հաւաքական կեանքին կից, շինիչ մտահոգութիւններով, երեւոյթներով ներշնչուած ու տոգորուած, ճշմարիտ կառոյցներ:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

1994, Յուլիս 4

Համաձայն լինելու դէպքում՝ հայ մամուլի խմբագիրներից խնդրում է արտատպել:

ԵՐԵԿՈՅԹ, ՈՐ ՆՊԱՏԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌԷՐ

Աշխարհի մը մէջ ուր հետաքրքրութիւնները ամէն օր նորանոր նիւթերու, մարզերու կողմէ կը գրաւուին, մեր իրականութեան հանդէպ անտարբերութեան երեւոյթը դժգոհութեան ընդհ. պատճառ է: Եթէ մէկդի ձգուի պարտախաղի եղանակներու հայերէնանման բառեր յարմարցուած երգիչներու եւ խորաված - օդի զոյգին չհինցող հմայքը, գլխաւոր բացառութիւնը Արցախն է որուն առջեւ տեղի կուտայ անտարբերութիւնը: Մարդիկ կ'երթան թարմ լուրեր, կամ հաւանօրէն նաեւ ապահովութիւն ներշնչող տուեալներ ակնկալելով: Ու երեկոյթներու աւարտին նոյնիսկ եթէ յուսախաբութիւնը ըլլայ տիրապետող զգացումը, անտարբերութիւնը չի յաջողիր - գոնէ առ այժմ - հող շահիլ Արցախէն:

Այս մասին մտածելու առիթ մը եղաւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան Յուլիս 1-ի երեկոյթն ալ որ ծանուցուած էր որպէս տեղեկատուութեան ժողով: Կազմակերպիչը՝ «Ինքնորոշուած Արցախի զօրակցութիւն»ը յայտարարած էր Արցախի Եւրոպայի Խորհրդարանի ներկայացուցիչ Վարուժան Գրիգորեանի ներկայութիւնը որպէս օրուան հիւր, վերապահութեամբ յայտնելով նաեւ Ղարաբաղէն պատասխանատուի մըն ալ ներկայութիւնը:

Շուրջ հարիւր հոգի լեցուցած էր սրահը ուր երեկոյթին բացումը կատարեց կազմակերպիչ միութեան նախագահը Խորէն Քէշիշեան ծանրանալով օժանդակութեան կարեւորութեան վրայ: Ըստ թէ ամիսը 2500 տոլար կը փոխանցէին, շուրջ հազար որբի ու հարիւր ծանր հիւանդի տրուելու համար: Շեշտեց կատարուած օգնութիւնը Թիրախին անկորուստ հասցնելու կարեւորութիւնը, այդ նպատակին համար ամէնէն վստահելին նկատելով Վ. Գրիգորեանի միջոցով կատարուած փոխանցումը:

Նոյն միտքը կրկնեց գլխաւորաբար նաեւ Վասիլի Աղաջանեան որ Ղարաբաղի ներկայացուցիչի հանգամանքով ներկայ էր երեկոյթին: Ան նախագահի խորհրդական է ու Լ.Ղ.Հ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Կարէն Բաբուրեանի հետ ներկայ եղած էր Ստրազպուրկի Խորհրդարանին ոչ անդամ երկիրներու յանձնախումբին նախաձեռնութեան, երկկողմանի հանդիպում ունենալով ազրբէջանական պատուիրակութեան հետ: Ալֆորվիլի երեկոյթին Վ. Աղաջանեանի կ'ընկերանար հայկական պատուիրակութեան թարգմանը Արսէն Մելիք Շահնազարով որ նաեւ խորհրդականն էր Արտաքին նախարարին:

Վ. Աղաջանեան ըսաւ թէ յատկապէս դուրսէն կատարուած օժանդակութիւնը կենսական իմաստ ունէր Ղարաբաղի համար: Այս կէտէն ետք, յայտնապէս, պատրաստուած չըլլալով նման լսարանի մը առջեւ խօսք առնելու, կամ անհրաժեշտ նկատելով պնդել թէ նոյնիսկ Հայաստանի ճամբով ղրկուածը ամբողջութեամբ չի հասնիր իրենց, քանիցս կրկնեց թէ ամենայն ապահովութիւն ունենալու համար պէտք է Վ. Գրիգորեանի միջոցով կատարել ամէն օժանդակութիւն:

Վ. Աղաջանեան խօսեցաւ նաեւ Ստրազպուրկի իրենց հանդիպումներուն մասին, յատուկ գոհունակութեամբ շեշտելով որ առաջին անգամ երկու պատուիրակութիւնները նստած էին դէմ առ դէմ ու իրարու ներկայացուցած իրենց տեսակէտները, պահանջները:

Ապա հարցումներու բաժին մը յայտարարուեցաւ որուն ընթացքին կրկին գըլխաւոր թեման եղաւ պնդումը թէ Ղարաբաղի օժանդակութեան ամէնէն վստահելի ձեւը անոր ներկայացուցիչ Վ. Գրիգորեանի միջոցով կատարուածն է. այս նիւթը պատճառ եղաւ նոյնիսկ անտեղիօրէն երկար ու աւելորդ վէճերու ու հետաքրքրութենէ բոլորովին զուրկ երկարապատում «հարցում»ներու:

Երեկոյթին ուր սփիւռքեան հատուածը առիթը կը գտնէր ղարաբաղցի ղեկավար մը լսելու, կարելի էր անպայման աւելի միջուկով յայտագիր մը պատրաստել. մանաւանդ անվայել էր, ներկաներու որոնց մէջ էին քաղաքապետ Ռ. Ռուքէ ու առաջնորդ Ներսէս Ծ. Վրդ. Փաբուճեան, համբերութիւնն ու հետաքրքրութիւնը օգտագործել, անվստահութիւն սերմանելու համար այլ կազմակերպութիւններու եւ Հայաստանի պատկան իշխանութիւններու հանդէպ: Ի վերջոյ, օժանդակութեան հարցը ցաւալի շատ կողմեր ունի շատերու համար ու ընդունելի չէ որ կազմակերպութիւն մը, իշխանութիւն մը վստահութեան բարենիշ մը ձգտին, միւսները վարկաբեկելու ճամբով: Ինչպէս ամէն մարզի մէջ, հոս ալ, կա՛յ ընելիք ուրիշ բան, բազմութիւններու հաւատքը վայելելու համար...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Մառի Աթմաճեան անոր եղերական մահուան մէջէն առեղծած է գեղեցկութիւններ. պսակը որ կը հիւսէ նորատի կինը, հաւաքած կոկոնները շուշաններու որոնց վրայի արեւը կ'ըլլայ ներդաշնակութիւն եւ Գողգոթան կը սփռէ իր սրբութիւնը:

Երբ տակաւին երախայ, տարագրութեան արհաւիրքի սեւ օրերուն, բարբարոս չավուշին խարազանէն խուսափելու համար, Եփրատի ալիքներուն վրայ, ահարկու վտանգին անգիտակից, պզտիկ Մառին կառչած իր մօրկանն ու եղբօրը, կ'ընդունէր ճակտին վրայ փրփուրներ սպիտակ, կ'ընդունէր զանոնք իբրեւ նարօտ մատաղ ճակտին: Ան իր Գողգոթան էր և այդ պահը, ճգնաժամային պահը եղաւ երկու երախաներուն Մառին ու Գեղամին, որոնք չէին գիտեր թէ փրկութեան կ'երթային թէ մահուան: Ու երբ հասան միւս գետափը ազատարար, հոն այլեւս անոնք մկրտուած էին տառապանքի աւազանին մէջ ու տառապանքը տաղանդի համբոյրը տուաւ իրենց:

Այն ստուերով ու արեւով, մութով (վիշտին մութը) ու ճառագայթով հիւսուած տաղերուն մէջ, զօրս քոյրը կը ձօնէ եղբօրը, անոր յիշատակը չէթ առ չէթ կուզայ ողողել մեր սրտերը արփիափայլ ցօղի կայլակներու հանդոյն:

Քերթողուհին որ գիտէ նաեւ երգել դիւթահրաշ իր հայրենիքը, գիտէ հըրճուիլ վերազարթումովը հայրենի փառքին, միշտ սակայն իր էութեանը խորը կը պահէ եւ պիտի պահէ տարապայման ցաւը անմխիթար կորուստին, որ ցնցած էր իր կեանքը:

Իր զմայլելի ոտանաւորներուն մէջէն ցոլափայլող քերթողական հուրը խունկն է որով կը սնանի բանաստեղծ եղբօրը հոգին:

... Վերածաղկո՛ւմ:

Սրտապնդող լուրեր մեր պաշտելի հայրենիքէն:

Ա՜հ, այն բոլոր մտահոգութիւնները, երտադողերը, սարսափները զորս ունեցած էինք իրեն համար, այն հոգեբուխ աղօթքները զորս ըրած էինք օրեր ողջոյն, որպէսզի ան մնայ անվթար, կենդանի, փնտռելով անոր մօտ յոյսի, փըրկութեան նշոյլ մը:

Ե՞րբ արձագանգները մեզի պիտի բերէին տենչացուած ցնծութեան երգերու չեշտերը:

Հիմա այլեւս գիտէինք թէ ռուսական մեծազօր բանակը իր հովանիին տակ պաշտպանած էր զայն: Գիտէինք թէ հայորդիները առիւծներու պէս կռուած էին, անոր թիզ մը հողն իսկ ոտնակոխ ընել չտալու համար: Հիմա ան, թէեւ արիւնաքամ, յոգնաբեկ, բայց իր լուսածիծաղ երկինքին տակ համակ ժպիտ, խայտանք էր:

Տառապած էր մեր երկիրը, տառապած իր նոր ուժերուն տարողութենէն վեր: Ի՜նչ փոյթ. հիմա իր ձիւնով ու արեւով շլացուցիչ լեռներէն կ'իջնեն ճառագայթներ ու կ'ողողեն դաշտերը արգասաբեր: Իր աղբիւրներէն կը հոսի նեկտար, իր մարդերուն մէջ կը պայթի աղամանդի հատիկներ եւ օդը կը թրթռայ երջանկութեամբ:

Իր վերազարթումի շողերով փողփողուն՝ ան պիտի նետէ դէպի մեզ կամուրջներ ծիածանէ. պիտի կարկառէ իր ծաղկասփիւռ թեւերը դէպի իր թափառայած զաւակները, պիտի ընդունի զանոնք՝ որոնց հոգին իր գրկին մէջն է, որոնց մեղքը իրն է, անոնք՝ որոնց սրտին ամէն մէկ տենչանքը իրն է, ու հրճուանքի մեծ սարսուռ մը կ'անցնի բաժանումին հեռաւորութեան անջրպետին մէջէն:

Ամէնուս սիրտը զեղուն է յուզումով այդ օրերուն: Երբ Ֆրանսացին կ'երգէ իր ազատագրուած հայրենիքը, մենք ալ, խեղճ տարաբուն ժողովուրդ, մեր էութեան բոլոր եռանդովը կ'ոգեկոչենք մեր քաղցր Հայաստանը, անոր պատկերը հըրաշագեղ, իր սարերով շողակնէ, ուր արփին կը ցոլափայլէ, իր երկինքով համակ լոյս, իր քարերով, որ կը շողշողան. մեր տեսիլքն է ցանկալի. կը ղրկենք անոր մեր հոգիին մասնիկները, փաթթըւած մեր անհուն կարօտին, ու կը սպասենք իր երկնային կոչին:

Եկայք, որդեակք իմ...

... Եւ յոգնած նուաղածուի մը պէս, լուռ գիշերին մէջ, ուր լամբարիս լոյսն իսկ ուժասպառ է այլեւս, իմ դրախտային հեռակայ հայրենիքիս վտակներուն կարկաչը, սաղարթներուն սօսափիւնը, անոյշ հովերուն շունչը, բեռնաւոր՝ վերակենդանացման խայտանքովը կուգան օրօրել իմ երազներս իբրեւ մեղեդի մը աստուածային:

1945

(Շար. 115 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

նի Մէլիհէ ճէվապըմտըբ»։ Նշենք որ յօդուածին որոշ հատուածները միայն թարգմանուած են սորեւ.–

Անդարայի մեծ քաղաքապետ Շէյխիւլխալամ Մէլիհ Պէյ Ա-Թէ-Վէ հեռատեսիլի յայտագրի ընթացքին իմ վրայ ալ թքեր է։ Չէի կրնար երեւակայել թէ արժանի մը հետ նոյն ճակատագիրը պիտի բաժնէի։ Ատկէ զատ, կարծես թէ իր թուքը չէ բաւեր, ուրիշներն ալ գրգռեր է որպէսզի իմ վրաս թքնեն։ Նոյնը ըրեր է Տուրկու Աաէնայի դէմ։

Տուրկու եւ ես փողոցային լաճերու այսպիսի վերաբերումին վարժուած չենք։ Օրինակի համար, երկուքս ալ, նոյնիսկ եթէ երբեմն իրարու հետ համակարծիք չըլլանք, գիրար կը յարգենք։ Երբեք գիրար չվարկաբեկեցինք մինչեւ այսօր։ Բայց Մէլիհ Պէյին այս անարգական վերաբերումին չատեր արդէն արժանի պատասխանը տուեր են։

Դուք ալ ողջ եղէք, Մէլիհ Պէյ։ Ճիգ վատնեցիք որպէսզի մենք խեղդուինք թուքի ծովու մէջ, բայց ատոր փոխարէն արժանացանք սիրոյ հեղեղի մը։ Ասիկա ալ մեզի ցոյց տուաւ թէ որքան սիրուած ենք եղեր եւ որքան նեցուկ կը գտնենք ուրիշներէն։

Այո՛, յանցանքս շատ մեծ է։ Ինչո՞վ կ՚ամբաստանուիմ։ Հայ ըլլալով։

Ա՜խ Մէլիհ Պէյ։ Շատ մի՛ վստահիք ձեզի լուր բերող ձեր մարդոց։ Նախ, ըստ իսլամ կրօնքին, որ էական կը նկատէ միայն հայրը, ես ալ առնուազն ձեզի չափ մահմետական եմ։ Թէ Աստուծոյ յարկին վրայ մեզմէ ո՞վ աւելի ընտիր ու ընդունելի պիտի նկատուի, այդ մասին ոչ դուք կրնաք վճիռ արձակել, ոչ ալ ուրիշը։ Ատիկա միայն Ալլահին գիտնալիք գործն է։

Մայրս Հայ է եւ որեւէ թշնամութիւն չունի ո՛չ մահմետականութեան, ո՛չ որեւէ կրօնքի, եւ աչ ալ անհաւատներու նկատմամբ։ Այսինքն ձեզմէ աւելի հաւատացեալ է։ Աւելի շատ կը հաւատայ։

Ան իր հաւատքը սահմանուած է Աստուծոյ իրմէ ուզածով եւ կը շարունակէ կատարել իր պաշտամունքը։ Այսինքն չէ անոնցմէ՝ որոնք կրօնքը քաղաքական նպատակներու կը ծառայեցնեն եւ թշնամութիւն, ատելութիւն կը սերմանեն։

Այո՛, կը կրկնեմ, մայրս Հայ է։ Ասիկա, առանց որ ուրիշ մէկը ինծի հարցնէ, ես տարիներ առաջ կուրծքս ուռեցնելով յայտարարեցի հրապարակաւ։ Մեր կրօնքին համաձայն, Հայ ըլլալը չէ՛ որ մեղք է, այլ իր ինքնութիւնը ուրանալը։ Մնաց որ Հայ ըլլալն ալ բնաւ յանցանք կամ մեղք չէ։

Իմ մայրս ալ բոլոր մայրերու չափ սրբազան է։ Եւ որպէս Թուրքիոյ Հանրապետութեան հայրենակից մը, ան առնուազն ձեզի չափ հայրենասէր է։

ՊԱՐՈՆ ԹԻՒՔԻՒՐԻՒՔՃԻՒՊԱՇԸ, ՓՔՔ- էն ՁԵՐ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ Ի՞ՆՉ Է

Մինչ ՓՔՔ կը ջանայ այս երկրին մէջ Թուրք - Քիւրտ պառակտում մը յառաջացնել, ձեր մտայնութիւնն ալ կը ջանայ ժողովուրդը երկուքի բաժնել որպէս մահմետական եւ ոչ-մահմետական։ Նըպատակը յայտնի է։ Այսպէս կամ այնպէս, երկիրը պառակտել եւ Պետութիւնը փլցնել։ Արդեօք զիպուածո՞ւ է որ Հարաւ Արեւելեան նահանգներու մէջ ՓՔՔ-ի քուէները ձեր վրայ կեդրոնացան։ Ինծի այնպէս կը թուի որ գաղտնի գործակցութիւն մը ունիք դուք։

Քրիստոնեայ, Հրեայ կամ մահմետական։ Միաստուածեան բոլոր կրօնքները նոյն Ալլահը կը պաշտեն։ Ալլահին ղրկած գիրքերուն կը հաւատան։ Դուք ո՞վ էք որ Աստուծոյ կրօնքներն ու անոր ղրկած գիրքերը սխալ կամ պակասաւոր կը գտնէք։ Ըստ ձեզի, կարելի՞ է որ Ալլահ սխալներ ընէ, թերութիւններ ունենայ։ Եթէ այդպէս կը կարծէք, գիտնաք որ մեծ մեղք կը գործէք։ Ձէ, եթէ այդպէս չէք մտածեր եւ կրօնքը կը գործածէք ձեր քաղաքական նպատակներուն ի շահ, եւ մաքուր մարդոց հաւատքը կը շահագործէք ձեր չիլ նպատակներուն համար, այն ատեն աւելի մեծ մեղք կը գործէք։ Որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, մահմետականութիւնը միւս կրօնքներուն դէմ չէ, այլ կռապաշտութեան, անհաւատութեան դէմ է։ Գուրանը Քէրիմին մէջ միւս կրօնքներու հաւատացեալներուն դէմ ոչինչ կայ, այլ անհաւատներուն դէմ դատապարտութիւններ կան։

Մարդոց անունները, կրօնքները, ազգութիւնն ու ցեղը կը կազմաւորուին անոնց կամքէն անկախ կերպով։ Ասոնք, ծնունդին հետ միասին ինքնաբերաբար

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէր եւ Տիկին Ցարէթ Ցարութիւնեան ի յիշատակ Տարօնի նահատակներուն 1000 փրանք։

Ռոզա Տակառեան, Սիրիլ Հարրութլեան ի պաքալորէայի քննութիւններուն յաջողութեան ուրախ առիթով, 1000 Ֆր.։

Համակիր մը առ ի գնահատութիւն Վարդգէս Պետրոսեանի յօդուածին («Ցառաջ միտք եւ արուեստ», Ցուլիս 3) 500 փրանք։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Մարգարեանի մահուան քառասունքին առթիւ, քոյրը Մարիճա Պօղոսեան (ծնեալ՝ Մարգարեան, էքս – ան – Փրովանսէն), եւ իր զաւակները Մինաս եւ Իրմա 1000 Ֆր. կը նուիրեն Լիոնի Փափազեան – Մարգարեան դպրոցին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Ցառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է (Յունիս 22), Տիկին Աղաւնի Օհանեանի մահուան առիթով.–

Թոռները՝ Պրինօ, Սօֆի, Սէլին, Վանէսա, Օռէլի, Շառլօթ 1000 Ֆր., Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մանուկեան, Պր. Նուպար Մարզավանլեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Գամպուրեան 200-ական Ֆր., Պր. Միհրան Քէչիչեան, Տիկին Գալուստեան, Տիկին Թուպատեան, Պր. Վարդգէս Օհաննիսեան 100-ական Ֆր.։

Համազգային Դպրոցին. - Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 1000 Ֆր.։

Հայաստանի Որբերուն. - Տիկին Աթէշեան 200 Ֆր.։

Ալթիթիւտին. – Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մանուկեան 300 Ֆր.։

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օննիկ Ալթունեանի մահուան տարելիցին առթիւ 400 փրանք (Շաւիլէն) Տիկին Ս. Պարոնեանէ։

գոյութիւն ունեցող բաներ են։ Շատ քիչեր են որ աւելի վերջ իրենց անունը, կրօնքը ազգութիւնը, նոյնիսկ սեռը կը փոխեն։

Ինչպէս որ դուք, երբ աշխարհ եկաք, առանց որ մէկը ձեր կարծիքը հօշափէ, մահմետական եղաք, ուրիշներն ալ, առանց որ իրենց կարծիքը առնուի, տարբեր կրօնքներու պատկանեցան։ Եթէ այստեղ փոքրիկ դիպուած մը դեր կը կատարէ, ատիկա ձեզ աւելի բարձր ու տարբեր կրնա՞յ դարձնել։

Ես ձեզի հետ որեւէ խնդիր չունիմ։ Ես միայն ձեր մտայնութեան է որ դէմ կուգամ։ Դուք եւ ձեր մտայնութիւնը բաժնողները, խնդրեմ, հրաժարեցէք ձեր այս կեցուածքէն, որոնցմով յարձակողական ու փրփրալից ձեր բերաններէն թուքեր կ՚արձակէք։ Դուք ձեզ ցոյց մի՛ տաք որպէս մահմետականութեան միակ ներկայացուցիչը։ Ասիկա մահմետականութեան համար դէշ քարոզութիւն մըն է։ Մենք մեր օտար բարեկամներուն ի զուր կը ջանանք բացատրել որ մահմետականութիւնը որքան խաղաղասէր ու ժամանակակից կրօնք մըն է, այդ օտարականները ձեր նմանները տեսնելով կը հըրաժարին մեզի հաւատալէ։

Ձմոռնամ ըսելու որ իմ հայրս ալ Ձէրքէզ է։ Այսինքն Կովկասցի կը նկատուի։ Ուրեմն Կովկասի մէջ ապրուած հակամարտութիւնը Թուրքիոյ մէջ սիրոյ միասնութեան վերածուած է եւ ես ատոր մէկ բաղադրութիւնը կրնամ նկատուիլ։

Փաստաբաններս ըսին որ ձեզի դէմ կրնամ դատ բանալ յայտագրի ընթացքին ինծի ձեր ըսածին համար։ Բայց ես կը ներեմ ձեզ։ Այնպէս պիտի նկատեմ որ այդ խօսքերուն մէջ ձեր ըսել ուզածը այդ չէր։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FRANCE 2

Dimanche 10 Juillet à 9h30 Programme spécial sur l'Eglise arménienne catholique. Reportage filmé au Liban sur le Patriarcat et le couvent N. D. de Bzommar, complété par la messe solennelle célébrée en la Cathédrale Ste Croix de Paris le 20 / 02 / 94.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԳԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10
ԺԱՄԸ 12·30– էն ՄԻՆՉԵՒ 22·30

1. - Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։
2. - Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։
3. - Հետաքրքրական զանազան խաղեր ու ժամանց։
4. - Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։
5. - Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։

Մասնակցութեամբ՝
«ԱՆԻ» Նուագախումբին
Մուտքը ազատ է։

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

OFFRE SPÉCIALE
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
2 600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 10, Վարդավառ է՝ Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ծանօթ. - Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, Բ. Օր վարդավառի, Յիշատակ է Մեռելոց։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 10 Վարդավառի Տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Յուլիս 10, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Կիրակի, Յուլիս 10, ժամը 10-ին, Ս. Ռաֆայէլի Հայոց Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Յաւարտ պատարագի տեղի կ՚ունենայ հացկերոյթ ՀՕՄ-ի ճաշարահին մէջ։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

● **JEUDI 14 JUILLET :**
SOIREE DANSANTE
à partir de 18 heures à la M.C.A.V., en compagnie de l'Orchestre *Artsakh*. Ambiance arménienne — Entrée 30 F.

● **DIMANCHE 17 JUILLET**
La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

● **DIMANCHE 24 JUILLET**
Fête du *KHANASSOR* à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *Artsakh* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.368 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.368

ԱԼԻԵՒ ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Ազրպէյճանի նախագահ Հայտար Ալիեւ Սաուտի - Արաբիա կ'երթայ Շաբաթ, Յուլիս 9-ին, պաշտօնական այցելութեամբ: Իրեն կ'ընկերակցի բազմանդամ պատուիրակութիւն մը՝ ներառեալ մասնագէտներ տնտեսական, առեւտրական եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ

«ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԱՍԻՆ

կառուցւում է Վայք - Սարաւան աւտօճանապարհը
4 ՅՈՒԼԻՍԻ 1994 Թ.

«Հայաստան» Հիմնադրամի «Զանգեզուր» ծրագրով նախատեսուած է Երեւան - Մեղրի աւտոմայրուղու երեք՝ Վայք - Սարաւան, Հալիձոր - Տաթեւ եւ Գորիս - Տաշտուն հատուածների նախագծումն ու շինարարութիւնը, որը կենսական կարեւորութիւն ունի Հայաստանի եւ Իրանի միջեւ բեռների փոխադրման համար: Վայք - Սարաւան եւ Հալիձոր - Տաթեւ ճանապարհահատուածների նախագծային աշխատանքներն ու դրանց փորձաքննութիւնը աւարտուած է: Դրանք դառնալու են համաշխարհային ստանդարտներին համապատասխանող երրորդ կարգի ճանապարհներ, որ ապահովում են նուազագոյնը բեռնափոխադրումների համար: Երկու նախագծերն էլ ներկայացուած են մրցոյթի, որով կ'ընտրուի կառուցող շինարարական կազմակերպութիւնը:

Վայք - Սարաւան ճանապարհահատուածը նախատեսուած է կառուցել երկու փուլով: Առաջին փուլով կառուցւում է Սարաւան գիւղը շրջանցող 1,3 քմ. հատուածը, որը զգալիօրէն կը փոքրացնի երթեւեկելի մասին թեքութիւնը: Նախատեսուած է նաեւ ձնապաշտպանական շերտերի կառուցում: Երկրորդ՝ 19,2 քմ. հատուածի նախագիծը պատրաստ է եւ շուտով կը դրուի մրցոյթի:

Վայք - Սարաւանի Սարաւան գիւղը շրջանցող հատուածի շինարարութիւնը սկսուել էր անցած տարի: Այսօր արդէն կատարուած է ծրագրով նախատեսուած աշխատանքների 70 տոկոսը: Ջրահեռացման համար կառուցուած են կամրջատիպ մէկ խողովակ եւ երեք փոքր չափի խողովակներ: Երկու ձնապաշտպանական շերտերից մէկն արդէն կառուցուած է, միւսի աշխատանքները ընթանում են եւ կ'աւարտուեն Սարաւան գիւղը շրջանցող 1,3 քմ. հատուածի հետ այս տարուայ աշնանը: Այս հատուածի ընդհանուր արժէքը 382.775 ամերիկեան տոլար է:

Սարաւան գիւղը շրջանցող հատուածի կառուցմամբ զգալիօրէն կը հեշտանայ ծանր բեռնատար մեքենաների երթեւեկութիւնը եւ դա առաւելապէս կը զգացուի ձմրան ամիսներին, երբ անցած տարիներին սովորաբար ձնահոսքերից փակւում էր Մեղրի - Երեւան աւտօճանապարհի հէնց այդ հատուածը՝ Հայաստանի հարաւային շրջանները գցելով տեւական մեկուսացման մէջ:

Շինարարական աշխատանքները կատարում է Եղէգնաձորի ճանապարհաշինարարական շահագործման ձեռնարկութիւնը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՓՈԼԻԻ մէջ, Յուլիս 8-ին կը բացուէր «Ժէ - 7»ի 20-րդ վեհաժողովը, այլ խօսքով աշխարհի եօթը ամէնէն հարուստ երկիրներու հաւաքոյթը, որուն այս անգամ պիտի մասնակցի Ելցին: Հիմնադրութեան ատեն այս ակումբին անդամները հինգ էին միայն (Միացեալ Նահանգներ, Ճափոն, Գերմանիա, Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա), ապա՝ աւելցած են Գանատա եւ Իտալիա: Այս ժողովին համար ընտրուած վայրն ալ խորհրդանշական կը դառնայ, քանի Նափոլի Գամոռայի (մաֆիա) քաղաքն է եւ հինգ ամիսներու երկայնքին հսկայ աշխատանք տարուած է նոր դիմագիծ մը տալու համար իրեն: Հազարաւոր բանուորներ օրն ի բուն աշխատած են, այդ ամբողջը 50 միլիառ լիռ (160 միլիոն Ֆր.) արժած է, բայց, հրաշքը գործուած է եւ Նափոլի նոր «կուսութիւն» մը առած է: Ժողովը կը գումարուի քաղաքին կեդրոնը՝ Փալածծօ Ռէալէ, պատմական շէնք մը, բարձրացած ԺԷ. դարուն Սպանիոյ Փիլիպպոս Գ. արքային համար: 8000 ոստիկան կը հսկեն ապահովութեան, 3500 լրագրողներ կը հետեւին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ճէնժէն նաւահանգիստը խարիսխ նետած սարտենական նաւու մը եօթը նաւաստիները մորթուած են Ջոբեքշարթիէն հինգշաբթի (Յուլիս 6/7) լուսնալիք գիշերը: Նաւը հացահատիկ կը փոխադրէր եւ նաւաստիները կը քնանային երբ իսլամապաշտ խումբ մը խուժած է: Իտալիա քննութիւն պահանջած է: Այս նոր սպանդով, 44-ի կը հասնի սպաննուած օտարներու թիւը:

ԵՄԷՆԻ հարաւային իշխանութիւնները խոյս տուին երբ Ատէն ինկաւ հիւսիսային ուժերու ձեռքը: Յուլիս 7-ին, նախագահ Սալեհ յաղթած էր ամսուան մը պաշարումէ եւ եղբայրասպան կռիւներէ ետք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ պաշտօնազրկեց Ընդհանուր Տեղեկատուութեանց (Ռանսըննըման ժենեռօ) երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներ. մէկը՝ Գլօտ Պարտօն որ ընդհ. տնօրէնն էր եւ գլխաւոր մարզպան՝ Գլօտ Միշըլէն: Այս ձեւով Փասքուա կ'ուզէ մեղմացնել ընկերվարական կուսակցութեան ընդվզումը իրենց դոնփակ նիստին ունկնդրութեան պատճառաւ: Ըստ ոմանց, Փասքուայի պատրուակ ծառայած է այս խնդիրը, վերակազմակերպելու համար ոստիկանութեան այդ ճիւղը, որուն պաշտօնն է լուսաբանել կառավարութիւնը կուսակցութեանց գործունէութեան մասին: Փասքուա միշտ կը մերժէ «քաղաքական լրտեսութեան» մեղադրանքը որ կ'ըլլայ այս առթիւ:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ, հրդեհները աւեր գործած են վերջին օրերուն, թէ մարդկային թէ նիւթական դետնի վրայ: Ցարդ 19 հոգի մեռած է, միջերկրականեան ափին ամբողջ երկայնքին: Հրոյ ճարակ եղած են 110 հազար հեկտար երեք օրուան մէջ եւ հրդեհները կը տարածուին հինգ շրջաններու մէջ, ժամական մինչեւ 6 քմ. արագութեամբ: Փոխ-վարչապետին համաձայն, վերջին 30 տարիներու ամէնէն ծանրակշիռն է: Առջի օրն ալ ջրատար օդանաւ մը որ Փորթուկալէն եկած էր օժանդակելու հրդեհին դէմ պայքարին, բախած է կրակ առած բլուրի մը, Ալիքանթ եւ անձնակազմին հինգ անդամները մեռած են:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ վերջնապէս թաղեց «ընկերային Թի - Վի - Ա»-ի իր ծրագիրը, համոզուելէ ետք որ ան պիտի կասեցնէ ըսպառումը եւ ուրեմն վնասէ աշխատանքին:

ՄԱԿ-ի ուժերու մաս կազմող մօտ 1400 Թուրք զինուորներ կեդրոնական Պոսնիա հասած էին եւ 10 օր է կը սպասէին որ կարենան ձեռնարկել իրենց պաշտօնին Սփլիթի խրուած նաւահանգիստին մէջ: Սկսած են յառաջանալ Զենիքայի եւ Կականժի ուղղութեամբ. այս զօրագունդը երբեք շփման մէջ պիտի չըլլայ Սերպերու հետ, որոնք բացարձակապէս մերժած էին որ Թուրքեր ըլլան ՖՈՐՓՐՈՆԻԻ-ի (ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ուժեր) ծոցը: Այս թշնամանքը հետեւանք կը նկատուի օսմանեան չորս դարերու տիրապետութեան Պալքաններու վրայ Կոսովոյի 1389-ի յաղթանակէն ետք, որ վախճանն էր սերպ անկախութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը յայտնած է թէ երկրին մէջ կրնայ ազատ ձգուիլ քրտերէնի ուսուցումը: Ան շեշտած է թէ պետական վարժարաններու մէջ եւ հեռատեսիլէն միակ գործածելի լեզուն թրքերէնը պէտք է ըլլայ: Թուրք մամուլը հաւանական կը նկատէ որ նման լայնախոհութիւն ցոյց կը տրուի նաեւ չէրքեզերէնի, լազերէնի նման փոքրամասնութեանց լեզուներու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սպայակոյտի նախագահը որպէս Ալիեւի հիւրը Պաքու գացած ու հոն յայտարարած է թէ պիտի շարունակուի իրենց զօրակցութիւնը Ազրպէյճանի եւ թէ արդէն ազրպէյճանցի զինուորներ, սպաներ Թուրքիոյ մէջ կը մարզուին, իսկ Թուրք սպաներ Ազրպէյճանի մէջ կը գործեն: Զօրավար Կիւրէշ ըսած է նաեւ թէ պատրաստ է թրքական ջոկատ մը որ իբրեւ միջնադիր ուժ ի հարկին պիտի ղրկուի Ղարաբաղ:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, ուր ջերմաստիճանը 40ի հասած է, ապականութիւնը աղէտալի համեմատութիւններ առած է եւ Յուլիս 6-ին, 156 հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են եւ երթեւեկը արգիլուած է քաղաքին կեդրոնը:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

-- Եա՛ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ կըլլէինք հազարաւոր բերաններէ, ամէն տարի այսօր: Տարինե՛ր առաջ,...

Վարդավա՛ռ էր, եւ վարդի պէս կը վառէին բոլոր դէմքերն ու հոգիները: Կը ցնծային մինչեւ անգամ Քիւրտն ու Քըրտուհին, «լօ լօ»ներ արձակելով եւ խումբ խումբ ուխտի երթալով Ս. Կարապետ: Անշուշտ քրիստոնէական «սուրբ»ը չէր որ կը բոցավառէր հոգիները, այդ սարալանջին վրայ:

Ուրի՛շ ոգի մը, հեթանոսական տենդերու խոյանքն էր որ կը սաւառնէր այդ պուրակներուն եւ անտառներուն մէջ, անծայրածիր լեռնաշխարհի մը դիմաց, Տարօնի ծիծղուն դաշտն ի վեր:

Եւ իսկապէս, հեթանոսական ոստան մըն էր «Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը», իր շրջապատով, պուրակներով, պարիսպներով, մեհեաններով, դամբարաններով կամ աղբիւրներով:

Ո՞վ չէ լսած կաղ դեւին հէքեաթը, -- իբրեւ խօսուն դրուագ մը Գրիգոր Լուսաւորչի հալածանքին՝ հեթանոսութեան դէմ:

Ո՞վ չէ համակուած անհուն խանդաղատանքով, լսելով դեռ ուրիշ «կռապաշտական» պատմութիւններ, կամ դիտելով, անվերջ դիտելով մնացորդները քարուքանդ փառքերու:

Կանգնած Ս. Կարապետի ո՛րեւէ մէկ անկիւնը, ծառի մը տակ, պուրակի մը մօտ կամ քիչ մը անդին՝ Գէորգ Չաւուշի եւ Անդրանիկի անտառին ափը, ձեր հոգին թեւ կ'առնէր, կը սլանար դէպի անցեալը, եւ մեր իսկական պատմութիւնը կը կարդար ամբողջ համայնապատկերին մէջ:

Ու ձեր աչքերը կ'ուզէին ճեղքել գետինը, սարալանջին ամէն մէկ հողակոյտը, գտնելու համար ինչ որ թաղուած էր անոնց տակ, քրիստոնէութեան բարբարոսներուն կողմէ:

Ոչ եւս է, այսօր, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը: Եւ կարմիր է, այսօր, Վարդավառը, որովհետեւ՝ այդ օրն էր որ ողջ -- ողջ գերեզման դրին նաեւ Տարօնի ժողովուրդը: Ե՛ւ լերան ե՛ւ դաշտի բնակիչը:

1915-էն առաջ, ամէն տարի այս օրը, Տարօնի ժողովուրդը ծիծաղ էր եւ յորդահոսան ալիք մը կենսունակութեան, ինչպէս ծաղիկները իր լեռներուն եւ դաշտերուն:

1915-էն ասդին, նոյն արի ժողովուրդին ցիրուցան մնացորդները Վարդավառի ջուրին տեղ արցունք է որ կը ցանեն, երկիրէ երկիր, եւ իրենց շքեղ ծաղիկներուն փոխարէն, արուեստական խունկն է որ կը փնտռեն տունէ տուն:

Ինչպէս միւս բոլոր մնացորդները, որ անյնչացան Վարդավառէն առաջ կամ վերջը...

Եւ սակայն, դուն կաս, Տարօն, ինչպէս են Բարձր Հայքը, Վասպուրականը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը, Սեբաստիան, Բաղէշը, Կիլիկիան եւ միւսները:

Երկու սերունդով կոտորուած եւ մսացեալով ցիրուցան, դուն կաս իբրեւ կենդանի մէկ մասնիկը ժողովուրդի մը որ չուզեց տալ իր գլուխն ու մէջքը, որ լծեաւ ուշ արթնցաւ, բայց գիտցաւ գտնել զարնողին, եւ ստեղծել խարիսխ մը, կըռուան մը, մեկնակէտ մը վաղուան համար:

Տարբեր պարագաներու մէջ, Վարդավառը կրնար դառնալ քու կարմիր Կիրակիդ -- հայկական իմաստով -- փոխանակ վերածուելու սգատօնի մը:

Եւ սակայն, ահա քու մնացորդներն են որ կ'աղաղակեն, այս պողոտաներուն վրայ եւ ամէն տեղ, -- Աշխատէ որ սուգի օրը վերածուի յաղթանակի:

Որովհետեւ, իբրեւ լերան ու դաշտի զաւակ -- ինչպէս միւսները -- անոնք աշուղ Ջիւանիէն շատ առաջ գիտէին ու գիտեն.--

Փորձանք, հալածանք եւ նեղութիւն
ազգերի գլխից
Ի՛նչպէս ճանապարհի կարաւան՝
կուգան ու կ'երթան.
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ,
ոչ տկարը տխրի,
Փոփոխակի անցքեր զանազան
կուգան ու կ'երթան:

Ո՞վ կրցաւ չափել ձեր մէջ -- այս ամբողջ ժողովուրդին մէջ -- կուտակուած կորովն ու կամքը, որպէսզի համարձակէր արտասանել մահավճիռը, վերջնական ու անվերաքննելի:

Եւ ո՞վ համարձակեցաւ պատմութեան յանձնել մեզ, նոյնիսկ աշխարհասասան սպանդի ամէնէն կատաղի օրերուն, երբ վերը երկինքն էր, իսկ վարը՝ եաթաղան:

Մշեցի մօր համար չէ՞ր որ կ'երգէր բանաստեղծը.

Կարդալ -- գրել լաւ բան է,
բայց երբ կուգայ թշնութիւն,
հարցուցէք աշակերտին
վաթել գիտէ՞ նա արիւն

Տարօնը ստացա՛ծ էր այդ գիտելիքը -- արիւն թափել -- յանուն ազատութեան: Եւ եթէ ծանր վրիպումներ գործուեցան, ճակատագրական պահուն, այդ չի նշանակեր թէ այլեւս պիտի չունենանք ոչ Վարդավառ, ոչ ալ հայրենիք մը ամբողջական:

Մեր անդարձ մահավճիռը կը տրուի այն ատեն, երբ կը մոռնանք ե՛ւ Վարդավառ ե՛ւ Հայրենիք: Երբ կը դառնանք միջազգային բոշաներ, առանց դաւանանքի եւ առանց պատմութեան: Երբ հոգին կուտանք մեր սրբութիւնները, թերխաշ մարգանքը չփոթելով բուն գիտութեան հետ:

Ու մանաւանդ, երբ ոտքով ձեռքով մրցումի կ'ելլենք, բացուած ճեղքերը աւելի լայնցնելու խելայարութեամբ:

Թշնամին այդ օրը չի տեսներ, եթէ մենք սրտինք -- սրտի՛նք վերջապէս -- սանձ դնել մեր ներքին թշնամութեանց, որոնք արդէն հասած են պարհուրելի եւ անդարմանելի սահմանի մը:

Թող Վարդավառը ջուր ցանէ բոլոր անոնց կիրքերուն վրայ:

Շ.

1934, Յուլիս 8 (Վարդավառ)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԸ

Համադրեց՝ ՄԱՐԻՆԷ ՄԱՐՏԻՐԵԱՆ

Վարդավառը հայկական ժողովրդական տօն մըն է, որ նախաքրիստոնէական շրջանին ձօնուած էր հայ աստուածուհի Աստղիկին: Յետագային, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան իբրեւ պետական կրօնք հռչակումէն ետք, անիկա վերածուեցաւ Քրիստոսի այլակերպութեան - պայծառակերպութեան տօնին: Հայկական յետ — քրիստոնէական աւանդութեանց մէջ, Վարդավառը կ'աղերսուի նաեւ Նոյ Նահապետին եւ սուրբ գրային Ջրհեղեղին:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր Կտակարանի աւետարանիչներէն երեքը՝ Մարկոս, Մատթէոս եւ Ղուկաս, իրենց Աւետարաններուն մէջ կը պատմեն Քրիստոսի Այլակերպութեան մասին: Քրիստոս իր երեք աշակերտներուն՝ Պետրոսի, Յովհաննէսի եւ Յակոբոսի ընկերակցութեամբ կը բարձրանայ Թափօր լեռը, ուր անոր կ'երեւին Մովսէս եւ Եղիա մարգարէները: Քրիստոս կ'այլակերպուի, իսկ իր դէմքն ու զգեստները լոյս կը ճառաճանչեն:

Հայ մատենագիր Մովսէս Քերթող, Վարդավառ բառը կը ստուգաբանէ իբրեւ՝ արդ. առար: Յայտմաւուրքը իր կարգին բացատրութիւն մը կը հայթայթէ — «...Ի նորա աւի Վարդավառ, զի Քրիստոս ըստ նմանութեան վարդի՝ մինչ ի յայլակերպութիւն որպէս թէ վարդ ի կոկոնի էր, եւ յայլակերպիլն ի Թափօր՝ իբր թէ վարդ վառեցաւ»: Քրիստոսը վարդի կը նմանցընեն նաեւ Գրիգոր Տաթեւացին եւ Մխիթար Աբբահայրը:

Հետաքրքրական է Ստեփան Մալխասեանցի վարկածը, որ կ'ըսէ, թէ գուցէ Վարդավառը այդպէս կոչուած է «միմեանց վրայ վարդաջուր սրսկելու սովորութիւնից, որ յետոյ վերածուեց պարզ ջուր սրսկելու»:

ՆՈՅ ՆԱՀԱՊԵՏ ԵՒ ՋՐՀԵՂԵՂ

Հայկական աւանդոյթները կը նշեն, թէ Ջրհեղեղի աւարտին, Նոյեան Տապանը կը մօտենայ Վանի մօտ գտնուող Գրգուռ լերան: Նոյ կ'ըսէ. —

«Գրգուռ ա՛ռ զիս»:

Լեռը համեստօրէն կը պատասխանէ. —

«Գնա՛ ի Մասիս,
Որ մեծ է քան զիս,
Որ բարձր է քան զիս»:

Գարեգին Սրուանձտեանցի «Գրոց ու Բրոց» երկը կը շարունակէ պատմութիւնը. — երբ Ջրհեղեղը կ'աւարտի եւ Նոյ Նահապետը Մասիսի գագաթէն կ'իջնէ Նախիջեւան (Նախ - իջեւան), իր որդիներուն կը պատուիրէ իրարու վրայ ջուր ցօղել, որպէսզի Ջրհեղեղի յիշատակը անմոռաց պահպանուի: Վանի ժողովրդական աւանդոյթները կը պատմեն, թէ Վարդավառի տօնը, որուն ընթացքին երեխայ եւ ծեր, տղամարդ եւ կին, տան, փողոցներու եւ դաշտերու մէջ, գետերու ափին, աղբիւրներու եւ առուներու մօտ կուժերով իրարու վրայ ջուր կը թափեն, կամ զիրար կը սուզեն ջուրին մէջ, Հայաստանի մէջ ծնունդ առած է Նոյի ատենէն:

Մովսէս Խորենացիի կողմէ Նոյի հետ յիշատակուած Աստղիկը՝ Ղեւոնդ Ալիշան երկմտանքով կը նոյնացնէ Աստղիկ դիցուհիին հետ, ըսելով, որ ան Նոյի դուստրն է, ծնած՝ Ջրհեղեղէն ետք: Իսկ Մանուկ Աբեղեան կը նշէ, թէ հայ եկեղեցին Վարդավառի ջրախաղերը եւ աղաւնի թռցնելը միտումնաւոր կերպով կապած է Նոյի աղաւնիին եւ Ջրհեղեղին, իսկ «Աստղիկ դիցուհուն դարձրել է Նոյի դուստրը, Աստղիկ անունով», ջանալով ժողովրդական տօնը արդնչել քրիստոնէութեան:

ՈՒ՞Վ Է ԱՍՏՂԻԿԸ

Վարդավառի տօնը նախապէս ձօնուած էր Ջուրի, պտղաբերութեան, սիրոյ եւ գեղեցկութեան պաշտամունքը մարմնաւորող Աստղիկ աստուածուհիին, որ Անահիտէն ետք, Հայոց ամէնէն սիրելի դիցուհին էր:

Այս առումով յատկանշական է Գարեգին Սրուանձտեանցի գրի առած աւանդութիւնը: «Եփրատը երբ Մշոյ դաշտը կը մտնէ, կնճռան սարերու մէջ զարնուելով քարերուն՝ նեղ կիրճով մը սեղմուելով գո՛ւռ գո՛ւռ ձայն մը կ'արձակէ. եւ այդ տեղը կը կոչուի Գուրգուռա (արդեօք հոսկէ՞ է Գրգուռ լերան անունը: Մ. Մ.), ուր Աստղիկի լողարանը եղած է»: Սրուանձտեանց կ'ակնարկէ նաեւ Աստղիկի ամօթխածութեան, նշելով, թէ լոգանք առած ժամանակ իր մերկութիւնը ծածկելու համար, դիցուհին ամպեր ու մշուշ ստեղծած է իր շուրջ:

Հայկական լեռնաշխարհի բնակչութեան աւանդութիւններուն մէջ տեղ գտած են նաեւ կենցաղային երեւոյթներ: Իսկ պահպանուած սովորութիւններէն յատկապէս բնորոշ են Վարդավառին առնչուողները: Իրարու վրայ ջուր թափելով, մարդիկ հաւատացած են, որ կրնան ներգործել բնութեան վրայ եւ անոր ստիպել, որ հետեւելով մարդու օրինակին, բնութիւնը անձրեւ տեղացնէ արտերուն եւ պարտէզներուն վրայ: Իսկ Աստղիկ դիցուհին, առերեսելով ջուրի պաշտամունքին, լաւագոյնս կը մարմնաւորէ բնական այդ երեւոյթը:

Աստղիկ դիցուհին կոչած են ոսկեծղի եւ վարդամատն: Անոր ընծայուած վարդերուն համար է, որ (հաւանաբար) տօնը կոչուած է Վարդավառ: Մանուկ Աբեղեան, Գրիգոր Նարեկացիի Վարդավառի հետեւեալ Տաղը կը համարէ Աստղիկէն ներշնչուած. —

«Գոհար վարդն վա՛ռ առեալ
Ի վեհ վարսիցն արփենից՝
Ի վեր ի վերայ վարսիցն
Ծաւալէր ծաղիկ ծովային»:

Հրաչեայ Աճառեան, խօսելով վառ բառի ստուգաբանութեան մասին, կը նշէ, որ վառ կը նշանակէ ինչպէս՝ զինուած, նաեւ՝ թագաւորական քող կամ դրօշ (օրինակ՝ խաչվառ = եկեղեցական քող, դրօշ): Առ այդ, արդեօք կարելի՞ է հետեւցնել, որ Վարդավառ կը նշանակէ վարդերով «զինուած», վարդի «քող» բռնած...:

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի այլեւայլ շրջաններուն մէջ տարբեր անուններով ճանչցուած Վարդավառը (Վաշթէվօր՝ Նոր Նախիջեւանի, Վայդիվօտ՝ Հաճընի, Վարթօօր՝ Շամախի, Վըրթէվիւր՝ Արցախի, Վարդիվուր՝ Մուսա Լերան կամ Այնճարի մէջ), տօնած են լեռներու վրայ, ջուրերու ակունքներուն մօտ, ուր տեղի ունեցած են զոհաբերութիւններ՝ հնարաւոր երաշտները կանխելու նպատակով: Այդ օրը, եկեղեցին նուիրաբերած են հասկեր, աղերսելով, որ արտերն ու այգիները զերծ մնան աղէտներէն, ծառերու դալար ոստերով զարդարած են տուները եւ ծաղիկներով՝ անասուններուն ճակատները: Կարգ մը տեղեր կրկնած են Համբարձումի շարք մը արարողութիւններ (օրինակ՝ վիճակը) եւ անշո՛ւշտ, միշտ իրարու վրայ ջուր թափած կամ զիրար թրջած են:

Որոշ տեղեր Վարդավառը տօնած են Հաստատուն օր (Յուլիս 22-էն ետք առաջին Կիրակին), այլուր՝ ինչպէս մեր պարագային՝ Զատիկէն 98 օր ետք:

ՎԻՇԱՊ ԵՒ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Աշտիշատի մէջ Աստղիկին ձօնուած մեհեանը կոչուած է «Վահագնի սենեակ»: Այս եւ այլ տուեալներ թոյլ կուտան ենթադրել, որ Աստղիկ Վահագնի կենակիցն էր: Իսկ Վահանդն դիցը եղած է վիշապազուն: Ի դէպ, ըստ որոշ մասնագէտներու, վիշապները նախապէս պաշտուած են Հայոց կողմէ, իբրեւ՝ ջուր, անձրեւ եւ հարստութիւն պարգեւող ոգիներ, որոնք իրենց պոչերը հողին վրայ քարշ տալով, նշած են ջրանցքներ փորելու ուղիները:

Հայաստանի մէջ (Գեղամայ լեռներ, Արագածի լանջեր, Գառնի, Ձորոխ գետ եւայլն), յայտնաբերուած են վիշապներու պաշտամունքին նուիրուած հնադարեան բազմաթիւ քարկոթողներ: Անոնք կերտուած են միակտուր քարէ (ամենամեծը՝ 5,06 մեթր բարձրութեամբ), ձուկի տեսքով, վրան՝ օձ, ցուլ, խոյ, արագիլ եւ այլ կենդանիներ պատկերող քանդակներով: Սովորաբար, զանոնք զետեղած են աղբիւրներու, ակունքներու, ջրանցքներու եւ ջրամբարներու մօտակայքը, այսինքն՝ ճի՛շդ հոն, ուր հետագային Հայերը տօնած են Վարդավառը:

Գեղամայ լեռներու շրջանին մէջ են նաեւ Վիշապալիճը (Ազատ լիճ) եւ Վիշապասարը: Իսկ Ղարաբաղի մէջ գործուող հայկական գորգերուն մէջ կան վիշապագորգեր: Այլ խօսքով, վիշապը մուտք գործած է հայ ժողովուրդի կենցաղէն ներս, նիւթեղէն կերպով պահպանելով Աստղիկ աստուածուհիին մարմնաւորումը:

Ինչո՞ւ այս շեղումը:

Վստահաբար, բոլորդ ալ ծանօթ էք այն հէքեաթներուն, ուր վիշապ մը կը նստի աղբիւրին մօտ եւ կ'արգիլէ ջուրին հոսքը: Ընդհանրապէս, կոյս եւ գեղեցիկ աղջիկներու զոհաբերութեամբ է, որ ջուրը ետ կը ստացուի, մինչեւ որ քաջարի երիտասարդ մը (արդեօք վիշապաքաղ Վահա՞գնը) սպաննէ վիշապը եւ փրկէ գեղեցկուհին (արդեօք վարդամատն Աստղի՞կը)...

ԱՐԻՒՆՈՏ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Որքան կ'երկարին օտարութեան տարիները, այնքան մեր հոգիները կարօտը կը զգան սփոփարար երեւոյթներու: Այս մտածումով, Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը ժամանակին մասնաւոր պատարագով հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտար Տարօնի 120 հազար նահատակներուն յիշատակին, որոնք ինկան ազատագրութեան պայքարի հոլովոյթին մէջ: Ատիկա կ'ըլլար, նաեւ որպէսզի մենք ապրինք որպէս Հայ: Դժբախտաբար, Փարիզի մէջ ներկայիս տարօնցի գրեթէ չկայ. մնացած ենք Արմենուհի Գեւոնեանն ու ես. կան քանի մը Տարօնցիներ որոնք սակայն Տարօն ծնած չեն, Տարօնի օդը շնչած ու ջուրը խմած չեն:

Ազգերու պատմութեան մէջ կան դէպքեր, դէմքեր, վայրեր ու թուականներ որոնք անջնջելի հետք կը ձգեն յաջորդական սերունդներու յիշողութեան մէջ. այդպէս է Տարօնը: Անմոռանալի է անոր բնութիւնը. ան որ սնած է անոր օդ ու ջուրով, ան որ արօր վարած, գութան բռնած է հոն, հոռովել երգած, կամ սարալանջերուն վրայ արինդը շրթունքին ոչխարները արածած, չի կրնար մոռնալ Տարօն աշխարհը:

Չի կրնար մոռնալ նաեւ անոր ողբած սարսափը երբ դաւադիր Իթթիհատը Մեծ Եղեռնի առաջին մահասարսուռ ազդանշանը տուած էր հոն: Մէկ գիշերուան մէջ 300 յայտնի դէմքեր ձերբակալեցին ու աքսորեցին բնաջնջելու համար: Տարօնցին ալ կոտորեցին մեծ մասով տեղւոյն վրայ:

Այսօր աւերակ է անցեալի Տարօնը ուր կը ննջեն հազարաւոր նահատակները:

Այսօր կորսուած աշխարհներէ մնացորդ փոքրիկ անկախ Հայաստան մը ունինք Արարատի ստորոտը: Ան պիտի ծլի ու կը ծաղկի: Ու Հայաստանի կոյսերը իրենց սափորները պիտի լեցնեն Սեւանայ լիճէն, Մասեաց սարերէն ալ հազարագոյն ծաղիկներ պիտի քաղեն, օր մը անպայման երթալու եւ նահատակներուն անյայտ գերեզմանները գտնելու եւ զանոնք զարդարելու համար:

Մինչ այդ, յարգա՛նք Տարօնի ու անոր նահատակներուն յիշատակին:

ՍՕՐՏԱՐՑԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ» ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Յունիս 29-ին, Մարսէյլի քաղաքապետական Օփերային մէջ, տեղի ունեցաւ Շրջանի Ազգային Երաժշտանոցի տարեվերջի մրցանակաբաշխութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը: Բազմաթիւ մրցանակաւորներու շարքին նաեւ Հայեր արժանացան ոսկէ մետալներու. Անահիտ Սէրէքեան դաշնակի եւ միաձայնութեամբ, Ալեքսանտր Եղիկեան սենեկային երաժշտութեան, եւ Քրիսթիան Շարիկեան երաժշտական կազմութեան:

Այս երեկոյթի ընթացքին է որ Արամ Խաչատրեան Հիմնարկը յանձնեց 1994-ի իր երկու կրթաթոշակները՝ Արամ Խաչատրեան եւ Արշամ Պապայեան: Սովորաբար ձեռնարկը տեղի կ'ունենար Շրջանի Ազգային Երաժշտանոցի հանդիսասրահը:

Օփերայի բեմին վրայ, Արամ Խաչատրեան Հիմնարկի անդամ՝ Լեւոն Զօլաքեան բացատրեց Հիմնարկին նպատակը ու գործունէութեան առանցքը: Նախագահը Հիմնարկին՝ Ժան Շառլ Պապայեան ներկայացուց երկու երիտասարդ մրցանակաւորները՝ Ալեքսանտր Սօվէռ - Գազանճեան (ջութակ) եւ Անահիտ Սէրէքեան (դաշնակ):

Ալեքսանտր Սօվէռ - Գազանճեան, մարսէյլաբնակ, երաժշտական իր ուսումները կատարած է տեղական Ազգային Երաժշտանոցը Ժան Տէր - Մերկերեանի ջութակի դասարանը ու ստացած է, 1989-ին, ոսկի մետալ եւ Մարսէյլ քաղաքի մեծ մրցանակը: Նոյնպէս արժանացած է, 1991-ին, սենեկային երաժշտութեան ոսկէ մետալին: 1993-էն ի վեր կը հետեւի Ֆիլիփ Պրիտի (Մարսէյլի Ազգ. Երաժշտանոցի տնօրէնը) կատարելագործման դասընթացքներուն: 1994 Մարտին մտաւ Փարիզի Երաժշտական Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցը:

Անահիտ Սէրէքեան ծնած է Երեւան: Կատարած է իր երաժշտական ուսումները Չայքովսկի դպրոցը եւ ապա յաճախած Երեւանի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցը: Ստացած է դաշնակի եւ սենեկային երաժշտութեան առաջին մրցանակներ: Ապա, շարունակած է իր ուսումները Մոսկուայի Չայքովսկի Երաժշտանոցը: 1993 Օգոստոսէն ի վեր հաստատուած է Մարսէյլ, ուր Ազգային Երաժշտանոցին մէջ կը հետեւի դաշնակի դասերու, Էլէն Սեղառոյի դասարանը: Եւ ինչպէս գրեցինք, այս տարի ստացաւ ոսկէ մետալ:

Ապա Ժան Շառլ Պապայեան ընդգծեց մրցանակաւորներու արժանիքները, բնական ձիրքերը, ընդունակութիւնը, նորածին տաղանդը, քաջալերեց եւ մաղթեց անոնց յաջողութիւն իրենց ուսումներու շարունակութեան մէջ: Հուսկ, Հիմնարկի անդամներէն՝ Վալերի Պօղաճեան յանձնեց Արամ Պապայեան կրթաթոշակը Ալեքսանտր Սօվէռ - Գազանճեանին եւ Ժիւար Պապայեան յանձնեց Արամ Խաչատրեան կրթաթոշակը Անահիտ Սէրէքեանին: Իւրաքանչիւր կրթաթոշակ 15 հազարական ֆրանք է:

Այս հիմնարկը ստեղծեց Արշամ Պապայեան, 1980-ին: Իր հիմնադիր նախագահին ողջութեան ունեցաւ բեղուն գործունէութիւն, եղաւ կարեւոր ներկայութիւն գաղութի մշակութային, երաժշտական կեանքէն ներս: 1987-ին, իր մահէն յետոյ, դժուար եղաւ ստանձնել ժառանգութիւնը, ապահովել շարունակութիւնը, այնքան Արշամ Պապայեան ուժեղ դրոշմ դրած էր իր ստեղծած Հիմնարկին վրայ: Սակայն, հաւատարիմ իր յիշատակին, երախտապարտ իր գործին Հիմնարկի հիմնադիր անդամները եւ ի մասնաւորի Տիկին Մարի Պապայեան եւ զաւակները կը յարատեւեն: Այս վերջին ձեռնարկը ապացոյց է որ անոնք կը շարունակեն նոյն ուղղութեամբ եւ ունին գիտակցութիւնը իրենց փոխանցուած պարտականութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Մարդկային ընկերութեան մէջ տարեդարձները առիթներ են հանդիպումի, իրարու տեսութեան եւ հաճելի ժամանցի. սակայն երբ տարեդարձները կ՚առընչուին եկեղեցւոյ կեանքին, անոնք կը դառնան ուխտի վերանորոգութեան ու նուիրումի գիտակցութեան ջրդեղումի գեղեցիկ պատեհութիւններ:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Նշխարաց Գիւտի տօնի վաղորդայնին, ըստ տարիներու աւանդութեան, Շաւիլի Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ անուանակոչութեան -- ուխտի պատարագ: Այս տարի Յունիս 19, Կիրակի օր, ... բազմութեան մը ներկայութեան պատարագ մատոյց Փարիզի Առաջնորդ ու Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի Գիւտ Արք. Նազգաշեան, ընթերակայութեամբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեանի:

«Հայր Մեր»ի երգեցողութենէն առաջ Գիւտ Արք. խօսեցաւ բովանդակալից քարոզ մը. Նախ բացատրեց որ, անուանակոչութեան տարեդարձներու առիթներով եկեղեցի գալով արժեւորած ու գնահատած կ՚ըլլանք մեր հայրերու քրտինքով, պատւով ու զոհողութեամբ կատարուած եկեղեցի կառուցելու աշխատանքը, պահ մը կը հաղորդուինք անոնց կենդանի շունչով ու կը լեցուինք Աստուածային օրհնութեամբ: Շարունակելով քարոզը վերլուծեց երկու հոգեվիճակներ. -- Ցնծալ ու Ուրախանալ --: Ցնծութիւնը ամբողջ ապրուած վիճակի մը արտայայտումն է, ու անոր արտայայտութիւնը կեանքով. կը ցնծան բոլոր անոնք, որոնք գիտեն կիսել իրենց ուրախութիւնը ուրիշներու հետ. կը ցնծանք Աստուծոյ տեղի շնորհած պարգեւներուն համար. կը ցնծանք որովհետեւ կանգուն է մեր եկեղեցին որպէս արդիւնք մեր յարատեւ ներկայութեան: Ապա Գիւտ Արք. կոչ ուղղեց ժողովուրդին որ վաղը վերադառնալով եկեղեցի, ապրին ծառայելու յանձնառութեամբ, անվերապահ սիրով, իմաստութեամբ իրենց կեանքը ծառայելով իրարու, գան եկեղեցի ստանալու համար Աստուծոյ շունչով տրուած մեր լեզուի ուսուցումը, ապրին հայրենական մեր ժողովուրդի ցնծութիւնը, այսինքն օգնելով անոնց, տոգորուին ոգեղէն անսահմանական խայտանքի զգացումներով: Հայրենիքի ու հաւատքի ծառայել կը նշանակէ բաժնել մեր եղբայրական զգացումները իրարու եւ այն ատեն է որ աղօթքը որպէս վաւերական ապրում կ՚արձանագրուի:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու ու հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ, որմէ ետք ուխտաւոր ժողովուրդը ուղղուեցաւ եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահը բոլորուելու համար սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Շաւիլի հայութեան այս ուխտի օրուան ուրախութեան մասնակից եղան Փարիզի շրջանի եկեղեցիներէն հոգաբարձութեանց ներկայացուցիչներ:

Առաջին բաժակը բարձրացուց Գիւտ Արք. խմելու համար կենացը մեր եկեղեցւոյ Հիմնադրին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ու բոլոր անոնց, որոնք կը կրեն անուանակոչութեան սուրբին անունը եւ նաեւ այս աշխարհէն յաւէտ հեռացած բոլոր երախտաւորներուն:

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեան բարի գալստեան խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան Տարեդարձի հրաւէրին իրենց ազնիւ ընդառաջումին համար. դրուատեց եկեղեցւոյ ժրաջան հոգաբարձուներու երկամեայ բեղուն գործունէութիւնը ու յատուկ շնորհակալութեան ու քաջալերանքի խօսք ուղղեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մեղուաջան տիկիններուն, որոնց անձնդիր ու յօժարակամ ծառայասիրութեան շնորհիւ այդ օրուան պատուասիրութիւնը առաւել ճոխութեամբ կատարուեցաւ:

Եկեղեցւոյ դպիրներն ու ներկաները յաջորդաբար երգեցին «Էջմիածին Ի Հօրէ» շարականն ու «Սեղանն է առատ» երգը, ճոխ մթնոլորտ մը ստեղծելով սրահին մէջ: Ապա խօսք առին եկեղեցւոյ երկու ատենապետները, Պր. Ժագ Փանոսեան Գիւտ Արք.ի արեւշատութեան իր մաղթանքին հետ յայտնեց որ ան 34 տարիներ առաջ երբ Փարիզ եկած է առաջին առիթով իր ժամանումին 2-րդ շաբաթը Շաւիլ այցելած է: Հոգաբարձութեան Բ. ատենապետ Պր. Գրիգոր Փափազեան իր ելոյթով ներկայացուց երկամեայ ծրագիրը. եկեղեցւոյ կողքի սրահի բարձրացում ու ծրագիր—կանոնագրի վերամշակում զուգակցաբար Թեմական Կառոյցի կանոնագրային տուեալներուն:

Օր. Լուսին Թաշճեան գեղեցկօրէն մեներգեց «Բարի Հայրիկ»ը. Յարութիւն Քահանայ երգը ձօնելով Գիւտ Արք.ի արեւշատութեան, բարօրութեան կենացով մաղթեց որ անպակաս ըլլայ իր հովանին բոլորիս գլխէն:

Պր. Պօղոս Շտոյեանի աւանդական «Տըլէ Եաման»էն ետք Յարութիւն Քհնյ. հրաւիրեց Փարիզի վարչութեան ատենապետը Համազասպ Մոմճեան ըսելու իր սրտի խօսքը, ընդգծելով որ անոր ներկայութիւնը երաշխիքն է Կեդրոնի վարչութեան ու շրջանի եկեղեցիներու համերաշխութեան ու փոխ — գործակցութեան. Փարիզի վարչութիւնը միշտ քաջալերած ու սատարած է եկեղեցւոյս բոլոր նախաձեռնութիւնները: Ատենապետը վեհանձնօրէն մերժեց երախտագիտութեան շռայլուած զգացումները, ըսելով թէ այն ինչ որ կ՚ընեն բնական պարտականութիւն մըն է, որովհետեւ Շաւիլի եկեղեցին մաս կազմելով փարիզեան շրջանի Մայր Եկեղեցւոյ ընտանիքին մաս կը կազմէ. ան խօսքը աւարտեց յաջողութեան եւ յարատեւութեան մաղթանքով:

Ց. Ք. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸՐԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութիւններով, Յունիս 23-ին, ոգեկոչուած է Թարգմանչաց տօնը: Բացօթեայ պատարագը մատուցանած է Մեսրոպ Արք., հանդիսութեան նախագահած է Գարեգին Պատրիարք, որ նաեւ քարոզած է բնաբան առնելով՝ «Հաստատելով յերկրի գիր կենդանի» աստուածաշնչական? թիւնը: Պատարագի աւարտին ճաշ մը տեղի ունեցած է, ճաշէ ետք ալ սկսած է մշակութային յայտագիրը որուն բացումը կատարած է Կղզիներու տեսուչը՝ Մեսրոպ Արք.: Իրեն յաջորդած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան. ապա՝ կարգը եկած է օրուան բանախօսին՝ Գրիգոր Աւագ Քահանայ Տամատեանի որ համապարփակ ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած էր Նարոյեան Պատրիարքի կեանքին ու գործին մասին: Յուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք: Հանդիսութիւնը շարունակուած է գիշերն ալ, այս անգամ Գրիգոր Սրկ. Ուզունեանի կողմէ որ յայտնութիւն մը եղած է ներկաներուն համար: Իր բանախօսութեան վերջաւորութեան հրաւիրած է դպիր Վաղարշակ Սերովբեանը որ գրաբար կարդայ Ս. Սահակի աւագ Ուրբաթի շարականէն քանի մը տուն:

ԿԼԸՆՏԷՅԼԻ Քոմիւնըթի Զըրչի սրահին մէջ, Յունիս 10-ին համերգ մը տուած է Նարինէ Յարութիւնեան, բնաբան ունենալով՝ «Ահա՛ եւ ես»: Նարինէ Յարութիւնեան Հայաստանի արդիապաշտ երգարուեստի ծանօթ դէմքերէն է որ վերջին տարիներուն Լոս -- Անճըլըս հաստատուած է:

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ քաղաքապետի պաշտօնը յանձնուած է, ցարդ՝ փոխ - քաղաքապետ Յովակ Թիւթիւլեանի, տոքթոր Զաքար Մկրեանի հրաժարումէն ետք, առողջական պատճառներով:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան համալսարանի «Ասէմպլի հոլ»ի մէջ, Մայիս 27-ին, ապա՝ Ազգային Եղիշէ Մանուկեան Վարժարանի Սիրան Մանուկեան սրահին մէջ, Յունիս 4-ին, դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Աւօ Գույումճեան (Վիէննայէն) նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան: Երկու երեկոյթներն ալ մեծ յաջողութիւն արձանագրած են:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ «ՄԻՕՐԵԱՅ» ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կիրակի, Յուլիս 3, յետ միջօրէին, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Միօրեայ» հայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը:

Ծնողներ եւ Հայ Դպրոցի առաքելութեամբ խանդավառ հայորդիներ եկած էին վայելելու ամբողջ տարուան մը ընթացքին Եկեղեցւոյ հովանիին տակ կազմակերպուած հայ լեզուի դասերուն մասնակցող աշակերտներուն բեմական սկնակ տաղանդները:

Գովելի էին Միօրեայ դպրոցի ուսուցիչներու ջանքն ու կորովը, կամաւոր նուիրումով անխափան ներկայ գտնուելու եւ իրենց խնամքին յանձնուած մեր զաւակներուն ջամբելու հայեցի դաստիարակութիւն:

Հայրենասիրական պարտքի մը գիտակցութիւնն է որ գաղափարապաշտ Հայեր եկած էին գիրար գրկելու, մին իր հայութեան մնացորդացը չկորսնցնելու եւ միւսը իր հայութիւնը չվտանգելու, Եկեղեցւոյ հովանիին տակ Օշականի մեծ սուրբին՝ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի մշտավառ կանթեղով ճամբայ բանալու հայ նորածիլ սերունդներուն, մօտենալու ազգային տոհմային սեղանին եւ առնելու նշխարը սուրբ ու աճելու ճաճանչին տակ մայրենիին:

Եթէ երէկ մեր հայրերուն վիճակուեցաւ կեանքի դժուար պայմաններուն իրենց խրճիթներու նորոգութեան նուիրուիլ, ինչո՞ւ այսօր մեզ հիւրընկալող ափերուն վրայ չկարենանք աւետել արեան եւ կրակներուն մէջէն փարող նորամանուկ Վահագն մեր գոյութեան, նոր օրերու հրամայականներով կազմակերպելու մեր հայու ազգային կեանքը հայրենասիրական տեսիլքով եւ լաւատեսութեամբ:

Օրուան խօսնակ, ուսուցչուհի Մարինա Սողոմոնեանց ամփոփ տեղեկատուութեամբ ներկայացուց Միօրեայ դպրոցի գործունէութիւնը:

Դպրոցի երկսեռ աշակերտութիւնը ինքնավստահ եւ սահուն առոգանութեամբ կատարեց արտասանութիւններն եւ մանաւանդ երաժշտական բաժինները խոստումնալից տաղանդով:

Կրօնական ընկերակցութեան վարչական խորհուրդի ատենապետ Պր. Համազասպ Մոմճեան անձամբ հովանաւորելով իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեց տարուած աշխատանքներուն եւ նորանոր յաջողութիւններ մաղթեց յառաջիկայ դըպրոցական տարեշրջաններուն:

Հանդէսի աւարտին աշակերտութեան բաշխուեցան մրցանակներ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ տրամադրուած, ձեռամբ հոգեւոր հովիւներուն:

Յանուն Առաջնորդ Հօր, Յուսկ Բանքը արտասանեց Հ. Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, ողջունեց ներկաները իրենց քաջալերական ներկայութեան համար, շեշտեց անգամ մը եւս դաղթօճախներուն մէջ Հայ դպրոցի դերը, մեր գոյութեան արմատները առողջ եւ մեր պտուղները քաղցրահամ մատուցանելու բոլոր մարզոց եւ աշխարհներուն

ԱՂՕԹՔ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ···

Տէ՛ր, պահպանիր դու մեր մանուկներին:
Մի թողնիր, Տէ՛ր, որ մոլորուեն
աշխարհի
այս խառնիխուռն փողոցներում եւ
սայթաքեն, հայութեան՝ ճանապարհից···
Զօրացրո՛ւ նրանց ոտքերը, որ կարող
լինեն ամուր քայլել օտարութեան
տարբեր գետնի վրայ եւ տուր
տոկունութիւն բազկաց՝ պատւով
վաստակելու հացն իրենց հանապազօր:
Տէ՛ր, պարգեւիր նրանց հոգիներին
կրակը
մեր նախնեաց, ունկերին՝ կանչերը մեր
հողի, սրտերին՝ սէրը հայրենիքին,
շուրթերին՝ լեզուն մեր Մեսրոպաշունչ,
ու այնպէս տնօրինիր, Տէ՛ր, որ
ցերեկը ուր էլ տանեն նրանց կենաց
հոգսն ու խայծերը առօրէական, –
իրիկուան դէմ նրանք վերստին
վերադառնան Հայոց Եկեղեցի···
Տէ՛ր կեցո՛ դու զՀայս···:

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

Յուսկ ապա, ներկաները վայելեցին նաեւ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին հիւրասիրութիւնը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -50-

ՀԻՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄԻՆ ՆՄԱՆ

Մենք կը խնդայինք հին սովետական
պաշտօնէութեան վարմունքին վրան,
երբ կը վախնային պատասխանատու
ամէնէն չնչին քայլն իսկ առնելու:
Մինչեւ որ «վերէն» հրահանգ չգար՝
մէն մի հարց անշուշտ անլոյծ կը մնար:

Այսօր՝ հեգնական խաղով պատմութեան՝
մե՛նք տիրացած ենք այդ ժառանգութեան:
«Վերին մարմիններ» ունինք սփիւռքեան
կեանքին մէջ, որոնք «մահու եւ կենաց»
իրաւասութիւն ինքզինքնուն տուած՝
մեծ սարսափ կ՚ազդեն իրենց ենթակայ
պաշտօնեաներու դասին սահմռկած
եւ ստորադաս վարչութեանց վրայ:
Աստնցմէ ոմանք այնքա՛ն կը դողան
պաշտօնին համար իրենց վարչական,
որ յանձն կ՚առնեն ամէ՛ն, ամէ՛ն բան,
որ վերին մարմնին հաճելի ըլլան,
քանզի այս է մէկ եւ միակ պայման,
որ մնան իրենց աթոռին կպած:
Որեւէ հարցի չնախատեսուած
հոլովոյթէն խիստ անհանգստացած՝
անշարժութեան մէջ, կը փնտռեն կռուան,
կամ կը կիրարկեն կեցուածք ժխտական:
Մէկ բան լաւ գիտեն. – Բարձրագոյն Դրան
հաճելի կ՚ըլլան, երբ որոշում տան
թէ որո՞նք, ե՞րբ, ո՞ւր պէտք չէ՛ փնտռտան
երբ հարբուխ ըլլան···

Խրատս այն է մեր շատ յարգարժան
հաստատութեան, որ հարբուխ չըլլան:
Պաշտօնի սիրոյն պահպանողական
երկրորդ կարգի մեր ղեկավարութեան
ուժերէն վեր է փնտռել դարման
թէկուզ տեղական այդ հիւանդութեան,
բայց անոնք տէր են ա՛յլ կարողութեան. –
քանի՛ տարի է՝ ճամբայ կը կտրեն
աթոռին նստած, եւ յաջողած են
շատ չհեռանալ մեկնումի կէտէն···
Հին սովետական սիստեմին նման:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

Լրատու տեղեկատու

«ԱԿՆ» ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ (*)

Սիլվանի աբբայարանին մէջ որ կառուցուած է ԺԲ. դարուն, Յուլիս 17 – Օգս. 21 թուականներուն տեղի կ՚ունենայ սրբազան երաժշտութեան միջազգային ժէ. փառատօնը: Աբբայարանը կը գտնուի երկու մեծ շրջաններու՝ Միտի Փիրէնէի եւ Լանկըտոք – Ռուսիյոնի խաչաձեւումի կէտին վրայ: Փառատօնին ծրագրին մէջ տեղ տրուած է յունական, ֆրանսական, սպանական, փորթուկալեան խումբերու որոնց կարգին Յուլիս 17-ին ելոյթ պիտի ունենայ «Ակն» հայկական խումբը ղեկավարութեամբ՝ Արամ Քերովբեանի:

(*) Abbaye de Sylvanes - 12360 Sylvanes
Tél. : 65. 99. 51. 83 / 65. 49. 54. 52.

PUBLICATIONS REÇUES

LA PRIERE DOMINICALE DANS LA PASSION DU CHRIST

Vatché IKNADIOSSIAN, Archimandrite

Marseille, 1994.

(Շար. Ա. էջէն)

ճարտարարուեստի մարզերէն: Այցելութիւնը կը սկսի Ճէտտա քաղաքէն՝ Կարմիր ծովի վրայ, ուր Սաուտի Արաբիոյ Թահտ Թագաւոր կը սիրէ բնակիլ: Ըստ ազերի դիւանագէտներու, որոնք արդէն Ճէտտա կը գտնուին Ալիեւ եւ Թահտ պիտի քըննարկեն «երկկողմանի յարաբերութիւններու զարգացման կարելիութիւնները մանաւանդ տնտեսական գետնի վրայ, առեւտրական կապերու ամրացումն ու թաւալումը, ինչպէս նաեւ քաղաքական հարցեր որոնք կը վերաբերին Միջին — Ասիոյ շրջանին»: Նոյն աղբիւրներու համաձայն, Ալիեւ պիտի խնդրէ որ Սաուտի Արաբիա նեցուկ կանգնի տնտեսական ծըրագիրներու իրագործումին Ազրպէյճանի մէջ, մասնաւորաբար հողագործութեան եւ հանքային մարզերու մէջ: Ազերիները կ'ակնկալեն որ Սաուտի Արաբիա շօշափելի օգնութիւն բերէ իրենց երկրի զարգացման գործի մէջ: Ալիեւի կ'ընկերակցին, ի մէջ այլոց, Ազրպէյճանի Արտաքին Նախարար Հասան Հասանով եւ Ելմտական Նախարար Ֆըքրաթ Եուսուֆով: Այս այցելութենէն օգտուելով, Ալիեւ պիտի երթայ նաեւ Մեքքէ եւ Մետինա սուրբ քաղաքները՝ իսլամական մեծ ուխտագնացութիւնը («օմրա») կատարելու համար:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 7)

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ՆՈՐ ԽԱԽՏՈՒՄ

Յուլիս 6-ի իրիկունը ազրպէյճանական բանակի գումարտակ մը հրասայլերով եւ զրահակառքերով փորձած է ներխուժել Կրասնոսելսկի շրջանը: Հակահարուած ստանալով թշնամի զօրքը նահանջած է կրելով մարդկային եւ նիւթական կարեւոր կորուստներ: Զոհեր կան նաեւ հայկական կողմէ: Գնդակոծուած են նաեւ Իջեւանի Վազաշէն եւ Տաւուշի Պառաւաքար գիւղերը, ուր սակայն բարեբախտաբար զոհ չկայ:

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Արտաքին փոխ — նախարար Ժ. Լիպարիտեան Փարիզ ժամանած է Յուլիս 7-ին, մասնակցելու Սեւ - ծովեան երկիրներու հանդիպումին, զոր կազմակերպած է Փարիզի միջազգային յարաբերութիւններու Հիմնարկը: Օրակարգը կը կազմեն Թիֆլիսի խորհրդաժողովին արդիւնքները: Ժ. Լիպարիտեան Յուլիս 2 — 5-ին ալ Յունաստան գացած է ուր տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Արտաքին Նախարարին հետ:

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԼՂՀ-ի մայրաքաղաքին մէջ հաշմանդամներու բուժման կեդրոնի մը ստեղծման ծրագիրը ներկայացուած է միջազգային քրիստոնէական համերաշխութեան կազմակերպութիւնը, որու մէկ պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Ք. Քոքսի, վերջերս այցելած էր Արցախ:

Անոնք Յուլիս 6-ին ալ Վ. Փափազեանի մօտ ընդունելութեան ընթացքին առաջարկած են իրենց ներկայացուած կազմակերպութեան պատրաստակամութիւնը գերիներու փոխանակման հարցերու ուղղութեամբ: Արտաքին նախարարը պատասխանած է ըսելով թէ Հայաստան միջազգային Կարմիր Խաչին միջոցով արդէն առաջարկ ներկայացուցած է «բոլորը դէմ՝ բոլորը» սկզբունքով փոխանակութեան մը մասին, որուն ցարդ չէ պատասխանած Ազրպէյճան:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Լ. Տէր — Պետրոսեանի նախագահութեամբ Յուլիս 2-ին գումարուած է Յ. Թումանեանի եւ Կոմիտասի 125-ամեակներու յոբելենական Յանձնաժողովի նիստը, որու ընթացքին որոշուած են ձեռք առնուելիք միջոցները:

Ք. ՔՈՔՍ՝ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՅՐ

Հայաստանի ընտանիքի աջակցութեան Միութիւնը Տիկին Քոքսը հռչակած է տարւոյն լաւագոյն կինը, լաւագոյն մայրը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Հերմինէ Նիկողոսեանի մահուան առթիւ, Փաթրիս եւ Ժագ Պալեան 500-ական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին փոխան ծաղկեպսակի.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Յուլիս 11, Բ. Օր Վարդավառի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

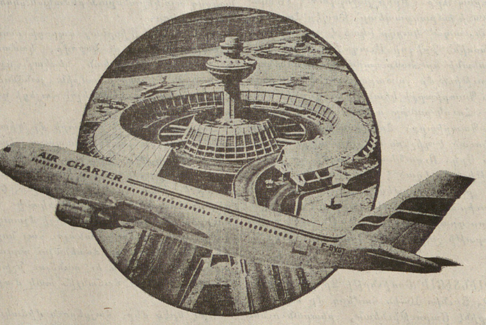
Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

SIDON TRAVEL

L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS

Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

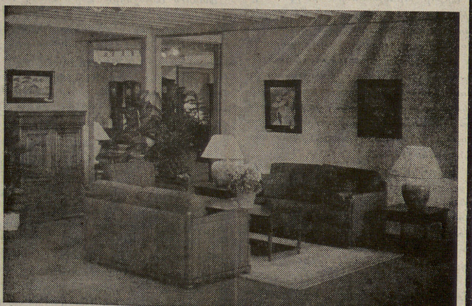
Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:

SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobilier présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

• **JEUDI 14 JUILLET :**
SOIREE DANSANTE
à partir de 18 heures à la M.C.A.V., en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h*. Ambiance arménienne — Entrée 30 F.

• **DIMANCHE 17 JUILLET**
La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

• **DIMANCHE 24 JUILLET**
Fête du *K H A N A S S O R* à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h* (buffet, buvette, ambiance arménienne) Entrée libre.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS
DU 1er DECEMBRE 1993
AU 31 MARS 1994

DONATEURS PAR PRELEVEMENT AUTOMATIQUE MENSUEL

— 1.000 Francs. -
Pascal Gazarian, Jacques Krikorian, Henri Vézirian.
— 500 Francs. -
Nevart Andréassian, Grégoire Atamian, Léon Kaprielian, Charles Meylemdjian, Léon Papazian, Laurent Tsavoussian, Jean Papazian.
— 405 Francs. -
Raphy Adjemian.
— 400 Francs. -
Ethel Garibian, Gérard Yazidjian.
— 300 Francs. -
Daniel Aidinian, Alain Garabedian, Vahé Hatchadourian, Edouard Manoukian, Philippe Monney, Pierre Terziyan, Mme Azadouhi Bachibeuyerkian.
— 270 Francs. -
Jacques Atoyan, David Avédissian, Rose Nadjarian, Jacques Nadjarian, Hagop Sasdjian, Emile Aslanian, M. Marian.
— 250 Francs. -
Jean Bedoyan, Jean Der-Mekdjian, Arsène Kalaidjian.
— 205 Francs. -
Philippe Akilian.
— 200 Francs. -
Garouche Agopian, Sahak Aidinian, Armand Apkarian, Grégoire Avadikian, Maurice Beyeklian, Paul Boghossian, Kégham Der-Sarkissian, Marcel Donabedian, Antoinette Emirzayan, Jean Garabedian, Charles Gazerian, Shabuh Gedik, Artin Izmirlian, Armen Jabourian, Marcel Kaladjian, Sylvie Kapoian, Robert Mamourian, Jean Marandjian, Berdj Minaz, David Paboudjian, Wanis Semerdjian, E. Vartabedian, Armand Zandomengo, Khatchadourian.

(*A suivre*)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

DATE A RETENIR

DINER ANNUEL DE l'U.M.A.F.
Samedi 19 Novembre

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 12
MARDI
12 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.369 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.369

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՓՈԼԻ հաւաքուած աշխարհի ամէնէն հարուստ եօթը երկիրներու պետերը աւելի խափանքներ յայտնեցին քան որոշումներ առին, մանաւանդ աշխատանքի գետնին վրայ: Եօթները (որոնք քաղաքական ճիւղին մէջ ութ դարձան Ռուսաստանի մասնակցութեամբ) որոշեցին մէկ միլիառ ֆրանք տրամադրել Ուքրանիոյ որպէսզի փակէ Չերնոբիլը, ինչ որ կիեւ բաւարար չի գտներ, բայց, եօթները յոյս տուին որ կարելի է նաեւ վարկի ձեւով 4 միլիառ տոլար ալ շնորհել եթէ Ուքրանիա յանձն առնէ տնտեսական հիմնական բարենորոգումներ ընել: Միթերան գոհ էր այս վերջին (իր ալ վերջինը) ժողովէն, քանի Գլինթըն գրպանէն չհանեց ԿԱԹԹ-ի առեւտրական իր նոր առաջարկները բաւարարութիւն տալով Ֆրանսայի: Յիշենք նաեւ որ այս ժողովին իրենց յայտարարութեան մէջ, ութերը (7+Ելցին) շեշտը դրին Պոսնիոյ վրայ ուր վախ կայ կռիւներու սաստկացման եւ անհրաժեշտ կը նկատեն որ Ժընեւի Յուլիս 6-ի ծրագիրը ընդունուի, Ռուսաստանի պարագային զօրավիգ են Ֆրանսայի, հիւսիսային Գորէայի նոր ղեկավարներէն կը պահանջեն որ հիւլէական ծրագրի ամբողջական թափանցումը ապահովուի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ -- ԳՈՐԷԱՅԻ նախագահ՝ Քիմ Սունկ Ի.ի մահը, 82 տարեկանին, յուսահատութեան, վիշտի հիսթերիք արտայայտութիւններու առիթ տուաւ ժողովուրդին մէջ, շաբաթավերջին: 50 տարի է որ Քիմ Սունկ ամէնէն դաժան մենատիրութիւնը կը կիրարկէր երկրին մէջ, ստալինեանէն իսկ աւելի դաժան եւ այսօր ժողովուրդը ցաւին չի դիմանար, ինչպէս 1953 Մարտին, Հայաստանցի մտաւորականները որոնք ցարդ կը խոստովանին թէ լացած են այդ օրը (Մարտ 5): «Մարդկութեան բեւեռային աստղը», «Մեծ արեւը» եւ նման որակումներով մկրտուած էր ան որ -- ի տարբերութիւն Ստալինի -- իրեն նման զաւակ մը կը թողու, նոյնքան մենատէր եւ ըստ ոմանց՝ մտահոգիչ խեղաթար մը, որ տկարամիտ ալ կը նկատուի: Վայրագութեան եւ անողոքութեան գետնի վրայ, հայրը կը գերազանցէ: Օրինակ չէ վարանած իր հօրը զինակից ընկերներն անգամ գնդակահարել տալու: Սպանումներու մեծ մասը կառքի արկածի (ծանօթ են Հայաստանի ալ անցեալի ավտովթարները...) ձեւ կ'առնեն:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ եւ Ալէն Ժիւփէ Նիւ-Եորք մեկնեցան Յուլիս 11-ին, որպէսզի համոզեն ՄԱԿ-ը ժամ առաջ զօրք ղրկելու Ռուանտա, փոխարինելու համար Ֆրանսացիները, որոնց կացութիւնը շատ փափուկ է: Փարիզի մէջ ալ, մտաւորականներ որոնք Սարայեւոյի համար իրար անցած էին եւրոպական ընտրութիւններու առեն, կրկին գործի անցած են եւ ստեղծած նոր մարմին մը՝ Le CRI (Խորհրդածութեան եւ Նախաձեռնութեան Կոմիտէ) պաշտպանելու համար՝ «Փաշիզմի նոր ձեւաւորումները Սարայեւօ, Քիկալի եւ Ալժէ»: Անդամներու մէջ են Պեռնար Քուշնէր, Անտրէ Կլիւքսման եւայլն:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ, Կիրգիզստան եւ Ուզբեկստան եւրօ-ասիական Միութիւն մը կը պատրաստեն եւ այս նպատակին հասնելու համար, Յուլիս 8-ին, Ալմա - Աթա հաւաքուած էին երեք Հանրապետութեանց նախագահները: Այս միութիւնը կոչուած է նաեւ տեղն անցնելու ՀԱՊ-ի, քանի կ'ըսէ կիրգիզ նախագահը՝ Ակայեւ «Հարցերը կը լուծուին երբ այլեւս ՀԱՊ-ի նման անկերպարան կառոյց մը հըլլայ այլ՝ արդիւնաւէտ կազմակերպութիւն մը ինչպէս եւրոասիական խնկական միութիւն մը»: Մինչ այդ ինը համաձայնագրեր ստորագրուած են որոնցմէ մէկը կը վերաբերի Կեդրոնական Ասիոյ մէջ դրամատան մը ստեղծման: Որոշած են նաեւ միջպետական խորհուրդ մը հիմնել յարաբերութիւններ հաստատելու համար զինուորական - թէքնիք մարզին վերաբերեալ, ամրապնդելու համար շրջանային ապահովութիւնը:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, Շաբաթ, Յուլիս 9-ին, հազարաւոր ցուցարարներ Շեվարնածէի հրաժարումը պահանջեցին: Ցոյցին կոչ ըրողն էր՝ Ազգային Փրկութեան Կոմիտէն որ 11 կուսակցութիւն կը համախմբէ: Ոստիկանութիւնը արագօրէն ցրուած է ցուցարարները:

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ԺԱԳ, ֆրանսական սինեմայի մեծ բեմադիրներէն մին, մեռաւ 89 տարեկանին: Աւելի քան 70 ֆիլմ պատրաստած էր որոնցմէ առաւելաբար կը յիշուին՝ Ֆրանսուա Ա., Լէ Տիսփառիւ տը Սէն Թ'Աժիլ, Ֆանֆան Լա Թիւլիփ եւլն. եւլն.:

ՀԱՐԱՒ- ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Անատոլուի մէջ, Յուլիս 8-էն 10 58 հոգի մեռած է, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու: Ասոնցմէ 45-ը ՓՔՔ-ի անդամ են, ութը՝ ապահովութեան ուժերու եւ 5 բնակիչ:

ՊՈԼԻՍ աՀաւոր երաշտէ կը տառապի: Լիպերասիոնի թղթակիցը կը գրէ այս առթիւ թէ խլամական թաղապետութիւնը աղօթքի հրաւիրած է ժողովուրդը որպէսզի անձրեւէ եւ երկու օր անձրեւած է, բայց, յետոյ դադրած: Երկու ամիս է ջուրը չափով կը մատակարարուի եւ ամէն առաւօտ պոլսեցիները հեռատեսիլին կը դիմեն որ կը տեղեկացնէ. - «Վաղը ժամը 5-ի եւ 6.45-ի միջեւ Իւմրանիէի, Սկիւտարի եւ Սարըկազի բնակիչները ջուր կը ստանան»...:

ՎԱՐԶԱՊԵՏ Պալատիւր իր ծննդավայր քաղաքին՝ Իզմիրի պատուակալ քաղաքացի յայտարարուած է վարչապետուհի Չիլլէրի առաջարկով: Ֆրանսա այցելութենէն ետք Չիլլէր ըսած է թէ վարչապետ Պալատիւրը Իզմիր հրաւիրած է:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի կէս աւարտականներուն երկու մրցումներն են՝ Իտալիա - Պուլկարիա եւ Պրազիլ - Շուէտ: Քառորդ աւարտականներուն մեծ անակնկալն է Գերմանիոյ պարտութիւնը, Յուլիս 10-ին, Պուլկարիայէն, հակառակ անոր որ երկրորդ կիսախաղին Գերմանիա կը յաղթէր 1 - 0, քիչ մնացած էր որ յաղթէր նոյնիսկ 2-0, բայց, իրաւարարը մերժեց երկրորդ կէտը զայն «խաղէ-դուրս» նկատելով: Անկէ ետք է որ Պուլկարները յաջորդական երկու կէտերով մրցաշարքէն դուրս նետեցին Գերմանացիք: Նախորդ օրը Իտալիա յաղթած էր Սպանիոյ 2 - 1 եւ Պրազիլ՝ Հոլանտայի 3 - 2. այս շարքին չորրորդ խաղն էր Շուէտ - Ռումանիա որու յաղթականը նշանակելը բաւական դժուար եղաւ քանի երկու քառորդ ժամերու երկարաձգումներն ալ չլուծեցին եւ 2 - 2 հաւասար արդիւնքէն ետք Շուէտ 5 - 4 յաղթեց Ռումանիոյ փենալթիներով:

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ, Թօշակի անցած լորտ մը, նաեւ կալուածատէրը Ուորքսոփի 40 հազար անգլիական ոսկիի (336 հազար Ֆր.) աճուրդով գնած է յաջորդ արքային թեւը բռնելու եզակի իրաւունքը, անոր թագադրութեան առեն: Աւելի աժան ծախուէր է այս «շնորհը» քան ինչ որ կ'ակնկալուէր:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 7 / 8)

ԺԱԳ ԹՈՒՊՈՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐԸ ԴՐԱՒ

Յուլիս 8-ին, Գիւմրիի մէջ Ժագ Թուպոն ֆրանսական թեքումով դըպրոցին խորհրդանշական (*) ձեւով առաջին քարը դրած է: Արարողութեան ներկայ եղած են Գիւմրիի քաղաքապետը, Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարը, կառավարութեան առընթեր Շիրակի ներկայացուցիչը, Ֆրանսայի դեսպանը եւ Ժ. Թուպոնի շքախումբը: Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Ֆրանսախօսութեան նախարարը իր ուղերձին մէջ անդրադարձած է երկու երկիրներու բարեկամական դարաւոր յարաբերութիւններուն, որոնք հազարամեայ արմատներ ունին եւ նաեւ կուգան Կիլիկեան Հայաստանէն մինչեւ մեր օրերը:

Ֆրանսացի նախարարը նոյն օրը ընդունուած է նաեւ նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի կողմէ:

(*) Դպրոցը, ինչպէս գրեցինք, արդէն շինութեան մէջ է անցեալ Սեպտեմբերէն ի վեր:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ
ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարարը Ստեփանակերտի մէջ լրագրողներուն հետ ունեցած հանդիպումին առթիւ ըսած է թէ դեռ որեւէ փաստաթուղթ գոյութիւն չունի հրադադարը վաւերական դարձնող եւ այս պայմաններուն մէջ անհրաժեշտ է բարձր պատրաստականութիւնը պահպանել պաշտպանութեան բանակին, որ Արցախի բնակչութեան ապահովութեան միակ երաշխիքն է:

ՑՈՐԵՆԻ ԼԱՒ ԲԵՐՔ
Կ'ԱԿՆԿԱԼՈՒԻ

Ամերիկահայ ԱԹԿ-ի (Թէքնոլոժիի հայկական խմբակ) տուեալներու համաձայն Հայաստանի բազմաթիւ շրջաններու, ինչպէս օրինակ՝ Սպիտակի, Կամոյի, Արտաշատի մէջ կը սպասուի ցորենի լաւ բերք:

Արտասահմանէն հասած տեղեկալի վառելանիւթը եւ կառավարութեան կողմէ յատկացուածը պէտք է բաւարարեն բերքահաւաքի համար հարկ եղած պահանջքը: Այս տարի Հանրապետութեան մէջ կատարուած է գարնանացան 160 հազար հեկտարի վրայ, ինչ որ 22 հազար հեկտարով կը գերազանցէ անցեալ տարուան տուեալները:

ԴԱՐՁԵԱԼ
ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ

Յուլիս 7-ին Հայաստանի Լրագրողի Տան մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Հայաստանի հաշմանդամներու օլիմպիական Կոմիտէի Նախագահ Յ. Աբրահամեան ըսած է թէ կարգ մը մարզիկներ զրկուեցան Լիլհամէրի խաղերէն, պարզապէս նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառով: Ասուլիսը նուիրուած էր հաշմանդամ երախաներու ընկերային, հոգեբանական եւ անոնց մօտ մարզանքի զարգացման հարցերուն: Նախագահ Յ. Աբրահամեան նշած է նաեւ որ մարզիկները սկսած են արդէն պատրաստուիլ 1996-ի Աթլանթայի ողիմպիականներուն:

Ի ՅՈՒՇ ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ
-- 11 ՅՈՒԼԻՍ 1984 --

ՄԵԿԸ՝ ՄԵՐ ԲԱՑԱԿԱՆԵՐԷՆ...

Ժամանա՛կը, կ'ըսեն...:
Ժամանակը, ի՞նչ:

Անցեր են տասը տարիներ: Ամիսներու պէս, շաբաթներու պէս, օրերու պէս, ժամերու պէս: Ի՞նչ դարման բերեր է, ժամանակը մեր կարօտին, սիրելի Արլէն:

Մահուան անհանդուրժելի կողմը բացակայութիւնն է: Իմաստուններ պիտի առարկեն՝ հարկ է զգացականէն անդին անցնիլ, փիլիսոփայել, տրամաբանել, համակերպիլ, մահը՝ իր ճամբով, կեանքը՝ իր ճամբով եւայլն, եւայլն:

Երբէք չէ՞ր յուլիսեան այն տաք իրիկունը, նման այս օրուան, երբ եկար խմբագրատուն ու բարեւի փոխարէն, ըսիր «Եկած եմ կարօտս առնելու»:

Հազիւ քանի մը օր յետոյ, մեկնեցար յանկարծ, մնաս բարով՝ ոչ ոքի: Ու տարիներու երկայնքին, ուրիշներ միացան քեզի՝ Բարգէնը, Նուպարը, Զօհրապը, օրէ օր քիչ մը աւելի պարպելով «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Օր մը, խոստում մը ըրած էիր սակայն: Երբ կը մտահոգուէինք առողջութեամբդ որու հետ շատ անխոհեմ կը վարուէիր, խմբագրատունը նստած, ինքնավստահ շեշտով ըսիր՝ «հէյ, հոգ մի՛ ըներ, հարիւր տարի պիտի ապրիմ»:

Բայց, քիչ յետոյ, մեկնեցար, վաթսունի դուռն իսկ չբացած:

Այսօր, եկած ենք, քանի մը ընկերներով ոգեկոչելու յիշատակդ որ այնքան թարմ մնացած է:

Մեր տխրութիւնն ալ նոյնքան թարմ կը մնայ:

Տարիները անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Յուլիսեան այդ առաւօտը, երբ մեկնեցար, դուն, երեւի կարօտդ առած էիր: Մենք մնացինք, սիրելի Արլէն՝

կարօտով
ԱՐՓԻԿ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

ՀՄԸՄ-Ի ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂՋԿԱՆՑ ԽՈՒՄԲԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Լիբանանի պասքէթ - պոլի ախոյեանութիւնը շահած է, մրցաշարքի աւարտէն մէկ մրցում առաջ, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պէյրութի աղջկանց խումբը, Յունիս 28-ին: Հ.Մ.Ը.Մ. մեծ տարբերութեամբ՝ 76 -- 45 տարած է իր յաղթանակը Անդրանիկի դէմ որ կը գրաւէ ախոյեանութեան Բ. տեղը:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

«ԱՓՍՈՍ ԷՐ ԱՐԼԷ՛Ն...»

Ահա եկել եմ նորից Տխամանթէքի ճաշարանը: Բայց չպիտի ճաշեմ: Միմիայն, մի բաժակ սուրճ է առջեւս, Բաւականի փոխուել, մաքրուել, ջահաւորուել է այս հին արեւելեան ճաշարանը, Հայերի հաւաքավայրերից մէկը, երբ 9-րդ Թաղամասը հայաշունչ մի փեթակ էր, ուր կային գրավաճառներ, խմբագրատուներ, տպարաններ, նպարավաճառներ եւ Թրեվիզի դուքսին հիանալի կալուածը որ յետագայում եղաւ Ազգային Տուն ու ... կորաւ:

Տասը տարի եղաւ որ ոտքս չէի դրել Տխամանթէքի ուր տարիներ շարունակ, ամէն շաբաթ օր Արլէնի հետ ճաշում էինք զրուցում, վիճում, կատակում, երբեմն էլ գիրար կամծատում, տաղում, յանուն այն խրողութեան՝ «Qui aime bien, châtie bien»...:

Տասը տարի եղաւ արդէն, սիրելի Արլէն, որ մեզանից հեռացար եւ կեանքից պոկուեցիր ամենակարճ ճամբով:

Անշուշտ անցեալը միշտ գեղեցիկ է, հաճելի եւ մեռեալները ազնիւ մարդիկ: Սակայն կան անհանդստացնող բացակայութիւններ: Դո՛ւ այն բացական ես որ անցնող գազան ժամանակը չյաջողեց քեզ թաղել մոռացութեան փոսում:

Որքան էլ այս մոլորակի վրայ չկայ անփոխարինելի մարդ, բայց ահա 10 տարուց յետոյ ոչ մի ուրիշ բարեկամ չգրաւեց քո տեղը: Մեկնումիցդ յետոյ դագրեցին շաբաթօրեայ հայրենաբաղձ զրոյցները մեր ազգային ցաւերի եւ յոյսերի շուրջ:

Քո նոր երկնային մոլորակի վրայ, չգիտեմ ի՞նչ ջրի վրայ ես, սիրելի Արլէն: Մնացե՞լ ես միշտ նոյն ջերմեռանդ չարքայինը, թէ քեզ կախարդել է երկնաձիր մի պարիկ ... Ցակոբի հեքեաթային շարժասանդուխի չարժանացայ որ գայի քեզ այցի: Բայց վստահ եմ որ Ամենակալը պիտի չմոռանայ ինձ կանչել ... Մինչ այդ իմացիր որ 10 տարիների ընթացքում, շատ ջուր է հոսել Սէն գետի կամուրջների տակից: Tonton François-ն միշտ մնում է իր գահի վրայ եւ բնաւ մտադիր չի անցնել թոշակի: Պաշտօն կայ որ մարդուս ջահել է պահում: Ընկերվարական կուսակցութիւնը «Ռեմօնթ»ի (վերանորոգման) մէջ է ... եւ որոնում մի երկրորդ շունչ: Իսկ աջերը, աշխուժօրէն պատրաստուում են եկող տարուան նախագահական մրցումին: Բայց ընդհանուր առմամբ թէ՛ ձախի, թէ՛ աջի «մոլլաները» խրուած են նիւթական ցեխոտ «տաւալերա»ների մէջ: Ցուսալքուելու լուրջ պատճառ չունեն, վասնզի նրանք համոզուած են որ շուտով պիտի մաքրուեն եւ վերադառնեն մի նոր կուսութիւն, գալիք ընդհանուր ներումի (amnistie) շնորհիւ...

Շատ ջուր է հոսել նաեւ, սիրելի Արլէն, Հրազդանի կամուրջի տակից՝ Եռագոյնացաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Որքա՜ն պիտի ուզէի նախքան հասցէդ փոխել որ միասին ողջունած լինէինք այս անըմպաւելի իրողութիւնը, այս երազի իրականացումը: Մտքումս են մեր կրքոտ վէճերը Եռագոյն դրօշի շուրջ, որ դայն յափշտակել էին, քեզ ծանօթ, ապստամբ mousquetaire-ները ... Ե՛րբ այսպէս կոչուած «կարմիր բողկերը», ասենք պայմանների ստիպումով, բաւարարուում էին միայն կարմիր կապոյտով, ուրանալով նարնջագոյնը...

Ու ահա, սիրելի Արլէն այսօրուան Հայաստան, իր փողոցներով, իր ծանր զրկանքներով, իր վէրքերով, կաշառակերներով ու այլ ցեխերով, մաքրուեց անհարազատ տարրերից եւ շնչում է իբր անկախ մի Հանրապետութիւն ուր ծածանում է Եռագոյնը: Ասում են որ ներկայ կառավարութիւնը, համարելով որ նարինջը օտար երկրի մի պտուղ է, որոշել է որ Եռագոյն դրօշը՝ կարմիր, կապոյտ, ծիրանի է...

Իսկ եթէ Աստուածն էլ է սիրում մեր Եռագոյնը, վստահաբար քո երկնային ապաստանում քեզ լաւ ես զգում...

Սուրճիս բաժակը արդէն պարապ է, սիրելի Արլէն: Այս երկար ընդմիջումից յետոյ, եկայ Տխամանթէքի քեզ հետ կատակելու, չտխրելու համար: Արդէն ճաշի ժամ է, սրահը լեցուել է ազմկոտ բազմութեամբ: Մեկնումիս պահին, նկատեցի որ Արթիւրն էլ է այսօր բացակայ: Այդ նշանաւոր հայ մատուցողը, ձիարշաւ խաղերի խելագարը: Անպայման յիշելու ես այն օրը, երբ մեր դիմացի սեղանի շուրջ նստած մի զոյգ Թուրքեր, ճաշը աւարտելիս, ուզեցին Թրքական սուրճ: Մեր Արթիւրը կարծրացաւ կուզ – կռնակը կարծես ուղղուեց ու վճռական շեշտով պատասխանեց՝ «Այստեղ Թրքական սուրճ չկայ: Կայ Ֆրանսական, ամերիկեան, յունական եւ ... Հայ-կա-կան սուրճեր»: Թուրքերը զարմանքից մնացին շշմած, մի պահ լռեցին եւ հաշտուեցին ամերիկեան սուրճի: Մեր Արթիւրը մրթմրթալով նախատինքների մի շարան, որ վստահաբար պատկանում էր Թըրքական հանրածանօթ բառամթերքին, մօտենալով comptoir-ին, Ֆրանսերէն բացականչեց՝ «Երկու Թրքական սուրճ, երկու» Թուրք զոյգի աչքերը կրկնապատիկ լայնացան ու սառեցին...

Խեղճ Արթիւր, գրեթէ միշտ նա գիտէր (իբր թէ) որոնք էին շահող ձիերի անունները: Բայց գրեթէ միշտ նրա ստացած «խողովակները» ծակ էին, այսինքն նրան հասած գաղտնի տեղեկութիւններ սխալ էին պարզապէս: Իր ընտրած ձիերը չէին շահում: Արթիւրը մահացաւ մենաւոր, «փերիշան» փարիզեան մի խուլ հիւրանոցի սենեակում:

Մատուցող Արթիւր վերյիշելով փորձեցի որ դու էլ ժպտես, ինչպէս անցեալում երբ կատակով էինք վերջ տալիս մեր վէճերին կամ հրաժեշտ առնում իրարից:

Մեծ մայրս երբեմն սիրում էր ասել «Աստուծմէ մէկ բան կը խնդրեմ՝ էնպէս երթամ որ ասեն՝ ափսոս Հայկանոյշ»: Չեմ կարող հաւատալ որ դու էլ այսպիսի մի խնդրանք ուղղած լինես Աստուծոյ: Որովհետեւ երբ չուեցիր, սիրելի Արլէն, դեռ հին բերք չէիր դառել: Կեանքը չէր որ քեզ դառնացրեց այլ այն բթամիտ կուսակցականները որոնց հնազանդելու ընդունակ չեղար ... Ու ահա տասը տարուց յետոյ, իմացիր գոնէ, որ քեզ յիշողները եւ սիրողները դեռ տրտնջում են՝ «ափսոս էր Արլէ՛ն...»:

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Յուլիս, 1994
Փարիզ

ՍՐՏԻ ԽՕՍՔԵՐ ԱՐԼԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տասը տարի անցաւ Արլէնի (Փափազեան) մեկնումէն: Անհաւատալի կը թուի, որովհետեւ իր ժպիտը եւ խօսքերը միշտ ներկայ են իր ընկերներուն եւ բարեկամներուն յիշողութեան մէջ: Երեսուն տարուան բարեկամութիւնը չէ այս տողերուն գրուելուն պատճառը, այլ իր օրինակելի ու վարակիչ հայկականութիւնը եւ մնայուն մասնակցութիւնը Սփիւռքի, մանաւանդ Ֆրանսայի հայ կեանքին:

Արլէնի մահէն քիչ ետք լոյս ընծայուեցաւ հատոր մը – իր յօդուածներէն փունջի մը մէկտեղումով – որ կը կրէր «Պարապ էջեր» խորագիրը: 1960-էն 1984 գրի առնուած յօդուածները կ'ընդգրկէին այլազան նիւթեր, մտածումներ, վերլուծումներ: Հատորին յօդուածները կը վկայեն նաեւ Արլէնի մասին, շեշտելով անոր մէջ մարդը, հա՛յ մարդը, նուիրեալ դաշնակցականը, իր համոզումներուն մէջ հաստատ մնացող անհատը, հայ գրի սիրահարը, իր շրջանակին օգտակար հանդիսացողը եւ իմուրի տէր անձնաւորութիւնը:

Արլէն Փափազեան սնած էր Ֆրանսական եւ հայկական մշակոյթներով: Իր մէջ զոյգ մշակոյթներու բախում չկար: Ասպարէզով՝ բեմադիր, իր գործերը կը վարէր Ֆրանսերէն լեզուով ու Ֆրանսական չափանիշներով, սակայն անոր սիրտը կը տրոփէր հայկականութեամբ:

Հայկական հարցերու քննարկումի պահուն ան թէ՛ կը կատակէր եւ թէ՛ անոնց կը մօտենար լրջութեամբ: Իր ժպիտը եւ հարցերու հմտութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէին զինք ունկնդրողներուն մէջ: Սիրով եւ համբերութեամբ կը պատասխանէր իրեն ուղղուած հարցումներուն, տալով սպառիչ բացատրութիւններ եւ լուսաբանութիւններ: Չէր խուսափեր վիճաբանութիւններէ· նոյնիսկ ի՛նք կը հրահրէր վէճեր, հաւատալով անոնց շինիչ դերին:

Մարդասէր էր Արլէնը· բարեկամ էր ան ամէն խաւի մարդոց հետ: Իր բարեկամութիւնը անկեղծ էր ու մնայուն: Բաւին լայն իմաստով կը սիրէր ընտանեկան մթնոլորտը՝ իր հարազատները, հայութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, «Յառաջ»ը, իր ընկերները, իրեն հակաճառողները:

«Տեւական գործը, շինարար գործը, շինիչ գործը, մրջիւնի կամ մեղուի կատարած գործն է ինծի համար...», կ'ըսէ Արլէն իր «Կարեւորը ատաղձն է» հարցազրոյցին մէջ· այս եղած է աշխատանքի իր ուղղութիւնը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին: Աշխատանք, զոր տարած է անշահախնդրօրէն եւ օրինակելի հետեւողականութեամբ:

Հայաստանն ու Արարատը Արլէնի պաշտամունքի առարկան էին: Անսահման երջանկութիւնը ունեցաւ տեսնելու իր հայրենիքը, թէեւ համայնավար վարչակարգի տակ: Ֆրանսական հեռատեսիլ պաշտօնավարած շրջանին գործով Վրաստան գացած էր բեմադրէ Պարաճանովին հանդիպելու եւ հոնկէ անցաւ Հայաստան: Պատմեց իր յուզումները, նկարագրեց Հայաստան մուտքը՝ իրապաշտօրէն· «սիրելիս, երբ կանաչութեան տեսարանը վերջացաւ եւ քարքարուտը սկսաւ, Հայաստան էի»:

Արլէն մտերիմ բարեկամն էր մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու մեծ մասին: Տունը բաց էր ամէնուն առջեւ: Հակառակ էր «հայկական է՝ պատուական է»ի մտայնութեան: Կը գնահատէր արժանաւորն ու շնորհալին: Կը փնտռուէր իր ներկայութիւնը եւ քննադատական ոգին: Վաղեմի իր բարեկամութիւնը Վահէ Քաչային հետ ծնունդ տուաւ «Դաշոյն մը՝ պարտէզին մէջ» հայկական «սագա»յին, գրուած՝ Ֆրանսերէնով:

Արլէն Փափազեանին խէժը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որուն հաւատարիմ մնաց պատանութեան շրջանէն մինչեւ իր կեանքին վերջը: Ծառայեց ու կատարեց իր պարտականութիւնները: Պատասխանատու պաշտօններ վարեց Նոր Սերունդի եւ Հ. Յ. Դ.-ի կազմակերպութեան մէջ: Գիշերներ լուսցուց Փարիզէն անցնող կուսակցական ընկերներու հետ, լուծումներ գտնելու համար վիճայարոյց հարցերու:

Արլէն ջատագովն էր միասնականութեան ոգիին: Այսօր, դժբախտաբար, մեզի հետ չէ ան: Պայքարի բոլոր մարտիկներուն դժխեմ ճակատագիրն է այս: Ժամանակը եւ պայմանները յարափոփոխ են: Արլէն մեկնեցաւ, բայց իր գաղափարը վառ կը մնայ մեր բոլորին սրտերուն մէջ: Իր գործը կը շարունակուի, ի՞նչ փոյթ եթէ անձերը կը փոխուին:

Սիրելի Արլէն, մենք կը մնանք պատնէշին վրայ:

Տ. ԱԲԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԸՆԿԵՐԸ՝ ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մահը կեանքի շարունակութիւնն է, կ'ըսեն իմաստունները: Այդ շարունակութեանը մէջ անոնք որոնք իրենց երկրային անցքը բեղնաւորած են գործով եւ իրագործումներով, իմաստաւորած են գրիչով եւ տաղանդով, հարստացուցած են մտքով եւ գաղափարականով դրուած ի սպաս հաւաքական ծառայութիւններու, անոնք միշտ ճամբուն վրայ են, ընթացքի մէջ են: Տարիները, նոյնիսկ տասնամեակ մը, չեն տկարացներ անոնց ընծայումը ու խամրեցնեն անոնց յիշատակը: Ընդհակառակն, ժամանակը առաւել կը գնահատէ վաստակը, կը լուսաւորէ անհատականութիւնը: Արլէն Փափազեան կը պատկանի այս փաղանգին:

Արլէն Փափազեանի վաստակը արդիւնքն է իր հայկականութեան, յանձնառութեան մը որ չճանչցաւ խաթարում, մերժեց շեղումը եւ պատեհապաշտութիւնը ու մնաց անզիջող իր բարձրութեանը վրայ, հաւատարիմ իրեն փոխանցուած մաքուր աւանդութիւններուն, ճշմարիտ արժէքներուն եւ գաղափարական հարազատ շունչին:

Արլէն Փափազեան կառչեցաւ խէժալի մը՝ Հայաստանի հողին եւ ժողովուրդին ազատագրութիւնը, Մարսէյլի մէջ, բանախօսութեան մը առթիւ, կ'ըսէր՝ «Այս տարի եւս, օտարութեան մէջ, կը տօնենք Մայիս 28-ը: Մեր պարտականութիւնն է քանի ուրիշներ չեն ուզեր կամ չեն կրնար տօնել: Գիտցէք, սակայն, որ Սփիւռքը սպասման սրահ մըն է ուր դիզուած են այն բեռները, մեր պատմութեան անժամանցելի արժէքները ու անքննաքարելի իրաւունքները, որ առաջին հայրենի զընացքին հետ պիտի երթան հայրենիք»:

Պատրանք չէր քանի այսօր Հայաստանը դարձած է տէրը իր ճակատագրին երէկուան եւ նուիրագործուած խորհրդանիշերն ու արժէքները այժմ կը ներկայացնեն, կը դունաւորեն, կը խորհրդանշեն երկիրը:

Արլէն Փափազեան կուսակցականի, ղեկավարի, արուեստագէտի որպէս հեռատեսիլի եւ շարժանկարի իրագործող հանգամանքը կամ առ հասարակ պարզ մարդու իր կեանքն ու յարաբերութիւնները կ'արտայայտէր յատուկ անհատականութեամբ մը դարձնելով իր անձը ուշագրաւ եւ համակրելի: Կը փոխանցէր խանդավառութիւն մը, ժպիտ մը, ջերմութիւն մը: Գիտէր ստեղծել մթնոլորտ մը, ըլլալ հաղորդական եւ համոզիչ, տրամադրութիւններ բարձրացնել: Ունէր յատկապէս իմուռ: Սրամտութիւններով ըսելիքները կ'ըսէր եւ խօսքերը գիտէր հասցնել հոն, եւ այնչափով, ուր որ ինք կ'ուզէր:

Արլէն Փափազեան ունէր գրական - գեղարուեստական ճաշակ: 1985-ին, յետմահու տպուած հատորի մը մէջ «Պարապ էջեր», որ իր մէկ յօդուածին խորագիրն է, ամփոփուած են «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած իր յօդուածներէն շարք մը որոնք լաւագոյնս կու տան շարժանկարի մասնագէտի իր հետաքրքրութիւններն ու ապրումները եւ կը ցոլացնեն դաշնակցականի եւ հայու իր ներաշխարհը: Իր մօտեցումները զանազան հարցերուն յաճախ ինքնատիպ են:

Արլէն Փափազեան, դաստիարակուած սերունդէ մը որուն գաղափարներուն եւ պայքարներուն յաղթանակն է որ կ'ապրի այսօր Հայաստանը, դեռ ճամբայ ունէր կտրելիք, խօսք ունէր ըսելիք, տեսակէտներ ունէր պաշտպանելիք, նոյնիսկ եթէ դառնութիւններ ապրեցաւ, ըզգայուն սիրտը խոցուեցաւ: Իր մահը եղաւ վաղահաս: Այդ իսկ պատճառաւ իր ներկայութիւնը, իր մասնակցութիւնը որքան կարեւոր պիտի ըլլար այսօր, մանաւանդ որ Ֆրանսահայութեան դիմագիծ եւ նկարագիր տուող միտքերն ու բազուկները, դերակատարներն ու վկաները վաղուց մեկնած են եւ իրենց ձգած բացերը գաղութէն ներս աւելի խորացած եւ ընդարձակուած են:

Արլէն Փափազեան եզակի դէմք մըն էր: Իր գաղափարակից ընկերները, բարեկամները, զինքը ճանչցողներն ու սիրողները չեն մոռնար մարդը իր չեշտուած անհատականութեամբ, Հայը իր խոր ապրումներով եւ դաշնակցականը իր անխախտ համոզումներով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Արցախը գիրերու ստեղծումի օրերէն մանուկցած է հայ մշակոյթի զարգացման պատմութեան. ատոր լաւագոյն վկայութիւնը Ե. դարուն իսկ կեանք առած Ամարասի վանքին կրթօճախն է, կապուած Մեսրոպ Մաշտոցի անունին:

Ցեղային մշակութային կեդրոններու համակարգին մէջ արժանի անուն ունեցած են Գանձասարի, Գտիչի, Դադիի վանքերուն մէջ ստեղծուած կրթարանները. իսկ աւելի ետք Շուշիի ուսումնարանը, թեմական եւ օրիորդաց դպրոցները, որոնց շրջանաւարտներէն շատերը գիտութեան ու մշակոյթի անձնաւորութիւններ դարձած են:

Այսօր այս աւանդութիւնը կը շարունակուի Լեռնային Ղարաբաղի պետ համալսարանին կողմէ. ան կազմաւորուած Վանաձորի մանկավարժական հիմնարկութեան եւ Հայաստանի ճարտարագիտական համալսարանի մասնաճիւղին հիմքին վրայ: Ունի վեց ֆակուլթէ՝ պատմա - բանասիրական, բնագիտա - բժշկական, մանկավարժութեան եւ մարմնամարզական, գիւղատնտեսական. եւ 14 ամպիոն՝ հայերէն լեզուի եւ գրականութեան, պատմութեան, օտար լեզուներու, փիլիսոփայութեան եւ քաղաքագիտութեան, մանկավարժութեան եւ հոգեբանութեան, տնտեսագիտական, Ֆիզիքի, մեքանիքի, կիրառական նիւթերու, ուսողութեան, տարրաբանութեան, գիւղատնտեսութեան, բժշկութեան, գծագրութեան, արուեստի, մարմնակրթութեան եւ նախնական ռազմական պատրաստութեան: Անոր կազմին մէջ կը գործէ ֆիզիք - մաթեմաթիքական դպրոց եւ ծրագիր կայ քոլեճ մը բանալու:

Համալսարանը ունի շուրջ երկու հազար ուսանող որոնց մէկ չորրորդը հեռակայ ուսուցումով կ'ուսանի: 1969-էն ի վեր համալսարանը տուած է մօտ եօթը հազար շրջանաւարտներ. անոնք կ'աշխատին կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի, [illegible]ներու, զինուած ուժերու, ներքին գործերու եւ ժողովրդական տնտեսութեան բնագաւառներուն մէջ, թէ՛ ԼՂՀ-ի մէջ, թէ անկէ դուրս:

Երբ Արցախահայութիւնը անգամ մը եւս մնաց կեանքի ու մահուան խնդրին դիմաց, ուսանող երիտասարդութիւնը զէնք վերցուց ի պաշտպանութեան հայրենիքին: Աւելի քան չորս հարիւր ուսանողներ կամաւոր մեկնեցան մաս կազմելու ինքնապաշտպանութեան ուժերուն ու տասնեակ ուսանող - մարտիկներ զոհուեցան հայրենիքի ազատութեան համար մղուող մարտերուն ընթացքին եւ շատեր վիրաւորուեցան:

Արցախցիները կը հաւատան իրենց յաղթանակին եւ կը հաւատան թէ երբ խաղաղութիւնը իջնէ իրենց լեռնաշխարհին, համալսարանական մարտիկները կը վերադառնան իրենց գրասեղաններուն ու երիտասարդական իրենց եռանդը կը նուիրաբերեն ազատ ու բարգաւաճ Արցախի լուսաւոր ապագային:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ՊԱՏՈՒԵԼԻ ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Երեքշաբթի, Յուլիս 5-ին, ժամը՝ 18·30-ին, Փարիզի Ռեֆորմէ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ուր Մատամ, բարեկամներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր, ներկայ ըլլալու համար Արժանիքի ազգային Կարգի ասպետի շքանշանի յանձնումին պատուելի Սամուէլ Սահակեանի:

Հանդիսավարն էր, Ֆրանսայի բողոքական դաշնակցութեան նախագահ՝ պատուելի Ժագ Սթիւար որ քանի մը ջերմ խօսքերէ եւ շնորհաւորութիւններէ ետք խօսքը փոխանցեց Փարի - Լիւքսանպուր ժողովրդապետական խորհուրդի նախագահուհիին՝ Տիկին Անն - Լիզ Վէռէի: Ան յիշելէ ետք որ Սամուէլ կը նշանակէ Աստուծոյ մարդը, շեշտեց թէ իրենց եկեղեցին մեծ ուրախութիւն զգացած էր այն մեծարանքին որ կը շնորհուէր իրենց հովիւին, այն գործունէութեան համար զոր ունեցած էր իր ծագումի երկրին հանդէպ: Կ'ոգեկոչէր երկու դէպքեր: Առաջինը այն ճամբորդութիւնը զոր պատուելի Սահակեան ըրած էր դեռ համայնավար վարչակարգի օրերուն, հետը տանելով մեծաքանակ Աստուածաշունչեր եւ զորս իշխանութիւնները դրաւած էին, մուտքին: Ապա, երբ, Խորհուրդին մէկ նիստին ընթացքին կը դիմէր որպէսզի թոյլ տրուի իրեն ժամանակին մէկ մասը յատկացնելու Հայաստանի: Սոլիտարիթէ - Փրոթեսթանթ Ֆրանս - Արմենիի ներկայացուցիչն ալ, իր կարգին, բարեկամութեան եւ երախտագիտութեան զգացումներ կ'արտայայտէր, կ'անդրադառնար հոս թէ տեղւոյն վրայ, Գիւմրի թէ Երեւան տարուած աշխատանքին:

Փարիզի 6-րդ Թաղամասի ծերակուտական - քաղաքապետը՝ Ֆրանսուա Քոլէ, յանուն Հանրապետութեան Նախագահին պատուելիին կուրծքը կը զարդարէր Արժանիքի Ազգային Կարգի ասպետի շքանշանով, ոգեկոչելէ ետք պատուելի Սահակեանի կենսագրականը, զաւակ պատուելիի, ուսած Սթրազպուրկի, ապա՝ Պոսթընի համալսարանները, ծառայած Ֆրանսա եւ Ալժերիա եւ հովուական պաշտօններ վարած նախ Լիոն, ապա՝ Փարիզ:

Հուսկ, պատուելի Սահակեան կ'ըսէր թէ միայն մէկ խօսքի մէջ, կ'ուզէ ամփոփել իր պատասխանը՝ Շնորհակալութիւն: Կը շեշտէր թէ իր միակ արժանիքը եղած է բարեկամներ ունենալ, քանի առանց այդ բարեկամներուն, կարելի եղած պիտի չըլլար հիմնել Սոլիտարիթէ Փրոթէսթանթ Ֆրանս - Արմենին 1990-ին: Շնորհակալութիւն կը յայտնէր նաեւ Ֆրանսական բողոքականութեան, քանի ամէն կողմ զօրակոչ եղած էր օգնելու համար Հայաստանի, Գիւմրիի «Ընտանիք» դպրոցին, դպրոցներ բանալու եւ տաքցնելու ու կ'աւելցնէր թէ այս ամբողջը կարելի պիտի չըլլար առանց իր ծնողքին դաստիարակութեան եւ կնոջը օժանդակութեան: Իր եզրակացութեան մէջ, պատուելին կ'ըսէր թէ խորապէս կը հաւատայ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի եւ անոնց երկու ժողովուրդներուն բարեկամութեան եւ կը հրաւիրէր իր Ֆրանսացի բարեկամները որ իրեն ընկերանան Հայաստան, ուր կ'երթայ տարին երեք անգամ՝ Յուլիսի կիսուն, Հոկտեմբերի վերջ, գարնան, թէ մարդասիրական եւ թէ մշակութային նպատակներով ու կը վերջացնէր իր խօսքը Պարպարայի մէկ երգին տողով՝ սիրոյ գեղեցկագոյն պատմութիւնս դուք էք:

Հիւրասիրութիւն մը կը յաջորդէր այս պաշտօնական բաժինին, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՊԻԼԼԻՔԵԱՆ» ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ՝ ՏԸՆԻ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻՆ

ԼԻՈՆ. —

Տասը տարի առաջ Լիոնի մէջ իր մահկանացուն կը կնքէր Նափոլէոն Պիլլիքեան: Իր ողջութեան, համբաւաւոր գործարարը Մեկենասի դերը խաղացած էր բազմաթիւ կազմակերպութիւններու կամ նպատակներու համար, ըլլայ Սփիւռքի մէջ, ըլլայ Հայաստան: Իր մահէն յետոյ, ժառանգորդներու բացակայութեան, ձգած կտակին համաձայն, իր մտերիմ բարեկամ փրոֆէսէօր Մարինի հսկողութեան տակ կը հիմնուէր «Լէա եւ Նափոլէոն Պիլլիքեան հիմնարկը» երեք գըլխաւոր նպատակներով՝

— Քաջալերել գիտական հետազօտութիւնները, յատկապէս քաղցկեղի բուժման ուղղութեամբ,

— Օգնել երիտասարդ արուեստագէտներու (նկարիչ, գրող, բանաստեղծ, երաժիշտ...),

— Սատար կանգնիլ Մայր Աթոռ Էջմիածնի ենթակայ թեմերուն մէջ գործող բարեգործական հաստատութեանց: Այս երեք տարբեր «գլուխներուն» համար, ամէն տարի հաստատութեան տնօրէն - ժողովը նիւթական կարեւոր յատկացումներ կը կատարէ: Բաց աստի, քանի մը ամիսներ առաջ փրոֆէսէօր Մարինի նախաձեռնութեամբ կը ստեղծուէր նաեւ «Պիլլիքեան Գրական Մրցանակը»: Այս առթիւ հիմնարկին տնօրէնը կ'որոշէր դիմել Լիոնի «Արուեստից եւ Գրականութեան» հռչակաւոր կաճառին խնդրելով իր անդամներուն օգնութիւնը:

Կաճառին անդամներէ եւ Լիոնի հայ քանի մը անձնաւորութիւններէ բաղկացած «խառն» յանձնախումբը ստացուած 12 ձեռագիրները ուսումնասիրելէ յետոյ կ'որոշէր անոնցմէ եօթը մրցանակէն դուրս ձգել եւ նկատի առնել միայն հինգը:

Յունիս 15-ի իր նիստին, երկու ժամուան խորհրդակցութիւններէ յետոյ, յանձնախումբը մրցանակին արժանի կը նկատէր Տընի Տօնիկեանի «Le Peuple Haï» արձակ գործը (1):

Տօնիկեան անծանօթ մը չէ, յատկապէս «Յառաջ»ի ընթերցողներուն որոնք դեռ քանի մը շաբաթ առաջ իր ստորագրութիւնը կը կարդային «Միտք եւ Արուեստ»ի սիւնակներուն մէջ (2): Ան հեղինակ է նաեւ «Ethnos» (Ժողովուրդ) կոչուած հատորի մը (3), Պարոյր Սեւակի «Եղիցի լոյս» ժողովածուին թարգմանութեան (4) ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ գործերու որոնց մէկ մասը անտիպ կը մնայ առ այսօր: Նորաստեղծ «Պիլլիքեան Մրցանակին» նպատակն է նպաստել հայ գրողներու ճանաչման ֆրանսախօս երկիրներուն մէջ:

Աւելցնենք թէ մրցանակին կցուած յիսուն հազար ֆրանքնոց նպաստը կը տրուի հրատարակչական ծախքերը հոգալու համար:

Գովելի ձեռնարկ մը անշուշտ որուն կը մնայ մաղթել երկար կեանք, յաջողութիւն եւ բազմաթիւ տաղանդաւոր ու դալար գրիչներ:

ԿՈՐԻՒՆ

(1) Այս վերնագիրին մեր բառախաղ մը կայ. «Peuple Haï» կրնայ նշանակել «Հայ ժողովուրդը» կամ ... ատելի ժողովուրդը»:

(2) D. Donikian — *Pour une figuration apatride* (esquisse d'un manifeste qui n'en est pas un).

«Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ» թիւ 194 - Կիրակի, Յունիս 5, 1994, էջ 2:

(3) *Ethnos* (*Poème*) — Saïgon, Avril 1975, 378 p.

(4) Que la lumière soit. Traduction D. Donikian. Ed. Parenthèses (Collection Arménies).

[illegible]

Լիւքսանպուրկի պարտէզին Օրանժըրին, Յուլիս 17-էն 30 կը հիւրընկալէ Լիւսի Միքելեանի ցուցահանդէսը մկրտուած «Ծառեր»: Բացումը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 21-ին, ժամը 16·30-ին:

ՀՈԳՈՒ ՋԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ա.

Անդարձ երթաս — բարովի վերջին հրաժեշտին, այն սիրտ ծակծկող «Հաւատ ունելով»ի մրմունջներուն հետ Գէորգ աղա ինքն ալ նետեց ափ մը հող զաւկին գերեզմանին վրայ: Հինգ - վեց նաւավար ու ձկնորս որոնք քովն էին՝ ըսին իրեն ալ մէկտեղ վերադառնալ: Խեղճ մարդը բացաւ գլուխը, համբուրեց տէրտէրին ձեռքի խաչը, ու խոշոր թաշկինակովը աչքերը սրբելէն ետքը հեռացաւ բարեկամներուն հետ, որոնք կ'ըսէին իրեն.

- Էյ դուն ողջ կենաս, Գէորգ աղա. ի՞նչ կրնանք ընել. Աստուծոյ կամքն է. ամէնուս ալ գլխուն եկածն է. կէնճութիւն ունիս, Աստուած նորէն կու տայ:

Այս մխիթարականները բան մը չէին կրնար պակսեցնել նաւավարին սրտին վրայ ծանրացած բեռէն:

Ամէնքը մէկտեղ գացին մեռել-տունը ուր նաւավարին կնոջը քովն էին ժողվուած թաղին դրացի կիները:

Ծովը կապար կտրած էր. ինք որ քսան տարիէ ի վեր ջլապինդ բազուկներովը թեթեւ թեթեւ առաջ կը մղէր նաւակը, ա՛լ հիմա իրեն այնպէս կու գար թէ թիերը գամուած կը մնային ափերուն մէջ:

Քսան տարիէ ի վեր նաւավար Գէորգ առտուն կանուխ արշալոյսին հետ կ'ելլէր ու գիշերը ճրագին լոյսովը տուն կը մտնէր, սակայն երբեք օր մը դժգոհութեան տրտունջ մը բերնէն չէր թռած. օր մը ինքնիրենը հարցուցած չունէր «զմէ՞ կեանք, զմէ՞ սէր»: Ո՛չ կարդալ գիտէր, ո՛չ ալ գրել. իրեն անծանօթ էին յոռետես փիլիսոփաներուն անունները եւ ո՛չ ալ լաւատեսներուն ի՛նչ ըսելը գիտէր. կեանքը, սէրը զաւկըներն էին, կինն էր, կարմրուկ, անուշիկ Բուբուլ տուտուն: Ու հիմա երկու իրիկուն է երբ դարձեալ արեւուն մարը մտնելէն ետքը Եէմիշէն կ'առնէր ուշ մնացողները, որքան մօտենար Հալըճը — օղլուին այնքան աւելի կը դանդաղէր յառաջանալու: Հիմա ձայն մը սրտէն կ'ըսէր. «Զմէ՞ կեանք, զմէ՞ սէր»: Ուսում չունէր որ իր զգացումները յայտնէր այդ գրական բացատրութիւններով, բայց պարզ հառաչանք մը կը թարգմանէր մտածութիւնը, զգացումները. «Փօ՜շ աշխարհք, փօ՜շ աշխարհք» կը մրմռար ինքնիրենը:

Փօ՜շ աշխարհք. ա՛լ անդարձ գացին այն երջանիկ իրիկունները երբ ուշ ատեն պարկը հաց, պտուղ, բանջարեղէն լեցուցած տուն կը մտնէր՝ հոգին զուարթ: կինը խնդում - երես առջին վազելով կ'առնէր պարկը ձեռքէն.

— Քա կնիկ, չօճուխները ո՞ւր են, կը հարցնէր եթէ անոնք դէմը չելլէին:

— Էյ խըյանէթ, աս խըտար ուշ կալ կ'ըլլա՞յ քի. մազըմները պէքլէյեցին պէքլէյեցին, լօխմա մը բան տուի քուներնին տարաւ:

Կը քնանային. կ'երթար, կը նայէր անոնց վրայ, կամացուկ մը կը պագնէր երեսնին, ու այդ պաչիկին մէջ կը մոռնար օրուան յոգնութիւնը, կը գտնէր վաղուան աշխատանքի ուժը:

Շատ գիշեր ալ արթուն էին չօճուխները: Կը վազէին առջեւը, կ'առնէին պարկը հօրերնուն ձեռքէն ու քաշելով ներս կը տանէին:

— Ծօ՛, քա՛, ասօր ի՞նչ ըրիք նայիմ, կը հարցնէր նաւավարը:

Կը գրկէր զաւկըները, կը պագնէր. տնակը կը լեցուէր ճվլտուքով. այդ ճըվըլտուքն էր իր ուրախութիւնը, երջանկութիւնը:

Հիմա ա՛լ ո՛չ ճվլտուք կար, ո՛չ առջեւ վազել, ո՛չ անկողնի մէջ համբոյր: Գոցուեր էր տանը դուռը. վերջին զաւակն էր զոր նաւավարը այն օրը հողին կուտար:

Քսան տարեկան կարգուած էր նաւավար Գէորգ. երկու զաւակ արդէն թաղած էր, շատ երիտասարդութեանը: Հիմա եօթը տարուան աղջիկ մը, հինգ տարուան մանչ մը, ու դեռ նոր նոր, երկու ամսուան մանչ մը իր երջանկութիւնն էին: Մէկը դրած էր հատ մըն ալ որչափ կարելի է շուտ հասցնել: Տասնըհինգ օր առաջ աղջիկը մեռած կեղծմաշկէ, մեծ մանչն ալ փոխուած ու եւեւէն գացած էր: Մօրը տաղնապին մէջ պաղ առած էր փոքրիկը ու անոր թաղումէն էր որ կը վերադառնային երկու օր առաջ:

Երբ արհեստակիցները կը մխիթարէին զինքը ըսելով թէ «երիտասարդութիւն ունիս, Աստուած նորէն կու տայ», ինք հաստատ կ'որոշէր ա՛լ հայր չըլլալ: Անիծուած էր, զաւակները «օղմիշ» չէին ըլլար: Կը հաւատար ասոր:

Զաւակ չունենա՛լ, ճվլտուք չլսե՛լ. ինչո՞ւ ուրեմն աշխատիլ, ինչո՞ւ ուրեմն ապրիլ: Չէր կրնար շատ բարակը մտածել, բայց սրտէն ձայն մը կը հասկցնէր այս ամէնը իրեն: — «Փօշ աշխարհք» հառաչանքին մէջ կ'ամփոփէր իր յոռետես իմաստասիրութիւնը:

Բ.

Խասգեղի Ս. Ստեփաննոս ժամուն աւագերէցը Կիրակի առտու պատարագի աւետարանը կարդացուելէն առաջ հետեւեալ ծանուցումը ըրաւ.

— Օրհնեա՛լ ժողովուրդ, այս առաւօտ սուրբ եկեղեցւոյս դրան վրայ զամբիւղի մը մէջ կախուած գտնուեցաւ անմեղ երախայ մը, որոյ հայրն ու մայրը անգթօրէն չեն ուզած իրենց զաւակը պահել. ով որ կամենայ որդեգրել այս թշուառ մանուկը, մանկացեալն Տէր Յիսուս որ մսուրի մը մէջ ծնաւ հազարապատիկ ու բիւրապատիկ վարձահատոյց արասցէ, որպէս փարաւոնի աղջկանը որ Մովսէսը Նեղոսի ջուրերէն ազատեց: Այս անմեղ երախան որդեգրել յանձն առնել ուզող բարեսիրտը դիմելու է Թաղական խորհրդարանը:

(Շար. 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 2000 ֆրանք իրենց թոռնիկին՝
ԹԱՄԱՐ ՋՐԲԱՇԵԱՆԻ
ծննդեան ուրախ առիթով։
Յունիս 15, 1994, Փարիզ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS
DU 1er DECEMBRE 1993
AU 31 MARS 1994

DONATEURS PAR PRELEVEMENT AUTOMATIQUE MENSUEL

— 150 Francs. -

Georges Aivayan, Georges Alexanian, Philippe Alexanian, Manuel Andreassian, Gérard Arabian, Jean Arzoumanian, Georges Asdvadsadourian, Gérard Baloyan, Norbert Cankar, Aznive Chossière, Charles Derderian, Ohanès Der-Pilibossian, Jocelyne Faurie, Sima Hasbanian, Etienne Hatchikian, Arthur Kechichian, Zaven Manjikian, Marius Mardirossian, Elise Marsollier, J.M. Niksarlian, Madeleine Sarian, Marc Seropian, Achodt Serdjanian, Yéghia Solakian, Abraham Stamboulian, Albert Toufekztian, Hilda Yacoian, Grégoire Yapoudjian, Meguerditch Zarikian, Khatchadourian, Manissadjian.

— 135 Francs. -

Pierre Aghazarian, Zaruhi Akcesiz, Hagop Bajan, Alain Bedikian, Jiraïr Bedonoglu, Diruhi Boyadjian, Jérôme Boyadjian, Noubar Calfayan, Louise Capiguian, Flora Chirian, Alice Costes, Martine Demirdjian, Edouard Der-Agopian, Daniel Der-Baghdassarian, Charles Derderian, Philippe Djergaian, Corinne Eghiazarian, Saténik Emrinan, Stéphan Eolmezian, Robert Gazelian, Paul Geoffray, Ardavast Gorousdian, Suzanne Hatcherian, Alexandre Hougassian, M-Christine Howyan, Edouard Kaichian, J.P. Karagueozian, Vahan Kevorkian, Tigrane Koutoudjian, Simon Mahdessian, Marc Markarian, Béatrice Mikaelian, Joseph Minassian, Thierry Mirakian, Vahé Muradian, Vahak Muratsan, Garabed Moumdjian, Armand Moutafian, Paul Ohanian, Jean Paladjian, Max Pechtimaldjian, Henry Rastklan, Achod Sahakian, Lina Sarian, Vahram Seraidarian, Séta Simonian, J. Soukiassian, Antoine Tavitian, M. et Mme Tchoukoulian, Georges Yacoubian, Eric Zadikian, Jacques Zeneian.

— 130 Francs. -

Pasteur Gilbert Léonian.

(*A suivre*)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 90-ԱՄԵԱԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Օծման 90-ամեակի տօնակատարութիւններուն առթիւ (1994, Հոկտ. 2), Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը որոշած է լոյս ընծայել յիշատակի մատեան մը, որուն մէջ պիտի ամփոփուին զանազան գրութիւններ, Եկեղեցւոյ կեանքը պատկերող յատկանշական նկարներ, եւայլն։

Բոլոր անոնք որոնք իրենց մօտ ունին պատմական արժէք ունեցող նկարներ կամ վաւերաթուղթեր, հաճին զանոնք մինչեւ Յունիս 30 տրամադրել Վարչութեան, Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին միջոցաւ։

Տրամադրուած բոլոր վաւերաթուղթերն ու նկարները կը վերադարձուին իրենց տէրերուն։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային – Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9.30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը
- Հոգեւորական Դասը
- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երու ներկայացուցիչներով
- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակեր կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով
- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով։

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիս կը ծանուցէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 78-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1994, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, առաւօտեան ժամը 10-ին, կառավարական նիստերու դահլիճին մէջ, Կառավարական Տուն, Հանրապետութեան Հրապարակ, Երեւան, Հայաստան։

Սոյն 78-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N. Y. 10019-6118,U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. - Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. - Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. - Քննարկում վերոնշեալներուն առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. - Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆ - ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 1, 1994

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց բաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

● **JEUDI 14 JUILLET :**
SOIREE DANSANTE
à partir de 18 heures à la M.C.A.V., en compagnie de l'Orchestre *Artsakh*. Ambiance arménienne — Entrée 30 F.

● **DIMANCHE 17 JUILLET**
La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée
à BELLEFONTAINE (Jura)
pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

● **DIMANCHE 24 JUILLET**
Fête du *KHANASSOR* à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *Artsakh* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդառաջելով բազմաթիւ երաժշտասէրներու ցանկութեան, «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը ստանձնած է կազմակերպել իր ղեկավար Կարպիս Աֆրիկեանի ստեղծագործութեան՝ «Սասունցի Դաւիթի ծնունդ»ի երկրորդ ներկայացում մը

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 16
Palais des Arts et des Congrès
ISSY-LES-MOULINEAUX

Այս առիթով պիտի գործադրուի ամբողջութեամբ Մարտ 18-ի յայտագիրը։

Ի յիշատակ Սորպոնի մեծ ամֆիթատրոնին մէջ ներկայացուած «Սասունցի Դաւիթի ծնունդ»ին, պատրաստուած է նաեւ տեսերիզ մը (vidéo-cassette)։ Փափաքողները կրնան դիմել «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբի անդամներուն կամ՝

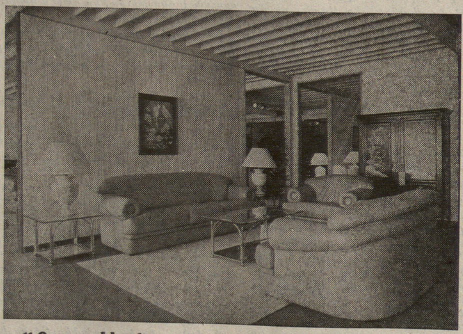
— M.C.A., Paris,
— Eglise Apostolique arménienne, Paris,
— M.C.A., Alfortville,
— M.C.A., Marseille
— M.C.A., Vienne,
— M. Kegham Gananian, Villeurbanne / M.C.A., Villeurbanne.

Գին՝ 200 Ֆր.։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Յունիս 30

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ սակագինը

Միակողմ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13
MERCREDI
13 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.370

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.370

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԱՂԵՐՈՒ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Արաֆաթ ոտք դրաւ հայրենի հողին վրայ: Իսրայէլի աջը մեծ աղմուկ բարձրացուց. սակայն հրեայ ժողովուրդին 59%-ը զօրավիգ է իր կառավարութեան, նոյնիսկ մտածողներ կան որ Ռաբին Պէկինի չափ վճռանձնօրէն վարուած չէ Արաֆաթի հանդէպ, զայն Երուսաղէմ չհրաւիրելով:

Արաֆաթի հայրենիք ժամանումը շատերու համար կը նշանակէ իսրայէլեան գրաւումէն ազատագրումի սկզբնակէտը. ՊԱԿ-ի նախագահին այդ պատմական օրուան ճառը ընկալուած է ոչ թէ որպէս չարժումի ղեկավարի մը ընթացիկ խօսքը, այլ պետական անձնաւորութեան մը մանրամասնօրէն պատրաստուած յայտարարութիւնը: Ան գիտցած էր հեռաքրքրել իր ունկնդիրները բաղկացնող բոլոր խմբաւորումները:

Իր խօսքով, Արաֆաթ հետաղծած է Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու միջեւ փոխըմբռնումի հիմնական գետին մը. ան ըսած է թէ պաղեստինեան կառավարութիւնը Գազայէն պիտի տարածուի մինչեւ Թամալյահ, Բեթղեհէմ եւ Հէպրոն. բայց խօսք չէ ըրած 1967-էն առաջ Իսրայէլ պատատանածներու վերադարձին մասին. Նեժեւի եւ Գալիլիոյ Արաբներուն ակնարկած է պաղեստինեան ամբողջական գոյակցութեան մը առընչութեամբ:

Այսպիսի հիմով հաշտութիւն մը մեկնակէտ ունի իսրայէլեւպաղեստինեան դրացնութիւնը. Իսրայէլ կը հրաժարի իր վարչարարութեան ենթարկելէ 1967-էն գրաւած հողերը, իսկ Պաղեստինցիները պէտք է լքեն վերադառնալու իրաւունքին երազը: Դիւրին չէր, երկու կողմին համար ալ, ընդունիլ նման կարգադրութիւն, բայց ներկային համար հարցը լուծելու ուրիշ ձեւ գոյութիւն չունէր: Նման համաձայնութեամբ մը կնքուած էր նաեւ իսրայէլեւեգիպտական հաշտութիւնը. Իսրայէլ հրաժարած էր գրաւեալ եգիպտական հողերէն, իսկ այս վերջինը՝ հրէական պետութիւնը քանդելու իր երազէն:

Երբ մարդ բաղդատէ Քնէսէթին առջեւ Սատաթի 1977 Նոյեմբեր 20-ի ճառը եւ Արաֆաթինը, երկրորդը առաջինէն շատ աւելի չափաւոր կը յայտնուի: Այս տարբերութիւնը, անշուշտ, կուգայ երկու կնքերու ունեցած դիրքերուն անհաւասարութենէն. Սատաթ միջին - Արեւելքի արաբական մեծագոյն եւ ամէնէն կարեւոր պետութիւնը կը ներկայացնէր. իսկ Արաֆաթ կը խօսի յանուն ճնշուած ժողովուրդի մը որ առաջին քայլերը կ'առնէ դէպի անկախութիւն: Գազայի մէջ ամէն բան սիրողական մակարդակ ունի այսօր. կազմակերպութիւնը, միջոցները, ազգային դերիշխանութեան խորհրդանիշներուն հանդէպ ցոյց տրուած չափազանցուած զգացականութիւնը: Այնպէս որ անհրաժեշտ է պայքարելով մօտենալ Իսրայէլի եւ պաղեստինցի ժողովուրդին ուժերու յարաբերութեան:

Նոյնիսկ եթէ իրենց ազդեցութեան գօտին տարածեն ամբողջ Այսրյորդանանի մէջ, պաղեստինեան ինքնավար իշխանութիւնները պիտի նկատուին կառավարական կազմ մը ազգային ամբողջութեան մը կողմէ որ նաեւ եբրայերէն կը խօսի, որուն անտեսական գոյութիւնը մեծ մասով Իսրայէլէն կախում ունի եւ որուն ղեկավար դասը կ'ընդօրինակէ իսրայէլեան ժողովրդավարութեան չափանիշները: Նոյնիսկ երբ օր մը ինքնավարութիւնը պետութեան վերածուի, հիմնական այս կէտերը անփոփոխ պիտի մնան գոնէ առաջին սերունդի մը համար:

Գալով Իսրայէլի, տեսականօրէն թէեւ մտահոգուելու բոլոր պատճառները ունի իր ապահովութեան համար, բայց մեծ թիւ մը կը կազմեն բոլոր անոնք որոնք աչհարեկչական հեռանկարներ չեն նշմարեր պաղեստինցի ղեկավարներու ելոյթներուն մէջ. ինչ որ պարագան չէ իսրայէլեան աջին որ ամէն բան կ'ընէ իր բողոքը հիմնելու համար վրդովիչ տուեալներու վրայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԳԵՏԱԲԵԿԻ ՇՐՋԱՆԸ

Յուլիս 11-ին, ադրբեջանական ուժերը անգամ մը եւս խախտած են Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան սահմանը Գետաբեկի շրջանը, 30 հոգինոց խումբը յարձակած է Տաւուշի շրջանի սահմանային պահակակէտերէն մէկուն վրայ: Գնդապետ Վազգէն Ղավալեան ըսած է այս առընչութեամբ «Արմէնփրէս»ի թղթակցին որ Ադրբեջան այդ զօրախումբը ստեղծած է գործողութիւններ կատարելու համար որոնց նպատակն է Հայերու ուշադրութիւնը ցրուել: Հայ սահմանապահներու զգօնութեան շնորհիւ հակառակորդը 3 զինուոր կորսնցնելով նահանջած է:

Յուլիս 12, Երեքշաբթի առաւօտ ալ նման յարձակումներ գործուած են Նոյեմբերեանի շրջանը, բայց հետեւանքներ չկան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 8 / 11)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ ՊԵՏԻՆ Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Իթար - Թաս-ի կատարած մէկ տեղեկատուութեան համաձայն, Թուրքիոյ ընդհանուր սպայակոյտի պետին Ադրբեջան թրքական զօրք ղրկելու մասին ունեցած արտայայտութիւններուն ի պատասխան Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Գրաչով ըսած է թէ «Թուրքիա չի կրնար միակողմանի որոշումով զօրք մտցնել Ադրբեջան, մանաւանդ որ Ռուսաստան Կովկասի մէջ նոյնքան եւ աւելի շահեր ունի որքան Թուրքիան եւ եթէ ՍԷ - ԵՍ - ՍԷ Ը-ի հովանիին տակ ղրկուին թրքական եւ ռուսական զօրքեր, այդ պարագային Ռուսաստան կ'առաջարկէ ղրկել նաեւ այլ զօրքեր»:

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԸ ՎԱՏԱՌՈՂՋ

Սեւանայ ջրաօդերեւութաբանական կեդրոնի տուեալներով 1993 Յուլիսէն անցած տարուան մը ընթացքին լիճին մակարդակը իջած է 70 սմ.: Միայն 1993 տարուան ընթացքին Սեւանէն վերցուած է 1 միլիառ 643 միլիոն խոր. մեթր ջուր, գլխաւորաբար ուժանիւթի նպատակով: Անձրեւի եւ ձիւնի անբաւարար քանակն ալ մեծ դեր խաղացած է տեղատուութեան մէջ: Ներկայիս Արփա գետը օրական 1.5 միլիոն խոր. մեթր ջուր կը հասցնէ անոր, սակայն փոխարէնը շուրջ 3 միլիոն դուրս կը հոսի Հրազդանի միջոցով, ոռոգման կարիքներուն համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 7-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու լիազօր դեսպան Հ. Կիլմորը, որ իրեն տեղեկութիւններ տուած է Միացեալ - Նահանգներու այցելութեան արդիւնքներուն մասին: Քննարկուած են նաեւ ղարաբաղեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԱՏԻՒՐ, Յուլիս 11-ին, կոչ ըրաւ Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին իսկ (Նիւ - Եորք) որպէսզի ՄԱԿ-ի ուժերը ժամ առաջ փոխարինեն ֆրանսական զօրքը, Ռուանտա: Ֆրանսայի Նախարարապետը չեշտեց այդ առթիւ որ «Ֆրանսա մարդասիրական կարեւոր եւ դժուար գործողութեան մը ձեռնարկած է համաձայն Ապահովութեան Խորհուրդի մէկ բանաձեւին»: Մարդասիրական նպատակը գործադրուած է քանի որ մէկ միլիոն գաղթական համախմբուած են ֆրանսական եւ սենեկալեան ուժերու պաշտպանութեան տակ:

ԱԼԺԻՐԻ մէջ սպանութիւնները կը շարունակուին մեծ թափով. գլխաւոր թիրախներն են օտարները: Յուլիս 11-ին, 7 օտարականներ սպաննուած են՝ 4 Ռուս, մէկ Ռումանացի, երկու Խրուաթ: Երկու Ալժերացիներ ալ սպաննուած են Ալժէի մէկ ճաշարանը, երկու բարձր պաշտօնատարներ ալ սպաննուած են քիչ ետք: Այս նոր սպանութիւններով, 51-ի կը հասնի 10 ամիսներու երկայնքին սպաննուած օտարներու թիւը: Նոյնիսկ երբ ստանձնող չըլլայ, արարքներէն անմիջապէս ետք, կասկած չի վերցներ որ իսլամապաշտներու գործն է:

ԱՐԱՖԱԹ եւ կինը, Յուլիս 12-ին, հրաժեշտ առին Թունուզէն ուր կը մնար ՊԱԿ-ի ղեկավարն ու իր կազմակերպութեան վարիչ մարմինը 1982-էն ի վեր: Արաֆաթ կը հաստատուի «իր հողերուն» վրայ Գազա: Հրաժեշտի արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Կարթագոն 500 հրաւիրեալներու ներկայութեան: Արաֆաթ Պէյրութէն վտարուած էր 1982-ին իսրայէլեան բանակին կողմէ եւ գացած էր Պիզերթ. Նախագահ Պուրկիպա պայման դրած էր որ պաղեստինցի ռազմիկները ապազինուին եւ զինուորական որեւէ գործունէութիւն չունենան Թունուզի մէջ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ Լէոնիդ Կուչմա ձայներու 52%ով ընդդէմ հրաժարեալ նախագահ՝ Կրաւչուկի (45%): Նորընտիր նախագահը կողմնակից է Ռուսաստանի հետ մերձեցման, կուգայ զինուորա - ճարտարարուեստական միջավայրէ: Ղեկավարած է խորհրդային հրթիռներու արտադրութեան մեծագոյն միաւորը Դնիեպրոպետրովսկ: 55 տարեկան, Կուչմա նոր կը ծանօթանայ շուկայի տնտեսութեան իրականութեանց:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՔ վերջապէս ընդունեցան որ ՍԻՏԱ-ի մանրէին յայտնաբերումը կը պատկանի Ֆրանսայի, այսինքն՝ Փասթէօր հաստատութեան եւ ի մասնաւորի փրոֆ. Մոնթանիէի եւ իր խումբին: Տասնեւմէկ տարուան բանավէճ մըն է որ այս ձեւով իր վերջնական հանգրուանին կը հասնի: 1983-ին է որ Մոնթանիէ Ամերիկա կը ղրկէր յայտնաբերած մանրէն որպէսզի հոն ծառայէ հետազօտական ուսումնասիրութեանց. այսօր է միայն որ Ֆրանսայի «Հայրութիւնը» կ'ընդունուի վերջնապէս:

ՖՐԱՆՍԱ վեց միլիառ ֆրանքի օժանդակութիւն մը որոշեց Ալժերիոյ համար: Ֆրանսական կառավարութիւնը, տնտեսական իր գործակցութեամբ, կ'ուզէ թոյլ տալ Ալժէի կառավարութեան որ պայքարի իսլամական ազդեցութեան դէմ:

ՀԱՐԱՒ - ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Անատոլուի մէջ 21 Քիւրտ եւս սպաննուած է մէկ օրուան (Յուլիս 11) մէջ: Յուլիս 7-էն ի վեր, մեռեալներու թիւը կը հասնի 94-ի, 81՝ ՓՔՔ-ի անդամ, ութ՝ ապահովութեան ուժերու եւ հինգ բնակիչ:

ԼՈՒՎՐԻ թանգարանին մէջ, օր ցերեկով, Կիրակի, Յուլիս 10-ին, կարելի եղած է փոքրիկ պաստառ մը գողնալ այցելուներու եւ պահակներու աչքին առջեւ: Թիւ 23 սրահին մէջ է որ այցելու մը «բաց» մը կը նկատէ ու կը տեղեկացնէ: Գործը՝ «Ժան Տորիէօի դիմանկարը» (Ռոպէր Նանթէօյլի, 1660) արժէք չի ներկայացներ, արարքը, հաւանաբար միայն զըրգռիչ բնոյթ ունէր:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ

«ԲՌՆԱԳԱՂԹՈՒԱԾՆԵՐ» ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

Կը կառուցուեն բնակարաններ բռնագաղթուածների համար

4 Յուլիս 1994 թ.

«Բռնագաղթուածներ» ծրագրով Հիմնադրամը նախատեսել է երեք բնակելի շէնքերի կառուցում Հանրապետութեան տարբեր քաղաքներում: Առայժմ Հիմնադրամի կողմից ընտրուել է երկու նախագիծ՝ Սեւան քաղաքում 24 բնակարանով մէկ բնակելի շէնք, որն ամբողջութեամբ կը կառուցի Հիմնադրամը եւ մէկ կիսաւարտ շէնք Արարատի շրջանի Վեդի աւանում: Սեւանում կառուցուելիք շէնքի համար Մայիս ամսին կնքուել է պայմանագիր «Սեւանշին» համաշինարարական պետական ձեռնարկութեան հետ: Շէնքը շահագործման կը յանձնուի 1996-ի Մայիսին: Շէնքի նախադծային արժէքը 200.400 ամերիկեան տոլար է:

Արարատի շրջանի Վեդի աւանի կիսաւարտ շէնքը ներկայումս ուսումնասիրւում է մասնագէտների կողմից եւ հաւանաբար շուտով կը կնքուի պայմանագիր շինարարական կազմակերպութեան հետ:

Այս գործում որպէս խորհրդատու, իսկ շինարարութեան ընթացքում որպէս վերահսկիչ մասնակցում է «Հայպետնախագիծ» ինստիտուտը: Շէնքերի ընտրութեան գործում իր լիարժէք աջակցութիւնն է ցոյց տուել Հայաստանի Հանրապետութեան փախստականների պետական վարչութիւնը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ՊԱՀՊԱՆՈՒԻ՞ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՐԿԱՐԱՐ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ղարաբաղեան ճակատներու վերջին շրջանի յարաբերական խաղաղութեան հետ խոտոր համեմատական հոլովոյթի մը բեմը կը դառնայ օրէ օր Հայաստանի ներքին քաղաքականութեան ոլորտը։ Մտահոգիչ այս զարգացումը որուն յայտարար նշաններէն եղաւ տարւոյս առաջին օրերու Մանուչարեան – Սիրադեղեան ծանրակշիռ բախումը, այսօր կը չեշտուի ոչ միայն Ղարաբաղ Կոմիտէի կազմին մէջ յայտնուած պառակտումով, այլ նաեւ հակադրութեան յստակ պատկերով։ Աւելի՛ն. ճակատներու ակներեւ յարդարումով։

Ոչ մէկ երկրի համար փափաքելի նման կացութիւն, մտահոգութեան մասնաւոր տեւել պիտի չնկատուէր եթէ անոր վայրը չըլլար Հայաստանի նման շատ մը ազդակներով փխրուն հանրապետութիւն մը։ Ոչ ոք պիտի ուզէր մտածել անգամ թէ քաղաքական ներքին խլրտում մը իսկ ի՛նչ իմաստ կ՚ունենայ այնքան զոհերու, զոհողութիւններու գնով ձեռք բերուած ղարաբաղեան ներկայ իրադրութեան դիտանկիւնէն։

Սակայն, հետեւելով լրատուներու տուեալներուն, կարելի չէ անտեսել խըլրտումներէ աւելի հիմնական բաներ որոնք կը ներկայանան քաղաքական տագնապի մը սպառնալիքով ու լուրջ մտահոգութիւն պատճառեն։

Սիրադեղեան – Մանուչարեան ճակատումը մինչ այդ երեւան եկած հակադրութիւններէ շատ աւելի լուրջ բնոյթով կը ներկայանար երկու գլխաւոր պատճառով. աննախընթաց էր երկկողմանի ամբաստանութիւններու պարունակած տուեալներու ծանրակշիռ բնոյթը ու խորհրդարանական ստուգիչ յանձնաժողովի մը կազմութեան պարագան՝ ուշադրաւ։ Այնքան կարեւոր չէ այդ յանձնախումբին տեղեկագիրին պարունակութիւնը որ գրեթէ յստակ ոչինչ ըսելով խնդրոյ առարկայ հարցերուն մասին, ամէնէն աւելի օժանդակեց բախումը մոռցնելու ջանքին։ Հրապարակուած արդիւնքներուն համաձայն, նոյն տեղեկագիրը պնդումներու մեծ մասը անհիմն կը նկատէր, մէկ մասը հետաքննելի, մնացեալը միայն հիմնաւոր։

Այս բախումին յաջորդեց Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ազգային ապահովութեան հարցերու խորհրդականի նախկին տեղակալ Վահան Աւագեանի հարցը որ իշխանութեան շրջանակներուն մէջ աւելի լայն սահմաններով հարցերու գոյութիւնը մատնեց։ Հայաստանի ապահովութեան մասին գաղտնիքներ երկրէն դուրս հանելու ամբաստանութեամբ արգիլուեցաւ անոր կնոջ Մոսկուա մեկնումը, իսկ ագիրը պնդումներու մեծ մասը անհիմն ըլլալ ետք ինք ձերբակալուեցաւ ու ներկայիս արգելափակուած է։

Աւագեանի խնդիրը ու անով կարգ մը հրապարակումներ վերարծարծուեցան, երբ «ԵՐԿԻՐ»ի Յունիս 22, 23 եւ 24-ի թիւերուն մէջ լոյս տեսաւ «Լրտեսական կրքեր ըստ Դաւթի» խորագրուած անոր գրութիւնը։ Այդ էջերուն մէջ Վ. Աւագեան մանրամասն կը պատմէ իր ձերբակալութեան նախորդած զարգացումները, բաւական ծանր մեղադրանքներ ներկայացնելով գլխաւորաբար Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի, ապա նաեւ Ապահովութեան պետական վարչութեան պետ Դաւիթ Շահնազարեանի ու մինչեւ իսկ նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի հասցէին։ Ամբաստանութիւնները կը բացատրուին այն երկու հիմնական միտումներով զորս Վ. Աւագեան կը վերագրէ ներկայ իշխանութեան. առաջինը՝ անձնական հաւատարմութեան ըսկըզբունքով պաշտօններու բաշխումն է, երկրորդը՝ Հ.Հ.Շ.-ի որպէս այլընտրանք ներկայացող քաղաքական ուժերու մեկուսացումը։

Որքան ալ Վ. Աւագեանի այս մերկացումներուն յաջորդած է «Հերքում» մը «Ազգ» եւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթերուն Յունիս 29-ի թիւերուն մէջ, թէ իր կողմէ հրապարակման համաձայնութիւն տրուած չէր այդ թղթածրարին, բախումի շրջանակը ընդլայնած է Աշոտ Մանուչարեանի ու Համբարձում Գալստեանի մամուլի ասուլիսներով։ Ծանօթ է որ առաջինը ազգային ապահովութեան հարցերով Լ. Տէր – Պետրոսեանի խորհրդականն էր մինչեւ 1993 Օգոստոս ամիսը երբ հրաժարականը ներկայացուց։ Իսկ Համբարձում Գալստեան «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամներէն էր որ դարձաւ անկախութեան մայրաքաղաքին առաջին քաղաքապետը։ Բաւական աղմուկներու, տեղ ամբաստանութիւններու տեղի տուաւ անոր հրաժարականը (1992, Դեկտեմբեր) որմէ ետք Հ. Գալստեան քաղաքական ասպարէզը փոխարինեց անտեսականով, առաջինին մէջ իրմէ վրիպած յաջողութիւնը մեծ չափերով նուաճելով երկրորդին մէջ։

Ա. Մանուչարեան Յունիս 30-ի մամուլի ասուլիսին ծանր մեղադրանքներ ըրած է Ներքին նախարարութեան ու Ազգ. Ապահովութեան պետական վարչութեան հասցէին, բռնատիրութեան մրցակցութեան դիրքերուն վրայ զետեղելով Վանօ Սիրադեղեանն ու Դաւիթ Շահնազարեանը։ Ան ըսած է. – «Կայ Վ. Սիրադեղեանը որ փորձում է ձեռք բերել Բերիայի կարգավիճակ, բայց կայ նաեւ Դ. Շահնազարեանը որը նոյնպէս ցանկանում է այդպիսի կարգավիճակ ձեռք բերել»։

Շատ աւելի ծանր են մեղադրանքները զորս Հ. Գալստեան ուղղած է Ներքին նախարարին, ու անոր արընչութեամբ նաեւ հանրապետութեան նախագահին։ Իր համոզումով «Լ. Տէր – Պետրոսեանը կիսում է Վ. Սիրադեղեանի յանցանքները» ու որքան ալ իրեն համար դժուար ըլլայ ըսել, քանի որ յարգած ու սիրած է զայն, բայց եւ այնպէս կը նկատէ թէ «Հանրապետութեան գլխաւոր չարիքը Հանրապետութեան նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանն է»։ Իսկ Վ. Սիրադեղեան կը մեղադրուի գողութեամբ, յանցագործութեամբ. ան, կ՚ըսէ Հ. Գալստեան, պէտք է «արդար դատի առաջ կանգնի»։ Ներքին նախարարին կը վերագրուի իշխանութեան մէջ սարսափ տարածելու արարքը. «Ամէն մէկը մտքում յոյս ունի որ Վ. Սիրադեղեանը իրեն չի ձերբակալելու» կ՚ըսէ նախկին քաղաքապետը, խոստովանելով նաեւ որ իրենք են զէնքը այդպիսին դարձուցած. նոյնիսկ չի վարանիր ինքնամեղադրանքէ, ըսելով. «Ես շատ մեծ մեղք ունեմ Վ. Սիրադեղեանի հարցում»։

Այս պարագաներուն զուգահեռ կայ քաղաքական կեանքի նոր զարգացում մը որ վստահաբար գրաւոր կամ բերանացի այս մեղադրանքներէն աւելի վրդովիչ է Լ. Տէր – Պետրոսեանի իշխանութեան համար։ Անիկա ԱԺՄ-ի (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն) կազմակերպած ցոյցերով յայտնուած պատկերն է։ Անոնց առաջինը տեղի ունեցած էր Յունիսի կէսին ու հազիւ արձագանգ գտած լրատուներուն մէջ։ Երկրորդը (Յուլիս 1) միայն իր համախմբած ցուցարարներու թիւով, արդէն բաւական իմաստալից է։ 1988-ի ու յաջորդող շրջաններու միլիոնոց ցոյցերէն ետք հազիւ, ջուրին, ուժանիւթին տագնապին մատնուած, ընդհանրապէս իշխանութեան ոչ բաւարար հետաքրքրութեան արժանացած ժողովուրդ մը, դիւրին չէր կրկին լեցնել հրապարակը։ Այսուհանդերձ, պերճախօս է երեւոյթը որ Յուլիս 1-ի ցոյցը 30 հազար (տրուած է մինչեւ 50 հազարի թիւը) հոգի խմբած է։ Իշխանութիւններու հանդէպ դժգոհութեան այս փաստին հետ, կայ վերջապէս երկրին մէջ լուրջի առնուելիք ընդդիմութեան մը ձեւաւորումի տուեալը։

Ընդդիմութեան այս հաւաքածը կորիզ ունի ԱԺՄ-ը որուն նախագահն է Վազգէն Մանուկեան։ Ան 1993 Օգոստոսին փոխարինուելէ ետք Սերժ Սարգսեանով որպէս Պաշտպանութեան նախարար, առաջին վերադարձը կ՚ընէ քաղաքական բեմին վրայ. իսկ նոյն հանրահաւաքին իր հետ Ա. Մանուչարեանի եւ Հ.Հ.Շ.-ի նախկին վարչականներէն Արշակ Սադոյեանի ներկայութիւնը, լուրջ ուշադրութիւն կը պարտադրէ ամէն սթափ իշխանաւորի։ Այս միաբանութիւնը ընդդիմութեան մինչեւ այսօր ընդհանրապէս յեղյեղուկ բնոյթը հիմնովին փոխելու կարողականութեան քով, յիշեալ երբեմնի վայելած ժողովրդականութեամբ ու մտաւոր ուժի կուտակումով, առաջին լուրջ մրցակիցը ըլլալու բոլոր հանգամանքները ունի ներկայ իշխանութեան համար։

Այս տուեալները երկրին համար երկսայրի բնոյթով կը ներկայանան։ Եթէ գլխաւորաբար հանրապետութեան նախագահը արժանի կարեւորութեամբ նկատառէ երեւոյթը ու ճապկումներու իր կարողութիւնը ի գործ դնէ ուժերու նոր ու փրկարար համադրումի մը ուղղութեամբ, տագնապներու մէջ բռնուած ժողովուրդին համար բարիք մը պիտի ըլլայ հակադրութիւններու այս աստիճան սրումը։ Սակայն այս ընտրութիւնը հաւանաբար այլընտրանքներու ամէնէն դըժուարինն է, եթէ լուրջի առնենք գլխաւորաբար Վ. Սիրադեղեանի մենատիրական հակումներուն արընչութեամբ Լ. Տէր – Պետրոսեանի ուղղուած մեղսակցութեան ամբաստանութիւնները։ Այս պարագան սրբագրութեան տրամադրութեան մը հետ, մաքրագործումի որոշ ուժականութիւն մըն ալ կը պահանջէ. պիտի ուզէ՞, պիտի կարենա՞յ գանոնք իր մէջ գտնել նախագահը։

Այս ու նման հարցումներու ժխտական պատասխանները պարագային, եթէ չարունակուի դժգոհութեան պատճառներու եւ կազմաւորուող ուժերու անտեսումն ու արհամարհանքը, ամէնէն հաւատաւորին համար իսկ դժուար պիտի ըլլայ յուսալ շարունակութիւնը այն կայունութեան որ Հայաստանի մեծագոյն ձեռքբերումը եղաւ այնքան անկարելիութիւններու մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՍԱՀՄԱՆԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Մարդիկ այսօր կը ջանան նուազագոյնի իջեցնել սահմանագիծերը։ Եւրոպական համայնքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ երկիրներու միջեւ սահմանները վերցնելու լուրջ փորձ մը։ Երկիրներու միջեւ վերցնել անցագրային սահմանները, երկիրներու միջեւ վերցնել մաքսային սահմանները, երկիրներու միջեւ վերցնել գօտաշրջական սահմանները, երկիրներու միջեւ վերցնել բնակչութեան արտօնութեան կամ աշխատանքի արտօնութեան սահմանները։ Ինչ որ Եւրոպական համայնքը որոշ չափով ընել կը ջանայ այսօր, որքա՞ն կիրարկելի է, մարդիկ օր մը որքա՞ն պիտի յաջողին նուազագոյնի կրճատել բոլոր այն սահմանագիծերը, որոնք մարդոց միջեւ արուեստական պատնէշներ կը բարձրացնեն, որոնք ամէն տեսակ երթեւեկի հետ կը դժուարացնեն երթեւեկը նաեւ մարդկային զգացումներու ու միասնութեան։

Ես անցեալ օր այս մասին անգամ մը եւս մտածեցի, երբ մանկական երգչախումբի մը համերգին առթիւ Փարիզէն կը հասնէին ողջոյններ, որոնց հեղինակը այդ ողջոյնները կը կոչէր «ողջոյն՝ որ սահման չի ճանչնար»։ Մտածեցի թէ շատ գեղեցիկ տարազ էր այդ։ Իսկապէս սահման չեն ճանչնար մարդոց ողջոյնները, մարդոց սիրակէզ բարեւները։ Բարեւը մարդոց կողմէ ստեղծուած այն ամէնէն ինքնաբուխ ու գուարթ շարժումն է, որ մարդոց միջեւ կը ջնջէ ինչ ինչ սահմաններ եւ կը ստեղծէ միասնութեան ու բարեկամութեան զգայնութիւն մը։ Բարեւը առաջին քայլն է սիրոյ եւ փոխադարձ յարգանքի։ Մարդիկ կ՚երջանկանան երբ զիրար կը բարեւեն, բարեւը բարեկամութեան պաշտօնական յայտարարութիւնն է, մինչ թշնամութեան մը առաջին արտայայտութիւնն է բարեւի ջնջումը։ Բարեկամական բարեւին կ՚ընկերանայ ժպիտը, ըղձաւորութիւնը, մինչդեռ բարեւին թշնամական բացակայութիւնը անպայման դէմքերու վրայ կը ստեղծէ խոժոռ ու մըռայլ արտայայտութիւն։ Ահա թէ ինչու բարեւը այնքան համատարած է եւ ահա թէ ինչու բարեւը սահման պէտք չէ ճանչնայ։

Այսօր կան աշխարհի վրայ բժիշկներ ալ, որոնք սահման չեն ճանչնար։ Ի՞նչ կը նշանակէ այդ։ Կը նշանակէ որ այդ բըժիշկները, մարդասիրական զգացումներէ թելադրուած, իրենց ծառայութիւնը ի սպաս կը դնեն առանց ազգային կամ պետական սահման ճանչնալու։ Կը վազեն հոն ուր մարդիկ զանգուածաբար անոնց օժանդակութեան կարիքը կը զգան, հոն ուր աղէտ մը կայ, պատերազմ մը կայ։ Այսպէս է որ մարդասիրութիւնն ալ, իրականը անշուշտ, ամէնէն վաւերականը, այլ ո՛չ թէ կեղծն ու շինծուն, արդէն չի ճանչնար, մարդոց միջեւ խտիր, այսինքն սահման չի դներ։

Երգն ալ այդպէս է։ Երգը սահման կը ճանչնա՞յ։ Աշխարհի բոլոր մանուկները քով քովի կուգան ու նոյն երգը կ՚երգեն։ Ի՞նչ ապացուցանել, ի՞նչ զգալ կը ջանան, ի՞նչ կը թելադրեն անոնք մեզի այդ վայրկեանին։ Կը թելադրեն, որ երգը, որ մարդոց ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը, կամ մարդոց ցաւն ու տառապանքը կ՚արտայայտէ, մարդոց միջեւ խտիր չի դներ։ Ո՛չ ազգութիւնը, ո՛չ մորթին գոյնը, ո՛չ կրօնքը, ո՛չ հարուստն ու աղքատը, ո՛չ խելացին կամ անխելքը։ Երբ կը բաշխուի այս բոլորին միջեւ հաւասար չերմերով բաշխուած հացի մը նման։

Նամակներն ալ սահման չեն ճանչնար։ Մարդոց միջեւ որպէս կարօտներու ու երկխօսութեան պահանջքի մը արտայայտութիւն, նամակները օդին մէջ թռչուններու ու ամպերու նման կը թռչին առանց սահման ճանչնալու։ Կ՚երթան ու կուգան, արհամարհելով բոլոր պետական ու պաշտօնական սահմանները։ Որքան ալ պետութիւնները անոնց սահման մը դնել փորձեն, օրինակի համար սահմանափակեն նամակի մը ծանրութիւնը, կամ որքան ալ մութ ուժեր երբեմն գրաքննութեան ենթարկեն նամակները, կամ բոլորովին դադրեցնեն գանոնք առանց գանոնք իրենց հասցէներուն հասցնելու, նամակները սահման չեն ճանչնար։ Կը կորսուին, թերեւս ճամբուն վըրայ կը նահատակուին, բայց սահման չեն ճանչնար։ Նամակներն ալ սահման չճանչնալու մեր բնատուր մղումին արտայայտութիւնը կը բերեն մեզի։ Եւ դեռ ի՜նչեր կան, որոնք սահման չեն ճանչնար, սահման ճանչնալ չեն ուզեր։ Ուստի արդեօք քաղաքակրթութիւնը օրէ օր պիտի տանի՞ վերցնելու բոլոր սահմանները մարդոց, երկիրներու, ազգութիւններու միջեւ։

Ո՛չ։ Որովհետեւ սահմանները միայն զրկանքներու սահմաններ չեն, միայն պատնէշներ չեն, այլ նաեւ են իրաւունքներու պաշտպան։ Իրաւունքներու երաշխաւորութիւն։ Ազատութիւնները գոյութիւն ունին ուրիշներու ազատութեան վըրայ դրուած սահմանով։ Ճաշասեղանի մը վրայ ամէն մարդ կրնայ կշտանալ եթէ ուրանց կերածին վրայ սահման մը դրուի։ Գիտաժողովի մը ընթացքին ամէն մարդ կրնայ ճառախօսել, եթէ ուրանց ճառախօսութեան տեւողութիւնը սահմանափակուի։ Հարստութիւններն իսկ աւելի արդար կերպով կրնան բաշխուիլ, եթէ ուրանց հարստութեան վրայ սահման մը դրուի։ Սէրն անգամ, եթէ կ՚ուզէ տարածուն ըլլալ, պարտի սահմանաւորուիլ մէկուն կամ միւսին նկատմամբ։ Իրական անսահմանութիւն մը երեւակայելի չէ, արդէն կարելի չէ, մնաց որ ցանկալի ալ չէ։

Որքան ալ չսիրենք սահմանները, անոնք պիտի շարունակեն պաշտպան կանգնիլ մեր բազմաթիւ իրաւունքներուն ու երջանկութիւններուն եւ երբեմն մեզի պիտի յիշեցնեն թէ անսահմանութիւնն իսկ կազմուած է անհամար սահմաններու դըրացութենէն ու խաղաղ համակեցութենէն։

Թ. Հ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎԵՆԵՏԻԿԷՆ

Ո՛րեւէ ազգի անցեալ պատմութեամբ զբաղող գիտաշխատող՝ կը կռթնի մատենագրական վկայութիւններու, պետական գիւաններու, նամակներու եւ փաստաթուղթերու, ինչպէս նաեւ հին ձեռագիր մատեաններու բազմաթիւ յիշատակարաններու նկարագրութիւններուն եւ վկայութիւններուն վրայ։

Ա՛յնքան շատ վկայութիւններ կան անցեալէն, որ կարելի է օգտուիլ նոյնիսկ ձեռագիրներու մետաղապատ պահպանակներու վրայ փորագրուած արձանագրութիւններէն։ Երեւանի Մատենադարանին թիւ 7858 ձեռագիր մատեանի պահպանակի խաչերէն մէկուն վրայ, օրինակի

համար, կայ արձանագրութիւն մը, որուն համաձայն «Յովսէփ որդի Մինասը խալմըքներն (քալմուքները) սպանեցին 1711-ին»: Սոյն պարզ արձանագրութիւնը կը վկայէ այդ ժամանակաշրջանի անապահովութեան մասին՝ Ղրիմի մէջ։

Ձեռագիր մատեաններու յիշատակարաններուն մէջ կան տուեալ ժամանակաշրջանի, օտար արշաւողներու, ընկերային եւ ազգային կեանքի պայմաններուն, եկեղեցական գործունէութեան եւ այլ բազմաթիւ անցուդարձներու մասին պատմական հարուստ տեղեկութիւններ։

Կ'արժէ այս առթիւ յիշել Մատենադարաններու մատուցած մեծամեծ ծառայութիւնները հայ եւ օտար գիտական աշխարհին, ինչպէս Երուսաղէմի Ս. Յակոբի վանքին, Երեւանի եւ Վենետիկի Մխիթարեաններուն մատուցած գիտական ծառայութիւնները, որոնցմէ վերջինը՝ մեծ համբաւ մը կը վայելէ, իր աշխատակիցներու արտադրած մեծարժէք գործերուն եւ անհամար հրատարակութիւններուն շնորհիւ, որոնք ո՛չ միայն հայ ազգին, այլեւ օտարներուն մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցած են ու կը շարունակեն անխափանօրէն։

Վերջերս, այլ մեծարժէք գործերու շարքին, ակնառու տեղ մը կը գրաւէ Մխիթարեան յայտնի բանասէր՝ Հայր Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի աշխատասիրած եւ հրատարակած Վենետիկի Մխիթարեաններու ձեռագրական հարուստ հաւաքածոյին նուիրուած Դ. հատորը, «Մայր Ցուցակ Հայերէն Ձեռագրաց, Մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ» անունով, տպուած Վենետիկ, 1993-ին (մեծադիր 1250 էջերով)։ Բառերը անբաւարար են նկարագրելու այն հսկայական աշխատանքը, որ կատարած է Հայր Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան, արդիւնք՝ իր երկար տարիներու համբերատար, քրտնաջան եւ գիտական յղացքին։

Վենետիկի Մխիթարեաններու ձեռագրական հաւաքածոյին այս Դ. հատորին մէջ՝ բանասէրը յարգանքի եւ երախտագիտութեան արժանի խօսքեր ունի իր երախտաշատ նախորդներուն կատարած գործերուն համար, նշելով Մխիթարեան վարդապետներուն անունները, իբր ռահվիրաները հայ ցուցագրական գիտութեան, սկսելով Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիէն, որոնք մեծ հեռատեսութեամբ ձեռագիրներ հաւաքած են՝ ճոխացնելու Մխիթարեան Մայրավանքի հաւաքածոն, պահպանելու եւ օգտագործելու զոյգ հեռանկարներով։

Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի հայագիտական մեծ նշանակութիւն ունեցող այս հրատարակութիւնը վեց բաժիններ ունի. - Նարակնոց, Ճաշոց, Ժամագիրք, Խորհրդատետր, Մանրուսմունք եւ Կցուրդք, մեծ հատորի մը մէջ տալով Մխիթարեան Հաւաքածոյին միայն եկեղեցական - ծիսական ձեռագիր մատեաններու ցանկը, անոնց նկարագրութիւնը եւ բովանդակութիւնը։

Երկար տարիներ պահանջած է այս գործին գիտական պատրաստութիւնը։ Նախորդ երեք հատորները հրատարակուած էին նոյն գիտական մտահոգութիւններով, մեծ դիւրութիւն ընծայելով, անշուշտ, բոլոր հայագէտներուն։ Ճեմճեմեանի յարգանք պարտադրող այս աշխատանքը, ցուցակագրագիտութեան սահմանները անցնելով՝ ընդհանրապէս հայագէտներու համար պատմագիտական շտեմարան մըն է։

Ցանկալի պիտի ըլլար այս ստուարածաւալ հատորը տեսնել աւելի ամրակազմ, երկարաձգելու համար գոյութիւնը իսկապէս արժէքաւոր այս մատեանին։ Հատորը յանձնարարելի է բոլոր այն ուսումնասէր անձերուն, որոնք կը զբաղին հայ եկեղեցական գրականութեամբ եւ հայ ժողովուրդի պատմութեամբ։

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել Վենետիկի Մխիթարեան Մայրավանքին եւ կամ Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին՝

Հեռաձայն. - 818 - 546 - 1967

ՀԱՅԿ ՏԷՐ - ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Լոս - Անճըլըս

ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍԻՏԱՅԻ ՋՈՀԵՐՈՒՆ

Լիբանանի հարաւակողմը Վիլա Զա կոչուած գիւղակ մը կայ. հոն թաղման տարբեր արարողակարգ մը կը կիրարկուի բոլոր այն մեռեալներուն որոնք սիտայի զոհեր եղած են։ Անջատ վայր մը կը թաղուին անոնք, կապարապատ դագաղներու մէջ։ Առաջին դիակը հասած է 1985-ին, Լիբանանի յատուկ յանձնարարութիւններուն հետ թէ պէտք է յատուկ միջոցներ ձեռք առնուին։ Այն շրջանի առողջական պատասխանատուները հրահանգած են որ թաղումը անջատ վայր մը տեղի ունենայ մինչեւ որ լուսաբանուին հիւանդութեան բոլոր պարագաները եւ հետեւանքները։ Միջոց մը ետք բուսած ըլլալով համոզում թէ դիակները ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնեն, սովորութիւնը անփոփոխ մնացած է։

Գերեզմանափորները եւս տեղեակ են այսօր թէ դիակէ մը կարելի չէ որ հիւանդութիւնը փոխանցուի. այսուհանդերձ, ամէն անգամ որ յուղարկաւորութեան կազմակերպիչները կը տեղեկացնեն թէ սիտայէ վարակուած մէկուն դիակն է թաղուելիքը, անոնք ինքնաբերաբար սովորականէն աւելի խոր փոս մը կը փորեն։ Կ'ըսեն նաեւ որ իրենց յանձնարարուած է անթափանց զգեստներ հագուիլ, բայց ատիկա շատ նեղացուցիչ բան է, յատկապէս երբ օդը տաք է։ Դագաղներու բացումը արգիլուած է արդէն ու կրօնաւոր թաղման արարողութիւնը հեռուն կանգնած կը կատարէ։ Յուղարկաւորութեան տէրերը բողոք չեն յայտներ, լմբռնում ցոյց տալով։

Փորթուգալեան մամուլը ծիծաղելի կը նկատէ այս զգուշութիւնները, աւելցնելով որ ամէն մարդ տեղեակ է անոնց անպէտ րնոյթին։ Բայց այնքան ատեն որ յատուկ հրահանգներ կը բացակային, յետ մահու խտրականութիւնը կը շարունակուի։

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԷՇՐԷՖԻԷԻ Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան Արարատեան սրահին մէջ, Յունիս 3-ին, գինեձօն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սոնիա Նիկոլեանի գիրքին՝ «Ժէ ժըթէ լ'անքր ան թեռ սաքրէ» (քերթուածներ)։ Հաւաքոյթը զոր կազմակերպած էր Էշրէֆիէի Հ. Կ. Մ. Մշակութային Կեդրոնը, կը վայելէր հովանաւորութիւնը Յովհ. Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս — Պատրիարքին։ Բացման խօսքը կատարած է Անդրանիկ Վարդապետ Կռանեան որ վեր առած է Ս. Նիկոլեանի հրապարակագրական աշխատանքը լիբանանեան մամուլի մէջ (Լա ըըվիւ տիւ Լիպան)։ Խօսք առած են Մըհէմ Քարամ, Հայաստանի գործավար՝ Ե. Մելքոնեան։ Գեղարուեստական բաժին մըն ալ գործադրուած է։ Բանաստեղծուհիին շնորհակալութեան խօսքերէն ետք, փակումը կատարած է Յովհ. Պետրոս ԺԸ.։

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մանուկեան - Տէմիրճեան վարժարանը, այս տարի եւս, «Փառատօն 94» մը կազմակերպած էր որ զօրաշարժի ենթարկած է աշակերտութիւնը, ուսուցչակազմը, տեսչութիւնը, Ծրջանաւարտից Միութիւնը, Հոգաբարձութիւնը, Ծնողական Միութիւնը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Սան Ֆերնանտօ հովիտի ամբողջ վարչութիւնը, Մայիս 22-ին։ Այս տարի, փառատօնը ալ աւելի կրցած է արտայայտել վարժարանին պարտաւորութիւնները զանազան մարզերու մէջ։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Յունիս 21-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Յակոբ Կարապենցի վերջին երկու գործերուն՝ «Երկու աշխարհ» եւ «Մի մարդ ու մի երկիր»։ Հանդիսութիւնը վարած է Այտա Ֆրանքեան որ ամփոփ գիծերով առած է Կարապենցի կենսագրականը։ Ռուբիկ Մնացականեան կարդացած է մասեր «Երկու աշխարհ» հատորէն, իսկ Էլիզ Շարապխանեան ներկայացուցած է հատորը։ Ապա՝ Թամար Տօնապետեան հատուածներ կարդացած է «Մի մարդ, մի երկիր» հատորէն զոր ներկայացուցած է Ցամիկ Պապեան։ Աւարտին խօսք առած է Յակոբ Կարապենց որ շնորհակալութիւն յայտնած է, գնահատական խօսքեր ըրած Համազգայինի Շրջանային եւ տեղական վարչութիւններուն։

ՍԷՆԹ - ԳԱԹՐԻՆԶԻ «Ցառաջ» շաբաթօրեայ վարժարանի ուսումնական մարմնի կազմակերպութեամբ հանդէս - ճաշ մը տեղի ունեցած է Յունիս 19-ին, տեղւոյն Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ։ Ուսումնական մարմնի ատենապետը՝ Կարպիս Գաւազանճեան ներկայացուցած է նիւթական եւ բարոյական տեղեկագիրը։ Աշակերտութիւնը ապահոված է գեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ տեղի ունեցած է ճաշ։

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայկական Մշակութային Տան սրահին մէջ, Մայիս 23-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած Յովհ. Շիրազի։ Բանախօսած է տոքթոր Փաշաճեան։ Երեկոյթը ղեկավարած է «Երեւան» թերթի խմբագրապետ՝ Կարօ Հայրապետեան։

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Բ.

Ժամուորներուն մէջ էր նաւավար Գէորգ. որուն արցունքները կը վազէին պատարագին սկսելէն ի վեր. ծանուցումէն յետոյ խորասուզուած էր մտածողութեանց մէջ։ Սպասեց պատարագին ամբողջ աւարտմանը։ «Օրհնեալ եղերուք»էն վերջ երբ ամէնէն ետքը դուրս ելլողն եղաւ. կամաց կամաց գնաց շիտակ թաղական խորհրդարանին առջեւ, բայց ներս չհամարձակելով հեռացաւ, քովնտի սանդուխէն վար իջաւ ու դուրս ելաւ, եւ քիչ մը ետքը միւս դռնէն նորէն ներս մտաւ. գնաց խորհրդարանին առջեւ. քիչ մը դեգերեցաւ, ետ դարձաւ, նորէն գնաց, վերջապէս վարանումին յաղթեց, ներս մտաւ ու բարեւ մը տալով կայնեցաւ.

- Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց թաղական խորհրդին ատենապետ Ագրիպպասեան Օհաննէս էֆէնտի։

- Ծառայ եմ, ըսաւ խեղճուկ ձայնով մը. պատարագին ատեն տէր հայրը ժամուն դուռը կախուած տղու մը համար ծանուցում ըրաւ։ Ի՞նչ ընեմ, ես ալ, ապրանքներ, անզաւակ մնացի, խիղճիս զարկաւ. էյէր կամք կ'ընէք նէ ինծի տուէք, աղքատ ենք ամա բէէ աղէկ կը նայինք Աստուծու տուածովը։

- Ինչո՞ւ չէ, ինչո՞ւ չէ, բէէ աղէկ, բէէ աղէկ, հրամմէ նստէ։

- Նայէ՛, աս ունեւորներէն մէկը կը մտենա՛յ, ըսաւ քթին տակէն թաղականներէն մէկը։

- Նորէն աստնք, նորէն աստնք, պատասխանեց Ագրիպպասեան էֆէնտի։

Մինչ խեղճ նաւավար Գէորգը իր կողմէն մեծ յանդգնութիւն համարած էր տղան խնդրելը, թաղական էֆէնտիները մեծ ուրախութեան մէջ էին որ գիրենք փորձանքէ մը կ'ազատէր. կը վախնային որ ընկեցիկը վրանին կը մնայ ատեն մը եւ եկեղեցիին համար ծախքի մը դուռ կը բացուի։

Թաղական էֆէնտիները խահուէ մըն ալ ապսպրելու պատիւ ըրին նաւավարին, ու ժամկոչին ալ հրամայեցին որ կախուածը երթայ բերէ. մօտը տուն մը ղրկուած էին։

Մաքուր, նուրբ, անուշահոտ չորերը որոնց մէջ փաթթուած էր ընկեցիկը հաւաստեցին թէ սիրային գաղտնի յարաբերութեանց ծնունդ էր խեղճը։ Հաւանօրէն ատտուն շատ կանուխ Բերայէն բերուած կախուած էր։

Մկրտութիւնը կատարուեցաւ յաջորդ կիրակին, Սուրբ Ստեփանոսի աւագանին մէջ, նաւավարին տղաքներուն կնքահօրը ձեռքովը. թաղականները ներկայ էին «առ ի քաջալերութիւն». ծանուցում ընող աւագերէցը ուզեց ինք մկրտել, այդ պատիւը նաւավարին ընելը իրեն պարտականութիւն սեպելով։ Միայն ըսաւ որ երախային անունը Մովսէս դրուի, նուիրագործելու համար ծանուցումին մէջ ըրած գրական գիւտը։

Եկեղեցիին քիւթիւկին մէջ ընկեցիկը արձանագրուեցաւ Մովսէս անունով ու քովն ալ «Եկեղեցւոյ զաւակ», հօրն ու մօրը անուններն տեղը։

Գ.

- Պապա՛, բիճը ի՞նչ է։

- Ծօ տղա՛յ, աս ի՞նչ բիս խօսքեր է քի կ'ընես ... ինչո՞ւ կը հարցնես։

- Պապա՛, դպրատունը տղաքները ինծի բիճ կը կանչեն կոր. ինծի կ'ըսեն քի, դուն բիճ ես, ժամուն դռնէն գտնուեր ես. հա՞, պապա, իրա՞ւ է. բիճը ի՞նչ է. ինչո՞ւ մէկալ տղաքներուն չեն ըսեր տէ մինակ ինծի կ'ըսեն։

Այս հարցումները կ'ընէր Մովսէս իրիկուն մը իր հօրը, նաւավար Գէորգին։

Հիմա ծովը դարձեալ կարծես կապար կտրած էր. դարձեալ խեղճ նաւավարին այնպէս կուգար թէ թիերը գամուած կը մնան ափերուն մէջ։

Եօթը տարի անցած էր այն օրէն ի վեր երբ նաւավար Գէորգ հոգու զաւակ ըրած էր Ս. Ստեփաննոս ժամուն դուռը կախուած երախան։ Հոգու զաւակը եղած էր եւ սրտի զաւակ։

Իր կաթովը մեծցուցած էր Բուրբուլ տուտուն այդ տղան, երկու ամսուան մեռնող զաւկին կաթերը դեռ չէին քաշուած երբ որդեգրեցին Մովսէսը. ու արեւելեան ժողովուրդներու մէջ կաթ տուող մայրն ալ ծնող մօր մը սիրտը կը կրէ։ Ան ծնող մօրմէն ալ աւելի եղած էր։ Քանի որ միտքը կը բերէր խըյանէթ մօրը աս աղուորիկ տղան դուրս նետած ըլլալը, խեղճ կնկան խելքին կուգար. չէր կրնար աս «անօրէնութիւնը» մտքին մէջ սղմեցնել։ Բոլորովին գուրգուրանք, գորով, սէր կտրած էր։

Նաւավարն ալ հօր պէս կը սիրէր տղան ու երբ խնամակալ կը հսկէր վրան. ո՛չ միայն սրտի զգացում ունէր, այլ եւ կը մտածէր թէ Աստուած ղրկած էր անիկա իրենց մխիթարութեանը համար։ Ինչ որ չէր ըրած մէկալ «զաւակըներուն» ասոր համար կ'ընէր։ Խաղալիքներ կ'առնէր սուղ գնով իսկ, բարակ անուշեղէններ կը բերէր եւ աղէկ կը հագուեցնէր։

Էրիկ կնիկ իրենց մեռածներուն կարօտը Մովսէսէն կ'առնէին։

Ու մանուկը կը մեծնար, աղուոր, սիրուն եւ առոյգ տղայ մը. իր խոշոր ճակատը ցոյց կուտար թէ խելացի բան մը պիտի ըլլայ։ Այն կորովի նմոյշներէն էր զոր ընդհանրապէս կ'արտադրեն ընկերութեան կողմէ ապօրէն ճայնուած յարաբերութիւնները. հզօր սիրոյ ծնունդ։

Նորէն ճրվլտուքը սկսած էր նաւավարին տան մէջ, նորէն աշխատաւորը յենարան մը գտած էր ապրելու համար. կը թիավարէր եռանդով ու իրիկունները երբ գինետուն մտնէր դարձեալ զուարթութեամբ կը ճնկէր։

Եւ ահա յանկարծ փոքրիկին մէկ հարցումը կը վրդովէր իրենց կեանքի խաղաղութիւնը։

Եօթը տարուան մէջ Մովսէս երբեք օր մը չէր կասկած թէ իր «պապան ու մաման» իրենը չէին։ Արդարեւ մանուկը տակաւին չէր կրնար գաղափար մը կազմել թէ ի՛նչ է զաւակն ու որդեգիրը. սակայն նաւավարն ու կինը չէին ուզեր որ երբեք օր մը որեւէ ակնարկութիւն կասկած տայ թէ արիւնի կապը կը պակսի տղուն եւ իրենց միջեւ։ Իրենք ալ կ'ուզէին վայելել պատրանքի երջանկութիւնը։

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

համամարտութեան միջնորդութեան զոյգ առաջարկներուն (ռուսական եւ Մէ -- ԽՄ -- Մէ -- Ը) եւ նախագահին Միացեալ -- Նահանգներ այցելութեան առընչուող հարցեր :

ԵԼՑԻՆԷՆ՝ ՏԷՐ -- ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ

Յուլիս 8--ին Ռուսաստանի դեսպան Ստուպիշին Հայաստանի նախագահին յանձնած է Ելցինի «Նախագահի գրառումներ» գիրքը, հեղինակին կողմէ մակագրուած :

ԵԿԵՂԵՑԻ -- ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Ի յիշատակ 1988--ի երկրաշարժի զոհերուն ,հայր ու որդի Պետրոսեան Սպիտակի Արեւաշող գիւղին մէջ կառուցանած են եկեղեցի -- յուշարձան մը՝ «Վահագն» : Ան գործն է ճարտարապետներ՝ Պէրպէրեան եւ Դաւթեանի, քանդակագործ Ր. Ղազարեանի եւ նկարիչ՝ Ա. Ավիցարեանի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿ

Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան, որ միանգամայն ԻՒՆԵՍՔՕ-յի Հայաստանի ազգային Յանձնաժողովի նախագահն է, նամակով մը շնորհակալութիւն յայտնած է Իրանի իր պաշտօնակիցին, այդ երկրին կողմէ արեւելեան եւ արեւմըտեան Ատրպատականի հայկական պատմական կոթողներուն նկատմամբ ցուցաբերուած խնամքին համար :

Ազգ. Յանձնաժողովը ԻՒՆԵՍՔՕ-յի ուշադրութիւնը հրաւիրած է Արցախի յուշարձաններու պահպանութեան եւ վերականգնման հարցին վրայ, յենլով «ռազմական համամարտութեան պարագային մըշակութային արժէքներու պահպանութեան մասին» համաձայնագրի պայմաններուն :

Յանձնաժողովը դիմած է նաեւ ԻՒՆԵՍՔՕ-յի Թուրքիոյ ազգ. Յանձնաժողովին, առաջարկելով ծրագիրներ մշակել այս վերջինոյն տարածքին վրայ գտնուող հայկական յուշարձանները պահպանելու եւ կարելիութեան պարագային վերականգնելու մասին :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Փոխ -- նախագահ Գ. Յարութիւնեան Յուլիս 8--ին ընդունած է միջազգային Կարմիր Խաչի Հայաստանի ներկայացուցիչը, որու հետ խօսակցութիւնը ընթացած է այդ կազմակերպութեան Հայաստանի մէջ ծաւալած գործունէութեան ու ծրագիրներուն շուրջ : Քննարկուած է նաեւ գերիներու եւ պատանդներու փոխանակութեան հարցը :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիմոնն Պայրամեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ծնողաց՝ Հայկ եւ Վեհանոյշ Պայրամեանի յիշատակին :

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

DATE A RETENIR

DINER ANNUEL
DE
l'U.M.A.F.
Samedi 19 Novembre

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

LISTE DES DONS
DU 1er DECEMBRE 1993
AU 31 MARS 1994

DONATEURS PAR PRELEVEMENT AUTOMATIQUE MENSUEL

— 120 Francs. -
Maurice Sahadjian.
— 100 Francs. -
Jack Adamian, Danièle Agopian, Noémie Atamian, Serge Areguian, Jean Ayanian, Alain Bedrossian, Andranik Bilazoukian, Estelle Chahinian, S. Cheytanian, Martine Colmars, Armen Djorkaeff, Odette Eutudjian, Rose Evrard, Serge Garcian, Walter Hairabedian, Varastat Isgulian, Jean Issayan, Suzanne Jacquard, Albert Kaladjian, Georges Kaladjian, Richard Kaladjian, Georges Karakullahian, Chahé Karaoghlanian, Jacques Kebakdjian, Robert Khosrofian, Robert Kurkeden, Joseph Luledjian, Alice Manoukian, Kirkor Mouchemoulian, Méridjan Mouchemoulian, François Mutevellian, Grégoire Parakian, Dikran Sarafian, Serge Sasyan, Jeannine Torossian, Hovanès Yaghdjian, Gaspard Kayadjanian, Pascale Gostanian, Jean Kinossian, Matossian, P.-A. Mirakian, Laurent Vartanian.
— 80 Francs. -
Jean Berberian, Jacky Jamgotchian.
— 75 Francs. - Georges Manoukian.
— 60 Francs. -
Jean Kazourian.
— 50 Francs. -
Edmond Avedikian, Vartan Babakhian, Albert Coudsy, Paul Djirmendjian, Valérie Demirdjian, Allain Euksuzian, Jean Gougassian, Georges Kourkian, Ohanès Vartanian.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

● **DIMANCHE 17 JUILLET**

La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86

● **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du *K H A N A S S O R* à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

U.G.A.B. - *Colonie de Vacances*

JOURNEE PORTES OUVERTES

Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à **VARS (Hautes-Alpes)**, à l'occasion de la **Journée Portes - Ouvertes**, le **24 JUILLET** au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin
Réservations : 92. 46. 58. 24

ԱՐՑԱԽԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արցախուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- անխընդրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը :

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար : Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի :

ԱՐՑԱԽՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

SIDON TRAVEL

L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 **FAX: 42 25 41 21**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային - Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9.30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը
- Հոգեւորական Դասը
- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երու ներկայացուցիչներով
- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակեր կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով
- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով :

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լեօն Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգեճաշի առթիւ . --

Պուլվար Օտտոյի Թաղական խորհուրդ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Եաղըճեան, Տիկին Վեհանոյշ Տէրտէրեան, Տիկին Բերճ Արմաղանեան 300--ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փոլէթ Գազազեան 250, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մարկոսեան, Օր. Գլեմանթէլեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. 200--ական Ֆր. Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան 150, Տէր եւ Տիկին Արիս Թէճիրեան 200, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր -- Կարապետեան 250, Այրի Տիկին Մարի Գափիքեան 200, Տիկին Էլէն Մուրատեան 150, Տիկին Սիրվարդ Դարբինեան, Պուլվար Օտտոյի Երեցկինը, Օր. Մարի Տէր -- Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մելիքեան, Տէր եւ Տիկին Մարի Դաւիթեան, Այրի Տիկին Թիւթէլեան, Այր ԻՏիկին Արաքսի Յուսիկեան, Տիկին Իշխանուհի Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Յարութիւնեան, Տիկին Սիմա Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Տագուհի Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Լապեղթի, Տիկին Մարիզ Սուքիասեան 100--ական Ֆր. :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14
JEUDI
14 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.371 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.371

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է

Պաղեստինեան ինքնավարութեան հետ յաճախ կ'արտայայտուին Երուսաղէմին ալ տէր դառնալու ախորժակներ: Իսրայէլի մայրաքաղաքը որ 1967-ին Հրեայ բնակիչ չունէր, այսօր 160 հազար ունի եւ 150 հազար պաղեստինցի: Քառորդ դարու մէջ իրագործուած այս փոփոխութիւնը քաղաքաշինութեան երուսաղէմցի Հրեայ մասնագէտի մը կարծիքով, պատմութեան ժողովրդագրական մեծագոյն յեղաշրջումն է:

Փոխ - քաղաքապետը որ նաեւ պատասխանատուն է քաղաքաշինութեան ճիւղին, վերջերս յայտնած է թէ Իսրայէլի նպատակն է երկու տարուան ընթացքին Երուսաղէմ բնակող Հրեաներու թիւը 70 հազար աւելցնել: Այսպէսով, նոյնիսկ բանակցութիւնները սկսելէ առաջ, քաղաքը 80%-ով բնակուած պիտի ըլլայ Իսրայէլացիներով: Ան կը նախատեսէ որ նորեկները Այսրյորդանանի բնակիչներ պիտի ըլլան որոնք պաղեստինեան ինքնավարութիւնը վտանգ կը նկատեն իրենց գոյութեան: Նոյն անձը կ'ըսէ թէ եթէ Իսրայէլը զօրաւոր ըլլայ, Արաբները պիտի ընդունին որ Երուսաղէմը իրենց գերիշխանութեան տակ մնայ «յետոյ կ'աւելցնէ. - Արաբներուն համար Երուսաղէմը այնքան սրբազան վայր մը չէ, որքան՝ Հրեաներու»:

Իսրայէլի կողմէ կցուած Երուսաղէմի շրջակայքի 7285 հեկտար արաբական հողերուն միայն 12%-ը կրնայ գործածուիլ Պաղեստինցիներու կողմէ շինարարութեան համար: Ամէն բան այնպէս մը կարգադրուած է որ երբ օր մը բանակցութիւններ սկսին, գործնապէս բանակցելի ոչ մէկ տարածք մնացած պիտի ըլլայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԸ ՓԱՐԻԶ

Սեղանի թէնիսի Հայաստանի փոքրերու (քատէ - մինչեւ 15 տարեկան) եւ պատանիներու (ժիւնիոր - մինչեւ 18 տարեկան) հաւաքականները Փարիզ կը գտնուին մասնակցելու Եւրոպայի ախոյեանութեան որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 16էն 24:

Յուլիս 7-էն ի վեր հաւաքականը, շնորհիւ Ռոպէր Էմմիեանի ջանքերուն, կը հիւրասիրուի Իսսի քաղաքապետ Անտրէ Սանթինիի կողմէ որ Հայաստանցի տղոց տրամադրած է Քոմփլէքս Սփորթիֆ Միմունը, ուր կան սեղանի թէնիսի արդիական սարքաւորումներ:

Հայաստանի հաւաքականը սկզբունքով պիտի ամբողջանայ Յուլիս 14-ին, աղջիկներուն ժամանումով, ինչ որ պատուիրակութեան թիւը պիտի հասցնէ 20 հոգիի: Ղեկավարութիւնը կը ստանձնէ սեղանի թէնիսի Հայաստանի Դաշնակցութեան փոխ-նախագահ Պ. Պետրոս Տէր-Պետրոսեան, Հանրապետութեան նախագահին եղբայրը:

Հայաստանի հաւաքականին բոլոր մարզիկներն ալ մրցանակակիրներ են եւ անշուշտ երկրին լաւագոյնները:

Ախոյեանութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
INSEP — 11, avenue Tremblay, Paris 12e

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԼԻՆԹԸՆ, եւրոպական իր շրջապտոյտը վերջացուց Պէոլինով եւ այդ առթիւ արտասանած ելոյթին մէջ ոգեկոչեց տարաբախտ Նախագահ Քենըտին որու մէկ արտայայտութիւնը 1963-ին, նոյն տեղը պատմական բնոյթ պիտի առնէր՝ «Իխ պին այն Պէոլինըր» (Պէոլինցի մըն եմ): Քլինթըն խոստացած է դեսպանատուն մը հաստատել Պէոլին եւ ապահովութիւն տուած է որ Ամերիկան երբեք պիտի չլքէ Պէոլինցիները:

ՔԱՐԼՍՌՈՒՀԻ Սահմանադրական Ատեանը պատմական որոշում մը տուաւ, Յուլիս 12-ին, Նախագահ Քլինթընի Պէոլին այցելութեան օրը, ինչ որ դիպուած չէր: Արդարեւ, Գերմանիոյ զօրքերը այլեւս պիտի կարենան մասնակցիլ զինուորական գործողութեանց աշխարհի ամէն կողմերը, ՄԱԿ-ի հովանիին ներքեւ: Ցարդ, գերման զինուորներու մասնակցութիւնը սահմանափակուած էր Ատլանտեան Ուխտի հողամասին: Տրուած որոշումը նախապայման կը դնէ սակայն որ գերման բանակի առնելիք որեւէ պաշտօն վաւերացուի Խորհրդարանին կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ միշտ պառակտուած էր, Յուլիս 14-ի նախօրեակին, գերման զինուորներու մասնակցութեան պատճառաւ Յուլիս 14-ի աւանդական տողանցքին: Յուլիս 12-ին, համայնավարներու հրաւէրով քանի մը հարիւր հոգի հաւաքուած էին Շան զ'Էլիզէի պողոտային վերը բողոքելու համար «գերման հրասայլերու տողանցքին դէմ»: Գլխաւորաբար կը խանգարէ 10-րդ Փանցըրտիվիզիոնի 24 զրահապատ կառքերու ներկայութիւնը որ դէշ յիշատակներ կ'արթնցնէ: Հարցախոյզի մը համաձայն Ֆրանսացիներուն 58%-ը համաձայն կը գտնուի գերմանական ներկայութեան: Ամէն պարագայի մէջ, տարին (Ազատագրման յիսնամեակ) եւ Յուլիս 14-ի տօնին զուտ ազգային բնոյթը թերեւս յարմարագոյն թուականները չէին:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ապահովութեան Ատեանը որոշեց բանտարկութիւնը Քիւրտ երկու երեսփոխաններուն՝ Սելիմ Սատաք եւ Սետաթ Եուրթտաշ որոնք անմիջապէս արգելափակուած են Անգարայի կեդրոնական բանտը: Իրենց դէմ ալ եղած ամբաստանութիւնն է «անջատողականութիւն եւ Պետութեան ամբողջականութեան դէմ վնասաբեր գործունէութիւն»: Վեց ուրիշ երեսփոխաններ բանտն են արդէն եւ բոլորն ալ կրնան մահուան դատապարտուիլ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ Հիւլէական ուժի նախարարը՝ Միխայիլ Ումանեց սպառնացած է հրաժարիլ եթէ Արեւմուտքը չբարձրացնէ այն գումարը զոր պիտի տայ Չեռնոբիլի փակման համար: 1,396 միլիառ տոլար կը պահանջէ մինչ «Ժէ -- 7» եւ Եւրոպական Միութիւնը 800 միլիոն խոստացած են:

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի ԱԶԳ. ՏՕՆԻՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, (Ուրբաթ, Յուլիս 15-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ - Կիրակի, Յուլիս 16 / 17:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Յուլիս 12-ին, Երեքշաբթի իրիկուն, Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մամուլի հերթական ասուլիսին գործավար Վահան Տէր - Ղեւոնդեանի բացման խօսքէն ետք գլխաւոր զեկուցաբերը եղաւ Բ. քարտուղար Ալեք Յարութիւնեան: Ան նոր վերադարձած էր Հայաստան եւ Ղարաբաղ կատարած ճամբորդութենէն ու իր տեղեկատուութիւնը կը վերաբերէր նորագոյն կացութիւններու:

Հայաստանի մասին ուրախալի էր լսել թէ տնտեսական որոշ կայունացում մը սկսած էր նշմարուիլ որ արդիւնք կը նկատուէր Նայիրիտի արտադրութեան: Արուեստական կաուչուկի այս գործատունը որ փակուած էր 1988 Ապրիլին, ներկայիս վերաբացուած է եւ սկսած է արտադրութեան. անոր արտադրութիւնը լայն շուկայ ունի յատկապէս ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ, որով նկամուտի կարեւոր աղբիւր է Հայաստանի համար:

Գոհունակութեան այլ երկու պատճառներ էին ատոմակայանը վերաբանալու աշխատանքներուն ընթացքը ու դրամին կայունացումի երեւոյթը: Հայաստանի ազգային դրամանիշը նոյնիսկ տոլարի համեմատութեամբ որոշ արժէք շահած էր վերջին շաբաթներուն:

Խօսելով քաղաքական հոլովոյթին մասին, Ա. Յարութիւնեան ըսաւ թէ Յուլիս 1-ի ցոյցը ճիշդ է որ նախորդներէն աւելի թիւով ցուցարարներ խմբած էր, բայց ինք հաւանական չէր նկատեր որ լուրջ ազդեցութիւն ունենայ քաղաքական զարգացումներու վրայ: Ցոյցի երեւոյթը ան նկատեց նախընտրական շրջան մը որուն ձեռնարկած էին քաղաքական որոշ ուժեր:

Ղարաբաղի մասին տեղեկատուութիւնը եւս կը հիմնուէր դրական տուեալներու վրայ. հոն կարգաւորուած էին պետական կառոյցները ու շինարարական մեծ աշխատանք կը տարուէր: Ուրախալի էր լսել որ Ղարաբաղի մէջ ամէնէն անհրաժեշտ նկատուած ապրանքը ոչ թէ զինամթերքն էր, այլ՝ շինանիւթը:

Վերակազմակերպումի աշխատանք կը տարուէր նաեւ բանակին մէջ որ աչալուրջ կը հետեւէր դէպքերու զարգացումին, ոչինչ պակսեցնելով իր զգօնութենէն: Հրամանատարութիւնը տեղեակ էր թէ Ազրպէյջան մարդկային ուժի, զինամթերքի, դրամական նեցուկի եւ ռազմական մասնագէտներու ապահովումով լուրջ պատրաստութիւն կը տեսնէր ու անկարելի չէր որ կրկին փորձէր ուժի ճամբով լուծել հարցը:

Ասուլիսը ինչպէս միշտ, աւարտեցաւ հարցումներու բաժինով մը:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 / 12)

ԼՈՒԻ ԺՈՒԱՆԷԲԻ ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

Յուլիս 11-ին Լ. Տէր -- Պետրոսեան ընդունած է յատուկ այցելութեամբ Ֆրանսայէն ժամանած, մարդկային իրաւունքներու եւ իրաւական հարցերու գծով Միթերանի խորհրդական Լուի Ժուանէբին: Քննարկուած են երկու երկիրներու համագործակցութեան հարցեր: Լուի Ժուանէբի ապա անցած է Ստեփանակերտ եւ ընդունուած Կ. Բաբուրեանի կողմէ:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ -- Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահը Յուլիս 11-ին աշխատանքի այցելութեամբ Հայաստան գացած է: Նախատեսուած էին հանդիպումներ Հայաստանի ղեկավարութեան հետ, ընկերա -- տնտեսական եւ քաղաքական հարցերու շուրջ: Առաջին առթիւ տեսնուած է նախագահ Լ. Տէր -- Պետրոսեանի հետ:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Արամ Գրիգորեան նշանակուած է Թիւրքմէնստանի մէջ Հայաստանի առժամեայ գործավար: Ան նախքան Ղազախստանի հայկական դեսպանատան մէջ պաշտօնավարելը կ'աշխատէր Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան մէջ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԴԷՄ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շաբաթ, Յուլիս 9-ին Հայաստանի երկրաշարժէ պաշտպանութեան ազգ. Ծառայութեան եւ Միացեալ - Նահանգներու Մասաչուսեց նահանգի Թէքնոլոժիի Հիմնարկի մոլորակային եւ երկրային գիտութիւններու բաժնին միջեւ ստորագրուած է համաձայնագիր՝ երկրակեղեւի ձեւափոխումներու ուսումնասիրման բնագաւառին մէջ համագործակցելու մասին: Ուսումնասիրութեան դրութիւնը գլխաւորաբար կը կայանայ արբանեակներու «Կլոպիւս» ցանցի միջոցով կատարուած դիտարկումներու մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Քրիստոնէութիւն -- 1700» ծրագրի գրօսաշրջային հարցերու նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է Յուլիս 8-ին: Մասնակցած են Գ. Յարութիւնեան, Պետական նախարար Ա. Ղազարեան, Ելմտական նախարարը, Ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան Վարչութեան նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը, «Զուարթնոց» օդակայանի կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչը:

ՆՈՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի Քուէյթի դեսպանատան մէջ Յուլիս 8-ին ստորագրուած արձանագրութեամբ որոշուած է Հայաստանի եւ Քուէյ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԷՆՔԸ ՕՏԱՐԵՐԿՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Յունիս 23-ի թիւին մէջ ամբողջ էջ մը գրաւած է «Օտարերկրեայ քաղաքացիների իրաւական վիճակի մասին» օրէնքը զոր ստորագրած է Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան (Յունիս 17): Օրէնքը հինգ գլուխներով եւ 35 յօդուածներով կը ներկայացնէ օտարերկրեայ քաղաքացիներու մուտքի, ելքի կանոնները, Հայաստան կեցութեան կարգավիճակները, անոնց կապուած իրաւական տուեալները, պատասխանատուութիւնը եւ Հայաստանէն արտաքսման կարգը:

Այս օրէնքը փոքրիկ չափով մը, առայժմ, կ'առընչուի Հայաստանի քաղաքացիութեան օրէնքին մէջ Սփիւռքի հայութեան տրուելիք օրինավիճակին հետաքրքրութեան. եւ կրնայ այդ զանզուածին համար նախատեսուած յօդուածը (21) հիմ ծառայել քաղաքացիութեան օրէնքին վերջնական տարբերակին:

Օտարերկրեայ քաղաքացիներու օրէնքը առաջին երկու գլուխներով կը սահմանէ մուտքի ու ելքի դրոյթները: Երկիր մուտքի համար կ'ըսուի թէ պէտք է ըլլայ կամ Արտաքին Գործերու Նախարարութեան համապատասխան մարմիններու, կամ երկրին սահմանակէտերուն վրայ Ներքին Գործերու նախարարութեան համապատասխան մարմիններու կողմէ տրուած մուտքի արտօնագրով, կամ միջազգային պայմանագրերու սահմանած կարգով:

Օրէնքը մուտքի չորս տեսակ արտօնագիր կը սահմանէ.

ա) տարանցիկ արտօնագիր (մինչեւ երեք օրուան համար),

բ) զբօսաշրջիկային արտօնագիր (մինչեւ 21 օր),

գ) երկարաժամկէտ արտօնագիր (մինչեւ երեք ամիս),

դ) դիւանագիտական արտօնագիր:

Ասոնցմէ բ.ը եւ դ.ն կը տրուին մէկ անգամուան համար, իսկ միւս երկուքը նաեւ բազմակի գործածութեան համար: Մուտքի արտօնագիրը վճարովի է:

Օտարերկրացիի մը Հայաստանէն ելքը կրնայ արգիլուիլ հետեւեալ պարագաներուն.

ա) եթէ դատական հետապնդումի ձեռնարկուած է անոր դէմ,

բ) եթէ դատապարտուած է, մինչեւ որ պատիժը կրէ կամ ներումի արժանանայ,

գ) եթէ անոր դէմ կայ դատարանի վճիռ:

Օգտակար է հաւանաբար տեղեակ ըլլալ նաեւ թէ օտար քաղաքացիները երբ մուտք կը գործեն Հայաստան ու երբ կը մեկնին, անոնցմէ կը գանձուի «երթեւեկութեան տուրք»:

Օրէնքին Գլուխ 3-ը կը ճշդէ օտարներու Հայաստան մնալու ձեւերը — կացութեան կարգավիճակները—, որոնցմէ մէկը միայն կրնայ ունենալ ոչ հայաստանցի քաղաքացին: Կացութեան չորս կարգավիճակներն են՝ ժամանակաւոր, սովորական, յատուկ եւ բացառիկ:

Ա — Կացութեան ժամանակաւոր կարգավիճակ կ'ունենան պայմանագրային հիմերով կամ անձնական նպատակներով Հայաստան մուտք գործած օտարները, օտար ուսանողները, զաղթականի իրավիճակ ունեցողները, եւայլն: Այս կարգավիճակը կը տրուի մէկ տարուան համար եւ կարելի է երկարաձգել ամէն անգամուն մէկ տարուան պայմանաժամով:

Այս կարգավիճակին տէր օտարականը կրնայ երկրին մէջ աշխատանքի իրաւունք ունենալ, սահմանուած կարգով դիմելով Հայաստանի կառավարութեան:

Բ — Կացութեան սովորական կարգավիճակ ստանալու համար դիմում կրնան ներկայացնել այն օտարերկրացիները որոնք՝

— օրինաւոր կերպով երեք տարիէն աւելի բնակած են Հայաստան,

— Հայաստանի նախկին քաղաքացի են կամ քաղաքացիներու մերձաւոր ազգական

— ամուսնացած են Հայաստանի պետական կամ ոչ պետական բարձրագոյն ուսման հաստատութիւն մը,

— զաղթականի իրավիճակ ունին:

Այս կարգավիճակը կը տրուի մինչեւ երեք տարուան համար եւ կարելի է նոյնպէս երկարաձգել:

Այս կարգավիճակը եւս աշխատանքի իրաւունք կուտայ ենթակային, նաեւ ընկերային ապահովութեան իրաւունք: Կրնայ ձեռնարկատիրական գործունէութիւն ունենալ, օգտուիլ ապահովագրական ծառայութիւններէ:

Այս կարգավիճակով առ նուազն երեք տարի Հայաստան բնակած օտարերկրացի մը կրնայ դիմել ու Հայաստանի քաղաքացիութեան խնդրանք ներկայացնել:

Գ — Կացութեան յատուկ կարգավիճակ կը տրուի «ծագումով հայ օտարերկրեայ քաղաքացիներին». նաեւ Հայաստանի մէջ տնտեսական, մշակութային գործունէութիւն ծաւալող օտարերկրացիներու: Կարգավիճակին տեւողութիւնը տասը տարի է. կարելի է տալ մէկէ աւելի անգամներ:

Օտարերկրացիները որոնք կը փափաքին այս կարգավիճակը ունենալ, պէտք է Հայաստանի արտասահմանեան դիւանագիտական եւ հիւպատոսական ներկայացուցչութիւններուն, կամ Հայաստանի մէջ Ներքին Գործերու նախարարութեան դիմում ներկայացնեն Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին ուղղուած հարցաթերթիկ լեցնեն ու տան անհրաժեշտ փաստաթուղթերը:

Անոնց որոնց դիմումը կ'ընդունուի, Հայաստանի արտասահմանեան ներկայացուցչութիւններուն կամ Ներքին Նախարարութեան կողմէ «Հայաստանի Հանրապետութեան յատուկ անձնագիր» կը տրուի, կառավարութեան կողմէ սահմանուած վճարումի մը փոխարէն:

Դ — Կացութեան բացառիկ կարգավիճակը վերապահուած է օտար երկիրներու դիւանագիտական անձնակազմին, անոնց ընտանիքի անդամներուն, այնքան ժամանակ որքան կը տեւէ տուեալ անձնաւորութեան պաշտօնավարութիւնը:

Օրէնքը յօդուած 25-ով կը սահմանէ «Հայաստանի Հանրապետութիւնում օտարերկրեայ քաղաքացիների իրաւունքները եւ պարտականութիւնները»: Մտքի, խօսքի, խղճի, դաւանանքի ազատութիւններուն եւ ազգային լեզու, մշակոյթ եւ սովորութիւններ պահպանելու իրաւունքին նշումէն ետք, կայ պարբերութիւն մը որ հաւանօրէն պիտի չվրիպի ամէն անոնց ուշադրութենէն որոնք ընդդիմութեան իրենց զինամթերքը ամէն գնով հարստացնելու մարմաջով, մանրադէտի տակ կը զետեղեն Հայաստանի իշխանաւորներուն եւ յատկապէս նախագահին ամէն մէկ խօսքն ու քայլը: Այդ պարբերութիւնը կ'ըսէ. «Օտարերկրեայ քաղաքացին Հայաստանի հանրապետութիւնում չունի ընտրական իրաւունք, չի կարող անդամագրուել Հայաստանի Հանրապետութեան հասարակական քաղաքական որեւէ կազմակերպութեան, չի կարող ընտրուել կամ նշանակուել այնպիսի գործունէութեան, կամ զբաղուել այնպիսի գործունէութեամբ, որոնց համար Հայաստանի հանրապետութեան օրէնսդրութեամբ նախատեսուած է ունենալ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն»:

Օրէնքի յօդուածներուն մէջ նշուած չեն բնականաբար այն պաշտօններն ու գործունէութիւնները որոնց համար «նախատեսուած է ունենալ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն»: Սակայն վերոյիշեալ պարբերութեան ընթերցումը մեծ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ անոնց համդէպ, երբ մանաւանդ մարդ անդրադառնայ այն պարագային որ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ նոյնիսկ նախարարութեան պաշտօնը դուրս կը մնայ այդ սահմանումէն: Այսօր, նախարարական աթոռներու վրայ Հայաստանի քաղաքացիութիւն չունեցող դէմքեր կան, ինչպէս նաեւ ներկայացուցչական պաշտօններու վրայ. երբ այս է իրողութիւնը, հակասական բան մը պէտք չէ՞ տեսնել մէջբերուած պարբերութեան մէջ:

Նոյն յօդուածը ունի տակաւին տրամադրութիւններ որոնք կը վերաբերին ընկերային կեանքի, տուրք վճարելու, աշխատանքի եւայլն մարզերու: Այս կարգին կայ նաեւ հետեւեալը. «Օտարերկրեայ քաղաքացին Հայաստանի հանրապետութեան զինուած ուժերում ծառայելու պարտականութիւն չի կրում»:

Օրէնքին վերջին գլուխը կ'ամփոփէ օտարներու Հայաստանէն վտարման կարգերը. ենթական կրնայ վտարուիլ վարչական կարգով եթէ անոր գործունէութիւնը կը սպառնայ Հայաստանի ազգային ապահովութեան, հասարակական կարգին ու բարքերուն, քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն: Բացի դիւանագիտական անձնակազմերու անդամներէն, օտարներու վտարման որոշումը կը տրուի Ներքին նախարարին կողմէ. իսկ դիւանագիտական կարգավիճակի տէր անձերու համար նոյն որոշումը կուտայ Արտաքին նախարարը: Վտարուողները կրնան վերադառնալ միայն իրենց պարագային համաձայն՝ Ներքին կամ Արտաքին նախարարներուն թոյլտուութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ՝ ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

«Հայաստան Ձայնասփիւռ»ը Լիոնի հայ գաղութին մէջ դարձած է անխուսափելի իրականութիւն մը զոր կարելի չէ այլեւս շրջանցել:

Յունիս 25-ին, իր տասնամեակի հանդիսութիւններուն ծիրին մէջ, ան կազմակերպած էր երգահանդէս մը, նշելու համար՝ այս անգամ, Վարդան Քէչիշեանի վարած «Գրական շրջապտոյտ» յայտագրին 550-րդ ձայնասփռումը:

Գեղարուեստական յայտագիրը տեղի ունեցաւ երեկոյեան ժամը 8.45-ին, Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնի դահլիճին մէջ ու սկսաւ ճիշդ յայտարարուած վայրկեանին:

Երեսուն մանուկներէ կազմուած, Լամարթին դպրոցի երկսեռ երգչախումբը՝ Լիոնէն, բացումը կատարեց կտորներ ներկայացնելով Մոցարթ, Կերշուին ու Վերտի երգահաններէն:

Անոնք առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէին հայկական նուագահանդէսի մը. եւ այս առիթով երգեցին նաեւ «Անոյշ» օփերայէն հատուած մը որ յատկապէս պատրաստած էին այդ օրուան համար, շնորհիւ դաշնակահարուհի Մարգրիտ Վեգիլեանին:

Յաջորդեցին՝ Լիոնի երաժշտանոցէն, տաղանդաւոր պատանիներ ու պարմանուհիներ՝ հայ եւ ֆրանսացի, որոնք դաշնակի ստեղնաշարին վրայ ծաղկեցուցին Շոփէն, Մոցարթ, Պախ եւ Խաչատրեան:

Պաղտասար Օհանեան օփերայի աշխարհէն ներս փնտռուած երգիչ մըն է՝ պարիթոն ձայնով օժտուած: Ան երգած է ֆրանսական մեծ քաղաքներու օփերաներուն մէջ. բացի՝ Լիոնէն: Այդ առանձնաշնորհումը Լիոնի հայ գաղութն է որ ունեցաւ Յունիս 25-ին:

Ճոխ ու ընտիր յայտագիրով մը ներկայացաւ բեմ ու երգեց չորս լեզուներով՝ հայերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն ու գերմաներէն:

Չուխաճեանի «Արշակ Բ.»էն մինչեւ Մոցարթի «Տոն Ճիովաննի»ն, անցնելով Տոնիծեթթիի «Տոն Փասքուալէ»էն մինչեւ Ամպրուազ Թոմայի «Համլէթ»ը՝ ան գիտցաւ տպաւորել ամբողջ հանդիսարահը, ցոյց տալով միաժամանակ դերասանի յատկութիւններ՝ որոնք իրենց լրումին հասան Ֆիկարոյի հանրածանօթ դերով (Ռոսինի – Սեվիլեայի սափրիչը):

Կարճ դադարէ մը ետք՝ երգահանդէսը շարունակուեցաւ ու կրկին հոգեկան վայելքի ընտիր վայրկեաններ ընծայեց բոլոր ներկաներուն որոնք առիթը ունեցան գնահատելու իտալացի դաշնակահարուհի մը՝ Ռաֆայէլ Փօլինեանօ որ յատուկէն ժամանած էր Թորինոյէն:

Ալին Անթապլեան քսան տարեկան գեղանի ջութակահարուհի մըն է որ առաջին անգամ ըլլալով բեմ կը բարձրանար՝ համերգասրահի մը մէջ, նման բազմութեան առջեւ:

Ներկաները մնացին հրապուրուած՝ երբ ան նուագեց Սեզար Ֆրանքի պլուս - գործոց «Սոնաթ»ը. իրեն կ'ընկերանար՝ դաշնակի վրայ, Նելլի Քոթէն - Փասքալ որ եկած էր Շամպերիէն:

Նուագահանդէսը հասաւ իր ˜աւարտին Հայր Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեանի ելոյթով, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Պոսթընէն՝ իբրեւ պատուոյ նախագահ, Վարդան Քէչիշեանի խնդրանքով:

Գիշերային ժամը 11-ին՝ երբ Արուսեակ Յարութիւնեան դաշնակի վրայ հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ի առաջին լարերը՝ մինչ Հայր Ռափայէլ կը յառաջանար դէպի բեմ, իրեն կողքին ունենալով փոքրիկ Վահէն՝ տասը տարեկան, Եռագոյնը ձեռքին:

Շատոնց Լիոնի հայ գաղութը իր էջերուն մէջ չէր արձանագրած նման երեկոյթ մը՝ որու ընթացքին քառասուն վայրկեան տեւողութեամբ Հ. Ռափայէլ Անտոնեան խօսեցաւ ու երգեց, պոռթկաց իբրեւ Սփիւռքի հաւատաւոր զաւակ՝ ծխածանի մը նման իրարու կապելով հայ ժողովուրդի անցեալն ու ներկան, հոն նկարելով Յ. Թումանեանի երազած «Հզօր Հայրենիք»ը: «Վհատութիւնը՝ մեզի հոգիներու բաժինն է» ազդարարեց պատուոյ նախագահը:

Յաջորդեցին «Լեռներ հայրենի» ու «Արփա - Սեւան» երգերը:

Դիպուածով չէ որ՝ Հ. Ռափայէլ, իր երգացանկին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ներմուծած էր այս վերջինը:

«Մեր հայրենիքի օրհասական իրականութեան առջեւ՝ Սփիւռքը այդ նոր Արփան է որուն ձայնը միշտ պիտի գոչէ՝

«...չունիս քաշիր Սեւան,
քո դիրկն է չտապում Արփան»:

Հ. Ռափայէլ աւարտեց իր յայտագիրը «Երեւան – Էրեբունի» երգով, յիշեցնելով բոլոր ներկաներուն թէ տակաւին ունինք «Մենք արեան կանչեր»:

Մինչ հանդիսասրահը կրկին անգամ ըլլալով յոտնկայս կը ծափահարէր, Ռոն-Ալփի երեսփոխան՝ Մարք Ֆրէյս բեմին մօտենալով՝ բերկրալիր խօսքերով, երկարօրէն շնորհաւորեց Հ. Ռափայէլ Անտոնեանի ելոյթը:

Յունիսի չքնաղ երեկոյ մը «Հայաստան Ձայնասփիւռ» փայլատակեց Վիլէօրպանի բեմին վրայ՝ ուր Հ. Ռափայէլի աւագը շողաց դերդ գրաւական հաւատքի ու միասնականութեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԺԻՐՕՆ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ (*)

Յուլիս 8-ին սկսած է Ավինեոնի աւանդական փառատօնը որ կը տեւէ մինչեւ Օգոստոս 2: Թատրոնի, երաժշտութեան, պարի այս փառատօնին այս տարի կը մասնակցի նաեւ Փարիզէն Ժիրայր Չոլաքեան (Ժիրօ) մնջախաղի ներկայացումով մը: Մնջախաղը կը կոչուի «Գաւաղանը եւ դասագիրքը». կը պատմէ անհոգ երիտասարդի մը լարախաղաց դառնալու փորձը որ կ'ըլլայ զուարճալի դրւագներու յաջորդականութիւն մը, յանգելով երբեմն յեղաստեղծական անսպասելի լուծումներու:

Ներկայացումը ուղղուած է չափահասներու եւ երախաներու: Տեսողական է եւ երաժշտական: Արէտ Տէրտէրեանի երաժշտական մասնակցութիւնը՝ աքորտէոնով ու թմբուկով, երկխօսութիւն մը կը հիմնէ անխօս շարժումին հետ որ արտայայտութիւնը կ'ըլլայ մարմնական լեզուի մը: Մնջախաղը որ կը տեւէ 55 վայրկեան, կը ներկայացուի ամէն օր «Condition des Soies» թատրոնին մէջ:

(*) Avignon — Public-off
B.P. 5 — 75521 Paris Cedex 11
Հեռ. - (16) 90. 86. 24. 43:

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Յունիս 26-ին Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան տարեվերջի հանդիսութիւնն էր։

Դպրոցի եւ պարախումբի 100-ի շուրջ աշակերտներ, ներկայութեամբ Իսիի երեսփոխան - քաղաքապետ Պր. Ա. Սանթինիի, Գլամառի երեսփոխան - քաղաքապետ Պր. Ժ. Փ. Ֆուշէի եւ Իսիի փոխ-քաղաքապետ՝ Պր. Մ. Գարկէօղեանի եւ զարմանալի կերպով ոչ շատ մեծ թիւով «կրթասէր հասարակութեան» ելոյթ ունեցան երգ ու պարով, արտասանութեամբ եւ թատերական բեմադրութեամբ մը։

Սակայն ամէն տարի այս ու նման ձեռնարկներ առիթ կուտան խորհրդածութիւններու, որոնք ինչքան ալ անձնական բնոյթ ունենան, գալով սակայն պատասխանատուէ մը վստահաբար ոմանց հետաքրքրութիւնը կը շարժեն։

«Հայերէնի ուսումը անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր Հայու համար։ Որով ասիկա նախնական պարտադրութիւն մըն է, հաղորդակից դառնալու մեր նախնեաց մտաւոր - հոգեկան ժառանգութիւններուն։

Լեզուն հայելին է այն ժողովուրդին որ իրեն ծնունդ տուած է. ու անոր արմատները այնքան հին են ու խոր՝ որքան զայն խօսող ազգը։

Այսօր աւելի քան երբեք կենսական հարց մըն է մեզի Սփիւռքահայերուս համար. մեզմէ հեռացնել օտարացումը։ Ուրեմն մեզի համար շատ կարեւոր է գիտնալ թէ հայ նոր սերունդը ինչքանով շահագրգռուած է հայերէնը սորվելու եւ մանաւանդ խօսելու եւ մենք պատասխանատուներս ինչ դրական եւ շինիչ քայլեր կ'առնենք հայ սքանչելի լեզուն հետաքրքրական դարձնելու համար։

Մեզի Հայերուս համար անհրաժեշտ է որ նախակրթութիւնը կատարուի Մայրենի լեզուով։ Մեսրոպեան մեծասքանչ լեզուն ու անոր բարեբար դերը, անջնջելի տպաւորութիւններ պիտի դրոշմեն մանուկի մատաղ հոգիին մէջ ու մտքին վրայ, որոնք ապագային անպայման պիտի արդիւնաւորուին»։

Տարուան սկիզբին արձանագրուեցան 90 աշակերտներ 4-էն 14 տարեկան։ Ամէն Չորեքշաբթի 80-ի շուրջ աշակերտներ ներկայ եղան դասընթացքներուն, որոնք ուսուցչուհիներ՝ Լուսին Վարդապետեանի (Մանկապարտէզ), Հերմինէ Երիցեան-Ոսկանեանի (Նախապատրաստական), Հռիփսիմէ Աֆարի (Փոքրերու) եւ Արմինէ Գէորգեանի (Մեծերու) անմիջական հրահանգութեամբ դաստիարակուեցան հաղորդակից դառնալով Լուսաւորչի Սուրբ հաւատքին, Մաշտոցի ոսկեղինիկ լեզուին ու Մամիկոնեանի հայրենասիրութեան։ Օր. Միշելին Ասլանեանի ղեկավարութեամբ պարախումբի զանազան մակարդակի բաժիններ յաջողապէս պարեցին 10 պարեր մեծ խանդավառութիւն առաջացնելով ներկաներուն մէջ։ Ապա փոքրիկն Ա. Տարաքճեան մեծ յաջողութեամբ նուագեց դաշնակի վրայ հայկական կտոր մը։

Ընդմիջումէ վերջ դպրոցական երգչախումբը յաջողապէս երգեց՝ «Մեր Հայրենիք» եւ «Մարսէյեզ» փառերգները, «Ով Մեծասքանչ», «Սարդարապատ», «Արփա - Սեւան», «Փոքր Թուս Արմէնի» հայրենասիրական երգերը եւ «Հայր Մեր» Տէրունական աղօթքը։ Մէջ ընդ մէջ աշակերտները յաջողութեամբ արտասանեցին լեզուի, հայրենիքին ու եկեղեցիին նուիրուած բանաստեղծական երկեր։

Անցեալին մի քանի անգամներ փորձեր կատարուեցան ու դպրոցի աշակերտութիւնը ներկայացուց թատերական գործեր։ Բայց այս անգամ տարբեր էր։ Ուղղակի «փրոֆէսիոնէլ»ի գործ կատարեցին շնորհիւ Պր. Արտաշէս Ոսկանեանի. ներկայացուցին Յովհաննէս Թումանեանի Սուտասանը, եւ ինչպէս իրենք՝ աշակերտները հաճոյք առացան, զուարճացան ու զարմացուցին զմեզ բոլորս երբ ուսուցիչ - դաստիարակը գիտէ թափանցել աշակերտի միտք ու հոգին ու հոն կարդալ անոնց պէտքերը. կատարուած աշխատանքը յաջողութեամբ կը պսակուի ու արդիւնքը կը դառնայ յուսադրական։

«Ահաւասիկ նոյն այս հեռանկարներով ու գաղափարներով է որ կը գործէ Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանը, որ դրեթէ 14-տարուան փորձառական շրջանէ վերջ, նիւթական - բարոյական բազում զոհողութիւններէ ետք փաստուեցաւ որ ինչպէս ամէնուրեք. Իսիի, Գլամառի եւ Մըտօն լա Ֆօրէ ու շրջակայքի հայութիւնը գիտակցութեամբ ու համոզումով անհրաժեշտութիւնը կը զգան Հայ Դպրոցին ու հայեցի դաստիարակութեան։

Բայց տխուր է գիտել թէ բազում ծնողներ, հայ ընտանիքներ, բոլորովին անտարբեր կեցուածք կը ցուցաբերեն, կամ իրենց զաւակները մատաղ տարիքէն օտար լեզուներով կը կրթեն, առանց գիտնալու որ հայ լեզուն իր հարստութեամբ ու ճկունութեամբ պիտի դառնայ բանալին օտար լեզուները աւելի շուտ եւ լաւ ըմբռնելու համար։

Շուտով տեղի պիտի ունենայ մեր ապագայ դպրոցի առաջին քարի զետեղման արարողութիւնը եւ մօտակայ շինութիւնը։

Դպրոցով ու հայեցի դաստիարակութեամբ շատ աւելի պայծառ ու յուսադրող պիտի տեսնանք Հայ Նոր սերունդի ապագան։

Բայց բոլորս աւելի կ'ուրախանանք տեսնելով որ Օշականի մեծ Սուրբին՝ Մեսրոպ Վարդապետի գործը կը շարունակուի, թէ հայ միտքն ու հոգին քունի մէջ չէ, այլ՝ միշտ արթուն եւ ստեղծագործող, լի ապրելու եւ գոյատեւելու - յարատեւելու հեռանկարներով։

Եթէ այս գործը, անցեալի երազը, մօտ ապագային իրականութիւն դառնայ, գոհունակութիւն պիտի զգանք որ մեզի տրուած ու վստահուած առաքելութիւնը մեր կարողութիւններու սահմանին մէջ կատարեցինք։

Ամէն Հայու սրբազան պարտականութիւնն է լաւ սորվիլ իր ժողովուրդի լեզուն՝ գիտակցօրէն ու կատարելութեամբ։

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԻՍԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ ՄԸ՝

ՇՈՂԻԿ ԱՐՓԱՃԵԱՆ

Վերջերս ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գնաց Նիսի հայ երիտասարդ ուսուցչուհի մը՝ Տիկին Շողիկ Արփաճեան։

Արկածը պատահած է Յուլիս 2-ին, Կրաս - Մուժէն ճամբուն վրայ, երբ Շողիկի ինքնաշարժը բուռն կերպով կը բախի բեռնատար կառքի մը, որ զայն կը քշէ կը տանի երեսուն մեթր անդին։ Ծանրօրէն վիրաւոր, Շողիկ կը տարուի նախ Քաննի Պրուսայ հիւանդանոցը, ուրկէ խոր մահաքունի մէջ կը փոխադրուի Նիսի Սէն - Ռոք հիւանդանոցը, քանի մը ժամ վերջ մահանալու համար։

Վերջին տարիներուն Շողիկ ստանձնած էր ուսուցչական պաշտօն, Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան Միօրեայ Վարժարանին մէջ, իբր հայերէնի ձեռնհաս ուսուցչուհի։ Ըլլալով գնահատուած արտասանող, իր անվերապահ մասնակցութիւնը կը բերէր նաեւ Նիսի հայ մշակութային բոլոր ձեռնարկներուն եւ հանդէսներուն։ Վերջին ելոյթը ունեցաւ Մայիս 28-ի տօնակատարութեան առիթով։

Ճակատագիրը ուզեց ուրեմն որ, անիմաստ արկածի մը հետեւանքով փրթի կեանքի թելը 28-ամեայ շնորհալի երիտասարդուհիի մը, որ այսպէսով իր ետին կը ձգէ եօթնամեայ որբուկ մը, անմխիթար ամուսին մը եւ սգաւոր ծնողներ, որոնք կ'ապրին Պէյրութ, եւ ուր պիտի փոխադրուի հէք Շողիկի մարմինը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Փունջ մը ծաղիկ՝ իր յիշատակին, արեւու շող մը՝ իր շիրիմին եւ յաւիտենական երանութիւն իր հոգիին։

Տ. Հ.

Bilan de la M.A.P.E.S.A.

Le Docteur Vahan Yéghichéyan revient d'une mission récente (Juin 94). Il dresse un bilan de l'activité de la M.A.P.E.S.A. pendant l'année 93-94

N'oublions pas qu'elle a pris la suite de «Médecins du Monde» après la clôture de sa mission en Mai 91 à cause de «La Guerre du Golfe». L'Arménie n'était déjà plus sous les projecteurs de l'actualité!...

Nos collègues d'Arménie se sont organisés en Centre de Consultation pour enfants et familles à l'Hôpital de Réadaptation Fonctionnelle de Zeïtoun (Erévan). L'hôpital recevant actuellement les grands blessés de la guerre du Karabagh en attente de prothèse, nos collègues assurent également la prise en charge psychothérapique de ces grands blessés qui, tous, présentent des signes évidents de névroses traumatiques. Ces névroses abandonnées à elles-mêmes risquent d'évoluer vers de grandes déstructions psychosomatiques assombrissant l'avenir de ces jeunes; d'où la nécessité de leurs prises en charge comme cela a été le cas pour les enfants tout de suite après le séisme.

Aujourd'hui c'est toute l'Arménie qui est en état de choc et a besoin, plus que jamais, du soutien moral et matériel de la Diaspora!... D'autant qu'aux yeux du monde occidental (époussant les thèses turques à cause du pétrole de Bakou convoité par toutes les grandes compagnies pétrolières) l'Arménie est diabolisée et passe pour l'agresseur!

Aucun des média de l'Occident n'a soufflé mot le 24/4/94 sur le premier génocide de ce siècle, prêtant l'oreille aux thèses révisionnistes d'un Bernard Lewis! Turquie 1915, Azerbaïdjan 1920, 1988, 1991, la liste est longue des «nettoyages ethniques» dont ont été victimes les Arméniens. Ils ont eu le tort (pour les occidentaux) de ne pas s'être laissés «nettoyer» au Karabagh et nous savons au prix de quels sacrifices. Un grand nombre de blessés revient du Front estropié à vie et se retrouve en attente de prothèse (qui pour une ou deux jambes en moins, qui pour un ou deux bras en moins etc...) à l'Hôpital de Réadaptation Fonctionnelle où notre équipe intervient.

Pour notre part, en effet, nous continuons à intervenir auprès de nos collègues pour : d'une part les soutenir eux-mêmes après le rude hiver où tout était paralysé, à cause du blocus, aggravant les états de stress des uns et des autres; d'autre part continuer à leur transmettre nos méthodes de psychothérapie adaptées aux grandes catastrophes et superviser leurs actions auprès des enfants et des blessés. Faute de moyens nous ne pouvons assurer que trois ou quatre voyages par an sur place alors qu'il serait souhaitable d'en assurer au moins le double!

Aussi les dons seront toujours les bienvenus. Les chèques devront être rédigés à l'ordre de l'U.M.A.F. (pour recevoir un *Cerfa*) mais envoyés au Trésorier de la M.A.P.E.S.A. : le Docteur Vahan Yéghichéyan — 8, rue des Déportés — B.P. 104, 23200 Aubusson.

Pour l'année 93-94 les recettes ont été de 2.700 Frs. auxquelles se sont rajoutées celles qui restaient de l'exercice 92-93 soit 19.753 Frs. = 22.453 Frs.

Les dépenses ont été de 10.330 Frs.

Reste au 1/7/94 : 12.123 Frs. permettant d'assurer encore trois voyages.

Si aucune aide financière ne nous parvient d'ici là nous nous verrons dans l'obligation de clôre notre mission le 1/10/94.

V. Y.

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Գ.

Սարսափով կը զգային որ եթէ տարակոյսը մտնէր փոքրիկին մտքին մէջ, տարիքին հետ պիտի աճէր, ու օր մը խելահաս պատանին պիտի ուզէր գիտնալ զինքը չարչրկող գաղտնիքին պատճառը։ Պիտի իմանար թէ հայրն ու մայրը օտարականներ էին իրեն համար։ Այս մտածութիւնը սոսկում կը պատճառէր խեղճերուն։

Խասգեղ իրենց սեփական տուն չունենալով՝ եօթը տարուան մէջ շատ անգամ բնակարան փոխած էին. կը կարծէին թէ տեղափոխութիւնը կորսնցնել կուտայ անցեալ կեանքին հետքը։ Ա՛լ մոռցուած կը համարէին այդ անցեալը. ոչ ոք աղքատիկ դասակարգին մէջ ակնարկութիւն մը ըրած էր օր մը։

Սակայն Նաւավարը միշտ կը վախնար թէ օր մը երբ Մովսէս աւելի խելահաս ըլլայ, պարագայ մը կրնար յանկարծ Խասգեղի մէջ յիշեցնել իրեն անցեալը։ Շատոնց է միտքը դրած էր երթալ ուրիշ գեղ մը հաստատուիլ բոլորովին անծանօթ։ Բայց յիշատակները կը պրկէին ոտքը Խասգեղի հողին։ Հոն մեռած ու թաղուած էին հայրն ու մայրը, հոն ծնած էին իր կինն ու ինք։ Եւ ամէն Մեռելոցի կ'երթային օրհնել տալ գերեզմանները ու աչքերնին սրբել հինգ զաւկի հողին վրայ։ Քառասունըչորս տարուան կեանք մը կը կապէր զիրենք հայրենի հողին։ Ուստի Նաւավարը օր օրուան կը ձգէր տեղափոխութեան խորհուրդին իրագործումը, վտանգը մօտալուտ չկարծելով։ Բայց ահա յանկարծ պարագաները կը խաբէին իր իմաստութիւնը. վտանգ մը որոշեալ ժամանակ չունի հասնելու համար։

Դ.

Դպրոցը փոքրիկ տղայ մը օրին մէկը զայրոյթի միջոցին Մովսէսի երեսին նետեց դառն ճշմարտութիւնը ինչպէս պիտի զարնէր քար մը, դանակ մը անոր գլխուն, առանց որոշ գաղափար ունենալու մահուան վրայ. բնազդը չարիք մը հասցնելու գիտակցութիւնը կուտար իրեն։

Երբ Մովսէս եօթը տարեկան եղաւ, Նաւավարը ձեռքէն բռնեց տարաւ Ներսէսեան դպրոցը, խնդրեց ծաղկոցի վարժապետէն որ աղէկ նայի չօճուխին. ձեռքը մէճիտ մըն ալ դրաւ, երբեմն երբեմն նուէրը կրկնելու խոստումով։

Մինչեւ Մովսէսին ծաղկոց մտնելը ամէնէն ուշադրաւ աշակերտն էր թաղական խորհուրդի ատենապետին զաւակը, Պետրոս Ագրիպպասեանը. իսկ հիմա քանի մը ամիս է ամէնուն աչքը նորեկին վրայ էր. դասին մէջ դրեթէ եկած հասած էր իրմէ շատ առաջ դպրոց յաճախողներուն. տղաքները ամէնէն աւելի կը սիրէին այդ ժպտուն, քաղցրանուշ տղեկը, զբօսանքի ատեն ամէնքն ալ անոր հետ կ'ուզէին խաղալ։ Ու Ագրիպպասեան որ ատենապետին զաւակն ըլլալուն ազդեցութեամբը կ'իշխէր, հիմա կը մթագնէր Նաւավարին զաւկին առջեւ։ Տղաքներու բնածին սոսկալի նախանձը կը վառէր ներսիդին։

Այդ համակրանքը շատ սուղի կը նստէր Մովսէսին։ Փոքրիկ Ագրիպպասեանը անոր գլխուն փորձանք մը բերելու առիթը բնաւ ձեռքէ չէր փախցներ։ Օր մը կը պատռէր ընթերցարանին մէկ երեսը, ուրիշ օր մը վրան մելան կը նետէր, երբեմն ալ կմիխ մը կամ մուշտա մը։ Մովսէսի աչքերը կը լեցուէին, բայց առանց վրիժառութեան. այնքան ազնիւ էր նաեւ որ խամազութիւն ընելու գաղափարը չէր կրնար յղանալ. ո՛չ վարժապետին բան մը կ'ըսէր, ո՛չ ալ տունը։ Ինքն ալ թերեւս կը զգար թէ ատենապետի մը տղուն ամէն բան ներելի է։ Բայց օր մը ա՛լ դիմանալու կարողութիւնը չմնաց։ Հագած էր նոր զգեստ մը զոր մաքուր պահելու համար պատուէրներ տուած էին. նոյն օրն իսկ Ագրիպպասեան մելանոտ գրիչ մը վրան նետեց ու աղտոտեց. Մովսէս, մոլեգին, ակնթարթի մը մէջ ծռեցաւ, գրիչը վեր առաւ ու նետեց Ագրիպպասեանի երեսին. ծայրը գնաց դպաւ այտին, ու շապկին վրայ իյնալով բիծ մը ձգեց։ Մովսէս նոյն րոպէին իսկ խիստ պատիժը կրեց, երկու ապտակ ալ միասին ուտելով։

Ագրիպպասեան իրիկունը լալով վազեց հօրը վրայ, ցոյց տուաւ երեսին նշանը ու շապկին սեւ բիծը։

– Ծօ՛ տա ի՞նչ է, հարցուց հայրը բարկութեամբ։

– Այսօր դպրատունը Մովսէսը ըրաւ, գրիչը երեսիս նետեց, քիչ մնաց ֆի աչքս պիտի հանէր։

– Ծօ՛ տա Մովսէսը ո՞վ է, հարցուցին հայրը մայրը դող ելած։

– Խայըխճիին տղան։

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

թի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել։

⁂

Իրուաթիլոյ Աթէնքի դեսպանատան մէջ նամակներու փոխանակութեամբ դիւանագիտական կապ հաստատուած է Հայաստանի եւ Իրուաթիլոյ միջեւ։

⁂

Հայաստանի Միացեալ -- Նահանգներու դեսպան Ռ. Շուգարեանի եւ Նիքարակուայի Արտաքին փոխ – Նախարարին միջեւ ստորագրուած փաստաթուղթով մը երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են։ Այս վերջինը 90-րդ երկիրն է, որու հետ Հայաստան այս տեսակի կապեր կը հաստատէ։

⁂

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ԱՆԴԱՄ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի ազգ. Օփերայի եւ Պալէի Թատրոնի տնօրէն Տիգրան Լեւոնեան, որ Յունիսի վերջերուն Վիպերստորֆ (Գերմանիա) գացած էր մասնակցելու՝ Եւրոպայի երաժշտական Թատրոններու Ակադեմիայի նիստին, անդամ ընտրուած է այդ Ակադեմիային։ Հայաստան միակ ոչ - եւրոպական երկիրն է որ ներկայացուած է հոն։

⁂

ՀԻՒՐԵՐ՝ ԱՐԺԱՆԹԻՆԷՆ

Նախագահ Լ. Տէր -- Պետրոսեան Յուլիս 4-ին ընդունած է Արժանթինի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի վարչութեան անդամները, գլխաւորութեամբ՝ Պուէնոս -- Այրէսի մասնաճիւղի ատենապետ Վահրամ Հայրապետեանի։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 78-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1994, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, առաւօտեան ժամը 10-ին, կառավարական նիստերու դահլիճին մէջ, Կառավարական Տուն, Հանրապետութեան Հրապարակ, Երեւան, Հայաստան։

Սոյնը 78-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ Թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N. Y. 10019-6118,U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։
2. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։
3. – Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։
4. - Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։
5. - Քննարկում վերոնշեալներուն առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։
6. – Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆ – ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 1, 1994

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Ալեքսան Օհանեան իր ծնողաց Տէր եւ Տիկին Ներսէս Օհանեանի եւ կնոջ՝ Մարիէթի անմոռաց յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի դպրոցին Վարդավառի առթիւ։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

● **DIMANCHE 17 JUILLET**

La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

● **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du KHANASSOR à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre Artsakh (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 1000 Ֆրանքի նուիրատուութիւնը Տէր եւ Տիկին Համազասպ Սումճեանէ Տիկին Վերժին Միլտոնեանի մահուան առիթով։

Home arménien

Pour des raisons d'ordre technique, l'Association Arménienne d'Aide Sociale se voit contrainte d'annuler la fête du 15 Août au Home Arménien de Saint-Raphaël. Une messe sera tout de même célébrée à 10 heures.

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL
ARMENIEN

COMMUNIQUE DE PRESSE

Le 8 Juillet 1994, Monsieur *Jacques Toubon*, Ministre de la Culture et de la Francophonie, accompagné d'une délégation comprenant entre autres *Manuel Deirmendjian*, Président du Groupement Interprofessionnel Arménien, s'est rendu en Arménie et a posé en présence des autorités locales, la première pierre, symbolique, de la construction de l'Ecole Française de *Gumri* dont les travaux par ailleurs ont commencé il y a plusieurs mois. A cette occasion, Monsieur *Jacques Toubon* a été reçu par Monsieur *Lévon Ter-Petrossian*, Président de la République d'Arménie, Messieurs *Hrant Bagratian et Vicken Tchitetchian*, respectivement Premier Ministre et Vice-Premier Ministre, *Vahan Papazian*, Ministre des Affaires Etrangères et *Hagop Movses*, Ministre de la Culture.

Le programme culturel offert à la délégation comprit les visites de l'Eglise de Saint Hripsimé (7ème siècle), du musée ethnologique de Sardarabad, du musée du Matenadaran (musée des manuscrits anciens). En fin de soirée, un concert de musique de chambre a été donné en l'honneur des invités d'Arménie, au programme : musique baroque française, œuvres de Nercès Chenorhali, Komitas, airs traditionnels.

Programme très dense qui devrait confirmer l'engagement de la France en Arménie, au moins au titre de la culture et de la francophonie.

Le Groupement Interprofessionnel Arménien, à l'origine de ce déplacement, outre la présence de son Président au sein même de la délégation, a participé à l'ensemble des manifestations de cette journée française en Arménie.

G I A

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 90-ԱՄԵԱԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Տաճարի Օծման 90--ամեակի տօնակատարութիւններուն առթիւ (1994, Հոկտ. 2), Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը որոշած է լոյս ընծայել յիշատակի մատեան մը, որուն մէջ պիտի ամփոփուին զանազան գրութիւններ, Եկեղեցւոյ կեանքը պատկերող յատկանշական նկարներ, եւայլն։

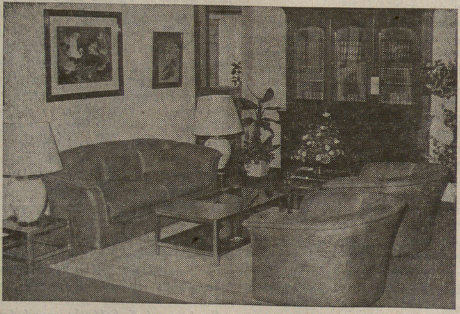
Բոլոր անոնք որոնք իրենց մօտ ունին պատմական արժէք ունեցող նկարներ կամ վաւերաթուղթեր, հաճին զանոնք մինչեւ Յունիս 30 տրամադրել Վարչութեան, Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին միջոցաւ։

Տրամադրուած բոլոր վաւերաթուղթերն ու նկարները կը վերադարձուին իրենց տէրերուն։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

U.G.A.B. - Colonie de Vacances
JOURNEE
PORTES OUVERTES
Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à VARS (Hautes-Alpes), à l'occasion de la Journée Portes - Ouvertes, le 24 JUILLET au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin
Réservations : 92. 46. 58. 24

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·372
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.372

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

Յուլիս 14-ի աւանդական տօնակատարութիւնը ունեցաւ երկու նշանակալից պարագաներ. առաջինը նախագահ Միթերանի Էլիզէի պալատէն որպէս նախագահ տրուած վերջին հեռատեսիլի զրոյցն էր, երկրորդը զինուորական տողանցքին ընոյթը որ այնքան թեր ու դէմ կարծիքներու պատճառ եղած էր քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Նախագահը 14-րդ անգամ յարգելով սովորութիւնը, երկու լրագրողներու՝ Ալէն Տիւհամէլի եւ Փաթրիք Փուավր տ'Արւորի հետ շուրջ ժամուան մը տեսակցութիւն ունեցաւ Էլիզէի պարտէզին, մինչ տեղի կ'ունենար հինգ հազար հրաւիրեալներու ընդունելութիւնը:

Երկու լրագրողները յատկապէս կանգ առին նախագահ Միթերանի յաջորդութեան պարագաներուն վրայ: Ան յատկօրէն յայտնեց եւս թէ կը մեկնի 1995-ին ու բնականաբար թեկնածու պիտի չներկայանայ, արտայայտուեցաւ հաւանական նկատուած յաջորդներու մասին: Ըսաւ թէ գոհ պիտի ըլլայ եթէ ընտրելի դէմքը պատկանի իրեն հետ նոյն գաղափարական դպրոցին, թէեւ աւելցուց թէ հերթափոխութիւնն ալ լաւ բան է:

Նախագահ Միթերան գնահատանքով արտայայտուեցաւ որպէս իրեն կարելի յաջորդ Ժագ Տըլորի մասին, այսուհանդերձ, ըսելով թէ թեկնածու ներկայանալու վերջնական որոշումը անոր կը պատկանի:

Դրական էր նաեւ նախագահին արժեւորումը համակեցութեան ու անոր ղեկավար վարչապետ Պալատիւրի մասին:

Յուլիս 14-ի խնդրայարոյց նորութիւնը որ զինուորական տողանցքին 200 գերմանացի զինուորներու մասնակցութեան պարագան էր, ընդհանուր առմամբ տեղի չտուաւ ժխտական հակազդեցութիւններու: Հակառակ քանի մը սուլոցներու, ծափերով ողջունուեցաւ գերմանացի զինուորներու անցքը ու տիրող տպաւորութիւնը այն էր որ Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը համոզուած է թէ անիմաստ է անցեալի թշնամութիւնները արծարծել: Զօրանցքին մասնակից վեց հազար զինուորներու միջեւ Գերմանացիներու ներկայութիւնը խորհրդանշական կորիզ մը կատուեցաւ միացեալ ուժերով եւրոպական ապագայ բանակի մը: Այս նկատումը զօրացնող ազդակ եղաւ նախագահ Միթերանի կողքին գերմանացի, սպանացի, լիւքսէմպուրկցի եւ պելժ ղեկավարներուն մասնակցութիւնը Ֆրանսայի ազգ· տօնի նշումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԱՅԻՐ դէմ առ դէմ մնացած է Ռուանտացիներու խուժումին դէմ: Անոնք խոյս կու տան Հայրենասիրական Ճակատի յառաջխաղացումէն: Միայն Յուլիս 14-ի օրը աւելի քան 300 հազար հոգի անցած է զայիրեան սահմանագլուխը ու կը սպասուի որ մինչեւ աւելի քան մէկ միլիոնի հասնի անոնց թիւը: Վախ կայ որ սով եւ համաճարակներ զանգուածային մահերու պատճառ ըլլան:

ՍԵՐՊԵՐԸ համաձայն չեն հողային բաժանումի եւրոպական առաջարկին ու բախումները վերսկսած են Սերպերու եւ Պոսնիացիներու միջեւ, հակառակ հա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՆԴԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐ ՏԱՒՈՒՇԻ ՎՐԱՅ

Յուլիս 14-ի լուսաբացի ժամերուն, ազրպէյճանական բանակի զօրամիաւորումներ կրակ բացած են Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմանագիծին վրայ: Ժամը 5·30-ին հրետանիներէ եւ հրասայլերէ գնդակոծուած են Տաւուշի Բերդ շրջանային կեդրոնը եւ Մովսէս գիւղին պաշտպանական դիրքերը: Բացուած կրակը պատճառ եղած է որ հայկական կողմէն եօթը հոգի վիրաւորուի, անոնցմէ երկուքը ծանր վիճակի մէջ են: Հայկական սահմանապահ զօրքերը այսուհանդերձ, յարգելով հրադադարը, պատասխան գործողութիւններու չեն դիմած: Կէսօրուան մօտ հրետակոծումը դադրած է:

Յուլիս 13-ին, ազրպէյճանական լրատու գործակալութեան համաձայն, ազրպէյճանցի բժիշկներ իրենց հայ գործակիցներուն դիմած են միասնական ջանքերով արիւնահեղութիւնը դադրեցնելու առաջարկով: Անոնց կարծիքով, հասած է խաղաղութեան համար Կովկասի բժիշկներու շարժում մը ստեղծելու ժամանակը: Անոնք յարմար կը նկատեն որ այս առաքելութիւնը ստանձնեն վրացի բժիշկները, Թիֆլիսի մէջ կովկասեան երեք հանրապետութիւններու բժիշկներուն միջեւ հանդիպում մը կազմակերպելով:

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան Յուլիս 12-ին, խաղաղ լուծումի ներկայ փուլին մասին կարծիքներու փոխանակում ունենալէ ետք նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, ընդունուած է նաեւ վարչապետ Հ· Բագրատեանի կողմէ: Անոնք զրոյց ունեցած են ընկերա-տնտեսական հարցերու շուրջ:

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի ՆՇՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Արտասահմանի հետ մշակութային կապերու միութեան մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր հաւաքոյթ մը, նուիրուած՝ Ֆրանսայի ազգային տօնին: Այս առթիւ Տիկին Ֆրանս տը Հարթինկ երկու ժողովուրդներու միջեւ գիտական եւ մշակութային կապերու զարգացման համար տարած իր գործունէութեան համար «ակադեմական արմաւենի» մետալը շնորհած է «Հայաստան-Ֆրանսա» միութեան նախագահ Ռուբէն Սահակեանին: Կազմակերպուած է նաեւ «Ֆրանսան եւ Փարիզը հայ նկարիչներու աչքերով» կոչուած ցուցահանդէսը, ուր տեղ գտած են Գառզուի, Ժանսէմի, Զ· Մութաֆեանի եւ ուրիշներու գործերը: Երիտասարդ արուեստագէտներ ալ յաջող համերգ մը հրամցուցած են:

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Յուլիս 18-19-ին Պրիւսէլի մէջ տեղի կ'ունենայ Եւրոպական Միութեան խորհուրդի նիստ, քննարկելու համար կովկասեան երկիրներուն եւ Տաճիկստանին ու Կիրգիզստանին տրուելիք օժանդակութեան ծրագիրը: Պետական նախարար Ռաֆայէլ Բազոյեան ընդունելով Ֆրանսայի դեսպան Տիկին տը Հարթինկը, միասնաբար ճշդած են Հայաստանի օժանդակութեան մանրամասնութիւնները:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԻՄ ԻԼ-ՍՈՒՆԿԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Հիւսիսային Քորէայի մենատէր Քիմ Իլ-սունկի մահը հարցականներով ողողած է ամբողջ աշխարհի քաղաքական բեմերը: Իրեն յաջորդեց պաշտօնապէս 52 տարու զաւակը՝ Քիմ Եունկ-իլ որուն մասին ոչ իր հայրենակիցները ոչ ալ միջազգային հանրութիւնը լայն ծանօթութիւն ունին: Ան արդէն ձեռք առաւ կուսակցութեան, բանակին, պետութեան ղեկը: Արեւմուտքը հակում ունի զայն պատասխանատու նկատելու ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներու, իսկ երկիրը այն կասկածները կը ներշնչէ որ արդէն տիրացած է կամ մօտ է տիրանալու հիւլէական զէնքի:

Մենատիրոջ մահուան լուրը յուզումի ընդհանուր ալիք մը տարածեց Հիւսիսային Քորէայի մէջ ուր զինուորներէ մինչեւ մանուկներ իրենց գլուխները պատէ պատ կը զարնէին ու իրենց կուրծքը կը ծեծէին, արցունքներու մէջ խեղդուած: Մահուան լուրը այլ հակազդեցութեան ծնունդ տուաւ հարաւի մէջ. ղեկավար շրջանակները անվերջանալի ժողովներ սկսան գումարել: Անոնք, «անտեսանելի» ըլլալու ամբաստանութիւնը կ'ուղղէին Քիմ Իլ-սունկի, որ մահովն իսկ արդարացուց այդ կարծիքը. մեռաւ երբ քանի մը օր կար Հարաւային Քորէայի նախագահ Քիմ Եունկ Սամի հետ ծրագրուած հանդիպումին: Այդ հանդիպումը կը նկատուէր մերձեցումի առաջին քայլ մը երկու Քորէաներու միջեւ որոնք բաժնուած են ապազինումի գօտիով մը 1953-էն ի վեր:

Քորէական թերակղզին մէջ երեք տարիէ ի վեր դիւանագիտական աշխոյժ գործունէութիւն կը տարուի, վերապրեցնելու համար աշխարհի ստալինական վերջին վարչաձեւը: Մինչ Չինաստան իսկ դռները բացաւ դրամատիրութեան առջեւ ու այլեւս գոյութիւն չունի Խորհրդային Միութիւնը, Հիւսիսային Քորէայէն մազ մը չէ շարժած: Քիմ Իլ-սունկի հաստատած ամբողջատիրութիւնը անշարժ կը մնայ 46 տարիէ ի վեր: Բնակչութիւնը 60-ի չափ դասակարգի բաժնուած է: Իւրաքանչիւրը կը ստանայ կուսակցութեան կողմէ իր դասակարգին սահմանուած աշխատանքը, բնակարանը, սնընդաբաժինը, դաստիարակութիւնը: Արտաքին աշխարհին մասին ծանօթութիւնը գրեթէ զերօ է: Վերջերս ուսանող մը Ճափոն լրագրողի մը բացատրելու համար թէ ինչու կը պակսին համալսարանի ճաշարանին բրինձի բաժինները, ըսած է. «պէտք է բրինձի պաշար մր պատրաստենք այն օրուան համար որ ամերիկեան աշխարհակալութեան ճիրաններէն պիտի փրկենք հարաւի մեր սովեալ եղբայրները»:

Հիւսիսային Քորէայի ազգային միջին եկամուտը 20% պակսած է խորհրդային օժանդակութեան դադարէն ի վեր: Արտաքին առեւտուրն ալ նուազած է կէս չափով: Տնտեսական նահանջէն զատ, կայ միջազգային իրերայաջորդ ձախողութիւններու պարագան: Հարաւային Քորէան յաջողած է անոր մենաշնորհեալ յարաբերութիւններուն վերջ մը դնել, 1991-ին Գորպաչովի Սէուլ այցելութեամբ ու յաջորդ տարի դիւանագիտական կապ հաստատելով Փէքինի հետ: Ու այս ամբողջին պատճառով երբ այն համոզումը կը տիրէր թէ Հիւսիսային Քորէան կատարելապէս մեկուսացած է, Քիմ Իլ-սունկ անսպասելի խաղաքարտ մը մէջտեղ հանեց: Մերժեց միջազգային քննիչները ընդունիլ, այն կասկածը ներշնչելով որ հիւլէական ռումբ կը պատրաստէ:

Այս կասկածին զուգահեռ, աւելցած էին Քիմ Իլ-սունկի թշնամական արտայայտութիւնները: Երեք ամիս առաջ, Հիւսիսային Քորէացիները կը սպառնային կրակի ծովու մը վերածել Սէուլը որ իրենցմէ հազիւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի: Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահ Գարթըրի այցելութիւնը օգնեց որ լարումը մեղմանայ ու օրակարգի նիւթ ըլլայ երկու նախագահներու վեհաժողովը որ կը կոչուէր «Երկու Քիմերու հանդիպում»ը:

Քիմ Իլ-սունկ վարպետօրէն վարեց դիւանագիտական խաղը. օգտուելով հիւլէական սպառնալիքէն, ստիպեց որ Ամերիկացիները ուղղակի բանակցին իրեն հետ. բան մը որ նախընթաց չունէր: Անոր վարչաձեւը գոնէ քիչ մը մեղմացընելու նպատակով, Ճափոն եւ Հարաւային Քորէա առաջարկեցին տնտեսական օժանդակութիւն կատարել:

Քիմ Իլ-սունկ հակառակ ժխտականներուն, յաջողած էր ճարը գտնել իր ռազմավարութիւնը ընդունիլ տալու իր խօսակիցներուն: Իր մահով բոլոր ակնարկները դարձած են յաջորդին, տեսնելու համար թէ պիտի կարենա՞յ մշակուած պարտէզին պտուղները քաղել:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(15 Juillet)

UNE «JOURNEE FRANCOPHONE» DE M. TOUBON EN ARMENIE

Le ministre de la culture et de la francophonie a préparé, lors d'un bref voyage, l'admission d'Erevan dans le cercle des «parlant français»

Թերթին սեփական թղթակիցը Ժան Փիէռ Փէրոնսէլ Հիւկոզ կը նկարագրէ Մշակոյթի եւ Ֆրանսախօսութեան նախարար Ժագ Թուպոնի Հայաստան կատարած միօրեայ այցը: Ուշադրութենէն վրիպած չէ որ Հայերը ջանք չեն խնայած առաւելագոյն շուքով դիմաւորելու Ֆրանսայի նախարարը: Ան այդ այցին ընթացքին որ առաջին կիրարկութիւնը նկատուած է ֆրանքեւհայ բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշնագրին, ըսած է Ղարաբաղի մասին, «շատ ջերմ շեշտով». «Ֆրանսա Հայաստանի կողքին է, Լեռնային Ղարաբաղի հայութեան ապահովութեան միջազգային օրինաւոր երաշխիքներ տալու համար ու պատրաստ է այս ուղղութեամբ ամէն դրութեան մասնակցելու»:

Հակառակ մեծաշուք ընդունելութեան մը ջանքին, պաշտօնական ընթրիքին ընթացքին ելեկտրականութեան խզում մը յիշեցուցած է Ժ· Թուպոնի թէ բնակչութիւնը օրը երկու-երեք ժամ ելեկտրականութիւն միայն կ'ունենայ: Ան նշմարած է նաեւ Երեւանցիներուն հերթերը խանութներու առջեւ ու Գիւմրեցիներ որոնք երկրաշարժէն վեց տարի ետք, այսօր ալ կը շարունակեն պատրաստի տնակներու մէջ պատսպարուիլ:

Գիւմրիի Ֆրանսական վարժարանին քարի խորհրդանշական զետեղումը կատարելով, Ֆրանսացի նախարարը յանուն Ֆրանսայի յանձնառութեան յայտնած է մօտ 9 միլիոննոց պիւտճէին պակսող գումարը հայթայթելու, որպէսզի կարելի ըլլայ դպրոցին բացումը կատարել 1995-ի վերամուտին:

Ժ· Թուպոնի այցելութիւնը առիթ եղած է որ Ֆրանսա նեցուկ կանգնելու պատրաստակամութիւն յայտնէ Ֆրանսախօս երկիրներու շրջանակին մէջ Հայաստանի եւս ներկայութեան ու այս նպատակին համար Ֆրանսերէնի ուսուցման ու հեռատեսիլի յայտագիրներու, ապա նաեւ մշակութային ծրագիրներու համար հեռանկարներ պատրաստուին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1994, Յուլիս 9

Երկու օր առաջ վերադարձայ Հայաստանէն: Առաջին այցելութիւնս էր: Բարեկամ մը, Սոնա Համալեան, որ կը վարէ Երեւան գտնուող «Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարան»ի մէկ բաժինը, ապա նաեւ Նիւ-Եորքի Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, միասին առեղծած էին իմ այցելութեանս առիթը, կազմակերպելով սեմինար մը: Ուրեմն գացի այդ համալսարանը՝ ուր դասախօսեցի եւ աստուլիս մը վարեցի, չորս ժամ տեւող, «Ազգէն անդին» նիւթին շուրջ: Երթալէս առաջ իսկ տեղեկացայ որ այդ նիւթը պէտք եղած էր վերամկրտել իբր «Ազգէն այն կողմ», որովհետեւ «Անդին» բառը անհեթեթ կը թուի արեւելահայերէնի մէջ...:

Ինծի նման անձերու համար դժուար է գրելը անջատել՝ մտածելէն, իսկ մտածելն ու վերլուծելը՝ փորձառութենէն: Յետոյ, այս յաճախ -- ընդհատուող սխեմակին ընթերցողները գիտեն թէ ինծի համար ճամբորդութեան փորձառութիւնը միշտ գրելու հրաւէր մը ներկայացուցած է: Ուրեմն կ'ենթադրէի որ նոյնիսկ Հայաստանը չձգած, պիտի սկսէի գրել, պիտի շարունակէի գրել Փարիզ վերադառնալէ ետք, եւ պիտի «ստացուէին» ինչպէս կ'ըսեն մեր Հայաստանի ազգակիցները-- երկու ու մանրամասն յօդուածներ:

Սակայն «այդպէս չի ստացւում»: Երկար գրելու փափաք եւ կարողութիւն չեմ զգար, չեմ զգար նաեւ գրելու ներքին ճնշումը, պէտքը, որուն ծանօթ է որեւէ փորձառու յօդուածագիր: Այս անգամ կը զգամ միայն հակիրճ ամփոփում մը գրելու փափաքը, նաեւ «պահանկարներ» ներկայացնելու պէտքը: Այսինքն, մէկ կողմէն կ'ուզեմ զատել ու խտացնել որոշ եզրակացութիւններ, Հայաստանի վիճակին, լաւին ու գէշին մասին: Միւս կողմէ, կ'ուզեմ նկարագրել կամ վերանեկայացնել, հակիրճ ձեւով, խօսակցութիւններ եւ մտավիճակներ: Այս գրութիւնը առաջին փորձն է այդ ընելու:

Զբօսաշրջիկ չեմ, բառին բուն առումով: Տեսնելու զօրաւոր փափաք չունիմ: 13 օր Հայաստան մնացի, չտեսայ Էջմիածին, Սեւան, Ծիծեռնակաբերդ: Մէկ օր Լենինական («Գիւմրի») էի, մէկ օր, Եղվարդէն մի քանի քիլոմեթր անդին գիւղ մը, երկու ժամ՝ Մատենադարան: Մէկ կէսօրէ վերջ անցուցի՝ Գառնի եւ Գեղարդ այցելելով: Անկէ անդին՝ միա՛յն մարդ տեսնելով, մարդոց հետ տեսակցելով, խօսելով եւ մանաւանդ ունկնդրելով անցուցի ժամանակս: Տեսակցեցայ պետական եւ մտաւորական մարդոց հետ: Խօսեցայ ազգականներու եւ խնամիներու հետ (12 անձ), ապա՝ անոնց դրացիներուն («հարեւան»ներուն) եւ ընկերներուն հետ: Մարդկային շրջանակներու եւ կապերու հարցով, Հայաստան կը հակադրուի Ամերիկային եւ, կ'ենթադրեմ, Ֆրանսային, -- մարդոց միջեւ կայ մտերմութիւն մը, որ գրեթէ անգտանելի է Արեւմուտքի մէջ: Անշուշտ կեղծիք կայ որոշ մարդոց մօտ, ևոմենքլաթուրայական ճիգ մը կայ երբեմն՝ մտերմութիւն եւ ջերմութիւն կեղծելու, բայց կայ նաեւ պարուրող, անհաւատալիօրէն դիւրահաղորդ ուրիշ մօտիկութիւն մը, պարզ մարդոց մօտ: Կը նստիս հարազատ ազգականներուդ մօտ, խօսիլ կը սկսիս, եւ իրենց ընկերը կուգայ, դուռը կը թակէ, կը մտնէ, կը նստի, եւ կը խօսի, -- տարիներէ ի վեր լսած է իր ընկերոջ, այսինքն՝ քու ազգականիդ «դուրս»ի հարազատին մասին, եւ կը սկսի խօսիլ այնպէս՝ թէ կարծես քեզ կը ճանչնայ եւ իրաւո՛ւնք ունի ճանչնալու:

Սկիզբը քիչ մը տարօրինակ թուեցաւ, նոյնիսկ անհանգստացնող, բայց շատ արագ վարժուեցայ: Վարժուեցայ նաեւ հարեւաններու մտերմութեան, -- մարդիկ որոնք շիշ մը խմիչք եւ պտուղ մը ճաշ պատրաստած՝ կուգային իրենց դրացիներուն, իմ ազգականներուս տուները, անոնց ուրախութիւնը բաժնելու եւ ... անոնց հարազատն ու հիւրին հարց ու փորձելու, անոր հետ «զրուցել»ու: Հայաստանի մէջ հարազատ - ազգական -- խնամի -- ընկեր -- հարեւան կապերը կը կազմեն իրերայաջորդ մօտեցումներու ցանց մը, ջերմութեան, մտերմութեան եւ իրերօգնութեան դրական մը, որ թերեւս կը բացատրէ թէ այդ ժողովուրդը ինչպէ՞ս կը դիմանայ, երբ պետական տնտեսութիւնը անկարող է, պարզապէս, մի քանի հարիւր (250 - 350) կրամ հացէն անդին որեւէ բան երաշխաւորելու իրենց:

Այս երեւոյթէն անդին մէկ ուրիշ կէտ շատ դրական գտայ: Այդ՝ կորովն է: Ընդգծեմ, նախ, որ բարեկամական շրջանակներու մտերմութենէն դուրս, ընկերարաններէ դուրս, մարդոց երեսը խոժոռ է, պիրկ, լարուած, մտահոգ, տանջուած, երբեմն՝ յուսահատ: Երբ կորով կ'ըսեմ, չեմ ուզեր սխալ հասկցուիլ, կամ լաւատեսական կեղծ մեղեդիներ նուագել: Մարդոց վիճակը ծանր է, եւ յոյսի համապատրաստ փնտռտուք մը կայ: Ինծի ուղղուած հարցումները յաճախ կը փնտռէին «դրսից» պատասխան մը՝ որ յուսատու ըլլար, -- ի՞նչ կ'ընէ Սփիւռքը, ի՞նչ պիտի ընէ Արեւմուտքը, դուք վերջ մը կը տեսնէ՞ք, որ մեզ յուսադրէ, -- ասոնք էին կրկնուող հարցումները:

Բայց եւ այնպէս կայ, պարզ ժողովուրդին մէջ, կորով մը որ յարգանքէն անդի՛ն բան մը կը պարտադրէ: Ըսեմ անմիջապէս եւ փակագծի մէջ որ ես իմ կենցաղով կը նմանիմ Սփիւռքի քաղքենիութեան, -- հանդիստ ապրիլ, տաք ջուրով լուացուիլ իմ ուզած ատեն, ելեկտրական հոսանք, ինքնաշարժ եւ բազմատեսակ ուտելիք ունենալ, -- ասոնք բոլորը ինծի կը թուին «անհրաժեշտ»: Քանի որ Հայաստան գացի ամերիկահայ հաստատութեան մը հրաւէրով եւ հոն գտայ իմ հանդիստովս մտահոգ բարեկամ մը, ես շատ քիչ բան զոհեցի Հայաստան երթալով, -- երկու շաբաթ մոռցայ արեւմտեան բաղնիքի դրութիւնը, երկու շաբաթ հեռատեսիլ չդիտեցի, երկու շաբաթ մոմով կարդացի եւ թերեւս աչքերուս քիչ մը վնասեցի: Անկէ անդին, իմ կեանքս խիղճ խայթելու աստիճան աւելի լաւ էր՝ քան հոն բնակողներուն հսկայ մեծամասնութեան կեանքը: Անշուշտ փորձեցի այդ խայթը նուազ կծող դարձնել՝ ամերիկեան դրամ բաժնելով հոս -- հոն, բայց նոյնիսկ այդ անյարմար է եւ երբեմն կը ստիպէ մարդու՝ ոտնակոխել նրբազգածութեան կանոնները:

Այս բոլորը ըսելէ ետք, կը փակեմ փակագիծը ու կը վերադառնամ կորովի հարցին: «Կորով» ըսելով կ'ուզեմ նշել թէ պարզ ժողովուրդին մէջ համատարած վճռակամութիւն մը գտայ, դիմանալու եւ արցախեան հարցին մէջ տեղի չտալու: Չեմ ուզեր սխալ հասկցուիլ: Դաշնակցական ղեկավարներու հռետորութիւն չէ ըրածս: Պարզ մարդը վճռակամ է, առանց չեփորի եւ թմբուկի, առանց տավուլ -- զուռնայի: Երբեմն համեստօրէն վճռակամ է, -- «ոչինչ, էլի, դիմանում ենք: Չենք ապրում, սա ապրել չէ, բայց դիմանում ենք»: Երբեմն վայրագօրէն վճռակամ է, -- «դիմանում ենք, շարունակում ենք դիմանալ: «Ինչ կարող են անել Ադրբէջանցիք: Հոսանքը երկու ժամ ունենք, մէկ ժա՞մն էլ կտրելու են: Թէ, թող կտրեն, մերոնք էլ թող նրանց կտրեն»: Համեստ, տոկուն, դաժան, -- վճռակամութիւն մը կայ դիմանալու:

Սակայն աւելին չկայ: Ինչպէս հարցախոյզեր ցոյց տուած են, կայ ահաւոր, համատարած քաղաքական հիասթափութիւն մը, մանաւանդ՝ ներքին հարցերու նկատմամբ: Ես վարժ եմ -- կ'ըսեմ, անհամեստօրէն, երկարամեայ փորձառութեան վրայ հիմնուած -- մարդոցմէ բաւական անկեղծ կարծիք «խլելու», կարճ խօսակցութեան մը ընթացքին մտերմանալէ ետք: Եւ խօսեցայ ամէն տեսակի մարդոց հետ, -- գիւղացի եւ քաղաքացի, վարորդ եւ պիզնէսմէն, պետական պաշտօնեայ եւ անգործ գործաւոր, պատմաբան եւ համակարգիչի մասնագէտ: Որքան պարզ, «հասարակ» էր խօսակիցս, այնքան աւելի խոր էր հիասթափումը: Տնտեսական մարզի մէջ ալ, քաղաքական մարզին մէջ ալ: Մարդիկ կը յիշեն համայնավար կարգերը, կ'ափսոսան այն օրերուն իրենց վայելած տնտեսական բարօրութիւնը, սակայն միայն մէկ անձ ինծի ըսաւ, բացայայտօրէն, երանի՛ վերադառնան այն օրերը: Թերեւս մէկ -- երկու ուրիշ անձեր մտածեցին այդ, բայց չըսին: Մարդոց հսկայ մեծամասնութիւնը, աւաղելով հանդերձ անցեալի բարօրութիւնը, փափաք չունի խորհրդային կարգերու վերադառնալու: Պարզ, յստակ:

Կայ, սակայն, տնտեսական համատարած զգացում մը, -- անօգնականութեան զգացումը: Մարդիկ կը նշեն թէ երկիրը կը գտնուի «գողական» տնտեսութեան իրավիճակին մէջ: Արդարութիւն գրեթէ չկայ, բացի դիւզատնտեսական որոշ շրջանակներէ եւ համակարգիչներու աշխարհի մէկ փոքր հատուածէն: Հին օրերուն կուտակուած հարստութիւնը կը ծախուի եւ հասոյթը «կը թալանուի»: Սեփական, գողական մաֆիան, գործակցելով պետութեան գողական մաֆիային հետ, -- պէտք չէ ծամծմել բառերը ՀՀՇ-ի նշանակած պետական անձերէն շատեր թալանող կը նկատուին ժողովուրդին կողմէ -- կը վաճառեն ամէն ինչ: Օրինակ՝ պղինձ, մոլիպտեն, ոսկի, պողպատ, գործիքներ, ընդհանրապէս Պարսկաստանի ճամբով, եւ ստացուած գումարով կը ներածեն հագուստեղէն, ապրանք, ուտելիք, գրպանելէ ետք («սեփականացնելէ» ետք) հասոյթին մէկ շատ մեծ մասը: Այդ ալ ներելի կ'ըլլար թերեւս, եթէ ներածուած ապրանքին մեծ մասը մատչելի ըլլար ժողովուրդին: Չէ: Հայաստանի բնակչութեան քսան տոկոսը -- գողցող բարձր պաշտօնեաներ են անոնց ընտանիքները, լաւորակ հողի տիրացած գիւղացիներ - կ'ապրին տանելի կեանք: 70 տոկոսը կ'ապրի պրկուած, հազիւ թէ - կեանքի - կենսական - պէտքերուն - հասնող կեանք մը, իսկ 10 տոկոսը չքաւոր է եւ յուսահատ, չոր հաց կ'ուտէ: Առանց շաքարի («շաքարաւազ» կ'ըսեն) թէյ կը խմէ, եթէ կազ ունի, բայց քանի որ յաճախ չունի, թէյի ջուր ալ չի կրնար տաքցնել եւ միայն 350 կրամ հացով կ'ապրի:

Հայաստանը պաշարուած է, պլօքատայի ենթարկուած, երկրաշարժէն հարուածուած: Անխուսափելի է ծանր վիճակը: Հարց տուի ինքզինքիս, Սփիւռքէն Հայաստան հաստատուած ծանօթներուս եւ մի քանի տնտեսականօրէն բանիմաց ծանօթներու թէ որքանո՞վ կը բարելաւուէր վիճակը, եթէ «գողական» տնտեսութեան դրույթը վերանար: Պատասխանները ընդհանրապէս անորոշ կամ խուսափողական էին: Ընդհանուր եզրը սա էր, -- մարդոց վիճակը անկասկած պիտի բարելաւուէր, եթէ չըլլար մաֆիան: Պիտի բարելաւուէր, որովհետեւ որոշ գիներ աւելի մատչելի պիտի ըլլային, եւ Հայաստանէն Մոսկուա կամ Ցուրիխ գացող դրամագլուխին մէկ մասը թերեւս կը մնար Հայաստան: Սակայն, փաստօրէն, պետական եւ անձնական մաֆիաներու գոյութիւնները եթէ դադրէին, ժողովուրդի եւ տնտեսութեան վիճակը պիտի բարելաւուէր, առանց հիմնականօրէն բուժուելու: Այդ հիմնական տնտեսական բուժումը իրականացնելու համար՝ պէտք է լուծել պատերազմի հարցը: Պէտք է նաեւ լուծել պլօքատայի հարցը: Ապա ճարել սփիւռքեան եւ արեւմտեան դրամագլուխ, ներդրումներ կատարելու նպատակով: Ընդգծել նման հսկայ դրամագլուխի կարեւորութիւնը, սակայն, երբեք չի նշանակեր ներել մեծաքանակ գողցողներուն, մանաւանդ երբ անոնցմէ ոմանք պետական պաշտօնեաներ են: Արդէն այսօր քաղաքական ընդդիմադրութիւնը, Հայաստանի մէջ, երբ կը դժուարի բաղաքական հարցերով քննադատելու կառավարութիւնը (ի վերջոյ լաւ է Ղարաբաղի ճակատը, եւ ապա նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան եւ Արտաքին գործերու փոխ-նախարար Ժիրայր Լիպարիտեան կարող ձեւով կը վարեն բանակցութիւնները), գայն կը քննադատէ տնտեսական գետնի վրայ, -- եւ քանի որ պլօքատայի այս պայմաններուն տակ ոչ մէկ ընդդիմադիր ղեկավար պիտի կարենար լաւ վարել արդելափակային տնտեսութիւնը, ապա քննադատութիւնները կը սեւեռին գողական -- պետական մաֆիային վրայ: Անհասկնալի չէ այս, եւ եթէ այսօր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի գլխաւորած կառավարութիւնը խոցելի մեծ կէտ մը ունի, այդ՝ ակնյայտօրէն ու բացայայտօրէն գողցող որոշ պաշտօնեաներու անպատիժ մնալն է: Բարելաւումներ կան, բայց շատ փոքր: «Մեզ թալանում են», կ'ըսէ ժողովուրդը, ակնարկելով պետական -- գողական մաֆիային, եւ պատժուողները մեծ գողերը չեն: (Երեւոյթ մը, որ անծանօթ չէ Ֆրանսայի մէջ ալ):

Յետոյ, մարդիկ թալանի անհաւասար բնոյթն է որ ընդվզեցուցիչ կը գտնեն: Օրինակ, տեսայ որոշ թաղեր, որոնք շատ լոյս («հոսանք») ունէին, ուրիշներ՝ շատ քիչ: Հարց տուի թէ ինչո՞ւ: Պարզ է, կ'ըսեն, -- այդ թաղերը քիչ մը աւելի ունեւոր են, բնակիչները իրենք -- գիրենք «տուրքի» կ'ենթարկեն, ամէն մարդ գումար մը կուտայ, այդ գումարով կը կաշառեն կառավարութեան ելեկտրական հոսանքի պատասխանատուները, իրենց թաղին աւելի հոսանք կը ստանան: Կառավարութեան միջին կարգի պաշտօնեաները շատ ցած վճարում ունին, այսպէ՛ս կ'ապրին: Հոս, մարդոց բարկութիւնը այլեւս կաշառքի, թալանի մասին չէ: Պարզապէս անոր անհաւասարութեան մասին է, -- աղքատ թաղերը ամէն ինչ անհաւասար կը ստանան, հացէն անդին: Ա՛յն ալ անհաւասար կը ստանան, որովհետեւ կաշառելու դրամ չունին...:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՈՒՆԸ ԱՅՐԵՑԱՒ, ՄՈՒԿ ՉՄՆԱՑ

Հարցերը լուծելու ամէնէն դիւրին ձեւն է այս: Մուկերէն ազատելու համար, տունը այրել: Լուցկի մը կուտաս այն տունը այրել: Լուցկի մը կուտաս այն բնակարանին, որուն մէջ ապրած էիր երկար էիր մանկութիւնդ: Լուցկի մը կուտաս, կ'այրես, կը քանդես այդ պապենական տունը ու կը փրկուիս մուկերէն, այսինքն բոլոր այն տաղտուկներէն կամ դժուար լուծելի հարցերէն, զորս այդ տունը ստեղծած էր քեզի համար:

Մեր անձնական կեանքին մէջ յաճախ գիտակցօրէն, ընդհանրապէս ալ առանց անդրադառնալու, կը դիմենք այս ռազմավարութեան: Հարցերուն լուծումը կը փնտռենք սխալ ուղղութիւններու վրայ, լուծման կործանարար ու քանդիչ ձեւերու, օգուտէ աւելի վնաս պատճառող եղանակներու մէջ:

Ես ալ այս նահանջային լուծումներու մարզէն ներս ապրած եմ ինչ ինչ փորձառութիւններ: Նախ կը յիշեմ պապենական տունս, չորսյարկանի փառաւոր տունը, որուն մէջ անցած էր իմ եւ եղբայրներուս մանկութիւնը: Հայր, մայր, աղախին, չորս եղբայրներ, պարմուհի, եօթը, ութ հոգի կ'ապրէինք այդ տան մէջ եւ դարձեալ մեծ կուգա՛ր ան մեզի: Բայց երբ մեծցանք ու մէկ առ մէկ բաժնուիլ սկսանք պապենական տունէն, տունը, իր այդ փառաւոր վեհեցկութեան մէջ անհանդըստացնել սկսաւ հոն մնացողները: Բազմայարկանի էր, սանդուխ ունէր, մեծ էր, խոհանոցը նոյն յարկին վրայ չէր, մաքրութիւնը դժուար էր, եւ դեռ ի՜նչ հարցեր: Այսինքն շատ մուկ կար այդ տան մէջ: Ուստի տունը փլցուցինք, այսինքն գայն յանձնեցինք գործակատարի մը որ փլցուց եւ անոր տեղ բարձրացուց բազմայարկանի շէնք մը, որմէ մեզի մնաց երկու յարկ: Շուտով այդ երկու յարկերն ալ շատ գալ սկսան, անոնք ալ սկսան հարցեր ստեղծել, եւ լուծումը գտանք անոնցմէ մէկը ծախելու մէջ: Մնաց մէկ յարկաբաժին: Ի վերջոյ ծնողքիս մահէն վերջ ա՛յդ ալ ծախեցինք, եւ փրկուեցանք բոլոր հարցերէն:

Մեր ազգային գրեթէ բոլոր հարցերուն մէջ խմբովին այս ռազմավարութեան սիրահարներն ենք: Ազգային բոլոր հարցերը կը լուծենք «տունը այրելով»: Մուկէն կը փրկուինք, բայց չենք անդրադառնար որ տունը կորսնցուցինք անվերադարձ կերպով: Մուկերէն փրկուելու տարբեր միջոցներ չկայի՞ն: Թերեւս կային: Բայց դժուար միջոցներ էին անոնք,

…ուելի երկարաձգէր լուծումներ էին, ա… …ելի աշխատանք ու մասնագիտութիւն կը …պահանջէին։ Մանաւանդ, տարբեր դիտակ…ցութեամբ ըմբռնուած հեռատեսութիւն …եւ տեսիլք։ Մինչդեռ տուն այրելը ամէ…նէն դիւրինն էր։ Եւ արդէն որքա՜ն դիւ…րին էր համոզիչ պատճառաբանութիւններ …գտնել այդ տունը այրելու համար։ Չէ՞ …որ տունը բազմածախս դարձած էր այլ…եւս, չէ՞ որ մեր օրերու մարդիկը այսպի… …ի հնօրեայ տուները չէին սիրեր այլեւս, …չէ՞ որ այլեւս դիւրին չէր տուներէ ներս …տառայ, ազախին, խոհարար, վերակացու …գտնել, չէ՞ որ դարը նորութեան դար էր, …պէտք էր փրկուիլ հին կաղապարներէ ու …հեշտախօրէն որդեգրել նոր տեսանկիւններ, …եայլն։

…եկեղեցիին մէջ հայերէն քարոզ չէ՞ն …խօսիր։ Հայերէնը կը թողուս, թրքերէն …կը քարոզես։ Դպրոցին համար աշակերտ …ները դժուարացա՞ւ, դպրոցը կը գոցես։ …թէ հայերէն դասաւանդելու ատակ ու… …ցիչներուն թիւը նուազեցաւ, ուրիշ …լեզուով դասաւանդող մը կը գտնես։ Եթէ …աքրոյթի մը ընթացքին ժողովուրդը կը …ձանձրանայ տեղեկագիր մը մտիկ ընելէ …կամ բանաստեղծութիւն մը լսելէ, կը ջըն…ջես յայտագիրը եւ պորտախաղի նուագ …նուագես։ Ահաւասիկ դիւրին լուծում… …, որոնք հարցը արմատէն կը կար…ւէին։ Եւ դուն չես հաշուեր թէ ինչե՛ր …կորսնցուցիր այդ դիւրին լուծումներով։

…տարիներ առաջ մեր մէջ կար մեծահա… …տատ մը, որ բարի ու ազնուասիրտ մարդ …մը էր։ Զքաւորութենէ եկած մարդ էր …ու դիրքի տիրանալէ վերջ լայնօրէն …բացած էր իր քսակը։ Ուսուցչ -- ուրացող …մը, գիտէր թէ ինչ կը նշանակէր չքաւո…րութիւնը։ Շռայլօրէն իր շուրջիններուն …կը հանէր իր ունեցածէն։ Զը…ւարթ ալ մարդ էր, չէնշող, ընկերասէր։ …Երկիւրաւոր մարդիկ կը դառնային իր …շուրջ, շատեր ալ կ'օգտուէին անկէ։

…խեղճ մարդուն գործը խանգարուեցաւ, …կարճ ժամանակի մէջ սնանկացաւ, …բոլոր ունեցածները կորսնցուց։ Սըր…ւեցաւ հրապարակէն։ Այլեւս ոչ ոք կը …ճանչնար զինքը։ Մոռցուեցաւ։

Օր մը քաղաքին հեռաւոր մէկ ափին …հանդիպեցայ իրեն։ Ճիշեցի զինքը, …կութիւնը հարցուցի։ Ծխը ծուռ էր։ …ցաւ երկար խօսիլ։ Տարբեր մարդ մը …դարձած էր։ Տխուր էր։ Յայտնի էր որ …մարդ չունէր շուրջը։ Լքուած էր բոլորէն։ …ուժ չունէր, շուրջը դարձող մարդ ալ …չունէր։ Գետին նայելով հեռացաւ քովէս։ …խեղճ մարդը եթէ լսած ըլլար մեր պապե…րուն խօսքը, որպիսութեան իմ հարցու…մին անշուշտ որ պիտի պատասխանէր այդ …բանի մը բառերով.

«Տունը այրեցաւ, մուկ չմնաց»։

Ռ. Հ.

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՆՐԱԿԵՐՏԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Յունիս 23, առաւօտեան ժամը 11-ին, Աւստրիոյ գեղատեսիլ Քէրնթըն նահանգի Քլակընֆուրթ քաղաքում, Հայաստանի Հանրապետութեան Աւստրիոյ լիազօր եւ արտակարգ դեսպան Արման Նաւասարդեանի, իր ազնուափայլ կնոջ, Աւստրիոյ պետական բարձրաստիճան ղեկավարների, Աւստրիոյ հայ գաղութի պատուոյ անդամ Կարպիս Փափազեանի, աւստրօ - հայկական միջակ. Ընկերութեան Նախագահ ճարտարագէտ Պ. Ռազմիկ Թամրազեան - Յարութիւնեանի, ԱՀՄԸ-եան վարչական անդամների եւ մի խումբ հայրենակիցների եւ հոծ թիւով Աւստրիացիների եւ օտարերկրեայ դիւանագիտական ներկայացուցիչների ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Մինի Մունտուս (Փոքր Աշխարհ) տեւական ցուցահանդէսի շրջափակում տեղադրուած Ս. Էջմիածին Մայր Տաճարի մանրակերտի --1/25րդ համեմատութեամբ -- բացումն ու յանձնումը։

Սուրբ Էջմիածին Մայր Տաճարի մանրակերտը, որը տեղադրուել է Մինի Մունտուսի շրջափակում, ուր կան աշխարհի համարեա բոլոր յայտնի ճարտարապետական կոթողները, պատրաստուել է Աւստրիայում, Մինի Մունտուսի տնօրէնութեան եւ աւստրօ-հայկական միջակ. Ընկերութեան ջանքերով՝ Սուրբ Էջմիածին Մայր Տաճարի հարազատ չափագրութիւններով եւ Հայաստանից բերուած տուֆ քարերով։ Սուրբ Էջմիածին Մայր Տաճարի մանրակերտը Մինի Մունտուս ցուցահանդէսի շրջափակում՝ ներկայացնում է Հայաստանը, ինչպէս որ միւս մանրակերտները ներկայացնում են իրենց պատկանեալ երկրները։

Սուրբ Էջմիածին Մայր Տաճարի մանրակերտի տեղադրման մտայղացման եւ իրագործման՝ յաջողութեամբ աւարտըւած. գործի ճանապարհին կայ՝ աւստրօ - հայկական միջակ. Ընկերութեան տարած յամառ ջանքերի եօթնամեայ մի շրջան, սկսած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի արտօնութիւնից ու հայրական օրհնութիւնից, Աւստրիոյ պատկան հիմնարկութիւնների համաձայնութիւններից, հայրենի պատկան մարմինների անվերապահ աջակցութեամբ շրջափակման ծանր տարիներին պէտք եղած տուֆ քարերի հայթայթման եւ տեղափոխման դժուարին աշխատանքներից, ճարտարապետական մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններից, Մինի Մունտուսի տնօրէնութեան հայասէր այցելութիւնից եւ վերջապէս բացման եւ յանձնման հոգեպարար արարողութիւնից։ Սուրբ Էջմիածին Մայր Տաճարի մանրակերտի աշխատանքները յաջողութեամբ են պսակուել, Մինի Մունտուսի մշտական աշխատակից եւ բազմաթիւ այլ կոթողների հեղինակ քանդակագործ վարպետ Մաթէուս Հէրլինայի տասնեւութամսեայ տքնաջան աշխատանքների շնորհիւ։

Մինի Մունտուս ցուցահանդէս են այցելում տարեկան աւելի քան կէս միլիոն զբօսաշրջիկներ, աշխարհի բոլոր ծայրամասերից։ Մինի Մունտուսի տարեգիրքը, որի մէջ տեղ են գտել տեղադրուած բոլոր ճարտարապետական կոթողների եւ պատկանեալ երկների պատմականը, հրատարակւում է հինգ լեզուներով, երկու միլիոնի հասնող տպաքանակով։

Այսօրուանից, ճարտարապետական կոթող ունեցող այլ երկրների դրօշների կողքին, Մինի Մունտուսի շրջափակում ծածանւում է նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական դրօշը։

ՌԱԶՄԷՆ

Վիէննա

ԹՈՒՂԹ ԵՂԵՐԵՐԳԱԿԱՆ

-- Առաջին տեսարան
Վոխտ, ինչքան տղայ մըն էր ան։
Շնորհներ ունէր բանաստեղծական,
եւ ուսուցիչներ՝ Շանթ ու Ադրալեան։
Դժխեմ օրերուն ստալինական՝
որպէս ներգաղթող գնաց Հայաստան։
-- Երկրորդ տեսարան
Հոն՝ իրեն երբեք չհանդուրժեցին։
-- Ի՞նչ է կառչեր ես ձեր այդ հին
լեզուին։
Քերթուածներդ չես ձօներ Մեծ Պետին։
Անվերջ կ'երգես Արեւ ու Լուսին։
Դուն բոլորովին մեզմէ չես, -- ըսին
դրաքննիչներ ու հսկիչ վերին, --
դուն չես պատշաճիր մեր կաղապարին։
-- Երրորդ տեսարան
Ըսին, կրկնեցին, նեղեցին այնքան,
որ հայրենիքը սիրող այդ տղան
օր մը լքեց զայն, նախընտրեց
Մոսկուան։
Այլապէս՝ գուցէ դրախտի ճամբան
իրեն համար ալ ըլլար Սիբերիան։
-- Չորրորդ տեսարան
Մայրաքաղաքին մէջ սովետական
դասաւանդեց ան լեզուն հայկական,
թարգմանեց օտար երկեր դրական։
Ապրեցաւ որպէս լուռ աքսորական։
Ցաւի սփոփման միակ մեծ դարման՝
ստեղծագործեց փայլուն, իսկական
գոհարներ մեր հայ բանաստեղծութեան,
հոգիի, մտքի, լեզուի հանդրուան։
-- Միջնարար
Սփիւռքէն ով որ Մոսկուա հասնէր՝
-- Քու տեղդ հոս չէ, այլ՝ Պէյրութ, --
կ'ըսէր, --
մեզ որ դուրս գալու վիզա չեն տար
դեռ...
-- Հինգերորդ տեսարան
Եւ պատահեցաւ անսպասելին։
Քառասուն տարի սովետ դրախտին
համը առած այս փխրուն էակին
առջեւ ալ «յոյսի դռները» բացին։
Դուրսի աշխարհին մէջ երբ կարդացին
մինչ այդ լռեցուած այդ բանաստեղծին,
գնահատեցին ու գովերգեցին։
Ուրիշներ՝ առին, զինք Պէյրութ տարին
եւ դասատուի գործ մը յանձնեցին։
-- Վեցերորդ տեսարան
Հազիւ աւարտած էր երկրորդ տարին։
Ըստ սորոգրած համաձայնագրին՝
գործէն հանեցին եւ ձեռքէն առին
բնակարանին յարգի բանալին։
-- Դուն բոլորովին մեզմէ չես, -- ըսին
ամենակարո՛ղ հսկիչներ վերին, --
դուն չես պատշաճիր մեր կաղապարին։

Զգայուն, փխրուն, մեծ բանաստեղծին
այդպէս միայնակ մէջտեղ ձգեցին...
Կարծէք ամբողջ մեր սփիւռքեան
կեանքին
մէջ այլ միջոցներ մեզի պակսէին՝
այդ մակարդակի տաղանդաւորին
առիթ տալու որ ստեղծէ կրկին
պարտադրանքէ զերծ, ըստ ներշնչումին։
-- Եօթներորդ տեսարան
Վիշտ, յուսաբեկում, դառնութիւն
սրտին՝
ան հիմա «կ'ապրի» պատը երեսին
իր նոր աքսորը՝ մէջը խրճիթին
Լիբանանի մէկ կորսուած գիւղին,
շրջափակուած հոն՝ ձիւնին ու փուքին,
ի՞նչ միջոցներով, -- լաւ է չխօսիմ։
Ո՞ւր է դրիչը իր այդ թանկագին,
որ կը թրթռար յանուն Արուեստին
եւ ոսկեղինիկ մեր հայերէնին...
--Վերջաբան
Մինչ այդ՝ սեմինար եւ համագումար
քաղաքէ քաղաք, ճոխ, մեծագումար,
պանդոկ, ճաշկերոյթ եւ լուսանկար՝
«Մեր մշակոյթի զարգացմա՛ն համար»,
«Մեր գրողներուն օգնելո՛ւ համար»,
ճառեր, զեկոյցներ անթիւ անհամար...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ՈԳՈՒ ՋԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Դ.

-Ո՞ր խայլըխեին։
-Ուր է սա մեր եաւէի aօխախը չէ, …կալ aօխախը կը նստի։
-Հա, հա, հա, կնիկն ալ եաղվար եա… …ղաւ, երկու անգամ մեզի չամաշուրի …կայ, սա բինը։
-Քա՛, ո՞ր բինը, հարցուց հայրը։
-Մեղայ ֆի միտքդ չի գար, ըսաւ Ագ…րիպպասեանի կնիկը։ Սա ուր է օխտը …թը տարի առաջ ժամուն դուռը կախ…ուած աղայ մը կար տէ խայլըխեին մը տը…կէ, իշտէ ան է։
-Հա, հա կեցի՛ր, կեցի՛ր միտքս եկաւ։ …վա՜յ չուն չան որդի։ Սըւոր նայէ, վայ …կիտի տիւնեա վայ. ժամուն դուռը կախ…ուած բինը գայ տէ մեր տղուն աչքը հա…նելու եղայ։ Եկու տէ սա աշխարհքին մէջ …մարդու աղէկութիւն ըրէ։ Զգեւու էի քի …գէմպիլին մէջ շան սատակ եղյար բինը։

Միւս առտու առենապետ էֆէնտին եկե…ղեցին կանչեց վարժապետը, վրան գը…լուխը աղուոր մը լուաց, դպրոցէն վռնը…տելու սպառնալիքով։ Սարսափահար, …վարժապետը վազեց դպրոց, Մովսէսին …ականջէն կատաղօրէն քաշելով եւ գրա…սեղանին վրայ քաշկռտելով դուրս հանեց, երկու հնչուն ապտակ իջեցուց երեսներուն, եւ յետոյ պոռալով, կանչելով իմացուց յանցանքը. -- փոքրիկ Ագրիպպասեանը իմանալու էր ծեծին չարժառիթը որ հօրը հաղորդէր։ Մինչեւ իրիկուն Մովսէսը ոտքի կայնեցուց ու անօթի պահեց։

Ու Ագրիպպասեան պոռալով կ'ըսէր զբօսանքին առենը, մինչ խեղճ Մովսէսը ուռած աչքերով կեցած էր ոտքի վրայ.

-- Ծօ տղաք, գիտէ՞ք, Մովսէսը բին է, հար մար չունի եղեր. ժամուն դռնէն գտնուեր է զէմպիլի մէջ։

Մովսէս բան մը չէր հասկնար այս ամէնէն, միայն կը զգար թէ ինքը աղքատի զաւակ է, անոր համար պատժուեր է։

Յաջորդ օրը, միւս օրն ալ Ագրիպպասեան Մովսէսի երեսն ի վեր կը կանչէր «Ծօ, բին, ծօ՛ բին, զէմպիլով գտնուած բին», քանի մը չարեր ալ իրեն կը ձայնակցէին։ Այս տպաւորութեանց ներքեւ էր որ Մովսէս պատժուելէն երկու օր վերջ կը հարցնէր հօրը թէ ի՞նչ է բինը ինչո՞ւ իրեն բին կը կանչեն։

Միւս օրը նաւավարը այլ եւս տղան դպրոց չղրկեց. կիրակի ժամէն ելլելուն վարժապետը գտաւ եւ տխրութեամբ հարցուց թէ ի՞նչ է սա եղածը։ Վարժապետը որ կը դեգերէր խորհրդարանին դրանը առջեւ եւ գիտէր թէ Ագրիպպասեան էֆէնտին ներսն է, առիթէն օգուտ քաղեց հաճոյական ցոյց մը ընելու, ու բարձրագոչ ձայնով նաւավարը վերէն վար շոկեց։ Ձայնը ներս հասաւ, քանի մը թաղականներ, որոնց հետ առենապետ էֆէնտին դուրս ցատքեցին։

-- Ատ ի՞նչ է, ատ ի՞նչ է, գոչելով։
-- Էֆէնտի, ըսաւ վարժապետը դառնալով Ագրիպպասեան էֆէնտիին, սա հէրիֆին խօսք հասկցուցէք, վրաս եկեր է ան բինը ըստ արժանւոյն պատժելու համար։

Ագրիպպասեան էֆէնտի, աչքերը ժամկոչներուն վրայ դարձնելէ յետոյ, յառաջացաւ դէպի նաւավարը.

-- Ինծի նայէ, ինծի նայէ, գիտես ֆի ես ան քու բինդ շան սատակ կը հանեմ, էյէք մէյ մըն ալ ան իր չորնալու ծառքերը գալկիս դպչելու ըլլան։ Հատտը թող գիտնայ, մեր տղոցը հետ անիկա դպրոց ալ գալու չէ ամմա նորէն մենք ինչ է նէ բարեսիրտ ենք, կը մեղքնանք։

Նաւավարը կրակ կտրեցաւ, ձեռքը վեր կը վերցնէր բայց շուտ վար իջեցուց։ Նոյն բոպէին միտքը բերաւ թէ ի՛նչ խայտառակութիւն առաջ պիտի գար. զինքը պահականոց պիտի ղրկէին, եղելութիւնը պիտի իմացուէր, եւ Մովսէսին գաղտնիքը, որ մոռցուած կը կարծէր, ամէնուն բերանը պիտի իյնար։ Գլուխը կախ դուրս ելաւ. Ագրիպպասեան էֆէնտի եաւէէն կանչեց.

-- Հէմ, ինծի նայէ, ան կնկանդ ալ ըսէ ըսէ ֆի մէյ մը տախա մեր տունը չամաշըրի չգայ, ոտքը կը կոտրեմ։

Նաւավարը ա՛լ տղան դուրս չհանեց։ Ինչ որ երկար առենէ ի վեր միտքը դրած էր օր մը ընել, որոշեց անմիջապէս գործադրել։ Առանց ձանձրանալու կատարեց էնաափական ձեւակերպութիւնները եւ օր մը կինը, զաւակը, կարասիները, նաւակը ամէնքը առնելով փոխադրուեցաւ Օրթագեղ։ «Օրթա տեղ մըն է, ըսած էր ինքնիրենը, ամէն կողմէ եկող գացող կ'ըլլայ. հէմտէ ֆիպարի գեղ, գիս ալ ճանչցող չկայ»։

Ե.

Սուրէն Վոսփորի, մասնաւորապէս Օրթագեղի բնակիչները թերեւս յիշեն ծովային արկած մը որ կիրակի ցերեկ մը պատահեցաւ Օրթագեղի եւ Կուզկունճուքի միջեւ։

Օրթագեղի հանրածանօթ ընտանիքներէն մէկուն յոյն սպասուհին Կուզկունճուք պիտի երթար. նաւակ մը նստեցաւ դիմաց անցնելու համար։ Ծովեզերքը բաւական բացուած էր նաւակը երբ յանկարծ ահռելի հով մը փչեց, ակնթարթի մէջ ծովը տակնուվրայ եղաւ. նաւակին մէջ կինը սարսափէն ոտքի ելաւ, նաւակը շրջեցաւ, կինն ու նաւավարը ջուրին մէջ աներեւութացան։ Սպասուհիին տիրոջը բարձրահայեաց տունէն, ինչպէս ծովեզերքի մէկ երկու բնակարաններէն այդ պահուն դիտակով ծովը կը դիտէին. արկածը աչքերնին տեսած եղան։

Այդ կիրակի իրիկունը Բուբուլ տուտուն շատ սպասեց էրկանը. եկող չեղաւ. Մովսէսը նաւամատոյց ղրկեց, փնտռեց հայրը, չգտաւ. բան մը ըսող չեղաւ։

-- Կիրակի է, թերեւս հեռու տեղ գացած է, չէ կրցած ետ դառնալ, ըսին։

Բուբուլ տուտուն առտուն ժամ վազեց մոմ վառելու. երբ դուրս կ'ելլէր բազմութիւն մը խռնուած էր. ըսին թէ երէկ ծովը խեղդուողի մը դիակը բերած են։ Սրտադողով ինքն ալ մօտեցաւ, բազմութիւնը ճեղքեց։ Ճանչցաւ էրկանը մարմինը։

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

տատուած հրաղաղարին: Պոսնիոյ Սերպերուն ղեկավարը Գարածիք երբ անդրդուելի մնացած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ Արտաքին նախարարներուն հետ Յուլիս 13-ի հանդիպումին, անոնք սպառնացած են Պոսնիոյ դէմ կիրարկուած զինադադարը ջնջել:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ բնական կազի տաղնապ ունի: Երկիրը, ըստ «Ազերիկազ»ի նախագահ Հիւսէյնովի, պէտք ունի տարեկան 16 միլիառ խոր. մեթր կազի, որուն 6 միլիառը ինք կ՛արտադրէ, մնացեալը կը հայթայթուէր Ռուսաստանէն, Իրանէն եւ Թիւրքմէնստանէն: Այս երկու վերջինները ներկայիս դադրեցուցած են կազի հոսքը դէպի Ադրբէջան, որովհետեւ Բաքու չէ վճարած իր պարտքերը:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նորընտիր նախագահը Լէոնիտ Կուչմա կ՛ուզէ վերաքննել երկրին հիւլէական զէնքերու պարագան. ան հասկցուցած է որ Կիեւ մտադիր չէ 1995-էն առաջ ստորագրելու հիւլէական զէնքերու ծաւալումը սահմանափակելու դաշնագիրը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀՌՈԴՈՍ կղզիին մէկ ծովափին վրայ գործուած աճարեկչական արարքներ մեծ խուճապ ստեղծած են: Պայթումները հետեւանքով ութ հոգի վիրաւորուած են: Յունական շրջանակներ չեն անտեսեր թրքական գործակալներու վարկածը: Արարքներուն ոչ ոք տէր եղած է:

ՅՈՒԼԻՍ 14-ի նախագահական ներումը 3500 բանտարկեալներու ազատ արձակում պիտի շնորհէ: Գաղտնիք չէ որ ֆրանսական բանտերու մէջ տրամադրելի տեղերէն շատ աւելի մեծ թիւով արգելափակուածներ կան ու ներումը կը միտի նաեւ որոշ չափով թեթեւցնելու այդ խճողումը:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի կէս-աւարտականներուն, Յուլիս 13-ին Իտալիա յաղթեց Պուլկարիոյ 2 - 1 եւ Պրազիլ ալ Շուէտի՝ 1 - 0: Յուլիս 16-ին Գ. եւ Դ. տեղերուն համար կը մրցին Շուէտ եւ Պուլկարիա, իսկ աւարտական խաղը տեղի կ՛ունենայ Յուլիս 17-ին, Լոս - Անճըլըսի Ռոզ-Պոլ դաշտը, Պրազիլի եւ Իտալիոյ միջեւ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne - Bellefontaine - Villeurbanne

- **DIMANCHE 17 JUILLET**

La Croix Bleue (Section «Araxe» de Lyon-Villeurbanne)organise une journée à BELLEFONTAINE (Jura) pour assister à la fête champêtre de la colonie. Départ à 7h devant l'Eglise arménienne - 40, rue d'Arménie, Lyon 3e. P.A.F. : 80 F. comprenant le voyage en car aller et retour.
Réservations : 78 88 92 51 ou 72 35 15 86.

- **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du K H A N A S S O R à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 90-ԱՄԵԱԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Օծման 90–ամեակի տօնակատարութիւններուն առթիւ (1994, Հոկտ. 2), Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը որոշած է լոյս ընծայել յիշատակի մատեան մը, որուն մէջ պիտի ամփոփուին զանազան գրութիւններ, Եկեղեցւոյ կեանքը պատկերող յատկանշական նկարներ, եւայլն:

Բոլոր անոնք որոնք իրենց մօտ ունին պատմական արժէք ունեցող նկարներ կամ վաւերաթուղթեր, հաճին զանոնք մինչեւ Յունիս 30 տրամադրել Վարչութեան, Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին միջոցաւ:

Տրամադրուած բոլոր վաւերաթուղթերն ու նկարները կը վերադարձուին իրենց տէրերուն:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՐՑԱԽԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Mardi 19 Juillet à 20 heures 30

RENCONTRE

avec

Arkady Ghougassian

Ministre des Affaires Etrangères de la République du Haut-Karabagh

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FOOTBALL

COUPE D'EUROPE DES NATIONS

Les Associations UGAB - ASA - AISA - FOOT DU MONDE organisent un déplacement de supporters pour le match :

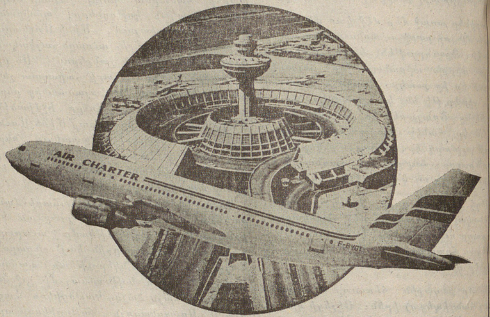
BELGIQUE — ARMENIE

à Bruxelles, le 7 Septembre à 20h30
Départ : Issy-les-Moulineaux : Stade Jean Bouin à 10h30, le 7 Septembre.
Retour : Même lieu le 8 Septembre à 5h.

Prix unique : 500 F. (comprenant l'entrée du stade, soirée buffet après le match avec les joueurs, le trajet A/R en car).

Réservations :
UGAB:Tél:42 27 12 26 / Fax:40 50 88 09
ASA:A. Manissian - Tél: 46 42 36 60
L. Mouradian - Tél: 39 81 33 62
Fax: 42 54 18 93
AISA: J. Hairabedian - Tél: 46 30 34 33
Fax: 46 31 51 06
FOOT DU MONDE: R. Fermanian - Tél: 47 36 33 30

SIDON TRAVEL
L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

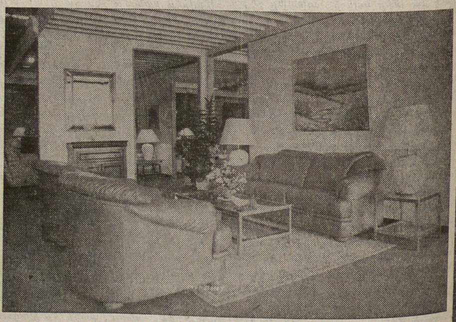
Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բազմաթիւ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

U.G.A.B. - *Colonie de Vacances*

JOURNEE PORTES OUVERTES

Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à **VARS (Hautes-Alpes)**, à l'occasion de la **Journée Portes - Ouvertes**, le **24 JUILLET** au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin
Réservations : 92. 46. 58. 24

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 19
MARDI
19 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.373 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.373

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԱՆՏԱՆ ՀԵՌՈՒ Է ԳԻՍԱՒՈՐԷՆ

Լրասփիւռներու բոլոր տեսակները րերանացին, գրաւորը, պատկերաւորը — րջակայքի նորանոր տեսարաններ փոխանցելով, արձակուրդի ու զբօսանքներու ատութեան այս օրերուն, աշխարհի ւղղրութեան ու խղճին յանձնել կը խան մարդկային նորագոյն ողբերգութիւնը: Մինչեւ երէկ մեծերէն ու փոքրերէն անգիտացուած խուլ անկիւն մը ւայրն է այդ ողբերգութեան: Ափրիկեան ցամաքամասին Ռուանտա կոչուած ողակտորը եղբայրասպան ոխերով, արիւնով, զոհերու անհամար, անանուն ակներով ու կենդանի մնացածներուն նպատմելի տառապանքով յագեցած, ողբերգութեան սահմանները կ'ընդարձակէ ր շրջափակէն դուրս:

Թշնամի ցեղին մահասփիւռ յառաջխաղացումէն խոյս տալով, հարիւր հազարաւորներ կը դիմեն դէպի Զայիրի հողը. պրելու բնազդն է որ կ'ուղղէ անոնց դաղթականի քայլերը ու կ'երթան, կ'երթան, առանց անդրադառնալու թէ մահը միայն զէնքերու բերնէն չի ժայթքիր. ան իրենց կը սպասէ ապահով կարծուած հողին վրայ եւս, հազարումէկ ձեւերով: Ան հոն է, նեխած վէրքերու դարշահոտութեան կամ ջուրի, սնունդի բացակայութենէն տաքամ մանուկին բարակուկ թեւերուն պարդին ճօճումին մէջ: Ու կ'իյնան ազմութիւնները, շատ անգամ ցամաք, խորտուբորտ գետնին վրայ, բաց երկինքին տակ, առանց նուազագոյնի մը որ հալածական կենդանիներու հօտէ մը մարդարածին տարբերութեան անդրադարձնէր:

Պատկերները որոնք լուրերու ամէն հաղորդումի, անիրական ըլլալու չափ բնականօրէն կը հեռասփռուին, ամէն անգամ յաճախանքը կը բերեն ապրուած հեռաւորին. անոր որ հաւատացած էինք թէ մարդուն վայրագութեան վերջին մէկ էջն էր անկրկնելի: Մինչդեռ, հակառակ իրենց մորթի գոյնին տարբերութեան, սոտած գլուխներով այդ մանուկները, իրենց ուսերուն, գլխուն վրայ կեանքին համար ամէնէն թանկագինը տեղաւորած, անոր ծանրութեան տակ կքած, բոպիկ, երկ այդ այրերը, կիները վաւերագրական ժապաւէններէ, գիրքերէ, ալպոմներ յանկարծ դուրս թափած տպաւորութիւնը կը գործեն: Անոնք կարծէք կը շարունակեն դէպի Եփրատ, դէպի Տէր Զօր ու դէպի այլ մահաստաններ քշուածներուն երկուան երթը: Ի՞նչ կը փոխուի եթէ հալածիչը ուրիշ անուն ունի այսօր ու տապարը, եաթաղանը փոխարինուած են ինքնաշխատ զէնքերով, արդիական գընդացիրներով, ականներով, ռումբերով: Մե՛ծ, քաղաքակիրթ, ամէն օր մարդկային իրաւունքի յարգանքէ ճառող մեր աշխարհին մէջ այսքան չնչին է տարբերութիւնը, դարասկիզբի ու դարավերջի վայրագութեան առջեւ:

Նոյն լրասփիւռները, Ռուանտայի լուրերուն անմիջական մերձութեան մէջ, ակներեւօրէն առաւել հետաքրքրութեամբ տեղ կուտան տիեզերական պատահարի մը որ աննախընթաց է մարդկութեան պատմութեան մէջ: Մեղմէ միլիոնաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, գիսաւորի մը արեգակնային մեր դրութեան մեծագոյն մոլորակին հետ բախումը երկրորդական ըրած է բոլոր այժմէականութիւնները. այդ բախումը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ուժգնութեամբ մը որ կեանքի գոյութիւնը խնդրական դարձնելու զօրութեամբ պիտի ներկայանար, եթէ տիեզեր-

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

Յուլիս 16 -- 17

ՎԵՐԱՊՐՈՂ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ

«Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի Յուլիս 16 -- 17-ի թիւին մէջ յօդուած մը ստորագրած է Մայքըլ Սփեքթըր, անդրադառնալով հայ ժողովուրդի ճակատագրին, անոր պատմութեան, վերապրումի պայքարին եւ Հայաստանի ներկայ վիճակին: Յիշելէ ետք Հայաստանի շրջափակումը թշնամիներէ եւ անդամալուծուած ըլլալու իրողութիւնը պատերազմի պատճառով, ճարտարարուեստի անգործութիւնը, դըրամահոսութիւնը, օրական երկու ժամ ելեկտրականութեան բաշխումը, տաք ջուրի սակաւութիւնը, վառելանիւթի ահաւոր սղութիւնը եւայլն, յօդուածագիրը կը նշէ թէ ժողովուրդը այժմէն կը խօսի յառաջիկայ ձմրան մասին, որոշ սարսափով մը:

Յօդուածագրին հաստատումով, Հայաստան այն հազուագիւտ երկիրներէն է, որ հակառակ ամէն կարգի դժուարութիւններու եւ տագնապի, լեցուն է հպարտութեամբ եւ իր ճակատագրի զգացողութեամբ: Ինչպէս Իսրայէլ — ուրիշ երկիր մը՝ երկար ատեն պաշարուած թշնամիներէ, նոյնանման նկարագրով եւ պատմութեամբ--, Հայաստան՝ մէկդի դնելով բոլոր դժուարութիւնները, իրեն համար առաջնահերթ կը նկատէ Ղարաբաղի պայքարը:

Մայքըլ Սփեքթըր կ'անդրադառնայ հայ ժողովուրդի երեքհազարամեայ պատմութեան, լեզուի, կրօնքի եւ ազգային ինքնութեան անաղարտ պահպանման, յիշելով նաեւ Ի. դարու սկիզբին Թուրքերու կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուիլը:

Ստեփանակերտի գերեզմանատան մէջ յօդուածագիրը ականատես եղած է 23-ամեայ կնոջ մը այցելութեան՝ իր ամուսնոյն թարմ շիրիմին. «Ան մեռաւ, որպէսզի այս երկիրը կարենայ վերապրիլ. մենք պիտի վերապրինք, մենք մի՛շտ պիտի վերապրինք», ըսած է այրին՝ Լանա Այվազեան:

Լրագրողը Բաքուի մէջ նկատած է որ ժողովուրդը բացայայտօրէն կ'ըսէ թէ այլեւս յոգնած է պատերազմէն հողային տարածքի մը համար որ թէեւ պաշտօնապէս իրենցն է, բայց ցեղային առումով հայկական է եւ որ իբրեւ նուէր տրուած է Ազրպէյճանի, 70 տարի առաջ, Ստալինի կողմէ:

Յօդուածը կը վերջանայ Ղարաբաղի ժողովուրդին վճռականութեան նկատմամբ հիացումի արտայայտութեամբ:

քը վարող ուժերը փոխանակ Լուսնթագին, մեր մոլորակին ծիրին հետ հանդիպումի կէտ մը նշանակէին գիսաւոր այդ փորձանքին համար: Սակայն գիտական աշխարհը ամուր յենած իր տուեալներուն, կ'ապահովցնէ թէ ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ մեր մոլորակին:

Ոչի՛նչ:

Աշխարհասասան պայթումներ անզօր են խռովելու մեր մոլորակին ընթացքը: Կըրնա՛ն շարունակուիլ աքսորները, ջարդերը. այսօր, նաեւ վաղը, ինչպէս երէկ ու առջի օր:

Ա. Թ.

ԱԺՄ-Ի ԲԱԶՄԱՄԱՐԴ Գ. ՑՈՅՑԸ

— ՅՈՒԼԻՍ 15 —

Երեւան կը վերապրի հերթական ցոյցերու շրջանը, բողոքներու նոյն թիրախով որ երկրին իշխանութիւնն է դարձեալ, թէեւ գործի գլուխ եկած՝ ժողովրդային յստակ նախընտրութեամբ: ԱԺՄ-ի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած երրորդ ցոյցը Յուլիս 15, Ուրբաթ օր նախկինէն աւելի մեծ բազմութիւն մը համախմբած է. Մոսկուայի «Մայաք» ռատիոկայանը տուած է 50 հազարի թիւը:

Ցոյցին սկիզբէն, բազմութեան մէջ նըկատուած է խանդարելու ատակ անձերու ներկայութիւնը որոնց խօսք ուղղելով բացումը կատարած է Վազգէն Մանուկեան: Ան թելադրած է խուսափիլ կանխակալ կարծիքներով շարժելէ, ունկնդրել ելոյթները, ապա եթէ հարկաւոր ըլլայ, հարցումներով բացատրութիւն պահանջել:

Իրմէ ետք խօսք առած են Աշոտ Մանուչարեան, Դաւիթ Վարդանեան, Արշակ Սադոյեան, երեսփոխան Սէյրան Աւագեան ու Արա Ցարութիւնեան: Ելոյթներուն առանցքը կազմած են իշխանութիւններու ուղղուած երբեմն բաւական սուր մեղադրանքներ, յանցագործութեան դէպքերու մասին բացայայտումներ: Ծեշտըւած է որ շարժումը նպատակ ունի քաղաքացիական պատերազմի մը սպառնալիքը վանելու, քանի որ երկրին կացութիւնը զերծ չէ այդ վախը ներշնչող ազդակներէ:

Հաւաքին փակման խօսքը եւս արտասանած է Վազգէն Մանուկեան շեշտելով որ իշխանութեան անկարելի պիտի ըլլայ գիրենք առաջնորդել անխորհուրդ քայլերու. ան ըսած է թէ երկիրը բոլորին կը պատկանի եւ ոչ որոշ խմբակի մը եւ անոր բարօր ելքին համար իրենք ունին իրենց ծրագիրները:

Հետաքրքրական է երեւոյթը որ ընդդիմադիր աւանդական ճակատը որ առիթ չի փախցներ քննադատելու իշխանութիւնը, այս նոր շարժումին դէմ ժխտական, կամ առնուազն վերապահ կեցուածք ցոյց կուտայ: Ընդդիմութեան չերտաւորո՞ւմ, թէ ընդդիմադիրներու մրցակցութիւն...:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 13 / 15)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար Լեւոն Զուրաբեան Յուլիս 14-ի իր հերթական ասուլիսին որպէս հիմնական նիւթ ընտրած է ղարաբաղեան հակամարտութեան հարցը: Ան իր գոհունակութիւնը յայտնելով հանդերձ ի տես երկամսեայ հրադադարին, ըսած է թէ այս իրավիճակին իրաւական ձեւակերպման բացակայութիւնը մտահոգիչ է եւ Ազրպէյճանի փաստաթուղթեր ստորագրելու մերժումը, ռազմական գետնի վրայ ժամանակ շահելու իր մտադրութիւնը կը մատնէ: Մամուլի քարտուղարը անդրադառնալով նաեւ Թուրքիոյ դիրքորոշման ըսած է թէ ան իրաւունք չունի առանց Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի հաւանութեան դէտեր եւ բանակ ղրկելու կռիւներու շրջանը, որովհետեւ նախ ան իր գործողութիւններով կը նպաստէ Հայաստանի շրջափակման, ապա նաեւ կայ ձեւակերպման երեսակը՝ դիւանագիտական յարաբերութիւններ չկան Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ:

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յուլիս 14-ին Երեւանի մէջ շարունակուած են ռազմաքաղաքական եւ արդիւնաբերական ոլորտներուն մէջ համագործակցութեան հարցերու նուիրուած հայ եւ ռուսական բանակցութիւնները: Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ընդունելով ռուսական պատուիրակութեան ղեկավար, յատուկ դեսպան՝ Օլէանդրովը, միասնաբար քըննարկած են բանակցութեանց ընթացքը: Ռուս ղեկավարը ընդունած են նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, վարչապետը եւ Արտաքին նախարարը: Հանդիպումներուն մասնաւորապէս ընդգծուած է որ ամբողջական համաձայնութիւն կը տիրէ քաղաքական, անտեսական եւ ընդհ. առմամբ այլ հարցերու շուրջ:

Բանակցութիւններու աւարտին մամուլին հետ հանդիպումին ընթացքին Օլէանդրով իր գոհունակութիւնը յայտնած է բանակցութեանց ընթացքին, աւելցնելով որ յաջորդ հանդրուանը հաւանաբար տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերին Մոսկուա, ուր ձեռք կը ձգուին առաւել առարկայական արդիւնքներ: Ան աւելցուցած է թէ այս բանակցութեանց ընթացքին Արցախի հարցը չէ արծարծուած, սակայն ինք շեշտը դրած է շրջափակման վերացման անհրաժեշտութեան վրայ:

ՄԵԾՆ -- ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեծն -- Բրիտանիոյ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միացեալ լիազօր դեսպան Բրայան Ֆուլի Յուլիս 13-ին Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի կողմէ ընդունման առթիւ քննարկուած են ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման, հիւլէակայանի վերաբացման եւ Դրամին կայունացման եւ կարգ մը այլ հարցերու Մեծն -- Բրիտանիոյ աջակցութեան կարելիութիւնները: Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Վ.ահան Փափազեան:

Նոյն օրը վարչապետ Հ. Բագրատեան եւս ընդունած է դեսպանը եւ իր խնդրանքին ընդառաջելով ներկայացուցած է Հայաստանի ընկերա - տնտեսական իրավիճակը:

Ի ՆՊԱՍՏ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Հանրապետութեան նախագահին ստորագրած հրամանագրով լրացուցիչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին զինուորներու ընտանիքներու ընկերային պայմաններու բարելաւման ուղղութեամբ: Նահատակուած կամ հաշմանդամ մնացած ազատամարտիկներու զաւակները այսուհետեւ իրենց ուսումը կը շարունակեն անվճար, նաեւ 1995--էն սկսեալ դիւրութիւններ ցոյց կը տրուին նահատակ զինուորներու այն ընտանիքներուն, որոնք բնակարանի չինութեան համար վարկ ստացած էին: Նախատեսուած են նաեւ նպաստներ՝ բարեկարգելու համար այն նահատակներու գերեզմանները, որոնք դուրս կը մնան Եռաբլուրէն:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է Երեւանի անասնաբուծական -- անասնաբուժական եւ Հայկական գիւղատնտեսական հիմնարկներու հիման վրայ ստեղծել Գիւղատնտեսական Ակադեմիա, որուն կանոնադրութեան եւ կառոյցին հաստատման ուղղութեամբ հրահանգներ տրուած են համապատասխան նախարարութիւններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ԳԱՐԻՆԵՈՆ Կրընոպլի քաղաքապետը եւ Հաղորդակցութեան նախարարը հրաժարած է այս Բ. պաշտօնէն: Պատճառը դատական այն հարցաքննութիւնն է որ բացուած է իրեն դէմ, քաղաքապետարանին յատուկ միջոցներով մամուլի անունի մը նիւթական նեցուկ տրամադրած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Ստեղծուած հարցը եւ նախարարին հրաժարականը ժխտական նօթ մը կը նկատուին Պալատիւրի կառավարութեան համար, մանաւանդ երբ ինը ամիս մնացած է նախագահական ընտրութեան ու վարչապե-

(Շար.ը 'Ի. էջ)

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, 1994, ՅՈՒՆԻՍ 30 – ՅՈՒԼԻՍ 3

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Ամբողջ Եւրոպայէն, ափրիկեան, ասիական եւ նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներէն մօտաւորապէս երեք հարիւր մասնագէտներ հաւաքուած էին Սթրազպուրկի Université des Sciences Humaines-ի երդիքին տակ, իրենց վերջին հետազօտութեանց արդիւնքները զեկուցելու համար գիտական աշխարհին:

Այս բազմացեղ համագումարին նախաձեռնողն էր Sorbonne Paris III-ին ենթակայ ֆրանսական ընկերակցութիւնը, AFEMAM (Association Française pour l'Etude du Monde Arabe et Musulman), իսկ անոր կազմակերպութեան աշխատանքը իրագործողն ալ Սթրազպուրկի համալսարանին մարդկային գիտութեանց տնօրէնը, նախկին ատոմնական Փօլ Տիմոն, որ կրցաւ խմաստուն մատակարարութեամբ մը կրցաւ աշխարհացրիւ ուելի կամ նուազ չափով իրարու դէմ լարուած երկիրներէ ժամանող մասնագէտներուն միջեւ բարեկամական համերաշխ մթնոլորտ մը ստեղծել, միջնարարներուն առատ սուրճի բաշխումով, երբեմնակի պաղ պիւֆէով, իսկ փակման իրիկունն ալ մեծ ճաշով մը, քաղաքին հռչակաւոր ճաշարանին մէջ:

Եւ այս տօթակէզ չորս օրերու ընթացքին, առնուազն քառասուն կեդրոնական նիւթերու շուրջ (տեղագրութիւն, ազգագրութիւն, կենցաղագրութիւն, վաճառականութիւն, լեզուագիտութիւն, եւայլն), այսպէս անուանեալ atelierներ կազմած, համակարգիչ փրոֆէսէօրի մը պատասխանատուութեանը տակ, ամէն մէկ թեկնածու, քսան վայրկեաննոց զեկուցումով մը, հարց – պատասխանի շարունակութեամբ, շատ յաճախ ալ վայրկեաններ մուրալով կամ գողնալով, կը ջանար իր տեսակէտը պաշտպանել եւ ընդդիմախօսները համոզել: Նիւթերու մէկ քանի օրինակներ միայն. Պէյրութ եւ իր շրջապատը. երեք զեկուցող՝ վաճառականութիւնը, սրճարանները, բնակութիւնները: Օսմանեան մարդուն տիպարը, արդէն 15 զեկուցողներ: Իսլամականութիւնը Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսական հետազօտութիւնները արաբական աշխարհին մէջ, 20 զեկուցողներ զանազան երկիրներէ: Եւ դեռ ի՜նչ ինչ չահեկան հարցեր, որոնց ամբողջութիւնը հաստատ հատորներ կրնան լեցնել: Մասնագէտներու համար իբրեւ ծանօթութիւն, թող ներուի միայն մէկ քանի հռչակաւոր հեղինակներուն անունները տալ. Ժան - Փօլ Փասքուալ, Անտրէ Ռէմոն, Նիքոլա Վաթէն, Տանիէլ Փանզաք, Սթէֆան Երասիմոս, Ժագ Թօպի, Ժիլ Վէյնշթայն, Ժագոպ Լանտօ, Ֆրէտէրիք Հիթզէլ...:

Թող ներուի նաեւ միջանկեալ ըսել որ պատանեկութենէս Սթրազպուրկ քաղաքէն այնպիսի յուզիչ յիշատակ մը պահած եմ, յիշատակ մը հայադրոշմ, որ առաւելապէս զայն վերապրելու փափաքով ուզեցի հոն վերադառնալ: Ահա՛ թէ երբ եւ ինչպէս պատահեցաւ ան:

Ֆրանսայի ազատագրութեան յաջորդող Union Française Universitaire նորաբոյս ձախակողմեան համալսարանական միութեան բարեյօժար ընդունելութենէն օգտուելով՝ մինչեւ այդ միայն ինքնուսի ործրամոլութեամբ ազնիւէն անդիէն վասն ի վերուստի մէթոտով ուղեղս ամէն ինչով – մանաւանդ հայկական – ծառնաբեռնած՝ խատուտիկ Պօմոնի հօրենական մրգավաճառի նեղլիկ եւ նեղմիտ կրպակէն խոյս տալով՝ յանկարծ աչքերս շա՛տ հեռուները ուղղեցի, իմ կարճ ղատողութեամբս աշխարհին անդին ծայրը թառած Սթրազպուրկ քաղաքը, ուր 1948 ամրան, երեք շաբաթ, առտու - իրիկուն, հեղինակաւոր մարդիկ պիտի քննէին ամէն տեսակի գրական, պատմական, ընկերաբանական հարցեր, որոնց վերնագիրներն հեղինակներուն հետ իսկ արդէն կը շլացնէին երեւակայութիւնս, (Ժիւլիէն Պէնտա, Էմէ Սէզէր, Վերքոր, Ալպէռ Տոզա, Ժագ Մատոլ...):

Այս բոլոր իմացական օտարոտի անունները շա՛տ աղէկ, բայց, հայկական հոգիս ծարաւն ունէր «ուրիշ դեղի, ուրիշ դեղ»...: Եւ օր մըն ալ դիմեցի համալսարանին գրադարանը, տեղեկանալու համար այնտեղ գտնուող հայերէն գրքերու մասին: Ձիս առաջնորդեցին գրասենեակ մը ուր որոշ տարիքով կին մը, վերջին ծայր պարզ ու համեստ, Մարի Քիւլման, գրադարանապետ, գնաց բերաւ ինծի ցոյց տալու հայ թերթերու իր տպագրուած ցուցակագրութիւնը, Շմաւոն Քահանայէն ի վեր, կ'իմանա՞ք, hայ թերթերու: Ո՞ւրկէ ուր: Եւ ան խորհուրդ տուաւ որ երթամ տեսնեմ իրե՛նց համալսարանին հայերէնի դասախօսը, նաեւ վրացերէնի, Ժօզէֆ Քառսթ, այժմ Թօշակաւոր Ռիպովիլէի մէջ:

Միւս օրը, ուրախ զուարթ շոգեկառք նստայ եւ մէկ ժամէն հասայ կանանչապատ բլուրներու կողքին, այգիներով շրջապատուած ու բազմաթիւ աղբիւրներով զարդարուն այդ գիւղը, եւ 4, ուի տէ փիւսէլի դուռը զարնելով՝ ընդունեցայ լեզուագէտին եւ անոր կնոջ կողմէ: Երկու պարզունակ, մինիկ եւ անժպիտ ծերուկներ: Մթնշաղ հիւրանոցի մը սեղանին առջեւ երեքս տեղաւորուեցանք: Երկու մենակեաց զոհեր օգարօյր տան մը պատերուն միջեւ: Իսկոյն յայտնեցին պատճառը իրենց սուգին: Մէկ հատիկ որդին կորած էր ռուսական ճակատին վրայ: Մխիթարական խօսք դժուար էր արտասանել: Բարեբախտաբար չուտով անդրադարձանք անոր գործերուն մասին, եւ հատիկ հատիկ թուեց իր գիրքերուն անունները, ոմանք Վիէննա Մխիթարեաններու մօտ տպուած: Թերացումի պահուն, Տիկին Քառսթ մեղմաբար կը յուշէր անոր: Ան երկարօրէն խօսեցաւ նաեւ Հրաչեայ Աճառեանի մասին, երբ 1905-ին այս վերջինը եկած էր Սթրազպուրկ Հիւպշմանի դասընթացքներուն հետեւելու,

Արդէն արեւը մարը մտնելու վրայ էր եւ ստիպուած էի ակամայ անոնցմէ հրաժեշտ առնելու: Պարապ թուղթ մը երկարեցի հայագէտին որպէսզի վրան բան մը գրէր: Եւ ահա ծանրախոհ գրիչ մը սկսաւ շարել. «6 աւգոստոս 1948, ժոզէֆ Քառսթ»: Անկէ ետք տասնեակ մը նամակներ ստացած եմ անկէ, թերեւս արժանի հրատարակութեան:

Այսքանով ձգենք 1948 թուականը եւ վերադառնանք մեր այսօրուան Սթրազպուրկին:

Համագումարի ընդհանուր խորագիրը աչքի առաջ ունենալով, մեր ընթերցողները ինքնաբերաբար նկատեցին որ անոր կազմակերպչական կոմիտէն նկատի չէր առած հայագիտութեան վերաբերեալ մասնաւոր աթէլիէ մը, անտարակոյս հայկական պետական միջամտութեան եւ ըսփիւռքեան օժանդակութեան մը չգոյութեան պատճառաւ:

Վճռական նախաձեռնութիւն մը առաջին օրն իսկ, բազմաթիւ ժապաւէններու ցուցադրութեամբ. Տաճիկիստանէն եկած էին 11 տեսերիզներ. Սէնտիէանները Պէ-րեստրոյկայի ճամբուն վրայ, էգօլօժիի ահազանգեր եւ խնդիրներ, 1989, Դուշամբէի փետրուարեան ողբալի օրերը, 1990, եւայլն. Ուզպէկստանէն հինգ ժապաւէններ, ինչպէս՝ Ֆէրղանայի ողբերգութիւնը, 1993, Միթինկ Տաշքենտի արուարձանի մը մէջ, 1990... Հայաստանի դրացի Վրաստանէն իսկ երկու ժապաւէններ, Օգնականը 1989, Քրօնիկ 1990: Եւ ամենակարեւորը, երեք ժապաւէններ Ազրբէջանէն, Հողը 1989, Ճակատը 1990, Պահը ճշմարտութեան կամ ճշմարտութեան պահը 1990, պետական հեռատեսիլի զոյգ արտադրութիւններ:

Այսպէսով զգայացունց տեսարաններու տողանցք մը. բնակարաններու եւ շէնքերու փլատակներ, աղերի ղաղթականներու շարանները, հայ ֆէտայիներու օթօմաթիք զէնքերու զոհերուն թաղման արարողութիւնները ... Կը բացատրուէր նաեւ որ Ղարաբաղի ողբերգութեան հիմնական պատճառը ո՛չ թէ Սումգայիթի ջարդն էր, այլ՝ Ստեփանակերտի Ազգային Խորհուրդին քուէարկութիւնը՝ Լեռնային Ղարաբաղը Հայաստանին միացնելու որոշումը: Հարկ էր նաեւ Սումգայթի դէպքը նկատել ոճրային ընդհանուր գործողութիւն մը Անդրկովկասի ժողովուրդներուն միջեւ ստեղծելու փոխադարձ ատելութիւն, ինչպէս Հայերն ու Ազերիները, կրօնական բնոյթ ունեցող պայքար ստեղծելու մտադրութեամբ եւ դեռ ուրիշ գաղափարներ...:

Անկէ զատ, ամբողջ սրահ մը տրամադրուած էր երկու ցուցահանդէսներու: Առաջինը նուիրուած էր Հալէպի կեդրոնական փողոցներու եռուզեռին լուսանըկարներով զգայացունց, ուր անտեսուած չէ համբաւաւոր Պարոն փողոցը իր նշանաւոր Մազմանեան եղբայրներու Օթէլ Պարոնով: Երկրորդը յատկացուած էր «հրաշագեղ» Բաքուին. «Մայրաքաղաք մը Եւրոպայի ծայրամասին վրայ», (կը տեսնէ՞ք Եւրոպան մինչեւ ո՞ւր գնաց), հարիւրի չափ քարթ - փօսթալներով, բոլորն ալ ուղղակի Բաքուի Շիրվանշահ պատկերասրահէն եկած: Քաղաքին կեդրոնական հրապարակը ներկայացնող պատկերի մը վրայ կը նշմարուէր իր նրբատաշ գմբէթով դէպի երկինք սլացող Հայոց Եկեղեցին:

Այլեւս դիւրութեամբ կարելի է երեւակայել համագումարին ներկայ եղող անդամներուն տպաւորութիւնը: Բարեբախտաբար, միւս օրն իսկ, բազմատեսակ համայնքներու նուիրուած աթէլիէի ընթացքին, ղեկավարութեամբ՝ Պեռնար Հուրքատի (Directeur de Recherches au CNRS, Paris) Մարթին Յովհաննէսեան, անդամ Centre de Sociologie Comparée de Religion en Europe, Strasbourg-ի, ուրիշ վեց զեկուցողներու շարքին՝ հանդամանօրէն խօսեցաւ հետեւեալ նիւթին շուրջ, «Diaspora arménienne et appartenance éthno-religieuse. Les causes de la déstabilisation des communautés orientales»: Մանրամասնօրէն նշուեցան 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք, Սփիւռքի մէջ հայկական գաղութներու կազմակերպութեան եւ ինքնութեան պահպանումի դժուարութիւնները եւ մասնաւորապէս Լիբանանի հայ համայնքի կենսունակութեան վրայ ծանրանալէ ետք, այս օրերուն Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան պայքարը ողեկոչեց, ձագկելով աղերի ժապաւէններուն միակողմանի յայտարարութիւնները: Անկէ զատ, բողոք մը ներկայացուեցաւ կազմակերպիչ տնօրէնին, որ ցաւ յայտնեց կատարուած անարգանքին համար եւ խոստովանեցաւ սխալուած ժապաւէնները առաջուընէ քննութեան չենթարկելու իր սխալը:

Մարթին Յովհաննէսեանէն զատ երկու Հայուհիներ եւս իրենց ինքնատիպ զեկոյցներով մասնակցեցան համագումարին: Մէկը՝ Աննա Յովհաննէսեան – Շաւքէն, Յորդանանի հայ գաղութէն, որ 1948-ին Պաղեստինէն Յորդանան գաղթող ցեղախումբի մը մէկ ձորէն միւսը թափառումներուն պատմականը ըրաւ եւ մանրամասնեց անոր անդամներուն հակամարտութեան պատճառները, միւս տեղացի գիւղացիներուն հետ: Արդէն շաբաթ մը առաջ, ան, Փարիզի մէջ Յունիս 20-ին Անահիտ Տօնապետեանի ղեկավարած «Journées d'Etudes arméniennes en France» հաւաքոյթին 1924էն ետք Ամմանի հաղիւ վեց հազարնոց հայկական գաղութին ծաղկումին, զարգացումին եւ օր ըստ օրէ անհետացումին պատմականը ըրաւ: Ամբողջ վեց ժամ տեւող այդ բազմատեսակ ելոյթներու վերջաւորութեան ինծի ալ վիճակեցաւ Iconographie arménienneի քանի չափ ինքնատիպ պատկերներու ցուցադրութեամբ՝ անոնց պատմական փաստարկութիւնը մատնանշել: Նախապէս Մարի - Քարմէն Սմիրնելիս ներկայացուց ԺԸ. եւ ԺԹ. դարու Իզմիրի հայկական գաղութը, ծանրանալով կաթողիկէ համայնքին առեւտրական եւ ընկերական կենսունակութեան վրայ: Ան սակայն, Սթրազպուրկի մէջ ընտրած էր հետեւեալ նիւթը՝ «Եւրոպացիները եւ Օթթոմանները Իզմիրի մէջ» նոյն շրջանին:

Սթրազպուրկի մէջ ելոյթ ունեցող երրորդ Հայուհին էր Աննա Գաղազեան մաս կազմելով այն եօթը անձերուն որոնք պիտի զեկուցէին Եգիպտոսի մասին, «Le nom, la famille, la mémoire» ընդհանուր խորագրին տակ: Եւ մեր ամօթխած աղջիկը իր փոխ ձայնով անդրադարձաւ «Le nom et ses usages chez les Arméniens d'Egypte au XIXe siècle» մասնայատուկ նիւթին, շա՛տ ցաւելով որ այդ վաղեմի հարուստ ու բարգաւաճ գաղութին անդամները կը չունեն աշխարհի չորս ծագերը, մինչեւ Աւստրալիա, Վահէ Օշականի գրիչով Հայկական Անապատ որակուած այդ ցամաքամասը:

Վերջապէս Այգասի մայրաքաղաքին մէջ գոյացած արեւելագէտներու համագումարին երկու առիթներով արտայայտուեցաւ օտար համալսարանականներու աչքին Օսմանեան հարցերուն հմուտ Օննիկ Ժամկոչեան: Առաջին նիւթն էր՝ «La consommation du vin et du raki à Constantinople en 1803», արխիւային տուեալներու վրայ հիմնուած: Մարմարայի երկու եզերքներու նաւահանգիստներէն՝ Պանտըրմա, Թէքիրտաղ, Էրտէք ... Պոլիս ներմուծուող 910 թօն գինին եւ 85 թօն ռաքին գինետուներու մէջ ամբարող եւ վաճառողները առաւելապէս եղած են Յոյներն ու Հայերը եւ դաղտագողի սպառողներն ալ՝ Թուրքերը ... ի հեճուկս Գուրանին:

Սովորաբար երբ Ֆրանսացիներու առջեւ գինիին խօսքը կը բացուի, այստեղ ռաքին ալ աւելի, դեռ զանոնք չըմպած, արդէն բոլորին նայուածքները կը սկսին պարուրուիլ արբեցուցիչ գոլորշիով մը: Սակայն բոլորովին տարբեր եղաւ պարագան երբ Օննիկ Ժամկոչեան ներկայացուց իր երկրորդ նիւթը՝ «Les Fermiers généraux arméniens de l'Hôtel des Monnaies d'Istanbul, 1758 - 1880»: Այստեղ հարկ եղաւ մանրամասնել արքունի փողերանոցի պատասխանատու երկու եղբայրներ՝ Սարգիս եւ Միքայէլ Տիւզեանի առասպելական հարստութիւնն եւ անոնց վայելած վարկը Սուլթան Մահմուտ Բ.ի մօտ եւ պատմել յանկարծ օր մըն ալ ահաւոր, 1819-ին, այդ հարստութեան գրաւումն ու ոչինչով ծախուիլը, յետոյ ալ այդ բարեհամբաւ եղբայրներուն հրապարակաւ կախաղան բարձրացումին դէպքը. անոնք «դաւաճանութեան եւ կախարդութեան» յանցանքով բռնուած էին: Դեռ այնատեն Հայոց մէջ կաթոլիկութիւնը պետականօրէն ճանչցուած չէր:

Եւ այս պատեհ առիթով, ներկաներուն բաժնուեցան քաջարի երկու Տիւզեաններու գունազեղ պատկերներուն արտատպումները, վիմագծուած եւ ջրաներկուած 1825-ին Փարիզի մէջ երեւելի Լուի Տիփրէի կողմէ. համագումարին մասնակցողները խորապէս տպաւորուեցան:

Իբրեւ եզրակացութիւն վերոյիշեալ անհաճոյ դէպքերուն, եւ որպէսզի ապագայի միջազգային համագումարներուն հայ ժողովուրդը հետաքրքրող բոլոր հարցերը ներդաշնակօրէն ներկայացուին, անհրաժեշտ պիտի ըլլար ապահովել անկախ Հայաստանի գիտական կաճառներուն եւ Սփիւռքի մէջ հայագիտութեամբ զբաղող ընկերակցութիւններուն համագործակցութիւնը, օրինակ, Փարիզի համար, «La Société des Etudes Arméniennes»ը, որ հովանին կը վայելէ INALCO-ի, Institut des Langues Orientales,-ի Նափոլէոն Ա.-ի կողմէ հաստատուած:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
1994, Յուլիս 10

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՄՐԱՓԵԼՈՒ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համադրեց՝ ՄԱՐԻՆԷ ՄԱՐՏԻՐԵԱՆ

Այնպէս կը թուի, թէ օրուան ընթացքին մրափելը լաւ բան մըն է ո՛չ միայն նախադպրոցական տարիքի երախաներուն համար: Ուսումնասիրողները կ'ըսեն, թէ ժամանակն է, որ չափահասները անդրադառնան քունէ զրկուելու վտանգներուն կարեւորութեան: Նոյնիսկ գրասենեակէն ներս քանի մը վայրկեան քնանալը կրնայ նշանակել աւելի զգաստ եւ կազմակերպուած աշխատող մը, միաժամանակ՝ ապահովելով աւելի արդիւնաւէտ աշխատանք:

Նոր ծնողներու եւ բժշկութեան ուսանողներու, հրշէջներու եւ մանկապարտէզի աշակերտներու նման, գրասենեակային Ամերիկան կը յայտնաբերէ 20 – 30 վայրկեանի խաղաղ «անգործութեան» վերականգնող հզօրութիւնը:

Երկրի մը մէջ, ուրուն քաղաքացիներէն 100 միլիոնը լրջօրէն կը տառապի քունի զրկանքէ, մրափելը վերածուած է «հե..

...րաական արարքի մը», կ'ըսէ Սթենֆըրտ ...Համալսարանի դասախօսներէն՝ «քնա-...րան» բժիշկ Ուիլիըմ Տիմէնթ:

...Զինուած՝ տարրալուծարանէն եկող ...ապացոյցներով, ըստ որոնց՝ մարդկա-...յին մարմինը ստեղծուած է քունի օրա-...կան ոչ թէ մէկ, այլ՝ երկու հանգրուանի ...համար, Տիմէնթ եւ այլ քնաբան մասնա-...գէտներ վերջերս նախաձեռնած են «Ար-...թնցի՛ր Ամերիկա 1994» արշաւին, որ կը ...նախատեսէ ոչ միայն քունը ծանուցել իբ-...րեւ դրական, նոյնիսկ՝ անհրաժեշտ, ժա-...մանց մը, այլեւ՝ համոզել Ամերիկացի-...ները՝ աչօրէն վերաբերիլ քունին, նոյն-...կ մրափներուն:

Stress and the Power Nap իր գիրքին ...մէջ, Սէյնթ Լուիս բնակող հոգեբան Տենիս ...մեծ ընկերութիւններուն կոչ կ'ուղղէ ...մրափը ընդունիլ իբրեւ՝ դեր -- յոգնած ...պաշտօնեաներու անտեսալէս ամէնէն ...ու աժան սպեղանին:

...քունի զրկանքը կրնայ իր ներդրումը ...նեցած ըլլալ աշխարհի կարգ մը ամէ-...նէն ահաւոր արկածներու կայացման ...մէջ. -- Պհոփալի թունաւոր կազի փա-...ստը, Թրի Մայլ կղզիի կորիզային ա-...ղէտը, Չերնոբիլի կորիզային աղէտը, ...պէս նաեւ՝ Չելենճըր տիեզերանաւուն ...թիւնը:

1989 Մարտ 24-ի կէս գիշերին, երբ ...րըն վալտէզ քարիւղատար նաւը աղէ-...լի աւեր գործեց Ալասքայի կենսոլոր-...տին ներս, հետազօտողները յայտնաբե-...րեցին, թէ նաւի ղեկի պատասխանա-...տւութիւնը ստանձնած նաւաստին՝ «ուղ-...ղակի կանգնած կը քնանար»:

Աւելի եւս մեծաթիւ են նուազ նշանա-...ւոր պարագաները. քունի զրկանքին բե-...րումով, հիւսիսային Ամերիկայի մէջ տա-...րեկան կը կայանան 200 հազար ինքնա-...շարժի արկածներ, պատճառ դառնալով ...10 հազար հոգիի մահուան, ըստ Տեղափո-...խութեան Ամերիկեան Բաժանմունքին:

Ամէն մարդ ծանօթ է վտանգաւոր ...հասած քնատութեան ախտանշան-...ներուն. -- ջղագրգռութիւն, կարճատեւ ...յիշողութեան կորուստ, նոյնիսկ՝ ուշքը ...կորսնցնելու պարագաներ: Ի տարբերու-...թիւն այլ դարմանումներու, ցերեկը կա-...տարուած մրափ մը կը հայթայթէ անմիջա-...կան, ուղղակի եւ ամբողջական հանգըս-...տութիւն: Նաեւ, զայն կարելի է կիրար-...կել առանց դեղահատի, ծրի, կամովին եւ ...ախտանշաններու գոյացումէն առաջ, ըն-...թացքին, կամ՝ վերջ:

«Մինչ մարդկային մեր ընկերութեան ...ղաղան հաստուածները աւելի լաւատեղ-...եակ կը դառնան», կ'ըսէ Տիմէնթ, «ճիշդ ...քնանալու երեւոյթը նոյնքան արժէքա-...ւոր պիտի ըլլայ, որքան՝ ճիշդ ուտելու ...եւ ճիշդ մարզանքի երեւոյթները: Առ-...այժմ, անհրաժեշտ է, որ ի տես՝ ցերեկը քնացողի մը, ղանց առնենք մշակութային իմաստով մեր մէջ գոյացած «ծոյլ է», կամ՝ «անգործ է» նախատրամադրուածութիւնները, զանոնք փոխարինելով՝ «օհ, ահաւասիկ մէկը, որ կը փորձէ առողջ մնալ» մօտեցումով:

Այլապէս, հանրութեան դիմագրաւած վտանգը այնքան մեծ է, կ'ըսեն քնաբանները, որ անոնք նախաձեռնած են օրէնսդրական լուրջ արշաւի մը, ստեղծելու համար կառավարական մնայուն գործակալութիւն մը, հետեւելու, նոյնիսկ՝ ճըշդելու համար այս երկրի քաղաքացիներուն արթնութիւնը:

Պատկերացուցէք քունի ազգային ոստիկաններ, որոնք պատրաստ են աշխատաւորներուն մրափել պարտադրել: Անիկա կրնայ աշխատաւորներու երազներուն իրականացումը ըլլալ...

ԿԻՆԸ ՈՐ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔԻՆ ԴԷՄ

Թասլիմա Նասրին պանկլատէշցի այն բժշկուհին է որ այնքան կրօնամոլ ընկերութեան մը մէջ յանդգնած է հակադըրւիլ մահմետականներու սրբազան գիրքին, քննադատելով անոր յետադիմական ու մանաւանդ կիներու հանդէպ խտրական բնոյթը: Իր արարքը պատճառ եղած է որ մոլեռանդ մահմետականներ նոր Ռըշտի մը տեսնեն իր անձին մէջ ու մահավճիռ արձակեն: Նոյնիսկ 1250 տոլար գլխագին սահմանուած է իրեն համար:

Ն. Նասրին հինգ տարիէ ի վեր իր գրութիւններով կը պայքարի իր ընկերութեան այն բարքերուն դէմ որոնք ծագում առած են Գուրանէն ու կը հիմնուին սեռերու անհաւասարութեան ըմբռնումին վրայ: Կինը բոլորովին անհամարհուած, ամէն իրաւունքէ զուրկ էակն է հոն որ չունի կեանքի իսկ ապահովութիւն: Այրը իրաւունք ունի չորս կին ունենալու, սըրտին փափաքին համաձայն զանոնք արձակելու առանց դատ ու դատաստանի, մինչ կնոջ արգիլուած է նոյնիսկ ամուսինը ընտրելու իրաւունքը:

Նասրին 12 տարեկանին անդրադարձած է թէ Գուրանը ճշմարտութեան գիրքը չէ, երբ դպրոցը սորված է թէ երկիրը կը դառնայ արեւուն շուրջ, իսկ Գուրանին մէջ կարդացած է ատոր հակառակը: Կը պաշտպանէ այն թէզը թէ ան չի կրնար օրէնսդրութեան հիմ ծառայել: Չի կրնար որպէս այդ, արգիլել իգական սեռին ինքնորոշման իրաւունքը: Կինը պարտադըրուած է հոն լռեցնելու սեռային իր աշխարհը ու լռել բռնաբարումներու ու նուաստացումներու դիմաց: Ան ոչ իսկ իրաւունքը ունի որոշելու թէ քանի զաւկի ծնունդ տալ կ'ուզէ: Ուղղակի գերին է ամուսնին որ անոր արգանդը կը ծառայեցնէ իր հաճոյքին ու իրեն մանչ զաւակներ պարգեւելու նպատակին: Մինչդեռ Նասրին անհրաժեշտ կը նկատէ որ կինը ազատօրէն տնօրինէ իր կեանքը ու արտայայտէ գաղափարները:

Այս նպատակին ուղղուած մեծագոյն պատուարը Գուրանն է իրեն համար որ ոչ մէկ արդիական մեկնաբանութիւն կը թոյլատրէ: «Ես գրիչով կը պայքարիմ, անոնք կ'ուզեն սուրով պատասխանել» կ'ըսէ վճռակամութիւն արտայայտելով որ տեղի պիտի չտայ կատարուած ճընշումներուն:

Ինք անաստուած է. բոլոր կրօնքները ժամանակավրէպ կը նկատէ: Կ'երազէ առանց կրօնքի աշխարհ մը: Ռըշտիէն իր տարբերութիւնը կը բացատրէ անով որ ան նոյն մտահոգութիւններով չէ շարժած. գլխաւորաբար հիմնուած է մարդարէին կեանքին վրայ: Մինչ իր նպատակը փոփոխել է ընկերութիւնը այն ձեւով որ կիներու կեանքի պայմանները բարեփոխուին: Կ'ըսէ թէ Պանկլատէշ 23 տարիէ ի վեր անկախացած է Փաքիստանէն, բայց պանկլատէշցի կիները տակաւին չեն ազատագրուած: Ընդհակառակը: Վեց տարի առաջ մահմետականութիւնը պետական կրօնք հռչակուած է: Անկէ ի վեր իսլամականներուն ազդեցութիւնը կը մեծնայ. իսկ կառավարութիւնը որ կը խուսափի զանգուածներուն դժգոհութիւն պատճառելէ, ձայն չի հաներ:

Նասրինի արգելքներով լեցուն մանկութիւնը անհաւասարութեան դէմ պոռթկալու գլխաւոր ուժը ներշնչած է իրեն: Կը պատմէ թէ 12 տարեկանին արտօնութիւն ունէր տունէն դուրս ելլելու, միայն դպրոց երթալու համար: Ոչ կրնար դաշտերու մէջ խաղալ, ոչ խանութներ այցելել, մինչ իր եղբայրները կ'ընէին իրենց ուզածը: Բարեբախտութիւնը այն եղած է որ լուսամիտ հայր մը ունենալով, կրցած է բժշկական ուսում ընել: Ասպարէզն ալ զարկ տուած է իր ըմբոստութեան. որպէս բժիշկ տեսած է բազմաթիւ կիներու լացը աղջիկ զաւկի մը ծնունդ տալէ ետք, այն վախով որ իրենց ամուսինը պիտի լքէ զիրենք: Տեսած է կիներ որոնք խաշտանգուած են իրենց ամուսիններուն կողմէ. տեսած է տակաւին դրացիներու կողմէ բռնաբարուած վեց տարեկան աղջնակներ: Հաւաքական այս տառապանքին մասին կը գրէ ան, չեշտելով որ ան անհանդուրժելի բան է իրեն համար:

Իր պայքարին մէջ առանձին կը նկատէ ինքզինք. պայքարի դաշտը ընդարձակ է ու ինք մինակ է իր արշաւին մէջ. կը հաւատայ թէ եթէ ուրիշներ ալ մասնակցին անոր, անկարելի պիտի չըլլայ թիրախին հասնիլ ու անկիւնադարձ մը արձանագրել Պանկլատէշի ընկերային կեանքին մէջ:

ԲԱՂՀԱՆ

ՇԱՒԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Շաւիլի եւ շրջակայքի համայնքը երկար տարիներէ ի վեր սիրով ու գուրգուրանքով կը պահէ ու կը պահպանէ իր դպրոցը, քաջ գիտնալով թէ հայ դպրոցը մեր հայապահպանութեան միակ միջնաբերդն է եւ թէ Սփիւռքի գոյատեւման հիմնական ազդակը, անտարակոյս, հայ լեզուն է:

Վարժարանի ամավերջի հանդէսի առիթով Կիրակի, Յուլիս 3, եկեղեցւոյ կից Պալապանեան սրահը լեցուն էր ծնողներէ ու բարեկամներէ բաղկացած խանդավառ բազմութեամբ մը:

Ժամը ճիշդ 17-ին սրահը թնդաց «Մեր Հայրենիք»ով ապա բացման խօսքը կատարեց Շաւիլի հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեան, ան բարի գալուստ մաղթեց բոլորին ու անգամ մը եւս անսալով դպրոցի հրաւէրին, եկած էին ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու աշակերտութեան, դպրոցական տարեշրջանի, կատարած գործին:

Ապա ելոյթ ունեցան հոյլ մը աշակերտներ, որոնք արտասանեցին Հայ լեզուի, Հայ ուսումնարանին, Արցախին, ու Հայրենիքին նուիրուած զանազան բանաստեղծութիւններ: Ցատկանշական էր Արմէն Փանոսեանի կողմէ արտասանուած, ցաւի, տառապանքի, ջարդի ու սարսափի երգիչ Սիամանթոյէն «Սուրբ Մեսրոպ» դժուար քերթուածը, ուր քերթողը հզօր թեւերով փառաբանած է մեր գիրերու անմահ հեղինակը: Արմէն արտասանեց մաքուր առոգանութեամբ, իսկ Անի Գույումճեան, Յովհաննէս Թումանեանէն արտասանեց «Կաթիլ մը մեղր», ամբողջութեամբ, սահուն, առանց տատամսումի մեծ զարմանք պատճառելով ներկաներուն ու արժանանալով անոնց բուռն ծափահարութիւններուն:

Հանդէսի երկրորդ բաժինը սկսաւ «Կարեւոր ժողով մը» զաւեշտ մը Յակոբ Պարոնեանէն, ուր դպրոցի աշակերտները իրենց դերերը կատարեցին մեծ համարձակութեամբ ու քաջութեամբ:

Զաւեշտի աւարտին խօսք առաւ հայերէնի դասատու Պր. Մեսրոպ Ադամեան, ան ըսաւ թէ այս տարի երեք աշակերտներ պատրաստած էին հայերէնը պաքալօրէայի քննութեան համար եւ երկու աշակերտներ Պէ - Թէ - ԷՍ-ի քննութեան եւ թէ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ ընդհանուր գիտելիքներու գրաւոր մրցում -- հանդիպման առաջին մրցանակը շահած էր Շաւիլի դպրոցէն՝ Հայկ Զօփուրեան, իսկ երկրորդ մրցանակը՝ Մարկ Գայսէրլեան, հայ լեզուի պաշտպանութեան եւ զարգացման Մաշտոց Միութեան կողմէ արտասանութեան մրցումին, երրորդ տեղը գրաւած էր Արմէն Փանոսեան:

Շաւիլի Երկօրեայ Վարժարանը ունի չորս դասարաններ, առաջին մակարդակին կը դասաւանդէ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեան իր լատեսողական արդի մեթոտով, ընաւ հայերէն չգիտցող աշակերտներուն: Մնացեալ 3 դասարաններուն կը դասաւանդեն Տիկին Մելինէ Գոնդաքճեան եւ Պր. Մեսրոպ Ադամեան, կրօնի եւ Հայոց պատմութեան դասերու ուսուցումը կը կատարուին Շաւիլի հոգեւոր հովիւին եւ Տիկին Բէէր Կարապետեանի կողմէ:

Հուսկ, Յարութիւն Քահանայ Թաշճեան հրաւիրեց օրուան հիւրը, Պօղոս Մխիթարեան Վարժարանի ուսումնապետ Հայր Զօփուրեան, որպէսզի հանդէսի փակման խօսքը կատարէ. Հայր Զօփուրեան շեշտը դրաւ հայ լեզուի կարեւորութեան եւ Միօրեայ վարժարաններու տարած աշխատանքի վրայ, շնորհակալութիւն յայտնեց Շաւիլի հոգեւոր հովիւին եւ ուսուցչական կազմին, ապա աւարտեց իր խօսքերը «դպրոցը ու ուսուցիչը չեն կրնար լիօրէն կատարել իրենց պարտականութիւնը, եթէ անոնք չակնկալուած չըլլան ծնողներու յանձնառու մասնակցութեամբ» ըսելով:

Հանդէսը վերջ գտաւ զովացուցիչ խմելիքներով եւ ներկաները բաժնուեցան սըրահէն լաւագոյն տպաւորութիւններով:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

...կէն ետք, գարնան առաջին զուարթ ...ւերին հետ կը փութան Հալէքի ապաս-...նիլ հանդարտ ու ժպտուն բնութեան ...մէջ քիչ մը ատեն մենակեաց ապրելու ...ապրուստը քաշող սրտերը, որոնք շատ բազ-...մաթիւ չեն ըլլար:

Այդ տարին Մայիսի սկիզբը ամէն օր ...իրիկուան դէմ Զամ -- Իլիմանի ծովա-...եզերը կուգային քառասունըհինգէն յի-...սունի մօտ մարդ մը եւ գեղատի աղջիկ ...մը: Կը նստէին ծովեզրը, փոքրիկ թեւե-...րով ու չորցած տերեւներով յօրինուած ...հովանոցակին ներքեւ: Քիչ մը կը խօ-...սէին, եւ սուրճը խմելէ յետոյ մէյ մէկ ...գիրք կը հանէին ու կը կարդային: Ան-...ցորդին զանոնք դիտող մը պիտի նշմարէր ...թէ երբեմն աչքերնին գրքէն վեր վերցը-...նելով կը յառէին մեծատարած ծովուն ...վրայ, խորասուզուած խոր մտածութեանց ...մէջ: Ու այդ րոպէներուն թեթեւ տըխ-...րութիւն մը կը պատէր երեսնին: Աղջի-...կը, կէս սուգի զգեստներով, հազիւ ...տասնութ տարեկան կ'երեւէր: Հաւանօ-...րէն ընկճուած չէր վրդովեալ անցեալի մը ...ծանր յիշատակներուն ներքեւ. անիկա դեռ շատ կանուխ էր իրեն համար: Անշուշտ ապագան էր որ ծիծաղկոտ չէր երեւնար: Իսկ միւսին համակրելի դէմքը իր ծանրախոհ նրբին տրտմութեանը մէջ մեծ յոգնութեանց, շատ յուսախաբութեանց նշանները ցոյց կուտար:

Երկու շաբաթ յետոյ Զամ -- Իլիմանի սկսաւ երեւիլ երիտասարդ մը որ թէ՛ առտուն շատ կանուխ կուգար, եւ թէ իրիկունները: Շատ վայելուչ ու լրջադէմ էր. կը նստէր մեր ծանօթ զոյգէն բաւական հեռու. հետը միշտ քանի մը օրաթերթ ու գիրք մը կ'ունենար: Երբեմն աչքերը կը յառէր այդ զոյգին վրայ, բայց իր ուշադրութիւնը աւելի էրիկ մարդուն համար էր քան թէ աղջկանը:

Աղջիկն ալ քանի մը օրէն ի վեր միայն ծովը չէր դիտեր ու ետ դառնալով կ'ուզէր զմայլիլ եղեւիններու տեսարաններով. այդ դարձին մէջ երբեմն աչքերը կը հանդիպէին երիտասարդին աչքերուն:

Չորս - հինգ օր յետոյ աղջկան ընկերը երբ սովորութեանը համեմատ քիչ մը կը պտտէր դաշտին մէջ, նշմարեց թէ երիտասարդը հայ է. հայերէն թերթ մը կը բանար այդ րոպէին: Շրջան մը ընելէ յետոյ երբ նորէն առջեւէն անցաւ, կանգ առաւ ու հանդարտ, անոյշ ձայնով մը ըսաւ.

-- Կը ներէք...

Երիտասարդը անմիջապէս վեր ելաւ խորին յարգանքի մը ակներեւ նշաններով:

-- Կը ներէք, շարունակեց միւսը, թէեւ անծանօթ եմ ձեզ, բայց գիտէք թէ գիւղերու մէջ բարեկամանալու համար արարողութեան պէտք չկայ:

-- Ես անծանօթ, բայց ոչ հրամանքնիդ: Գիտեմ թէ պատիւ ունիմ Տիրան էֆէնտիի ներկայութեանը գտնուելու, եւ քանի մը օր է կը փափաքէի յարգանքներս գալ մատուցանել ձեզ, բայց զձեզ առանձին չէի տեսներ:

Տիրան էֆէնտի ակներեւ գոհունակութեամբ թեթեւ մը գլուխը խոնարհեցուց ու հարցուց.

-- Ու ե՞ս որու հետ խօսելու պատիւն ունիմ արդեօք:

-- Ձեզ հետ խօսելու պատիւն ունի Նաւարեան:

-- Դո՞ւք էք, դո՞ւք էք, ի՛նչ գեղեցիկ հանդիպում:

Ու ձեռքը երկնցուց անոր իբր մտերիմ բարեկամի մը.

-- Երկու տարի է շարունակեց, շատ ուշադրութեամբ կը հետեւիմ ձեզ եւ կրնաք հաւատալ որ ինծի համար մեծ հաճոյք մը եղած է կարդալ ձեր գրածները. երբ շաբաթ մը չէք գրեր՝ կը զգամ թէ բան մը կը պակսի ինծի:

Նաւարեան ակներեւ կը շփոթէր Տիրան էֆէնտիի կողմէն իրեն շռայլուած փայփայանքին համար.

-- Ձեր քաջալերական խօսքերովը զիս երախտապարտ կ'ընէք, ըսաւ: Շատ յաւակնութիւն պիտի ըլլար իմ կողմէս յայտարարել թէ ի՛նչ սքանչացում ունեցած եմ միշտ ձեր անբաղդատելի տաղանդին եւ անձին համար. հին ու նոր սերունդին ձեզ համար ունեցած սքանչացմանը մասնակից եմ:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

տը թեկնածու մը կը նկատուի այդ աթոռին:

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԻ վարչապետը Ժաք Սանթէր Յուլիս 15–ին յաջորդ նշանակուեցաւ Ժաք Տըլորի, որպէս Եւրոպական Խորհուրդին նախագահ: 1958–էն ի վեր իններորդ նախագահը կը հանդիսանայ: Իր նշանակումը պէտք է վաւերացուի Ստրազպուրկի Խորհրդարանին կողմէ, որմէ ետք միայն Սանթէր կրնայ սկսիլ իր պաշտօնավարութեան 1995 Յունուար 5-ին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՍՊԱՆԱՑԻ ձկնորսներու միջեւ բաւական լուրջ բախումներ տեղի ունեցած են Յուլիս 16–ին: Սպանացիները միջազգային կանոնադրութիւնը չյարգելու ամբաստանութեամբ յարձակումներ գործած են ֆրանսական նաւերու վրայ երբ այս վերջինները Սպանիոյ հիւսիս – արեւմտեան միջազգային ջուրերուն մէջ ձկնորսութիւն կ'ընէին: Յարձակումները պատճառ եղած են որ մասամբ վնասուի ֆրանսական ձկնորսանաւ մը:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հասած է տագնապի մը սեմին: Պատճառը այն հրամանագիրն է զոր ստորագրած է վարչապետ Պերլուսքոնի, սահմանափակելով նախազգուշական արգելափակման ժամանակը: Այս նախաձեռնութիւնը զայրոյթը գրգռած է քաղաքական շրջանակի ապականութիւնը մաքրելու ձեռնարկած դատաւորներուն, քանի որ հրամանագիրը պատճառ եղած է որ ազատ արձակուին քաղաքական ծանօթ դէմքեր որոնք ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ են: Անոնց մէջ է Առողջապահութեան նախկին նախարարը Ֆրանչէսքօ տէ Լորէնցօ, Ընկերվարական կուսակցութեան նախկին փոխ - քարտուղարը: Դատաւորներու հրաժարելու սպառնալիքը ոչինչով աղդած է Իտալիոյ վարչապետին որոշումին վրայ որ իր կարգին հրաժարելու սպառնալիք ներկայացուցած է: Հրամանագիրը որուն շնորհիւ շուրջ 4000 արգելափակուածներ ազատ կ'արձակուին, բուռն բողոքներու պատճառ եղած է թէ' քաղաքական շրջանակներու, եւ թէ ժողովրդային զանգուածներու մօտ: Վէճը իր մէջ առած է նաեւ կառավարական ոլորտը ու Ներքին նախարար Մարոնի սպառնացած է հրաժարականը ներկայացնել եթէ վարչապետը ետ չառնէ խնդրայարոյց հրամանագիրը: Յատկապէս այն փութկոտութիւնը որով Պերլուսքոնի ստորագրած է զայն, Ֆութպոլի Աշխարհի Բաժակի մըրցումներուն յարուցած մեծ հետաքրքրութեան ու աղմուկին մէջ, մտածել կուտայ թէ արդեօք Իտալիոյ վարչապետը հաւանական ախոյենութեան մը ակնկալութեամբ ժամանակը յարմարագոյն նկատած չէ՞ր վիճայարոյց հրամանագիրին համար:

ՊՐԱԶԻԼ 24 տարիներու սպասումէ մը ետք Դ. անգամ ըլլալով տիրացաւ Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակին, ինչ որ աննախընթաց պարագայ մըն է ֆութպոլի պատմութեան մէջ: Յուլիս 17-ին, Լոս-Անճըլըսի աւարտական խաղին օրինաւոր ժամանակամիջոցը բաւարար չեղաւ ճշդելու համաշխարհային ախոյեանը, ոչ ալ յաջորդող երկարաձգման քառորդժամեայ երկու կիսախաղերուն Իտալիա եւ Պրազիլ յաջողեցան որեւէ կէտ նշանակել եւ մրցումը աւարտեցաւ 0 - 0 արդիւնքով: Այնուհետեւ հարկ եղաւ դիմել փենալթիներու շարքին, որմէ յաղթական դուրս եկաւ Պրազիլ՝ 3 - 2: Նախորդ օրն ալ Յուլիս 16-ին Գ. տեղին համար կը պայքարէին Շուէտ եւ Պուլկարիա: Յաղթականը բաւական արագօրէն ճշդուեցաւ, քանի որ առաջին կիսախաղէն իսկ Շուէտացիները ապահովեցին ջախջախիչ յաղթանակ մը, արձանագրելով 4 կէտ, ինչ որ նաեւ կու տար մրցումին վերջնական արդիւնքը՝ 4 - 0:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ ուր կը սպասուի որ խաղաղութիւնը հաստատուի, Իսրայէլեւպաղեստինեան բախումներ երեք հոգիի մահուան ու աւելի քան յիսուն հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած են Յուլիս 17, Կիրակի առաւօտ: Դէպքերը ծագած են հազարաւոր պաղեստինցի բանուորներու Իսրայէլեան զօտի անցքի միջոցին, ուրկէ պիտի երթան իրենց աշխատանքի վայրը: Մեռեալներէն երկուքը Պաղեստինցի են, մէկը՝ Իսրայէլցի զինուոր մը: Կողմերը զիրար կ'ամբաստանեն միջադէպին պատճառ ըլլալու մեղադրանքով: Արաֆաթ Իսրայէլի դէմ պաշտօնական բողոք մը ներկայացուցած է ՄԱԿ–ին ու շրջանին մէջ եռօրեայ սուգ յայտարարած:

ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ մեծագոյն մոլորակը՝ Լուսնթագ որ Երկրէն 11 անգամ աւելի մեծ է, տիեզերական շատ հազուադէպ երեւոյթի մը վայրն է Յուլիս 16–ի գիշերային ժամերէն ի վեր: Այդ թուականին Շումէյքըր – Լեւի 9 գիսաւոր աստղը որ յայտնաբերուած էր 1993 Մարտին նոյն անունները կրող երկու գիտնականի կողմէ, ժամական 200 հազար քմ. արագութեամբ առաջին բախումը ունեցաւ Լուսնթագի հետ: Գիսաւորը բաղկացած է հրագունդերէ որոնցմէ ոմանք բազմաթիւ քմ.նոց տրամագիծեր ունին եւ որոնց ամբողջութիւնը միջոցին մէջ կ'երկարի հսկայական համրիչի մը նման որուն երկարութիւնը մէկ միլիոն քմ. է: Անոր «հատիկ»ներուն ամէն մէկուն Լուսնթագի բախումէն յառաջ պիտի գայ ուժանիւթի ահռելի քանակութիւն մը որ գիտնականներու համաձայն ընդհանուր գումարով հաւասար պիտի ըլլայ Հիրոշիմայի վրայ նետուած ատոմական ռումբին ուժգնութեան հարիւրաւոր միլիոն անգամին: Այս բախումը յստակօրէն ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի ունենար մեր մոլորակին համար որ Լուսնթագէն 760 միլիոն քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի: Այսուհանդերձ, աստղագէտներու կարծիքով Երկիր մոլորակը զերծ չէ երկնաքարի մը, կամ գիսաւորի մը հետ օր մը նման բախումի վայր ըլլալու վտանգէն: Նախընթաց մը կը համարուի երկնային մարմնի մը անկումը Եուքաթանի թերակղզիին վրայ, ինչ որ պատճառ եղած է տինոզորներու անյայտացման, 65 միլիոն տարի առաջ: Շումէյքըր – Լեւի գիսաւորին բախումը կ'աւարտի Յուլիս 22–ին:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ ողբերգութիւնը ամէն օր նորանոր ծաւալներ կը ստանայ: Հարիւրհազարաւոր գաղթականներու կացութիւնը մինչ անել պայմաններ ստեղծած է Զայիրի ու միջազգային մարդասիրական կազմակերպութիւններու համար, Հայրենասիրական ճակատը սկսած է սպառնալ ֆրանսական ուժերուն: Ճակատին բանբերը յայտնած է թէ եթէ նախկին զեկավարներու արտօնուի ֆրանսական ապահովութեան գօտին ապաստանիլ, իրենք վճռած են զիրենք հետապնդել: Այս սպառնալիքը զինեալ բախումը Զայիրի հողին վրայ փոխադրելու իմաստը ունեցած է ու Կոմա քաղաքը որ գլխաւոր ապաստարանն է գաղթողներուն, զայրոյթ կ'արտայայտէ ֆրանսական ուժերու հանդէպ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ կը պատրաստուի Յուլիս 25-ին պատմական նոր ձեռք սեղմումի մը թատերաբեմը ըլլալու, զարկ տալով Միջին Արեւելքի խաղաղութեան հոլովոյթին: Անոր նորագոյն հանդրուանը կը նշուի Յորդանանի Թագաւոր Հիւսէյնի ու Իսրայէլի վարչապետ Իցաք Ռապինի հանդիպումով: Այս անակնկալ մերձեցումով Սուրիա քիչ մը եւս մեկուսացուած կը նկատուի, Իսրայէլ – Պաղեստին հաշտութենէն ետք:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺԵՐԸ կը շարունակեն քիւրտ մարտիկներու մաքրագործումի աշխատանքները: Կարսի շըրջանին մէջ շաբաթավերջին բուռն բախումներ տեղի ունեցած են ու վերջին օրերուն սպաննուած Քիւրտերու թիւը կը հասնի 81–ի, ըստ թրքական մամուլին: Բախումներու ընթացքին սպաննուած են նաեւ 13 զինուորներ:

ԻԶՄԻՐԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ որ պատուոյ քաղաքացի յայտարարած էր վարչապետ Պալատիւրը ու զայն իր ծննդավայրը հրաւիրած, սկսած է նուէրներու պատրաստութեան: Ձեռագործ հազուադէպ կտորներ իրեն նուէր պիտի տրուին քաղաքապետին կողմէ, երբ Ֆրանսայի վարչապետը Իզմիր այցելէ: Թուրք մամուլը լուրին հետ կը տեղեկացնէ թէ Իզմիրի Լըվանթէն ընտանիքներէն են Պալատիւրները ու մինչեւ այսօր նոյն մականունը կրողներ կան հոն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ վարչապետը տնտեսական միութիւն մը հիմնելու կոչ ուղղած է խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններուն: Ան շեշտած է թէ կան միութեան անհրաժեշտ թէքնոլոժիք կապերը զորս պէտք է զարգացնել:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ սեփականաշնորհումներէն ետք կը պատրաստուի ապրիլ սնանկութիւններու շրջանը: Յուլիս 15-ին Կրեմլինի մէջ արտասանած իր ճառով վարչապետ Չերնոմիրդին յայտնած է թէ կը նախատեսուի որ մինչեւ տարեվերջ 2000 ձեռնարկութիւններ սնանկութիւն յայտարարեն: Կառավարութիւնը պէտք է բարեշրջումներ կատարէ խնդրոյ առարկայ ձեռնարկութիւններուն մէջ, կամ փակէ զանոնք, այդ պարագային ալ գործաւորկներու յաւելեալ կարեւոր զանգուածի մը ներկայութեան լուծում գտնելու հարցը դիմագրաւելով:

Տիկին Աստղիկ Գոյունեան,
Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շետիկեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան եւ զաւակը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ մեծ-մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 13-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 20, ժամը 13-ին՝

Hôpital Saint Louis
18, rue de la Grange-aux-Belles, Paris 10e

ուրկէ մարմինը ը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Հանգուցեալին փափաքին համաձայն փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Դպրոցասէր Վարժարանին:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Home arménien

Pour des raisons d'ordre technique, l'Association Arménienne d'Aide Sociale se voit contrainte d'annuler la fête du 15 Août au Home Arménien de Saint-Raphaël. Une messe sera tout de même célébrée à 10 heures.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Պ. Փասքալ Քուշնիրէ (Մէզոն-Ալֆոր) Տիկին Հերմինէ Նիկողոսեանի մահուան առթիւ:

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile Marseille 1er

Mardi 19 Juillet à 20 heures 30

RENCONTRE

avec

Arkady Ghougassian

Ministre des Affaires Etrangères de la République du Haut-Karabagh

LOCAL A LOUER

Local pour atelier de bijoutier, au 1er étage, 20 m² à Paris 2e.

Tél. : 43. 32. 50. 19.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne

● **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du KHANASSOR

à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *Artsakh* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

U.G.A.B. - *Colonie de Vacances*

JOURNEE PORTES OUVERTES

Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à **VARS (Hautes-Alpes)**, à l'occasion de la **Journée Portes - Ouvertes**, le **24 JUILLET** au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin

Réservations : 92. 46. 58. 24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20
MERCREDI
20 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18·374 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.374

Երեւան — ՀԵՌԱՏԻՊ — Փարիզ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 15 / 18)

ՀԱՊ-Ի ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Որպէս պատասխան ՀԱՊ-ի երկիրներու[...] համար հասարակաց տարադրամ եւ միջ-[...]պետական դրամատուն ստեղծելու Հա[...]յաստանի կառավարութեան առաջարկին[...] Վրաստանի վարչապետը իր երկրին պատ[...]րաստակամութիւնը յայտնած է. ան բաց[...]է թէ ՀԱՊ-ի երկիրներուն համար կենսա[...]կան կարեւորութիւն ունի հարցը եւ չա[...]հագրգիռ բոլոր կողմերուն մասնակցու[...]թեամ պէտք է քննարկուի :

ՓԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Գիւղատնտեսութեան նախարարութեա[ն] Յուլիս 15-ի տուեալներով Հայաստան[ի] մէջ հաւաքուած է 21·150 թոն հացահա[-]տիկ, 14·600 թոն գետնախնձոր, 14·80[0] թոն բանջարեղէն եւ 13·472 թոն պտուղ[:]

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐՆԵՐ

Երեւանի մէջ 50 դպրոցական շէնք տը[...]րամադրուած է ամառնային ճամբարներու[...] որոնց մէջ ընդգրկուած են շուրջ 500[0] դպրոցական երախաներ : Առիկա դպր[...] ժանդակութիւն կը նկատուի ընտանիք[-]ներու որոնցմէ քիչերը միայն կարելիու[-]թիւն ունին իրենց զաւակներուն ամառ[-]նային հանգիստ կազմակերպելու : Ճամ[-]բարներուն մէջ մանկավարժներու հսկո[-]ղութեամբ անոնք ժամանցներ կ'ունենա[ն] ու կը ստանան պատշաճ սնունդ :

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ -- ԵՐԵՒԱՆ ՔՈՅՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Պուէնոս -- Այրէսի քաղաքապետարանի[...] ուած որոշումով Երեւան -- Պուէնոս[...] Այրէս զուգորդ քաղաքներ հռչակուա[ծ ...] : Նման որոշում կը սպասուի նաեւ Եր[...]նի քաղ. խորհուրդէն :

Յուլիս 18--ին նախագահ Լեւոն Տէր [...]Պետրոսեան հաստատած է քրիստոնէու[-]թիւնը Հայաստանի մէջ պետական կրօ[նք] հռչակելու 1700-ամեակի պետական յան[ձ]նաժողովին կանոնադրութիւնը :

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՎ

Օրերս Իջեւան այցելած է Հայ Առաքե[-]լական Եկեղեցւոյ Միացեալ -- Նահանգ[-]ներու արեւմտեան թեմի «Հաւատ» յան[ձ]նախումբի պատուիրակութիւնը, զոր [...] գլխաւորէր Նիւ - -Եորքէն Գարեգին Եպի[-]սկոպոս Գասպարեան : Պատուիրակութեա[ն] անդամները այցելած են զօրանոցներ[,] հիւանդանոցներ, մանկապարտէզներ [...] յանձնած՝ իրենց բերած նիւթական օժա[ն-]դակութիւնը եւ դեղօրայքը : Անոնք հըն[...]

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Յուլիս 18-ին վիրաբուժական նոր գործողութեան մը ենթարկուած է փրոսթաթի քաղցկեղին պատճառով : Ան առաջին գործողութեան մը ենթարկուած էր 1992 Սեպտեմբերին : Բժշկական տեղեկատուութեան համաձայն մտահոգիչ պարագայ մը խնդրոյ առարկայ չէ :

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ եւս ենթարկուած է վիրաբուժական գործողութեան մը, սրտանօթային բարդութեան մը հետեւանքով : Մարդկային իրաւանց եռանդուն այս պաշտպանը որ նախագահուհին է «Ֆրանս - Լիպերթէ» կազմակերպութեան, 69 տարեկան է :

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ Հայրենակցական ճակատին զինուորական ղեկավարը յայտարարած է թէ պատերազմը աւարտած է ու հրադադար հաստատուած : Ներկայիս երկիրը կը գտնուի այս ուժերուն հակակշռին տակ : ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութիւնը ողջունած է նոր իշխանութիւնը, յոյս յայտնելով որ համախոհութեան կառավարութիւն մը կը կազմուի, տեղ տալով նաեւ Հութու ներկայացուցիչներու :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ մէջ Յուլիս 18-ին, Հրեաներու կեդրոն մը ահաբեկչական արարքի մը թիրախ եղած է : Զօրաւոր պայթում մը մեծապէս վնասած է եօթյարկանի շէնքը, պատճառ ըլլալով քանիներ հողիի մահուան : Կան աւելի քան հարիւր վիրաւորներ : Արարքին պատասխանատուութիւնը ըստանձնած է իսլամական անծանօթ կազմակերպութիւն մը :

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցը վերստին կ'արծարծուի : Հաւանական կը նկատուի որ վերաքննութեան ընթացքին նախկին վարչապետ Լ. Ֆապիուս, Ընկերային հարցերու նախկին նախարար Ժ. Տիւֆուա եւ Առողջապահութեան նախկին ենթանախարար Է. Հերվէ քննութեան առարկայ ըլլան :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետուհին պաշտօնական երկօրեայ այցելութեամբ մը Փարիզ կը հասնի Յուլիս 22-ին : Անոր նպատակը պիտի ըլլայ ֆրանսական շրջանակները համոզել որ ՓՔՔ-ի դէմ մղուած պայքարը ահաբեկչական արարք չէ, այլ ունի նաեւ քաղաքական մօտեցում : Ձիլլէր հանդիպում պիտի չունենայ նախագահ Միթերանի հետ : Թրքական պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ ծանօթ վիպագիր Եաշար Քէմալ :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽ-ՎԱՐՉԱՊԵՏ Օլեկ Սոսկովեց Անգարայի մէջ հանդիպումներ կ'ունենայ թրքական դրամատան մը իր երկրին տրամադրած վարկը հատուցանելու խնդրին շուրջ : Ռուս փոխ-վարչապետը կը ջանայ համաձայնութիւն գոյացնել որպէսզի հատուցումը կատարուի ռուսական զէնքերով : Հանդիպումներուն ուշադրութեան նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը :

ԱՆԹՈՆԻՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ, ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի երեսփոխան Փաթրիք Տէվէճեան,

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԳՐԱՒՄԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կիպրոսի Թրք. իշխանութիւնը պատրաստութիւններ տեսած է կարելի առաւել շուքով նշելու կղզիին գրաւման քսանամեակը (1994, Յուլիս 20) : Կիպրոսի Թրքական յամաքահանումը որպէս հակադեցութիւն ցոյց կը տրուի Յուլիս 15-ին փորձուած պետական հարուածի մը որ կ'ըսուի, թէ թելադրուած էր Յունաստանի զինուորական իշխանութիւններէն :

Նշումի տասնօրեայ յայտագիրը կը բաղկանայ մշակութային ու արուեստի զանազան ճիւղերու ձեռնարկներէ : Այս առիթով Թուրքիայէն Կիպրոս կ'երթան բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ որոնց մէջ է կրօնական հոսանքին պարագլուխ Ռեֆահ (Բարօրութիւն) կուսակցութեան ղեկավարը Ն. Էրպաքան :

Քսանամեակի առիթով, Կիպրոսի Թրքական «հանրապետութեան» նախագահը Ռ. Տէնքթաշ խօսելով Եւրոպայի այն որոշումին մասին որով արտածումի արգելք դրուած է Թրքական մասին որոշ արտադրութիւններուն, ըսած է. -- «Ոչ ոք կրնայ մեզ յուսահատեցնել. այնքան ատեն որ Թուրքիա զօրաւոր է մեզի, նման շրջափակումներ ոչ մէկ ազդեցութիւն կ'ունենան մեր ընթացքին վրայ» : Տէնքթաշ կրկնած է թէ իրենք հակում ունին իւրացնելու Թուրքիոյ կցուելու տեսակէտ. այսինքն՝ Կիպրոսի Թրքական մասը արտաքին յարաբերութիւններով եւ պաշտպանութեամբ կապուած պիտի ըլլայ Անգարայի ու պահելով խորհրդարանական դրութիւնը, պիտի վերածուի ինքնավար նահանգի մը :

Քսանամեակին առթիւ արտայայտուած է նաեւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը եւ ըսած թէ իր երկիրը պիտի շարունակէ ամէն կերպով զօրակից ըլլալ Կիպրոսի Թրքական իշխանութիւններուն :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

1994, Յունիս 18--ին Փարիզ գումարած իր ընդհանուր ժողովին առթիւ, Ֆրանսահայ Միութիւններու համագումարը քննեց 1915--ի Եղեռնին ութսունամեակի պատրաստութեան պայմանները, միաժամանակ նկատի առնելով որ ան պիտի զուգադիպի 1895 -- 96--ի կոտորածներու հարիւրամեակին :

Հայաստանի մէջ ութսունամեակի ազգային յանձնաժողովի մը կազմուիլը, գլխաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի, ցոյց կուտայ սոյն ոգեկոչման Հայաստանի իշխանութեանց տուած կարեւորութիւնը :

Մինչ բազմաթիւ պետութիւններ ընդունած են իրենց պատմութեան սեւ էջերը, Թուրքիան յամառօրէն կը ժխտէ տակաւին այդ օրերու Օսմանեան ղեկավարներուն յանցանքը : Ֆրանսական եւ միջազգային քաղաքական իշխանութիւնները աւելի քան երբեք հաստատակամ պէտք է ըլլան ճանչնալ տալու համար այս ոճիրը, որուն անպատիժ մնալը պատճառ դարձած է նմանօրինակ ողբերգութիւններու կրկնուելուն մինչեւ այսօր, ինչպէս այժմէութիւնն ալ կը վկայէ :

Հետեւաբար, եւ որովհետեւ Եղեռնը անջնջելի մէկ մասը կը կազմէ իւրաքանչիւր Հայու յիշողութեան, անոր ոգեկոչումը կը պահանջէ բոլորիս անխտիր գործակցութիւնը, որով իր համազգային նկարագիրը կ'ապահովուի լիովին :

Ֆրանսահայ Միութիւններու համագումարը կը դիմէ Ֆրանսահայ բոլոր հաստատութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն, որպէսզի քով - քովի գալով կեանքի կոչեն գաղութը ներկայացնող ոգեկոչման միասնական յանձնախումբ մը :

1994, Յուլիս 19

«Մոնտ»ի Յուլիս 19-ի թիւին մէջ լոյս տեսած գրութեամբ մը կառավարական մեծամասնութիւնը կը զգուշացնէ նախագահական ընտրապայքարի նախօրեակին վէճերու անձնատուր ըլլալէ, ըսելով որ ատիկա ամբողջութիւնը տկարացնող ամէնէն վտանգաւոր քայլը կ'ըլլայ : Փ. Տէվէճեան կը ծանրանայ միւսան մնալու կենսական կարեւորութեան վրայ, որպէս յաջողութեան գրաւական : Կը յիշեցնէ թէ 1991-ին երբ ներկայի մեծամասնութիւնը ընդդիմութեան դիրքին վըրայ էր, ստորագրած էր պատուոյ յանձնառութիւն մը թէ որպէս նախագահական ընտրութեան թեկնածու միակ անունի մը շուրջ համաձայն պիտի գտնուէր : Կը յիշեցնէ նաեւ թէ 1981-ին, 1988-ին մեծամասնութիւնը չկարենալով համաձայնիլ միակ թեկնածուի մը շուրջ, կորսնցուց ընտրութիւնը : Ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան թէ նոյն ռազմավարութիւնը նոյն ձախողութեան կ'առաջնորդէ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ դատարանը որոշած է պահանջել որ վերադարձուին ՏԵՓ քրտամէտ կուսակցութեան այն երեսփոխանները որոնք չձերբակալուելու համար արտասահման խոյս տուած էին : Դատարանը խնդրոյ առարկայ վեց երեսփոխանները կը նկատէ «ՓՔՔ-ի ահաբեկիչներ» ու որպէս այդ կը հիմնաւորէ իր պահանջքը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը վաւերացուց օրինագիծ մը արեւելեան Երուսաղէմի մէջ Պ.Ա.Կ.ի գործունէութեան դէմ : Ըստ այդ օրէնքի, տարի մը բանտարկութեան եւ 30 հազար տոլար տուգանքի կ'ենթարկուի ամէն Պաղեստինցի որ առանց արտօնութեան «կառավարական գործունէութեան» կը ձեռնարկէ արեւելեան Երուսաղէմի մէջ, որ Իսրայէլի կցուեցաւ 1967-ին :

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ անցեալ տարի 1,8 միլիառ տոլար արժողութեամբ սննդատոմս ապօրինի ձեւով գնձուած է հազարաւոր Ամերիկացիներու կողմէ : Սննդատոմսերը թէեւ կը տրուին կարօտեալ ընտանիքներու, սակայն չարաշահումները անպակաս են ամէն կողմ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Սի - Ի - Ա-ի պատասխանատու մը յայտնած է թէ Հիւսիսային Քորէա տէր է թէ՛ անհրաժեշտ թէքնիք գիտութեան եւ թէ վառելանիւթին, պատրաստելու համար մէկէ աւելի հիւլէական ռումբեր : Նոյն պատասխանատուն ըսած է նաեւ թէ երկիրը քաղաքական փափուկ կացութեան մը մէջ կը գտնուի Քիմ Իլ-Սունկի մահէն ի վեր :

ՅԱՊԱՂԱԾ ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ մարզին մէջ մրցանիշ հաստատած է Իտալուհի մը որ 63 տարեկանին ծնունդ տըւած է մանչ զաւակի մը :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Ի սկզբանէ երկդիմութիւնն է: Պատկանիլ երկրի մը՝ առանց իրապէս հոն ծնած ըլլալու, ծնիլ երկրի մը մէջ՝ առանց իրապէս անոր պատկանելու: Իմ ներկայի գոյութեանս մէկ մասը ուրիշ տեղ կը գտնուի, տեսակ մը գոյութիւն՝ որ կը կանխէ կեանքը, որ այժմ կ՚ապրիմ: Այսպէս, իմ առօրեայ կեանքս ինծի տեւաբար կը յիշեցնէ թէ ես, որ կամ հոս՝ իմ իրական անձս չեմ: Սակայն ոչ մէկ երաշխիք ունիմ թէ այն մասս, որ ուրիշ տեղ կը գտնուի եւ որ պէտք էր զիս ամբողջացընէր՝ կրնայ իմ անձիս ներդաշնակութիւնը ետ բերել ու զիս ապրող ամբողջութեան մը վերածել: Անհայրենիք ըլլալ կը նշանակէ Զարին փորձառութիւնը ապրիլ, կը նշանակէ տառապագին անկայութեան մը եւ մնայուն անբաւարարութեան մը վիճակին մատնուիլ: Մէկ խօսքով, ուր որ ըլլամ՝ հակառակ իմ բացակայութեանս է որ ես պիտի դիմանամ: Ես բացակայութիւն մըն է որ կը բնակիմ ու կ՚ապրիմ: Այսինքն՝ ես դուրս եմ, դուրս մը որ անմիջական սուզն է իմ գիտակցութեանս: Թէ ընտանիքէն եւ թէ ալ աշխատանքէս դուրս եմ ես, իմ նայուածքիս եզերքը, իմ մարմնիս եզերքը: Կեանքս տարօրինակութեան մը անմիջական պտուղն է:

.

Անհայրենիք մարդիկ՝ մենք թափթփուքի կեանք կ՚ապրինք, պատմութեան թափթըփուքը, յաւիտենական զոհը որուն համար էութեան օդը լիաթոք շնչելը տաժանագին անկարելիութիւն մըն է: Մէկ խօսքով՝ ոչ պարտուած ենք ոչ ալ յաղթական, պարզապէս ողջ ենք: Բայց ողջ ըլլալու համար պէտք է վերածուինք ձայնի որ համերաշխ է առարկաներու աշխարհին հետ: ... Եւ եթէ ձայն պիտի ըլլանք՝ ի՞նչ պիտի ըսէ այդ ձայնը:

Անհայրենիք մարդը ուղեկորոյս մարդն է որ այդ կորուստն իսկ կ՚ապրի: Մեր պատմութենէն կուգայ այն զգացումը թէ մենք արտաքսուած ենք աշխարհէն որ սարսափի եւ թշնամանքի վայր է լոկ: «Աշխարհը դէմս է...»: ... Սակայն պէտք չէ որ յաւերժացնենք ջարդը ոչ ալ յիշատակներու տակ խեղդուինք այլ սեղանակից ըլլանք մարդկութեան մը՝ որ, վերջին հաշուով՝ անմեղ է: ... -- Եւ ինչպէ՞ս մտիկ չընենք այդ մարդկութիւնը: Բանաստեղծութիւնը կը խորշի ջարդէն եւ իր անուղղակի պաշտօնն է զայն կասեցնել եւ ոչ թէ հրահրել հին նախատինքներն ու սպառնալիքները: Պէտք է սորվինք խաղաղեցնել հաւաքական յիշողութիւնը առանց զայն մարելու:

«Պատմութեան շատ հոգը չէ թէ ով կը զոհուի իր գնացքի ընթացքին եւ վերապրողները ցիր ու ցան կ՚ապրին, փշուր փշուր դէմքերով ու կեանքերով որոնք երթալով կը հեռանան պայթումին կեդրոնէն, որ վայրն էր դիւրավառութեան եւ ծնունդին: Մարդիկը որ ճանչցան ԱՅԴ ԴԷՊՔԸ առ յաւիտեան կորսնցուցած են միութիւնը, որբացած կը զգան եւ այդ իրենց զաւակներու մտքին մէջ միշտ պիտի արձագանգէ իրենց ծագումին երկուութիւնը:

Բայց ինչպէ՞ս իրագործել ստեղծագործութիւնը եթէ այսքան խոչընդոտներ կեանքս անկարելի կը դարձնեն: Իմ այս բզկտումս, այս արգելքները սակայն, իրենք իսկ սնունդ կուտան իմ ստեղծագործութեանս: ... Այնպէս որ, միակ լուծումը, եթէ կայ լուծում՝ կը կայանայ այս տագնապը արուեստի գործով արտայայտելուն մէջ: Ի վերջոյ, չէ՞ որ արուեստի երկը հեղինակի ներքին պայքարներուն արտայայտութիւնն է: Գեղագիտական երկը միակ լուծումն է երկընտրանքին՝ որ կը պարտադրուի մեր վրայ պատմութեան կողմէ»:

(«*Յառաջ, միտք եւ արուեստ*», 1994, Յունիս 5) (Ազատ թարգմանութիւն ֆրանսերէնէ՝ Վ. Օ):

Այս տողերը կը պատկանին Տենի Տօնիկեան անունով Ֆրանսահայ մտաւորականին որ փարիզեան ուրիշ շատ մը հայ գրողներու նման Եղեռնի ստեղծած ընդհատումին, ցրուումին տագնապը մրջօրէն կ՚ապրի ու հարց կուտայ թէ ինչպէ՞ս կարելի է գրականութիւն մշակել երբ Եղեռնի առեղծուածը, անդոհանքը դեռ չէ լուծուած: Տօնիկեանը, բարձրօրակ մտաւորական, գեղագիտական լուծում կ՚առաջարկէ, պահելով Սփիւռքեան կառոյցները: Միջին -- Արեւելքի հայ գրողներ կը քանդեն հին արժէքները, հին ոճերը առանց շատ զբաղելու Եղեռնի թողած հոգեբանական ժառանգին հետ: Տօնիկեանի եւ իր նման մտաւորականներու տագնապը մշակութային որբութիւն մըն է զոր չեն զգար Միջին -- Արեւելքի գրողները: Պատճառը հաւանաբար այն է թէ իրենց գրականութիւնը երկրի մշակոյթին հետ բաղդատութեան եզրեր չի հաստատեր, մինչ Ֆրանսայի մէջ այդ հայութիւն -- միջավայր յարաբերութիւնը ամէնօրեայ ապրում է ու կը զգացնէ Հայերուն իրենց անարմատ ու որբացած վիճակը: «Լուծումը» որ Տօնիկեանը կ՚առաջարկէ մշակութային լուրջ ապրում մըն է որ քաղաքական կամ յեղափոխական ոչինչ ունի:

Հարցը՝ հայ կեանքը, Հայութեան գաղափարաբանութիւնը եւ մշակոյթը բարեփոխելն է, գաղափար մը որ ամէն լուրջ Հայու մտահոգութիւնն է: Գաղտնիք չէ -- մենք կ՚ապրինք քարացած եւ անսրբագրելի դարձած սովորոյթներու, մշակութային արժէքներու մէջ բռնուած: Ինչպէ՞ս փոխել՝ որ հայ միտքը ազատագրուի բրածոյացած կաղապարներէն եւ հայութիւնը 21--րդ դարու քաղաքակրթութեան լիովին մասնակից դառնայ:

Մտաւորականները անշուշտ պիտի փորձեն իրենց կալուածին մէջ յառաջացնել փոփոխութիւնը եւ նորոգումը: Նորոգումի փորձեր չեն պակսիր մեր նոր գրականութեան մէջ: Առաջին լուրջ ճիգը, Արեւմտահայոց մէջ, 1910--ական թուականներուն Գաւառի մտաւորականութեան -- Թլկատինցի, Ռ. Զարդարեան եւ ուրիշներ -- ճիգն էր գաւառի հողաբոյր ու հայադրոշմ գրականութեան շնորհիւ մաքրել Պոլսահայ գոց ու «ազգային» մթնոլորտը ու նոր, առողջ ու մաքուր շունչ բերել մեր գրականութեան:

Յաջորդը՝ «Մեհեան»ի շարժումն էր 1914--ին երբ նոյնքան խանդավառ երիտասարդ գրագէտներ -- Վարուժան, Քիֆէճեան (Օշական), Զարեան եւ այլք -- ուզեցին Արեւմտահայ ու Պոլսական գրականութիւնը նորոգել Նախաքրիստոնէական հայ ոգին ներարկելով անոր մէջ: Երրորդ փորձը Փարիզ տեղի ունեցաւ 1930--ական թուականներուն «Մենք» հանդէսին շուրջ հաւաքուած երիտասարդ մտաւորականներու եւ գրագէտներու կողմէ: Իսկ վերջինը 1990--ական թուականներու Պէյրութի «Նոր Գրականութիւն» տղոց գործն է որ բոլոր նախընթացներէն հարիւրապատիկ աւելի արմատական՝ կը ջանայ գրական յեղափոխութիւն յառաջացնել քանդելով ընթացիկ ճաշակը, ոճի աւանդութիւնը, եւ ջնջելով ընկերային կեանքի եւ գրականութեան միջեւ տարբերութիւնը: Տօնիկեանի խոհուն եւ խոկուն հարցադրումներուն եւ պրպտումներուն դիմաց կայ Արեւելեան Սփիւռքի յախուռն պոռթկումը: Ո՞րն է շիտակ ձեւը:

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Անկարելի է. չենք կրնար խուսափիլ անախորժ մարդոցմէ: Ամէն տեղ են անոնք: Կը շրջին փողոցներու, մեթրոներու, սըրահներու, հանրային պարտէզներու մէջ: Շէնքերու յարկերուն ու բոլոր դռներու առջեւ: Մին կ՚աղերսէ, միւսը կէս կուտայ, կը տապալէ: Ուրիշներ՝ ամենայն դիւրութեամբ դրպան կը խուզարկեն կամ դաշոյն կը փայլեցնեն: Դրան ետին կեցողը՝ կա՛մ «հաշմանդամներու» համար դրամ կը հաւաքէ, կամ՝ «կոյրերու» ի նըպաստ հանգանակութիւն կ՚ընէ: Հազիւ թեմուան Ժեհովան ճամբու դրած, կը հնչէ հեռաձայնը ու կ՚աւետէ «սառնարան մը շահած էք ... ե՞րբ կ՚ուզէք որ յանձնենք»: «Լողանքի կազմածի պարգեւը ձեզի բաժին ինկաւ» ... Տունիդ մէջ անգամ հանգստանալ չես կրնար: Խենթանոցէ փախածի երեւոյթ ունի թէ՛ տնեցին, թէ՛ այցելուն...:

Կը թուի թէ՝ քաղաքական միտքը չկըրցաւ հետեւիլ ժամանակի արագութեան. անճրկած՝ դռները բացաւ չորս հովերուն եւ արտադրական ապրանքներու հեղեղին, չգիտցաւ հաւասարակշռել տնտեսական կուտակումի անխնայութիւնը, կորսնցուց կարգ -- կանոն հաստատելու շնորհը եւ իր ապիկարութեամբ դուռ բացաւ այսպիսի զանազան ու զարմանազան չհատակութեանց ու ոճրապարտ արարքներու, մէկը միւսէն եղկելի ընկերային սալքաւորումներու եւ ստեղծեց պապելոնեան խառնաշփոթութիւն: Եւ ահա՛, ճիշդ այս տողերը գրած պահուս, նորէն կը հնչէ դրան զանգը: Ձեռք բացո՞ղ մը արդեօք, թէ սուտ նուէրներով բեռնաւոր մը: Ի՛նչ հոգ. երկար ատեն է արդէն, որ մենք կորսնցուցած ենք դուռ բանալու սովորութիւնը, քանի գիտենք թէ ե՛րբ այցելու պիտի ունենանք: Սակայն այսօր զղջալու պատճառ չունինք. քաղաքապետութիւնը իմացուցած է թէ ջրաբաշխումի ժամացոյց ստուգելու պիտի գան. կրնանք դուռ բանալ...: Ու կը բանամ դուռը եւ ի՛նչ զարմանք. պաշտօնեայի տեղ առջեւս կը գտնեմ երկու սիրուն, վարդի պէս հոտոտելիք, խնձորի պէս կրծուելիք աղջիկներ: Իրենց վայելչութիւնը բազմապատկող շրջազգեստներն ու արեւային ջերմութիւն պարունակող ժպիտները ափսոսալ կուտան երիտասարդական օրերու հեռացումը...:

-- Ներեցէք պարոն, Հա՞յ էք դուք, -- կը հարցնէ մին՝ հայերէն լեզուով:

Անծանօթի մը հայերէնով դիմելը կը հաստատէ արդէն, որ վստահ են հայ ըլլալուս. դիմագիծս ալ վկայական է հայութեանս: Հարցումը՝ խօսակցութեան ճամբայ բանալու ձեւ է: Կը պատահի որ՝ չգիտնանք ո՛ւրկէ սկսիլ, ի՛նչպէս մօտենալ դիմացինին, երբ հարցը կը վերաբերի խնդրանքի, կամ՝ մտադրած ենք, սովորականէն տարբեր բան մը ընել տալու կոչ ուղղել:

-- Մենք ալ Հայ ենք, -- կ՚ըսէ երկրորդը եւ ժպիտը աւելի կ՚անուշնայ:

Այդքանը բաւական է, որ հայկական հիւրասիրութիւնը արթնցած, ներս հրաւիրենք, նստեցնենք զիրենք լաւագոյն տեղը, պատուենք սուրճով ու խմիչքով, հետաքրքրուինք իրենց ծնողքով, հարցընենք աւարտած դպրոցներու, ուսման մակարդակի մասին, իրենց զբաղումներու, ապագայի նախատեսումներու մասին, խոստում առնենք, որ նոր այցելութիւններով պիտի պատուեն մեզ: Բայց անոնց հայութիւնը, իրենց արտասանած հայերէն բառերէն անդին չէր անցներ. օտար գեղեցկութիւններէ, նոյնիսկ տգեղութիւններէ յափշտակուած, օտար արժէքները գերագնահատելու հետամուտ Հայեր, որ կը մերժեն հայկական առաքինութիւնները: Այս աղջիկները ոչինչով կը տարբերէին կեսարացի այն տգէտէն, որ ազգութիւնը շփոթելով կրօնքի հետ, հպարտօրէն կը յայտարարէր թէ՝ ինք Հայ չէ, կաթոլիկ է: Ատոր նմոյշները միթէ չունի՞նք մեր աչքերուն առջեւ. կարծես արժանիքի տիրանալու, մե՛ծ մարդ ըլլալու համար, պէտք է օտարանալ ա՛նպայման...:

- Կրնա՞նք ձեզի հետ քիչ մը խօսիլ «աշխարհի բաներու» մասին, - հարցուցին:

Ի՛նչ կատակերգութիւն... Եթէ ծիծաղ արտադրող մեքենայ մը ըլլար, պիտի դիմէի անոր «գիտութեան». սակայն, իմ մէջ, ծիծաղը կը փոխարինուի բարկութեամբ. իսկ ի՛նչպէս արտայայտել բարկութիւնը՝ խանձարուրէ նոր ելած աղջիկներու դէմ: «Աշխարհի բաներէ» անտեղեակ այս ՇԹՐՈՒՆՖՆԵՐԸ *ի՞նչպէս կը համարձակէին դաս տալ՝ չորս անգամ իրենց տարիքը ներկայացնող «աշխարհի բաներով» գլուխը լեցուցած, «աշխարհի բաներէն» կշտացած մարդուն:*

- Ո՞ւր սորվեցաք «աշխարհի բաները»...

- Կրօնական մեր դաստիարակութիւնն է այդ:

Վերոյիշեալ փորձանքներու մաս կը կազմէ Թէմուան տը Ժեհովայի քարոզչութիւնը. խումբ առ խումբ կու գան՝ լոգանքի պահուն, ճաշի պահուն, հիւր ընդունած պահուն հանգիստ խռովելու: Խորհուրդ տուի աղջիկներուն, որ փոխանակ դռնէ դուռ զարնելով ժամանակ վատնելու, մէկական ամուսին գտնեն, կազմեն հայ ընտանիք եւ «աշխարհի բաներն» ալ ձգեն քաղաքագէտներուն: Այլայլած եւ քիչ մըն ալ յուսախաբ երեւոյթ ունէին աղջիկները, երբ դուռը կը փակուէր իրենց առջեւ:

Զանազան նկատումներով, Հայութենէ հեռացածներ փողոց ինկած են այսպէս եւ կ՚որոնեն իրենցմէ աւելի տգէտները: Ժամանակին բարեկամ մը ունէի. խելացի եւ բանաստեղծական շնորհներով օժտուած տղայ մը, կնոջ մը գեղեցկութենէն գերուած, առանց նկատի ունենալու անոր մտային մակարդակը, ամուսնացաւ հետը: Երբ Կոստան Զարեանով խանդավառ ինծի կը գովէր անոր արուեստը եւ հիացումը կը յայտնէր այդ շրջանին տակաւին նորութիւն եղող «Նաւը լերան վրայ» վէպին, Շուշան Սոնիան համոզելու համար, դուրս կը թափէր մտքին ներկայացածը. «Վերէն վար սուտ են հայ եկեղեցիին ըսածները»: Չէր գիտեր սակայն, թէ ի՛նչ ըսած էր Հայոց եկեղեցին, քանի ոտքը երբեք չէր մօտեցած եկեղեցիին, գաղափար չունէր հայկական ծէսերու իմաստին մասին, կ՚անգիտանար նոյնիսկ թէ ե՛րբ եւ ի՛նչ պարագաներու տակ քրիստոնեայ դարձած ժողովուրդ էր Հայը եւ կը յամառէր ճուալ. «ստախօսութեան տոպրակ»...:

Աւելի քան երեսուն տարի առաջուան պատմութիւն է ասիկա, բայց նոյնքան տարիէ ի վեր կը կրկնուի նոյն պատմութիւնը: Իմ պատմածին յաջորդեցին, նոյն քարոզչութեան նուիրուած ուրիշներ, դուռ բախող միշտ նոր խումբեր. իսկ աւելի նորը՝ հայ աղջիկներու այցելութիւնն էր: Կա՛յ նաեւ՝ Նորին նորագոյնը, որ պատճառ դարձաւ այս յօդուածի խմբագրութեան:

Հազիւ շաբաթ մը առաջ էր. Լեւոն եկած էր առողջութիւնս ստուգելու: (Լեւոնը չշփոթուի ինծի հետ. այս գրութեան մէջ յիշուած անունները հարազատ են, պահած եմ նոյնութեամբ, որպէսզի չկարծուի թէ՝ քմայքի մը ներքեւ յայտնուող յօրինուածք է գրութիւնը): Քրէթէյլի Լեւոնն է, հայկական աւանդութիւններն ու սովորութիւնները ամբողջութեամբ իւրացուցած Հալէպցին, որ կը փրփրի, երբ լսէ Հայու անունը արատաւորող, Հայը նսեմացնող նուազագոյն արտայայտութիւն:

- Դուն որ գրել գիտես, յօդուած մը տուր «Յառաջ»ին եւ խայտառակէ սա հայ կոչուող կիները, ըսաւ, հազիւ բարեւի համար ձեռքը երկարած:

Ընդհանրապէս զուարճախօս տղայ, ենթադրեցի թէ բարկութեան ետին պահուըտած էր համեղ կատակ մը: Ժպտեցայ:

- Մի՛ խնդար, լուրջ է ըսածս, պնդեց:

- «Յառաջ»ը հայ կին խայտառակելու համար չէ ստեղծուած... ի՞նչ կ՚ուզես հայ կիներէն:

Եւ պատմեց թէ ի՛նչպէս, քարոզչութեան նուիրուած հայ կիներու խմբակներ զիրար կը համոզեն, առաքելականը մոռցած Լուսաւորիչը անպատուելու աստիճան առաջ կ՚երթան: «Եթէ այսպէս շարունակէ, աւելցուց, ամբողջ Ալֆորվիլը պիտի լծեն իրենց կառքին»:

Կար ժամանակ, որ մեր ծնողքներու ու դպրոցներու կռանած հողին մէջէն դիտելով, մտքէս իսկ չէի կրնար անցընել, թէ պիտի գայ օր, որ զանազան հաշիւներէ մղուած Հայեր պիտի ուզէին անջրպետ մը ստեղծել իրենց եւ հայկականութեան միջեւ, դառնալ այլոց ծառայող քարոզիչներ, բայց սերունդներ յաջորդեցին սերունդներու եւ ամէն սերունդ բան մը տարաւ իր հետ: Մոռցուեցան աւանդութիւններ, եղծանուեցան հայկական սրբութիւններ, հետզհետէ աւելի ճնշել սկսան օտար ազդեցութիւնները եւ մենք դարձանք աւելի դիւրաբեկ:

Եթէ նոյնիսկ չափազանցութիւն ըլլար

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸՐ (Պոլիս) Կաղնուրման Կայանի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Յուլիս 3-ին, կղզիին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ: Օրուան պատարագիչը եղած է Շահան Արք., քարոզած է Գարեգին Պատրիարք բնաբան առնելով՝ «Թուք տուք սոցա ուտել»: Պատարագէն յետոյ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօնը, ապա՝ սիրոյ սեղան մը, որ պատրաստուած էր ծամպաղեան խաղալիքի յառաջամասի բաժնին վրայ: Օրուան խօսնակը՝ Նալպանտեան Պալ յայտնած է թէ Կաղնուրման կայանը կը գործէ 1966-էն ի վեր, իր ծոցին մէջ հիւրընկալելով աւելի քան 200 մանուկներ: Կայանի խնամակալութեան ատենապետը՝ Նշան Գարա կարդացած է իր ուղերձը, բացատրութիւններ տալով վերանորոգութեան փուլերուն մասին, յիշեցնելով նաեւ որ այս տարի ծախքերը կրկնապատկուած են եւ թէ սիրոյ սեղանի ծախքերը կրնայ դիմաւորել: Խօսք առած է Կղզիներու քաղաքապետը՝ Ճան Էսէն որ ըսած է թէ հաստատութեան ալ պէտք է կատարէ ամէն տեսակ օժանդակութիւն: Կաղնուրման կայանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Թագուհի Էրմէն հրաւիրած է համայնքը ... նիւթապէս եւ բարոյապէս սատար կանգնելու այս հաստատութեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ փակման խօսքը արտասանած է Պատրիարքը:

... ՍՈՒՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը այցելած են, Յունիս 30-ին, Պաքըրգիւղի քաղաքապետ՝ Ալի Թալիփ Էօզտէմիր, ... քաղաքապետ՝ Տօքթոր Ահմէտ ... եւ Ֆաթիհի քաղաքապետութեան թեկնածու Սատէթթին Թանթան: ... ներկայ եղած են նաեւ Գարեգին Պատրիարք եւ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան (Լիոնէն) ընկերակցութեամբ «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի: Հիւրերուն ի պատիւ ճոխ ... մը սարքուած էր:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ ՎՐԷԺ ԿԸ ԼՈՒԾԵՆ

Ցարմարագոյնը ըլլայ նման բանաձեւ մը հաւանօրէն, սահմանելու համար նախկին խորհրդային տարածքը այսօր, ուր 70 տարուան անաստուածութեան, անկրօնութեան ամենախիստ դաստիարակութեան տեղ կրօնքները, կրօնաւորները եւ նաեւ աղանդներն ու աղանդաւորները աշխոյժ գործունէութիւն կը տանին: Եւ տարօրինակը այն է որ մինչ կրօնքները, եկեղեցիները տակաւին չեն գտած մոլորած դառները փարախ վերադարձնելու արդիւնք ուղիները, զանոնք նոր մոլորումներու կ'առաջնորդեն աշխարհի բոլոր աղանդները, մեծագոյն յաջողութեամբ:

Ուշագրաւներէն մէկն է Մունի աղանդը: Անոր «առաքեալ»ներէն մէկը, գերմանացի մը, որ հաստատուած է Նիժնի Նովկորոտ, կը բացատրէ թէ գացած է օգնելու որ երկիրը անկարգ վիճակէն դուրս գայ: Ան դրկարաց ընդունուած է հոն ու կը քարոզէ եօթը երկրորդական վարժարանի մէջ: Ամառնային սեմինարներ ալ կը կազմակերպէ ան, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ: Առանց արգելքի կրցած է վարձել Օտար լեզուներու հիմնարկին թատերական մեծ սրահը, կիրակնօրեայ պաշտամունքներու համար: Հետեւորդներուն մեծ մասը ուսանողներ են:

Պնդողներ կան որ մունականներու աղանդը 70-ական տարիներէն սկսած է ներկայութիւն ունենալ Ռուսաստանի մէջ: Այսօր ներկայացուցիչ ունի աւելի քան 50 նախկին խորհրդային քաղաքներու մէջ ուր նոյնպէս կազմակերպուած հարիւրի չափ սեմինարներու մասնակցած են շուրջ 60 հազար անձեր: Խնամք կը տարուի նաեւ դասախօսներու պատրաստութեան: Միացեալ – Նահանգներու Պրիճփորթ համալսարանին մէջ որուն նիւթականը 51% համեմատութեամբ Մունի առաջնորդին կողմէ կը հայթայթուի, Նիժնի Նովկորոտէն քառասունի չափ ուսանողներ կազմաւորման ընթացքի մէջ են: Այդ համալսարանը ամէն տարի աւելի քան 3000 ուսանող կ'ընդունի նախկին Խորհրդային Միութենէն: Անշուշտ կարելի չէ մտածել որ այս աղանդը իշխանութիւններու համաձայնութիւնը չունի. արդարեւ, նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Մոսկուայի կրթական տնօրէնութիւնը 120 հազար օրինակով տպագրած է «Մունը, աշխարհը եւ ես» քարոզչական հատորէն որ լայն տարածում ունի Ռուսաստանէն զատ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ:

Մունի քարոզիչներուն մէջ մեծ համեմատութիւն մը կը կազմեն ճափոնացի եւ քորէացի գործի մարդիկը. անոնք մէկ ձեռքերնին մունական «աւետարան»ը, միւսին ալ տնտեսական պայմանագիր մը, կը շրջին անդադար: Անցեալ տարի յաջողած են ընդունուիլ Ուկրանիոյ վարչապետին կողմէ, ինչ որ կը նշանակէր պաշտօնական ճանաչում մը: Տեղական թերթ մը մինչեւ իսկ գրած էր թէ Մունի հիմնադրամին օգնութեամբ կարելի է տաղնապին ելք մը գտնել: 1991-ին ալ Մունի առաջնորդը հանդիպած էր Գորբաչովի:

Այսքանէն, պէտք չէ կարծել թէ մունականները միակ քարոզիչներն են յետխորհրդային գաղափարական անապատին մէջ: Մէկուկէս տարիէ ի վեր Նիժնի Նովկորոտ, ինչպէս այլ քաղաքներ, աղանդներու թիրախ դարձած են: Զինական ճարտարարուեստի այս ոստանը որ համայնավարութեան ամբողջ շրջանին օտարներու փակ պահուած էր, 1991 Սեպտեմբերին վերագտաւ ազատութիւնը ու անկէ առաջին օգտուողները եղան աւետարանականները, մկրտչականները, գալըստեանականները եւ մորմոնները: Անկէ ի վեր հարիւրաւորներ դրախտի մէջ իրենց անկիւնը ապահոված են տեղական աւազաններու մէջ մկրտուելով: Միայն 1992-ին 2 հազար հոգի մկրտուեցան Վոլկայի մէջ գալստեանական Քարթըրի կողմէ:

Աւետարանականներու շարժումին հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան եղբայրական աղօթքներու ձեւով, կիթառներու, երգերու ընկերակցութեամբ:

Ռուս օրթոտոքս եկեղեցին, այնպէս կը թուի որ անճրկած մնացած է օտարամուտ այս շարժումներուն յորձանքին դիմաց: Ալեքսիս Բ. Պատրիարքը անցեալ Յուլիսին հազիւ կրցած էր նախագահ Ելցինէն ուքազ մը ձեռք ձգել որուն նպատակն էր արգիլել օտար աղանդներու գործունէութիւնը Ռուսաստանի տարածքին: Բայց բանաձեւը անկարելի եղած էր քուէարկել:

Միւս կողմէ, յաճախ տնտեսական հեռանկարներով, քան՝ նորօրեայ քարոզիչներուն համոզիչ չեչտով հմայուած, ամէն օր նորեր կը փութան խտացնելու «հաւատացեալ»ներու շարքերը:

ՔԱՂՀԱՆ

... ունի գայրոյթը, կը հաւատայ ըսածին, քանի աչքերուս առջեւէն չէին հեռացած Շուշանն ու դուռ բախող աղջիկները, բայց կը մտածէի թէ ժամանա՞կն է ... փուճ եւ անկարեւոր բաներով ... մը եւս խճողել հայ թերթը, ... Հայու արդէն ալեկոծ հոգին. չէ՞ ... հայրենիքէն եկող պաղատագին կանչեր լեցուցած են ականջներն ու գլուխները: Մանուկներ կան, որ հաց կ'ուզեն, ... կ'ուզեն, դեղերու պէտք ունին, երկիրը կը տառապի լոյսի եւ ջեռուցման պակասէ: Կը սպասուի նաեւ յարձակումներու դէմ դնող կամաւորներու...:

Ըստ Լեւոնին, հայրենի կառավարութեան ճիտին պարտքն է լուծել իր առջեւ դրուած հարցերը: Արտասահմանը ըրած է եւ կ'ընէ իր կարելին: Աւելին ընելու համար, պարտաւոր ենք նախ բուժել մեր վէրքերը. պէտք է անպայման եկեղեցին դնել՝ իր դրաւած նախկին հայապահպանութեան դիրքին, դպրոցները դուրս հանել մանկապարտէզային վիճակէն, հայերէնը դարձնել բնական պահանջ, զօրացնել ներքին ուժականութիւնը եւ թումբ կանգնել օտարոտի յարձակումներու դէմ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՎԱՐՈՒՆԳ ԵՒ ԴԴՈՒՄ

Վարունգն ու դդումը միեւնոյն ընտանիքին պատկանող բանջարեղէններ են:

Վարունգին հայրենիքը Հնդկաստանը կը նկատուի, իսկ Փրանսական բարբառներուն մէջ վարունգը ծանօթ է Ս. Գէորգի պտուղ անունով:

Ցոյն բանաստեղծ Մատրոն վարունգը կ'անուանէ «երկրի զաւակ», իսկ Հերակլէս բժիշկը՝ «երկրի վայելք»:

Ռուսիոյ մէջ, թարմ եւ աղոզ տեսք ունեցողը կը նմանցնեն փոքր վարունգի:

Վարունգը առաւելապէս ջուր եւ քիչ քանակութեամբ հանքային աղեր կը պարունակէ: Վարունգը կը պարունակէ «Ա», «Պ» եւ «Սէ» կենսանիւթերը:

Տրուած ըլլալով որ վարունգը կ'ուտենք իր բնական վիճակին մէջ, առանց եփելու, անոր պարունակած կենսանիւթերը չեն կորսնցներ իրենց սննդական արժէքը եւ մեր մարմինը լիովին կ'օգտուի անոնցմէ:

Վարունգին տեսակները շատ են, սակայն ամենայարգին փոքրը, սահուն, փայլուն մաշկով եւ բուրումնաւէտ տեսակն է: Երբ շատ հասուննայ, ան կը կորսնցնէ իր համն ու բոյրը:

Կիները իրենց մորթին յաւելեալ փայլ տալու համար վարունգի շերտերով կը մարձեն իրենց դէմքը:

Շատ փնտռուած բանջարեղէն մըն է դդումը: Դդումին հայրենիքը Միջին Ասիան եւ Հարաւային Ամերիկան կը նկատուին:

Դդումը կը պարունակէ կարգ մը կենսանիւթեր, հանքային աղեր եւ առաւելապէս փոսփոր եւ կիր (քալսիոմ):

Դդումը նաեւ խէժալ ուտելիքն է բոլոր տեսակի հիւանդութիւններուն: Արդարեւ, չկայ դդումէն աւելի յանձնարարելի ուտելիք թէ՛ շաքարախտաւորին, թէ՛ ստամոքսի կամ աղիքի խանգարում ունեցողին եւ թէ սրտի կամ երիկամի անհանգստութիւններ ունեցողին:

«Ս. Փ.»

«ԽԵՂԿԱՏԱԿԸ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ»

Աւինեոնի փառատօնին հայկական ուրիշ մասնակցութիւն մը կը մտնէ այս խորագիրը որ կը պատկանի Պեռնար Տըմուսիի: Բեմադրութիւնը կատարած է Ֆիլիփ Ուզունեան: Գործունէութենէ զազրած կրկէսի մը յաճախորդները երբ օր մը յանկարծ կուգան զայն փնտռել, խեղկատակին կը վիճակի հրաշքներ գործել որպէս կրկէսին գոյութեան վկայութիւն: Ներկայացումները տեղի կ'ունենան մինչեւ Յուլիս 31, Collège de la Salle-ի մէջ:

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

Տիրան էֆէնտի գլուխը խոնարհեց, երիտասարդին դողդոջուն շեշտերէն զգածուած լաւ հասկնալով որ հասարակ շողոքորթութիւն մը չէր ըրածը այլ խորին համոզումի մը եւ սրտաբուխ խանդի մը արտայայտութիւնը:

– Ո՞րչափ գոհ պիտի ըլլայ քեռորդիս եթէ ձեզի հետ ծանօթանայ: Թէեւ ընդհանրապէս Փրանսերէն կը կարդայ, բայց ձեր դպրոցին շնորհիւ հիմա կը սիրէ հայ գրականութիւնն ալ, եւ շատ համակրանքով կը կարդայ միշտ ձեր գրածները: Եթէ կը հաճիք իր մօտը երթանք:

Նաւարեան այս հրաւէրէն ինքն ալ չէր գիտեր ինչո՞ւ այնքան գոհ մնաց. եւ անմիջապէս գլխարկը ձեռքը յառաջացաւ Տիրան էֆէնտիի հետ: Մօտեցան աղջկանը նստած տեղը:

– Արուսեակ, ըսաւ, կարծեմ շատ գոհ պիտի մնաս եթէ քեզի ներկայացնեմ Նաւարեան էֆէնտին: – Քրոջս որդին Արուսեակ Սարաթեան:

Փոխհանակութիւնը յայտնի եղաւ աղջըկանը դէմքին վրայ. ինքն ալ առանց վարանելու ձեռքը մեկնեց երիտասարդին եւ ժպտելով ըսաւ Տիրան էֆէնտիի.

– Անշուշտ, մօրեղբայր, Նաւարեան էֆէնտիի տաղանդին համար մեր սքանչացումը յայտնած ես, ուստի ինծի շատ բան մը թողած չես ըսելու:

– Մի՛ վախնար, սքանչացում յայտնելու անսպառ նիւթ ունիս, եւ վստահ եմ թէ պահեստը միշտ պիտի աւելնայ:

Մէկ ժամ միասին անցուցին իրիկուան հեշտ արեւուը. երեքին դէմքին վրայ ալ կը փայլէր այն զուարթառատ գոհունակութիւնը զոր կը զգան զարգացած ազնուահոգի մարդերը երբ իրար կը գտնեն ու իրենց խօսակցութեան մէջ կը զտեն կեանքի հիւսուածքին ամէն թելերը:

Մեկնելու ժամանակը երբ հասաւ Տիրան էֆէնտի հրաւիրեց Նաւարեանը վերադառնալ իրենց նաւակովը: Ճամբան խօսեցան իրենց կենցաղավարութեան վրայ: Տիրան էֆէնտի քանի տարի է քրոջը հետ Բերայէն զարնան Հալքի կուգան եւ մինչեւ աշուն կը կենան: Նաւարեան որ Գատըգիւղ կը բնակէր ամսուան մը արձակուրդով եկած հաստատուած էր Պէյլեվի պանդոկը. բայց կը յուսար թէ արձակուրդին լրանալէն յետոյ ալ մինչեւ աշուն կղզին կ'անցընէր, առտու իրկուն երթալ գալով:

Երբ նաւամատոյց ելան ու իրարմէ պիտի բաժնուէին, թէ Տիրան էֆէնտի եւ թէ Օր. Արուսեակ հրաւիրեցին Նաւարեանը իր այցելութեամբը պատուել զիրենք իրենց տունը: Ու միանգամայն յայտարարեցին թէ ո՛րչափ գոհ կը մնան միշտ իր ընկերակցութիւնը վայելելով:

Նաւարեան այն գիշեր չէր կրնար պանդոկը մնալ. երազելու տենչը ունէր, նաւակ մը վարձեց եւ ժամերով անլուսնակ գիշերին թափառեցաւ ծովուն վրայ:

Է.

Նաւարեան երեք օր ո՛չ Զամ – Իլիմաճ գնաց եւ ո՛չ ալ կղզիին այն կողմերը ուր կրնար Տիրան էֆէնտիին եւ Օր. Սարաթեանի հանդիպելու առիթն ունենալ: Առտուընէ մինչեւ իրիկուն սենեակին մէջ փակուած կը գրէր. գիշերները միայն նաւակով շրջագայութեան կ'ելլէր: Կիրակի օրը սակայն կէս օրէն ետքը գնաց այցելութիւն մը տալու իր նոր բարեկամներուն:

Երբ սենեակէն ներս մտաւ, Օր. Արուսեակ շատ զուարթութեամբ ընդ առաջ եկաւ.

– Օ՜հ, կարծեցինք թէ կը փախչիք մենէ, երեք օր է զձեզ տեսնելու բարեբախտութիւնը չունեցանք:

Եւ չխտակ երիտասարդը մօրը տանելով.

– Մա՛յր, Նաւարեան էֆէնտի, - մայրս:

Մայրը, Սրբուհի հանըմ, մարմնեղ, ծանրաշուք կին մը – արդէն ոտքի վրայ էր սենեակին մէջ գտնուողներուն հետ, բարի եկաք, ըսաւ:

Նաւարեան գնաց Տիրան էֆէնտիի ձեռքը սեղմելու: Ուրիշ հիւր մըն ալ կար, Օր. Արուսեակ ներկայացուց իրարու.

– Ագրիպ էֆէնտի – Նաւարեան էֆէնտի:

Գլխով իրար բարեւեցին: Երբ ամէնքն ալ նստան, Տիրան էֆէնտի ժպտելով ըսաւ.

– Ագրիպ էֆէնտի, անշուշտ Նաւարեան էֆէնտին ձեզի շատ ծանօթ ըլլալու է անունով. դուք որ այնքան հանրային գործերու մէջ էք, կարծեմ թէ իրեն գրիչը գնահատելու պատահականութենէ չէք զրկուած:

Ընտանեկան, անմեղ հեգնութեան մը չեշտովը կ'արտասանէր ամէն մէկ բառը:

– Ի՞նչ ըսել է., ի՞նչ է, յայտարարեց Ագրիպ էֆէնտի յաւակնոտ ձայնով մը. իր գրածները միշտ կը կարդամ, բայց չիտակն ըսելով առանց հաւանութիւնս տալու:

– Անշուշտ կարծիքի տարբերութիւն, ըսաւ Տիրան էֆէնտի միշտ ժպտուն. կ'երեւէր թէ հանդիպումէն ախորժած էր:

– Ո՛չ, ո՛չ, ըսաւ Ագրիպ, որուն երեսները կարմրցած էին յանկարծ, եւ ձայնը գայրոյթի չեշտով կը դողար, ու դառնալով Նաւարեանի.

– Էֆէնտիմ, դուք շատ առաջ կ'երթաք, ես պահպանողական եմ, ես չեմ ներեր որ ազգին աշխատաւորները անխիղճ քննադատութեամբ յուսահատին, ես չեմ ուզեր որ հեգնութեամբ ամէնքը ջլատէք. ի՞նչ ըսել է, էֆէնտիմ, մեր ազգին մէջ էսբրի ընել. չեմ գիտեր թէ ի՞նչ զաղտնի պատճառ կայ որ այսքան թշնամութիւն կ'ընէք մեզի, բայց մենք գիտենք ընելիքնիս:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

ջանին մէջ կատարել է նոր մկրտութիւններ, մասնակցած են նահատակներուն նուիրուած հոգեհանգստեան արարողութիւններու։

ԱԲՈՎԵԱՆ ՓՈՂՈՑԸ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

Երեւանի քաղաքապետարանը որոշած է Աբովեան փողոցին Հանրապետութեան հրապարակէն սկսած հատուածը հետիոտն երթեւեկի գօտի դարձնել։ Բարեկարգման աշխատանքներուն համար յատկացուած է 15 միլիոն դրամ։

ՀԱՅ ՀԻՒՐԵՐ ԱՃԱՌԻԱՅԷՆ

Արտաքին նախարարի տեղակալ Եդուարդ Մելքոնեան Յուլիս 13-ին ընդունելով Աճառիոյ Ինքնավար Հանրապետութեան (Վրաստան) հայ համայնքի ներկայացուցիչ պատուիրակութիւնը, ծանօթացած է Աճառիոյ Հայութեան ներկայ իրավիճակին, տուած գործունէութեան եւ լուծման կարօտ հարցերուն։ Պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ Գ. Յարութիւնեանի եւ Վ. Փափազեանի կողմէ։

Home arménien

Pour des raisons d'ordre technique, l'Association Arménienne d'Aide Sociale se voit contrainte d'annuler la fête du 15 Août au Home Arménien de Saint-Raphaël. Une messe sera tout de même célébrée à 10 heures.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային - Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9.30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը
- Հոգեւորական Դասը
- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երու ներկայացուցիչներով
- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակեր կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով
- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով։

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

DATE A RETENIR

DINER ANNUEL DE l'U.M.A.F.

Samedi 19 Novembre

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne

● **DIMANCHE 24 JUILLET**
Fête du KHANASSOR

à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *Artsakh* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԹԱԼԱՐ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Շրջանային Խորհուրդը կը կազմակերպէ Ուխտագնացութիւն դէպի Թալարի Ս. Գրիգոր Եկեղեցին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին։ Ուխտագնացութեան հաստատման 50-ամեակն է այս տարի։

ԴԻՒԱՆ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Demande d'emploi

Dame cherche à garder personne âgée pendant la période de vacances ou longue durée.
Tél. : 47 - 53 - 04 - 82.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 78-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1994, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, առաւօտեան ժամը 10-ին, կառավարական նիստերու դահլիճին մէջ, Կառավարական Տուն, Հանրապետութեան Հրապարակ, Երեւան, Հայաստան։

Սոյնը 78-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ Թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործածուած եւ վաւերացուած, հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -
Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N. Y. 10019-6118,U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. - Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. - Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. - Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. - Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆ - ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 1, 1994

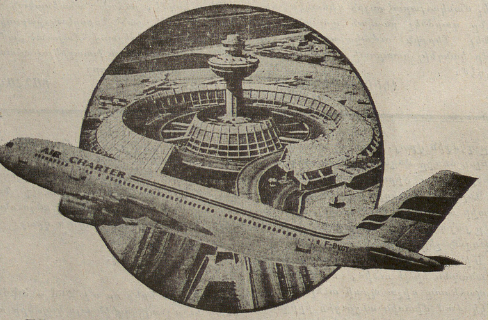
U.G.A.B. - *Colonie de Vacances*

JOURNEE PORTES OUVERTES

Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à VARS (Hautes-Alpes), à l'occasion de la Journée Portes - Ouvertes, le 24 JUILLET au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin
Réservations : 92. 46. 58. 24

SIDON TRAVEL

L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement! Une Exclusivité! Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

ԱՐՑԱԽ ՈՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արցախ ուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին քաղաքային գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի բաւական 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի։

ԱՐՑԱԽ ՈՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21
JEUDI
21 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.375 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18. 375

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԲՌՆԱԿԱԼԸ

Ամբողջ աշխարհի զարմացած ակնարկներուն առջեւ հեռատեսիլի պաստառներէն տողանցեցին տեսարանները Հիւսիսային Քորէայի մենատէր Քիմ Իլ-Սունկի յուղարկաւորութեան: Շուրջ հինգ տասնամեակի միահեծան անոր իշխանութիւնը, համայնավարութեան մեծագոյն բերդին՝ Խորհ. Միութեան քայքայումէն ու Չինաստանի որոշակի մեղմացումներէն ետքն ալ, յաջողած էր անսասան պահել վարչաձեւը:

Աշխարհի մը մէջ ուր ժողովրդավարութիւնը, հակառակ ամէն խոչընդոտի, ամէն օր նորանոր նուաճումներ կը կրնայ արձանագրել, անիրական կը թուի ժամանակի մարդուն համար, ամբողջատիրական նման մենատիրութեան մը երեւոյթը: Եւ սակայն, Քիմ Իլ-Սունկի յուղարկաւորութեան աւելի քան մեծաքանակ թափօրը, անոր դագաղին յարգանքի վերջին տուրք մը մատուցանելու փութացած միլիոնաւոր մարդոց բազմութիւնը ու մանաւանդ թափուած արցունքը, յուզումի համայնական ալիքը կը վկայեն թէ մենատիրութիւնը միս ու ոսկորով իրականութիւն չէ եղած միայն, այլ նաեւ արժանացած զանգուածներու փարումին:

Տարբեր չէր եղած պարագան ուրիշ բռնատիրոջ մը որ տասնեակ միլիոնաւոր անմեղներու տառապանքին ու մահուան [illegible] միակ պատասխանատուութեամբ հանդերձ, 1953-ի գարնան օր մը արցունքի նոյն հեղեղներով ու սիրոյ նոյնքան ջերմ արտայայտութիւններով սկսած էր յուղարկաւորական իր ճամբորդութիւնը: Ու ամէն անոնք որոնք կը նախընտրէին կարծել թէ մարդիկ ժամանակի պայմաններուն հպատակած ըլլալու, կամ լուռ ակնկալութիւններու խուլ ձեւացած չըլլալու համար ներբողներ կը ձօնէին Ստալինի, յուսախաբ եղան, օր մըն ալ երբ հիմնապէս փոխուած ժամանակներու լոյսին այդ ներբողագիրներէն ոմանց արտայայտութիւնը թէ իրենք անկեղծ յուզումով արցունք թափած են 1953-ի գարնան այդ օրերուն…:

Ինչպէս մեկնաբանել ազատ մարդուն ոգին անմատչելի այս երեւոյթը: Մարդկային միամտութեան վարկածո՞վ, թէ ժողովրդոյն տիպարը կերտելու անոր ընդունակութեամբ: Իր պատմութեան առաջին շրջաններուն աստուածներ կերտած մարդ արարածին նոյն բնազդին ձեռակերտնե՞րն էին Հիթլէրը, Ստալինը որոնց քով, ճիշդ է որ Քիմ Իլ-Սունկ աշկերտ մը կը թուի:

Այս օրերուն երբ նոյն մարդկութիւնը կը նշէ Լուսնին վրայ մարդկային առաջին քայլին 25ամեակը, խոր հակասութիւն մը տարօրինակութեամբ կը ներկայանայ Հիւսիսային Քորէայի միլիոններուն մեծ ու պզտիկով ապրած յուզումին պատկերը:

Հակասութիւն՝ որուն արմատը հաւանաբար պահուած է մարդկային էութեան ամենախոր ծալքերուն մէջ ուր գիտութիւնը հակառակ իր չչմեցնող յառաջընթացին, չէ յաջողած թափանցել տակաւին:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԱՆՆՇԱՆ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

Գրեթէ ամէն օր ադրբեջանական կողմէն կրակոցներ կ'ըլլան Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմաններուն՝ Տաւուշի եւ Նոյեմբերեանի վրայ. այսուհանդերձ, կը շարունակուի հրադադարը: Խախտումները անհետեւանք են ու հայկական սահմանապահ ուժերը կը խուսափին պատասխանի դիմելէ:

Նոյեմբերեանի Բերդաւան գիւղը Յուլիս 17-ին վայրը եղած է նաեւ հայեւադրբեջանական պատուիրակութիւններու հանդիպումին, որ որեւէ արդիւնքի չէ հասած:

Գերագոյն Խորհուրդը Յուլիս 20-ի նիստով աւարտած է ներկայ նստաշրջանը ու արձակուրդի սկսած. արձակուրդը կը տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր: Մինչ այդ, Սահմանադրական ու այլ յանձնաժողովներ կը շարունակեն իրենց աշխատանքը: Ջանք կը թափուի մինչեւ աշուն պատրաստելու Սահմանադրութիւնը եւ ընտրական օրէնքը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 17 / 19)

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ

Յուլիս 18-ին, արդիւնաբերա-արտադրական ոլորտի հարցերուն նուիրուած խորհրդակցական ժողովին վարչապետ Հ. Բագրատեան յուսադրող որակած է այս տարուան առաջին վեց ամիսներուն ձեռք ձգուած արտադրութեան ցուցանիշները: Ան աւելցուցած է թէ արտադրութիւնը կը շարունակէ իր աճը նոյնիսկ եթէ Յունիսին ան արձանագրած է որոշ դանդաղում, զոր վերագրած է նախարարութիւններու կազմակերպական աշխատանքի թուլացման:

ՄԻՋԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Երեւանի Ընդունելութիւններու Տան մէջ Հայաստանի Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարար Ա. Եսայեան եւ Ռուսաստանի դաշնութեան սպասարկութեան ղեկավար Թաթիանա Ռեգենա կառավարական համաձայնագիր մը ստորագրած են Յուլիս 19-ին, որ կը վերաբերի Հայաստան աշխատող Ռուսաստանի քաղաքացիներու եւ Ռուսաստան աշխատող Հայաստանի քաղաքացիներու աշխատանքի եւ ընկերային իրաւունքներու պաշտպանութեան:

ԱՐԹԻԿԻ ՋՐԱՄԲԱՐԻ ՓԼՈՒԶՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Կառավարական Յանձնաժողովի կողմէ ստեղծուած մասնագիտական յանձնախումբը, աւարտելով 1994 Մայիս 31-ին Արթիկի Ջրամբարին մէջ տեղի ունեցած արկածի պատճառներուն ուսումնասիրութիւնը, յանգած է այն եզրակացութեան, որ գլխաւոր պատճառը նախագծի թերութիւնն է: Մասամբ յանցաւոր են նաեւ շինարարները եւ շահագործողները:

Ջրամբարի նախագիծը կազմուած է Վոլգոգրադի նախագծային հիմնարկներէն մէկուն մէջ, 1982-ին: Շինարարութիւնը սկսած է 1985-ին եւ աւարտած 1991-ին, հայ շինարարներու ձեռամբ: Պետական ընդունող յանձնաժողովը շինարարութիւնը գնահատած է «լաւ»: Ջրամբարի փլուզման վերաբերեալ նիւթերը յանձնուած են դատական մարմիններուն: Կառավարութիւնը, իբրեւ վնասուց հատուցում, Արթիկի շրջանային խորհուրդին յատկացուցած է 396 միլիոն դրամ:

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ

Յուլիս 18-ին Սլովենիոյ Աթէնքի դեսպանատան մէջ արձանագրութիւններու փոխանակութեամբ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայաստանի եւ Սլովենիոյ միջեւ: Միշտ Աթէնքի մէջ, Յուլիս 15-ին ալ Սերպիոյ դեսպան Միլութինովիչ եւ Հայաստանի դեսպան Արմէն Կիրակոսեան երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծելու ուղղութեամբ արձանագրութիւններ փոխանակած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ առողջական վիճակը հարցականներու տեղի կուտայ: Պատճառը պաշտօնական տեղեկատուութիւնն է որով յայտնուեցաւ թէ նախագահը չորեքշաբթի պիտի կրնայ միայն հիւանդանոցէն ելլել, մինչ նախապէս, վիրաբուժական գործողութեան յաջորդ օրը ըսուած էր թէ երկու օր միայն հոն կը մնայ: Այսուհանդերձ, բժշկական տեղեկագիրներու համաձայն, ամէն բան կարգին է ու մտահոգիչ ոչինչ կայ:

ՖՐԱՆՍԱ իր Արտաքին նախարար Ալէն Ժիւփէի միջոցով պաշտօնապէս ճանչցաւ Ռուանտայի Հայրենակցական ճակատին յաղթանակը: Այդ ճակատը արդէն կազմած է նոր կառավարութիւնը որուն նախագահը Փասթէն Բուակիրամունկու մայրաքաղաք Քիկալիի մէջ երդում բրած ու պաշտօնավարութեան սկսած է: Միւս կողմէ, հարիւր հազարաւոր գաղթականներ կը շարունակեն դիմել դէպի Զայիր ուր մարդասիրական կազմակերպութիւնները չեն հասնիր անհրաժեշտին ու սովի լուրջ վախ կայ:

ԼՈՒՍՆԻ ՎՐԱՅ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ առաջին ներկայութեան 25-ամեակը կը նշուի ամբողջ աշխարհի մէջ: 1969 Յուլիս 21-ին ամերիկացի երեք աստղանաւորդներ Նէյլ Արմսթրոնկ, Էտուին Ալտրին եւ Մայքըլ Քոլինս կ'աւարտէին դարուն զգայացունց ճամբորդութիւնը: Լուսնի մակերեսին վրայ ոտք դնող առաջին երկրայինը ըլլալու պատիւը կը պատկանէր Նէյլ Արմսթրոնկի որ անջրպետանաւէն իջնելով առաջին քանի մը քայլերը կ'առնէր մեր մոլորակին այս արբանեակին վրայ, ըսելով. -- «մարդուն համար փոքր, բայց մարդկութեան համար հսկայական քայլ մըն է այս»: Այս յաջողութեամբ, Միացեալ-Նահանգներ յստակօրէն կը գերազանցէին Խորհրդային Միութեան նուաճումները: Մարդկութեան համար պատմական այս պատահարին 25-ամեակին, յաճախ կ'ուղղուի հարցումը թէ ինչ եղած է գիտականօրէն, Լուսնին «Խաղաղութեան ծով»ուն վրայ առնուած մարդկային առաջին քայլերուն իմաստը:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ նախարար Ալէն Գարինիոնի պաշտօնը առժամապէս պիտի վարէ Ելմտացոյցի նախարար՝ Ն. Սարքոզի: Ինչպէս ծանօթ է, Ա. Գարինիոն հրաժարած է նախարարի իր պաշտօնէն, որպէսզի առանց որեւէ նկատումի դատական իշխանութիւնները կարենան իր անունին առնչուած ամբաստանութեան մասին քննութիւն կատարել:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը վարպետ ճարպկութեամբ մը խաղաղեցուցած է կիրքերը որոնք բորբոքած էին կանխազգուշական արգելափակումի պայմանաժամը սահմանափակող իր վերջին հրամանագրով: Թէ՛ ժողովրդային զանգուածներու, եւ թէ մեծամասնութեան շարքերուն մէջ իսկ ծագած բուռն հակազդեցութիւնը կառավարական լուրջ տագնապի մը եզրին հասցուցած էր երկիրը: Յուլիս 18-ին հեռատեսիլի ելոյթով մը Պերլուսքոնի յայտնած է թէ տագնապը պիտի չշարունակուի, որովհետեւ ատիկա պիտի նշանակէ Իտալիան զրկել կառավարութենէ մը որուն պէտք ունի: Իսկ ինչ կը վերաբերի վիճայարոյց հրամանագրին, զայն վերջնական ու անփոփոխելի չէ նկատած ան, աւելցնելով որ պէտք է նոյնիսկ բարեփոխուի խորհրդարանական ճամբով: Եզրակացուցած է թէ հիմնական սկզբունքներու յարգանքն է կարեւորագոյնը. այսինքն՝ ոչ մէկ անմեղ պէտք է բանտը դառնայ եւ ոչ մէկ գող՝ ազատութեան մէջ:

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ հրէական կեդրոնատեղիի մը շէնքին վրայ կատարուած ահաբեկչական արարքը որուն զոհերուն թիւը 28-ի բարձրացած է, Իսրայէլի բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած է: Վարչապետը Իցաք Ռաբին ամբաստանած է Իրանը անոր վերագրելով արարքին տիրութիւնը: Արժանթինի նախագահը Մէնէմ հրահանգած է ամենախիստ միջոցներու դիմել, ձերբակալելու համար ահաբեկիչները: Կազմուած է քննիչ յանձնախումբ մը ու երկրին մէջ եռօրեայ սուգ յայտարարուած է:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ նախագահ ընտրուած է Յուլիս 19-ին Սոսիալ-Դեմոկրատ գերմանացի մը՝ Քլաուս Հէնշ: Ան ընտրուած է լայն մեծամասնութեան մը քուէներով:

ՄԱԿ-Ի ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որոշած է 60 օրով երկարաձգել Իրաքի դէմ կիրարկուած շրջափակումը որ սկիզբ առած էր 1990-ին, Ծոցի պատերազմին: Հակառակ Պաղտատի իշխանութիւններուն գոնէ քարիւղի արտածումի արտօնելու փափաքին, Խորհուրդը անդրդուելի մնացած է, առարկելով որ պահանջուած պայմանները չեն իրագործուած:

ԹՈՒՐՔԻԱ ամենայն վճռակամութեամբ կը շարունակէ Քիւրտերու մաքրագործումի շարժումը: Թուրքեւիրանեան սահմանին մօտակայքը քիւրտ զինեալներու եւ թրքական զինեալ ուժերու բախումներուն 22 Քիւրտեր ու 7 զինուորականներ մեռած են. 15 Քիւրտեր ալ սպաննուած են Տիյարպեքիրի, Մուշի, Շըրնաքի շրջանին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ համաձայնութեան յանգած են որ Անգարայի տուած վարկին 480 միլիոն տոլարը հատուցուի զէնքով: Համաձայնութիւն ստորագրուած է նաեւ մշակութային, գիտական մարզերու մէջ համագործակցելու:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ հանրապետութեան նախագահը Թուրքիա կատարած այցելութեան ընթացքին խնդրած է որ Անգարա զօրավիգ կանգնի իր երկրին ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան: Այս առիթով Թուրք նախագահը Լ. Վալեզան պարգեւատրած է Թուրքիոյ պետական շքանշանով որ նոր հաստատուած է ու առաջին անգամ կը տրուի լեհ նախագահին:

ԵՐԵՒԱՆ ՈՐՈ՞Ւ ՏՈՒՆՆ Է

Հայաստանի ամէնէն քիչ բախտաւոր շրջանն է հաւանօրէն Երեւանը, հակառակ մայրաքաղաքի կարգավիճակին որ առանձնաշնորհներու շարք մը կը կապէ տեսականօրէն անոր անունին։ Մայրաքաղաքը, ճիշդ է որ շատ մը պարագաներով կ'առանձնանայ երկրին այլ ոստաններէն. բայց դժուար է այս առանձնացումը հոմանիշ նկատել շնորհներու վայելքին։ Եթէ նկատի առնուի միայն որ ամբողջ երկրին 3 – 3·5 միլիոն բնակչութեան աւելի քան մէկ երրորդը հոն բնակուած է, ժխտականներով հարուստ ներկայի պայմաններուն մէջ, պարզ կը դառնայ բախտաւորութեան համեմատութիւնը։

Աւելի քան մէկ միլիոն անոր բնակիչները կը տառապին զրկեալ ամէն բանի անբաւարարութենէ. բնակարան, ջուր, ելեկտրականութիւն, ջեռուցում, աղբահաւաք սպասարկութիւն ու հազար այլ բան։ Հայաստանի վերջին ահարկու ձմեռներուն ամէնէն անապահով զոհերը աղէտի գօտիին հետ, մայրաքաղաքի բնակիչներն էին. սնունդի հարցին մէջ, նոյնպէս։ Այս պայմանները բոլորովին ծանրացան վարչաձեւի փոփոխութեան ու անցքի շրջանի մը անորոշութիւններով, յաւելեալ հարցերով։ Անկախացած երկրին մայրաքաղաքին առաջին քաղաքապետին օրերէն ալ երբ դրականէն աւելի ժխտականներու կոյտ մը – հակամարտութիւն, ապօրինութիւններու աղմուկ–, արձանագրուեցաւ Երեւանի հաշւին, բնական էր որ յաջորդ քաղաքապետը՝ Վահագն Խաչատրեան դէմ յանդիման պիտի մնար գրեթէ անել կացութիւններու։

Ան այդ պաշտօնը ստանձնեց 1992 Դեկտեմբերին. այդ թուականէն ի վեր Երեւանցին նոյնքան դժուարութիւն ունի գոհունակութեան տուեալներ մատնանշելու. նոյնքան անտանելի կը մնայ ջուրի, ելեկտրականութեան բացակայութիւնը, անարդարանալի առանձնաշնորհումներու գրգռող ներկայութեամբ. նաեւ երթեւեկը, ճամբաներու վիճակը, բնակարաններու մարզը, կուտակուող աղբերու հարցը եւայլն, եւայլն։ Ճիշդ է որ Վ. Խաչատրեանի պաշտօնավարութեան շրջանը զերծ է քաղաքի իշխանութեան ծոցէն հակամարտութիւնը, ապօրինութիւններու, խլրտումներու շշուկները. սակայն մայրաքաղաքի բնակիչը կրնա՞յ այսքանով մոռնալ մնացած բոլոր դժուարութիւնները որոնք ամէն օր ահագին համբերութիւն, առողջութիւն ու նիւթական կ'արժեն իրեն։

Կայ նաեւ իշխանութեան ճակատը. քաղաքապետութիւնը ի՛ր տեսանկիւնէն ի՛նչպէս կը դիտէ կացութիւնը. ի՛նչ արժեւորում ունի բնակիչներու դժգոհութեան ու ի՛նչ տուեալներ՝ իր հոգատարութեան յանձնուած քաղաքին մասին։ Կացութեան այս երկրորդ անկիւնէն մօտենալու փորձ մը կը մատնէ հարցազրոյցը որ կատարուած է Վ. Խաչատրեանի հետ, լրագրող Աշոտ Աղաբաբեանի կողմէ։ Ան գրուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» մեծադիր էջերէն մէկուն կէսը (Յուլիս 2)։

Վահագն Խաչատրեան կը խոստովանի որ շուրջ տարի մը խարխափումի շրջան ունեցած են. այսօր ինք եւ իր կազմը կը տիրապետեն կացութեան, ինչ որ ըսել կուտայ թէ իրենց գործը դժուարացնողը եղած է ծրագրաւորումի չգոյութիւնը։ 1988–էն ի վեր քաղաքին համար ծրագիր չէր կազմուած ու իրենք պատրաստեցին 1993–ի ընկերա – տնտեսական ծրագիրը ու «Ձմեռ» ծրագիրը։

Հասկնալի է որ առանձին ծրագիր մը մեծ բան չի նշանակեր եթէ չկայ զայն իրագործելու հարկաւոր նիւթականը։ Եւ արդէն քաղաքապետին խօսքը անմիջապէս կ'առընչուի անոր։ Ան կ'ըսէ «մեր գերխնդիրը ֆինանսական է»։ *Որպէս օրինակ կուտայ կարգ մը թիւեր. աղբերու հաւաքումին համար ծախսուածին 1%-ը կը վճարեն բնակիչները. բնակարաններու համար 0·01%, ջուրի եւ ջեռուցումի համար 30%։*

Տարբերութիւնը պէտք է լրացնէ քաղաքին իշխանութիւնը։ Երկրին պիւտճէին մէջ նախատեսուածը եթէ տրուի Երեւանին, կը կազմէ պէտք եղած գումարին 36·8%-ը։ Պահանջին ամբողջութիւնն իսկ ապահովուելու պարագային – 2·4 միլիառ դրամ (6 միլիոն տոլար) – «Երեւան քաղաքի համար դա շատ աղքատիկ գումար է»։

Երբ կը խօսի պիւտճէի հարցերուն մասին, Վահագն Խաչատրեան նախ կ'անդրադառնայ աշխատողներու բանակին որ կազմուած է քաղաքային առողջապահութեան, կրթութեան, մշակոյթի ու մարզական ոլորտի աշխատողներու 80%-ով։ Ասոր քով կայ հիմնականը. այսինքն՝ գումարներ ճարել երթեւեկի, ջրային նոր գիծերու, կոյուղիի, ջեռուցման ցանցերու կառուցումին ու այլ նման պահանջքներու համար։ Դրամական միջոցներու բացակայութիւնը պատճառ է որ բնակարաններու անհրաժեշտ թիւով կառուցում չկատարուի, ճամբաներու շինութիւնը նախատեսուած 400 հազար քառ. մեթրէն զեղչուի 18 հազարի, եւայլն։ Ընթացիկ այս խնդիրներուն քով, կան բացառիկ պարագաներ ալ. անոնցմէ է օրինակ, Կիեւեան կամուրջը այսօր, որ մասնագէտներու կարծիքով վնասուած է. պէտք է շուտով քանդել ու վերաշինել։ «Այս ամէնի համար մենք աշխատող ուժ ունենք, նիւթական միջոցներ նոյնպէս, ֆինանսական միջոցներ՝ ոչ» *կ'ըսէ քաղաքապետը։*

Վ. Խաչատրեանի ըսածին համաձայն, ջուրի հարցը բարւօք կարգադրութեան կարելիութիւն ունի. որոշուած է առանց ելեկտրական ուժանիւթի գործածութեան, Գառնիէն, Ապարանէն եւ Արզնիէն հասցնել Երեւան, բնական հոսքով։ Ասոր քով կայ ջրաբաշխ ցանցը նորոգելու խնդիրը որուն համար դրամական մեծ միջոցներ անհրաժեշտ են։ Աւելի դժուար կարգադրելի ըլլալ կը թուի աղբ հաւաքելու գործը։ Հոս եւս պատասխանատու կը նկատուի վառելանիւթը. անհրաժեշտ է տիզելով բանող աղբակառքեր ունենալ որոնք մէկ անգամէն 10 – 15 թոն աղբ կրնան փոխադրել։ Մինչդեռ, «1988–ից մինչեւ օրս ոչ մի աղբատար մեքենայ քաղաքը չի ստացել»։

Երեւանի քաղաքապետը ուշագրաւ հաստատումներ կ'ընէ ելեկտրականութեան գործածութեան մասին. քաղաքացին ներկայի բնական պայմաններով օրական երկու ժամ հոսանք կը ստանայ. սակայն կը ծախսէ 12 ժամուան չափ։ Այլ խօսքով՝ 12 ժամուան վրայ տարածելի սպառումը կը խտացնէ 4 ժամուան մէջ. ու հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ ելեկտրական ցանցը այս տարապայման բեռան չի տոկար։ Ելեկտրականութեան մարզը ունի այլ հարցեր ալ, որոնց անլուծելի մնացածներէն է «լարանցում»ներու երեւոյթը. մարդիկ ապօրինի կերպով կը կապուին այս կամ այն շէնքին ուր իրենց ունեցածէն աւելի երկար ատեն հոսանք կ'ըլլայ ու սահմանուած ժամանակէն աւելի ելեկտրականութիւն կ'ունենան ... այն ալ ձրի։

Զրոյցը կատարուած ըլլալով հանդերձ ամրան ամենատաք օրերուն, ձմեռուան հեռանկարը բացակայ չէ եղած անկէ. ու այլեւս ամէն մարդ գիտէ թէ Հայաստանցիին մղձաւանջն է այդ եղանակը 1992–էն ի վեր։ Վ. Խաչատրեան կ'ըսէ թէ այս ձմրան համար կը նախատեսեն 2500 շէնք տաքցնել։ Այս ծրագրին համար կազը նախընտրելի միջոց կը նկատուի, քանի որ մազութը «թանկ հաճոյք» *կ'որակուի։*

Շինարարական կարեւորագոյն խնդիր կը նկատուի Դաւիթաշէնի կամուրջին շինութիւնը եւ Թամանեանի արձանին մօտ կառուցուած ֆասֆատին *աւարտը. ան շարժական սանդուխով մը երթեւեկի դիւրութիւն պիտի ընծայէ քաղաքին կեդրոնական մասը թեւին միացնելով։*

Կատարելի աշխատանքներուն մէջ քաղաքապետը իրաւամբ փափաք կը յայտնէ բնակիչներու մասնակցութիւնը տեսնելու. ատիկա անկարելի չէ գոնէ որոշ մարզերու մէջ։ Չե՞ն կրնար, օրինակ, Երեւանցիները հոգ տանիլ իրենց շէնքերուն մուտքերուն մաքրութեան, անմիջական շրջապատին, եւայլն։ Սարի թաղը, Նորքը, Մոնումենտը զրկուած են իրենց պուրակներէն. Վահագն Խաչատրեան փափաք կը յայտնէ որ այդ թաղերու բնակիչները որպէս իրենց գուրգուրանք ցոյց տան տնկուած ու տնկուելիք ծառերուն. անոնց տիրութիւն ընեն, ջրեն։

Անհրաժեշտ ըլլալիքներէն ետք քաղաքապետը կը փափաքի որ վերականգնուի մանկական երկաթուղին, ամբողջ ճեմապարտէզը։ Կ'ուզէ Երեւանեան լիճին մերձակայքը հանգիստի գօտիի վերածել։ Իսկ նման ծրագիրներ անշուշտ ժամանակի ու մեծ գումարներու կը կարօտին։

Հարցազրոյցին աւարտին ան կը հրաւիրէ իր քաղաքացիները որ սրտացաւ վերաբերում ցոյց տան քաղաքին որ բոլորին տունն է ու բոլորին ջանքին պէտք ունի բարգաւաճելու համար։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՃԿԱԼԱՇԷՆԻ ՖԵՆՈՄԷՆ

Գրեց՝ ՄԱՔՍԻՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ (*)

Եւ գրքին վերայ նշանակիր, եւ դա մնայ յետի օրուայ համար վկայութիւն մինչեւ յաւիտեան։

ԵՍԱՅԵԱՅ

Այս պատմութիւնները ինձ պատմել է Ղեւոնդեան Ռազմիկը։ Ռազմիկը մասնակցել է Մաճկալաշէնի մարտերին, այդ կռիւներում կորցրել մարտական ընկերների, հարազատ եղբօրը։

- Մաճկալաշէնի մարտերը միայն մեր գիւղի համար չէին, ամբողջ Ղարաբաղի համար էին, - ասում է Ղեւոնդեան Ռազմիկը, - Մաճկալաշէնից յետոյ ճանապարհը բացւում է Կարմիր Շուկայի, իսկ այնտեղից՝ Ստեփանակերտի վրայ։ Բայց մաճկալաշէնցի 24 տղաներ թոյլ չտուեցին, որ Ազերի Թուրքը մտնի գիւղ։ - Իր պատմութիւնների վերջում ասաց ներկայումս ԼՂՀ Նախարարների խորհրդի պատասխանատու աշխատող Ղեւոնդեան Ռազմիկը։ Տեւական դադարից յետոյ նա աւելացրեց.- Չտեսնուած մարդիկ են մեր մաճկալաշէնցիք, ես չէի իմանում։

ԻՍԿ ԼՈՐԵՆՑԸ 14 ՏԱՐԵԿԱՆ ԷՐ

Ողորմեցէք ինձ, ողորմեցէք ինձ, ով իմ բարեկամներ, որովհետեւ Աստծոյ ձեռքը դիպել է ինձ։

ՅՈՎԲ

1992 թուականի ծանր ամառն էր։ Ազերի Թուրքը հասել էր մինչեւ Մաճկալաշէնի մատները։ Ուժերն անհաւասար էին, վիճակը՝ օրհասական։ Թշնամին Ղաչարից տանկերով ու զրահամեքենաներով, յորդացող զօրքերով յախուռն գալիս էր, որպէսզի իր ընթացքը խանգարող ամէն բան ճարակ դարձնի։ Քսանչորս մաճկալաշէնցի քաջեր իրենց կուրծքը դէմ էին արել էդ կրակի հեղեղին։

Ստեփանակերտից իրաւունք եկաւ՝ եթէ հնարաւոր չէ գիւղը պահել, կարող էք նահանջել։ Հրամանատար Մելքումեան Արմէնը ուսը յենել է թաց խրամատին եւ տապակւում է մտքերի մէջ՝ չի իմանում, թէ իր ծնած տեղը ինչպէս պիտի յանձնի Ազերի Թուրքին. գիւղի կողքին Ամարասայ վանքն է. ամէն օր Քաբամեան Ռազմիկը գնդակների տարափի տակ բարձրանում է վանքի զանգակատունը ու զանգերը տալիս։ Որ Մաճկալաշէնը տայ, ուրեմն Խազազ սարն էլ է տալու, ամբողջ Ամարասն էլ է տալու ու էդպէս իր բաժին աշխարհը պղծելու է իր համար։ Մելքումեան Արմէնը տապակւում էր այս մտքերի մէջ ու չէր կարողանում մի վճիռ կայացնել. կամ քսանչորսով պիտի կործանուեն, կամ գիւղը պիտի յանձնեն։

Տղաներին հաւաքել է գլխին ու բացատրել։

- Մաճկալաշէն տուողը Ամարասն է տալիս։

Ասել է հրամանատար Մելքումեան Արմէնը, բայց մէկ ուրիշ կասկած սողոսկել է սիրտը՝ թէ յանկարծ ուժերը չպատեն, ժողովրդի վիճակը ի՞նչ է լինելու։ Հարցի ծառս հանած կսկիծը հրամանատար Արմէնի սիրտը տեղահան էր արել, նա պարզ պատկերացնում էր, թէ ինչ է լինելու Մաճկալաշէնի մեծուփոքրին, եթէ Ղաչարի Թուրքը մտնի Մաճկալաշէն։ Վերեւից եկած հրահանգով ամէն գիւղի ժողովուրդ պիտի մնայ իր տեղում։ Այս ծուռ կարգադրութիւնը ինչպէ՞ս բեկանի։ Մնա՞յ, թէ չմնայ՝ այս մտատանջանքի կտտանքները նորից շուրջկալի մէջ է առել ջահել հրամանատարին։

- Ժողովուրդը պէտք է դուրս բերել, - միակամ ասել են տղաները եւ նրանց այս խօսքերը ոնց որ հրամանատար Արմէնի ուսերից սեւ ջաղացքարը վեր ունես։

- Էլ էն տեղը չի, պէտք է ժողովրդին դուրս բերել։

Լուսադէմին մարդիկ ձգուեցին Մաճկալաշէնից դուրս եկող ճանապարհներով։ Արտասուքն ու պաղատանքն էր ուղեկցում փախստական դարձած մի ողջ ժողովրդի։ Երեկոյեան կողմ գիւղը դարձաւ ամայի, մեռեալ լռութիւնը անէծքի պէս ծանր նստեց գիւղ ու շրջապատ...

Գիւղի պաշտպան քսանչորս տղաներ նայել են գիւղից հեռացող իրենց հարազատներին ու տապակուել ներսում։ Մէկը փորձել է ծխախոտ վառել, բայց դողացող մատները լուցկու հատիկը չեն կարողացել պահել, միւսի մատները չրթ-չրթացել են բռունցքի նեղուածքներում, ղրճտացող ատամից ցլեփ է պայթել, թեւանցի հետ անվայել հայհոյանքը ճայթել է աւտոմատի չոր կրակոցի պէս ու այդ պահին ոչ ոք չիմացաւ, որ անբարբառ երդում են ուտում, որ կը մեռնեն, բայց Մաճկալաշէնը չեն տայ։ Էդ երդումը ձեւակերպուել էր Թուրքի օխտը պորտը տակն ու վրայ անող խօսքերով՝ Թուրքի վար եոխը...

Քսանչորս զգայուն տղաներ խոնաւացած աչքերով նայել են հեռացող իրենց հարազատներին ու վճիռը կայացրել...

Իրիկնադէմին քանիերորդ գրոհը ետ տալուց յետոյ հրամանատար Արմէնը երկու հոգու ուղարկեց, որ գիւղից հաց ու ջուր բերեն։ Տղաները երկուսով գնացին եւ շուտով երեքով վերադարձան։ Երբ շատ մօտեցան, ճանաչեցին Արսէն բիձունց Լորենց Թոռանը։

- Լորենց, էդ դո՞ւ ես։

Լորենցը համեստ կանգնել է լուռ։

- Ա՛յ տղայ, դու ինչո՞ւ չես գնացել, էդ որտե՞ղ էիր մրափել, որ չես իմացել, որ գիւղը դուրս է գալիս։

Լորենցը նորից բերանը ջուր առած լուռ է մնացել։

- Իմացե՞լ ես։

- Իմացել եմ։

- Որ իմացել ես, ինչո՞ւ ես էդտեղ։

- Չեմ գնացել՝ դրա համար։

- Իմ հարցն էլ դրա մասին է, թէ ինչու չես գնացել։

Տանի ու բերի երեխան ի՞նչ ասի։ Ասաց.

- Եթէ գիւղից դուրս գայի՝ էլ վերադարձողը չեմ։

Ասել է վճռական ու ստոյգ, ոնց որ ստոյգ է էն քսանչորսի աչքի առաջին կանգնած սաքուլ երեսով էս խոխան։

Հրամանատար Արմէնը չփոթուել է, միւսները զարմացած աչքերը չռել են, յետոյ բոլորը լայն ժպտալով հրամանատար Արմէնի բերանով ասել են.

- Որ մնացել ես՝ մնայ։

Հրամանատար Արմէնը հասկացաւ, որ իրենք քսանչորս չեն, քսանհինգ են։

Դա եղել է 1992 թուականի Յուլիսի 28-ին։ Յետագայում տասնչորսամեայ հայրենիքի զինուորը մասնակցել է Մաճկալաշէնի մեծ ճակատամարտին, երբ Ղաչարի Թուրքի մէջքի հողը մի օրում ջարդեցին, տասնչորս տեխնիկայի մի մասը ոչնչացրին, շատը աւար վերցրին, Թուրքի տասնեակ լէշեր փռեցին Ամարասի հողում։

Այդ օրուանից անցել է երկու տարի. Լորենցի մատաղ սիրտը քանիցս մղկտացել է կողքին զոհուած մարտական ընկերների համար, գլոր - գլոր արտասուել է

(*) Մաքսիմ Յովհաննիսեան Ղարաբաղի մտաւորական շրջանակին ծանօթ անուններէն է. արձակագիր է ու լրագրող։ Մինչեւ 1993 եղած է գլխաւոր խմբագիրը տեղւոյն օրաթերթին։ Ներկայիս կը վարէ Ղարաբաղի մամուլի բաժինը։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐ ՄԵԾԵՐՆ ՈՒ ՓՈՔՐԵՐԸ

Ի՞նչ պէտք է ընէ Արժանթինցին եթէ ...ուզէ թերանի կացութենէն փրկուիլ ու ...ուղղակի ժողովուրդ մը ըլլալ. առա...ուղղական ժողովուրդ մը ըլլալ. առաջին պատասխանը որ կը տրուի նման հար...ցումի մը, կաշառակերութեան ջնջումն է: Այս ուղղութեամբ քայլերու ամէնէն ...րջ ցուցանիշը մայրաքաղաքին Տնտե...կան գիտութիւններու Համալսարանին ...րչագիտութեան բաժնին կողմէ կազմա...րպուած յատուկ դասընթացքներն են: ...ոնց կը հետեւին դրամատան պաշտօ...տարներ, բժիշկներ, փաստաբաններ ու ...նիսկ նախկին գինուորականներ։

Կաշառակերութիւնը 1930-ի զինուորա...ն պետական հարուածէն ի վեր տարած...ւած է ամէն մակարդակի վրայ: Տասնամ...եակներու ընթացքին Արժանթինցիները ...րժած են արհամարհել պետական ամէն ...ծ, արդարադատութիւն, տուրքեր եւ...ն: Իրենց հերոսը եղած է «էլ վիվօ»ն. ...ն տիպարը որ ճարպիկութեան մարմ...նումն է ու կը յաջողի միշտ խաղի բե...դիմացինը:

Սակայն այսօր «էլ վիվօ»ները գահըն...կ ըլլալու վտանգին ենթակայ են: Կա...շառակերութեան դէմ պայքարը արժան...թինեան քաղաքականութեան մէջ յատուկ ...թեմ մը վերածուած է. տասնեակ հրա...տարակութիւններ կ'ըլլան այդ մասին ու ...նկերու վարչութեան «անկաշառելի»...ները գործօն մասնակցութիւն կը բերեն ...պայքարին: Արդէն ստեղծուած է այն ...րծիքը թէ այս պայքարէն կախում ունի ...րժանթինի ապագան: Կամ յարգուած ու ...գիական իրաւունքի պետութիւն մը ...ալու ըլլայ ան, կամ պիտի մխրճուի ...բարախութեան, ցեղծարարութեան եւ ...մրդասիրութեան խորքը ու մնայ թե...ւած երկիր մը:

Առաջին պայքարը պէտք է մղուի սե...փականաշնորհումներու դէմ. հոն, հան...րային ձեռնարկութիւններու պաշտօննե...րը միշտ հայրերէ որդիներու կը փոխան...ցուին, շնորհիւ «նուէր»ներու դրութեան մը: Հեռաձայնի ընկերութեան մը քննիչները մինչեւ իսկ յայտնաբերած են պահարան մը ուր երկար ժամանակէ ի վեր մահացած հազար պաշտօնեաներու կը շարունակուէր վճարուիլ իրենց աշխատավարձքը:

Ձեղծարարութիւնը, կաշառակերութիւնը թափանցած են նաեւ մինչեւ համալսարանները:

Սեփականաշնորհումներուն պէտք է յաջորդէ հարկերու հարցին կանոնաւորումը: Քարողչական լայն աշխատանք կը տարուի այս մարզին մէջ: Ամէն տեղ է «տուրք վճարեցէ՛ք, հանգիստ քնացէք» կարգախօսը:

Պայքարի երրորդ դաշտը պէտք է պետութեան վերին մակարդակը ըլլայ. պէտք է օրինակ հանդիսանայ իշխանութեան ամենաբարձր խաւը, սկսեալ նախագահէն: Սակայն ան կը շարունակէ դայթակղութիւնները դիզել իրարու վրայ: Անոնց վերջիններէն է դրամի «սպիտակացման» հարց մը որուն խառնուած է կնոջը անունը: Ուրիշ մը կոչուած է «դեսպաններու պատերազմ»ը ու մեծ զուարճութիւն պատճառած է Արժանթինցիներուն. նախագահ Մէնէմի բարեկամ դիւանագէտ մը ամբաստանուած է գինարբուքներ կազմակերպելու, մասնակիցները գաղտնօրէն տեսագրելու եւ ապա այդ միջոցով անոնց սպառնալիքներ ընելու յանցանքով: Նախագահին մօտիկ երկու անձեր ալ գիտակցօրէն աւրուած կաթի փոշի ծախած են կառավարական ձեռնարկութեան մը, երկարելով դայթակղութիւններու շարքը:

Ամէն անգամուն նախագահը երդում պատառ կ'ըլլայ որ իր բարեկամները անմեղ են ու կը փակէ հարցը: Գաղտնիք չէ որ ուղղամտութեան բաւական տարօրինակ ըմբռնում մը ունի իրեն վերաբերող հարցերու մասին եւս. 1991-ին, սրտի սեղմումով ու ակամայ ան պետութեան յանձնեց 600 հազար ֆրանք արժող «Ֆէրարի» մը որ իտալացի գործի մարդ մը նուիրած էր իրեն: Իրեն կը վերագրուին նաեւ ոչ բարեկամական տրամադրութեան տէր արհմիութենականներ անուղղակիօրէն կաշառելու դէպքեր: Անոնցմէ մէկը որ հանրային առողջութեան տնօրէն նշանակուած էր, խոստովանած է որ կաշառք առած է, ըսելով. – «Աշխատելով չէ որ դրամ շահեցայ. գիտէք թէ շատ դժուար է աշխատելով դրամի տէր ըլլալ»:

Արժանթինեան կառավարութիւնը մէկ կողմէն կառուցային բարենորոգումներու կը ձեռնարկէ կաշառքին դէմ պայքարելու համար, միւս կողմէն անպատեհութիւն չի նկատեր քուէ գնելու, բազմաթիւ միջոցներով: Ու որքան ալ յայտարարուի կաշառակերութեան դէմ պայքարը, միշտ կը գտնուին ոստիկաններ որոնք տրամադիր են մոռնալու գործուած յանցանք մը քանի մը փեսոսի փոխարէն եւ վերին ատեաններուն վրան ալ պաշտօնատարներ որոնք անհրաժեշտ արտօնութիւններ կը շնորհեն մինչեւ միլիոնաւոր տոլարներու հասնող գումարներու միջնորդութեամբ:

...ուած հօր մահուան բօթն իմանալով: ...այց վառուող երեսը հովացել է, ինչ որ ...ղաղի սարից եկած իրիկնադէմի քա...ուց, երբ իր առաջին Ազերի Թուրքը ...խել է, երբ իր ատոմատից արձակած ...դակից չուն Թուրքը դիտապաստ փըռ...ել է: Իր կեանքի տասնվեց տարում եր...ու տարուայ մարտական ճանապարհ է ...նցել, 1992-ին Ղարաբաղի համար փըր...ել է Մաճկալաշէնը: Տասնչորս տարեկա...ում Լորենցը կատարել է իր կեանքի գըլ...ւոր քայլը, ասելով.

- Եթէ հեռանամ, էլ վերադարձողը ...եմ...

Դա միայն ընտրեալներին է վիճակ...ում:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ բարերար Գէրք Գրդորեանի հաստատած Լինսի հիմնարկը 200 հազար տոլար նուիրած է Կիլիկիոյ Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի դասագիրքերու պատրաստութեան աշխատանքներուն եւ 525 հազար տոլար՝ ազգային վարժարաններուն: Անցեալին եւս Հիմնարկը 200 հազար տոլարով օժանդակած էր արդիական դասագիրքերու պատրաստութեան ծրագրին: Հիմնարկը 100 հազար տոլար նուիրած է նաեւ Արշակ Տիգրանեան վարժարանին:

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Արարատ» ճաշարանին մէջ Յունիս 26-ի իրիկունը, տեղի ունեցած է ճաշ մը՝ ի նպաստ Արցախի: Կազմակերպուած է «Հայրենիք», «Հայրիկ», Հայրենակցական Միութիւններու միացեալ մարմնի, Մեռիքըլ Աւթրիչ եւ Վահագն Մշակութային Միութեան կողմէ: Ճաշարանատէրը հոգացած է ճաշին բոլոր ծախքերը: Մուտքի տոմսերէն, վիճակահանութենէն եւ նուիրատուութիւններէն գոյացած է 75 հազար տոլար, զոր 100 հազարի բարձրացուցած է բարերար Վաչէ Մանուկեան, հովանաւորելով ձեռնարկը:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ֆըրսթ Լութըրէն Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 12-ին, տեղի ունեցած է Իրաքահայ Ընտանեկան Միութեան շաբաթօրեայ դպրոցին տարեվերջի հանդէսը: 16 տարուան անցեալ ունեցող այս դպրոցի դասընթացքներէն ցարդ օգտուած են 1500 աշակերտներ։ Մարիէթա Անասեանի ղեկավարութեամբ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած՝ երգերէ, արտասանութիւններէ: Խօսք առած է Արշակ Տիգրանեան վարժարանի հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Ժորժ Մանտոսեան:

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է Մանուէլ Մարաշլեանի լուսանկարչական ցուցահանդէսը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի: Լուսանկարիչին արուեստին մասին խօսած է Գէորգ Ապաճեան:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Սթիվըրս սրահին մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է թատերա – երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 125-ամեակին: Արցախցի բեմադիր եւ դերասանուհի Անահիտ Իշխանեան արտասանութեամբ եւ երգով հրամցուցած է Թումանեանի հէքեաթներէն, քառեակներէն եւ «Անոյշ» օփերէն կազմուած համադրական յայտագիր մը:

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Միացեալ Հայկական Ֆոնտը 138 հազար տոլար յատկացուցած է Հայաստանի Սրտի Կեդրոնին մէջ 200 մանուկներու սրտի գործողութիւն կատարելու համար:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ իր կեդրոնատեղիին մէջ, Եկեղեցիներու Գանատայի Խորհուրդը Յունիս 13-ին կազմակերպած է հաւաքոյթ մը, սերբ ուղղափառ Եկեղեցւոյ պետ՝ Փաւլէ Պատրիարքին այցելութեան առթիւ: Հիւրը ներկայացուցած է Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Պատրիարքը խօսք առնելով տեղեկութիւններ փոխանցած է նախկին Եուկոսլաւիոյ արդի կացութեան, յատկապէս սերբ եկեղեցին ու եկեղեցականները յուզող հարցերուն մասին:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ Հայոց Թեմի առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան քահանայ ձեռնադրած է Հայկ Սրկ. Սուքին: Գանատա ծնած առաջին հայ երիտասարդն է ան որ կ'ընդունի հոգեւորական սքեմը, վերակոչուելով Շնորհք Քահանայ, դառնալու համար Սէնթ Քաթրինզի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հովիւը:

Նորօծ քահանային կնքահայրը՝ Յակոբ Մաղմանեան, այս առթիւ հինգ հազար տոլար նուիրած է Առաջնորդարանի Կրօնական Դաստիարակութեան Ֆոնտին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹԻՒՏ

- Ովքե՞ր են Վրացիները:
- Մի Վրացին՝ անձի պաշտամունք, երկուսը՝ հակայեղափոխութիւն, երեքը՝ երգչախումբ:

- Ովքե՞ր են Հրեաները:
- Մի Հրեան ճհուտ, երկուսը՝ առեւտուր, երեքը՝ գիտութիւնների ակադեմիա:

- Ովքե՞ր են Հայերը:
- Մի Հայը՝ խելացի մարդ, երկուսը՝ խորամանկ մարդիկ, երեքը՝ այդպէս չի պատահում:

ՈՍԿԻ ՋԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Է.

- Կարծեմ թէ, ըսաւ Նաւարեան հեղնոտ ժպտելով եւ մեղմ արհամարհանքով, եթէ դժբախտութիւն ունիմ որ էֆէնտիին անծանօթ լսած է, բայց ես դժբախտաբար առաջին անգամն է որ իր անունը լսելու պատիւը կ'ունենամ. ուստի չեմ հասկնար թէ ի՛նչպէս կարելի է որ իրեն նկատմամբ թշնամական բան մը գրած ըլլամ:

- Էֆէնտին, յարեց Տիրան էֆէնտի, կարծեմ իր անձին համար չէ որ կը խօսի:

- Անտարակոյս, անտարակոյս:

- Այլ ի դիմաց բոլոր ազնուաշուքներուն զոր այնքան անգթօրէն կը հարուածէք...

- Անտարակոյս, անտարակոյս:

- ... եւ իրաւամբ ալ, յարեց մեծ ծիծաղով մը Տիրան էֆէնտի: Բայց տեսաւ թէ կատակաբանութիւնը որ ճշմարտութեան շատ մօտեցած էր կրնար անախորժ հետեւանքներ ունենալ, ուստի ըսաւ.

- Արուսեակ, սա սեղանը բեր պրիճ մը դարձնենք: Նաւարեան էֆէնտի, կը մասնակցի՞ք:

-- Ինծի ներողութիւն, չեմ գիտեր:

Ագրիպ էֆէնտի գոհունակութեամբ արհամարհական ակնարկ մը նետեց երիտասարդ գրագէտին վրայ, հասկցնելով թէ «ընկերային դիրք» չունենալուն ապացոյցը տուած է:

Նոյն միջոցին ուրիշ հիւր մը եկաւ: Սրբուհի հանըմ, Տիրան էֆէնտի, Ագրիպ էֆէնտի եւ հիւրը սեղանին շուրջը նստան:

- -Հոս հրամմեցէք, ըսաւ Արուսեակ Նաւարեանի, որ միայն իր հիւրը կը մնար: Եւ բաց պատուհանին առջեւ չուքին մէջ սկսան խօսիլ. Նաւարեան երկու անգամ ուզեց մեկնիլ, բայց թոյլ չտուին:

-- Իրիկունը ճաշը մեկտեղ ընել կը հաճի՞ք, հարցուց Տիրան էֆէնտի:

Մերժումը դժուար էր:

Ագրիպ էֆէնտի այդ օրը շատ սխալներ ըրաւ, եւ ընկերը միշտ կը գանգատէր: Զայրոյթը աչքերուն մէջ էր, եւ խելքը Արուսեակի ու Նաւարեանի խօսակցութեանց կուտար քան թէ թղթին: Տիրան էֆէնտի ալ անդրադարձած էր Ագրիպ էֆէնտիի այդ օրուան վերացականութեանը:

Ազնուաշուք երիտասարդը անբացատրելի հակակրութիւն մը կը զգար գրագէտին դէմ: Միտքն ալ տագնապի մը մէջ էր. իրեն այնպէս կուգար թէ այդ աչքերուն օր մը հանդիպած ըլլալու էր. բայց չէր կրնար գտնել թէ ո՞ւր, ե՞րբ:

Նաւարեան շատ բարձր էր եւ չէր կրնար այդ անձին դէմ թշնամական զգացում ունենալ, բայց ինքն ալ միտքը կը չարչրկէր. այդ աչքերն կեանքին մէջ օր մը իրեն դէմ ելած էին. բայց ո՞ւր, ե՞րբ:

Երկուքն ալ զուր տեղը միտքերնին չարչրկեցին:

Ցրտութեամբ մը զիրար բարեւեցին մեկնելու ատեննին: Ագրիպ էֆէնտի Մեծ Կղզին կը բնակէր, նաւակով հոն անցաւ: Իսկ ճաշէն վերջ, Տիրան էֆէնտի, Օր. Արուսեակ, Նաւարեան պտոյտի ելան. սեղանին վրայ Սրբուհի հանըմի ներկայութեանը բնաւ չխօսեցան Ագրիպ էֆէնտիի մասին: Բայց դուրսը, խօսակցութիւնը քիչ մը երիտասարդին շուրջը դարձաւ:

-- Շիտակը երկուքնիդ ալ, ըսաւ Արուսեակ խնդալով, շատ անդուր եղաք:

Ը.

Բերայի հայ ընկերութեան մէջ երեք տարիէ հետէ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր Ագրիպ էֆէնտի: Խասգեղէն գաղթած էր Պետրոս Ագրիպպասեան անունով. օր մը աւելորդաբանութիւն համարելով մականունին «եան»ը, այցեքարտերուն վրայ փորագրել կուտար միայն Պր. Ագրիպպաս. ու նոր բարեկամները աւելի շիք կը գտնէին պարզապէս Ագրիպ էֆէնտի անուանել զինքը: Հիմա Բերա այդ անունովը միայն ծանօթ, կամ հանրածանօթ էր:

Իսկ հայրը Յովհաննէս Ագրիպպասեան տարիներու երկարատեւ շարքի մը մէջ ծալապատիկ նստած խանութի մը փեղկին ետեւ, երանութեան սահմանագլուխ գծած էր աւանդական պատմաճիութեամբ քիչ շատ ստակ շահիլ ու աւելցնել եւ ընտանիքը երջանիկ ընել առատ առատ ուտելիք տանելով: Փառասիրութեանը հորիզոնն ալ կ'երկարաձգուէր մինչեւ Խասգեղի Թաղական խորհրդարանին դուռը. ու երբ ատենապետութեան կոչուեցաւ, ա՛լ անկէ ետքը մինչեւ մահուան օրը ո՛եւէ իղձ չկրցաւ սպրդիլ սրտին մէջ: Երջանկութեան խէժալի մը ծրագիրը ամբողջապէս գործադրուած էր. ա՛լ ընելու ուրիշ բան չունէր, բայց եթէ մեռնիլ, ու մեռաւ:

Զաւակը արդէն շատ նեղ գտնելով խանութին շրջանակը, հօրը կենդանութեանն իսկ լաւագոյն ասպարէզ համարած էր յանձնակատարի մը հետ ընկերակցութիւն ընել: Երբ մեռաւ հայրը, Պետրոս չափաւոր գումար մը ժառանգեց եւ առանձին շարունակեց յանձնակատարութիւնը: Քիչ մը բախտը դէպի իրեն առաջացաւ, շատ մըն ալ ինք բախտին ոտքը գնաց «կաթին մէջ ջուրը առատ խառնելով»: Խղճահարութիւնը իր զգացումներուն տկարագոյնն էր:

Կորովի, եռանդուն, գործունեայ, ա՛լ իրեն անտանելի կը թուէր Խասգեղի խանութավայել կենցաղավարութիւնը: Յաջողութեան հետ տենչերն ալ շատ առաջ գացած էին, ու կը տառապէր վայելումի ըղձանքներով, որոնք կը մնային անյագուրդ. երեւակայութեանը մէջ շատ ընդարձակած էր փառասիրութեանը սահմանագլուխները: Ու Բերայի մէջ էր որ պիտի գտնէր երեւնալու, յաղթանակելու, վայելելու եւ առաջ առաջ վազելու ամէն դիւրութիւն: Իրաւ է որ հոն մրցումը սաստիկ է. ամէն հարստութիւն, ամէն տենչանք, հասնելու ամէն երազ հոն ժամադիր կ'ըլլան ու կը ճակատամարտին:

(Շար. 7)

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 78-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1994, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, առաւօտեան ժամը 10-ին, կառավարական նիստերու դահլիճին մէջ, Կառավարական Տուն, Հանրապետութեան Հրապարակ, Երեւան, Հայաստան:

Սոյնը 78-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ Թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N. Y. 10019-6118,U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. - Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. - Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. - Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. - Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆ - ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յուլիս 1, 1994

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային - Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9·30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը

- Հոգեւորական Դասը

- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երու ներկայացուցիչներով

- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակեր կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով

- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով:

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne

● **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du *KHANASSOR*

à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *Artsakh* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

FOOTBALL

ARMENIE - BELGIQUE

COMMUNIQUE

L'Association Sportive Homenetmen France, à l'occasion du premier match officiel de la sélection d'Arménie, dans le cadre des Championnats d'Europe des Nations, organise un déplacement en car en Belgique le Mercredi 7 Septembre 1994. Pour encourager comme il se doit notre équipe nationale de football nous avons d'ores et déjà retenu un certain nombre de billets qu'il convient dès maintenant de réserver.

Pour tous renseignements prière de s'adresser à :

— Mme Bakkalian: 40. 67. 77. 50 (9h-16h)

— M. Vosgueritchian 45. 08. 43. 10 (10h-18h ou répondeur)

Pour les non-ressortissants de la C.E.E., pour des questions de visa se renseigner auprès de l'Ambassade de Belgique- Service de visa: 1, ave. Mac Mahon, Paris 17e Tél. : 42. 27. 45. 35.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԹԱԼԱՐ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Շրջանային Խորհուրդը կը կազմակերպէ Ուխտագնացութիւն դէպի Թալարի Ս· Գրիգոր Եկեղեցին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին: Ուխտագնացութեան հաստատման 50-ամեակն է այս տարի:

ԴԻՒԱՆ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

U.G.A.B. · *Colonie de Vacances*

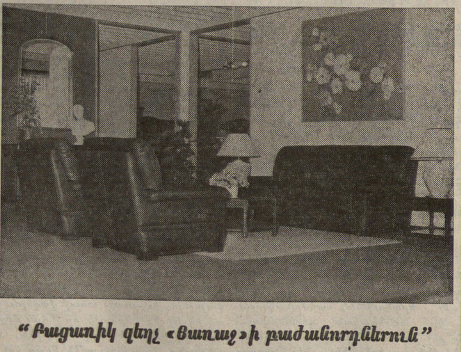
JOURNEE PORTES OUVERTES

Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à **VARS (Hautes-Alpes)**, à l'occasion de la **Journée Portes - Ouvertes**, le **24 JUILLET** au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin
Réservations : 92. 46. 58. 24

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 22
VENDREDI
22 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

...ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.376 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.376

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

...ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

...ԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Է. ՊԱԼԱՏԻՒՐ նախա... Նախարարաց Հերթական Խորհուր... ...որ տեղի ունեցաւ Մաթինեոն, քանի ...ձաղաջը հիւանդանոցն է : Նիստի ըն... ...ացքին, Պալատիւր պահանջած է որ ...անացիք վերադարձնեն Կապրիէլ Ճըկ... ...րատնաւը (ինչ որ, ի դէպ, կատարուե... ...նոյն իրիկունը, Յուլիս 20-ին) : Պա... ...իւր յայտարարեց թէ հրամայական ...արձած է Ֆրանսայի բացը գոցելու եւ ...րտքը զսպելու հարցերը : Կառավարու... ...ը Խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ ...ագրուած գեղչ մը 1995-ի համար որ ...միլիառ ֆրանքէն պէտք է իջնէ 275-ի :

...ԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ առողջական վի... ...կը լաւ է, ըստ մասնագէտ բժիշկնե... ...ն : Յուլիս 20-ին, նոյնիսկ Ֆրան... ...յի Ծրջանը դիտած է հեռատեսիլէն ...ընդունած ընտանիքի անդամներ ...բարեկամներ : Կը հաստատուի որ հի... ...նդանոցէն կ'ելլէ շաբթու վերջ եւ հա... ...մար ամսուան մը ապաքինման կա... ...ւնենայ : Կը շարունակուին հասնիլ ...ղիկներ եւ ապաքինման մաղթանքներ :

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆԻ համար «քաղա... ...ական դայթակղութիւն մըն է» այն պատ... ...ը զոր պարզեցին Ֆրանսացի երեսփո... ...ները Եւրոպական Խորհրդարանին ...էջ, ուր ցրուած են ութ -- ինը զանազան ...րակցութեանց մէջ : ԷՌ -- ՓԷ -- ԷՌ եւ ...Ի -- ՏԷ -- ԷՖ իսկ մէկ խումբի մէջ չէն ...ւ նախկին նախագահին համար՝ ցաւալի ...որ ԷՌ -- ՓԷ -- ԷՌ-ը տէրը չէ մնացած ...յանձնառութեանց : Միւս կողմէ, Ըն... ...կերվարական Եւրոպական կուսակցու... ...թեան նախագահ ընտրուեցաւ 45-ամեայ ...ղուհի մը, որ անցեալ մը ունի Աքոթ... ...նտ Եարտի մէջ :

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ հրէական կեդրո... ...տեղիի շէնքին ոճրափորձին հետե... ...անքները օրէ օր կը ծանրանան : Մեռ... ...լներուն թիւը 39-ի բարձրացած է, 147 ...իրաւոր կայ, բայց նաեւ 76 անհետա... ...ցածներ : Դեռ առջի օր ալ հարկ եղած է ...պարպել հիւանդանոցը ուր կը խնամուէին ...վիրաւորները, լուր մը տրուած ըլլալով ...ռումբ մը զետեղուած է հոն : Միշտ ...պոլսան կը նկատուի պատասխանա... ...ու : Արարքին «ոճ»ն ալ նման շարժումի ...է կը վերագրուի :

ՓՕԼ ՏԷԼՎՕ, պելժիացի նկարիչը որ ...գերիրապաշտութեան մեծ դէմքերէն կը ...նկատուի, մեռաւ 96 տարեկանին : 15 տա... ...ի է կոյր էր եւ իր մահէն քանի մը օր ...առաջ «Ֆիկառօ»ի տուած իր հարցազրոյ... ...ցին ընթացքին կը յայտարարէր . -- «Հիմա, ...երազներուս մէջ կը նկարեմ» : Ինք չէր ...ուզեր դասուիլ գերիրապաշտներու շար... ...քին, իր ստեղծագործութիւնը այլապէս ...ինքնատիպ ըլլալով : Ճեպընթացներու, ...կիներու, խորհրդաւորութեան նկարիչը, ...«վակոններու նկարիչը» կը սիրէր ըսել ...ինքն իրեն համար : Իր գործերը, մղձա... ...ւանջի նման, կեդրոնացած էին մերկ կի... ...ներու, կայարաններու, երկաթուղիներու ...վրայ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ԹԻՒՐՔՈՒԱԶ» գործո... ...ղութիւնը Ռուանտա աւելի քան երբեք ...բանավէճի նիւթ է : Մարդկային ահաւոր ...ողբերգութեան մը դիմաց, ի՞նչ կրցան

եւ կրնան ընել ընտրանի զօրքեր : Մեռեալներէն անդին, այլեւս մէկուկէս -- 2 միլիոն գաղթականներու հարցը կայ եւ մանաւանդ քոլերայի սպառնալիքը : Դեռ կայ ուրիշ «բնական» սպառնալիք մը որ Կոմայի վրայ գտնուող հրաբուխն է : Մասնագէտներ եռացող լաւա նկատած են : ՄԱԿ-ը, հաւանաբար կարենայ 2000 կապոյտ սաղաւարտաւոր ղրկել Ռուանտա Օգոստոսի վերջ... :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետուհին, Փարիզ իր այցելութեան առթիւ, պիտի չվայելէ գրագէտ Եաշար Քէմալի ընկերութիւնը . ան մերժած է մաս կազմել Տիկին Չիլլէրի պատուիրակութեան : Ուրիշ երկու մտաւորականներ ալ՝ Չէթին Ալթան եւ Միմթազ Սօյսալ (ծանօթ որպէս հայկական հարցի «պատմաբան») մերժած են նոյն պատիւը :

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ, հազարաւոր յոյն Կիպրացիներ հինգ վայրկեան դադրեցուցած են իրենց աշխատանքը կղզիին հիւսիսային բաժնի Թրքական գրաւման 20-ամեակին առթիւ, մինչ քիչ անդին Թուրք Կիպրացիները կը տօնէին «խաղաղութեան եւ ազատութեան քսան տարիները» :

ՂՐԻՄ վերջ դրաւ անջատողական իր շեղումին եւ ինքնավար Հանրապետութեան նախագահը՝ Մեշկով պաշտօնապէս ճանչցաւ Ուկրանիոյ նոր նախագահին՝ Կուչմայի իշխանութիւնը :

ԲԵԼՈՌՈՒՍԻՈՅ Հանրապետութեան առաջին նախագահ Ալեքսանտր Լուկաշենկօ իր երդումը ըրած է եւ իբրեւ Վարչապետ առաջարկած Միխայիլ Չիկուիրը, ծանօթ՝ իբրեւ չուկայական տնտեսական ջատագով : Կը սպասուի Խորհրդարանի կողմէ վաւերացումին :

ՍԹԱՅՊԸՐԿԻ (Նիւ - Եորքի նահանգ) իր բնակարանին մէջ իր մահկանացուն կնքած է չեխ դաշնակահար Ռուտոլֆ Ֆըրքուշնի, 82 տարեկանին : Մոցարթի եւ Պէթհովընի մեկնաբան, Ֆըրքուշնի մասնագիտացած էր չեխ երաժշտութեան մէջ, յատկապէս Տըվորժաքի, Սմեթանայի, Եանաչէքի եւ Մարթինուի գործերու մեկնաբանման մարզէն ներս : Իր երկրի նացիներու կողմէ գրաւուելէ ետք, Ֆըրքուշնի 1940-ին կը հաստատուէր Նիւ -- Եորք : Փրակայի մէջ համայնավար վարչակարգի հաստատումէն ետք 1948-ին կը ստանար ամերիկեան հպատակութիւնը : Իբրեւ հակառակորդ համայնավարութեան, կը մերժէր նուագել Չեխոսլովաքիոյ մէջ : 1990-ին էր միայն, յեղաշրջումէն ետք, որ Ֆըրքուշնի յաղթական վերադարձ մը կ'ընէր իր ծննդավայրը :

ԱԼԺԷՐԻ Օմանի եւ Եմէնի դեսպաններու առեւանգումէն շաբաթ մը ետք, ոչ մէկ լուր տրուած է : Ոչ արարքին տէր եղող կայ, ոչ ալ փրկագին ուզող :

ԹԵՆԻՍԻ ախոյենուհի՝ Մարթինա Նաւրաթիլովա դիմում կատարած է կանացի հիւանդութեանց խտալացի մասնագէտ Անթինորիի որպէսզի զաւակ ունենայ առանց սեռային յարաբերութիւններու այր մարդու մը հետ : Ծանօթ է որ Նաւրաթիլովա միասեռական է, բայց, բժիշկը յայտարարած է թէ միշտ մերժած է միասեռական կիներու յղութիւնը, որովհետեւ հայրը անհրաժեշտ է մանուկին աճման :

ԳԱԶԻՄԻՐՈՎ ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ԴԷՄ

Յուլիս 20-ին Երեւան հասած էր նախագահ Ելցինի ներկայացուցիչ ու Ղարաբաղեան խնդրի կարգաւորման ռուսական միջնորդութեան ղեկավար դէմքը՝ Վլ. Գազիմիրով : Այցելութեան նպատակն է Հայաստանի ու նաեւ Ղարաբաղի ղեկավարներուն հետ խորհրդակցութիւն ունենալ խաղաղութեան հոլովոյթին ամրապնդման ուղղութեամբ :

Դատախազութիւնը Յուլիս 20-ին հարցապնդումի ձեռնարկած է Հանրապետութեան նախագահի ապահովութեան մարզի նախկին գլխաւոր խորհրդական Աշոտ Մանուչարեանի դէմ, այն պատճառով որ ան մամուլի մէջ ու հանրահաւաքներու ընթացքին ծանր յանցագործութիւններով ամբաստանած է Լ. Տէր-Պետրոսեանը, Բ. Արարքցեանն ու Վանօ Սիրադեղեանը : Ա. Մանուչարեան Յուլիս 18 եւ 19-ին հրաւիրուած է դատախազութիւն, սակայն մերժած է բացատրութիւններ տալ ու ապացոյցներ ներկայացնել իր յայտարարութիւններուն մասին, յայտարարելով որ դատախազութեան կողմէ իրեն ներկայացուած ոչ մէկ փաստաթուղթ կը ստորագրէ :

Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի լուսնալիք գիշերը (Յուլիս 19-էն 20) ատրպէյճանական կողմը կրկին յարձակում գործած է, այս անգամ՝ Նոյեմբերեանի շրջանը : Թշնամին հրետանիէ, ականանետերէ եւ ռազմական կառքերէ կրակ բացած է Դէպի Կոթի գիւղի պաշտպանութեան դիրքերը, իսկ հրասայլ մըն ալ փորձած է ներխուժել սահմանամերձ գիւղէն ներս, սակայն դուրս շպրտուած է : Փոխհրաձգութիւնը 4,5 ժամ տեւած է : Հայկական կողմը զոհ չկայ :

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆ

Վերաբացման աշխատանքներու ընթացքին եւ առընչուող հարցերուն մօտէն ծանօթանալու նպատակով Հ. Բագրատեան հիւլէակայան այցելած է Յուլիս 19-ին : Այնուհետեւ տեղի ունեցած է խորհրդակցական հանդիպում մը, որու մասնակցած են աշխատանքներու գործընթացին առընչուող նախարարութիւններու եւ գերատեսչութիւններու պատասխանատուներ : Քննարկուած են թէքնիքատնտեսական, մատակարարման, դրամական հարցեր :

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Համագործակցութեան յետագայ ուղղութիւնները ճշդելու նպատակով, աշխատանքի այցելութեամբ Երեւան ժամանած է Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան Եւրոպայի Գրասենեանի տնօրէն Ճօ Ասուալ, որ յայտարարած է թէ Երեւանի մէջ ալ կը բացուի կազմակերպութեան գրասենեակ մը : Յուլիս 19-ին, Գ. Խ...ի նախագահին կողմէ ընդունելութեան ընթացքին ալ ան իր տըպաւորութիւնները հաղորդած է . հանդիպումին ներկայ եղած է Առողջապահութեան Նախարարը : Նոյն օրը, Ճօ Ասուալ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Հ. Բագրատեանի հետ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեան Յուլիս 20-ին գումարուած ժողովին որոշուած է արտակարգ համագումար կատարել մէկ ամիսէն :

Օրուան հարցեր

ԵԼՑԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՄԵԾԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Աշխարհի ամենահարուստ եօթը երկիրներու ղեկավարները առաջին անգամ 1975-ին իրարու քով եկան բոլորովին անպաշտօն ձեւով : Շուրջ քսան տարուան մէջ անոնց մէկտեղումը պաշտօնական բնոյթ ստացաւ, այնքան որ Նափոլիի Յուլիս 8 -- 10-ի ժողովին Միացեալ -- Նահանգներու նախագահին կ'ընկերանար 1300 հոգինոց պատուիրակութիւն մը :

Այս վերջին ժողովը ունեցաւ ութերորդ մասնակից մըն ալ . Ռուսաստանի նախագահն էր ան իր 180 գործակիցներով : Եկած էր հաւասարէ հաւասար ձայն ունենալու քաղաքական վիճարանութիւններուն :

Անոր ներկայութիւնը շատերու մտքին մէջ ծագում տուաւ հետեւեալ հարցումին . «այո, մեծ երկիր էր Ռուսաստան, բայց արդեօք բարգաւա՞ճ էր նոյնքան, որպէսզի մաս կազմէր հարուստներու ակումբին» : Ու վեհաժողովէն ամիս մը առաջ նախագահ Ելցինի մէկ արտայայտութիւնը կրնայ պատասխան նկատուիլ այս հարցումին : 1994-ի եռամսեակին մասին խօսք առնելով, ան խոստովանած էր որ Ռուսերու 20%-ը կ'ապրէր աղքատութեան սեմէն վար պայմաններու մէջ : 20 -- 30% ալ հակամէտ էին այս խումբին միանալու : Իր իշխանութենէն ի վեր երկրին արտադրութիւնը 50% գեղչուած էր ինչ որ մըրցանիշ էր ճարտարարուեստականացած երկրի մը համար որ խաղաղութեան պայմաններու մէջ կը գտնուի : Ճիշդ է որ դրամահոսութիւնը դանդաղած է . ամսական 5% է այսօր, ինչ որ ակումբին միւս երկիրներուն համար սարսափելի է, բայց անոնք կ'ուզեն զօրավիգ կանգնիլ ռուս նախագահին, զայն ընդունելով իրենց միջեւ :

Տնտեսագէտ Ժորժ Սոքոլոֆ իր նոր լոյս տեսած հատորին մէջ, Ռուսաստանի 1815-էն մինչեւ մեր օրերու պատմութիւնը կը ներկայացնէ : 1815-ը այն թուականն է երբ Նափոլէոնին յաղթողները հաւաքուած են Վիեննա . անոնց մաս կը կազմէ Ռուսաստանը որ հզօր երկիր է, բայց աղքատ :

Այս մեկնակէտէն Սոքոլոֆ կը նկարագրէ այն 180 տարիները որոնց ընթացքին Ռուսաստան միշտ ջանացած է փրկուիլ նոյն պատկերին կրկնութենէն : Ամէնէն յաջող շրջան կը նկատէ հեղինակը Բրեժնեւի ժամանակը երբ երկիրը 1975-ին հասած էր Միացեալ -- Նահանգներու միջին եկամուտին 41.7%-ին : Բայց այդ թուականը նաեւ անկումի մը սկզբնակէտն է :

Տասը տարի ետք երբ Գորպաչով իշխանութեան գլուխը հասաւ, ուշ էր արդէն : Տնտեսական նոմենկլատուրան սորված էր ամէն բան որոշել իր շահուն համաձայն, ինչ որ պատճառ եղաւ տնտեսական մաֆիայի մը գոյացումին :

Հակառակ տխուր հաստատումներու, այլ հեղինակներու չափ յոռետես չէ Սոքոլոֆ . դիտել կուտայ թէ ամէն տագնապ միեւնոյն ատեն նոր շրջանի մը խոստումը կը պարունակէ :

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Ամերիկահայ կրթական շարժումի պատմութիւնը գրելու նպատակիս շրջագծին մէջ կ՚այցելեմ հայկական վարժարաններ եւ հանդիպումներ ունենալով տնօրէններուն հետ, անոնցմէ կը քաղեմ զիս յուզող հարցերուն պատասխանները: Նախապէս հանդիպելով 6 դպրոցներու տնօրէններուն, ընթերցողներուս ներկայացուցած էի անոնց պատասխանները այն հարցումներուն — հաւասարապէս ուղղուած բոլորին — թէ՝ Ամերիկայի մէջ հայկական վարժարանները ո՞րքանով կ՚արդարացնեն իրենց գոյութիւնը, դըպրոցները ո՞րքանով իրականացուցած են վաղուան ակնկալուած սերունդները պատրաստելու իրենց առաքելութիւնը, հայկ. տոհմիկ դիմագիծը ո՞րքանով կը պահպանուի, ի՞նչ է հայերէնախօսութեան համեմատութիւնը աշակերտներուն մէջ եւ ի՞նչ առաջարկներ ու ծրագիրներ կան դպրոցներուն առաքելութիւնը առաւել եւս արդիւնաւորելու համար:

Հետազօտութեանս շրջագծին մէջ այս անգամ կ՚այցելեմ Լա Քրեսենթա շրջանի Մխիթարեան Հայրերու վարժարանը եւ Փասատինայի Սահակ - Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանը:

Մխիթարեան Հայրերու Վարժարանը կը գտնուի Լա Քրեսենթայի դալարազեղ պուրակի մը մէջ, առաջին իսկ հայեացքով՝ գրաւիչ ու տպաւորիչ միջավայր մը: 1979-ին հիմնուած է Մխիթարեան Հայրերու Վարժարանը, Հոլիվուտի մէջ, Հ. Միքայէլ Վրդ. Ադեանի կողմէ: Առաջին տարին գործած է Մանկապարտէզը, 5 - 6 աշակերտներով, ապա՝ տարուէ տարի դասարան մը աւելցնելով դարձած է ութամեայ վարժարան:

1984-ին դպրոցը փոխադրուած է Լա Քրեսենթա, հանրային վարժարանի մը շէնքը, որ վարձուած է: Հ. Միքայէլ Վրդ. Ադեան, իր անձնական բարեկամներու միջոցով որոշ գումար մը գոյացնելով սկսած է գործի, յոյս դնելով Աստուծոյ վրայ:

Երկու տարի է Մխիթարեան Հայրերու Վարժարանին տնօրէնութիւնը կը վարէ Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտէն Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան: Ծնած է 1921-ին Ջուրջով՝ Թրանսիլվանիա (այժմ՝ Ռումանիա): Նախակրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ ետք, 1931-ին մեկնած է Վիէննա եւ աւարտած տեղւոյն Գիմնազիոնը, ապա՝ համալսարանի փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան լսարանը: 1944-ին ձեռնադրուելով վարդապետ, Հ. Օգոստինոս զբաղած է մանկավարժութեամբ, եղած է Վիէննայի վանքին Մատենադարանի եւ Թանգարանի վարիչ: 1945-1947 հետեւած է համալսարանի սարբերէնի, արամէերէնի, եբրայերէնի եւ արաբերէնի դասընթացքներուն: 1957ին փոխադրուած է Պէյրութ եւ վարած Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը: 1968-ին վերադառնալով Վիէննա, ընտրուած է Մխիթարեան Միաբանութեան վարչութեան անդամ: Եղած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագիր: Սփիւռքի տարբեր պարբերականներու մէջ հրատարակուած են հայագիտական իր ուսումնասիրութիւնները, գեղարուեստական գործերը: «Ազգային Մատենադարան» մատենաշարով լոյս ընծայած է բնագրագիտական կարեւոր հետազօտութիւններ:

Ահա այսպիսի գիտական, գրական եւ մանկավարժական հարուստ վաստակի տէր անձնաւորութիւն մըն է Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան, որ երկու տարի է ստանձնած է Մխիթարեան Հայրերու վարժարանին տնօրէնութիւնը: Իսկական մեծութիւններու տրուած համեստութեամբ է որ կ՚ընդունի զիս ու պատրաստակամութիւն կը յայտնէ պատասխանելու հարցումներուս եւ գոհացնելու հետաքրքրութիւնս:

Պատասխանելով այն հարցումիս, թէ Ամերիկայի մէջ հայկական վարժարանները ո՞րքանով կ՚արդարացնեն իրենց գոյութիւնը, Հ. Օգոստինոս Սեքուլեան կը նշէ. - «Ամերիկայի մէջ հայկական վարժարան մը հիմնելու պարտաւորութեան տակ կը գտնուէինք, որովհետեւ քիչ թէ շատ բոլոր գաղութներէն հոս հաւաքուեցան Հայերը: Հոս, Ամերիկայի մէջ, հսկայ արտագաղթ մը ունինք եւ կըրնանք ըսել որ երկրորդ Հայաստան մը դարձած է Քալիֆորնիան մանաւանդ: Եթէ մենք հայկ. վարժարան չբանայինք, թերացած պիտի ըլլայինք մեր պարտականութեան մէջ: Թէ ապագան ի՛նչ պատկեր պիտի ներկայացնէ, այդ գիտնալու համար պէտք է մարգարէ ըլլալ - թէպէտ մարգարէութիւնն ալ երբեմն որոշ բաներ առաջուընէ տեսնել կուտայ-: Իմ կարծիքով, նոյնիսկ շատ քիչ են բացուած հայկական վարժարանները, մանաւանդ երկրորդական բաժինները: Մեր աշակերտները շրջանաւարտ կ՚ըլլան 8-րդ դասարանէն եւ անոնցմէ շատեր կ՚ուզեն հայկական դպրոցի մը մէջ շարունակել իրենց ուսումը, սակայն Կլէնտէյլի այս շրջանին մէջ հայկական երկրորդական վարժարան գոյութիւն չունենալով, մեր աշակերտները ստիպուած կա՛մ օտար վարժարան կը յաճախեն, կամ ալ օրական երկար ճամբորդութիւններ ընելով հեռու վայր մը գտնուող հայկական երկրորդական վարժարան մը կ՚երթան: Եթէ Կլէնտէյլի մէջ նման դպրոց մը բացուէր, օտար վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու թիւը աւելի նուազ պիտի ըլլար»:

Կը հարցնեմ թէ այն տեսիլքով ու նպատակով որ բացուած է Մխիթարեան Հայրերու վարժարանը, ցայժմ իր գոյութիւնը կ՚արդարացնէ՞: «Դեռ շատ երիտասարդ ենք մենք», կ՚ըսէ Հ. Օգոստինոս ու կ՚աւելցնէ. - «1979-ին հիմնուած է այս դպրոցը: Դեռ մեր աշակերտները հրապարակի վրայ չեն եւ շատ փոքր են, որպէսզի կարենամ հարցումին պէտք եղածին պէս պատասխանել: Բայց աշխատած է անոնց մէջ դնել հայկականութիւն եւ անոնցմէ շատեր երբեմն կուգան մեզի այցելութեան եւ միշտ նոյն յանկերգը կը կրկնեն, թէ՝ «երանի՛, Վարդապետ, այդ ժամանակ ունենայինք բարձրագոյն կարգերը, մենք երբեք օտար տեղ չէինք երթար. մենք կ՚ուզենք հայ մնալ, բայց չարժաւէթները այնպէս դասաւորուեցան, որ մենք կերպով մը նաեւ տուժեցինք մեր լեզուն ալ»:

Ինչպէս կը պարզուի, վարժարանը 15 տարուան անցեալ մը ունի եւ միայն քանի մը տարի առաջ է, որ դարձած է ութամեայ դպրոց: Բնականաբար, տակաւին երիտասարդ ըլլալով, կանուխ է ակնկալել այն սերունդը, որ վաղը կարենայ ստանձնել գաղութահայ կեանքի ղեկավարութիւնը: Այսուհանդերձ, կ՚ուզեմ գիտնալ թէ ցայժմ տուած շրջանաւարտներէն կարելի՞ է բան մը ակնկալել յիշեալ մարզէն ներս: Տնօրէն վարդապետը կը պատասխանէ. «Ամէն առաւօտ հինգ վայրկեան բարոյախօսութիւն կ՚ընեմ աշակերտներուն ազգային նիւթերու վերաբերեալ: Այս տարի չորս անգամ խօսեցայ իրենց ըսելով, որ պէտք է պատրաստուիք, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, հասնելու այնպիսի դիրքերու, որոնք բանալի դիրքեր են: Պէտք չէ որ ուրիշներ մեզ կառավարեն. պէտք է ըլլաք փաստաբան, պէտք է կարենաք հասնիլ պետական բարձր պաշտօններու: Նպատակս այն է, որ երբ այդ դիրքերուն հասնին, նաեւ հա՛յ ժողովուրդին եւ մեր հայկականութեան աւելի օգտակար կրնան դառնալ: Կրկին ու կրկին կը շեշտեմ իրենց մէջ, որ իրենց այս առած կրթութիւնը միայն ընտանիք մը ապրեցնելու համար չէ, այլ աւելի անդրագոյն պահանջներ կան զորս ժողովուրդը կը սպասէ իրենցմէ: Այս գիտակցութիւնը կը ջանամ արթընցնել մեր աշակերտներուն մէջ: Թէ ո՛րքանով կ՚արթննայ, չեմ գիտեր: Այս կապակցութեամբ յիշեմ դրուագ մը: Անցեալ օր Հայաստանէն եկած էր մէկը, որ պտըտեցաւ դասարանները եւ աշակերտի մը հարցուց, թէ ո՛ր դասարանն է: Աշակերտը պատասխանեց՝ «8-րդ դասարան, դժբախտաբար»: Ինչո՞ւ դժբախտաբար, հարցուց հիւրը: «Որովհետեւ այս տարի վերջին տարիս է եւ ստիպուած, դժբախտաբար պիտի ձգեմ այս հաստատութիւնը», պատասխանեց աշակերտը»:

Անդրադառնալով տոհմիկ դիմագծի պահպանութեան եւ հայերէնախօսութեան վերաբերող հարցերուն, Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան կը նշէ. - «Մեր գլխաւոր նպատակն է հայկական տոհմիկ դաստիարակութիւն տալը: Կ՚աշխատինք որ հայերէն խօսին աշակերտները: Ամէն օր, ամերիկեան երգումէն առաջ, աշակերտները հայկական երգումը կ՚ընեն ըսելով. - «Մի՛շտ պիտի խօսիմ հայերէն»: Բայց, դժբախտաբար, ծնողները մեզի հետ չեն գործակցիր: Մեր ծնողներէն կան ոմանք, որոնք շատ խայտառակ անգլերէն մը գիտեն եւ կը պահանջեն իրենց զաւակներէն, որ երբ տուն գան՝ իրենց հետ անգլերէն խօսին, որպէսզի իրե՛նք անգլերէն սորվին: Այդ ձեւով հայերէնախօսութեան արգելք կ՚ըլլան: Միայն վարժարանին մէջ հայերէնախօսութիւնը չի բաւեր: Պէտք է տուներուն մէջ հայերէն խօսուի:՛ Եթէ երկուքը միասին չաշխատին՝ չըլլար: Իմ նախնիքս Հայաստանէն ելած են 1319 թուականին: Ես Անիի գաղթականներէն եմ: Գաղթականութեան գէշ օրինակը մենք տուեր ենք ժամանակին: Երկրաշարժի պատճառով հեռացած գացած են Խրիմ, անկէ՝ Թրանսիլվանիա, ուրկէ ալ՝ Վիէննա: Բայց իմ հայրս, որ նմանապէս հայերէն չէր գիտեր — ես ալ հայերէնը յետոյ սորված եմ — կ՚ըսէր. «Զաւակներս, մենք հնարաւորութիւն չունեցանք հայերէնը սորվելու, որովհետեւ մեր մեծ - հայրերը միայն հայերէն գիտէին, իսկ հայրս ու մայրս հայերէն կը խօսէին միայն ա՛յն պարագային, երբ կ՚ուզէին բան մը ըսել որ մենք չհասկնայինք: Գիտցէ՛ք որ հայ էք եւ եթէ հայերէն սորվելու հնարաւորութիւնը ունենաք, անպայման սորվեցէ՛ք»: Ահաւասիկ այս գիտակցութիւնն է որ յաճախ կը պակսի մեր ծնողներէն ոմանց մօտ»:

Վարժարանին մէջ տոհմիկ դիմագծի պահպանումը կը կատարուի երգի, պարի եւ Հայոց պատմութեան դասերու միջոցաւ: Դպրոցին աշակերտներէն ոմանք անդամ են սկաուտական կամ մարզական կազմակերպութիւններու:

Մեր զրոյցի վերջին բաժինը կ՚ընդգրկէ վարժարանին յետագայ ծրագիրը: Հ. Օգոստինոս կ՚ըսէ. - «Ապագայի մեր ծրագիրը հետեւեալն է: Չորս տարի առաջ Լա Թունա Քեննընի մէջ գնած ենք հողամաս մը: Այժմու դպրոցին շատ մօտիկ, 9 արտավար հող է, սքանչելի բնութեան մէջ, սակայն մեծ դժուարութեան մը առջեւ կը գտնուինք, որովհետեւ արտօնութիւն չի տրուիր այդ շրջանին մէջ որեւէ շինութեան: Հողամասը կը գտնուի բնութիւնը պահպանելու գօտիի մը մէջ: Գնման ժամանակ ամէն ոք կը յուսադրէր նշելով որ դպրոցի շինութեան համար արտօնութիւն կը տրուի, սակայն մինչեւ այսօր կ՚աշխատինք եւ փաստօրէն ոչինչ կրցանք ընել: Մեր նպատակն է այդ հողին վրայ ընդարձակ կառոյց մը իրականացնել, նոյնիսկ մինչեւ 12-րդ դասարան բանալ, շրջանաւարտներու իրեւ հաւաքավայր առանձին շէնք մը կառուցանել, աւելի՛ն ուսուցիչներու համար բնակարան կառուցանել, որպէսզի որոշ դիւրութիւններ ունենային»:

Ըստ երեւոյթին, Մխիթարեան Հայրերը տակաւին կառչած կը մնան յոյսին:

Վարժարանը իբրեւ հայերէնի դասագիրք կը գործածէ Կիլիկեան Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ պատրաստուած դասագրքերը՝ Կանթեղ, Գրաւոր Վարժութիւններ, ինչպէս նաեւ Հայաստան պատրաստուած եւ Սփիւռքի հայկական դպրոցներու համար սահմանուած դասագրքերը:

15 տարի առաջ հինգ - վեց աշակերտով սկսած վարժարանը այսօր ունի 297 աշակերտ, 30 պաշտօնեայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՅՍՕՐ. — ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ —

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Շահեկան դասախօսութեան մը նիւթը եղաւ Հայաստանի գիտական կեանքը, Յուլիս 8-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, զոր տուաւ Բիւրականի Աստղադիտարանի աւագ աստղագէտ՝ Արտաշէս Պետրոսեան:

Նկատի ունենալով Հայաստանի Հանրապետութեան այսօրուան պայմանները՝ տնտեսական, ընկերային, քաղաքական, գիտութիւնը նիւթ մըն է որուն մասին քիչ կը խօսուի, չի գրաւեր հասարակութիւնը ընդհանրապէս եւ սակայն հիմնական է եւ հիմնաքարերէն մին երկրին զարգացման:

Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը բաւականին լեցուած էր հետաքրքիր բազմութեամբ մը: Ներկայ եղան գիտնականներ, աստղագէտներ Մարսէյլի Աստղադիտարանէն ուր Յունիս 10-էն ի վեր գիտական եւ հետազօտական աշխատանքներու, փորձերու փոխանակութիւններու նպատակով ժամանած էր Արտաշէս Պետրոսեան:

Դասախօսը իր գիտական ասպարէզով, գործերով, իր պատասխանատու պաշտօններով ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն (տե՛ս՝ «Յառաջ»ի 1993 Ապրիլ 28-ի թիւ, «Հարցազրոյց՝ Ա. Պետրոսեանի հետ»):

Արտաշէս Պետրոսեան իր ներածութեան մէջ յետադարձ ակնարկ մը ըրաւ բնորոշելով գայ գիտական միտքը իր վաւերական ներկայացուցիչներու ընդմէջէն՝ Անանիա Շիրակացի, Մխիթար Հերացի, Մխիթար Գօշ մինչեւ Գրիգոր Տաթեւացի եւ ուրիշներ, անցնելով Սփիւռքի հայ մտքի տաճարներէն, կեդրոններէն՝ Ս. Ղազար, Ներսէսեան Ճեմարան (Թիֆլիս), Լազարեան Ճեմարան (Մոսկուա), Պոլիս եւ այլուր, հասնելով առաջին հայ համալսարանի հաստատումին 1919-ին Ալեքսանդրապոլ: Յետոյ ներկայացուց այժմեան կառոյցը եւ կազմակերպութիւնը: Երկու օրկաններ կը ղեկավարեն գիտութիւնը՝ Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան և Բարձրագոյն Ուսմանց Նախարարութիւնը: Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիան ստեղծուած է 1943-ին: Առաջին նախագահը եղած է Մովսէս Օրբէլի եւ 1947-էն 1993 Վիքթոր Համբարձումեան: Այժմ, այդ պաշտօնը կը վարէ Ֆադէյ Սարգսեան: Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիան կը հաշուէ 39 ակադեմականներ, 63 թղթակից անդամներ, 3 պատուոյ անդամներ, 10 գիտնականներ (Հայաստանէն, Սփիւռքի Հայերէն եւ օտար աշխարհէ): Կը բաղկանայ 6 ճիւղերէ որոնք կը ղեկավարեն 40 տարբեր գիտական «էնսթիթիւ»ներ ուր կը պաշտօնավարեն շուրջ 3000 հոգի: 1993 Մարտ 9-ի նախագահական հրամանագրով գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան ստացած է ինքնավարութիւն: Յարաբերութիւններ ունի, կը համագործակցի բազմաթիւ երկիրներու հետ եւ անդամ է գիտութիւններու Միջազգային Ակադեմիայի կազմակերպութեան: Բ. օրկանը՝ Գիտութիւններու եւ Բարձրագոյն Ուսմանց Նախարարութիւնը կը վարէ գիտութիւններու բարձրագոյն «էնսթիթիւ»ները, կը բնորոշէ հիմնական ուղղութիւնները եւ կ՚ապահովէ ընդհանուր կազմակերպութիւնը:

Ի՞նչ ժառանգ ձգեց խորհրդային վարչակարգը, ըսելով, Ա. Պետրոսեան պարզեց թէ ինչպէս Մոսկուան ընդհանուր ղեկը եւ ստուգումը ունէր՝ ուղղութիւններուն, ուսուցման բովանդակութիւններուն, ծրագիրներուն, ֆինանսաւորումներուն, սարքաւորումներուն եւ այլն...: Այսօր, կարելի չէ օգտագործել աւելցուց, ընդհանուր կառոյցը, տեղաւորուած սարքաւորումներն ու գործերը քանի կը պահանջեն մեծ միջոցներ որոնք կը պակսին պետութեան:

Խորհրդային վարչակարգի օրով աշխատանքը, ձեռնհասութիւնները եւ արդիւնքները վարձատրուած չէին ըստ արժանւոյն, Ձկար ստուգում եւ յատուկ պահանջկոտութիւն կամ ճշգրտութիւն: Նոյն միաւորման մէջ եղող գիտնականները անկախ իրենց արժանիքներէն, ձեռք ձգած յաջողութիւններէն, ունեցած միջազգային մակարդակէն նոյն աշխատավարձը կը ստանային: Երեւութապէս գործազրկութիւն չկար, սակայն կար լճացում միտքերու եւ մարդոց: Կար գիտնականներու «էնֆլասիոն»:

Ապա, Ա. Պետրոսեան տուաւ առաջնահերթ բնագաւառները որոնք հարկ է այսօր զարգացնել որպէս Անկախ Պետութիւն՝ տնտեսութեան եւ քաղաքականութեան վերաբերեալ բոլոր գիտութիւնները, բնապահութիւնը, բնական հարստութիւններու հետազօտութիւնը, թեքնոլոժին, էնֆորմաթիքը, ազգագրական գիտութիւնները եւայլն...: Շեշտեց թէ հիմնական գիտութիւնները հարկ է ունենան միջազգային մակարդակ: Այսօր, հայ գիտնականը պարտաւոր է նուազագոյն միջոցներով առաւելագոյնը տալ: Ուրիշ

...կերպ կարելի չէ: Մարտահրաւէր մըն է
...որ պէտք է դիմագրաւել:
Երկրին և պետութեան սահմանափակ
...կարելիութիւնները նկատի առնելով, այ-
...սօր անհրաժեշտ է դառնալ դէպի էակա-
...նը, յայտարարեց դասախօսը: Գիտու-
...թիւններու Ազգային Ակադեմիան եւ Գի-
...տութիւններու Բարձրագոյն Ուսման Նա-
...խարարութիւնը նոր եղանակ մը հաստա-
...տած են, համաձայնագրերու եղանակը:
...Մրցոյթ կը բացուի եւ լաւագոյն գիտա-
...կան ծրագիրները կ'ընտրուին ու կը ստա-
...նան համապատասխան ֆինանսաւորում:
...Այս ձեւով, հրապարակը կը մաքրուի
...անպտուղ գիտնականներէ: Այս վերջին
...տարիին Երեւանի բնագիտութեան «էնս-
...թիթիւ»ի աշխատաւորներու թիւը 3000-էն
1000-ի իջած է, Բիւրականի Աստղադիտա-
...րանը 300-էն 150-ի: «Հայաստան» Հիմնա-
...դրամի միջոցաւ 1994 Սեպտեմբերին Հա-
...յաստանի գիտական «էնսթիթիւ»ները պի-
...տի մտնեն միջազգային «էնթէրնէթ» ցան-
...ցին մէջ:
Միջազգային համագործակցութիւնն է
...որ այսօր կը բանայ ճամբաներ: Առանց
...անոր անկարելի է ընտրուած ծրագիրնե-
...րը, համաձայնագրերը կիրարկել եւ մա-
...կարդակը գիտութիւնը պահել միջազգային
...մակարդակի վրայ: Գիտնականի մը մի-
...ջին աշխատավարձքն է՝ 800-էն 1200 դրամ
(...5-էն 2.5 տոլար): Իսկ, անոնք որոնք
...միջազգային համագործակցութեան ծիրին
...մէջ կը ստանան 50-էն 500 տոլար ամի-
...սական, ինչ որ լայնօրէն կ'ապահովէ ընտա-
...նիքի մը ապրուստը ամիս մը: Հոս եւս,
«Հիմնադրամ»ը մրցանակներ բաշխելով
...կը բերէ նկատելի օժանդակութիւն:
1994-ին «Հիմնադրամ»ը 16 երիտասարդ
...եւ արժանաւոր գիտնականներու տուած է
1000-ական տոլարի մրցանակներ:
Ա. Պետրոսեան արծարծեց ցաւոտ հարց
...մը՝ միտքերու, «քաղեր»ու արտահոս-
...քը: Պաշտօնական տուեալներու համա-
...ձայն, բաւ, շուրջ հարիւրէն 7-ը հեռա-
...ցած են երկրէն: Անոնք բաժնեց երկու
...դասակարգի: Անոնք որոնք տեղ գտած
...են օտար հիմնարկներու եւ կ'աշխատին
...իրենց ձեռնհասութիւններու ծիրին մէջ
...կը շարունակեն ներկայացնել Հայաս-
...տանի Հանրապետութիւնը: Անոնք կը
...հետեւին գիտութիւններու Ազգային Ակա-
...դեմիայի գծած օրինագիծին: Կը վայելեն
...այն ազատութիւն եւ իրենց աշխատա-
...վարձի մէկ մասը կը վերադարձնեն վե-
...րականգնել Ակադեմիային: Անոնք մեկնած
...են ժամանակաւոր կերպով: Կը հետեւին
...գիտական աշխարհի հոլովոյթներուն,
...ինչ որ բարիք մըն է երկրին համար:
Կան երկրորդ դասակարգի մը պատկա-
...նող մարդիկ, որոնք մեկնած են վերջնա-
...կանապէս: Անոնք կը ներկայացնեն մեկ-
...նողներու (միշտ պաշտօնական աղբիւր-
...ներու համաձայն) 1 առ հարիւրը: Անոնք,
...ըստ դասախօսը, լաւ է որ մնան իրենց
...նոր վայրերը, որովհետեւ լաւ քաղաքա-
...ցիներ եւ գիտնականներ չեն: Ինչ որ ալ
...ըլլար երկրին պայմաններն ու վարչա-
...կարգը պիտի երթային: Շատ շատերը
...ձեռնարկած են այնպիսի գործերու որոնք
կապ չունին իրենց ձեռնհասութիւններուն
հետ:

Ա. Պետրոսեան լաւատես խօսքերով, հեռանկարներով աւարտեց իր դասախօսութիւնը: Յոյսը, բսաւ, երիտասարդութիւնն է ձերբազատուած բոլոր բարդոյթներէն: Անցեալ տարի համալսարանի մուտքի քննութիւններուն յաջողած ուսանողներու թիւը աւելի բարձր եղած է, քան՝ անցեալ եւ նախանցեալ տարիները: Բարձրագոյն ուսմանց ծրագիրներու բովանդակութիւնը պատշաճեցուած է այսօրուան աշխարհի հրամայականներուն: Երիտասարդներու հետաքրքրութիւնը կ'երթայ դէպի հիմնական եւ արդիական գիտութիւնները՝ տնտեսութիւն, «մարքեթինկ», միջազգային իրաւունք, քաղաքական գիտութիւններ եւայլն...: Ցիչեց երիտասարդներու յաջողութիւնները բնագիտութեան եւ ուսողութեան միջազգային ողիմպիականներուն, 1993-ին: Ընդգծեց նաեւ անհրաժեշտ համագործակցութեան մը հաստատումը Սփիւռքի եւ Հայաստանի գիտնականներու միջեւ եւ աւելցուց՝ «Ես կը հաւատամ ապագային: Գիտեմ որ զոհողութիւններ անհրաժեշտ են: Պէտք ընենք այդ զոհողութիւնները: Ասիկա իմ պայքարս է երկրիս համար: Իմ զէնքս է: Այս գնով միայն կրնանք ձգտիլ եւ տիրանալ ամբողջական անկախութեան»:

Ժաք Պուլեսթէքս՝ աստղագէտ Մարսէյլի աստղադիտարանը եւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամ, ըսաւ թէ 1985-ին չորս Ֆրանսացի աստղագէտներու հետ ժամանած է Հայաստան իր սարքաւորումներով եւ երկու ամիս շարունակ հայ աստղագէտներու հետ դիտած Բիւրականի խոշորագոյն 2.6 մեթրնոց դիտակով: Այս համատեղ աշխատանքի գիտական արդիւնքները հրատարակուած են վեց յօդուածներով: Այսպէս սկսած է համագործակցութիւնը Բիւրականի եւ Մարսէյլի աստղադիտարաններու միջեւ, եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր սերտ յարաբերութիւններով և լաւագոյն հեռանկարներով: Ֆրանսացի աստղագէտը ըսաւ թէ գիտական աշխատանքը տիեզերական չափանիշ ունի եւ բոլոր գիտնականները միջազգային համախմբութեան անդամ են: Եւ Հայաստանի մէջ գտնուող սարքաւորումները կը պատկանին աշխարհի բոլոր գիտնականներուն եւ մեր պարտականութիւնն է օժանդակել այս դժուար օրերուն որպէսզի գիտութիւնը շարունակուի, որովհետեւ Հայը միշտ փայլուն միտք եղած է: Որպէս փաստ, ըսաւ, 14 դար առաջ հայ աստղագէտ մը (դուցէ Անանիա Շիրակացի) յայտարարած է թէ մոլորակներն են որ կը դառնան արեւին շուրջ եւ ոչ թէ արեւը եւ միւս մոլորակները կը դառնան երկրագունտին շուրջ: Հարկ եղաւ սպասել մինչեւ ԺԵ. դար որպէսզի Կոպեռնիկ հաստատէ այս տեսութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

«Ռոդիա» միութեան ստեղծման առաջին տարեդարձին առթիւ Երեւանի մէջ բացուած է ժողովրդական արուեստին նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են միութեան անդամներէն շուրջ 250 գործեր՝ դեղանկարներ, կոլլէճներ, գորգեր, ասեղնագործութիւններ եւայլն:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Երեւանի մանկական երաժշտական թատրոնը, բեմադրութեամբ Արմէն Մելիքսէթեանի եւ նկարիչ Ռաֆայէլ Յովհաննիսեանի, ներկայացուցած է Պէնճամին Պրիթընի «Նոյեան Տապան» օփերան: Ձեռնարկը նուիրուած է Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԲԱՐԵՐԱՐԻՆ ՆՈՒԷՐԸ

«Քրիստոնէութիւն — 1700» ծրագրի շրջագծին մէջ նախատեսուած է նաեւ դրոշմաթուղթի համաշխարհային ցուցահանդէս մը 2001 թուականին, Երեւանի մէջ: Արժանթինահայ ծանօթ ֆիլաթելիսթ եւ ազգային գործիչ Աւետիս Քեչեան սատանձնելով ցուցահանդէսի հովանաւորումը, 10.000 տոլար նուիրած է:

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄ

Հայաստանի Կեդրոնական Դրամատունը հրապարակ հանած է «Ազգ. Պատկերներ» շարքէն նոր յուշադրամ մը՝ մէկ երեսին Հայաստանի զինանշանով, կռնակի կողմը՝ Սասունցի Դաւիթի քանդակով: 5000 օրինակով պատրաստուած յուշադրամին արժէքն է՝ 25 Դրամ եւ իւրաքանչիւրին հետ կը տրուի վաւերաթուղթ մը:

ՀԻՒՐ՝ ՍՏԱՒՐՈՊՈԼԷՆ

Արտաքին Նախարար Վ. Փափազեան Յուլիս 11-ին ընդունած է Ստաւրոպոլի հայ մշակոյթի «Էրեբունի» միութեան նախագահ, ձեռնարկատէր՝ Իվան Աղխանեանը, որ հանգամանօրէն ներկայացուցած է շրջանի Հայութեան կեանքը, հոգերը, յարաբերութիւնները, ինչպէս նաեւ իր նախագահած միութեան գործունէութիւնը:

Ի. Աղխանեանի Յուլիս 12-ին տուած մամուլի ասուլիսէն պարզուած է թէ Հիւսիսային Կովկասի Ստաւրոպոլ քաղաքը կ'ապրին 50 հազար Հայեր, որոնցմէ շատեր բարձր պաշտօններու տէր են: Հոն կայ հայկական կիրակնօրեայ դպրոց մը եւ մօտ ատենէն կը սկսի եկեղեցիի շինութիւնը:

Նոյն օրը Ի. Աղխանեան ընդունուած է նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ:

Լեհաստանի ճաղատները

Երգիծանքի որոշ չեշտով մը ու բաւական վճռակամութեամբ ճաղատներու լեհական կուսակցութիւնը սկսած է հաւասար իրաւունքներու պայքար մղել: Ակումբը որ հիմնուած է երեք տարի առաջ, քանի մը լրագրողներու կողմէ Քրաքովայի մէջ, ճիշդ է որ սահմանափակ թիւով անդամներ ունի, բայց տէր է ընտրական մեծ կարողականութեան մը. համոզուելու համար ատոր, կը բաւէ որ մարդ ակնարկ մը նետէ շուրջը. ճաղատները ամէնուրեք են...: Կուսակցութեան ղեկավարները վերջերս հանդիպում ունեցած են Խորհրդարանի նախագահին հետ որ ճաղատի կատարեալ տիպար մըն է ինք եւս ու գանգատած են այն խտրականութենէն որուն թիրախ կ'ըլլան ընկերութեան մէջ: Իրենց գանգատները կը հիմնուին այն պարագաներուն վրայ որ օրինակ, հեռատեսիլի բոլոր հաղորդավարները առատ մազերու տէր անձեր են, լեհական օդային գիծերը ոչ մէկ ճաղատ սպասարկու կ'ընդունին: Կայ աւելին. երբ դեսպանատան պաշտօնէութեան երկու թեկնածուներ ներկայանան ու անոնցմէ մէկը ճաղատ ըլլայ, գրեթէ առանց բացառութեան կ'ընտրուի մազ ունեցողը: Երկրին Արտաքին Նախարարութիւնը հակեցուցած է իրենց ներկայացուցիչներուն թէ լերկ գանկով դեսպան մը, կամ դեսպանատան պաշտօնատար մը կրնայ այն տպաւորութիւնը գործել որ երկրին տնտեսական կացութիւնը անմխիթար վիճակի մէջ է...: Խորհրդարանի նախագահը մեծ ըմբռնումով մտիկ ըրած է անոնց գանգատները, մխիթարական ոճով մը աւելցնելով որ իր ճաղատութիւնը երբեք պատճառ չէ եղած որ վարուելակերպ փոխէ, նաեւ կիզական սեռին մօտ:

Ճաղատներու կուսակցութեան պատասխանատուները կ'ըսեն թէ իրենցը միակ կուսակցութիւնն է որ կը մեծնայ կուսակցներու շնորհիւ: Լեհ քաղաքական դէմքերը յաճախ իրարու մազ կը փետեն. տակաւ թերեւս բնազդային մղումով մը կ'ընեն, կը մտածեն ճաղատները, կամ կ'ընեն թերեւս հասկցած ըլլալով որ ապագան կը պատկանի ճաղատներուն: Իրենք վստահ են թէ ճաղատներու շարքերուն պատկանող քաղաքական դէմքերու թիւը միայն կրնայ յաւելում արձանագրել:

ՀՈԳՈՒ ՋԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ը.

Եւ սակայն հասնելու համար ինքն իր մէջը ուժ մը զգացողը եռանդագին կը դիմէ վայելումներու կռուի այդ դաշտը: Փոքր քաղքին մէջ մեծ երեւնալու իմաստասիրութիւնը միայն շատ խեղճուկ ծոյլ ոգիներու համար հրապուրիչ երջանկութիւն է: Ամէն լաւ տարեկայ, կը մտածէր Աղրիպպասեան, աւելի ուշադրութեան է մեծ ցուցահանդէսի մը մէջ, ընկերակցութեամբ մրցակիցներու, քան եթէ մինակ գիւղի մը կամ պզտիկ քաղաքի մը ցուցափեղկին ներքեւ: Փայլերը փոխանցիկ են. իրարմէ բան կ'առնեն, իրարու բան կուտան: Ուրեմն երթանք Բերայի փայլերուն քով, ըսաւ: Ու ահա երեք տարի է որ ինքն ալ փայլ մը եղած էր եւ ուրիշներուն փայլը կ'աւելցնէր:

Երազները շատ շատ իրականութիւն կ'ըլլային:

Հինաւուրց ազնուապետականութեան բազմադարեան դղեակի մը մեծաշուք պատկառանքը տարածուած կ'երեւէր աչքերուն՝ Միսք փողոցի իր բնակարանին վրայ, որուն տարեկան վարձքը սակայն միայն հարիւր քսան ոսկի էր: Ու ձմրան գիշերները երբ իր սալոնին մէջ աչքերը ժուռ կ'ածէր թղթախաղի շուրջը բոլորուած բարձր անձնաւորութեանց, Մէհմէտ — Ալի փաշա խանի պանքերներուն եւ անդրկամուրջեան ազնուապետական վաճառականներուն վրայ, այդ ժամերուն զգացած հպարտութիւնը հաւանօրէն կը գերազանցէր Առաջին Նափոլէոնի գոհունակութիւնը երբ իր թատրոնին մէջ հաւաքուած թագաւորական գլուխներուն ակնարկ մը կը նետէր: Ընդունուած էր Քլիւպ — Քոմէրսիալ եւ կը յուսար ոչ շատ ուշ ներս մտնել Քլիւպ — Օրիանթալի դռներէն ու շրջագայիլ այն գորգերուն վրայ, ուր կը կոխէին բարձրաստիճան անձերու ոտքերը: Նոր — Թատրոնին մէջ իր օթեակն ունէր, ուր կը մտնէր երկրորդ արարուածի կէսին, հանրային ուշադրութիւնը բոլէ մը դերասաններէն իր վրայ փոխադրել տալով: Իրիկունները Բըքի — Շանի պարտէզին մէջ իր բացակայութիւնը շատ աչքի կը զարնէր: Իր այցելութիւնները պատուաբեր կը համարուէին. յաջորդ օրը տանտիրուհիները առիթ կը փնտռէին ուրիշներուն հասկցնելու թէ Աղրիպ էֆէնտին առջի գիշեր իրենց էր: Իրենց թերթին մէջ, իր անունին քով փոխանակ հինաւուրց ստորնանշումի «Մեծ.» տիտղոսին արդէն «Ազն.» յաջորդած էր, երբ հրահանգ ղրկած էր իր թերթերը այնուհետեւ Միսք փողոց իր բնակարանը յանձնել: Ու երբ Բերայի խնամակալութիւնը, զինքը, վարչութեան հաւանութեամբ, իրեն անդամ կարգեց, այդ լուրը հաղորդուած ատեն, «Ազն.» ալ ամբողջացաւ եւ եղաւ «ազնուաշուք». տիտղոսը մնաց, անկասկածելի ազնուականութեան վաւերական մագաղաթի արժէքն ունէր անոր համար, որուն հայրը կէս դարէ աւելի առեն՝ պարկերը Եէմիշէն լեցուցած Հալէպ օղլու եկած էր: Ա՛լ ծայրայեղ պահպանողական էր: Հովանին կը տարածէր Հիւանդանոցի խնամակալութեան վրայ: Ամուսնալուծութեան սաստիկ հակառակորդ, կը հռչակէր թէ բարոյականութիւնը առաքինութիւն է, «ազգին համար բարոյականութիւն պէտք է» կ'ըսէր միշտ: Բարոյախօս թերթերը կը քաջալերէր մէկ-երկու օրինակ դրամ ղրկելով բաժանորդներու նուիրելով:

Ու բառթի՛ մըն էր: Երբ մայրերն ու աղջիկները թեթեւ հառաչանքով մը բառթի՛ մըն է կ'ըսեն անձի մը համար, Ֆրանսերէն այդ միակ բառին մէջ կ'ամփոփեն փեսի, ամուսնի իտէալը: Աղրիպ էֆէնտի բառթի՛ին մարմնացումն էր: Իր կինը կեանքի վայելումներու ամէն միջոց իր տրամադրութեան ներքեւ պիտի ունենար:

Բայց Աղրիպ էֆէնտի դժուարահաճ էր ամուսնական պայմաններու համար, ինքն ալ իր իտէալը ունէր: Կառուցած շէնքին ամբողջացումն ու պսակումը կինը պիտի ըլլար: Տանը դուռը մեծ բացած էր իտէալ կինը գիւրութեամբ առնելու համար: Էնաֆ ազնուականին եմտացոյցը միշտ հաւասարակշռութեան մէջ չէր: Աղրիպ էֆէնտիի իրական առեւտուր հարստութեան մէջ կար բաւական մեծկակ տարբերութիւն մը զոր պիտի լեցնէր կին-դրամագլուխը. հարստութիւնը գեղեցկագոյն յատկութիւնը պիտի ըլլար ապագայ տիկին Աղրիպի: Իսկ երկրորդ յատկութիւնը՝ ազնուականութիւնը: Նոր-ազնուականը երբեմն կը տառապէր իր ծագումին սկզբնական մեղքէն ամբողջապէս մաքրուած չըլլալուն կասկածովը: Դաշնակցութիւն մը հինաւուրց ազնուականներու հետ — որոնց ծագումը կորսուած է անյիշատակ ժամանակներու, քան — երեսուն տարիներու մռայլին մէջ — պիտի ըլլար մկրտութիւնը որ զինքը պիտի մաքրէր ծնողական ամէն մեղքէ: Գոհունակութիւնը անթերի պիտի ըլլար այն օրը երբ մահագդի մը վրայ «Ցաւօք սրտի գման» ծանուցանող մեծանուն գերդաստաններու շարքին մէջ իր անունն ալ առաջին տեղ մը փայլէր: Այս տեղը պիտի շնորհէր իրեն ազնուականութեան շառաւիղ կին մը: Տարիքն ալ կենսական պայմաններուն մէջ էր, իր կնատենչ բնաւորութիւնը գաղտնիք մը չէր, տարեց հարուստ — ազնուականի մը հետ ամուսնութիւնը պիտի նկատուէր աշխարհի աչքին իբր «հարկեցուցիչ պարագայ» մը, ուստի եւ իր դրամական համբաւը պիտի կրնար մնասուել: Գեղեցկութիւնը ճաշակի խնդիր է, կ'ըսէր ուրիշներու դատաստանի մէջ չեն կրնար համաձայնիլ: Ուսումը արհամարհելի չէ, բայց Ֆրանսերէն լեզուի ծանօթութիւն եւ դաշնակահարութիւն անոր տեղը կը բռնեն: Հարուստ — ազնուական — մանկամարդ աղջիկը բնականաբար դաշնակահար ու լեզուագէտ է:

(Շար. 8)

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne

● **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du *K H A N A S S O R*

à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

Home arménien

Pour des raisons d'ordre technique, l'Association Arménienne d'Aide Sociale se voit contrainte d'annuler la fête du 15 Août au Home Arménien de Saint-Raphaël. Une messe sera tout de même célébrée à 10 heures.

FOOTBALL

COUPE D'EUROPE DES NATIONS

Les Associations UGAB - ASA - AISA - FOOT DU MONDE organisent un déplacement de supporters pour le match : BELGIQUE — ARMENIE
à Bruxelles, le 7 Septembre à 20h30
Départ : Issy-les-Moulineaux : Stade Jean Bouin à 10h30, le 7 Septembre.
Retour : Même lieu le 8 Septembre à 5h.
Prix unique : 500 F. (comprenant l'entrée du stade, soirée buffet après le match avec les joueurs, le trajet A/R en car).

Réservations :
UGAB:Tél:42 27 12 26 / Fax:40 50 88 09
ASA:A. Manissian - Tél: 46 42 36 60
L. Mouradian - Tél: 39 81 33 62
Fax: 42 54 18 93
AISA: J. Hairabedian - Tél: 46 30 34 33
Fax: 46 31 51 06
FOOT DU MONDE: R. Fermanian -
Tél: 47 36 33 30

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի — նախընտրաբար — հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

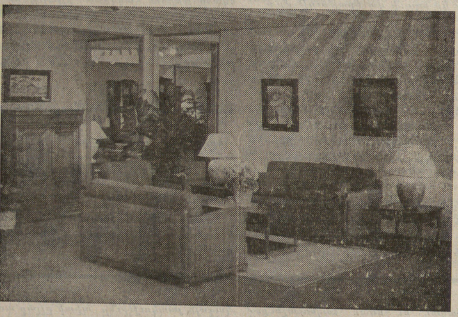
Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

U.G.A.B. - *Colonie de Vacances*

JOURNEE PORTES OUVERTES

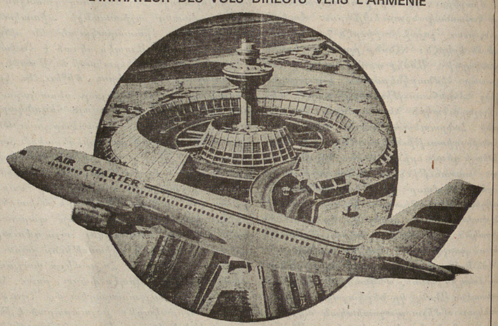
Si vous désirez passer une très agréable journée de Dimanche avec repas et ambiance arménienne, venez nous rendre visite à **VARS (Hautes-Alpes)**, à l'occasion de la **Journée Portes - Ouvertes**, le **24 JUILLET** au Châlet «Le Val d'Escrins», 05560 Vars St Marcellin
Réservations : 92. 46. 58. 24

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

SIDON TRAVEL
L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE
PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER
Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 **FAX: 42 25 41 21**

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 *Ֆր.*

Թղթատարի ծախքով՝ 90 *Ֆր.* 90

ԴԻՄԵԼ .-
«ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS
PROSPECTUS,
DIVERS TRAVAUX DE VILLE
(TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.377

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.377

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԵՐԹԱՅ ՕԳՈՍՏՈՍ 9-ԻՆ

Ծանօթ է որ Հայաստանի նախագահը յայտնապէս հրաւիրուած էր նախագահ Քլինթընի կողմէ, կը մնար, սակայն, թուականի ճշդումը: Այժմ կը հաստատուի որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Օգոստոս 9-ին պաշտօնական այցելութեամբ կը մեկնի Միացեալ Նահանգներ: Իթար-Թասի համաձայն, որ ինք ալ իր կարգին կ'արձագանգէ Սպիտակ Տան հաղորդագրութեան, Պիլ Քլինթըն մտադիր է Հայաստանի նախագահին հետ քննարկելու շրջանի հարցերը, ղարաբաղեան կնճիռի կարգաւորման ընթացքը եւ Հայաստանին կատարուելիք մարդասիրական օժանդակութեան հարցը:

Յուլիս 21-ին Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած է ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Ելցինի յատուկ ներկայացուցիչ, ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման ռուսական միջնորդութեան ղեկավար՝ Վլատիմիր Գազիմիրովի հանդիպումը:

Հայաստանի Խորհրդարանը Յուլիս 20-ին աւարտած է իր 8-րդ նստաշրջանի աշխատանքը: 9-րդ նստաշրջանը կը սկսի Սեպտեմբերին: Անցեալ՝ 8-րդ նստաշրջանին (Փետրուար 14 -- Յուլիս 20) գումարուած են 39 նիստեր, 6-ը՝ արտակարգ, ընդունուած են 24 օրէնք, տրուած են 154 որոշում, վաւերացուած են 21 միջազգային պայմանագրեր: Խորհրդարանի նախագահը արդիւնաւէտ նկատած է անցեալ այս նստաշրջանը եւ ընդգծած՝ յատկապէս Սահմանադրութեան նախագիծի եւ ընտրութիւններու մասին օրինագիծի քննարկումը:

Հ. Բագրատեան Յուլիս 20-ին ընդունած է Ամերիկայի լիազօր դեսպան Հ. Կիլմորը: Քննարկուած են Միացեալ Նահանգներու կողմէ Հայաստանին ցուցաբերուող մարդասիրական օժանդակութեան վերաբերող խնդիրներ, յատկապէս ցորենը վրացական նաւահանգիստներէն Հայաստան փոխադրելու հարցը:

Սուրիոյ վարչապետ Զուաբի Յուլիս 20-ին ընդունած է Հայաստանի առժամեայ գործավար Դաւիթ Յովհաննիսեանը, եւ քննարկած են երկկողմ յարաբերութեանց առնչուող հարցեր:

Յուլիս 20-ին Եգիպտոսի նախագահ Հ. Մուպարաք ընդունած է Հայաստանի դեսպան Ե. Նալբանդեանը, որ իրեն յանձնած է իր հաւատարմագիրը: Երկու կողմերն ալ փափաք յայտնած են յարաբերութիւնները զարգացնելու եւ բարեկամական կապերը ամրապնդելու:

Արտասահմանի հետ մշակ. կապի հայկական միութեան մէջ, նախաձեռնութեամբ՝ «Հայաստան -- Եգիպտոս» միութեան, կազմակերպուած է ժողով մը՝ նուիրուած Եգիպտոսի անկախութեան 42-րդ տարեդարձին: Ներկայ եղած է դեսպան Ա. Ֆ. Ռասլանի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԷՐ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ

«ԵԹԷ ԵՒՐՈՊԱՆ ՄԵԶ ԼՔԷ, ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴՈՒՌՆԵՐԸ»

Այս ձեւով կ'արտայայտուի Թուրքիոյ վարչապետուհին Փարիզ ժամանելէն 24 ժամ առաջ «Ֆիկառօ»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ (Յուլիս 22): Ըստ Տիկին Չիլլէրի բանակը պիտի չընդդիմանայ եթէ իսլամականները ժողովրդավար միջոցներով ձեռք առնեն իշխանութիւնը: Իր դիրքը յստակ է. -- «Հայրենակիցներուս կ'ըսեմ՝ քեմալական եմ եւ փարած աշխարհականութեան, բայց, նաեւ մահմետական եմ: Կը մերժեմ ընտրել: Ամէն Թուրք կրնայ լաւ մահմետական մը ըլլալ հաւատալով հանդերձ քաղաքական աշխարհիկ վարչակարգի մը եւ Աթաթիւրքի բարենորոգումներուն»:

Թ. Չիլլէր շատ կարեւոր կը նկատէ Փարիզ իր այցելութիւնը: Իր առաքելութիւնը պատմական է եւ իր խօսակիցներն ալ պէտք է լաւ հասկնան: Ներքին իր երկու հարցերն են՝ Քիւրտերու ահաբեկչութիւնը եւ տնտեսութիւնը: Իր կարծիքով Քիւրտերը «կ'ապատեղեկացնեն Արեւմուտքը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՅՐԷՆ եւս հնդկախտն է (քոլերա) որ սկսաւ իր աւերը գործել Ռուանտացիներու գաղթակայաններուն մէջ, ուր մեռեալներու թիւը հարիւրաւորներով կը հաշուուի եւ ժամէ ժամ կը բարձրանայ: Հեռատեսիլի սփռած եւ գրաւոր մամուլի հրատարակած նկարները անհանդուրժելի են եւ հարցումը կը կրկնուի՝ կարելի է՞ր առաջքն առնել: Ընդհանուր պատասխանը ժխտական է, սակայն, միջազգային հաւաքականութեան անտարբերութիւնն ալ իր դերն ու պատասխանատուութիւնը չի կրնար արդարացնել: Ամէն երկիր աւելի մտահոգ է, անշուշտ, իր պիւտճէին բացով քան մարդկութեան տառապանքով եւ մանաւանդ Ափրիկէն չէ որ Արեւմուտքը պիտի տակնուվրայ ընէ, երբ Պոսնիան իսկ մեծ խրախոյս չստացաւ: Ներկայիս, Կոմայի շուրջ գտնուող գաղթակայաններուն մէջ, խմելիք ջուր չկայ, սնունդ չկայ, առողջապահական վատթարագոյն պայմաններ կը տիրեն եւ մարդասիրական կազմակերպութիւններն ու Ֆրանսայի զինուորներն ալ ճարահատ են այլեւս: Համաճարակը կը ծաւալի, գլխաւոր զոհերը մանուկներն են նախ եւ ծերունիներն իսկ դժուարացած են, զինուորները դիակները կը դիզեն հասարակաց փոսերու մէջ: Մէկ միլիոն 300 հազար գաղթական անցած է Զայիր: Պերնար Քուշնէր կ'ուզէ «կանխիչ դիւանագիտութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան» խորհրդարանական մը -- խմբակցութիւն մը ստեղծել, որպէսզի ժամանակին կարելի ըլլայ միջամտել եւ ոչ թէ յապաղած օգնութիւններով ողբերգութեանց դէտի դերը ստանձնել:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ նախարարապետ՝ Ժան Սանթէր ծայրը ծայրին ընտրուեցաւ Եւրոպական յանձնախումբի նախագահ Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ: Արդարեւ, 521-ի վրայ միայն 260 ձայն ստացաւ ան որ կոչուած է 1995 Յունուար 1-էն գրաւելու Ժ. Տըլորի աթոռը: Այս քուէարկութիւնը փաստը տուաւ երեսփոխաններու պառակտեալ վիճակին, ոչ իսկ ընկերվարական եւ դեմոկրատ -- քրիստոնեայ աւանդական զինակցութիւնը եւրոպական մարմիններու մէջ գործեց: Եւ, ի վերջոյ, Սանթէր ընտրուեցաւ գլխաւորաբար այն պատճառաւ որ ուրիշ մարդ չկար տեղը դնելիք:

ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻԻ դիրքը աւելի քան երբեք խախուտ է: Երեսփոխաններն ալ մերժեցին վաւերացնել խնդրոյ առարկայ հրովարտակը 33-ի դէմ 418 ձայնով, ինչ որ բաւական տարօրինակ պատկեր մըն է, երբ նկատի առնուի որ ժողովը կազմուած է Պերլուսքոնիի մեծամասնութեամբ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, լրագրող մը եւս սպաննուեցաւ: Այս անգամ ալժերական գործակալութեան պատկանող թղթակից մըն է՝ Մոհամետ Լեկուի, 49 տարեկան, որ 15-րդ սպաննուած լրագրողը կը դառնայ:

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ հրէական կեդրոնատեղիի շէնքին ոճրափորձին զոհերու վերջնական հաշուեկշիռը դեռ կարելի չէ եղած ընել: Նոր տուեալներու համաձայն (Յուլիս 22) 41 է մեռեալներու թիւը, 150 վիրաւոր կայ եւ 76 հոգի ալ անհետացած են: Երկրին հրեայ համայնքը միշտ ցնցուած կը մնայ:

ՓԱՆԱՄԱՅԱԿԱՆ օդանաւին պայթումը (Յուլիս 19) օդին մէջ հետեւանք է դետեղուած ռումբի մը եւ առաջին քննութեանց համաձայն հաշուեյարդար մըն է թմրեցուցիչի եւ դրամի «սպիտակացման» հարցերու առնչուող: Զոհ գացած 21 ճամբորդներէն 17-ը Հրեայ էին, բայց, արարքը հակահրեայ չի նկատուիր, այլ կը կարծուի որ թիրախը միայն ճամբորդներէն մէկն էր Սաուլ Շվարց որ տէրն է զոհարեղէններու ներածման Սիմար ընկերութեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԸՆԴԴԷՄ ՍՈՖԻԱՅԻ

Ֆութպոլի Հայաստանի ախոյենութեան 1993 - 94 մրցաշրջանի ախոյեան՝ Երեւանի «Արարատ»ը, որու իրաւունք չէր տրուած մասնակցելու Եւրոպայի Ախոյեաններու Բաժակին (չունենալով հարկ եղած կէտերը -indice-), ըստ Ֆութպոլի Եւրոպայի Դաշնակցութեան օրէնքներուն, պիտի մասնակցի Եւրոպայի Բաժակներէն 3-րդին՝ Իւ-Է-Ֆ-Ա-ի Բաժակի խաղերուն, սկսելով նախազտման փուլէն, որուն վիճակահանութիւնը կատարուած է Յուլիս 20-ին, Իւ-Է-Ֆ-Ա-ի Ժընեւի կեդրոնատեղիին մէջ: «Արարատ»ին վիճակած է Սոֆիայի բանակային խումբը (C. S. K. A. - Sofia):

Երթի մրցումը, սկզբունքով, տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 9-ին Երեւան եւ դարձը՝ 23-ին, Սոֆիա:

Իւ-Է-Ֆ-Ա-ի այս Բաժակին կը մասնակցին 91 խումբեր, որոնցմէ 37-ը շնորհիւ նախորդ տարիներու իրենց յաջող արդիւնքներուն, իրաւունք ստացած են չմասնակցելու այս նախազտման փուլին: Իսկ մնացեալ 54-էն միայն 27-ը պիտի որակուին «մենաշնորհեալ» 37-ին միանալու եւ Սեպ. 13-15-ին ապա Սեպ. 27-29-ին խաղալու համար Ա. շրջանի խաղերը:

Նշենք հետաքրքրական մրցում մը այս նախազտման փուլին, Թուրքիոյ Ֆէնէրպահչէն ընդդէմ՝ Ազրբէջանի Թուրան խումբին...:

Շ. Ռ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԻՆՉԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ուկրանիոյ նորընտիր նախագահը ծանօթ է որպէս մէկը որ կողմնակից է ՀԱՊ-ի ապահովութեան գօտիին հետ կապերու սերտացումին ու ընդունած է Խրիմի մէջ ռուսական երկարատեւ ներկայութիւնը: Ատոր փոխարէն Ռուսաստան անկարելի չէ որ կազի ու քարիւղի գիներու զեղչ մը ընէ եւ դրամական օժանդակութիւն ցոյց տայ:

Կուչմա արդէն որոշ վրդովում մը պատճառած էր Արեւմուտքին, հասկցնելով որ շատ կողմնակից չէ անմիջապէս ստորագրելու ատոմական զէնքերու տարածումին արգելք ըլլալու միջազգային դաշնագիրը որուն համաձայն, Ուկրանիա պէտք է փճացնէ զէնքերու 1600 հիւլէական գլխանոցները որոնք մաս կը կազմեն իր ռազմապաշարին:

Ռուսաստանի հետ կապերու սերտացման իր քաղաքականութիւնը բաւական խիստ հակազդեցութիւն ստեղծած է երկրին արեւմտեան գաւառներուն մէջ ուր փոքրամասնութիւն մը միայն իրեն ի նպաստ քուէարկած է. զանոնք սիրաշահելու ջանքով ալ նոր նախագահը փութացած է խոստանալ որ իր նպատակը պիտի ըլլար բոլոր Ուկրանացիներուն շահը եւ ոչ միայն որոշ շրջաններու:

Ուրիշ հարց մը կրնայ գալ ուղղակի Ռուսաստանէն: Գաղտնիք չէ որ հոն, նոյնիսկ ազատական կոչուածները չեն իւրացուցած Ուկրանիոյ անկախութիւնը: Որքան ալ նախագահը հաւաստէ թէ կողմնակից է Ռուսաստանի հետ կապերը սերտացնելու, ռուս դժգոհները կը յուսան շօշափելի շատ աւելի լայն կապեր: Ինչ կը վերաբերի ուրիշի գօտիին մէջ Ուկրանիոյ մուտքին ռուսական օժանդակութեան, բաւական կասկածելի կը թուի, անով որ Բելոռուսիոյ պարագային, արդէն Մոսկուա վարանումի փուլերէ անցած էր. իսկ Ուկրանիա որ հնգապատիկ աւելի բնակիչ ունի, բաւական մտածել պիտի տայ Ռուսաստանի:

Էականը այն է որ Ուկրանիոյ ճակատագիրը կապուած է իր տնտեսութեան, ինչպէս արդէն շեշտած է նախագահը: Կիեւեան շրջանակներուն մէջ Կուչմայի բարեշրջող համբաւը հրահրող վէճերու նիւթ է: Նախագահ Կրաւչուկի վարչապետութեան 11 ամսուան շրջանին Լ. Կուչմա աւելցուցած է արտածումներու գիներուն քննութիւնները ու իր կողմնակիցները կը պնդեն որ եթէ չըլլար Խորհրդարանի համայնավար մեծամասնութիւնը, աւելին ըրած պիտի ըլլար ան: Խնդիրը այն է որ Կուչմայի համար կարելի չէ առանց Խորհրդարանին համաձայնութեան նախարարներ նշանակել: Ուժեղնելու համար իր ընդդիմադիրներուն կեցուածքը, պատրաստ գտնուած է գոնէ վեց ամիս եւս պահելու նախկին վարչաձեւի անուններէն ոմանք: Իսկ համայնավարները, թէեւ գոհունակութիւն կը յայտնեն Ռուսաստանի մերձեցումի անոր քաղաքականութենէն ու մաֆիային դէմ ցոյց տուած խստութենէն, բայց կ'ըսեն թէ համաձայն չեն հողերու սեփականաշնորհումին ու ազգայնացած ճարտարարուեստի անոր ծրագիրներուն: Երկու կողմն ալ վստահ է թէ բաւական բուռն ճակատումներով նստաշրջան մը պիտի ունենայ երկիրը:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սահակ – Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանը իր տեսակին մէջ եզակի է Քալիֆորնիոյ հայկական վարժարաններու ցանցին մէջ: Դպրոց մը՝ որ ո՛չ մէկ համայնքի, ո՛չ մէկ կուսակցութեան, նոյնիսկ ո՛չ մէկ եկեղեցիի կը պատկանի: Հիմնուած է 1980-ին, խումբ մը հայ հոգեւոր հաւատացեալներու կողմէ, Փասատինայի շրջանը, ամերիկեան եկեղեցւոյ մը գետնայարկը, ուր երեք տարի կատարուած են դասաւանդութիւնները: Այդ ժամանակամիջոցին դպրոցը ունեցած է 70 աշակերտ եւ 7 ուսուցիչ, Ա. – Գ. դասարաններով: 1983-ին, ամերիկահայ բարերար մը՝ Պր. Ճան Շին (Յակոբ Կէօվգալայճեան), մեծ նուիրատուութեամբ մը – որ կը հասնի 800 հազար տոլարի – գնած է կալուած մը, ուր փոխադրուած է դպրոցը: 1987-ին ալ վարժարանը օժտուած է նոր շէնքով մը: Այսպէսով, ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով ներկայիս Սահակ – Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանը դարձած է ութամեայ դպրոց մը:

Կ՚այցելեմ վարժարանը, որ կը գտնուի Փասատինայի հանդարտ ու կանաչապատ մէկ շրջանը: Կը հանդիպիմ գործադիր տնօրէն Պր. Գրիգոր Մալճեանին: Ծնած՝ Պէյրութ. 16 տարի ուսուցչական պաշտօն վարած է Հայ Աւետարանական Գոլէճին, Կեդրոնական Բարձրագոյն Վարժարանին եւ Յովակիմեան – Մանուկեան երկրորդական վարժարանին մէջ: 1966-ին փոխադրուած է Գանատա, 3 տարի ետք՝ Լոս – Անճըլըս, ուր 23 տարի կարեւոր պաշտօն վարած է դրամատան մը մէջ, հասնելով մինչեւ փոխ - նախագահի դիրքին: 1993-ին հանգստեան կոչուած է: Մաս կազմած է վարժարանին հոգաբարձութեան: 1993 – 1994 ուսումնական տարեշրջանին համար նոր տնօրէն մը գտնելու դժուարութիւն ունենալով, հոգաբարձութիւնը առաջարկած է իր անդամներէն Գրիգոր Մալճեանին, առժամաբար վարելու գործադիր տնօրէնի պաշտօնը, նկատի ունենալով անոր կրթական եւ վարչական կարողութիւնները:

Ծանօթանալէ ետք տնօրէնին, անոր կը յղեմ առաջին հարցումս, թէ Սահակ – Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանը իր հիմնադրութենէն ցայսօր ո՛րքանով կ՚արդարացնէ իր գոյութիւնը: Պր. Մալճեան կը պատասխանէ. «Նկատի առած այն՝ որ մեր դպրոցը բացառիկ դպրոց մըն է, որ չպատկանելով որեւէ համայնքի, կուսակցութեան կամ եկեղեցիի, չենք կրնար ըսել թէ ահաւասիկ այսքան կուսակցական պատրաստեցինք այսքան աւետարանական տուինք կամ առաքելական հասցուցինք եւայլն: Մեր դպրոցին բացառիկ բնոյթ ունենալը քիչ մը կը դժուարացնէ ձեր հարցումին թիւերով պատասխանելը: Մեր գոյատեւման, մեր կոչումին գլխաւոր կէտը եւ նիւթը քրիստոնէութիւնն է: Քրիստոնէութիւն՝ ո՛չ թէ միայն ծագումով, այլեւ աւետարանի լոյսին տակ մեր ապրումով, մեր կեանքով: Ատոր համար է որ այս դպրոցը հիմնողները, որոնք տեսիլք ունեցող ափ մը հաւատացեալներ եղած են, ուզած են հա՛յ քրիստոնեայ վարժարան մը հիմնել: Այս իմաստով ալ մեր բոլորին՝ հոգաբարձութեան, տնօրէնութեան եւ ուսուցիչներուն ջանքերը կը միտին պատրաստելու հա՛յ եւ քրիստոնեա՛յ - երկուքն ալ նոյնչափ կարեւոր: Ուրիշներ կրնան այս երեւոյթէն մեկնելով մտածել որ մենք նուազ հայրենասէր ենք, նուազ հայ ենք: Բայց այդպիսիներ չարաչար կը սխալին, որովհետեւ մեր համոզումով առանց քրիստոնէութեան Հայութիւն չըլլար: Մենք մեր հայութիւնը մեր քրիստոնէութեան կը պարտինք, Գր. Լուսաւորչին կը պարտինք: Մեր ընկերակցութիւնը – որ դպրոցին տէրն է – կազմուած է հաւատացեալներէ. ուսուցիչները նմանապէս հաւատացեալներ են: Այս իմաստով ալ թէ ո՛րքան կը յաջողինք մեր առաքելութեան մէջ, մենք մեր ջանքը կը թափենք, մնացածը – ըստ Աւետարանին – Աստուծոյ կը ձգենք, որպէսզի Աստուած ցանուած հունտերը աճեցնէ, բազմացնէ եւ տասնապատիկ, հարիւրապատիկ, հազարապատիկ արդիւնքներ տայ: Ուրեմն, մեր համոզումով, առանց քրիստոնեայի կեանքի՝ հայ գոյութիւն չի կրնար ունենալ: Երկուքն ալ կարեւոր են»:

Ի պատասխան այն հարցումիս թէ ի՛նչպէս կը սահմանուին Հայը եւ քրիստոնեան եւ թէ ի՛նչպէս կը համադրուին այդ երկուքը, տնօրէնը կ՚ըսէ. «Այդ երկուքն ալ նոյնքան կարեւոր են եւ նոյնքան ուժ ու զոհողութիւն կը պահանջեն: Առնենք քրիստոնէական մասը: Մեր բոլոր ուսուցիչները քրիստոնեայ են: Շաբաթը 2 – 3 անգամ իւրաքանչիւր դասարանի համար պաշտամունքներ ունինք: Բացի ասկէ, շաբաթը 3 պահ Ս. Գրոց դասընթացքներ ունինք՝ վերի կարգերուն մէջ անգլերէն, իսկ նախակրթարանին մէջ հայերէն լեզուով: Ինչ կը վերաբերի հայերէն լեզուին, մենք կը հաւատանք որ աշակերտները պէտք է մայրենի լեզուն շիտակ սորվին եւ իրենց ուսուցիչներէն ներշնչուին: Անշուշտ շատ բան կախում ունի հայերէնի ուսուցիչէն: Եթէ աշակերտը սիրէ իր ուսուցիչը, հայերէնի դասն ալ կը սիրէ, իսկ եթէ ան չսիրէ իր ուսուցիչը, անոր տուած դասն ալ չի սիրեր: Մենք տարիներէ ի վեր իբրեւ հայերէնի ուսուցիչ ունինք Ժագ. Յակոբեանը, որմով հպարտ ենք: Բանաստեղծ Ժագ. Յակոբեանը, իր յառաջացած տարիքին, այնքան կը սիրէ հայ լեզուն ու հայ մանուկները, որ իր դասաւանդման եղանակով գրաւած է իր աշակերտները: Տարուան ընթացքին մենք կը նշենք մշակոյթի ամիսը Հոկտեմբերին, Վարդանանքը, Ապրիլ 24-ը եւայլն. այդ բոլորը կը յարգենք եւ ներքին հանդիսութիւններով կը նշենք. նոյնիսկ մեր պատրաստած յայտագիրը կը ներկայացնենք ուրիշ եկեղեցիներու մէջ կամ հանրութեան առջեւ, ջանալով գործօն պահել հայրենասիրական ոգին: Մեր պաշտամունքներու ընթացքին յաճախ միա՛յն Ս. Գիրքը, հոգեւորը չէ որ կը շեշտենք, այլ իբրեւ մարդ եւ իբրեւ լաւ քաղաքացի, լաւ հա՛յ քաղաքացի կը դաստիարակենք մեր աշակերտները: Նոյնիսկ արտօնած ենք մեր ուսուցիչներուն, որ որեւէ նիւթի դասաւանդութեան ընթացքին – եթէ հարկ է – պահ մը ժամանակ տրամադրեն Ս. Գրային գաղափար մը առնելու եւ զարգացնելու, կամ հայրենասիրական գաղափար մը փոխանցելու աշակերտին: Ուրեմն, հայ եւ քրիստոնեայ գաղափարները կ՚աշխատինք զուգընթաց փոխանցել մեր աշակերտներուն»:

Սահակ – Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանին մէջ հայերէն լեզուն կը դասաւանդուի շաբաթական 8 պահ՝ Ա. – Գ. դասարաններուն մէջ, 6-ական պահ՝ Դ. – Ը. դասարաններուն մէջ, երկու պահ ալ՝ Հայոց պատմութիւն: Գործածուած դասագրքերն են՝ նախակրթարանի բաժինը «Հայերէնի Գիրքս», իսկ միջնակարգ բաժինը՝ «Հայկարան»:

Տնօրէնին հետ մեր զրոյցը կ՚ընթանայ վարժարանին մէջ տոհմիկ դիմագծի պահպանութեան եւ հայերէնախօսութեան վերաբերող հարցին շուրջ: Պր. Մալճեան նշելէ ետք թէ տոհմիկ դիմագիծը կը պահպանուի Հայոց պատմութեան, հայերէն լեզուի դասաւանդութեամբ եւ Ս. Գրքի հայերէն ուսուցմամբ ու զանազան հանդիսութիւններով, ինչպէս նաեւ պաշտամունքի ընթացքին հայկականութեան մասին եւս խօսելով, հայութեան նկարագրի յատկանիշները պարզելով, կ՚աւելցնէ. «Ինչ կը վերաբերի հայերէնախօսութեան, մենք՝ իբրեւ սկզբունք, չենք պարտադրեր մեր աշակերտներուն որ անպայման անգլերէն կամ հայերէն խօսին: Բացի այն ամիսէն (Ապրիլ), որ յատկացուած է հայերէն խօսելու: Ճիշդ է որ հայերէնի ուսուցիչները յաճախ կը դժգոհին որ աշակերտները շատ անգլերէն կը խօսին: Դժբախտաբար, հոսանքը այնքան զօրաւոր է որ չենք կրնար պարտադրել հայերէնախօսութիւնը: Մենք յաճախ կը թելադրենք մեր աշակերտներուն հայերէն գիրքեր կարդալ եւ զարգացնել ու հարստացնել իրենց բառապաշարը: Ջանք կը թափուի աշակերտը հայերէնախօսութեան մղելու, սակայն տեղական պայմանները շատ կը դժուարացնեն այդ գործը»:

Կը հետաքրքրուիմ ծնողներուն կեցուածքով՝ դպրոցին նկատմամբ: Տնօրէնը նշելէ ետք թէ ծնողները կը հետաքրքրուին դպրոցով եւ իրենց զաւակներով, գիտել կուտայ. «Շատ ցաւալի է լսել ծնողներէն, թէ «հայերէնի պարտականութիւնները շատ են, պզտիկները շատ կը յոգնին, ի՛նչ պէտք ունինք հայերէնին, մենք Ամերիկայի մէջ կ՚ապրինք, այս դպրոցը աւարտելէ ետք մեր պզտիկը ի՛նչ պիտի ընէ հայերէն լեզուն. իրեն պէտք է գիտութիւնը, թուաբանութիւնը, անգլերէնը եւայլն»: Կարծէք նպատակը դրամ շահիլն է կամ ապագայ ապահովելը: Ասիկա սխալ մօտեցում է: Աշակերտները գիտեն այս եւ կը զգան: Ծնողները այս արտայայտութիւնը կ՚ունենան իրենց զաւակներուն ներկայութեան: Պէտք է շտկել այս սխալ մօտեցումը: Որքան որ կարեւոր է մանուկները դաստիարակել, այնքան ալ պէտք է ծնողները դաստիարակել, եթէ իսկապէս կը հաւատանք ինչ որ կ՚ըսենք, այսինքն՝ մենք հայ ենք եւ պէտք է հայ մնանք: Եթէ ա՛յս է մեր հաւատամքը, ուրեմն պէտք է փոխենք այդպիսի յոռի մօտեցումը: Պէտք է գործը եւ խօսքը ներդաշնակենք իրարու»:

Ի պատասխան այն հարցումիս թէ վարժարանին աշակերտները կը մասնակցի՞ն միութենական կեանքին, Պր. Մալճեան յիշեցնելով վարժարանին բացառիկ բնոյթը կ՚ըսէ. «Մենք չենք կրնար պարտադրել մեր աշակերտներուն այս կամ այն կազմակերպութեան անդամագրուիլ: Մեր աշակերտներուն 80 առ հարիւրը Առաքելական համայնքէն է: Այսուհանդերձ, մեր աշակերտները մաս կը կազմեն զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու: Ի դէպ, նշեմ որ մեր դպրոցը կը մասնակցի Ճահամ.-ի մարզական խաղերուն, հայկական այլ վարժարաններու կողքին: Մեկնելով մեր այն սկզբունքէն թէ մենք կը պատրաստենք հայ եւ քրիստոնեայ սերունդ մը, կ՚ուզեմ այս կապակցութեամբ յիշել դէպք մը: Մեզի համար հարց էր այն՝ որ մի՞թէ պէտք է մարզական մրցումներ կազմակերպել Կիրակի օրով, զանց ընելով եկեղեցի երթալը կամ պաշտամունքի մասնակցիլը: Այս տարի նամակով մը պաշտօնապէս դիմեցի պատկան մարմնին, նշելով որ մեր դպրոցին քաղաքականութիւնը չարտօներ որ եկեղեցւոյ ժամանակ դանք եւ խաղի մասնակցինք: Յայտնեցի թէ սիրով կը մասնակցինք խաղերուն, պայմանաւ որ մեր դպրոցին խաղը Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը մէկէն առաջ չդրուի, որպէսզի աշակերտները ազատ ըլլան իրենց պատկանած եկեղեցիները երթալու եւ ապա միայն խաղերու մասնակցելու: Ի վերջոյ, եթէ մենք Հայ ենք եւ Հայ քրիստոնեաներ ենք, պէտք չէ երախաները շփոթութեան մատնել եւ հասկցնել որ կարելի է եկեղեցի չերթալ եւ խաղալ: Ուրախ եմ յայտնելու որ առաջարկը ընդունուեցաւ եւ ջանք թափուեցաւ միւս վարժարաններու ալ խումբերու հանդիպումները Կիրակի կէսօրէ ետք կազմակերպելու»:

Կը հետաքրքրուիմ վարժարանին յետագայ ծրագիրներով կամ առաջադրանքներով: Տնօրէնը գիտել կուտայ թէ ներկայ կացութիւնը – ո՛չ միայն իր դպրոցի պարագային – ապագայի նկատմամբ քիչ մը թերահաւատ կը դարձնէ զինք, սակայն անհրաժեշտ կը գտնէ երկարաժամկէտ ծրագրի մշակումը, գիտնալու համար թէ՝ կուսակցական, յարանուանական կամ հատուածական երեւոյթներէ դուրս, իբրեւ հայ ազգ, իբրեւ հայութիւն ի՛նչ կարելի է ընել: Խօսքով ծրագիր մշակելը, թուղթի վրայ դրելը շատ դիւրին է, բայց քով – քովի գալ, ծրագրել եւ անոր համար զոհել ժամանակ թէ նիւթական, շատ դժուար է, կ՚ըսէ Պր. Մալճեան ու կը շարունակէ. – «Մեր դպրոցի պարագային, մենք շատ յստակօրէն կը զգանք կարիքը տնօրէնի մը, որ գոհացնէ մեր ակնկալութիւնները: Չենք կրնար գտնել նաեւ մեր պահանջները լրացնող ուսուցիչներ: Հայկական բոլոր վարժարաններուն պարագային կացութիւնը նոյնն է, առաւել կամ նուազ չափով: Այսօր որակաւոր տնօրէն կամ որակաւոր ուսուցիչ գտնելը շատ դժուար է: Հայերէնի մեր բոլոր ուսուցիչները Լիբանանէն են: Ներկայիս հոն ալ աղբիւրը ցամքած կամ ցամքելու վրայ է: Տասը տարի ետք ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր դպրոցներուն կացութիւնը. ո՞ւրկէ պիտի գան հայերէնի որակաւոր ուսուցիչները: Եթէ պատկան մարմինները այսօր չմտածեն այս կենսական հարցին լուծում մը գտնելու մասին, վաղը շատ ուշ կ՚ըլլայ: Պէտք է գտնել ասպարէզը հրապուրիչ դարձնելու միջոցը, պէտք է լաւ վճարելու ուղիներ փնտռել, որպէսզի հասնող սերունդը գրաւիչ գտնայ ասպարէզը»:

Այս կապակցութեամբ տնօրէնը կ՚առաջադրէ զոհել ժամանակ եւ դրամ, հետաքրքրուող աշակերտները բարձրագոյն ուսման մղելու եւ զանոնք պատրաստելու վաղուան տնօրէններ կամ ուսուցիչները դառնալու:

Ի պատասխան այն հարցումիս թէ հայկական այլ վարժարաններու տնօրէններուն հետ յարաբերութիւններ ունի՞, Պր. Մալճեան կ՚ըսէ. - «Ինչպէս գիտէք, գործադիր տնօրէնութեանս առաջին տարին է այս: Լսած եմ որ անցեալին գոյութիւն ունեցած է տնօրէններու ժողով մը, որ ներկայիս գրեթէ ջլատուած է եւ յարաբերութիւններ չկան, մեր ազգին մէջ գոյութիւն ունեցող բաժանումներուն պատճառաւ՝ կուսակցական, եկեղեցական եւ այլք: Դժբախտաբար, մենք եսասէր ժողովուրդ ենք, կը սիրենք շեշտել՝ մե՛ր եկեղեցին, մե՛ր համայնքը, մե՛ր կուսակցութիւնը, փոխանակ ըսելու՝ մե՛ր ազգը, մե՛ր Հայրենիքը: Մենք շատ օգտակար կը նկատենք տնօրէններու փոխադարձ կապերը, հանդիպումները, միասնաբար աշխատանքները»:

Մեր զրոյցի վերջաւորութեան վարժարանին գործադիր տնօրէնը կը բացայայտէ իր խորունկ մտահոգութիւնը զոյգ երեւոյթներու շուրջ: Նախ՝ աշակերտներու եւ անոնց ծնողներուն մտայնութիւնը. «Ինծի համար խիստ մտահոգիչ է աշակերտներու եւ ծնողներու այն մտայնութիւնը, թէ Ամերիկա ապրելով՝ կարեւորը անգլերէնն է, իսկ հայերէնը բանի մը չի ծառայեր: Ծնողները իրենց զաւակները հայկական վարժարան կը ղրկեն պարզապէս անոր համար որ ապահով միջավայր է եւ հանրային դպրոցներու այլասերած բարքերը չունի: Այս մտայնութիւնը ես կը նկատեմ ախտ մը, որ կամաց – կամաց կը խաթարէ մեր հայկական դիմագիծը, ոգին եւ կը մթագնէ ապագան: Ուղղակի մահացու ախտ մըն է այս: Կենսական անհրաժեշտութիւն է այս ախտին բուժումը»:

Մտահոգիչ երկրորդ հարցը տնօրէնին համար տնտեսական ներկայ ծանր կացութիւնն է, որ դժուարութիւններ կը յարուցանէ – ինչպէս հայկական բոլոր վարժարաններուն – նաեւ Սահակ – Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանին համար: Պր. Մալճեան կը նշէ. – «Ծնողներ բեռնաւորուած եւ մտահոգուած են իրենց ապրուստով, իսկ հայկական կազմակերպութիւններ եւ հաստատութիւններ, որոնք անցեալին կարեւոր օժանդակութիւն կը ցուցաբերէին հայկական վարժարաններուն, Հայաստանի երկրաշարժէն եւ Արցախեան ազատագրական պայքարի սկզբնաւորութենէն ի վեր իրենց բոլոր կարելիութիւնները կեդրոնացուցած են Հայաստանի եւ Արցախի օժանդակութեան գործին: Ամբողջական յարգանքով հանդերձ Հայաստանի եւ Արցախի օգնելու առաքելութեան, ցաւալի է նշել որ Սփիւռքի այս ափերուն ծուարած հայութեան կարիքները կարծէք անտեսուած են եւ հայկական դպրոցներ լքումի դատապարտուած: Օգնել Հայրենիքին՝ այո՛. բայց պէտք չէ մոռնալ նաեւ Սփիւռքը, որ հայութեան կարեւոր մէկ թեւն է եւ Հայրենիք ու Սփիւռք իրարմով պէտք է շնչեն»:

14 տարի առաջ Պր. Միքայէլ Եուսուֆեանի մտքի յղացումով եւ իր գլխաւորած խումբ մը հայ հաւատացեալներու կողմէ հիմնուած Սահակ – Մեսրոպ հայկական քրիստոնէական վարժարանը ներկայիս ունի 275 աշակերտ եւ 23 ուսուցիչ: Տարեկան պիւտճէն, որ 700 հազար տոլար է, կը հաւասարակշռուի բարեսիրական հաստատութիւններու – Հ. Բ. Ը. Մ., Կիւլպէնկեան, Հայրենակցական Միութիւններ, Աւետարանչական Ընկերակցութիւններ – նուէրներով, ինչպէս նաեւ զանազան ձեռնարկներով: Հետաքրքրական է նշել որ դպրոցին բարերարը՝ Ճան Շին, բացի մեծագումար նուիրատուութենէն, նաեւ իր կտակին մէջ վարժարանին համար մասնաւոր գումար մը յատկացուցած է:

ՊՈՒՏՈՒՆՑ ԱՐԱՄ

Գրեց՝ ՄԱՔՍԻՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նրա համար քեզ գրգռեցի, որ պէտքի ցոյց տամ իմ զօրութիւնը քո մէջ:

ՊՕՂՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ

Լուա ինձ՝ եւ ձիւնից սպիտակ կը լինեմ:

ՍԱՂՄՈՍ ԾԱ

Ժողովուրդը խառնիճաղանճ բարձրանում է Կոլխոզաշէնի դիքով: Ով ինչքան կարողացել է, խելքը կտրածը վերցրել է, հեռանում է գիւղից: Կոլխոզաշէնի կուպար արած էս ճանապարհը հիմա նրանց տանում է մթին անյայտութիւն, գնացողը չի իմանում ուր է գնում եւ երբ է վերադառնալու: Էդ օրը ե՞րբ է լինելու...

Պուտունց Արամը ժողովրդին խառնուած, իր կեղեւի մէջ միայնակ ծանր քայլ է գցում. կամքը տուել է անյողնել ոտքերին, իսկ միտքը գնացել է հեռաւոր օրեր ու էդ հեռաւորութիւնից գալիս է մինչեւ էս սեւումութին օրը: Յիշողութեան լախտերը շալ են գալիս մէջքին, ուզում է պոկուել իրեն հեռ ածող մտքերից, հընարաւոր չի լինում:

Կեանքում գիւղացու անկիրակի օրուտարի է արել, տուն ու ընտանիք մեծացրել, երախաներին շահացրել, - երա-

...ճամբի ճասան նման հէնց սովո... է Թուչը, Թռչում հեռանում է, իր ...ում, - ճապէս Պուտուրնց Ա... հրամանների չահագրել է, բայց ...էլ ինքն է սրտատած Թռչնի նման ...հեռանում իր ձեռքով չինած բնիքը: Ճա... ...գրողի կուռքը կտրի՝ տնքաց Պուտուրնց Արամը եւ հեռ եկող մաքերի ...քայլը արագացրեց: Նկատելով, ...ժողովրդից առաջ է անցել, ոտքը նո... ...կախ գցեց, որ ետ մնացածները հասն... իրեն:

Հրամանատար Արմէնը ասել էր՝ կէն ...երախայ, մեծերը կարող են գիւղից ...գալ: Բայց հրամանատար Արմէ... ասե՞լ էր, որ մնալ ցանկացողը իրա... ...չունի մնալու: Պուտուրնց Արամը ...ց յէնէլ, Թէ ում խորհրդով է իր ...ը կայացրել, չկարողացաւ: Ես ...եմ ճապէս մաղապուրծ փախչում՝ ...էր էս հարցը նրան գիրթ մեխեց ...ում: Հրամանատար Արմէնը անձամբ Պուտուրնց Արամ, ասե՞լ է, որ ...տուն ուտեղ Թողնես, որ կաչիր...: Շատողուտղայ, Արմէնը էդ խօս... ...ք ասե՞լ է՛, մէկ ուրիշը ասե՞լ է՛, ...կդ քամուն արած էդ ո՞ւր ես գնում: ...երդ գճօռբաղճօռ դառնան, Պու... Արամը իր կեանքումը, մեղայ ...հազար անգամ մեղայ, էսքան տար... ...մարդ՝ կեանքում առաջին անգամ ...յէլ յէնէց, իր հօր ու մօր գերեզմա... ...իրեն պատժելու եւ ստորացնելու, ...եօթ ծալքերը վառելու համար ինքն ...էս անպատիւ խօսքերն ասաց, բայց ...ճաք չտուեց, որ ինքը մտնի մէջը: ...անցնողը, չիմացաւ էլ Թէ ով էր, ...

...Մի քարի նստի հանգստացի, յետոյ ...հասնես:

...Արամը կանգնել էր տեղում ու չէր էլ ...ել, Թէ ով է կանգնել: Նա ոչինչ ...կողքից անցնողին՝ դառնահեծ ...ծաղով խարազանեց իրեն, նորից ...գցեց առաջ:

...ում էր՝ ինքն իրեն փնտռելով, էն ...տեղը իրեն կապելով: Քո կեանքը ...չահի արժի, Պուտուրնց Արամ, ...ոտքերդ սրել ես ու էս գիւքին ղուզ - ...ես անում. ո՞ւր ես գնում, ինչո՞ւ ...գնում, որ կեա՞նքդ փրկես: Կեանքդ ...որքա՞ն Թանկ է, որ ուզում ես փըր... Քո հօր ու մօր գերեզմանները Թո... ...գնում ես՝ ո՞ւր ես գնում: Որ սրա... ...դանիերին հա՞ց մուրաս, մարդը ոտն... ...ձեռքը տարաւ ու սրբեց ճակատին ...սեւ քրտինքը: Ծաղրու՞մ ես, ...որդու որդի: Էն ջահէլ տղաները ...ես գիրքերում դու կաչի՞ ես փըր... Մէկը չկա՞յ, որ հէնց էստեղ անց... ...էսքան ժողովրդի մէջ կանգնեցնի եւ ...ած երեսդ արդար անպատուի:

...ւին կապած հորԹը կէտ ընկած հա... ...ում է, ու ինչքան պտըտում է ծա... ...չուրջ, էնքան Թօկը կարճանում ...Խուճներում մաքերը էդպէս հալա... ...են Պուտուրնց Արամին եւ ինչքան մը... ...ում է, էնքան ոտքերը դժուար են ...Թարկում կամքին:

...կոլխօզաչէն չհասած, էն, որ ճանա... ...դիքը կռանում է գիւղի կողմը, Պուտուրնց Արամը կնոջը ձէն տուեց.

- Աղիւ, ոտդ կախ գցի:

...ը կանգնեց, որ ամուսինը մօտենայ:

- Դու գնա, ես ետ եմ դառնում, - ա... ...մտայլ աչքերը յառելով կնոջը. - ...գնա, իսկ ես վերադառնում եմ ... Որ մեռնեմ, իմ կոճի տակ մեռ...:

...ը ցանկացել է առարկել, ցանկացել ...բան ասել, բայց նայել է ամուսնու ...ած երեսին ու լեզուն պատ չի ե... ...որ մի բան ասի: Լուռ, վիզը ծուռ ...մնացել է կանգնած:

Պուտուրնց Արամը էդ պահին ուզում էր ...տանէր կնոջ աչխատած ուսով, ...վերջին անգամ է, ուզեց մի լաւ ...ասել, բայց ամաչեց կողքից անց... ...հալածեալ ժողովրդից: Նա փոր նա... ...կնոջ աչքերի մէջ.

- Քեզ լաւ նայիր, վատ օրին լաւ օր էլ ...լինի, ասաց, շրջուեց ետ, որ չլսի ...կնոջ հրաժեշտի խօսքը, մի ապալը...:

Ճանապարհը ցած էր հոսում՝ դրա... ...համար, Թէ ետ գնալու վճիռն էր նրան ...տալիս, շատ հասաւ գիւղ, մտաւ ...նքնատուն՝ ինչ կարելի էր վերցնել՝ ...վերցրեց ու քայլեց դիրքերի ուղղու... ...Թեամբ:

Հրամանատար Արմէնը ոչինչ չասաց Պուտուրնց Արամին, գրպանից ծխախոտ ...հանեց, մի հատ ինքը վերցրեց, միւսը ...տուեց Պուտուրնց Արամին, առաջ նրա ...ծխախոտը վառեց ու նայեց Թուրքի ուղ... ...ղութեամբ:

...Մանկալաչէնի պաշտպանութեան կազ... ...մէկով էլ լրացաւ...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ՆԻՍԻ ՖՈԼՔԼՈՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Առաջին անգամ ըլլալով, այս տարի Հայաստանն ալ մասնակցեցաւ Նիսի Ֆոլքլորի Միջազգային Փառատօնին, որ աւելի քան կէս դարէ ի վեր ամէն ամառ կը կազմակերպուի, Յուլիս 14-ի Ազգային Տօնին առիթով, երբ ժողովրդային խըրախճանութիւն:

Նիսահայ Միութիւններու ջանքերով եւ քաղաքապետութեան կարգադրութեամբ ամիսներ առաջ ծրագրուած էր Հայաստանէն հրաւիրել յատուկ պարախումբ մը, որ սակայն վերջին պահուն չէր կրցած ճամբայ ելլել, ինչ ինչ պատճառներով: Բայց մերինները տեղեկանալով որ հայկական պարախումբ մը կը գտնուի արդէն Ֆրանսայի հողին վրայ, եւ ելոյԹներ կ'ունենայ զանազան վայրեր, գաղափարը ունեցան զայն Նիս բերելու, գրաւելու համար նախատեսուած խումբին տեղը:

Ուրեմն «Արարատ» անուանեալ այդ պարախումբն է որ մասնակցեցաւ փառատօնին, արձանագրելով մեծ յաջողութիւն եւ բարձր բռնելով հայկական դրօշը:

Մասնակցող երկոտասնեակ մը երկիրներու անունները յայտագրերուն վրայ արձանագրուած ըլլալով ֆրանսերէն այբուբենի կարգով, առաջին տեղը կը գըրաւէր անշուշտ Հայաստանը որպէս ARMENIE:

Հանդիսութիւնները սկսան պարախումբերու աւանդական տողանցքով, որ տեղի ունեցաւ Նիսի գլխաւոր պողոտային՝ Աւընիւ Ժան-Մետըսէնի վրայ, ի ներկայութեան հետաքրքիրներու հոծ բազմութեան մը: Առաջին գծի վրայ կը քալէին, քով - քովի շարուած, դրօշակիրները բոլոր երկիրներուն, աջէն - ձախ սկսելով Հայաստանէն եւ վերջանալով Թուրքիայով: Յետոյ անցան պարախումբերը, ցուցաբերելով իրենց մասնայատկութիւնները, մերԹ պարելով, մերԹ երգելով: Դիտելի էր որ Հայուհիները իրենց գունաւոր զգեստներով եւ հեղաճկուն ոլորապտոյտ խաղերով, կը ծափահարուէին ամէնէն աւելի:

Յուլիս 14-էն մինչեւ 17, Նիսի կեդրոնական Ալպէռ Ա. ձեմապարտէզին մէջ, հայկական խումբը ամէն օր, միւսներուն կարգին, ունեցաւ բազմաԹիւ ելոյԹներ, բազմահազար հանդիսականներու ներկայութեան, արժանանալով միշտ խանդավառ ծափահարութիւններու, երբեմն նոյնիսկ կրկնակի բեմ հրաւիրուելով, բացառաբար:

Խումբը Նիս եկած ըլլալով ծրագրէ դուրս, եւ փառատօնէն գրեԹէ երկու շաբաԹ առաջ, այդ ժամանակամիջոցին ընԹացքին հիւրասիրուեցաւ Պարսամեան Համալիրին եւ Եկեղեցիին տակի Օչական սրահին մէջ, ազգայիններու կողմէ տրամադրուած առժամեայ անկողիններով: Նիսահայ Միութիւններու անդամներ եւ ինքնամատոյց կամաւորներ ձեռք - ձեռքի տալով ամէն ինչ հոգացին, մեր հայրենակիցները ըստ կարելւոյն հիւրասիրելու համար, մինչեւ որ, որոշեալ Թուականին, այսինքն՝ Յուլիս 14-ին, Նիսի քաղաքապետութիւնը զիրենք տեղաւորեց պանդոկի մը մէջ, ըստ նախատեսութեան:

Խումբը, ընդամէնը 42 հոգի, կը բաղկանար 10 պարողներէ, 10 պարուհիներէ, 3 պարուսոյցներէ, 2 երգիչներէ, 8 նուագածուներէ, քանի մը վարչականներէ եւ 2 ալ՝ չարժավարներէ, որովհետեւ կը ճամբորդէին հայկ. օԹօպիւսով, եւ ինչպէս բացատրուեցաւ, 7 օր անընդմէջ ճամբորդեր էին Երեւանէն Պրիւսէլ հասնելու համար, ուր տուեր էին անմիջապէս իրենց առաջին ներկայացումն ալ:

Ըսին Թէ վարժուած են քնանալ օԹօպիւսին մէջ (կեցցէ՛ երիտասարդութիւն) եւ Թէ իրենց համար իրական վայելք մը եղաւ գամբինկի կեանք ապրիլ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, ամէն օր լողանքի համար փուԹալով ծովափ, որովհետեւ առաջին անգամ ըլլալով է որ կը վայելէին Միջերկրականի կապոյտ ջուրերը գաղջ:

Եւ իրենց շնորհակալութիւնը յայտնելու համար ալ, նախորդ Կիրակի իրիկուն, Պարսամեան սրահին մէջ, երկու ժամ տեւող ամբողջական յայտագիր մը հրամցուցին Նիսի հայ համայնքին, տալով իրենց բաւագոյնը, երգի, պարի ու երաժշտութեան մարզին մէջ:

Հայաստանի ժողովրդական պարախումբերու յայտագիրը առ հասարակ կը վերջանայ Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» պալէէն առնուած Սուրերու Պարով, որ Թէեւ ֆոլքլոր չէ, բայց ամէնէն աւելի կը գնահատուի: Այսուհանդերձ «Արարատ»ի յայտագրին բուն չահեկան մասը այն խորհրդանշական պարն էր, որ ներկայացուեցաւ ընտրուած «Արարատ» անունը արդարացնելու համար, ինչ որ կ'արժէ նկարագրել:

Այսպէս, պարուհիները շրջանակ կազմած, օդին մէջ կը բարձրացնէին լայնածաւալ սպիտակ քօղ մը, որուն վրայ գըծուած (կամ ասեղնագործուած) էին երկու Արարատները: Զանազան փիկիւռներէ վերջ, երբ քօղը կ'իջնէր գետին, տակը կը մնային երկու պարուհիներ, մէկը բարձրահասակ, միւսը միջահասակ, ձեւացնելով գագաԹները մեծ ու փոքր Մասիսներուն, յուզումի որոշ ալիք մը ստեղծելով հանդիսականներու սրտէն ալ ներս:

Մէջընդմէջ ժողովրդական երգերով ելոյԹ ունեցան ժպտաշուրԹն Գայեանէն մեծծօ, եւ Գրիգոր Սաֆարեան, որ ունի Թենորի ջինջ ու տպաւորիչ ձայն, որուն գեղեցկութիւնը ալ աւելի պիտի գնահատուի, եԹէ չանցնի խլացուցիչ բարձրախօսներու բովէն:

Ուշագրաւ է որ, հայաստանեան ժողովրդական բոլոր պարախումբերն ալ որոշ չափով ազդուած ըլլալ կը Թուին Մոյիսեւեան դպրոցէն, ժողովրդական պարը հակելով դէպի դասական պալէ, դէպի քաղքենի նրբացում:

Հակում, որ նշմարելի է միւս ժողովուրդներուն ֆոլքլորիք պարերուն մէջ ալ (*):

Գուցէ՞ այդպէս աւելի լաւն է:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

(*) Սիկիլիացիները երբ ներկայացուցին ձկնորսներու պար մը, տեսանք որ ուռկան քաշող ձկնորսները իրենց վիզին վրայ կը կրէին Թիթեռնիկաձեւ կարմիր փողկապներ...

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -52-

ՍՏՈՐԱԿԷՏ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ..

Յօդուած մը տեսայ գրախօսական (*),
կը մատնանշէ հայագիտական
ծիրէն ներս գործող ակադեմական
կարգ մը անձերու ահարեկչական
վերաբերմունքը՝ Հայոց Պատմութեան
հանդէպ, ըստ իրենց կամեցողութեան...

Կ'ըսեն Թէ ասոնք Ամերիկայի
Հայագիտական Ամբիոններուն
վարիչներէն են, յայտնի շատերուն,
որոնք հայ լեզուի ու մշակոյԹի
սէրէն չեն մեռնիր, այլ՝ պաշտօններուն
ընծայած հանգիստ կեանքի մարմաջէն:
Ոմանք՝ հազիւ Թէ խօսին հայերէն:
Զգլխեցուցի՛չ, հետաքրքրակա՛ն
հարցերու մէջ կը մասնագիտանան,
որոնք կը փրկեն Հայոց ապագան. —
— «Ստորակէտը եւ հին Հայերը».
— «Ստորակէտի Թարգմանիչները»...
Կ'ընդունինք զանոնք՝ քրմապետ որպէս,
բաւ է որ նըլլան Հայեր մեզի պէս...

Օր մըն ալ տեսնես՝ մեզմէ գրգռուած՝
ստորակէտի ծիրէն դուրս ելած՝
չգիտցած նիւԹի մասին են գրած. —
Բիւզանդագէտը՝ Հայոց պատմութեան
շուրջ՝ զգայացունց սխալներով լի,
մէկ այլ ուրիշը՝ հին Հայաստանի
քարտէսներ գծած՝ կարծես ըստ բախտի
գիծով սահմանած: Ա՛յ քեզ քրմապետ
Հայոց Պատմութեան ու ՄշակոյԹի,
կամ մեր հողերը բաշխող վեհ ապետ...
Իւրաքանչիւրը՝ անշո՛ւշտ արժանի
Մեսրոպ — Մաշտոցի շքանշանի:

Երբ մենք աչք — կապուկ այսքան
կը սիրենք,
Հայագիտական մեր Ամբիոնի
դէկն ու բանալին ինչպէ՞ս կը յանձնենք
բանդէտ, յանձնառու հայ մասնագէտին:
Դուք, ես, ամէնքս՝ այս պարագային՝
չէ՞ որ ընելիք ունինք ազդուին...

Այսօր՝ ահա՛ «նոր» կացութիւնն իրաց. —
հայագիտական ակնոցով դիտուած
անշունչ, անվրդով նոր ժառանգորդներ՝
քրմապետներէն սերնդագործուած՝
եկեր են արդէն ու տեղաւորուեր,
որ արժանանան մեր պաշտամունքին,
երբ միջակէտի մասին բարբառին,
կամ վերջակէտի սահմանին տանին
Ամբիոններու դահերը անդին...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

(*) Տես Արմէն Մուրաֆեանի «Դանձեր՝ երկնքի արքայութեան մէջ» վերնագրով գրութիւնը («Յառաջ», 1994, Յունիս 18 / 19):

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Օր. Արուսեակ Սարաֆեան իր շուրջն ու անձին վրայ կը միացնէր ո՛չ միայն Ագրիպ էֆէնտիի ըղձացած ամէն յատկութիւնները, այլ եւ կը գերազանցէր անոր մտատիպարը:

Թ.

Պոլսոյ սակաւաԹիւ ընտանիքներէն էին Սարաֆեանները, որոնց անունը փնտռելու է ոչ Թէ «նոր հարուստ»ներու, այլ հիներու ոսկետարին մէջ: Սարաֆօֆէն դադրած էր ընտանիքին հիմնադիրը. վաճառականութիւնը զաւկէ զաւակ շարունակելով բաւական հարստացած էին: Օրիորդ Սարաֆեանի հայրը, վախճանած տարի մը առաջ, կը Թողուր զաւկին ժառանգութիւն մը, որ առանց ամենափայլուն կոչուելու, կրնար դասուիլ առաջնակարգ դրամօժիտներու շարքին մէջ: Փեսացու — ընտրելիներ սկսած էին դարպասին ընել Օր. Սարաֆեանի, որ բոլորովին իր սուղին անձնատուր, դեռ մինչեւ քանի մը օր առաջ եւ ոչ իսկ ուշադիր կ'ըլլար իր շուրջը մղուած մրցումին:

Բայց ուշադիր էր Սրբուհի հանըմ, մայրը, որ բոլոր մայրերուն պէս, հարուստ Թէ աղքատ, ամէնէն սուրբ մտածութիւնը աղջկանը ամուսնութիւնը կը համարէր: Հօր ու մօր կողմէ ամիրայի զաւակ, ամուսնացած պատուական մարդու մը հետ, այրի տիկին Սարաֆեան կատարեալ տիպար մըն էր այն հին հայ կիներուն, որոնք իրենց վեհաշուք ծանրութեամբ ու գորովալիր սրտովը ընտանիքին ու ժողովուրդին պահպանման անխախտելի սիւները եղան: Բայց ինքն ալ իր նմաններուն պէս անկարող էր ըմբռնել հոգեկան նոր վիճակ մը: Ինչ որ գոհացուցիչ եղած էր իրեն, մօրը, մեծ մօրը, կը կարծէր Թէ բաւական պէտք է համարուի զաւկին համար ալ: Աղքատ կամ միջակ դասակարգի հայ մօրը համար մտատիպար ամուսինն այն է, որուն կինը «կօնակը տաք, փորը կուշտ» կը մնայ: Ընդարձակելով տաքութեան եւ կշտութեան սահմանները, կ'ունենանք հարուստ մօր խոհալ փեսացուն: Այսպէս էր նաեւ Սրբուհի հանըմ, որ համոզուած էր Թէ հարուստ աղջկան մը երջանիկ ըլլալու առաջին պայմանը հարուստ ամուսին մը ունենալն է: Բայց խոստովանելու ենք որ իր գաղափարները սովորականէն քիչ մը աւելի լայն էին: Հարստութեան հետ ամուսնի մը երիտասարդութիւնը, ընկերային դիրքը, համբաւը, բարոյական կարգեր պայմաններ կը համարէր ընտանեկան երջանկութեան համար:

Սրբուհի հանըմին Ագրիպ էֆէնտիի նկատմամբ ցոյց տուած մասնաւոր յարգանքէն ակներեւ էր, Թէ ամէնէն աւելի անոր վրայ համադումարուած կը գտնէր մտատիպար փեսացուի այդ բոլոր յատկութիւնները: Պարզապէս «էֆէնտի՛» կ'անուանէր զայն, առանց անունը տալու. յարգանք մը զոր միայն եղբօրը, Տիրան էֆէնտիին կ'ընծայէր: Հիւրերէն ոչ մէկուն — բացի եպիսկոպոսէ — այնքան ընդառաջ կ'երԹար սենեակ մտած ատեն, որքան Ագրիպ էֆէնտիի, որուն մեկնած պահուն մինչեւ սենեակին դուռը անոր ընկերանալը իրեն պարտականութիւն կը համարէր: Ու սիրայօժար ժամերով պէզիկ կը խաղային միասին: Թէ՛ Սրբուհի հանըմ եւ Թէ՛ Ագրիպ էֆէնտի առանց խօսք բացած ըլլալու հասկցած էին իրարու միտք, ինչպէս երկու սիրահարներ: Տարակոյս չկար Թէ երբ Արուսեակին հօրը սուգը վերջանար, առաջարկները պաշտօնապէս պիտի ներկայանային:

Հալքի Սարաֆեանի տունը երբ պրինկի սեղանին շուրջը բոլորուեցան չորսը, եւ Արուսեակ ու Նաւարեան անդին կը խօսակցէին միայնակ, Ագրիպ էֆէնտի անախորժ տպաւորութիւն մը կը զգար, Արուսեակը արդէն իր նշանածը համարելով: Իր անձին վրայ ունեցած մեծ համարումին շնորհիւ չէր ներեր ինքզինքին մտքէն իսկ անցընել Թէ դրող մը որ եւ ոչ իսկ «ընկերային դիրք» ունէր, կրնար ո՛րեւէ նշանակութիւն մը ունենալ: «Նշանածը, քիչ մը պաշտպանութեան հակառակ կը չարժէր», այսքան միայն:

(Շար. 9)

Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé

ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒԱԾ ԱՐՑԱԽԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

B. P. 103 — 94140 ALFORTVILLE

BILAN DE L'A. A. K. A.

(Association d'Aide au Karabagh Autodéterminé)

Association à but non-lucratif (Loi de 1901), A.A.K.A., basée à Alfortville, en France, existe depuis mai 1990 et a pour but le souien matériel, moral et financier à la population arménienne du Haut-Karabagh.

Après avoir acheminé les aides qui lui son confiées, directement à la population locale et aux combattans, l'A.A.K.A. a signé un contrat de coopération avec le Ministère de la Défense de la République du Haut-Karabagh qui entre autres autorise l'A.A.K.A. à collecter des fonds pour le Karabagh. L'A.A.K.A est chargée d'acheminer jusqu'à Erevan ce qui est sollicité par le Ministère du Haut-Karabagh.

Depuis sa création jusqu'à fin mars 1994, les fonds collectés par l'A.A.K.A. s'élèvent à 1.384.369,00 FF. De plus, l'A.A.K.A. a pu acheminer au Karabagh 111.439 FF. d'aide alimentaire et médicale qui lui a été confiée gracieusement par des sociétés et commerçants bienfaiteurs

L'essentiel des fonds collectés par l'A.A.K.A. proviennent des virements bancaires mensuels de ses Membres Bienfaiteurs et du produit des soirées et des ventes organisées par l'Association.

Le bilan financier 1993 / 94 de l'A.A.K.A. vient d'être rendu public. Pour de plus amples informations et / ou pour vos contributions, vous pouvez vous adresser à A. A. K. A. — B. P. 103 — 94140 Alfortville.

FONDS COLLECTES

ANNEE 1993	
Prélèvements Auomatique	171.050
Dons	26.700
Cotisations des membres actifs	2.400
Soirée Combattants (mai 93)	29.000
Trois Soirées Vidéo	5.130
Grande Loterie de fin 93	83.700
Calendrier «Karabagh 94»	55.500
Ventes diverses	42.358
Total 1993	415.838
Solde créditeur fin 1992	164.195
TOTAL	580.033
1er TRIMESTRE 1994	
Prélèvements Automatiques	32.950
Dons	1.400
Soirée «Solidarité Karabagh» (fév. 94)	39.455
Ventes diverses	4.360
Total 1er TRIM. 1994	78.165
Solde Créditeur 1993	183.552
TOTAL	261.717

DEPENSES

ANNEE 1993	
Aide (Alimentaire, Matériel)	257.946
Aide numéraire (USD)	9.715
Hôspitalisation des Combattants (en France)	4.668
Prothèse médicale	5.000
Aide numéraire aux Combattants hôspitalisés	14.000
Frais Soirée Combattants	10.000
Achat d'articles divers	13.461
Achat du Premier prix (Loterie)	36.468
Frais Calendriers + Loterie (Page & Image)	19.771
Frais divers	21.987
Frais de transport	3.465
Total 1993	396.481
Solde Créditeur 1993	183.552
TOTAL	580.033
1er TRIMESTRE 1994	
Aide (Matériel)	33.441
Aide numéraire aux Combattants (en France)	2.392
Frais soirée «Solidarité Karabagh»	6.800
Achat d'articles	1.800
Frais divers	7.206
Total 1er TRIM. 1994	51.639
Solde Créditeur 1er TRIM 1994	210.078
TOTAL	261.717

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
126, rue Roger Salengro,
69100 VILLEURBANNE

Villeurbanne

● **DIMANCHE 24 JUILLET**

Fête du *K H A N A S S O R*

à la M.C.A.V. à partir de 12h, en compagnie de l'Orchestre *A r t s a k h* (buffet, buvette, ambiance arménienne). Entrée libre.

Home arménien

Pour des raisons d'ordre technique, l'Association Arménienne d'Aide Sociale se voit contrainte d'annuler la fête du 15 Août au Home Arménien de Saint-Raphaël. Une messe sera tout de même célébrée à 10 heures.

ԱՐՃԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 78-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1994, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, առաւօտեան ժամը 10-ին, կառավարական նիստերու դահլիճին մէջ, Կառավարական Տուն, Հանրապետութեան Հրապարակ, Երեւան, Հայաստան:

Սոյնը 78-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ Թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N. Y. 10019-6118,U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. - Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. - Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. - Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աչխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. - Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻՋ ՍԻՄՈՆ - ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ
ՓԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 1, 1994

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 10 եւ 11
«3ème GRANDE BRADERIE DE NOEL»
կազմակերպութեամբ՝
Շէն - Ֆրանս-ի

FOOTBALL

COUPE D'EUROPE DES NATIONS

Les Associations UGAB - ASA - AISA - FOOT DU MONDE organisent un déplacement de supporters pour le match :

BELGIQUE — ARMENIE

à Bruxelles, le 7 Septembre à 20h30
Départ : Issy-les-Moulineaux : Stade Jean Bouin à 10h30, le 7 Septembre.
Retour : Même lieu le 8 Septembre à 5h.
Prix unique : 500 F. (comprenant l'entrée du stade, soirée buffet après le match avec les joueurs, le trajet A/R en car).

Réservations :
UGAB:Tél:42 27 12 26 / Fax:40 50 88 09
ASA:A. Manissian - Tél: 46 42 36 60
L. Mouradian - Tél: 39 81 33 62
Fax: 42 54 18 93
AISA: J. Hairabedian - Tél: 46 30 34 33
Fax: 46 31 51 06
FOOT DU MONDE: R. Fermanian - Tél: 47 36 33 30

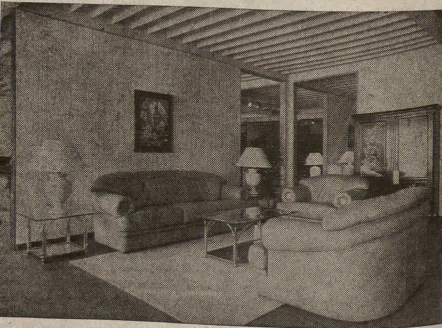
«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 26
MARDI 26 JUILLET 1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.378 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.378

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Յօնք Շինելէն Աչք Հանել

Հայաստանի քաղաքական ներքին կեանքին ուշագրաւ վերջին զարգացումը կը կազմեն ԱԺՄ-ի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուող երկշաբաթեայ ցոյցերը: Անոնք պահանջութիւն կը դրսեւեն ցուցարարներու թիւով, ելոյթ ունեցողներու հանգամանքով ու այդ ելոյթներուն բնոյթով:

Ցոյցերուն հանդէպ լուրջ հետաքրքրութեան վկայութիւն է հետեւողներու թիւը որ թէ՛ աստիճանաբար կ'աւելնայ, եւ թէ կը դառնայ 50 հազարի շուրջ: Այսօրուընէն արդէն սխալ պիտի ըլլայ եզրակացնել թէ երեւանցին հակառակ առօրեայ մեզի ծանօթ ու անծանօթ դժուարութիւններուն, սիրտ ու ժամանակ կը գտնէ նորէն լեցնելու պատմական հրապարակը. առիկա հաւանօրէն, թէ՛ «չըլլան»ու, պոռթկումներու պատրաստ հոգեվիճակներ մեղմելու, եւ թէ այնքան տասխարութենէ ետք արծարծուող հարցերու խորհրդանիշ պէտք է նկատել:

Ստեղծուած հետաքրքրութեան գլխաւոր ազդակ է, անկասկած, ցոյցի հրաւիրող ու ելոյթ ունեցող խումբը բաղկացնող անուններուն հանգամանքը: Անոր ամէնէն տիրական դէմքերը՝ Վազգէն Մանուկեան եւ Աշոտ Մանուչարեան, ինչպէս նաեւ Դաւիթ Վարդանեան եւն., նոյն հրապարակին ծանօթ անուններն են 1988-ի ցոյցերէն: Ու այսօր երբ անոնց ամենախիստ քննադատութիւնները կ'ուղղուին իշխանութեան դիրքերու վրայ գտնուող իրենց նախկին գաղափարակիցներուն, զանոնք ամբաստանելով ու վարկաբեկելով, հետաքրքրութեան հետ քաղաքական փոփոխութեան յոյսեր ալ դեր կ'ունենան բազմութեան հաւաքումին մէջ:

Հետաքրքրութեան ու յոյսի լծակներուն վրայ սակայն դ. ցոյցով աւելցած է մտահոգութեան տարածք մը. գլխաւորաբար Ա. Մանուչարեանի վարկաբեկող արտայայտութիւնները Հանրապետութեան նախագահէն սկսեալ երկրին իշխանութեան երեք գլխաւոր անուններուն հասցէին, դատական հետապնդումի նիւթ եղած են ու ենթական հրաւիրուած է Դատախազութիւն: Ասով հակամարտութեան հոլովոյթը մամուլի, ցոյցերու յայտարարութիւններէն, ամբաստանութիւններէն ետք կը մտնէ նոր փուլ մը որ անակնկալ չէ անշուշտ, բայց մեծապէս մտահոգիչ:

Անզրոյ առարկայ ամբաստանութիւնները, որակումները բնական է տեսնել որ արժման մղեն դատական մեքենան, նոյնիսկ երբ անոնց առաջին հանդրուանը փոխադարձ մեղադրանքներով դէմ յանդիման բերած էր Ներքին նախարարն ու Ա. Մանուչարեանը, նոյն կէտին շրջանցաւ: Խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը տեղեկագիրով փակուեցաւ հարցը:

Այսօր երբ Ա. Մանուչարեան տասնեակ հազարաւորներու ներկայութեան «սրիկաներ», «ամարանոցի երբեակ»ի, «մաֆիոզ»ի նման որակումներ կը կատարէ իշխանութիւնը գլխաւորողներու -- Լ. Տէր-Պետրոսեան, Բ. Արարքցեան, Վ. Սիրադեղեան--, ու պնակալէզ», «կամակատար» կ'անուանէ անոնց գործակիցները, իսկական, լուրջ փաստերո՞ւ կը հիմնուին իր խօսքերը, թէ հրապարակի ամբոխին երբեմնի հմայքն է մեղաւորը: Ինչ որ ալ ըլլայ հարցումին պատասխանը, հակամարտութիւնը քաղաքական սուր բնոյթով կը ներկայանայ ու լուրջ պառակտումի մը հանգամանքը ներկայացնելու բնոյթը կը կրէ:

Ներկայի փուլին ալ պիտի տոկա՞յ մեծ մասով ժողովուրդին ըմբռնումով ու իմաստութեամբ պահպանուած ներքին կայունութիւնը որ առանց այս վերջին զարգացումին ալ, այնքան նեղ ճամբաներէ կ'անցնի: Կայ տակաւին արտաքին թըշնամիին ներկայութիւնը: Հակառակ վերջին շուրջ ամսուան մը յարաբերական խաղաղութեան, բոլորս գիտենք թէ Ադրբեջան հրադադար իսկ ստորագրելէ կը խուսափի: Առիկա ոչ ոք մնայուն խաղաղութեան կանխավճար կրնայ նըկատել: Ընդհակառակն: Ցարմարագոյն առիթի մը սպասել գիտնալու իմաստութիւնը այնքան ալ մեծ բան չէ:

Նոյնիսկ եթէ՛ մարդ ընդունի որ ընտրութեան նախօրեակի մը հոգեվիճակն ու հաշիւներն ալ որոշ դեր կը խաղան Երեւանի ցոյցերուն մէջ, իշխանութեան ազդարարութիւն մը ըլլալու, ժողովրդական համբերութեան յորդելու մօտ բաժակը թեթեւցնելու իրենց հանգամանքով, մերժելի չեն անոնք: Սակայն անհրաժեշտ է գիտակցութիւնը թէ յօնք շինելու տեղ աչք հանելու պարագաներ, դըժբախտաբար, օտար չեն մեր իրականութեան...:

Ա. Թ.

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան Ուրբաթ, Յուլիս 22--ին, ընդունած է Ստեփանակերտի մէջ ԼՂՀ--ի ղեկավարութեան հետ բանակցութիւններ վարելէ ետք Երեւան վերադարձած Ռուսիոյ նախագահի յատուկ յանձնարարութիւններու դեսպան Վլատիմիր Գազիմիրովը: Քննարկուած են քաղաքական համաձայնագրի նախապատրաստութեան եւ ադրբէջանա -- ղարաբաղեան հակամարտութիւններու մէջ հրադադարի իրական ձեւակերպման եւ կայունացման առընչուող հարցեր: Հանդիպումին ներկայ եղած են Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան, ԱԱՊՎ-ի պետի պաշտօնակատար Դաւիթ Շահնազարեան եւ Արտաքին նախարարի Ա. տեղակալ Ժիրայր Լիպարիտեան:

⁂

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան, Ֆրանսայի ազգային տօնին առթիւ, շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է վարչապետ Էտուար Պալատիւրի:

⁂

Յուլիս 23--ի գիշերը ադրբէջանական բանակի ստորաբաժանումները շարունակ գնդակոծած են Տաւուշի շրջանի Զինարի գիւղի պաշտպանական դիրքերը, վնասներ պատճառելով: Հայ սահմանապահները պատասխան գործողութիւններու չեն ձեռնարկած:

⁂

ՀԱՊ-Ի ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Յուլիս 28 -- 29--ին, Ս. Պետերսբուրգի մէջ տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ-ի երկիրներու սահմանապահ զօրքերու հրամանատարներու հերթական հանդիպումը: Հայաստանը կը ներկայացնէ երեսփոխան, ազգ. ապահովութեան պետական վարչութեան սահմանապահ զօրքերու հրամանատար, գնդապետ Լեւոն Ստեփանեան:

⁂

ՏՈԼԱՐԻ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Վերջին ամսուան մը ընթացքին Դրամը որոշ կայունութիւն մը արձանագրած էր եւ կարելի էր նշմարել նոյնիսկ գիներու որոշ անկում մը: Սակայն Յուլիս 21--ին յանկարծակիօրէն յաւելում կրած են տոլարը եւ ռուբլին, ուրկէ ալ շուկայի գիները: Տոլարը մէկ օրէն բարձրացած է 280--էն 330 Դրամի:

⁂

ԼՂՀ--Ն ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Արձագանգելով ադրբէջանական լուրերու «Նոյեան Տապան» գործակալութիւնը հաղորդած է թէ Թիւթատարական համաշխարհային Միութիւնը մերժած է ԼՂՀ-ի անդամակցութիւնը, այն պատճառաբանութեամբ որ միայն ՄԱԿ-ի անդամ ինքնիշխան Պետութիւնները կրնան անդամակցիլ անոր:

⁂

ԺԱՍՄԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Զարենց Թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է անուանի դերասանուհի Ժասմէնի (Մարիամ Գրիգորեան) ծննդեան 100--ամեակի նշումը: Անոր կեանքին, վաստակին մասին խօսած են Թանգարանի տնօրէն Հ. Բախչինեան, Թատերագէտներ Բախտիար Յովակիմեան եւ Սուրէն Ցարդէնեան: Դերասան Գ. Աշուղեան ալ յուշեր պատմած է Թիֆլիսի հայ Թատրոնի իր խաղընկերուհիին մասին:

ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Մեր պաշտօնակից «Կամք»ի Յուլիս 22ի թիւէն կը տեղեկանանք որ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրայր Մարուխեան Աթէնքի մէկ հիւանդանոցը փոխադրուած է Յուլիս 17-ին: Այս լուրը տրուած է հետեւեալ հաղորդագրութեամբ. --

«Հ.Յ.Դ. շարքերուն եւ մեր ժողովուրդին կը տեղեկացնենք, որ Կիրակի, 17 Յուլիս 1994-էն ի վեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի ներկայացուցիչ ընկեր Հրայր Մարուխեան կը գտնուի հիւանդանոց: Աթէնքի մերձակայ ծովափ մը լողացած պահուն, ընկեր Հ. Մարուխեան յանկարծակի ուշաթափուած է, որուն հետեւանքով թոքերուն մէջ մեծ քանակութեամբ ջուր լեցուած է:

«Ընկեր ներկայացուցիչը կը գտնուի մասնագէտ բժիշկներու անմիջական եւ մնայուն խնամքին տակ: Բժշկական քննութիւնները եւ դարմանումը կը շարունակուին՝ առաջքը առնելու համար որեւէ բարդութեան:

Հ.Յ.Դ. ԲԻՒՐՕ

Աթէնք, 20 Յուլիս 1994

Թ Ր Ք Ա Պ Ա Տ Ո Ւ Մ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԴԱՆԴԱՏԻՆ.- «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԲՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՏԱԿԱՒԻՆ ԽՈՐ ՔՈՒՆԻ ՄԷՋ ԵՆՔ»

«Թարիհ ւէ մէտէնիյէթ» ամսաթերթը որ կը հրատարակուի աջակողմեան «Իհլաս հոլտինկ» ընկերակցութեան կողմէ Յուլիսի իր թիւին մէջ 11 էջեր յատկացուցած է Հայերու հետ առընչուած հարցերու:

«Մարմարա», որու Յուլիս 13--ի եւ 14--ի թիւերէն կ'արտատպենք թարգմանաբար տրուած մասերը, խմբագրական իր ծանօթութեան մէջ կ'ըսէ նաեւ թէ հոն հրատարակուած են երկու յօդուածներ: Առաջինը՝ տոքթոր Վահէտտին Էնկինի ստորագրութեամբ, որուն խորագիրն է. -- «Այն օրը, երբ աճարեկչութիւնը երկարեցաւ մինչեւ սուլթանին դահը», իսկ երկրորդը՝ Իլհան Պարտաքճը ստորագրութեամբ, որու խորագիրն է «Հայկական լրբութեան դէմ տակաւին խոր քունի մէջ ենք»: Առաջին յօդուածին մէջ կը պատմուին Ապտիւլ Համիտի դէմ կատարուած ահաբեկչութիւնը եւ յարակից դրուագներ:

Ստորեւ եւ յաջորդաբար Բ. յօդուածը զոր «Մարմարա» կուտայ ամբողջութեամբ:

Ի՞նչ նոր խորհրդածութիւն կարելի է ընել: Ոչ մէկ, քանի յանկերգը չի փոխուիր, բայց, հետաքրքրական է նկատել որ գրեթէ նոյն օրերուն, մինչ ձայնասփիւռը կը ջանայ «սրբագրել» ընդհանրապէս ըսուածները Հայերու մասին (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 6 եւ 7) եւ այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ բան մը կը փոխուի, անդին ճիշդ հակառակ պատկերը կը պարզուի կրկին ու կրկին:

⁂

Անատոլուի վրայ հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր ցուցաբերուած ախորժաններու եւ արարքներու դիմաց մեր չէզոք եւ դըժկամակ կեցուածքը պատճառ դարձած է որ չկարենանք ազդեցիկ դառնալ միջազգային հրապարակներու վրայ բեմադրըւած սէնարիօներու դէմ: Ի՞նչպէս կրնայինք արգիլել ըլլալ այդ սէնարիօներուն, երբ Հայերը 1874--էն մինչեւ 1985 միայն եւրոպական լեզուներով 3582 գիրք եւ գործ հրատարակած էին, Անատոլուի մէջ պետութիւն մը հիմնելու եւ կամ սպանդներու վրէժը լուծելու ուղղութեամբ բոմադրուած նպատակներով: Այս գործերէն շատերուն նախաբանները գրի առնուած են այդ շրջանի վարչապետներու, արտաքին նախարարներու, պատմաբաններու կամ նշանաւոր գրագէտներու կողմէ: Հայկ. կազմակերպութիւնները հիանալի կարգադրութեամբ մը այս գիրքերը ցըրւած են ամէն կողմ, ապահոված են թերթերու մէջ անոնց մասին ծանուցումային գրութիւններ եւ ամէնէն խելացի ճամբան ընտրած են աշխարհի եւ Եւրոպայի մէջ հանրային կարծիք մը կազմաւորելու համար: Իսկ մենք, սա երեք հազարէ աւելի գիրքերու դիմաց իբր գաղափարի զէնք, մէջտեղ կրցած ենք դնել միայն 12 գիրք: Անշուշտ կ'ակնարկեմ շօշափելի, լուրջ եւ օտարականի մը համար համոզիչ թըւող գիրքերուն:

Այս անհաւասարակշռութեան դիմաց այլեւս դժուար է պաշտպանել այն ընդ--

(Տար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹԻ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆԵՐԿԱՆ

(ՕՐԱԹԵՐԹԵՐ ՈՒ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԵՐ)

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Ա.

Ընթացիկ տարուան լրումին հետ, հայ մամուլը բոլորած պիտի ըլլայ իր գոյութեան 200-ամեակը։

Արդարեւ, 1794 Հոկտեմբերին է, որ Հայոց բնօրրանէն շա՜տ հեռու տեղ մը, Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքին մէջ լոյսին պիտի գար ու թռիչք առնէր հայատառ անդրանիկ թերթը՝ «Ազդարար» ամսագիրը, Յարութիւն Ա. Քհնյ. Շմաւոնեանի խմբագրութեամբ։ Պարսկահայ այս կղերականը իր թերթը պիտի կարենար հրատարակել հազիւ մէկուկէս տարի միայն, ընդամէնը 18 թիւ, առանց կանխագուշակելու սակայն՝ թէ անմահանալու կոչուած անուն մը պիտի թողուր Հայ Պատմութեան ու երկու դար ետք իսկ պիտի վկայակոչուէր իր ժողովուրդին ցանուցիր բեկորներուն կողմէ, Երեւանէն Միացեալ-Նահանգներ, Ֆրանսա, Պոլիս եւ այլուր։

Անցնող սա երկու հարիւր տարիներու սահանքին հետ, Շիրազեցի Շմաւոնեան քահանային «Ազդարար»ը իրեն յաջորդ ունեցաւ հայ մամուլի շուրջ 4000 անուններ։ Պատկառելի թիւ մը, անշուշտ, մանաւանդ հայութեան նման «փոքր ածու»ի մը պարագային, որ տարօրինակօրէն ո՛ւր որ կայք փնտռած է, հոն թերթ հրատարակելու ձեռնարկած է, յաճախ փառաւոր յաջողութիւններ ալ արձանագրելով։

Ներ-Հայկական մեր կեանքին, մեր երազներուն ու քրտինքին, մեր քէներուն ու ոխերուն, մեր յոյսին ու հաւատքին անխարդախ հանդիսարանն է եղած հայ մամուլը։ Իր երեւումը համընկնած ըլլալով վերազարթօնքի մեր մեծ ճիգին՝ հայ մամուլը ցոլարանը եղած է նաեւ քաղաքակրթական մեր վերելքին ու անկէ բխած գրական-գեղարուեստական մեր ամբողջ վաստակին։

Այսօր, վիթխարի գրականութեան շտեմարաններ կը մնան ու անսպառ հարստութիւն կը ներկայացնեն Մխիթարեան զոյգ միաբանութեանց «Բազմավէպ» եւ «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերականները, Զօպանեանի «Անահիտ»ը (1898-1949, ընդմիջումներով), Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագիրը (1889-1907), Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու»ն (1856-1874), Հ.Յ.Դ.ի Պոլսոյ օրկան «Ազատամարտ»ը (1909-1914), Պոսթընի «Հայրենիք» ամսագիրը (1922-1970), Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»երը (1907-1929) ու դեռ շատ ու շատ թերթերու հաւաքածոներ, որոնք լրատուական դերակատարութենէ աւելի՝ անփոխարինելի բեմ մը ու ապաստան մը եղան ժամանակի մտաւորականութեան համար ու սնուցիչ աւիշ՝ ծաղկող նորերուն։ Քանինե՜ր անոնցմէ, հասակ առին ու սպառեցան հայ թերթերու հովանիին տակ, նոյնացնելով իրենց անունները՝ իրենց իսկ գլխցուցած թերթին հետ։ Այս առընչութեամբ, յիշենք, հիներէն, Կարապետ Իւթիւճեանն ու Մատթէոս Մամուրեանը («Մասիս» եւ «Արեւելեան Մամուլ»), Գրիգոր Արծրունին («Մշակ») եւ Ստեփանոս Նազարեանը («Հիւսիսափայլ»), վերապրող սերունդէն՝ Մանուկ Ասլանեանը («Ազդարար»), Շաւարշ Միսաքեանը («Յառաջ») ու Յ. Ճ. Սիրունին («Արազ»), աւելի նորերէն՝ Բիւզանդ Թօփալեանը («Անդաստան»), Անդրանիկ Ծառուկեանը («Նայիրի»), Սիմոն Սիմոնեանն ու Վահէ-Վահեանը («Սփիւռք» եւ «Անի»)։ Անուններ, որոնք պատկառանք կ'ազդէին իրենց ժամանակակիցներուն վրայ ու հեռուէն դիտողին համար ալ, այսօ՛ր իսկ, կը մնան եզական վաստակի տէր եռամեծ դէմքեր, յարգանք պարտադրող եւ ուղղութիւն ճշդող։

ՔՆՆԵԼՈՎ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ

Յիշած եղանք արդէն, թէ հայ մամուլի 200-ամեայ պատմութիւնը կը հաշուէ շուրջ 4000 թերթեր, ամսագրեր ու հանդէսներ։ Այս թերթերուն մատենագիտական գրեթէ լրիւ ցուցակը պատրաստուած է քանիցս, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ։ Երեւանի մէջ հրատարակուած երկասիրութիւններէն յիշենք՝ Գարեգին Լեւոնեանի «Հայոց Պարբերական Մամուլը, լիակատար ցուցակ հայ լրագրութեան» (1934) գործը, Յովհ. Պետրոսեանի եռահատոր «Հայ Պարբերական մամուլի բիբլիոգրաֆիա»ն (1954-57), Ամալիա Կիրակոսեանի «Հայ Պարբերական մամուլի Մատենագիտութիւն»ը (1970) եւ յատկապէս Մանուէլ Բաբլոյեանի «Հայ Պարբերական Մամուլը 1794-1980» (1986), որ յարաբերաբար ամէնէն բծախնդիր եւ թերիներէ զերծ աշխատասիրութիւնը կը մնայ ցարդ։

Սփիւռքեան ճակատի վրայ, հայ մամուլի պատմութեամբ զբաղող գլխաւոր դէմքերը կը մնան՝ մատենագէտ Արտաշէս Տէր-Խաչատուրեան (կանխահասօրէն մահացաւ անցնող տարեվերջին) եւ Ժիրայր Դանիէլեան, երկուքն ալ Պէյրութէն։

Արտաշէս Տէր-Խաչատուրեան շուրջ երեք տասնամեակ բանիրուն մասնագէտն ու վերծանողը եղած է հայ մամուլի կարեւոր օրկաններուն, կազմակերպելով տասնեակ ցուցահանդէսներ ու հրատարակութեան տալով մատենագիտական պրակներ։ Իր վերջին ընդարձակ մէկ ուսումնասիրութիւնը լոյս տեսաւ «Ազդակ»ի տարեվերջի բացառիկին մէջ՝ նուիրուած «Ազդարար»ի 200-ամեակին։ Ժ. Դանիէլեան, իր կարգին խղճամիտ բանասէր մը, լիբանանահայ մամուլին (յատկապէս՝ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ի) մէջ ստորագրած մասնագիտական իր յօդուածներէն զատ՝ հեղինակն է «Հայ Նոր Պարբերական Մամուլը 1967-1981» խորագրեալ գեղատիպ հատորին, տպուած Պէյրութ, 1984-ին։

Ինչ որ սակայն մնայուն ցաւ մը եղած է հայ մամուլով զբաղողներուն համար՝ թերթերու ամբողջական հաւաքածոներու չգոյութիւնն է։ Հայկական ո՛չ մէկ մատենադարան կամ գրադարան (ներառեալ Հայաստանի Պետ. Ազգային գրադարանը, Վենետիկն ու Վիեննան), մինչեւ իսկ բոլորը միացած, չունին ու չեն կրցած մէկտեղել հայ պարբերական մամուլի երկդարեայ լրիւ հաւաքածոն։ Խոցելի այս կէտը պատճառ դարձած է, որ բանասէրներ դժուարութիւններու հանդիպին իրենց աշխատասիրութիւնները շարադրած ատեն ու յաճախ, ակամայ, շրջանցեն սկզբնաղբիւր-թերթը ու դիմեն երկրորդական աղբիւրներու։

Մեր բանասէրներուն պատրաստած ցուցակներուն վրայ նետուած հապճեպ ակնարկ մ'իսկ բաւարար է հաստատելու, թէ հայրենի հողէն դուրս՝ Պոլիս առաջին տեղը կը գրաւէ հայ մամուլի հրատարակութեանց վայրերուն մէջ, թուական-քանակական տեսակէտէ։ 1832-էն սկսեալ՝ այնտեղ հրատարակուած են շուրջ 450 անուն հայերէն թերթեր։ Իրեն կը յաջորդէ Թիֆլիսը՝ շուրջ 225 թերթերով, ապա Պէյրութը (200-ի մօտ) եւ հուսկ Փարիզը՝ 160 գունագեղ անուններով։ Այնուհետեւ, յաջորդաբար կուգան Նիւ-Եորքը, Գահիրէն եւ ... Բաքուն, ուր ընթացիկ դարուն սկիզբէն ի վեր լոյս տեսած են 80 հայերէն թերթեր։

Արտաշխարհի, այլեւ բովանդակ հայաշխարհի հայատառ մամուլին մէջ ամէնէն երկարակեացը հանդիսացած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան «Բազմավէպ» հայագիտական հանդէսը (հիմ.՝ 1843-ին), որ անցեալ տարի բոլորեց իր 150-ամեակը։ Հայ մամուլի նահապետն է ան, իրաւամբ, իր կողքին ունենալով հաստատուն այլ կաղնի մըն ալ՝ Վիեննայի Մխիթարեանց «Հանդէս Ամսօրեայ»ն (1887-էն ցայսօր)։

Հայ մամուլի երկդարեայ պատմութեան մէջ, ոչ իսկ յիսուն թերթեր յաջողած են իրենց գոյութիւնը պահպանել 50-ամեակէ մը աւելի։ Ժամանակը դաշնակից չէ եղած անոնց։ Այս է պատճառը, որ մեր թերթերուն կարեւոր մէկ տոկոսը աստղային ներկայութիւն մը յայտնաբերած է լոկ։ Բախտաւոր պարագային, անոնք յաջողած են բոլորել իրենց 15-ամեակը։ Բայց այդ իսկ՝ մեծ զրկանքներով, զոհողութեամբ, ընդմիջումներով։ Քիչ չէ թիւը այն թերթերուն, որոնք լոյս տեսած են վիմատիպ, խմորատիպ կամ նոյնիսկ ձեռագիր-բազմագրուած վիճակով։

Ոսկեայ յոբելեանի արժանացած հայ թերթերէն յիշենք Պոլսոյ «Մասիս»ը (1852-1908), բողոքական միսիոնարներու «Աւետաբեր»ը (1855-1915), Նիւ-Եորքի «Հայաստանի Կոչնակ» կիսամսեան (1900-1968), Գահիրէի «Սաւառնակ» երգիծաթերթը (1919-1971), Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը, սփիւռքահայ կուսակցական մամուլի մեծամասնութիւնը («Ազդակ», «Արմենիա», «Ալիք», «Ասպարէզ», «Արեւ» եւայլն), Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Յուշարար-Միութիւն» պաշտօնաթերթը (1914-էն), Պէյրութի «Պատանեկան Արձագանգ» ամսաթերթը (1936-էն) եւ տասնեակ մը յարանուանական կամ հայրենակցական բնոյթի հանդէսներ («Հասկ», «Սիոն», «Աւետիք», «Ջանասէր» եւայլն)։

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԱՅԺՄՈՒ ԱՌՕՐԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ (*)

Միջին-Արեւելք

Աշխարհագրական այս շրջագօտին հիմնականին մէջ կ'ընդգրկէ Սուրիա-Լիբանանը, Եգիպտոսն ու Պարսկաստանը, ուր տակաւին համախմբուած կը մնան հայութեան մեծաթիւ զանգուածներ։ Նոյն այս շրջագօտիին մէջ պէտք է ներառնել նաեւ Պոլիսը, նկատի առած այն պարագան՝ որ պոլսահայ մամուլը իր արտաքին ձեւաւորումով, ծաւալով, տեղեկատուական մեթոտով եւ աւանդապահութեամբ՝ հանդիտութեան շատ մը եզրեր ունի միջին-արեւելեան մամուլին հետ, հեռու՝ արեւմտեան հայ մամուլի բարքերէն ու չափերէն։

Ա. -- Լիբանան

Երկրին պարտադրուած քաղաքացիական 15-ամեայ պատերազմէն մեծապէս տուժած Լիբանանահայութիւնը, ջախջախիչ տոկոսով համախմբուած մայրաքաղաք Պէյրութի մէջ, այնտեղ կը շարունակէ լոյս ընծայել երեք օրաթերթեր եւ երկու շաբաթաթերթեր։

1). -- «ԱԶԴԱԿ». -- Պաշտօնաթերթն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի շրջանին։ Հրատարակուիլ սկսած է 1927 Մարտ 1-ին, նախ իբրեւ եռօրեայ, ապա երկօրեայ, հուսկ օրաթերթի վերածուած՝ 1932-ին։ Թերթին սեփականատէր-տնօրէնը եղած է Հայկ Պալեան, մինչեւ 1965, երբ զայն փոխանցած է Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կ. Կոմիտէին, որուն անպաշտօն օրկանն եղած է արդէն, իր ծննդոցէն ի վեր։ Կանոնաւորապէս հրատարակուած է չորս մեծ էջերով, իսկ 1970-էն ասդին դարձած է ութէջեայ։ Այժմ՝ 10 էջ եւ արդիական սարքաւորումներով։ Կարճատեւ եւ շրջանի մը համար ունեցած է «Ազդակ Շաբաթօրեակ» գրական յաւելուածը (1944-1952)։ Տարիներու երկայնքին զայն խմբագրած են Արամ Սահակեան, Մանուկ Ասլանեան, Մուշեղ Իշխան, Կարօ Սասունի, Տիգրան Ոսկունի, Պօղոս Սնապեան, Վարանդ Փափազեան, Վարուժան Թէմպէլեան եւ ուրիշներ։ Այժմու խմբագիրն է՝ Սարգիս Մահսէրէճեան։ Մնայուն աշխատակիցներ կը մնան՝ Շահնդուխտ, Մովսէս Հերկելեան (Մ. Ծիրանի), բժիշկ Զաքար Մկրեան, Շուշիկ Մալխասալեան, Լուսիկ Կիւլոյեան եւ պարբերաբար հին սերունդէն մէկ քանի դէմքեր։ Առհասարակ կը նկատուի սփիւռքահայ մամուլի ամէնէն յարգուած եւ պատկառելի անուններէն մին։

2). -- «ԶԱՐԹՕՆՔ». -- Պաշտօնաթերթ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան։ Լոյս կը տեսնէ 1937 Սեպտեմբեր 26-էն ի վեր։ Չորս էջանի այս օրաթերթին առաջին խմբագիրը եղած է Վահան Թէքէեան։ Այդ պաշտօնին մէջ իրեն յաջորդած են Լեւոն Թիւթիւնճեան, Յովհ. Պօղոսեան, Գրիգոր Պէքէրէճեան, Համբարձում Գումրուեան, Յակոբ Դաւիթեան, բայց նաեւ՝ Նազարէթ Թօփալեան, Յակոբ Աւետիքեան («Ազգ»ի այժմու խմբագիրը) ու յատկապէս՝ Գերսամ Ահարոնեան, որ թերթը խմբագրած է լման 33 տարի (1948-1981)։ Քանի մը տարիէ ի վեր խմբագրի պարտաւորութիւնները ստանձնած է Պարոյր Աղպաշեան։ ՌԱԿ-ի ամերիկեան օրկաններէն կատարուած արտատպումներու կողքին, «Զարթօնք»ի սիւնակները լեցնող գլխաւոր գրիչները կը մնան Շահէ Ահարոնեան, Արամ Սէփէթճեան, Անդրանիկ Տագէսեան, Յակոբ Տիւնեան, Թորոս Թորանեան (Հալէպէն), քրոնիկագիրներ՝ Վառօդ եւ Փինօքիօ (Յակոբ Միքայէլեան) եւ պարագայական այլ թղթակիցներ։

3). -- «ԱՐԱՐԱՏ». -- Օրկան՝ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան։ Հիմնուած՝ 1937-ին։ Բովանդակ հայաշխարհի Հնչակեան միակ օրաթերթն է (4 էջ), զոր տարիներու ընթացքին խմբագրած են Արմենակ Էլոյեան, Արսէն Կիտուր, Միհրան Սէֆէրեան, Արմէն Ղարիպ, Օննիկ Ճամպուլեան, Հրանդ Գանդրունի եւ յատկապէս՝ Ժիրայր Նայիրի (աւելի քան 30 տարի)։ Տարբեր ժամանակներ լոյս ընծայած է յաւելուածներ ալ, «Արարատ Գրական»ի կամ «Արարատ Երիտասարդական»ի նման։ Գլխաւոր աշխատակիցները կը մնան՝ Պէպօ Սիմոնեան, Ազնիւ Կիտուրեան, Հ. Գանդրունի, Աւետիս Փոշոլեան, Զաւէն Տիգրանեան։

4). -- «ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹ» (շաբաթաթերթ). -- Բանբերն ու ժամադրավայրն է հայ համայնավարներուն։ Հրատարակուիլ սկսած է 1983-ին, անուանական փոփոխութեամբ մը ստանձնելով շարունակականութիւնը գաղափարակից «Կանչ» թերթին (1971-1983)։ 8 էջնոց «Ազգային Մշակոյթ» լայն տեղ կուտայ լիբանանեան ներքին քաղաքական կեանքին, հայաստանեան մամուլէն կատարուած արտատպումներու եւ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակի ձեռնարկներուն։ Պատասխանատու խմբագիրն է՝ Պարոյր Երէցեան։ Սակաւաթիւ աշխատակիցներէն յիշենք Աւ. Փոշոլեանը (Ռազմիկ Աւետիսեան), Սարգիս Փոշոլեանը, Մարտիրոս Գուշակճեանն ու Գասպար Տէրտէրեանը (Ոզնի Թոնրակի)։ Հակառակ Խորհրդային Միութեան փլուզումին, «Ազգային Մշակոյթ» կը շարունակէ ընթանալ ... լենինեան ուղիով։

5). -- «ԱՐԾԻՒ» (շաբաթաթերթ). -- Հայ մամուլի նորագոյն անուններէն մին, որ հրատարակուիլ սկսած է Պէյրութի մէջ, անցնող Մարտին, զուտ գրական-մշակութային-կրօնական բովանդակութեամբ։ Պատասխանատու խմբագիրն է Կիլիկեան Աթոռի երիտասարդ միաբաններէն Վարուժան Ծ. Վրդ. Հերկելեան։ «Արծիւ»ի յղկուած խմբագրականները, մաքրաջրուած լեզուն, երիտասարդ աշխատակիցներու փաղանգն ու մատուցուած որակաւոր նիւթերը յոյս կը ներշնչեն մեզի՝ անոր մէջ ողջունելու Ծառուկեանի «Նայիրի»ին կամ Սիմոնեանի «Սփիւռք»ին նոր մէկ տարբերակը, եթէ տնտեսական պայմանները թոյլատու ըլլան անշուշտ։ Լիբանանահայ մամուլին համար նորութիւն մըն են այս թերթին արաբերէն մնայուն էջերը, ուր հետեւողականօրէն կը ծանօթացուին հայ ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր անցքերն ու մեր մշակութային հարստութիւնները, 12 էջնոց «Արծիւ»ը առ այժմ լոյս կը տեսնէ Երկշաբաթեայ դրութեամբ։

Յիշեալ թերթերէն զատ Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնեն նաեւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան «Մասիս» ամսաթերթը (խմբ.՝ Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան), ֆիլմարուեստի ու ժամանցի «Նոր Կեանք» ամսօրեակը (խմբ.՝ Մանուէլ Գազանճեան եւ Սէմ Բադալեան), Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Խօսնակ»ը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Հասկ» պաշտօնաթերթը, «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ը, Աւետարանական համայնքի «Ջանասէր»ն ու «Պատանեկան Արձագանգ»ը (խմբ.՝ Երուանդ Քասունի), Հայկական Ժողովրդային Շարժումի «Սփիւռք» ամսաթերթը եւայլն։

(Շար. 1)

(*) Սփիւռք տարազումին տակ նկատի չենք առած նախկին Խորհ. Միութեան մաս կազմող Հանրապետութիւնները, ուր լոյս տեսնող հայերէն թերթերուն մասին վիճակագրական կամ այլ ծանօթութիւններ չունինք։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԴՈՒՐՍԸ ՔԱՀԱՆԱՅ, ՆԵՐՍԸ ՍԱՏԱՆԱՅ

Երիտասարդութեանս շրջանին Րաֆֆիին վէպերէն մէկուն մէջ հանդիպած էի ասութեան մը, որ խորապէս տպաւորած էր զիս. «Դուրսը քահանայ, ներսը սատանայ»։ Րաֆֆի հոգեւորականները շատ չէր սիրեր, մանաւանդ այն հոգեւորականները, որոնք չեն արդարացներ իրենց սքեմը։ Բայց միայն հոգեւորականնե՞րու համար է այդ ասացուածքը։ Կեանքի փոր...

…ճառութիւնը ցոյց կուտայ որ աշխարհի վրայ մեծ, շատ մեծ է թիւը այն աշխարհականներուն ալ, որոնք դուրսէն բարի ու ազնիւ դէմք մը ունին, սակայն ներսէն կը պարզեն չար ու տգեղ դիմագծութիւն մը:

Մօտաւորապէս քսանըհինգ տարի առաջ գործի կեանքիս մէջ պարտաւորուեցայ …եօթը տարի աշխատիլ գործընկերոջ մը հետ, որ աշխարհի ամէնէն քաղաքավար ու բարեկիրթ մարդն էր: Հրապարակի վրայ երկուքս ալ գործ ունէինք քանի մը …հարիւր յաճախորդներու հետ եւ բոլոր այդ յաճախորդները կը հմայուէին գործընկերոջս մեղրածորան լեզուէն ու բարեկիրթ շարժուձեւերէն: Ազնուամեծար …էր ու ծառայասէր, մարդոց վրայ առաջին վայրկեանէն հիանալի տպաւորութիւն կը գործէր, կենցաղավարութեան մէջ ոչ մէկը կրնար մրցիլ իրեն հետ: Սակայն իրեն հետ գործակցելէ քանի մը տարի վերջ անդրադարձայ որ այդ մարդուն ներաշխարհին մէջ ճիւաղ մը կը բնակէր: Այդ ներաշխարհին մէջ կար սատա… նախանձոտ, չարամիտ ու կասկածամիտ մէկը, որ կը տառապէր ստորակարգութեան բարդոյթներէ: Երբ առանձին էինք, երբ այլեւս ո՛չ մէկը կը լսէր մեզ, այդ բարեկիրթ ու կենցաղավա՛ր մարդը անհետանար ու անոր տեղ կը յայտնուէր …մը որ կը բանար հայհոյութիւններու ու ծանր լուտանքներու բերան մը, արտայայտելու համար աշխարհի ամէնէն զազրելի ու անմիտ մտածումներն ու մեղադրանքները: Կը զարմանայի, կը շշմէի: Ի վերջոյ վարժուեցայ, որովհետեւ այլեւս չէի տեսներ այդ մարդուն մէջ դուրսի քահանան, այլ ներսի սատանան: Եւ որովհետեւ սատանայ մը երկար ժամանակ չի կրնար ինքզինք զսպել քաղաքավարութեան վանդակին մէջ, մեր հրապարակի հարիւրաւոր յաճախորդներն ալ տակաւ սկսան ճանչնալ զինքը: Տարի մը վերջ այլեւս ամէն մարդ զգոյշ էր անոր նկատմամբ: Ո՛չ ոք այլեւս կը հմայուէր անոր այդ խաբէական արտաքինէն:

Ընկերային կեանքի մէջ ամէնէն վտանգաւոր մարդիկը անո՛նք են ահաւասիկ: Անոնք, որոնք այնքան հակադիր տեսարան մը կը պարզեն դուրսէն ու ներսէն:

Հոգեբանական գիտութիւնները մեզի կը սորվեցնեն թէ ամէն մարդ առաւել կամ նուազ չափով ունի գաղտնի ներաշխարհ մը, որ դուրսէն տեսանելի չէ: Մարդիկ, հոգեբանական իմաստով, երբեք մօրէ մերկ չեն պտըտիր ընկերութեան մէջ, անպայման բանով մը ծածկած են իրենց ներաշխարհը: Աշխարհի ամէնէն բարի ու ազնիւ մարդն իսկ, այն որ իսկապէս թէ՛ դուրսէն, թէ՛ ներսէն իրական սուրբ մըն է, առաքեալ մը, կրնայ ներաշխարհին մէջ երբեմն ունենալ ապրումներ, մտածումներ, ցանկութիւններ, որոնք այդ առաքեալէն սպասուածները չեն: Բնութիւնը այդպէս ստեղծած է մարդը: Մարդուն ուղեղն ու սիրտը երբեմն կ'ընդունին անկոչ տգեղ մտածումներ ու ցանկութիւններ: Բայց իրական առաքեալը զանոնք կը խեղդէ իր ներաշխարհին մէջ, չարտօներ որ անոնք դրսեւորուին, լուսարձակուին արտաքին շարժումներու վրայ, այլ խօսքով՝ չարտօներ որ այդ յոռի մտածումներն ու ցանկութիւնները կեանքի կոչուին: Եւ ան կը շարունակէ մնալ այն մարդը, որ դուրսէն է այն ինչ որ է ներսէն:

Բայց քիչեր միայն կը յաջողին իրենց ներաշխարհին մէջ խեղդել չարն ու ժխտականը: Ուրիշներ, ուշ կամ կանուխ, …մատնեն իրենց ներքին սատանան, ուշ կամ կանուխ կ'արտօնեն որ դուրս խոյանայ այդ ներքին սատանան ու սկսի գործել դուրսի շրջապատին վրայ:

Ազնիւ բարեկամներէս մէկը, որ անցած էր կեանքի դառն փորձառութիւններու բովէն, ինծի շարունակ կ'ըսէր որ չէր սիրեր հանրածանօթ ու յայտնի մարդիկը աւելի մօտէն ճանչնալ, որովհետեւ կը վախնար որ անոնց մէջէն յանկարծ կը յայտնուէր սատանայ մը որ տակն ու վրայ պիտի ընէր անոնց արտաքին երեւոյթը:

Այդ վտանգը միշտ առկայ է եւ մեր կամքէն ալ անկախ: Աւա՜ղ, մեր շրջապատող «քահանայ»ներէն շատեր օր մը յանկարծ իրենց մէջէն դուրս պիտի բերեն «սատանայ» մը, որուն գոյութենէն լուր չունէինք: Պիտի հիասթափուինք, պիտի տխրինք: Բայց ոչինչ կրնանք ընել այդ վտանգին արգելք ըլլալու համար: Որովհետեւ բնութիւնը ապակի մը չէ դրած մարդոց արտաքին ու ներքին ապրումներուն միջեւ:

Ռ. Հ.

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԸ ՅՈԳՆԱ՞Ծ Է

Յունիս 30 -- Յուլիս 1-ի ճիշդ կէս գիշերին, երբ Փարիզ ժամը 2-ն էր եւ Մոսկուա 4, աշխարհի ժամը 1 երկվայրկեանով երկարեց: Այլ խօսքով, յունիսեան վերջին վայրկեանը փոխանակ 60-ի, բաղկացած էր 61 երկվայրկեանէ: Երկրային ժամուն ու ատոմական ժամուն միջեւ սրբագրութեան կարօտ տարբերութիւն մը սկսած է յայտնուիլ բաւական յաճախակի կերպով: Առաջինը կ'որոշուի Երկրին իր առանցքին շուրջ դառնալու արագութենէն, իսկ երկրորդը՝ սէսիոմ 133 կոչուած նիւթին շողագործօն տարանջատումէն:

Եթէ օրերը աւելի երկար կը տեւեն, պատճառը այն է որ Երկիրը դանդաղեցուցած է իր առանցքին շուրջ պտոյտը: Այս երեւոյթին պատճառը Երկրին միջուկին հեղուկ հրանիւթն է որ մեր մոլորակին շարժիչը կը նկատուի: Կորիզէն մինչեւ երկրագունդին կեղեւը տարածուած այդ հրանիւթը ոլորապտոյտ ծիրերու հետեւելով Երկրին ինքն իր վրայ դառնալուն պատճառ կ'ըլլայ: Ներկայիս Երկիրը մտած է փուլ մը ուր ելեկտրամագնիսական տկարացումի պատճառով, դանդաղած է առանցքին շուրջ դառնալու արագութիւնը: Այս երեւոյթին կապուած է նաեւ կլիմային ջերմացումը:

Երկրագունդին եղափոխութիւնը շատ փոփոխական շրջաններ արձանագրած է: Զանազան տուեալներու քննութիւնը ցոյց տուած է որ վերջին փուլը 26 հազար տարուան հետեւանք է: Տիեզերական վերջին ջրհեղեղը մեր ժամանակէն 11 հազար տարի առաջ տեղի ունեցած է. եթէ մեր ժամանակին 2000 տարիներն ալ աւելցընենք, կ'ունենանք 13 հազար տարի. այսինքն՝ մեր մոլորակին փոփոխութիւններու փուլին կէսը:

Այս փուլը կարելի է երեքի բաժնել. առաջին հանգրուանը երկրային շարժումին դանդաղեցումի եւ ջերմութեան բարձրացումի երեւոյթով կը յատկանշուի. յաւելեալ ջերմութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ սառնակոյտերը հալին եւ ովկէաններու մակարդակը բարձրանայ. այս է պատճառը որ ջրհեղեղ կը տեղայ: Ասիկա կ'ըլլայ շուրջ 130 դարը անգամ մը:

Երկրորդ հանգրուանին որ աւելի երկար է եւ ցուրտ, ելեկտրամագնիսականութիւնը կ'աւելնայ ու Երկրին շարժումը կ'արագանայ. սառնակոյտերը կը վերագտնեն նախկին ծաւալները ու ովկէանները կը վերադառնան նախկին մակարդակին:

Երրորդ հանգրուանին երեւոյթները կը կայունանան: Կլիման կը նմանի անցեալ հազարամեակներուն, բայց տաք ու պաղ գօտիները տեղ կը փոխեն, ինչ որ օդի փոփոխութեան պատճառ կ'ըլլայ:

Ի. դարու սկիզբէն գիտնականները կը հետեւին կլիմայական ջերմացումի մը երեւոյթին: Երկրին մագնիսական դաշտն ալ դանդաղօրէն կը նեղնայ: 100 տարուան մէջ ովկէաններու մակարդակը 20-25 սմ. բարձրացած է ու ամէն տարի մարդկութիւնը ականատես կ'ըլլայ բնական աղէտներու բազմացումի մը:

Եթէ մեր մոլորակին եղափոխութեան պատմութիւնը նմանցնենք բազմահատոր գիրքի մը, անոր իւրաքանչիւրը կը համապատասխանէ 130 դարու տեւողութեան: Այսօր, երկրաբանները վկաներն են էջի մը փակումին որուն նոր էջ մը պիտի յաջորդէ. ու մարդկութիւնը պէտք է պատրաստուի նոր պարբերութիւն մը գրելու այդ նոր էջին վրայ:

ԲԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԿիՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 10-ին, նշուած է Վարդավառը: Արարողութիւններուն նախագահած է եւ քարոզած Գարեգին Պատրիարք, իսկ պատարագը մատուցած է Շահան Արք. Սվաճեան: Պատրիարքը յիշեցուցած է թէ «աւելի քան 70 տարի առաջ Մշոյ մէջ կար Ս. Կարապետ Մուրատատու վանքը, ուր մեծ շուքով կը տօնուէր Վարդավառը, աղաւնիներ կը թռցուէին որպէս խորհրդանշան ազատութեան եւ հաշտութեան: Մենք այսօր այլեւս զրկուած ենք մեր կարգ մը աւանդութիւններէ: Անոնք որոնք հեռու ափեր կը մեկնին, բոլորովին կը մոռնան այդ աւանդութիւնները: Բարեբախտաբար Պոլսոյ մեր ժողովուրդը տակաւին բաներ մը կը պահէ իր աւանդութիւններէն»: Ապա, Գարեգին Պատրիարք շնորհաւորած է Շահան Արք.ի ձեռնադրութեան 40-ամեակը եւ վեր առած անոր ծառայութիւնները: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը:

ԳՆԱԼԸ կղզի այցելած է (Յուլիս 9-ին) Յունաց Բարթողիմէոս Ա. Տիեզերական Պատրիարքը: Իրիկունը Պատրիարքը հրաւիրուած է (?) մուտք գործած է Հայոց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր կատարուած է մէջ - եկեղեցական արարողութիւն մը, որու աւարտին բարի գալուստի խօսք արտասանած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան: Ողջերձով մը հանդէս եկած է Յունաց Պատրիարքը:

ԳՆԱԼԸ կղզիին մէջ, Յուլիս 8-ին, տեղի ունեցած է բանաստեղծ Զահրատին նուիրուած հաւաքոյթ մը, անոր ծննդեան 70-րդ տարեդարձին առթիւ: Բացումը կատարած է Վազարշակ Սերովբեան, շեշտելով կրօնական եւ մշակութային հաստատութիւններու դերը մեր իրականութեան մէջ: Թալին Նայիր կարդացած է Զահրատի ինքնակենսագրութիւնը: Արտասանուած են բանաստեղծին գործերէն. խօսք առած է Զահրատ եւ անդրադարձած իր կեանքին զանազան հանգրուաններուն: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Մութաֆեան:

ԽԱՍՔՈՎԻՈՅԻ «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ, Յունիս 5-ին, ներկայացուած է «Կիրակոս աղայի ճաշարանը» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Ֆիլիփ Տէր - Անտոնեանի:

Կ. ՊՈԼՍՈՅ մէջ իր մահկանացուն կնքած է երաժշտական շրջանակներու ծանօթ դէմքերէն Կարօ Եաղլեան: Իբրեւ շնորհալի ջութակահար ան մաս կազմած է քառեակներու եւ փոքր նուագախումբերու, աւելի ետք՝ նաեւ Կեդրոնական երգչախումբին, իբրեւ թէնոր:

ԳՆԱԼԸ կղզիին Եկեղեցւոյ պարտէզի ամփիթատրոնին մէջ, Յուլիս 6-ի իրիկունը, տեղի ունեցած է մրճարանական տօնախմբութիւն (?) մը, նախագահութեամբ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի, նուիրուած՝ Գարակէօզեան որբանոցի առաքելութեան: Ծանօթ է որ կը ծրագրուի Գարակէօզեանը դարձնել երկսեռ եւ կէս ցերեկօթիկ: Բացումը կատարած է Մեսրոպ Արքեպիսկ.: Խօսք առած են Տօքթոր Թագւոր Անան, Ռոպէր Հատտէճեան, իրաւաբան Սեդրակ Տավուտեան եւ Հրանդ Տինք՝ թեր ու դէմ կարծիքներ արտայայտելով Գարակէօզեան հաստատութեան յետագայ առաքելութեան եւ բնոյթին շուրջ:

ՓԱՇԱԲԱՀՉԷԻ Ցերեկօ աւանի մէկ բլուրին վրայ, Յունիս 26-ին, տօնուած է Մայիս 28-ը: Խօսք առած է Վազգէն Մելքոնեան եւ անդրադարձած դարերու ընթացքին հայ ժողովուրդի արձանագրած յաջողութիւններուն:

ՀՈԳՈՒ ՁԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Թ.

Ո՛չ, միայն այսքան չէր: Զամ - Իլիմաձ երբ Արուսեակ աչքերը մեծատարած ծովուն յառած կը խորասուզուէր մտածմանց մէջ, այդ րոպէներուն անոր սիրտը քննող մը պիտի զգար թէ այդ աղջիկը «փորը կուշտ, կռնակը տաք» պահելու խնդրէն շատ վեր կը բարձրանար:

Այդ սիրտը քննող մը կար, մօրեղբայրը ,Տիրան էֆէնտի:

Արուսեակի սրտին ու մտքին վրայ ո՛չ հայրը, ո՛չ մայրը, ո՛չ ոք եղած էր այնքան ազդեցիկ որքան Տիրան էֆէնտի:

Հիմա յիսունի մօտ էր Տիրան էֆէնտի. իր առանձին ամբողջ կորովին մէջ, թէեւ, բայց կ'ապրէր գրեթէ առանձնացած կեանքով մը, բնութեան, գիրքերուն ու քրոջն եւ աղջկանը հետ միայն: Խորտակուած կեանք մըն էր, եւ արդէն խորտակուելու համար ստեղծուած էր: Իր ազնիւ հոգին, մեծ սիրտը, պատուաճանաչութեան հզօր զգացումը շատ յաջողակ աջակիցներ չէին հանդիսացած իր բարձր տաղանդին՝ կեանքի մէջ յաջողելու համար: Երբեմն կը նայէր իր երիտասարդութեան ընկերակիցներուն վրայ ու կը ժպտէր: Շա՜տ չափաւոր անոնց տաղանդը, բայց շատ աւելի չափաւոր պատուաճանաչութեան զգացումնին, ուստի ո՛րչափ ետ թողած էին զինքը յաջողութեան կրկէսին մէջ հետզհետէ արշաւանքի ատեն:

Քսան տարի առաջ կարեվէր խոցուած էր ու ալ չէր բուժուած: Արտակարգ պարագաներ չէին թոյլատրած իրեն ամուսնանալ այն աղջկան հետ, որուն ծնունդը հայ ընկերութեան մէջ եղերական երեւոյթ մը կը համարուէր:

Շատ կանուխէն, դեռ դպրոցական տղայ, սիրած էր բանաստեղծները, որոնց ձայնը հզօր արձագանգ կը գտնէր սրտին խորը: Կեանքի մէջ միշտ երազուն մնաց. շատ անգամ վարագոյր մը իր աչքերէն կը քօղարկէր իրականութիւնը: Կարելի է ըսել թէ այդ վերացական րոպէներուն մէջ միայն իր երջանկութիւնը կը գտնէր, մորֆինահարի մը պէս մոռնալով ինչ որ շուրջն է, եւ անուրջներու աշխարհն ապրելով:

Իմաստասիրութիւնը ընդլայնած էր իր միտքը. ընդհանուր մարդկային մտքի յառաջդիմութեան հետեւող, միշտ կը խորհէր, կը բաղդատէր, կը քննէր, կ'ընտրէր: Որքան որ իր հոգին կը վսեմանար մարդասիրութեամբ, այնքան աւելի համոզուած ամէն ընկերային փտած նախապաշարումներու, ամէն հնամոլ աւանդութեանց որոնք անհատին երջանկութիւնը կը զոհեն շինծու, եսական, շահախնդիր հաշիւներու, ոտնակոխելով զանոնք «բարոյական», «պատուի», «ընկերական պահպանութեան» խարդախեալ նիւթերով:

Քիչ էին իր բարեկամները որոնք սրտին սրտակից, հոգիին հոգեկից, մէկտեղ կ'իմաստասիրէին, կը գրէին, կը քաջալերուէին: Մահը զանոնք առած տարած էր, ու ինք տարիներէ ի վեր միայն յիշատակներն ու գիրքերը բարեկամ ունէր:

Բայց հասաւ օր մը որ ցնցուեցաւ. կը տեսնէր ծագումն երիտասարդութեան մը, որուն կազմութեանը վրայ իր միտքը հզօրապէս ներգործած էր: Ինք քիչ մը ցանած էր հոս ու հոն խորհածները, զգացածները. եւ ահա վկայ կ'ըլլար գրական, իմաստասիրական նոր դպրոցի մը ծնունդին. անոր առաջին թոթովումներուն մէջ կը գուշակէր ապագան: Ու երբ տեսաւ թէ այդ երիտասարդութիւնը խորին ակնածանքով կը դաւանի զինքն իր մեծ վարպետը, սփոփուեցաւ: Իր տրտմութիւնը չփարատեցաւ, բայց զգաց թէ աշխարհիս վրայ ամէն բան ունայնութիւն չէ:

Ու շատ տարիներէ ի վեր ալ իր բազմարեղուն սրտին սէրը ամփոփած էր Արուսեակին վրայ: Կեանքին ամէնէն տըխուր ժամերուն մէջ այդ անմեղունակ ժպիտը րոպէ մը կը փարատէր իր թախծութիւնը. կամաց կամաց վարժած էր զբօսնուլ այդ փոքրիկին հետ, որուն շուրջը չարութիւնը դեռ չէր եկած իր ստուերը ձգել: Ինք սորվեցուց անոր թոթովել իր առաջին խօսքերը ․․․ն ժամանցն էր: Աղջիկը կը մեծնար, մօրեղբօրը զգացումներն ալ մէկտեղ. քերականը ինք տուաւ անոր ձեռքը եւ հսկեց կրթութեանը սկզբնաւորութեանը ու շարունակութեանը:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

վրդովմը, զոր ցոյց կուտանք, երբ կը հարցնենք, թէ Եւրոպացին ինչո՞ւ Հայերուն ականջ կուտայ եւ ո՛չ թէ մեզի։

ՏԱԿԱՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Օսմանեան շրջանէն ի վեր մեր թշնամիներուն գլխաւոր նպատակը եղած է Թուրքերուն Անատոլուէն դուրսբերումը։ Անգլիացիները, Ֆրանսացիները, Գերմանները եւ Ռուսերը այսպիսի վճռական նպատակի մը պաշտպան հանդիսացած են եւ այդ պատճառաւ է որ անոնք թէ՛ տէր կանգնած են Անատոլուի այլազան կրօնքներու եւ ազգութիւններու, եւ թէ միաժամանակ գրգռած են զանոնք։ Երբ Ապտիւլհամիտ Բ. 1876 Օգոստոս 31-ին գահ կը բարձրանայ, տակաւին այդ օրէն եւրոպական կարգ մը թերթեր լուր մը կը հրատարակեն.

«Օսմանեան գահուն վրայ բարձրացող Համիտ Բ.ի մայրը Հայ գերի մըն է...»։ Ահա թէ ի՞նչ կ՚ըսեն. – Պոլսոյ Ֆրանսայի աւագ դեսպան կոմս տը Պուրկուէն պաշտօնապէս այս նիւթը կը վաւերացնէ Ֆրանսայի դրական շրջանակներէն եւ մամուլէն ներս։ Ո՛չ միայն ան, այլեւ Ռուսաստանի Պոլսոյ աւագ դեսպան Ալեքսանտր Նելիտով, ըստ իրեն ցեղային այս հարցով կ՚արդարացնէ իր երկրին այն քաղաքականութիւնը, որուն նպատակն է Անատոլուն բաժան բաժան ընել։ Միջոց մը եաք այս պնդումը կը մարի։ Սակայն հայկական պնդումները այս կերպով ձեռք կը նետեն այլեւս ո՛չ միայն Անատոլուի հողերուն, այլեւ մինչեւ իսկ Օսմանեան գահուն ժառանգորդը դառնալու նպատակներուն։

Եւ 1876 Նոյեմբեր 6-ին Փարիզի մէջ միջազգային համագումար մը կը կատարուի, որուն նիւթն է «Հայկական հայրենիքի մը համար բնական եւ արդար պատճառներ»։ Ցարական Ռուսաստանի Պոլսոյ աւագ դեսպան Իվան Զինովիեւ եւս կը մասնակցի համագումարին։ Կը մասնակցի եւ կը կարդայ ցարին հետեւեալ գիրը։

«Ոսպէսզի աշխարհի Հայերուն մայրենիքը եղող Անատոլուի մէջ Հայերու համար հայրենիք մը ապահովուի եւ Պոլիսի վրայ այս ուղղութեամբ ազդեցութիւն գործուի, ես, ոսպէս Ռուսաստանի ցարը եւ իմ յաջորդներս բնական պարտք մը պիտի նկատենք այս նպատակին համար աշխատիլ»։ Սլաւական աշխարհի ղեկավարը՝ ցարական Ռուսիան ահաւասիկ այդ օր առաջին անգամ ըլլալով ոսպէս պետական քաղաքականութեան մէկ մասնիկը, օրակարգի կը բերէ հայկական հարցը։ Այդ թուականէն ասդին Ռուսերը հետզհետէ կը սկսին դէպի Անատոլու ղրկել իրենց երկրին մէջ գործող հայկական կոմիտէները։

ԱՅԴ ՔԱՐՏԷՍԸ ՄԻ՛ՇՏ ՆՈՅՆ ՔԱՐՏԷՍԸ

Մեր պատմաբաններու կողմէ «93-ի պատերազմը» կոչուած 1877-ի պատերազմի ընթացքին Ռուսերը մինչեւ Եշիլքիւղ կու գան։ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Ներսէս (Ներսէս Վարժապետեանին կ՚ակնարկուի) կ՚այցելէ թշնամի աւագ հրամանատար Մեծ Դուքս Նիքոլային։ Թուականը՝ 1878 Փետրուար 22, Ուրբաթ։ Ձեռք կը համբուրէ եւ անոր կը յանձնէ քարտէս մը եւ յուշագիր մը։ Քարտէսը ցոյց կուտայ գրեթէ ամբողջ արեւելեան Անատոլուն ընդգրկող Հայաստանի մը պատկերը։ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կողմէ հիմնուած աթոռի մը հայ գահակալը, Ներսէս, իր յուշագրին մէջ, առանց ամըչնալու եւ խպնելու, կ՚ըսէ հետեւեալը.

«Կա՛մ անկախ հայկական հայրենիք մը, կամ ինքնավար երկիր մը հիմնելով մեզի յանձնեցէք, եւ կամ, ձեր տիրապետութեան եւ հովանաւորութեան ներքեւ գտնուող Հայաստանի մը մէջ ապրինք»։

Ներսէս Էֆէնտիի կողմէ առաջ քշուած եւ ռուս հրամանատարին յանձնուած այս քարտէսը ուշագրաւ եղէք 1945-ին եւ 1989-ին դարձեալ մեր առջեւ պիտի քշուի։ Պիտի պատմեմ.

(Շար. 1)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻ գաղթականներու վիճակը սկսաւ շահագրգռել աշխարհի «մեծերը» եւ Միացեալ - Նահանգներն ալ օգնութեան փութացին։ Այս յապաղած զարթնումը չբաւեց անշուշտ առաջքն առնելու համար քոլերային գործած աւերին։ Վերջին հինգ օրերուն (մինչեւ Յուլիս 24) 8000 մեռեալ կար համաճարակէն եւ 80 հազար ալ՝ վարակուած, մինչ սահմանագլուխը բացուած է ոսպէսզի Զայիրի գաղթակայանները համախմբըւած Ռուանտացիները երկիր վերադառնան, ուր նոր իշխանութեան պետը ապահովութիւն կու տայ որ անոնց կեանքը վտանգուած չէ։ Միւս կողմէ, սակայն, Քիկալիի մէջ կամայական գնդակահարումները, անհետացումները կը բազմանան, այլ խօսքով իշխանութիւնը տէրը չէ իր խոստումին։ Վարչապետը յօժար է ընդունելու բոլոր օգնութիւնները բացի ֆրանսական կառավարութեան օգնութենէն, ցորչափ «Թիւրքուազ» գործողութիւնը տեղւոյն վրայ գտնուի։ Ինք ալ հինգ տարուան իշխանութիւն կը ծըրագրէ կարգ ու կանոն հաստատելու համար, ինչ որ կը նշանակէ թէ ազատ ընտրութիւններ չի նախատեսեր։ Ֆրանսայի Առողջապահութեան ենթանախարարը որ կառավարութեան կողմէ ղրկուեցաւ, խորապէս ցնցուած է տեսած կացութենէն եւ յայտարարած. – «Սարսափած եմ տեսածէս։ Եթէ բան մը չկատարուի, դարուս մեծագոյն աղէտը կը գործուի քոլերայի այս համաճարակով»։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Քոշէն հիւանդանոցէն դուրս ելաւ Յուլիս 23-ին եւ լաւատեսութեամբ յայտարարեց թէ պիտի կատարէ այն պարտականութիւնը որու համար Ֆրանսացիք զինք ընտրած են գալիք 10 ամիսներու ընթացքին եւ աւելին ալ, անկէ անդին։ Լաչէի իր ապարանքը պիտի երթայ հանգստանալու, բայց, պիտի սպասէ որ կինն ալ կարենայ իրեն ընկերանալ։ Տիկին Միթերան Պրուսէ հիւանդանոցին մէջ սրտի վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկըւեցաւ (երրեակ կամրջում) եւ միայն Օգոստոս 4-5-ին պիտի ելլէ հիւանդանոցէն։

ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ ձախողութենէ ձախողութիւն կ՚երթայ վերջին օրերուն, ընտրական երկու փառաւոր արդիւնքներէ ետք (իտալական եւ եւրոպական)։ Արդարեւ, մինչ Յուլիս 18-ին կը ստիպուէր ետ առնել իր ձախող հրովարտակը, շաբաթավերջին ալ Միլանոյի դատաւորները ձերբակալման 23 հրամանագիր հանեցին գործի մարդոց անձնաւորութիւններու դէմ, որոնց մէջ են Պաշտպանութեան նախկին նախարարը եւ երկու պատասխանատուներ Ֆինինվէսթ հոլտինկէն որ Պերլուսքոնիի կը պատկանի։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Յուլիս 25-ին տեղի կ՚ունենար Ռապին - Հիւսէյն պատմական հանդիպումը, որ իրականին մէջ 10-րդն է (9 անգամ գաղտնաբար տեսակցած են արդէն)։ 46 տարիներու քէն մըն է որ վերջ կը գտնէ։ Այս առթիւ Իսրայէլի վարչապետը Յորդանանի թագաւորին կը նուիրէր ալպոմ մը նկարներու՝ որոնք կը ներկայացնեն Երուսաղէմի ժայռին մզկիթը եւ որու նորոգութեան ծախքերը կ՚ապահովէ Հիւսէյն թագաւոր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ մերժած է մուտքի արտօնութիւն տալ Թուրքիոյ կրօնական տեսուչին որ հրաւիրուած էր Արեւմտեան Թրակիոյ թուրք համայնքին կողմէ, կրօնական հաւաքոյթի մը մասնակցելու։

ՍՊԱՆԱՑԻ ՄԻԿԷԼ ԻՆՏՈՒՌԷՆ 4-րդ անգամ ըլլալով յաղթեց Ֆրանսայի Շրջանին, թէեւ վերջին հանգրուանին Ժան զ՚Էլիզէ մուտք գործեց Ֆրանսացի մը՝ Էտի Սենեէօր։

ԷՔՈՆՈՄԻՍԹ շաբաթաթերթը (Յուլիս 23/29 թիւ) նամականիի իր բաժնին մէջ «Ցեղասպանութիւն եւ արդարութիւն» խորագրուած նամակ մը հրատարակած է ուր ստորագրողը՝ Ալէն Տէսթէքը, ընդհ. քարտուղար Պրիւսէլի «Մեսրոպ սան Ֆռոնթիէռ» կազմակերպութեան, Ռուանտայի առթիւ կ՚ոգեկոչէ Հայերու ցեղասպանութիւնը։

URGENT

RECHERCHE femme seule, disponible de suite,, pour garder une personne âgée, dans un pavillon situé à ARNOUVILLE-LES-GONESSE.
LOGEMENT GRATUIT fourni. Nombreux avantages.
Téléphonez à M. Gérard :
47. 02. 11. 36
(en cas d'absence, laissez un message sur le répondeur).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կալոյեան Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Վերժին Փուշուճեանի, Մատլէն Փափազեանի, Նիլվա Կալենցի, Փուշուճեան, Փափազեան եւ Կալենց ընտանիքներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, ազգականին եւ խնամիին՝
Յովհ. Փուշուճեանի
մահուան առթիւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային - Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9.30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը

- Հոգեւորական Դասը

- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երու ներկայացուցիչներով

- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակեր կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով

- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով։

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Home arménien

Pour des raisons d'ordre technique, l'Association Arménienne d'Aide Sociale se voit contrainte d'annuler la fête du 15 Août au Home Arménien de Saint-Raphaël. Une messe sera tout de même célébrée à 10 heures.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27
MERCREDI
27 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
— FAX: 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.379

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.379

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ ողբերգութիւնը կը շարունակուի: Փոլեռային մեռեալներու թիւը հազարէն աւելի է արդէն եւ ինչպէս գրեցինք աւելի քան 80 հազար ալ վարակուածներ կան: Ըստ ՄԱԿ-ի շուրջ 30 հազար գաղթական վերադարձի ճամբան բռնած են, որոշ վարանումով: Հակառակ Նոր իշխանութեան յայտարարութեանց, անոնք ալ վստահ չեն որ ողջ -- առողջ կը մնան: Գալով ամերիկեան օժանդակութեան, կրնար լաւ երդիծականի բնոյթ առնել, եթէ կացութիւնը ողբերգական չըլլար: Նախ, ամերիկեան երեք օդանաւերը չեն յաջողիր գտնել Էջքի դաշտը Գաբալէի գաղթակայանին եղերքը եւ մեծածաւալ կապոցները «կը հասնին» 1.5 քիլոմեթր անդին, խուճապ մը ստեղծելով գաղթականներու մօտ որոնք կը կարծեն թէ Հայրենասիրական Ճակատին յարձակումն է: Ըստ տեղւոյն վրայ գտնուող լրագրողներու քիչ էր մնացեր որ մէկ հակայ բեռը ճզմուի դպրոցի մը վրայ, ուրիշ մը բախած է Ֆրանսական Թռանի որու օդաչուն վազելով գացած է աստուած մը գտնելու (անոնք որոնք, Ֆրանսայի մէջ, «ճաշակած» են ամերիկեան մրակոծութիւնները չեն կրնար զարմանալ...): Մարդասիրական կազմակերպութիւնները ստիպուած եղած են ընդհատել իրենց աշխատանքը եւ հոս ու հոն երթալ ժողվելու համար ցրուած կապոցները: Անգլիացի մը, վրդոված, բսած է «անհաւատալի է, ոճիր է»: Կը մնար խնդրել Ամերիկացիներէն որ վերջ տան իրենց օգնութեան, ինչ որ եղած է եւ Պարզարացուի ոչ թէ գործուած ձախաւերութիւններով այլ արդիական հրաշալի՛ բառամթերքին շնորհիւ «Les Américains ont suspendu leurs parachutages à la suite de problèmes *logistiques*...»:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Սպիտակ Տան մէջ է որ, Յուլիս 25-ին, ստորագրուեցաւ պատմական համաձայնագիր մը որ վերջ կը դնէ Յորդանանի եւ Իսրայէլի միջեւ գոյութիւն ունեցած պատերազմական վիճակին, ծնած 46 տարի առաջ: Յորդանանի Թագաւոր՝ Հիւսէյնի, Իսրայէլի վարչապետ՝ Ի. Ռապինի եւ Նախագահ Քլինթընի ստորագրած համաձայնագիրը կը նչէ ի մէջ այլոց. -- «Տարիներու թշնամանքէ, պայքարէ եւ արցունքէ ետք Հիւսէյն Թագաւորը եւ վարչապետ Ռապին իրենց վճռականութիւնը արտայայտեցին վերջ դնելու արեան եւ ցաւին: ... Այս յայտարարութեան հիման վրայ, երկու երկիրները պիտի չձեռնարկեն որեւէ գործունէութեան որ կրնայ բացասական հետեւանք ունենալ միւս Պետութեան ապահովութեան վրայ կամ վնասել բանակցութեանց վերջնական լուծումին»:

ԱԼԷՆ ԳԱՐԻՆԵՈՆ, Հաղորդակցութեան նախկին նախարար եւ Կրընոպլի քաղաքապետ դատական քննութեան տակ առնուեցաւ, ինչ որ իր ուզածն էր ըստ հրաժարումի պահուն տուած իր բացատրութեան: Իրեն դէմ եղած մեղադրանքները ծանօթ են եւ կը վերաբերին 1989-ի թաղապետական իր ընտրապայքարի ծախքերուն հայթայթման աղբիւրին:

ՎԱՌ նահանգի ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ - ՓԷ - ԷՌ ծերակուտական՝ Մօրիս Առեքսի դէմ արգելափակման արտօնութիւն պահանջած է դատաւորը: Ծերակոյտի Դիւանը պէտք է քննէ դիմումը Յուլիս 28-ին: Հարցը կաշառակերութեան հետ կապ ունի: Կասկած կայ որ մէկուկէս միլիոն ֆր. գանձած է «ձեռքի տակէ» Թուլոնի թեկնոլոժիներու Տան շինութեան առէն:

ԹԱՓԻ անգամ մը եւս քննութեան տակ առնուեցաւ ընկերային ինչքերու չահաշահագործման համար: Հարցը կը վերաբերի Պերնար Թափի -- Ֆինանսի եւ քանի մը տասնեակ միլիոնի...:

ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԷԼԻ ԵՒ ՍԷՆԹ - ՄԱՔՍԻՄԻ թաղապետութիւնները հրամանագիրներ հանած են սահման մը դնելու համար մերկութեան քաղաքին մէջ: Արդարեւ, հարկ է, կ՚ըսեն ծովափի հետ չշփոթել քաղաքին փողոցները, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի յիսունը անց, գէր, թափթփող միսերով կիներու: Գաննի մէջ ալ այլեւս արգիլուած է կուրծքը բաց պտըտիլ: Քաղաքապետը յայտարարած է. - «Եթէ ձգենք որ դռեհկութիւնը տուն տեղ ըլլայ, ի վերջոյ կը յաղթէ»:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻՆ.- «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԲՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՏԱԿԱՒԻՆ ԽՈՐ ՔՈՒՆԻ ՄԷՋ ԵՆՔ»

Ո՞Վ ԶՈ՞Վ ԶԱՐԴԱԾ Է. ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԶԱՐԴԱԾ ԵՆ

Բ.

ԶԱՓԱՒՈՐՈՒԹԵՆԷ ԶՈՒՐԿ ԸԼԼԱԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌԸ

Երբ Ապտիւլհամիտ գահ կը բարձրանար, առաջին խորհրդարանի բացման պատրաստութիւններն ալ կը տեսնուէին: Խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, ճշդելու համար այն պատասխանը, որ պիտի տրուէր խորհրդարանի մէջ առաջին ատենախօս սուլթանին: Խորհրդարանի մէջ իրականութեան մէջ Թուրք տարրը փոքրամասնութեան մէջ կը գտնուէր: 1878 Փետրուար 13-ին կայացած նիստին խօսք կ՚առնեն Սուրիոյ երեսփոխան Նէֆէլ եւ Էրզրումի ներկայացուցիչ Համազասպ: Ասոնք, այն պատճառաբանութեամբ, թէ Օսմանեան հողերուն վրայ ապրող տարրերը մեծ մասամբ Թրքերէն չեն գիտեր, կը պահանջեն, որ «Օսմանեան պետութեան պաշտօնական լեզուներէն մէկը հայերէն ըլլայ»: Կարծես այսօրուան սէնարիոն է ան: Եթէ Թրքերէնէն զատ ուրիշ լեզու մըն ալ իբր պաշտօնական լեզու ընդունուի, այն ատեն աւելի պիտի դիւրանայ երկիրը բաժանելը: Մինչդեռ այդ շրջանի եպարքոսներէն Էկինցի Սայիտ Փաշա առաջին սահմանադրութեան մէջ յատկ կերպով տեղ տուած է այն յօդուածին, թէ «Օսմանեան պետութեան պաշտօնական լեզուն Թրքերէն է»: Փառք տանք Ահմէտ Վէֆիք Փաշային: Այս վերջինը որպէս խորհրդարանի նախագահ, երկու ոչ-իսլամ երեսփոխաններու պահանջներուն այնքան խիստ կը պատասխանէ, որ անոնք ետ կ՚առնեն իրենց առաջարկները:

Սակայն նպատակը յայտնի է: Այս յայտնի նպատակները այլեւս մի առ մի գործադրութեան կը դրուին: Այդ խաղը պիտի շարունակուի մինչեւ այսօր:

ՀԱՊԱ ՄԵՐ ՍԽԱԼՆԵ՞ՐԸ

Ռուսերու դէմ պատերազմին մէջ պարտուեցանք: Նախ ստորագրուեցաւ տեսակ մը հրապարակի համաձայնութիւն: Եշիլգիւղի մէջ ստորագրուած այս համաձայնութեան տասներորդ յօդուածին համաձայն Օսմանեան պետութիւնը արեւելեան նահանգներու մէջ (վեց նահանգներ), Հայերու պիտի ճանչնան այնպիսի իրաւունքներ, որոնք գրեթէ անկախութիւն կը նշանակեն: Այս յօդուածը աւելի վերջ ստորագրուած Պէռլինի Հաշտութեան Համաձայնութեան 61-րդ յօդուածին մէջ կը կրկնուի: Միայն թէ Ապտիւլհամիտ Բ. իր ամբողջ գահակալութեան ընթացքին մէկ օր իսկ չէ գործադրած այդ յօդուածը: Իսկ գահէն իջնելէ վերջ ալ արդէն ամէն ինչ եղած վերջացած է:

Իրաւ ալ Երկրորդ Սահմանադրութեան նախօրեակին Իթթիհատ եւ Թէրաքքի ընկերակցութիւնը, ինչպէս նաեւ Ռումէլիի եւ Եւրոպայի ընդդիմադիր կազմակերպութիւնները պատրաստութիւն կը տեսնէին Ապտիւլհամիտի դէմ: 1902 Փետրուար 4-ին Փարիզի մէջ Փրէս Սէպահատին եւ Երիտթուրքերը, Իթթիհատականներէն Պէհաէտտին Շաքիր Պէյի հետ միասին համագումար մը կը կազմակերպեն: Կուտան սարսափելի որոշում մը: Ըստ այս որոշումին, որ կը ղրկուի Եւրոպայի բոլոր կառավարութիւններուն, «Պէռլինի Համաձայնութեան 61-րդ յօդուածը գործադրութեան պիտի դրուի, եթէ այդ երկիրները իրենց օգնեն փլցնելու Պոլսոյ բռնակալին բերդը եւ անոր տեղ իրենք իշխանութեան գլուխ գան»: Այսինքն Սուլթանին գլխուն փոխարէն հայրենիքին կարեւոր մէկ հատուածը: Արդարեւ, աւելի վերջ Եւրոպացիները այս խոստումը յիշեցուցին իշխանութեան գլուխ եկած Իթթիհատ եւ Թէրաքքիին եւ Պոլսոյ մէջ ստորագրել տուին համաձայնութիւն մը, ըստ որու երկու օտարականներ պիտի նշանակուէին հսկելու համար վեց նահանգները: Սատուծմէ Ա. աշխարհամարտը պայթեցաւ եւ կարելի չեղաւ որ այդ 2 օտարականները աշխատանքի լծուին: Անոնցմէ միայն մէկը, իր գացած տեղէն ետ ղրկուեցաւ: Բայց մենք մեր այս ահաւոր սխալին գինը բաւական սուղ վճարած ենք:

ՍՊԱՆԴԸ ՈՐՈ՞ՆՑ ԳՈՐԾՆ ԷՐ

1894 Հոկտեմբեր 14-ին Սասունի մէջ ապստամբութիւն պայթեցաւ: Սասունը Վանի կապուած գիւղաքաղաք մըն է: Ռուսերու եւ Հայերու կողմէ գրգռուած Հայեր կը կործանեն գիւղաքաղաքին կեդրոնը եւ երեսուն գիւղերը: Ապստամբութեան պատճառն ալ սարսափազդու է: Հայերը կը պահանջեն, որ «վերջ տրուի գիւղացիներու գիւղական ծառայութեան, կամ տուրքերու գանձումին, եւ ազատ արձակուի ոստիկան զօրաց միաւորումներու վարչութիւնը, եւ կրթութիւնը»: Անշուշտ որ այսպիսի բան մը կարելի չէր: Դարձեալ կիրարկութեան չի դրուիր այդ 61-րդ յօդուածը, որուն համար Ապտիւլհամիտ ըսած էր. «կը մեռնիմ, բայց ես իմ հողերուս վրայ այսպիսի բա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Թ. ՉԻԼԼԷՐԻ ԼՈՒՐՋ ԵՒ ԱՆԼՈՒՐՋ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ բաւական մեծ աղմուկ եղած է, իբրեւ հետեւանք Սոսիալ -- Դեմոկրատ Ժողովրդական կուսակցութեան (կառավարական համախմբումի փոքրամասնութեան ընկերակից) մէկ առաջարկին առթիւ: Այդ կը վերաբերի պարզապէս կառավարական բարեփոխման մը, որու ընթացքին Արտաքին Նախարար Չէթինի աթոռը պէտք է գրաւէ փրոֆէսէօր Միւմթազ Սօյսալ: Այս անձնաւորութիւնը (ծանօթ մեզի որպէս վկայ 1984-ին «Վան» գործողութեան դատավարութեան) մեծ համբաւ կը վայելէ իր երկրին մէջ որպէս սահմանադրական իրաւագիտութեան դասատու եւ մարդկային իրաւանց պաշտպան. Սօյսալ սակայն ընդդիմադիր մըն է Ատլանտեան Ուխտի, զինակիցներու օդանաւերու ներկայութեան Թրքական հողին վրայ (ի պաշտպանութիւն Իրաքի Քիւրտերուն) եւ դէմ է նաեւ եւրոպական Միութեան: Յաւելեալ, Չէթինի աթոռը գրաւելու առաջարկն ալ եղած է երբ ան Փարիզ կը գտնուէր Տիկին Չիլլէրի հետ: Սօյսալ կ՚ուզէ մօտենալ Իրաքի, անցեալին ալ կողմնակից եղած է ռուս նախկին համայնավարներուն որոնք կ՚ուզէին տապալել Ելցինը, Տէնքթաշի խորհրդատու է եւ կիպրական հարցին մէջ ազգայնամոլ դիրք կը բռնէ: Այս ամբողջին դէմ, Չէթին առաւելութիւնն ունի Թուրքիոյ Արտաքին լաւագոյն նախարարներէն մէկն ըլլալու համբաւը վայելելու: Մտքերը հանդարտեցնելու համար, Տիկին Չիլլէր յայտարարած է թէ արտաքին քաղաքականութեան հակակշիռը իր ձեռքն է:

Տիկին Չիլլէրի Փարիզ այցելութիւնը մեծ արձագանգ չգտաւ, հակառակ իր յայտարարութեանց, երբ Անգարա վերադարձաւ եւ մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Ըսաւ թէ ոչ մէկ տարակարծութիւն կայ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ քրտական հարցին, մարդկային իրաւանց եւ այլ հարցերու շուրջ:

Թուրք մամուլն ալ շատ ջերմ չէր այս այցելութեան իր արձագանգներուն մէջ եւ չէր վարաներ նոյնիսկ հեգնանքով արտայայտուիլ եւ իբրեւ օրինակ ալ պատմել հետեւեալը:

Չիլլէրի Փարիզ այցելութեան առթիւ տեղւոյն մամուլին մէջ պատշաճ տեղ գըրաւելու մտահոգութեամբ Փարիզի Թըրքական դեսպանատունը որոշած է ընդունելութիւն մը կազմակերպել: Այս հիւրասիրութեան նախաձեռնութիւնը յանձնուած է Թրքական շրջանակներու մէջ բաւական ծանօթ Թուրք կազմակերպիչի մը, որպէսզի ճարէ քանի մը ծանօթ անուններ, անձնաւորութիւններ, յաւելեալ փայլ մը տալու համար ընդունելութեան: Սակայն այս վերջինը չէ կրցած յաջողութեամբ կատարել իր պարտականութիւնը, առարկելով թէ ամառ է եւ այս ամիսներուն մարդ չի մնար Փարիզ: Այսուհանդերձ, ան ճարած է քանի մը թոփմոտէլներ, որոնք ընդունած են մասնակցիլ Չիլլէրի ի պատիւ կազմակերպուած այս ընդունելութեան: Անոնցմէ յատկապէս աչքի զարկած է սեւամորթ մանկամարդուհի մը, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծած է, քանի որ բոլոր ներկաները կարծած են թէ համաշխարհային համբաւ վայելող մեծագոյն թոփմոտէլներէն մէկն է: Ապա, պարզուած է թէ այս շփոթութիւնը պարզապէս հետեւանք է շշմեցուցիչ նմանութեան մը եւ ան որեւէ կապ չունի անուանի սեւամորթուհիին հետ:

Իսկ վարչապետուհին, ինչ որ ալ ըլլան ղեկավար դէմքերու հետ իր տեսակցութեանց արդիւնքները, ապահով է թէ ձեռնունայն պիտի չվերադառնայ Թուրքիա, քանի որ այս ընդունելութեան ընթացքին «վարձկան» թոփմոտէլները իրեն յանձնած են անուանի կիներու միջեւ «10 լաւագոյն հագուողներ»ու վկայականը:

Նախագահ Տէմիրէլ Թեհրան գացած է եւ Ռաֆսանճանիի հետ տեսնուած: Գլխաւոր հարցը Քիւրտերուն կը վերաբերի:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆԵՐԿԱՆ

(ՕՐԱԹԵՐԹԵՐ ՈՒ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԵՐ)

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Բ. -- Սուրիա

Էր երբեմն, 40-ական թուականներուն, երբ Հալէպի մէջ միաժամանակ կը հրատարակուէին երեք օրաթերթեր («Եփրատ» -- «Արեւելք» -- «Սուրիա»): Ճակատագիրը անողոք գտնուեցաւ ատոնց նկատմամբ: 1978-ին է միայն, որ Ազգային Առաջնորդարանը նախաձեռնարկ կ՚ըլլար եռամսեայ «Պարբերաթերթ»ի մը հրատարակութեան, որ երկցս անուն փոխելով կը դառնար նախ «Օշական», ապա «Գանձասար», կիսամսեայ պարբերականութեամբ: 1993 Ապրիլին «Գանձասար» կը վերածուէր շաբաթաթերթի, որպէս «Բերիոյ Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի պաշտօնաթերթ», սակայն չեչտուած քաղաքական բովանդակութեամբ:

«Գանձասար» շաբաթաթերթը պաշտօնաթերթն է Ազգ. Առաջնորդարանին: Ուղեկից միութեանց գործունէութեան լրատուութեան կողքին, Գանձասար իր սիւնակներուն մէջ լայն տեղ կուտայ այլազան նիւթերու եւ թարգմանութեանց: Տպաքանակ՝ 1000-ի շուրջ: 12 էջնոց այս թերթին խմբագիր նշանակուած է Խաժակ Մկրտիչեան: Մնայուն աշխատակիցներ՝ Խաչիկ Շահինեան, Հուրի Ազէզեան, Յակոբ Պէքեարեան, Մարուշ Երամեան, Զաւէն Սապունճեան եւ ուրիշներ: «Գանձասար» Սուրիոյ ոչ -- պետական -- քաղաքական միակ թերթն է, ինչ որ բացառիկ առանձնաշնորհում մըն է հայ համայնքին համար:

Գ. -- Եգիպտոս

Երբեմնի հայահոծ գաղութը այսօր գրեթէ պարպուած է: Եգիպտահայեր մեծաւ մասամբ արտագաղթած են Միացեալ -- Նահանգներ, Գանատա եւ Աւստրալիա: Գահիրէի Հայերը, հակառակ իրենց նօսրացած թիւին՝ կը շարունակեն -- կը յամառին, պիտի ըսէինք -- հրատարակել երեք թերթեր, ապշեցուցիչ ըլլալու չափ կորով ցոյց տալով ու թիավարելով հոսանքն ի վեր:

1. -- «Յուսաբեր». -- (օրաթերթ). - Հրատարակուիլ սկսած է 1913-ին: Պաշտօնաթերթն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եգիպտոսի շրջանին: Մինչեւ 1926 հրատարակուած է իբրեւ երկօրեայ, այնուհետեւ վերածուած օրաթերթի: 30--ական թուականներէն սկսեալ, շուրջ քառորդ դար, «Յուսաբեր» օրաթերթը եղած է սփիւռքահայ մամուլի ամէնէն որակաւոր անուններէն մին ու Դաշնակցական մամուլի աւանգարդը՝ իր սաւանածաւալ խմբագրականներով, մտաւորական աշխատակիցներու (Գաբրիէլ Լազեան, բժ. Եր. Խաթանասեան եւայլն) փաղանգով ու վայելած վարկով: Զայն խմբագրած են Վահան Նաւասարդեան, Լիպարիտ Նազարեանց, Գուրգէն Մխիթարեան, Բենիամին Թաշեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Բեգլար Նաւասարդեան, Սարգիս Զէյթլեան, Հայկ Հաճի -- Պօղոսեան եւայլն: «Յուսաբեր» տէրն է 7 յարկանի հսկայ շէնքի մը՝ Գահիրէի կեդրոնական թաղամասերէն մէկուն մէջ: Ներկայիս կը շարունակէ լոյս տեսնել իբրեւ չորս էջանի օրաթերթ, թէեւ աւելի փոքրածաւալ ու բովանդակութեամբ անհամեմատելիօրէն աղքատացած (առհասարակ՝ արտատպումներ):

2. -- «ԱՐԵՒ» (օրաթերթ). -- ՌԱԿ--ի սփիւռքեան հնագոյն բերդերէն մին, հիմնուած է 1915--ին: Մինչեւ 1924 հրատարակուած է Աղեքսանդրիա, այնուհետեւ փոխադրուած Գահիրէ: Տարբեր ժամանակներու մէջ զայն խմբագրած են Վահան Թէքէեան, Միքայէլ Կիւրճեան, Յովհ. Պօղոսեան, Նուպար Պէրպէրեան, Պետրոս Տեփոյեան, Երուանդ Ազատեան (Խոմոն Կոստալարեան) ու յատկապէս՝ Աւետիս Եափուճեան, որ աւելի քան 30 տարի գլրեթէ միայնակ գլխաւորեց այս օրաթերթը, նախքան իր մեկնումը երկրէն, քանի մը տարի առաջ: Հակառակ խմբագիրի ու աշխատակիցներու սովին, «Արեւ» կը շարունակէ արձագանգել եգիպտահայ գաղութի մշակութային կեանքին, իր շողերը սփռելով կարելի ջերմութեամբ, քանի մը նուիրեալներու ջանքով: Ցայսօր լոյս կը տեսնէ չորս էջով, գլխաւոր (եւ ակամայ) աշխատակից ունենալով ... մկրատը:

3. -- «ՋԱՀԱԿԻՐ» (շաբաթաթերթ). - Այս մէկն ալ կը պատկանի Հնչակեան կուսակցութեան: Կը հրատարակուի 1948--էն ի վեր, չորս էջով: Սկզբնական շրջանին, թերթին տնօրէն -- խմբագիրը եղած է ծանօթ գրականագէտ Հայկ Ժամկոչեան, այնուհետեւ՝ Հրանդ Տատրեան, Արշամ Տատրեան, Սարգիս Պալայեան, Աւետիս Մովսէսեան (ներկայիս): 1963--ին, «Ջահակիր» դարձած է Հնչակեաններու օրկանը ու այդպէս ալ կը մնայ ցարդ: Թերթը իր էջերուն մէջ լայն տեղ կուտայ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ հայ կեանքի եռուզեռին ու ինքնագիր յօդուածներու մատակարարման մէջ կը թուի ինքնաբաւ ըլլալ՝ աւելի քան գաղութին զոյգ օրաթերթերը:

Դ. -- Իրան

Պարսկահայոց պատմութեան մէջ օրաթերթերու առհասարակ չենք հանդիպիր: Մէկ քանի անուններ սահմանափակ կամ կարճատեւ կեանք ունեցած են. յիշենք՝ Հայկ Գարագաշի «Վերածնունդ»ը, ճախկողմեան թեքումով (1930 - 1953, շաբաթաթերթ, երկօրեայ, ապա օրաթերթ):

Թեհրանի «Ալիք»ը, տասնամեակներէ ի վեր կը մնայ Իրանահայութեան միակ օրաթերթը: Լոյս սկսած է տեսնել 1931ին: Գաղափարական պատկանելիութիւն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Զայն խմբագրած են, ի շարս այլոց, Յովհ. Թադէոսեան, Անդրէ Տէր -- Օհանեան (Ամուրեան), Տաճատ Պօղոսեան, տոքթոր Բագրատ Մինասեան, Նորայր Պահլաւունի: Այժմ լոյս կը տեսնէ 8 էջերով, քաղաքական, գրական եւ ազգային բովանդակութեամբ: Արտօնատէրն է՝ Ալպէր Աճէմեան: 1969 -- 1977, օրաթերթին կողքին հրատարակուած է «Ալիք -- Պատանեկան» երկշաբաթաթերթը:

Ե. -- Պոլիս

Վոսփորի ափունքը ամէնէն բերրի հողը եղած է հայ մամուլին: Նոյնիսկ Մեծ Եղեռնէն ետք, շարունակուած է այդ աճումը՝ շուրջ 175 թերթերով:

Ներկայիս, Պոլսահայութիւնը գուրգուրանքով կը պահէ երկու օրաթերթեր, ամբողջովին իր ուսերուն առած՝ անոնց նիւթական եւ բարոյական (խմա՝ մարդոյժի) մեծղի հոգը:

1. - «ԺԱՄԱՆԱԿ». -- Հիմնուած է 1908--ին, Միսաք եւ Սարգիս Գոչունեան եղբայրներու կողմէ, որպէս «Ժողովրդական օրաթերթ»: Ոչ միայն հայկական, այլեւ բովանդակ Թուրքիոյ հնագոյն թերթերէն մին է, որ անցնող 85 տարիներուն՝ սերունդէ -- սերունդ սեփականութիւնը եղած է Գոչունեան ընտանիքին: Զայն խմբագրած են Միսաք Գոչունեան (Քասիմ), Մարտիրոս Գոչունեան, Սիմոն Զէօմլէքճեան, Պարոյր Քէչեան, Եդուարդ Սիմքէչեան, Գրիգոր Խիստավէրտեան, Լիլի Գոչ, Երուանդ Կոպէլեան (ներկայիս): Ունեցած է բազմաթիւ աշխատակիցներ: Չորս էջնոց «Ժամանակ»ի այժմու պատասխանատու -- տնօրէնն է՝ Արա Գոչ: «Ի հնուց անտի» այս թերթին մօտ նկատելի եղած է լեզուական բծախնդրութեան չեչտուած պակաս մը:

2. -- «ՄԱՐՄԱՐԱ». -- Լոյս կը տեսնէ 1940--էն ի վեր: Հիմնադիր՝ Սուրէն Շամլեան: Իր ծննդոցէն իսկ, «Մարմարա» հանրային եւ գրական իր դերակատարութեամբ վարկ ապահոված թերթ մը կը մնայ, ուր կրցած են համախմբուիլ Պոլսահայ երէց ու կրտսեր մտաւորականներու կողքին՝ նաեւ նորափթիթ անուններ: Այժմու խմբագրապետն է Ռոպէր Հատտէճեան, փնտռուած արձակագիրը, իր կողքին ունենալով Մաքրուհի Պ. Ցակոբեանը, որպէս օգնական խմբագրուհի: «Մարմարա» կը հրատարակուի 4 էջով:

Սոյն երկու օրաթերթերէն զատ, Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնեն նաեւ Ցակոբ Այվազի «Քուլիս» գեղարուեստից հանդէսը (1946--էն), Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի համբուն ամսաթերթը (1949--էն) եւ Պատրիարքարանի պաշտօնաթերթը՝ «Շողակաթ» (1991--էն, նոր շրջան):

Եւրոպա

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ հայ մամուլի հրատարակութեան գլխաւոր կեդրոնները եղած են Ֆրանսա եւ Անգլիա, Պալքաններու մէջ՝ Յունաստան, Պուլկարիա եւ Ռումանիա:

Այս ափերուն վրայ, մխիթարեանց անդրանիկ հրատարակութիւններէն զատ, առաջին թերթերը տպագրողներն են եղած՝ Ստեփան Ոսկան («Արեւելք» կիսամսեայ, 1855 -- 1856) եւ Գաբրիէլ Վրդ. Այվազովսկի («Մասեաց Աղաւնի», 1855 -- 1858, ամսագիր), երկուքն ալ Փարիզ:

Ա. -- Ֆրանսա

Ֆրանսահայ գաղութի ծոցին մէջ հայախօսութիւնը նահանջ արձանագրած է մեծ թափով: Նոր սերունդը թէեւ գիտակից ցեղային իր ինքնութեան, կորսնցուցած է հայ լեզուն (կամ կորսնցնելու վրայ է), անծանօթ է Հայոց պատմութեան, օտարացած է հայ մշակոյթին: Այս իսկ պատճառով, ֆրանսահայ պարբերական մամուլը ջախջախիչ տոկոսով ֆրանսերէն է՝ հասնելու համար նոր սերունդին ու զէթ «փրկելու անոր ոգի՛ն», ինչպէս կ՚ըսեն յաճախ:

Փարիզի մէջ ունինք երկու օրաթերթ. --

1. -- «ՅԱՌԱՋ». -- Հիմնուած է 1925 Օգոստոս 1-ին, Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ, նախ իբրեւ երկօրեայ, ապա վերածուած օրաթերթի, 1927--ին: Սփիւռքահայ մամուլի ամէնէն պատկառելի ու հեղինակաւոր ձայներէն մին եղած է (եւ է՛) այս թերթը, իր անշեղ ողջմտութեամբ ու գաղափարական համոզումով: «Յառաջ» խանձարուրը եղած է ֆրանսահայ գրողներու մեծամասնութեան, իր էջերուն մէջ ընդունելով Շահնուրն ու Շուշանեանը, Նարդունին ու Պէշիկթաշլեանը, Փայլակ Սանասարն ու Նիկողոս Սարաֆեանը, Կարօ Մեհեանն ու Կարօ Փօլատեանը, եւ բազմաթիւ ուրիշներ: 1957--ին, հիմնադրին մահէն ետք, թերթին ղեկը յանձն առած է իր աղջիկը՝ Արփիկ Միսաքեան, որ ցայսօր կը վարէ զայն հօրմէն ժառանգած միեւնոյն աւանդով եւ սկզբունքներով: Թերթին խմբագրուհին ու ամէնօրեայ սիւնակագիրն է՝ Արփի Թոթոյեան: Կը հրատարակուի չորս էջով, ամբողջովին հայերէն: Թերթին մնայուն աշխատակիցներն են՝ Կարօ Յովսէփեան (Մարսէյլ), Ժիրայր Միրիճեան եւ Տիգրան Հաճեան (Նիս), Կորիւն (Լիոն), Մարկ. Նշանեան, Գրիգոր Պըլտեան, Վարդան Մատթէոսեան (Արժանթին), Լեւոն Շառոյեան (Հալէպ), Խաչիկ Թէօլէօլեան եւ Հրանդ Աճէմեան (Միացեալ -- Նահանգներ) եւայլն: 1976-էն ի վեր «Յառաջ» լոյս կ՚ընծայէ «Միտք եւ Արուեստ» տիտղոսով ամսական յատուկ թիւեր:

2. -- «ԿԱՄՔ». -- Պաշտօնաթերթ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի շրջանին: Լոյս կը տեսնէ 1985--էն ի վեր, երկլեզու բովանդակութեամբ, 4 էջ: «Կամք» կըրտսերագոյն օրաթերթն է հայ սփիւռքին:

Ֆրանսահայ մամուլի այլ օրկաններէն յիշատակութեան արժանի են «Աշխարհ» երկշաբաթաթերթը, Լիոնի «France - Arménie»ն, Գրողներու Ընկերակցութեան «Կայք» տարեգիրքը եւ նոր ամսաթերթ մը՝ Les Nouvelles d'Arménie:

Բ. -- Յունաստան

1. -- «ԱԶԱՏ ՕՐ» (օրաթերթ). -- Օրկան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Լոյս կը տեսնէ 1945 Փետրուար 25--էն ի վեր, Աթէնք: Շարունակութիւնը կը նկատուի գինքը նախորդող «Նոր Օր» թերթին (1923 -- 1944): Զայն խմբագրած են Սեդրակ Գոհարունի, Վազգէն Եսայեան, Անտոն Կապէլ եւայլն: Ցայսօր լոյս կը տեսնէ չորս էջով, խմբագրութեամբը Յովսէփ Պաբաղեանի: Մնայուն աշխատակիցներ՝ Կարպիս Գույումճեան, Վարանդ Քհնյ. Ամիրալեան: «Ազատ Օր» լայն տեղ կուտայ յունահայ գաղութի ազգային կեանքին ու հետեւողականօրէն իրազեկ կը մնայ հելլէն մամուլի արձագանգներուն: Թերթը կը յատկանշուի իր երիտասարդական դիմագիծով:

«Ազատ Օր»ի կողքին, Աթէնքի մէջ լոյս կը տեսնէ նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնական պաշտօնաթերթը՝ «Դրօշակ»:

2. -- «ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ». -- (շաբաթաթերթ). -- Կը նկատուի շարունակութիւնը գինքը կանխող «Երկիր» թերթին (1957 - 1968): Սկսած է լոյս տեսնել 1968--ին, ողբացեալ Յակոբ Վարժապետեանի խմբագրութեամբ: Սեփականութիւնն է Աբարատ Մշակութային Մարզական Միութեան: Գաղափարական պատկանելիութիւն՝ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան: Այժմու խմբագիր՝ Զաւէն Գրիգորեան: Սահմանափակ տարածում ունեցող չորս էջանի այս թերթը իր պաշտօնակիցներէն կատարուած արտատպումներու կողքին՝ տեղ կուտայ նաեւ յունարէն յօդուածներու:

(Շար. 2)

ՄԱՃԿԱԼԱՇԷՆԻ ՁՈՐԻ ՄԻՐՈՆ

Գրեց՝ ՄԱՔՍԻՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Քանզի մարդկանցից ո՞վ է, որ բան գիտէ մարդու մասին, եթէ ոչ՝ մարդու հոգին, որ նրա մէջ է:

ՊՕՂՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ

Գրիգորը իր հաւատարիմի հետ չորս աղջկայ գլխին տղայ ունեցաւ: Աշխարհը դառաւ իրենը, Գրիգորը Աստուածանից խնդրածը ստացաւ: Սուրբ Եղիշէի ոտան տակ մատաղ է մորթել, իսկ մինչեւ Խաչիկն ունենալը Երեւան գնացողին խնդրել էր, որ եթէ ոտը ընկնի Էջմիածին՝ էնտեղից, իսկ եթէ չյաջողուի, Երեւանի Սուրբ Սարգսի եկեղեցուց մոմեր գնի, որպէսզի էդ մոմերը վառել տայ Ամարասայ վանքում: Էդպէս էլ արել է: Աստուած Գրիգորի ձայնը լսել է ու տղայ երախայի արժանացրել: Գրիգորն ասել է՝ տէր Աստուած, ուրիշի չարին պահապան լինես, իմ մաղածն էլ ինձ համար շատ չհամարես:

Աղօթերով ու յոյս կապերով մեծացրել են իրենց միակ արու երախային, սպասելով էն օրուանը, երբ իրենք էլ ուրիշների նման տունը հարս կը բերեն: Աղջիկներին մարդու է տուել, - աղջիկը որտեղացի չունի, աղջիկներից ամէն մէկը մի տեղ մարդու է գնացել: Դրանից յետոյ մարդ ու կին օրեր են հաշուել, որ Խաչիկը բանակից գայ, հաւանած աղջկան ղունմա-ղաւալով բերեն տուն եւ իսկական ապրելը էն ժամանակ էր լինելու: Դու ասես՝ Աստուած լսի: Բայց դրա փոխարէն պատերազմը էն նաւի պէս բոլորի դռանը չոքեց, իրենն էլ նրանց հետ...

Ղաջարից Ագերի Թուրքը լափու տալով եկաւ Մաճկալաշէնի վրայ, որպէսզի Ամարասայ այգիներն ու արտերը կոխան անի, սարերի լանջերին գիւրաւէտ փռուած չէները դարձնի ղռճատացող թրթուրների ճարակ, ապականի Ամարասայ սրբատեղին:

Մաճկալաշէնի մեծն ու փոքրը, ով կարող էր զէնք վերցնել, զէնք վերցրեց ու դիրք բռնեցին, որ Ագերի սելաւը կանգնեցնի: Մաճկալաշէնը հէնց սելաւի բերանումն էր:

Արկը պայթում էր, գնդակը խոցում էր, տանկի թրթուրների տակ ճզմւում էր Աստծոյ ամէն կենդանի բան: Ագերին գիշեր ու տիւ չէր ասում, յորդալով մըղւում էր առաջ: Կենաց ու մահու Մեծ կռւում նահատակուողը մահուան էր գնում, որ Հայոց ծիլը նախածին այս հողում կենդանի ապրի, որ վաղորդայնին Ամարասայ զանգերը ղօղանջեն բարեյուսի աւետիսով, որ խաղաղ չէներից համբարձուող ծուխը դառնայ աղօթք առ Աստ-

ուած, որպէսզի Ամարասայ հովտի օրհնուած հողում ուճռացող պտուղը՝ լինի ցորեանի ձոյլ հատիկ, տուուղ թշերով մանուկ, սեւ հատիկ ողկոյզ, ընդունուի որպէս Աստուածատուր պարգեւ, քանզի այս հողում պտկուածը այստեղ է միայն գտնւում: Այս է Արցախի Մեծ Կուռի իմաստն ու նպատակը:

Այդ նպատակին, աւաղ, մատաղ դարձաւ նաեւ Գրիգորի մինուճարը, աշխարհ մթնեց գլխին: Լոյսը բերին, լոյսից վաժան իր մինուճարի դիակը բերին: Միայն իր Խաչիկը չի զոհւում, ամէն օր Ամարասի գիւղերի գերեզմաններից աւտանի համադարկերը հովտի չէներին ւուժում են, որ նորից հողը մի նոր զոհ է նդունում:

Մղկտացել է Գրիգորը, իր Հաւատաւ... ու աշխարհից թաքուն լաց է եղել, այց սրտին հովութիւն չի եկել: Կեանքը կորցրեց իմաստը, ապրելը դարձաւ օրերի երկարող չարք:

Մահը, որ մէկի դուռը ճանաչում է, ճանապարհը կու պար է անում: Արկը ...պթեց ու բեկորը զարկեց իր Հաւատարմին: Ո՞ւմ էր մի վատութիւն արել, ...ո՞ր մեղքի համար էր Աստուած նրան պատժում: Գրիգորը կնոջը դրեց իր ...ուճարի կողքին եւ ինքը մենակ վերադարձաւ տուն: Տունը դարձաւ գէլ, գէմորթի հագաւ ու հալածեց Գրիգորին: Երեկոները մենակ նստում էր ու ...ինք անում, թէ որ մի ճանապարհով ...կեանքը շարունակի, որ ապրելը իմաստ ու նպատակ ունենայ: Իր մանկութիւնից սկսած մէկ-մէկ յիշում է մինչեւ ...օրուայ օրը: Յիշում է, թէ ինչպէս ...է կապել իր Հաւատարմին: Տունը ...րս բերեց եւ տարին չբոլորած աղջիկ ...ախայ ունեցաւ: Աշխարհը դարձաւ ի...ինը, հարեւան-բարեկամ աչքալուսանքի ...եան, սփոփելով ասացին՝ երախան եախայ է, միւսը տղայ կը լինի, հօրով ...րով լինի: Տղայ չունեցաւ, չորս աղջիկ ունեցաւ: Գրիգորի սիրտը դառնա... ուրեմն Ղեւոնդանց Խաչատուրի իր ...ուլը էսպէս պիտի սպառուի՞...

...միտքը անհաւանական էր համարում, ...իգորը յիշում է, որ երբեմն ծանր ...ք էր ասում իր Հաւատարմին: Ա...ն անգամ կինը ամուսնու խօսքը կա...կի էր տալիս, արդարանալով՝ ինչ որ ...ում ես, էն էլ հնձում ես: Էսպէս Հաւատարիմը ամուսնու երեսին ծիծաղում էր, իսկ թաքուն դառն արտասւում:

Աստուած ողորմած եղաւ, Գրիգորի ...ոլինը սրտում չթողեց: Նա իր հօր՝ Խաչատուրի անունով փոքրիկ Խաչիկ ունեցաւ: Սակայն անագորոյն էս պատերազմը եկաւ ու խառնեց Գրիգորի հաշիւները: Գոնէ հասցնէր ամուսնացնել երախային, որ ժառանգ ունենար, որպէսզի կեանքի մնացած տարիները տար օճախի ...ենդանի ծխին:

Տան մենութեան մէջ Գրիգորը դուզու ...կանչում...

Մի օր էսպէս մտածում էր ու յիշեց, ...իր հայր Խաչատուրը վաթսունն անց ...ր, որ իր մօրը հարս բերեց Ղեւոնդանց ...ախը ու երեք երախայ ունեցաւ, ինքն ...դրանց մէջ: Սրտի տակ մի բան տեղ...ան եղաւ, իրենից անկախ կանգնեց ...րում, ձեռքը տարաւ գօտիով, կուռը ...ափեց՝ դեռ պինդ է, դեռ տղամարդ ... Գրիգորը որոշեց նոր օճախ արծարծել: Սկսեց չուրուչուղ անել ու մի օր էլ ...ճակալաչէնում լուր տարածուեց՝ Գրիգորը հարս է բերել տուն: Ամէն մէկը մի ... ասաց. մէկն ասաց՝ ճիշդ է արել, ... չհամաձայնեց: Մէկը կռահեց գը...ատեց, միւսը քամահրեց, թէ ինչու ... տարիքում Գրիգորը որոշեց ջահել ... ունենալ: Ցեղոյ գիւղը հանդարտ... չիմանալով, թէ Գրիգորի սրտում ... ծրագրեր են գոյացել...

...րիլ - Մայիս, 1994 թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՊԻՏ

- Ե՞րբ կը գայ համաշխարհային ...վը:
- Երբ Չինացիները պատառաքաղով ...ուտեն:

Քանի՞ մեծ ազգ կայ աշխարհում:
- Երեք՝ Ռուսներ, ոչ Ռուսներ եւ Հայեր:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՈՒՐԲԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Իտալական թերթ մը ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան որ վերջին 30 տարուան ընթացքին հազար նոր անուններով հարստացած է սուրբերուն ցանկը: Ան աւելի քան տասը հազար անուն կը պարփակէ, Նախորդ ցանկը որ հրատարակուած է Յովհ. ԻԲ. պապին ժամանակ, շուրջ հազար անուն պակաս ունի: Աւելա մտածել կուտայ որ Յովհ. Պօղոս Բ. դարուն մեծագոյն սրբացնողն է. ան մինչեւ 992 սրբադրած է 783 սրբացում: Իր նախորդներէն ոչ մէկը այդ սահմանին հասած է:

Եկեղեցական պատմութեան մեծերուն քով տեղ պիտի գրաւեն այսուհետեւ գերման կարմեղեան Էտիթ Շթայն որ ծագումով Հրեայ էր եւ 1922-ին կաթողիկէ մկրտուեցաւ, լեհ փրանկիսկեան Մաքսիմիլիէն Քոլպէ որ կեդրոնացման ճամբարի մէջ կեանքը նուիրեց փրկելու համար ընտանիքի հայր մը: Այս շարքին մաս չէ կազմած սակայն սալվատորցի եպիսկոպոս Ռոմերօ որ մահուան ջոկատներու կողմէ սպաննուեցաւ երբ կը պատարագէր: Ցանկէն անոր բացակայութիւնը պատճառ մը չէ թէեւ որ իր երկրին թըշուառները չմեծարեն զինքը սուրբի մը նման:

Լեհական մամուլի անուն մը կ'ըսէ թէ Բ. աշխարհամարտին սպաննուած 98 լեհ մարտիրոսներու պարագան կ'ուսումնասիրուի Վատիկանի կողմէ, հիմնուելով 40 հազար էջնոց թղթածրարներու, Թերթին կարծիքը այն է որ հրաշք գործած ըլլալու անոնց պարագան արգելք պէտք չէ նկատուի ենթականերուն սրբացումին: Եւ քանի որ նախընթացներ ունի առանց հրաշք գործելու սրբանալու երեւոյթը, անակնկալ պիտի չըլլայ վերոյիշեալ խումբին անունները աւելցած տեսնել սուրբերու արագօրէն երկարող ցանկին:

Այսքան ծանրաբեռնուած ծրագիրի մը ներկայութեան, հաւանօրէն աւելորդ պիտի ըլլայ հարց տալ թէ սրբացումներու կարգը ե՞րբ պիտի հասնի Մխիթար Աբբահօր որուն գործած հրաշքը կը շարունակուի երեք հարիւր տարիէ ի վեր, հակառակ արտաքին անբարեացակամութիւններու եւ ներքին տատանումներու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սասընաժի Օվալիէ պուրակին մէջ, Յուլիս 10-ին տեղի ունեցաւ Կրընոպլի Մշակոյթի Տան տարեկան դաշտահանդէսը, սովորականէն աւելի ճոխ յայտագրով մը: Քաղաքս կը գտնուէր Հայաստանէն երգի ու պարի «Բերդ» խումբը որ հրաւիրուած էր Ֆրանսայի ժողովրդական պարերու կազմակերպութեան կողմէ:

Հակառակ արեւուն կիզիչ ճառագայթներուն, լիճին շուրջ, ծառերուն հովանիին կանխաւ սեղաններ դրուած էին. հոծ բազմութիւն մը եկած էր, հաճելի օր մը անցընելու: «Բերդ» պարախումբին աղջիկներուն հեզաճկուն ու մանչերուն խըրոխտ պարերը թէ՛ հայ, թէ ոչ հայ ներկաներու բուռն ծափերուն արժանացան:

Մշակոյթի Տան տիկինները խնամքով պատրաստած էին համադամ ուտելիքներ, ինչպէս նաեւ նշանաւոր խորովածը:

Հիւրերու կարգին էին երեսփոխան Տիտիէ Միկօ, Հայաստանի նախկին վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի (որ հովանաւորուած էր Կրընոպլի կողմէ) կինը Վարդուհի Մանուկեան, Օրիորդ Ժընըվիեւ Ջիտեմեան որ կը ներկայացնէր քաղաքապետ Ալէն Գարինյոնը: Օր. Ջիտեմեան վերջերս պարգեւատրուեցաւ ազգային արժանիքի շքանշանով որուն յանձնումին ընթացքին քաղաքապետը յիշեց անոր հայկական ծագումը, տառապած ազգի մը չառաւիղ ըլլալը:

Դաշտահանդէսը նուագով ու զուարճութիւններով շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ժամեր, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով:

Վ. Բ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՂՏԱՏԻ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Իրաքահայ թեմը կը կառավարուի 1963-ին հրատարակուած եւ ի զօրու եղող, պետական օրէնքի եւ կանոնագրի համաձայն: Թեմը կառավարող Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը եւ Իրաքի հայաշատ կեդրոններու թաղականութեանց պաշտօնավարութեան շրջանն է 4 տարի:

Օրէնքը հրատարակուած ըլլալով աւելի քան 30 տարիներ առաջ, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը սահմանուած կը նկատուէր միայն արական սեռին, որովհետեւ այդ թուականներուն իգական սեռը կառավարական եւ համայնքային ընտրութեանց չէր մասնակցեր:

Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը օրէնքի իրաւական բացատրութեան համար դիմեց պետական իշխանութեանց: Ուրախ ենք յայտարարելու որ՝ Կալուածոց եւ Կրօնից Հարցերու նախարարութիւնը հաստատեց թէ՝ օրէնքի ու կանոնագրի մէջ, որեւէ սահմանում չկայ միմիայն արական սեռին ընտրութեանց մասնակցելու վերաբերեալ:

Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան քառամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալուն, 1994 Մայիս 27-ին տեղի ունեցաւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ընտրութիւնը: 1327 երկսեռ քուէարկողներ մասնակցեցան՝ իրենց ազգային պարտականութիւնը կատարելու, իգական սեռը առաջին անգամ ըլլալով: Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ խաղաղ եւ հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ:

Նորընտիր վարչութիւնը՝ յետ Կալուածոց եւ Կրօնից Հարցերու նախարարութեան վաւերացումին, անդրանիկ նիստը գումարեց Կիրակի, Յունիս 19, 1994-ին եւ ընտրեց դիւանը հետեւեալ ձեւով. —

Պ. Պ. Հայկ Պօսթանեան — Ատենապետ
Վահագն Մեսրոպեան — Փոխ — Ատենապետ
Տոքթոր Վէհունի Մինասեան — Ատենադպիր
Կարապետ Քիշմիշեան — Գանձապահ
Ներսէս Արծիւեան — Հաշուապահ
Ալէքս Պօղոսեան — Խորհրդական
Վարդերէս Իսքէնտէրեան — Խորհրդական

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅՈՑ

1994, Յունիս 25
Պաղտատ

ՀՈԳՈՒ ՁԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Թ.

Այդ ընտանիքին անդամները կապուած էին իրարու հետ յարգանքով, սրտակցութեամբ: Սրբուհի հանըմ պարզապէս կը պաշտէր իր «էֆէնտի եղբայրը», որուն ամէն մէկ խօսքը պատգամներ էին իրեն համար: Քեռայրը, Սարաթեան էֆէնտին, խորին ակնածանք կը տածէր այդ բարձր ու քաղցրաբարոյ անձնաւորութեան համար, որուն հետ կենակցիլը պատիւ մը կը համարէր իրեն: Հայր ու մայր շատ ուրախ էին որ իրենց միակ զաւկին կըրթութիւնը Տիրան էֆէնտիի խնամքովը կը տրուէր: Ինք որոշեց ուսուցիչները, ինք պատրաստեց կրթական ծրագիրը, որուն գործադրութեանը կը հսկէր հոգածութեամբ: Ու աղջիկը երբ խելահաս եղաւ, մօրեղբայրը իր բոլոր փորձառութեամբը կեանքին բանաստեղծութիւնը եւ իմաստասիրութիւնը իրենց խօսակցութեանը նիւթ կ'ընէր: Տարիքին համեմատ ընտրելով կուտար կարդալու գիրքերը, որոնց մէջ բանաստեղծները առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէին: Իր համոզումն էր թէ սիրտ մը որչափ աւելի փափկանայ, միտք մը որչափ աւելի նրբանայ, հոգի մը որքան վեր բարձրանայ գետնաքարշ իրականութիւններէն, այնքան աւելի կը մօտենայ երազուած երջանկութեան: Ու այդ մթնոլորտին մէջ կ'ուզէր ապրեցնել քեռորդին:

Ու հիմա երբ այդ գեղեցիկ աղջկանը համայիչ դաշնակովը կը զմայլէր, երբ անոր հետ կը հրճուէր մեծ բանաստեղծները կարդալով ու անոնց վրայ խօսելով, երբ միասին կը քննէին կեանքի խնդիրները, Տիրան էֆէնտի ինքնիրեն կ'ըսէր թէ աշխարհիս վրայ բան մը ըրած է: Ու իր սրտակիցը, իր մտերիմը, այն որ բոլոր իր խեղճ բարեկամներուն տեղը կը բռնէր, Արուսեակն էր:

Ցաւ մը միայն ունեցած էր. Արուսեակը շատ սիրող չէր հայ գրականութեան, որուն մէջ, կ'ըսէր, հրաշք է եթէ պատահի սրտին զարնող բան մը, մտքին խօսող նոր գաղափար մը: Մօրեղբօրը գրածներուն հաւաքածոն զի՛նքը միա՛յն կը կապէր հայ գրականութեան հետ: Բայց այդ ցաւը ա՛լ չունէր: Երկու տարիէ ի վեր է Արուսեակ շատ ախորժանքով կը կարդար հայ գրականութեան նոր արտադրութիւնները որոնք իր «սրտին զարնող բան մը, մտքին խօսող նոր գաղափար մը ունէին»:

Նոր գրողներուն մէջ մօրեղբօրն ու իրեն համար ամէնէն սիրելի անունը Նաւարեանն էր: Անոր բանաստեղծութեանց մէջ նրբին տրտմութիւն մը կար որ սրտի ալուլզիներէն բղխած կուգար կը զարնէր սրտերու: Արձակ գրութեանց մէջ խոհունութիւն կը միացնէր հեզնութեան որ մինչեւ անգթութեան սահմանները կրնար հասնիլ: Իսկ ընկերային իմաստասիրութեան գաղափարները իրենց ծայրայեղ յառաջդիմութեամբ մինչեւ իսկ մտածել կուտային Տիրան էֆէնտիին:

Այս տպաւորութեանց ներքեւ էր որ հանդիպեցաւ Նաւարեանի:

Ժ.

Երկուքն ալ կը սիրէին իրար. սրտով կապուած էին, առանց դիմելու աւանդական յայտարարութեանց:

Տարիներէ ի վեր Արուսեակ կը գծէր մտքին մէջ պատկերն այն երիտասարդին որուն պէտքը սկսած էր զգալ: Դաշնակին առջեւ, ընթերցումներուն ատեն, մտածութեանցը մէջ անոր կը մնար երազուն: Իրեն համար կարծես ճշմարտութիւն մըն էր թէ իրաւ ապրած է արդէն ուրիշ կեանքով մը, հոն, այդ աշխարհին մէջ, կենսակից եղած է երիտասարդի մը որուն կարօտը կը քաշէր հիմա. Եւ իր այդ խտէալն էր որ աչքերուն առջեւ կը տեսնէր:

Որքան կորովի, կուռող միտք ունէր Նաւարեան, սիրտն ալ այնքան սիրող էր ու զգայուն: Բարեկամական փոքր շրջանակի մը մէջ կ'անցընէր կեանքը, անունը երկու տարուան մէջ թէեւ ամէն կողմ տարածուած: Բայց իր մղած մարտերու պահուն, իր յոգնութեանց մէջ կը զգար թէ իր սրտին համար մեծ բան մը կը պակսի. Արուսեակն էր որ հիմա կը լրացնէր այդ պակասը:

Երկու ամիս է որ զիրար գտած էին ու հիմա անհնարին էր իրենց օր մը անցընել առանց տեսնուելու: Նաւարեանի արձակուրդը լրացած էր, բայց ամէն իրիկուն կը վերադառնար Հալքի: Աստուները կանուխ, դեռ արեւը չբարձրացած, պտոյտի կ'ելլէր եղեւիններու անտառը. հոն ծառի մը շուքին տակ նստած պիտի գտնէր Արուսեակը գիրք մը քովը ու աչքերը ան ճամբուն վրայ, ուսկից կուգար Նաւարեան: Քովէ քով նստած, իրենց տեսակցութիւնը որքան սրտանց մտերմական, դրսէն ալ այնքան յարգական էր. Հոն ժամ մը մէկտեղ կ'անցընէին, մինչեւ որ հասնէր առաջին շոգենաւին մեկնելու ատենը: Նաւարեան կ'իջնէր Պոլիս, ու Արուսեակ որուն տունը քիչ մը անդին էր, կ'երթար իր դաշնակին: Տրտմութեան հետք մը չէր տեսնուեր այլ եւս երկուքին դէմքին վրայ ալ: Իրիկունները միշտ իրար Զամ - Իլիմանի կը գտնէին, Տիրան էֆէնտի միասին: Ու լուսնակ գիշերները նաւակով շրջագայութեան մէջ կը զգային անճառելի հաճոյքը:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

բեկարդում մը չեմ ըներ»: Հայերու կողմէ սպաննուածներուն թիւը կը հասնի չորս հազարի: Ֆրանսական եւ գերման թերթերը աւելի վերջ անամօթաբար պիտի գրեն, որ սպաննուածները Թուրք չեն, այլ Հայ են:

ԻՐԵՐԱՅԱՋՈՐԴ
ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՒ ՄԵՐ ՍԽԱԼԸ

Ըսած էի արդէն, որ Թուրքիոյ մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւնները իրականութեան մէջ հիմնուած էին Ռուսերու կողմէ: 1894-ին, Նազար Պէկ, որ կովկասցի Հայ մըն է, Հնչակ կուսակցութիւնը կը հիմնէ: Ասոր կը յաջորդեն «Դրօշակ» եւ «Դաշնակցութիւն» Միութիւնները, որոնց արմատները Թէեւ դուրսն են, սակայն որոնց մարմինը՝ Անատոլուի մէջ: Այդ շրջանին մենաշնորհներ տուած ենք օտարներուն: Զենք կրնար հակակշռել նամակատուները կամ մաքսատուները: Հայերը զէնք կը կուտակեն Ատանայի մէջ եւ 1909 Ապրիլ 14-ին Ատանայի Մուշեղ Եպիսկոպոսը սկիզբ կը դնէ Ատանայի նշանաւոր ապստամբութեան: Նամակատան տնօրէն Ֆէրիթ պէյ ձեռքերէն խաչուելով կը գնդակահարուի: Թարսուսի, Գոզանի, Զէյթունի մէջ Հայերը կը յարձակին յանպատրաստից վիճակի մէջ գտնուող Թուրքերու վրայ: Երեք օրուան ապստամբութեան ընթացքին կը մեռնի 3950 հոգի:

Ա. աշխարհամարտի նշանաւոր դէմքերէն Ճէմալ Փաշայի պաշտօն կը յանձնուի յաղթահարել ապստամբութիւնը: Կը յաջողի եւ աւելի վերջ Պոլիս կը դրկէ նշանաւոր հեռագիրը, որուն մասին Թալաթ Փաշա խօսած է իր յուշերուն մէջ: Ճէմալ Փաշա հետեւեալը կը գրէ իր այդ հեռագրով:

«Ապստամբութիւնը յաղթահարեցի: Կախաղան հանեցի 46 Թուրքեր, որոնցմէ մէկը Պահչէի միւֆթին է: Նաեւ մէկ Հայ»:

Ահաւասիկ անհաւատալի մոլորութեան մը օրինակը: Բայց թէ՛ Թալաթ Փաշա եւ թէ Ճէմալ Փաշա իրենց յուշերուն մէջ կը պատմեն, որ հայկական ապստամբութեան այդ օրերուն 46 անմեղ Թուրքերու կախաղան հանումը այնպիսի սխալ մըն էր, որ գործուած էր օտար շրջանակներու միջամտութիւնը կանխելու մտածումով: Որովհետեւ Պետութիւնը այլեւս սկսած էր ապրիլ օտարներէ վախնալով, այլեւս երկրին մէջ տիրապետել սկսած էր ո՛չ թէ արդարութիւնը ,այլ անարդարութիւնը:

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

Այս Թուականէն 4 տարի առաջ, 1905 Յուլիս 21-ին պատահած է Ապտիւլհամիտ Բ.-ի դէմ կազմակերպուած մահափորձը, որ մեր պատմարաններուն կողմէ կը յիշուի որպէս «Ռումբի դէպքը»: Հայերու նպատակն էր Սուլթանը օդը հանելէ վերջ իմպրակոծումի թիրախ դարձնել նաեւ Ղալաթիոյ կամուրջը, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Հոլանտայի դեսպանատուները եւ Օսմանեան դրամատունը: Այս կերպով, պիտի դրդուէին օտարները, սուլթանէն զրկուած Օսմանցիներու դէմ:

Մահափորձը ապարդիւն կը մնայ: Փարթամ կառքի մը մէջ զետեղուած ութսուն քիլօ ուժանակը եւ քսան քիլօ երկաթն ու պողպատը ճիշդ ժամուն կը պայթի, սակայն սուլթանը կը փրկուի, որովհետեւ հինգ վայրկեան ուշացած էր: Բանաստեղծ Թէվֆիք Ֆիքրէթ իր նշանաւոր բանաստեղծութիւնը այդ դէպքին համար գրած է եւ կ'ըսէ հետեւեալը.

«Ey sanlı avcı, dâmını bihude kurmadın
Attın, fakat yazık ki, yazıklar ki,
vurmadın!...»

«Է՛յ նշանաւոր որսորդ, հարուածեցիր,
բայց ի՛նչ մեղք որ չկրցար զարնել»:

Եթէ այսօրուան դէպքերուն նայինք, կրնանք կարեւոր դասեր քաղել 1905-ի այդ ողբերգութենէն: Թէվֆիք Ֆիքրէթ չէր իսկ անդրադարձած, որ Ապտիւլհամիտի անձին մէջ պետութեան դէմ է որ մահափորձ կազմակերպուած էր: Ան միմիայն իր անձնական ընդվզումը կ'արտայայտէր: Իր բանաստեղծութիւնը պարզապէս գովասանք մըն է իր շրջանի անջատողականներուն մասին:

Օր մը եթէ բախտ ունենամ, ընթերցողներուս պիտի պատմեմ, թէ այս մահափորձի դէպքը եւրոպական մամուլի եւ հանրային կարծիքի մօտ ի՛նչպիսի մեղրածորան բառերով եւ առասպելական պատմութիւններով փոխանցուած է:

Դառնօրէն պէտք է յիշենք, որ այդ օր ալ, այսօր ալ մէկ բան կը մոռնանք: Այստեղ այդ պատճառաւ կ'ուզեմ կրկնել այն վերջին նախադասութիւնը, զոր միշտ գործածած եմ Գերմանիոյ եւ Եւրոպայի մէջ հինգ տարուան ընթացքին տուած բանախօսութիւններուս վերջաբանին:

«Ձեր ամէն ինչը ձեր ձեռքէն կրնան առնել: Ձեր գիրքը, ձեր հարստութիւնը, ձեր ընտանիքը կրնան քանդել, մինչեւ իսկ անարդար վճիռով մը կրնան ձեզ դատապարտել աքսորի եւ մահուան կը սպասէք ձեր հայրենիքէն հեռու հողերու վրայ: Բայց, գիտցէք որ ձեր գլխուն ինչ որ ալ գայ, իրաւունք չունիք դառնալու ձեր պետութեան դէմ: Որովհետեւ պետութիւնը ամենաբարձրն է»:

(Շար. 2)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Պր. Արսէն Տէրքէլէսեան, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Փօյրազ 5000--ական Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Արթիւր Քէպապճեան, Պր. Վահէ Զիլինկիրեան 3000--ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կարապետեան 1500 Ֆր., Պլան - Մէնիլի Լայըն Քլէօպ 1500 Ֆր., Տիկին Իվէթ Հար -- Քիրէմիտճեան, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Իշխանեան Տէր եւ Տիկին Զահրէճեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մահտեսեան 1000--ական Ֆր.:

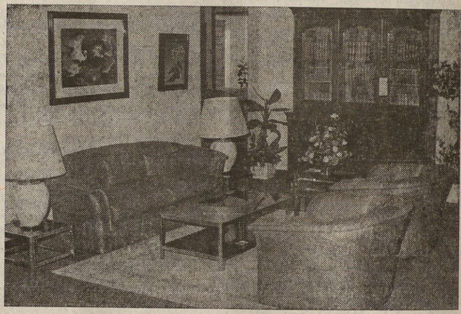
Օհաննէս Ղազարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գարաօղլանեան 500 ֆրանք, Տիկին Վ. Միլտոնեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Է. Վարդանեան 1000 Ֆր., Տիկին Հ. Նիկողոսեանի մահուան առթիւ՝ Սանոյեան ընտանիք 500 Ֆր., Տիկին Պէատրիս Աւագեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ուզունեան, Օր. Շաքէ Տէյիրմէնճեան, Պր. Արթիւր Գույումեան 500--ական Ֆր., Տիկին Ժ. Քէօշկէրեան, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300--ական ֆրանք, Օհաննէս Փուշունեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Է. Վարդանեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Հանճեան 250 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մահտեսեան 250 Ֆր., Օր. Գրիգորեան 200 Ֆր., Ծակոյեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Նայիրի Տէմիրճեան 200 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
(Փարիզ, Յուլիս 15 - 24)

Հայաստանի փոքրերու հաւաքականներուն արդիւնքները. -

Մեծ աղջիկներ (16 - 18 տարեկան). --
Ա. Շրջան. --

Հայաստան - Ռուսիա	2 - 3
Հայաստան - Յունաստան	1 - 3
Հայաստան - Իռլանտա	3 - 0

Բ. Շրջան. --

Հայաստան - Դանիա	0 - 3
Հայաստան - Խոլանտա	3 - 0
Հայաստան - Լիւքսանպուրկ	3 - 1

Գ. Շրջան. --

Հայաստան - Լիւսանպուրկ	3 - 1
Հայաստան - Սպանիա	2 - 3

Հայաստանի մեծ աղջիկներու հաւաքականը այս արդիւնքներէն ետք գրաւած է ընդհանուր դասաւորման 24-րդ տեղը 34-ի վրայ:

Փոքր աղջիկներ (13 - 15 տարեկան). --
Ա. Շրջան. --

Հայաստան - Չեխիա	0 - 3
Հայաստան - Սլովենիա	1 - 3
Հայաստան - Փորթուկալ	0 - 3
Հայաստան - Լատուիա	3 - 0

Բ. Շրջան. --

Հայաստան - Հոլանտա	2 - 3
Հայաստան - Յունաստան	0 - 3

Գ. Շրջան. --

Հայաստան - Բելառուսիա	0 - 3
Հայաստան - Դանիա	3 - 1

Փոքր աղջիկներու հաւաքականը հանդիսացած է 23-րդ 30-ի վրայ, մինչ Թուրքիա գրաւած է 26-րդ տեղը:

Մեծ տղաք (16 - 18 տարեկան). --
Ա. Շրջան. --

Հայաստան - Շուէտ	0 - 4
Հայաստան - Զուիցերիա	1 - 4

Բ. Շրջան. --

Հայաստան - Իռլանտա	1 - 4
Հայաստան - Ֆինլանտա	1 - 4
Հայաստան - Մալթա	4 - 0

Գ. Շրջան. --

Հայաստան - Սկովտիա	4 - 3
Հայաստան - Կալլէս	0 - 4

Մեծ տղաքը ընդհանուր դասաւորման մէջ գրաւած են 38-ի վրայ 34-րդ տեղը:

Փոքր տղաք (13 - 15 տարեկան). --
Ա. Շրջան. --

Հայաստան - Շուէտ	0 - 3
Հայաստան - Փորթուկալ	0 - 3

Բ. Շրջան. --

Հայաստան - Իռլանտա	1 - 3
Հայաստան - Լիտուանիա	3 - 0
Հայաստան - Սկովտիա	2 - 3

Հայաստանի փոքր տղոց հաւաքականը ամէնէն գէշ արդիւնքը ձեռք ձգած է եւ դասուած՝ 37-րդ եւ վերջին:

Խմբային ախոյենութենէն վերջ տեղի ունեցաւ անհատական ախոյենութիւնը ուր միայն մեծ տղոցմէ Վլադիմիր Լուցենկօ (Հայաստանէն, ծագումով ուկրանացի) եւ փոքր աղջիկներէն Ալլա Շախկուլեան յաջողեցան երկու շրջան անցնիլ:

Ախոյենութեան աւարտէն ետք կարճ տեսակցութիւն մը ունեցանք հաւաքականի աւագ մարզիչ Պ. Եդուարդ Զաքարեանի հետ, որ սպասուածէն նուազ յաջող այս արդիւնքները բացատրեց տղոց միջազգային փորձառութեան պակասով եւ երկրին ծանօթ իրավիճակին բերմամբ անոնց խանգարուած հոգեվիճակով, քանզի անոնք իրենք զիրենք ստորադաս կը զգան Եւրոպացիներուն նկատմամբ:

Հարկ է անշուշտ, այս բացատրութիւններուն աւելցնել մարզումի անտանելի պայմանները՝ առանց ելեկտրականութեան, առանց ջեռուցումի, մարզումներէն յետոյ տաք ջուրի չգոյութիւնը եւլն.:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ԷՄՄԻԵԱՆ՝ ՅԱՋՈՂ

Ֆրանսայի ախոյենութեան մրցումներուն Ռ. Էմմիեան յաջողած է 8 մեթր ոստում մը, որ իրեն ապահոված է Ա. տեղը: Անոր այս յաջող արդիւնքը թանկագին կէտեր չահեցնելով հանդերձ իր ակումբին (Ավիա Քլէօպ - Իսի) իրեն թոյլ չի տար դասուիլ այս տարի, քանի որ ան կը ցատքէ Հայաստանի գոյներով: Այսուհանդերձ շատ խրախուսիչ են անոր վերջին ելոյթները, որոնք թերեւս ազդանշաններն են հեռացատքի բարձրագոյն մակարդակ իր վերադարձին:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ
ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ
ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ՝ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28
JEUDI
28 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.380 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.380

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 23 / 26)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութեանց Յանձնաժողովի Նախագահ Բոլյան Պլում ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման Ֆրանսայի օժանդակութեան կարելիութիւնները ուսումնասիրելու նպատակով կ՚այցելէ Հայաստանը: Անոր Բ. Արարքցեանի կողմէ ընդունման ընթացքին, Գ. Խ.-ի նախագահը բացատրելով ներկայ իրավիճակը, ըսած է թէ կացութիւնը հանդարտ ըլլալով հանդերձ, փխրուն է, քանի որ դեռ իրաւական ոչ մէկ հիմք գոյութիւն ունի: Հանդիպումի ընթացքին արծարծուած են նաեւ միջխորհրդարանական կապերու սերտացման հարցեր: Ներկայ եղած են նաեւ Ա. Խ.-ի հայեւֆրանսական բարեկամութեան երեսփոխանական խումբի նախագահ Յովհ. Իգիթեան, Ֆ. տը Հարթինկ:

Նոյն օրը, Յուլիս 25-ին, Ֆրանսացի դիւանագէտը եւ իր պաշտօնակից Տիտիէ Լը Պուի ընդունուած են Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ:

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Գերագոյն Խորհուրդի քարտուղար Վարդգատ Աւոյեան Յուլիս 25-ին ընդունած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նախագահ Լուիզ Սիմոն-Մանուկեանը եւ քննարկած են յատկապէս աղէտի գօտիին մէջ՝ մշակութային, թէքնիք բնագաւառներու կարգ մը ծրագիրներու մշակման եւ իրագործման հարցեր:

ԱՌԱՒԵԼ ՀՈՍԱՆՔ

Յուլիս 26-էն Երեւանի բնակչութիւնը սկսած է ստանալ օրական 4 ժամ ելեկտրականութիւն, փոխանակ նախկին 2 ժամին:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ԱԽՈՅԵԱՆԻՆ

Երեւանի «Դինամօ» մարզասրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ՝ Հայաստանի Կռփամարտի Դաշնակցութեան եւ անոր նախագահ՝ Վանօ Սիրադեղեանի, Յուլիս 23-ին մեծարանքի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ մեծ ախոյեան Նշան Մանուչեանի: Պարգեւներու յանձնումէն առաջ խօսք առած են ախոյեաններ, գործարար եւ արուեստի աշխարհէն դէմքեր, զանազան ներկայացուցիչներ: Փակման խօսքը արտասանած են մեծարեալը եւ իր մարզիչը, շնորհակալութեան արտայայտութիւններով:

ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վ. Փափազեան Յուլիս 23-ին Իրանի իր պաշտօնակիցին հետ հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է, որու ընթացքին Հայաստանի Արտաքին Նախարարը տեղեկութիւններ տուած է Արցախի հակամարտութեան կարգաւորման գծով ի գործ դրուած միջնորդական ջանքերուն մասին: Փոխ-հասկացողութեան մթնոլորտի մէջ ընթացած զրոյցի ընթացքին երկու կողմերն ալ շեշտած են երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութեանց զարկ տալու անհրաժեշտութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ իսրայէլեան դեսպանատան առջեւ է որ, Յուլիս 26-ին, թակարդ-կառք մը պայթած է, ցնցելով Քենսինկթընի ամբողջ թաղամասը: 15 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Աւելի ուշ ալ, Յուլիս 26-էն 27 լուսնալիք գիշերը երկրորդ ոճրագործ մը կատարուած է հրէական կազմակերպութեան մը շէնքին առջեւ: Հոս ալ 5 վիրաւոր կայ: Իսրայէլի համար, Ուաշինկթընի համաձայնագրին վաղորդայնին գործուած այս արարքները իսլամապաշտ տարրերու գործն է: Յուլիս 18-ին ալ, Պուէնոս-Այրէսի հրէական կեդրոնին դէմ գործուած ահաբեկչական արարքին վերջնական հաշուեկշիռն է 96 մեռեալ եւ 250 վիրաւոր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԸ բոլորովին դէմ են Ուաշինկթընի յայտարարութեան մէջ նշուած այն հատուածին ուր Յորդանանի կը շնորհուի յատուկ դեր մը Երուսաղէմի սուրբ վայրերուն համար: ՊԱԿ-ի համաձայն՝ Իսրայէլ, որպէս «գրաւող ուժ» լիազօրուած չէ առանձին որոշում մը տալու Երուսաղէմի վերաբերեալ:

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ, Յուլիս 24-էն 26, 51 Քիւրտեր եւ 11 Թուրք զինուորներ սպաննուած են, բախումներու ընթացքին:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է

Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի տեսուչ Մանուէլ Վրդ. Պաթաքեան Յուլիս 21-ին Վահան Փափազեանի կողմէ ընդունելութեան առթիւ ըսած է թէ Հռոմի Հայ համայնքը եւ Միլանոյի Հայ Տունը պատրաստ են աջակցելու Վատիկանի եւ Իտալիոյ մէջ Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններ բանալու Հայաստանի ծրագիրներուն: Ընդունելութեան ներկայ եղած է նաեւ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիի Հայաստանի առաջնորդի փոխանորդը:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի մաքսային Վարչութեան պետ Երջանիկ Աբգարեանի տուած տեղեկութիւններով մաքսային սպասարկութիւնը այս տարուան առաջին վեց ամիսներու ընթացքին կարեւոր ձեռքբերումներ ունեցած է. արդարեւ՝ արտածուած է 20 միլիառ 110 միլիոն Դրամի ապրանք եւ ներածուած՝ 12 միլիառ 503 միլիոնի ապրանք: Գանձուած է 66 միլիոն Դրամ, 366 միլիոն ռուսական ռուբլի եւ 561 հազար տոլար մաքսատուրք, 12 միլիոն Դրամ եւ 39 հազար տոլար հարկ, 22 միլիոն Դրամ, 137 միլիոն ռուբլի եւ 122.600 տոլարի մաքսավճար: Մաքսանենգութեան գծով գանձուած է 90 հազար տոլար, որուն 45-ը արդէն փոխանցուած է պետական պիւտճէ, 62 հազար տոլար ալ բռնագրաւուած ապրանքներու աճուրդէն:

Յուլիս 21-ին Գ. Խ.-ի պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու Յանձնաժողովին մօտ տեղի ունեցած է խորհրդակցական ժողով, ուր հաշուետուութեամբ հանդէս եկած է մաքսային Վարչութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(27 Juillet)

GENOCIDE ET CHOLERA

Այս խորագրին տակ, «Մետըսէն սան Ֆրոնթիէռ»ի ընդհ. քարտուղարը՝ տոքթ. Ալէն Տէսթեքս յօդուած մը ստորագրած է ուր Ռուանտայի ողբերգութեան առթիւ, Հրեաներու ողջակիզումէն զատ, կը յիշէ նաեւ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Առջի օր ալ (Յուլիս 26) արձագանգած էինք նոյն անձին Էքոնոմիսթ շաբաթաթերթին զրկած մէկ նամակին ուր նոյն յիշատակութիւնը ըրած էր:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻՆ.- «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԲՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՏԱԿԱՒԻՆ ԽՈՐ ՔՈՒՆԻ ՄԷՋ ԵՆՔ»

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՅՈՅՆԵՐԸ ՀՐԿԻԶԵՐ ԵՆ ԻԶՄԻՐԸ...

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ստորեւ կուտանք թրքական այս հոյակա՜պ «մասալ»ին վերջին մասը, ուր իսկապէս շահեկան յայտնութիւններ կան: Կ'իմանանք օրինակ՝ որ Անդրանիկ այնպէս պայմանաւորուած է եղեր որ փողոցը անցած Թուրքը կը սպաննէր..., կամ՝ թէ Իզմիրը հրկիզողները Հայերն ու Յոյներն էին եւ վերջապէս *the last but not the least* պիտի ըսէր Անգլիացին, Շորիշ Գազանեան անուն ճարտարագէտ մըն է որ կեղծելով Թալաթի ստորագրութիւնը շինծու հեռագրերը պատրաստեր է: Այս յայտնութիւնն ալ ընողներն են պէյրութցի երկու Հայեր «որոնց բերնին մէջ տակաւին կը յամենար Անատոլուի համը»...:

ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՂ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

Ա. աշխարհամարտին, 1919, Փետր. 26, Էրզրումը կը կորսնցնենք: Էրզրումէ ներս մուտք կը գործէ ռուսական զօրագունդերու գլուխը անցած հայկական ծագումով հրամանատար մը՝ Անդրանիկը: Այս մարդուն կողմէ սպաննուած Թուրքերու թիւը մօտաւորապէս 16 հազար է: Խարբերդի մէջ ամերիկեան գոլէճ մը կար: Գոլէճի ուսուցիչներէն Ճէյմըն Սմիթ սապէս կ'ըսէ.

«Անդրանիկին հոգին այնպէս պայմանաւորուած էր, որ փողոցը հանդիպած Թուրքը կը սպաննէր»:

Օսմանցին ինչ մեղք որ պարտուեցաւ Ա. աշխարհամարտի ընթացքին:

Փարիզի զինակիցներուն մօտ առաջին անգամ կը փութայ ո՛չ թէ Հայոց Պատրիարքը, այլ՝ Գաբրիէլ Նորատունկեան էֆէնտի, որ Պալքանեան պատերազմի շրջանի Արտաքին նախարարութեան պաշտօնը կատարած էր: Ան կ'ուզէ որ Հայաստան մը հիմնուի իր ներկայացուցած երկրին հողատարածքին մօտաւորապէս կէսին վրայ: Այդ հողատարածքը կ'ընդգրկէ Վանը, Էրզրումը, Էրզինճանը, Կարսը, Արտահանը, Տրապիզոնը, Կիրէսունը, Ատանան եւ Զուքուրովան:

Լօզանը արգելք կը հանդիսանայ անոնց այս ցանկութիւններուն: Բայց Հայերը վերջ չեն տար իրենց ճիգերուն եւ պնդումներուն:

1945-ին, Սան-Ֆրանսիսքոյի մէջ երբ կը հիմնուէր այսօրուան Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, ողբացեալ Հասան Սագայի նախագահութեան տակ Թուրք պատուիրակութիւն մը ներկայ կը գտնուի հոն: Այդ միջոցին Ամերիկայի Արտաքին նախարարութեան օգնականներէն մէկը մէջտեղ կ'ելլէ: Անոր անունը մեզի անծանօթ չէ: Այդ անձը զաւակն է Հէնրի Մորկընթաուի, որ Ա. աշխարհամարտի շրջանին Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգները իբրեւ դեսպան ներկայացուցած է Պոլսոյ մէջ: Մորկընթաու հրեայ ծագումով դիւանագէտ մըն է: Պոլսոյ իր պարտականութեան շրջանին Թուրքերու դէմ աշխատած է բոլորովին նախապաշարեալ մերձեցումով: Հրատարակած է դեսպանատան իր յուշերը:

Ուրեմն այս անձին որդին կը ջանայ արգելք հանդիսանալ Թուրքիոյ ՄԱԿ-ի անդամակցութեան: Իր առաջարկը շատ յստակ է:

Մինչեւ որ Անատոլուի մէջ Հայաստան մը չհիմնուի եւ մինչեւ որ հայկական սպանդին հաշիւը չհարցուի, Թուրքերը պէտք չէ որ անդամակցին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան:

Եւ այն ատեն ան կը յանձնէ քարտէս մը, զոր ունէր իր ձեռքը: Զարմա՛նք: Այս քարտէսը 1878-ին Հայոց Ներսէս Պատրիարքին կողմէ ռուս հրամանատարին Եշիլքէօյի մէջ յանձնուած քարտէսն է:

Եւ մենք կարծես բաժանորդագրուած ենք միշտ նոյն սխալները գործելու:

1989-ին թերթերու մէջ լուր մը կը հրատարակուի: Ամերիկեան վաղըֆ մը Վանայ Լճին արեւելեան կողմը զբօսաշրջական շրջան մը հիմնելու համար դիմում կը կատարէ Թուրքիոյ: Անուն չեմ տար: Այդ շրջանի Զբօսաշրջական նախարարը եւ Վանի կուսակալը ճառեր կը խօսին: Անոնք կը յայտնեն, թէ երջանիկ են, որ Թուրքիոյ զբօսաշրջութիւնը վերականգնելու կոչուած այսպիսի ծրագիր մը իրենց պարտականութեան շրջանին կը զուգադիպի: Մեր թերթերն ալ յուզումնալից տողեր կը գրեն:

Մէկ մըն ալ ի՞նչ կը տեսնեմ: Զբօսաշրջական այդ հողատարածքը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Ներսէս եւ Նորատունկեան էֆէնտիներուն եւ Մորկընթաուի ձեռքը գտնուած քարտէսը:

Հիմա որո՞ւն պիտի բարկանանք, մեր պատմութեա՞ն, մեր անտարբերութեա՞ն, թէ ոչ մեր սխալներուն:

ԴԱՍԵՐ, ԶՈՐՍ ՊԷՏՔ Է ՔԱՂԵԼ

Ես ալ բանախօսութիւն մը պիտի տայի միջազգային այն համագումարի ընթացքին, որ 1983-ին Անգարայի մէջ գումարուած էր հայկական ահաբեկչութիւնը պախարակելու նպատակով: Իմ առջեւ նստած էր Ամերիկայի Ծերակոյտի ահաբեկչութեան դէմ պայքարի Յանձնախումբի նախագահը:

Հոն իրեն հետ խօսեցայ Ամերիկեան Համալսարանի ուսուցիչներէն, հայկական ծագումով Մարճըրի Յովսէփեան անուն կնոջ մը մէկ գիրքին մասին, եւ փաստաթուղթեր տուի այդ մասին: Այդ կինը, «Իզմիրի Հրդեհը» խորագրեալ իր գիրքին մէջ ըստ իրեն կը պատմէր թէ Հայերը ի՛նչպէս ջարդուած էին: Այդ մասին փաստաթուղթ մըն ալ կու տար: Այդ փաստաթուղթը կը պարունակէր նաեւ մէկ արտայայտութիւնը ծովակալ Բրիսթոլի, որ Իսթանպուլի գրաւման շրջանին ամերիկեան կոմիսարի պարտականութիւնը ստանձնած էր եւ ո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆԵՐԿԱՆ

(ՕՐԱԹԵՐԹԵՐ ՈՒ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԵՐ)

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Գ. – Պալքաններ

Կարմիր բռնապետութիւնը 45 տարուան իր ճնշիչ քաղաքականութեամբ խամրեցուցած է հայ մամուլի ոսկեդեաակը Պալքաններու մէջ: Շրջանին մէջ արտօնուած հայկական միակ թերթերը եղած են Սոֆիայի «Երեւան»ն ու Պուքրէշի «Նոր կեանք»ը, երկուքն ալ համայնավար օրկաններ:

Ասոնք վերակազմաւորման հանգրուան մը կը բոլորեն այսօր: Պուքրէշի «Նոր Կեանք»ը (հիմնուած՝ 1950), ամսաթերթի վերածուած, միակ թերթը կը մնայ գաղութին: Սոֆիայի «Երեւան»ը (հիմնուած՝ 1944), կը շարունակէ հրատարակուիլ իբրեւ շաբաթաթերթ, թէեւ աւելի փոքրածաւալ ու անխնամ տպագրութեամբ: Երեւան Միութենական կազմակերպութեան հովանաւորութիւնը վայելելով հանդերձ, թերթը կը դիմագրաւէ նիւթական լուրջ տագնապ մը, արդիւնք՝ երկրին քաղաքատնտեսական ընդհանուր վերիվայրումներուն: Երեւան» լոյս կը տեսնէ չորս էջով, երկլեզու բովանդակութեամբ (հայերէն – պուլկարերէն) եւ խորհրդահայ ուղղագրութեամբ: Գլխաւոր խմբագիրն է՝ Կարօ Հայրապետեան:

Անցեալի լուծը թօթափած՝ «Երեւան» կը ջանայ իր նպաստը բերել պուլկարահայ գաղութի վերազարթօնքին: (Հայ մամուլէն իմացած ենք, թէ Փլովտիւի մէջ եւս, 1991-էն ի վեր, սկսած է լոյս տեսնել «Վահան» անունով չորս էջանի չաբաթաթերթ մը, Հայրի Նիկողոսեանի խմբագրութեամբ):

Հիւսիսային Ամերիկա

Միացեալ – Նահանգներու ու Գանատայի տարածքին, հայկական թերթերու ամէնէն «ճոխ» ցուցակը կը պատկանի Գալիֆորնիոյ: Հոն է, որ լոյս կը տեսնէ Հիւսիսային Ամերիկայի միակ օրաթերթը, բազմաթիւ չաբաթաթերթեր, պարբերականներ: Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան ափը (Նիւ – Եորք եւ Պոսթըն), ի հեճուկս հայ բազմութիւններու թուական աճին՝ ամօթալի նահանջ կ'արձանագրէ՝ հարիւրամեայ օրաթերթեր վերածելով չաբաթաթերթի կամ ամսագրի (կ'ակնարկենք «Հայրենիք» եւ «Պայքար» օրաթերթերուն – Լ. Շ.): Ցուսադրիչ է պարագան Գանատայի, ուր հայկական երկու չաբաթաթերթեր հետամուտ են միշտ կարելի կատարելութեան:

Այսօր, Միացեալ – Նահանգներու մէջ լոյս կը տեսնեն հետեւեալ թերթերը.

1. – «ԱՍՊԱՐԷԶ» (օրաթերթ). – Հիւսիսային Ամերիկայի հայկական միակ օրաթերթը, հիմնուած՝ 1908-ին: Կը հրատարակուի Լոս – Անճելըսի մէջ եւ օրկանն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէին: Նախքան օրաթերթի վերածուիլը, երկար տարիներ իբրեւ չաբաթաթերթ հրատարակուած է Ֆրէզնոյի մէջ: Զայն խմբագրած են Արսէն Միքայէլեան, Մերուժան Օզանեան, Մ. Վերածին, Մելիք – Շահ. Անդրէ Ամուրեան, Սարգիս Սարունի, Վահիկ Գիւրջեան, Արօ Պօղիկեան: Այժմու վարիչ – խմբագիրն է Ժան Գոսաքեան, իր շուրջ ունենալով նախանձելի ցանց մը աշխատակից – թղթակիցներու (Վահէ Օշական, Արա Գազանճեան, Ր. Տուտագլեան, Հրաչ Որբերեան, Պարգեւ Շիրինեան, Սալբի Բաղրատունի եւ բազմաթիւ ուրիշներ), որոնք կը յաջողին դիմագիծ տալ թերթին, որակաւորել զայն ու հետաքրքրական դարձնել ընթերցողին: Լոյս կը տեսնէ 12 – 16 էջերով, որոնք ամէն չաբաթավերջին կը վերածուին 40 էջնոց երկլեզու ճոխ թիւերու: «Ասպարէզ» կը մնայ Սփիւռքի լաւագոյն թերթերէն մին:

2. – «ՆՈՐ ՕՐ» (եռօրեայ). – Պաշտօնաթերթ ՌԱԿ-ի Ամերիկայի շրջանին: Լոյս կը տեսնէ Լոս – Անճելըս, 1922-էն ի վեր (նախապէս՝ Ֆրէզնօ): Երբեմնի խմբագիրներէն յիշենք Վահէ Հայկը, Անդրանիկ Անդրէասեանը, Անդրանիկ Փօլատեանը, Նուպար Պէրպէրեանը, Աստուր Տէօվլէթեանը: 16 էջնոց «Նոր Օր»ի այժմու պատասխանատու խմբագիրն է Յակոբ Պօղոսեան: Մնայուն աշխատակիցներ՝ Վաչէ Սեմերճեան, Անդրանիկ Սարեան, Սարգիս Վահագն, Եր. Պապայեան, Օշին Քէշիշեան, Նուպար Ակիշեան (մահացաւ վերջերս), Փ. Ահարոնեան եւ ՌԱԿ-ի համախոհ այլ գրիչներ: Խնամուած թերթ մը, որ վերջին տարիներու կ'ապրի որակի զգալի զարթօնք մը:

3. – «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» (չաբաթաթերթ). – Հիմնուած է 1899-ին Նիւ – Եորք ու տարի մը ետք փոխադրուած Պոսթըն, որպէս կեդրոնական օրկան Հ. Յ. Դ.-ի Ամերիկայի շրջանին: Մինչեւ 1913 լոյս տեսած է իբրեւ չաբաթաթերթ, ապա կարճ շրջանի մը համար դարձած երկօրեայ, հուսկ վերածուած օրաթերթի (1915): «Հայրենիք» նախախնամական դեր խաղացած է Ամերիկահայոց ծոցին մէջ, մանաւանդ իր առաջին երկու տասնամեակներուն՝ հոգեկան կապ ստեղծելով նահանգէ – նահանգ ու քաղաքէ – քաղաք: Զայն խմբագրած են Ա. Վռամեան, Սարգիս Մինասեան, Նշան Թաշճեան, Մերուժան Օզանեան, Ռուբէն Դարբինեան, Գուրգէն Մխիթարեան, բժիշկ Երուանդ Խաթանասեան, Մ. Թէօլէօլեան, Գէորգ Տօնապետեան, Վաչէ Բրուտեան: Օրաթերթի կողքին, 1922 – 1970, հրատարակուած է նաեւ համբաւաւոր Հայրենիք ամսագիրը, հրապուրիչ ժամադրավայրը մեր բոլոր գրագէտներուն ու հանրային գործիչներուն: «Հայրենիք» ունի չաբաթօրեայ անգլերէն տարբերակ մըն ալ՝ «Արմինիըն Ուիքլի» (1934-էն):

4. – «ՄԱՍԻՍ» (չաբաթաթերթ). – Օրկան Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ամերիկայի Արեւմտեան շրջանին: 12 – 16 էջ, լոյս կը տեսնէ Լոս – Անճելըս, 1981-էն ի վեր: Խմբագիրները՝ բժիշկ Յարութիւն Սաղըրեան եւ Ժան Արոյեան: Հակառակ անձնակազմի ու բաժանորդներու սահմանափակ թիւին՝ «Մասիս» կը յաջողի արծարծել հետաքրքրական հարցեր եւ կը պահէ ուրոյն ձայն մը:

5. – «ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ» (չաբաթաթերթ). – Լոյս կը տեսնէ 1978-էն ի վեր, Լոս – Անճելըս: Հիմնադիրներ՝ Վահան Ճանսըզեան եւ Արօ Զախարեան: «Սփիւռքի ամէնէն տարածում եւ ծաւալուն չաբաթաթերթը» կը թուի ըլլալ, եռալեզու բովանդակութեամբ (հայերէն – անգլերէն – ֆրանսերէն), աշխատակիցներու լայն ցանցով մը եւ ըստ թերթին խմբագրութեան 16.000 տպաքանակով: 1985-էն ցայսօր՝ թերթին տնօրէնականատէրն ու վարիչ – խմբագիրն է Գրիգոր Շէնեան: Սովորաբար լոյս կը տեսնէ 56 էջով: Մնայուն սիւնակագիրներն են՝ Տիգրան Ոսկունի, Տիգրան Թոսպաթ, Նուպար Զարխուտեան, Թորգոմ Փոսթաճեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Արա Պալիօզեան, Վարդան Ա. Քհնյ. Տիւլկէրեան, Մելքոն Արսլանեան եւլն.: Կուսակցական թեքում չունի: «Նոր Կեանք» հետեւողական ջատագով մը կը մնայ համահայկական կեդրոնական մարմնի մը ստեղծման եւ Հայաստանի տնտեսական հզօրացման:

6. – «ՀԱՅ ԿԵԱՆՔ» (չաբաթաթերթ). – Երկլեզու բովանդակութեամբ, սովորաբար 40 էջ, լոյս կը տեսնէ 1985-էն ի վեր: Արտօնատէր եւ վարիչ – խմբագիր՝ Արօ Զախարեան: Ամերիկահայ նոր սերունդին մօտ լայն տարածում գտած թերթ մը, առանց կուսակցական թեքումի:

Սոյն թերթերէն զատ, Միացեալ – Նահանգներու մէջ լոյս կը տեսնեն նաեւ հայկական պատկանելութիւն ունեցող անգլիատառ հինգ չաբաթաթերթեր՝ «Արմինիըն Միրըր – Սփէքթէյթըր» (1932-էն ի վեր, Պոսթըն, խմբ.՝ Արայ Գալայճեան, պաշտօնաթերթ ՌԱԿ-ի), «Արմինիըն Ուիքլի» (1934-էն ի վեր, Պոսթըն, պաշտօնաթերթ Հ. Յ. Դ.-ի), «Արմինիըն Ռիփորթըր» (1954-էն ի վեր, Նիւ – Եորք, խմբագիր՝ Էտ. Պօղոսեան), «Գալիֆորնիա Քուրիըր» (1957-էն ի վեր, Լոս – Անճելըս, խմբագիր՝ Յարութ Սասունեան) եւ «Արմինիըն Օպզըրվըր» (1970-էն ի վեր, Լոս – Անճելըս, խմբագիր՝ Օշին Քէշիշեան):

Փակելէ առաջ Միացեալ – Նահանգներու առընչուող այս բաժինը, աւելցնենք, թէ ըստ Պէյրութի «Նոր Կեանք» ամսօրեակի վերջին թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը՝ Լոս - Անճելըսի մէջ սկսած է հրատարակուիլ «Նոր Հայաստան» անունով անկախ օրաթերթ մը, տասը հազար տպաքանակով ու ... ձրի բաշխումով: Անձնապէս չենք տեսած կամ հաստատած՝ ըստ օրինի արտայայտուելու համար:

Գանատա

Գանատայի հայ գաղութը, յարաբերաբար աւելի աւանդապաշտ եւ հայախօս, 70-ական թուականներէն ասդին տէրն է երկու չաբաթաթերթերու.

1. – «ԱՊԱԳԱՅ». – Հրատարակութիւն Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Լոյս կը տեսնէ Մոնրէալի մէջ, 1975-էն ի վեր: Հայերէնի կողքին, ունի անգլերէն եւ ֆրանսերէն յատուկ էջեր ալ, ինչ որ լաւագոյնս կը բնորոշէ գանատահայ գաղութին իւրայատուկ պայմաններն ու դիմագիծը: 12 էջնոց այս չաբաթաթերթին խմբագիրն է՝ Արսէն - Նուպար Մամուրեան:

2. – «ՀՈՐԻԶՈՆ». – Օրկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գանատայի շրջանին: Լոյս կը տեսնէ Մոնրէալի մէջ, 1979-էն ի վեր: Խմբագիր՝ Կիրոյ Մանոյեան: 12 – 16 էջնոց «Հորիզոն»ի ճաշակաւոր էջադրումը, խնամուած լեզուն եւ այլազան ճոխ բաժինները զայն դարձուցած են յանկուցիչ հրատարակութիւն մը:

1986-էն ի վեր, «Հորիզոն» լոյս կ'ընծայէ նաեւ ամսական գրական յաւելուածներ:

Հարաւային Ամերիկա

Հարաւային Ամերիկայի հայագաղութներուն մէջ, միայն Արժանթինն է որ ունի իր առօրեայ մամուլը: Ուրուկուէյ, Պրազիլ եւ Վենեզուէլլա սեփական թերթեր չունին, ու արդէն, հինէն ի վեր, ջանք չեն թափած այդ ուղղութեամբ:

Հարաւային Ամերիկայի հայկական գըլխաւոր թերթը կը մնայ «Արմենիա» օրաթերթը (չորս էջ), որպէս օրկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Լոյս կը տեսնէ մայրաքաղաք Պուէնոս – Այրէսի մէջ, 1931-էն ի վեր: Զայն խմբագրած են Սարգիս Թօփճեան, Արսէն Միքայէլեան, Ռէն Վարդանեան, Յովհ. Տէվէճեան (Արմէն Սեւան), Աշոտ Արծրունի, Վարդան Գէորգեան (23 տարի), Պետրոս Հաճեան: Շուրջ տասնամեակէ մը ի վեր, «Արմենիա» կը հրատարակուի խնամուած տպագրութեամբ եւ փոքրածաւալ դիմագիծով, իր սիւնակներուն մէկ մասը տրամադրելով միշտ սպաներէն գրութեանց: Քանի մը տարիէ ի վեր թերթին խմբագիր նշանակուած է Խաչիկ Տէր – Ղուկասեան (Պէյրութէն):

Վերջին տարիներուն «Արմենիա» դադրած է օրաթերթ ըլլալէ եւ պարբերական թիւերը լոյս կը տեսնեն ամբողջովին հայերէն եւ ամբողջովին սպաներէն:

Պուէնոս – Այրէսի հայ մամուլի միւս անուններն են՝ ՌԱԿ-ի «Սարտարապատ» չաբաթաթերթը (1975-էն ի վեր), Հնչակեաններու «Շարժում»ը (1937-էն) եւ Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան «Սեւան»ը (1961-էն):

Այս թերթերուն մասին մեր հաւաքագրած տեղեկութիւնները հակասական են ու անորոշ: Լսած ենք, թէ անոնցմէ ոմանք դադրած են վերջին տարիներուն կամ լոյս կը տեսնեն անկանոն պարբերականութեամբ: Առիթ չենք ունեցած ըստուգելու: Ինչ որ աներկբայօրէն կրնանք հաստատել սակայն, հայ մամուլի տեղատուութեան ու լեզուական նահանջին համընդհանուր երեւոյթն է՝ Հարաւային կողմն աշխարհի...:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ
ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

Մեր ուսումնասիրութենէն կը պարզուի արդէն, թէ սփիւռքահայ ժամանակակից հայատառ մամուլը կը հաշուէ 13 օրաթերթեր, 13 – 14 չաբաթաթերթեր եւ միակ եռօրեայ մը: Օրաթերթերուն ջախջախիչ տոկոսը կուսակցական օրկաններն են, ի բաց առեալ Փարիզի «Յառաջ»ը եւ անշուշտ՝ Պոլսոյ մեր երկու թերթերը, որոնք պարզ է որ չեն կրնար պատկանիլ քաղաքական կազմակերպութեան մը: Շաբաթաթերթերուն մէջ, Լոս – Անճելըսի «Նոր Կեանք»ը միակն է թերեւս, որ կըրցած է հաւասարակշռութիւն մը պահպանել «կողմ»երուն միջեւ՝ անվերապահ արձագանգելով գաղութին բոլոր ձեռնարկներուն եւ իր սիւնակները բաց պահելով «աջ»ին ու «ձախ»ին հաւասարապէս: Անկախ մամուլը, արդէն, առհասարակ տեղ չունի սփիւռքահայ կեանքին մէջ ու դատապարտուած է խամրելու՝ իր հրատարակիչին կամ խմբագրին չքացումին հետ մէկտեղ (այս մասին օրինակները բազմաթիւ են. յիշենք սոսկ Ծառուկեանի համբաւաւոր «Նայիրի»ն, որուն ո՛չ ոք տէր ելաւ):

*
**

Մատնանշենք քանի մը խնդիրներ, որոնցմով կը յատկանշուի սփիւռքահայ մերօրեայ մամուլը.

1. – Լեզուական բծախնդրութեան պակաս: Բոլոր թերթերն ալ, առաւել կամ նուազ չափով միեւնոյն մեղքէն կը տառապին: Ոճական գեղեցկութեան պակասն ու բառապաշարի աղքատացումը կը կրծէ գիրենք օրէ-օր ու կը թուի թէ այլեւս պատմութեան սեփականութիւնը դարձած են Շ. Միսաքեանի, Վարդան Գէորգեանի, Բ. Թաշեանի, Ծառուկեանի կամ Մ. Թէօլէօլեանի ոսկեղինիկ հայերէնը:

2. – Արեւելահայերէնի խուժում: Առ ի չգոյէ սփիւռքահայ աշխատակիցներու, մեր թերթերուն գլխաւոր մատակարարը դարձած է հայաստանեան մամուլը, որմէ կատարուած արտատպումները գըլծ... անցած են չափի ու կշիռի ամէն պատուար: Կարենալ գոյատեւելու համար՝ ըՍփիւռքի Հայը անհրաժեշտ է որ պահէ իր արեւմտահայ ըլլալու գիտակցութիւնը, ու այդ գիտակցութեամբ ապրելու համար՝ ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է արեւմտահայերէնի (լեզու եւ գրականութիւն) ընդհանրացումը:

3. – Աշխատակիցներու «տագնապ»: Ըստ մեզի, հարկ էր առնուազն չակերտել սա «տագնապ»ը, քանի կը հաւատանք (ու կը գիտակցինք), թէ Սփիւռքը բոլորովին ալ սպառած չէ իր գրիչներէն: Պէտք է պեղել զանոնք: Բուն «տագնապ»ը՝ շատ մը գրողներու եւ մտաւորականներու անտարբեր եւ ամուլ գոյավիճակին կը բխի, անձկութեան ու չուարումի մատնելով մեր թերթերը:

4. – Գրախօսականներու պակաս: Այլեւս քննադատներ չունի Սփիւռքը: Չկա՛ն Օշական, Զօպանեան: Չկա՛ն նոյնիսկ Մըկրտիչ Պարսամեան, Հրանդ Բալուեան, Հայկ Ժամկոչեան, Յովհ. Աւագեան: Չկայ հեղինակաւոր ձայն մը՝ ողջունելու գրական արժէքները եւ քանդելու՝ վրիպած գործերը: Հրատարակուած տասնեակ գիրքեր՝ թերթերուն մէջ արձագանգ կը գտնեն սոսկական «Ստացանք»ով: Հաւատէպօրէն, բարեկամ գրողներ կ'արտայայտուին բարեկամ գրողներու մասին...:

5. – Տպաքանակ: Բայց նախընտրելի պիտի ըլլար չխօսիլ այդ մասին: Կիներուն տարիքը, իսկ թերթերուն ... տպաքանակը՝ կը ստեղծեն դիւրազգածութիւններ, եւ մինչդեռ մէկը կը սիրէ նուազում, միւսը ... յաւելում:

Եթէ համոզուած ենք, թէ Սփիւռքը միշտ նայուն երեւոյթ մըն է այլեւս, ապա հարկ է լրջօրէն քննել հայ մամուլը խոցոտող այլ եւ այլ «վէրք»երը եւ ըստ այնմ դարմաններ ապահովել անոնց: Դարմաններ, որոնք կարելիութիւն պիտի տան Սփիւռքահայ մամուլին՝ ցնծութեամբ ողջունելու իր գոյութեան յառաջիկայ դարադարձը:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՔՈՒՄԻ ԳԻՇԵՐ
Քերթուածներ

ՌՈՒԲԻՆԱ ՏԷՐ – ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Երեւան, 1994

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՇԽԱՐՀԸ ԱՐՕՏ, ՄԵՆՔ ՄԷՋԸ ԿԱՐՕՏ

Յուլիսը եկաւ:
Օգոստոսին աւետաբերը:
Յուլիսի առաջին օրերուն, երբ խմբա-
...ման դուռը կը զարնէ Հիւսիսային --
...երիկայէն, կամ Գանատայէն, կամ
...ոպայէն եկած առաջին «հիւր»ը, կը
...ւիմ: Արդէն չէի մոռցած, բայց
...ձնալ կը յիշեմ որ եղանակն է տարե-
... մեծ արձակուրդին, կամ, տարբեր
...ւորուածքով մը, եղանակն է մեծ տե-
...ղաշարժութեան: Եղանակն է պայուսակ
...աքելու եւ ճամբայ ելլելու: Յուլիսի
...Օգոստոսի սա օրերուն երկրագունդին
... արդեօք քանի՞ հոգի, քանի՞ ընտա-
...տան դուռը կը կղպէ ու ճամբայ
...է:
...ամներորդ դարու վերջին կէսը ար-
... էր կոչուելու նաեւ արձակուրդի
...դարշրջան: Սա վերջին չորս տասնամ-
...կներու ընթացքին է որ մարդիկ, չա-
... մարդիկ, հարուստ կամ աղքատ,
...ցան տարեկան արձակուրդի մը իրա-
...նքը: Սա վերջին չորս տասնամեակնե-
... ընթացքին է որ մարդիկ սորվեցան որ
... կ՚ապրի ո՛չ միայն հացով, այլ նաեւ
...արձակուրդով: Արձակուրդը սուրբ հը-
...ռուեցաւ, ինչպէս աշխատանքը:
...Աւելի առաջ մարդիկ կ՚ապրէին միայն
... արձակուրդ: Դպրոցական շրջանի
...արձակուրդն էր ան: Հիմա կ՚ապրին եր-
... արձակուրդներ: Առաջին արձակուր-
... դպրոց կոչուած բանտէն ժամանակա-
... փախուստ մըն էր: Երկրորդ արձա-
...րդը ժամանակաւոր փախուստ մըն է
...ծ ու աշխատանք կոչուած բանտէն:
...է դպրոցին անմիջապէս կը յաջորդէ
...ծը կամ աշխատանքը, կը նշանակէ որ
...րդ միշտ կ՚ապրի բանտին մէջ, առաջին
...նտէն անցնելով դէպի երկրորդ բանտ:
...ք չէ զարմանալ ուրեմն որ մարդիկ
...ութեան անհամբերութեամբ սպասեն բան-
...ն ժամանակաւոր սա արձակումին:
Աւելի քան քառորդ դար առաջ երբ աշ-
...ել սկսայ խմբագրատան մէջ, սորխ
...էջ բան մը կը խաղար երբ Յուլիսին ու
...Օգոստոսին երկիր կուգային նախկին Հայ-
...աստանցիներ կամ նախկին Հայրենակից-
...րու գաւակներ: Առաջինները կուգային
...սնելու իրենց ծննդավայրը, իրենց հօ-
...ական գիւղը կամ քաղաքը: Երկրորդ-
...րը կուգային տեսնելու իրենց ծնողնե-
...րուն ծննդավայրը, վերագտնելու իրենց
...ողներուն ապրած տունը, գիւղը, քա-
...ղաքը: Երկու պարագային ալ յուզիչ
... բան կար այս այցելութիւններուն
...մէջ: Արմատներ փնտռելու հոսանք մը
...ած էր մեր ժողովուրդին հեռու մեկ-
...ած գաւակներուն մօտ: Եւ այդ արմատ-
...ները գաւառին մէջ էին, գաւառին մէկ
...ուլէն մինչեւ միւսը: Նախկին Հայրե-
...նակիցները, կամ նախկին Հայրենակից-
...ներու օտարերկրեայ գաւակները կուգա-
...ին տեսնելու իրենց համար այլեւս ուխ-
...տավայր դարձած այդ գաւառը: Նոյնիսկ
... եթէ պալատներու կամ դղեակներու
...ն քաղաքներու մէջ կ՚ապրէին, անոնք
...ումով կուգային գաւառի յետամնաց
...երուն վրայ գիւղաքաղաք մը,
... մը, տուն մը կամ այլի մը, աւե-
... վերածուած եկեղեցի մը փնտռելու:
... այդ ուխտավայրը երթալէ առաջ,
... երթալ ու տեսնելէ վերջ, խմբագրա-
...ն կու գային ու կը խօսէին իրենց յու-
...մներուն մասին: Անոնք աճապարիկ ի-
... տարեկան արձակուրդը այս անգամ
...կացուցած էին արմատներ պեղելու
... առաքելութեան մը: Այս ալ ժամա-
...կաւոր փախուստ մըն էր հեռաւոր ու
... ափերու վրայ իրենց այսօր ապրած
...քենական կեանքէն: Ժամանակաւոր
...փախուստ մը՝ ներկայ կոչուած բանտէն
...դէպի անցեալ կոչուած արձակուրդը:
Այդ օրերէն ասդին անցան աւելի քան
...քսանհինգ տարիներ եւ ամէն տարի,
Յուլիսին կամ Օգոստոսին, դուռս բացի
...նոր ուխտաւորներու: Արձակուրդի
...ներուն թիւը բնաւ չպակսեցաւ: Բայց
...բան մը տակաւ փոխուեցաւ եկողներուն
...մօտ: Հետզհետէ հին սերունդը իր տեղը
...ձգեց նոր սերունդին: Եկողները այլեւս
...գաւառին մէջ իրենց անցեալը չէր որ կը
...փնտռէին, այլ կը փնտռէին ուրիշին անց-

եալը, կամ իրենց պապերուն ու մամե-
րուն, իրենց ժողովուրդին անցեալը:

Գաւառին մէջ իրենց արմատները փընտ-
ռողներուն վրայ տակաւ աւելցան նաեւ
այն միւսները, որոնք տակաւին հազիւ
թէ տասը, քսան տարի առաջ մեկնած էին
դէպի օտար ափեր: Ինչ ինչ պատճառնե-
րով տուն տեղ ձգած ու հեռու մեկնած
մեր այս մարդիկը հիմա տարին անգամ
մը, երկու տարին անգամ մը կուգային
մեր մօտ, կրակ մը կը մարէին իրենց սըր-
տին մէջ, իրենց կարօտները կը զովացը-
նէին ողջագուրուելով ազգականներու,
բարեկամներու եւ ընկերներու հետ:

Ուրիշներ արդեօք կը տեսնե՞ն այն ինչ
որ ես կը տեսնեմ կարօտակէզ այդ մար-
դոց աչքերուն մէջ: Ժողովուրդի մը այս
գաւակները, որոնք խրարմէ այնքան հե-
ռաւոր ափերու վրայ կայք հաստատած են,
որոնք աշխարհի ամէնէն հեռաւոր արօ-
տավայրերուն մէջ պուտ մը հանգիստ ու
կանանչ փնտռելու գացած են, հիմա մըր-
ջիւններու նման կ՚երթեւեկեն հեռաւոր ու
մերձակայ կէտերու միջեւ հրավառ իրենց
կարօտներ պուտ մը մարելու համար:

Մեր մեծերը չատ կանուխէն, ասկէ
տասնամեակներ առաջուց զարմանալի ի-
րատեսութեամբ եւ հեռատեսութեամբ նա-
յեր են այս պատկերին եւ ըսեր են. -- «Աշ-
խարհ արօտ, մենք մէջը կարօտ»:

Ռ. Հ.

Օ**ՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ**

ՌՈՒՍ - ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Չէչէն -- Ինգուշ Ինքնավար Հանրապե-
տութիւնը որ մինչեւ 1991 մաս կը կազ-
մէր Ռուսաստանի դաշնակցութեան, այդ
թուականէն երկուքի բաժնուեցաւ: Չէչէն-
ները (1·3 միլիոն) անկախութիւն հռչա-
կեցին, մինչ Ինգուշները (180 հազար)
մնացին Դաշնակցութեան մէջ: Չէչէնիոյ
նախագահ ընտրուեցաւ 1991 Հոկտեմբեր
31-ին զօրավար Դուդայեւ:

Հարցը այսքանով փակուած չէ սակայն.
Ռուսաստան չէ ճանչցած ոչ Չէչէններու
անկախութիւնը, ոչ ալ անոնց նախագա-
հին օրինաւորութիւնը: Այսուհանդերձ,
բանակցութիւնները վերսկսելու նախագահ
Ելցինի որոշումը նոր հանգրուան մը կը
նկատուի ձգտուած երկկողմանի յարաբե-
րութիւններուն մէջ: Կայ միայն մօտե-
ցումներու խրարմէ գրեթէ հիմնապէս
տարբեր պարագան:

Ելցինի կառավարութիւնը երեք կէտ
նկատի ունի. Չէչէնիա պէտք է ստորա-
գրէ որպէս Ռուսաստանի դաշնակցու-
թեան անդամ, դաշնակցային միութեան
դաշնագիրը, ընտրութիւններ կատարէ իր
երեսփոխանները ղրկելու համար Դաշ-
նակցային ժողովին ու վերջ տայ հակա-
ռուս քարոզչութեան: Այս կէտերուն զար-
ծադրութեան պարագային, Մոսկուա
պատրաստ կ՚ըլլայ ճանչնալու զօրավար
Դուդայեւի իշխանութիւնը եւ հետեւաբար
անոր օրինաւորութիւնը: Չէչէն նախա-
գահին համար ամէնէն տհաճ բանը այն է
որ Ռուսերը կը պնդեն չէչէն ընդդիմու-
թեան եւս բանակցութիւններու մասնակ-
ցութեան վրայ: Եւ պէտք չէ մոռնալ որ
Չէչէնիոյ բնակչութեան 20%-ը Ռուսերէ
կը բաղկանայ:

Ելցինի մօտեցումին մէջ կը կարծուի
թէ լուրջ ազդակներ եղած են շրջանին մէջ
կայուն իրավիճակ մը հաստատելու եւ
Կովկասի հիւսիսային գօտիին բնակիչ ա-
ւելի քան մէկ միլիոն Ռուսերու կեանքի
պայմանները բարելաւելու անհրաժեշտու-
թիւնը:

Զօրավար Դուդաեւ ռուս վարչապետին
ուղղուած նամակով մը պարզած է իր
կեցուածքին գլխաւոր գիծերը. ան յայտ-
նելէ ետք համագործակցութեան, բարե-
կամութեան եւ իրերօգնութեան վրայ
հիմնուած յարաբերութիւններ հիմնելու
փափաքը, ըսած է թէ իրենք Չէչէնիոյ
միակ տեղը կը նկատեն ՀԱՊ-ի միջոցը:
Այլ խօսքով, հարցը կը ներկայացուի ան-
կախ պետութեան մը ՀԱՊ-ին անդամակ-
ցելու փափաքին ձեւով: Սակայն, Դուդա-
յեւի շրջապատին մէջ կան ազդեցիկ այլա-
խոհներ ալ որոնք պատրաստ են դաշնակ-
ցային դաշնագիրը ստորագրելու, ներ-
կայի չէչէն իշխանութեան Մոսկուայի
կողմէ օրինականացումին փոխարէն:

Հարցին մասին արտայայտուելով ռուս
նախագահին վարչարարական սպասար-
կութեան պետը, բացայայտօրէն ըսած է
թէ Ռուսաստան երկու միջոց ունի. կրնայ
մեղմ կեցուածք ցոյց տալ, սպասելով բա-
նակցութիւններու արդիւնքին, կամ կըր-
նայ ուժի դիմել: Երկրորդը, որոշ է որ
հետը կը բերէ շրջանին մէջ հակառուս նոր
շարժումներ ու մինչեւ իսկ կովկասեան
նոր պատերազմի մը սպառնալիքը:

Պէտք չէ մոռնալ որ պատմութիւնը ցոյց
տուած է որ Կովկասի հիւսիսային գօ-
տիին կայունութիւնը մեծապէս կախում
ունի Չէչէնիոյ կացութենէն. այս փոքր
երկրին մէջ ծագելիք քաղաքացիական
պատերազմ մը ազդեցութիւնը կրնայ տա-
րածել ամբողջ շրջանին մէջ ու անոր հե-
տեւանքներէն դժուար է որ Մոսկուա ան-
մասն մնայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ուիլշըր Իպէլ թատե-
րասրահին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ու-
նեցած է «Ալէք Փիլիպոս» ազգային վար-
ժարանի ամավերջի հանդէսը: Բացումը
կատարած է տնօրէնը՝ Վիգէն Եագուպ-
եան: Խօսք առած են Հոգաբարձութեան
անդամ տոքթոր Շահէ Ուրֆալի եւ Կըր-
թական Խորհուրդի անդամուհի՝ Միմի
Ծառուկեան: Օրուան գլխաւոր բանախօ-
սը՝ Հայաստանի Արտաքին նախկին նա-
խարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, խօսքը
ուղղելով շրջանաւարտներուն՝ ի մէջ այ-
լոց ըսած է. «Դուք ոչ միայն ականատե-
սը, այլեւ մասնակիցը պիտի դառնաք Հա-
յաստանի վերածնունդին եւ յաւերժա-
ցումին: Բարձրացէք ձեր ընտրած մաս-
նագիտութիւններուն մէջ, որպէսզի ձեզ-
մէ իւրաքանչիւրը իր կարելիութեամբ
մասնակից դառնայ հայկական մեծ երա-
զին իրականացման: Դուք կերտողներն
ու խօսնակներն էք վաղուան Հայաստա-
նին»: Հուսկ բանքը արտասանած է տը-
նօրէնը, իսկ փակման խօսքը՝ առաջնորդ
Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեան:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Եունիվերսըլ Սիթի
Հիլթըն պանդոկին մէջ, Յուլիս 2-ին,
տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւա-
սարդեան 19-րդ մարզախաղերու «Յաղ-
թանակի պարահանդէս»ը: Հանդիսութիւ-
նը վարած է Գոգօ Պալեան: Ցուցադրուած
է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կտակարար Երուանդ
Սիսեանի կեանքը ներկայացնող տեսերիզ
մը: Միութեան ոսկեայ շքանշանով պար-
գեւատրուած է Վարդգէս Ալահայտոյեան:
Խօսք առած է Կեդրոնական Վարչութեան
ատենապետ Տոքթ. Միսաք Արզումանեան:

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Մեսրոպեան» Ազգա-
յին Վարժարանին ամավերջի հանդէսը
տեղի ունեցած է Յունիս 18-ին, դպրոցին
բակին մէջ: Բացումը կատարած է տնօ-
րէն Դաւիթ Ղուկասեան: Ազգային Վար-
չութեան կողմէ խօսք առած է Անդրանիկ
Գասպարեան: Մրցանակաբաշխութենէն
ետք տնօրէնը յուշատախտակով մը պատ-
ուած է ուսուցչուհի Մարիամ Սամոնեան-
ցը, գնահատելով անոր 20-ամեայ վաս-
տակը: Հուսկ բանքը արտասանած է տոք-
թոր Վարդիթեր Յովհաննէսեան, փակման
խօսքը՝ տնօրէնը: 34 նոր աւարտականնե-
րով «Մեսրոպեան» վարժարանին շրջանա-
ւարտներուն թիւը հասած է 584-ի:

Շաբաթ մը ետք, Յունիս 25-ին, Ս. Խաչ
Եկեղեցւոյ «Բաղրամեան» սրահին մէջ
տեղի ունեցած է շրջանաւարտներուն պա-
րահանդէսը:

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

Ագրիպ էֆէնտիի քիչ մը անհաճոյ կը
թուէր Նաւարեանի կզզին յաճելը: Շոգե-
նաւին մէջ երբ իրարու հանդիպէին՝ բա-
րեւնին չատ պաշտօնական էր: Նաւար-
եան գլխարկը գրեթէ աննշմարելի բարձ-
րութեամբ վեր կ՚առնէր, ու Ագրիպ էֆէն-
տի ալ հազիւ թէ մատները կը մօտեցնէր
քթին ծայրը:

Ամէն Կիրակի Ագրիպ էֆէնտի անվրէպ
Հալքի կուգար. ալ ինքզինքը արդէն Սա-
րաթեաններու տունէն կը համարէր: Ըն-
տանութիւնը չատցած էր, Տիրան էֆէնտի
եւ Արուսեակ չէին կրող ամէն Կիրակի
մինչեւ մութը առնել նստիլ գանիկա. մա-
նաւանդ որ կը տեսնէին թէ Սրբուհի hանըմի չատ հաճելի էր միայնակ պէզիկ
խաղալ էֆէնտիին հետ: Թէեւ այդ գլուխ
գլխի մնալը Ագրիպ էֆէնտիի համար ալ
անախորժ չէր, բայց քիչ մը կը նեղանար
զգալով թէ Տիրան էֆէնտիի եւ Արուս-
եակի մեկնումը յարգանքի պակաս մըն
էր իրեն համար:

Երբ կը մեկնէր, ամէն անգամ դէմը կ՚ել-
լէին Տիրան էֆէնտի, Արուսեակ եւ Նա-
ւարեան: Այս վերջինին անբաժանելի ըն-
կերակցութիւնը ջղերուն կը դպչէր: Քանի
մը անգամ ալ լուռ օրերը իրիկուան դէմ
Հալքի ելլելով Զամ -- Իլիմանն եկած էր,
երրորդութիւնը անվրէպ հոն կը գտնէր:

Չէ՛, համը կը փախցնէին. կարելի
չէր որ իր նշանածին անուանը վը-
րայ արատի մը ամենաթեթեւ բիծն
իսկ մնար, ինք ծաղրելի չէր կրնար ըլ-
լալ: Բայց կը զգար թէ դիտողութիւն մը
ընելու պաշտօնական իրաւունքը չունէր:
Ինչո՞ւ այլ եւս սպասել: Սարաթեանի
մահուան տարին արդէն երեք ամիս էր
որ լրացած էր, ուստի եւ սուգի արգելքը
վերցուած: Ու ըսենք նաեւ որ միայն հա-
չիւները չէին մղեր զինքը դէպի Արուս-
եակը: Հիմա սկսած էր բուռն իղձով
փափաքիլ անոր համար: Տենչանք, սէր
իրար խառնուած կը վրդովէին զինքը:
Ուղելու ժամը հասած էր, մանաւանդ կը
նշմարէր թէ Բերայի իր մրցակիցները
սկսած էին յաճախ այցելել Սարաթեան-
ներուն, ոմանք Կիրակի, ոմանք լուռ
օրերը:

Կռուանը գիտէր թէ պատրաստ էր, մի-
այն պաշտօնական ձեւակերպութիւնները
կը մնային: Շատ բնական էր որ Արուս-
եակը մօրմէն խնդրելու համար Տիրան
էֆէնտիի միջնորդութեանը դիմելու էր:
Արուսեակի մօրեղբայրը որքան ալ մեծ
համակրութիւն չէր տածեր Ագրիպ էֆէն-
տիի համար եւ գիտէր թէ չէր կրնար ըլ-
լալ Արուսեակի արժանաւոր ամուսինը,
բայց եւ այնպէս կը զգար թէ մօրեղբօր
մը իրաւունքները սահմանափակ են.
մերժողական կամ հաստատական պա-
տասխան մը տալը մօրն ու աղջկանը կը
պատկանէր: Հաւատարմաբար քրոջը հա-
ղորդեց Ագրիպ էֆէնտիի առաջարկը:
Սրբուհի hանըմ կը սպասէր այս աւետի-
սին. դայն լսելուն ուրախութիւնը չատ
ակներեւ եղաւ: Տարակոյս չունէր թէ եղ-
բայրը իր հաւանութիւնը արդէն տուած
էր այդ առաջարկին, որով կուգար զայն
իրեն ներկայացնել: Բայց եւ այնպէս նե-
րելի չէր համարեր իր «այո»ն ըսել ա-
ռանց նախապէս «էֆէնտի եղբօրը» հաւա-
նութիւնն ստանալու:

-- Հրամանքդ ի՞նչ կ՚ըսես, էֆէնտի:

-- Շիտակը, Սրբուհի hանըմ, գիտես թէ
Արուսեակ տասնութ -- տասնինը տարե-
կան է. խելքը գլուխը ծանր աղջիկ մըն
է, իր դատողութեանը վստահիլ կարելի
է. պէտք է ի՛ր կամքը հարցնել. ինք Ագ-
րիպ էֆէնտին չատ լաւ կը ճանչնայ. եթէ
հաւանութիւնը տայ, չեմ կարծեր որ հը-
րամանքդ արգելք մը ունենաս:

-- Ամենեւին, ամենեւին:

-- Ես ալ ան տեսն ո՛եւէ արգելքի պատ
ճառ մը չեմ տեսներ: Անոր համար դուն
Արուսեակին խօսք բաց, նայէ՛ ինչ կ՚ըսէ,
եւ անոր համեմատ պատասխանը կը հա-
ղորդենք Ագրիպ էֆէնտիի:

Միւս օր ցորեկը երբ մայր ու աղջիկ
մինակ մնացին, Սրբուհի hանըմ ըսաւ
աղջկանը.

-- Արուսեակ, քեզի չատ աղէկ լուր մը
ունիմ:

-- Ի՞նչ, մամա:

-- Ագրիպ էֆէնտին քեզ կ՚ուզէ:

Արուսեակ դող եկաւ, տժգունեցաւ:

-- Մամա, ըսաւ, հօրս տարին նոր լը-
մընցաւ. պիտի ելլեն ըսեն թէ անհամբե-
րութեամբ մահուանը կը սպասէի որ
կարգուիմ. շիտակը դեռ սիրտ չունիմ
ուրախանալու. սա երկու ամիսը առանց
հոգի անցընենք հոս, ձմեռը երբ վար
իջնենք, կը մտածենք, անանկ չէ՞, մա-
մա:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

րուն անունով այսօր ալ Իսթանպուլի մէջ հիւանդանոց մը կայ: Հայերը, յետ պատերազմեան շրջանին դրդած էին ամբողջ աշխարհը եւ Ամերիկան եւ բեմադրած էին Հայոց ջարդուած ըլլալուն մասին զանազան պնդումներով լեցուն սենարիօներ: Ծովակալ Պրիսթոլ 1924, Մարտ 27-ին Ծերակոյտի Յանձնախումբին առջեւ երդում ըրած էր եւ սապէս ըսած էր.

«Կը կարծեմ որ Անատոլուն եւ Իզմիրը հրկիզուած են այն Հայերուն եւ Յոյներուն կողմէ, որոնք աւելի առաջ Անատոլուի մէջ Թուրքերու դէմ սպանդներ կատարած են եւ որոնք հասկցած են որ անգամ մըն ալ պիտի չկարենան վերադառնալ»:

Եւ մենք որովհետեւ չենք գիտեր մեր գործերը լաւ հետապնդել, չենք կրցած արժեւորել այսպիսի փաստաթուղթեր:

ԻՆՉ ՈՐ ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ԳԻՏԵՐ

Երբ Հոնկ-Քոնկէն Թուրքիա կը վերադառնայի, սաւառնակս Պէյրութի մէջ մէկ օր սպասեց: Ճամբորդներէն անատոլուցի երկու Հայեր զիս իրենց տունը հրաւիրեցին: Այդ առթիւ առիթն ունեցայ նաեւ այցելելու իրենց հայկական «միութիւն»ը: Այդ շրջանին Հայերը Մարսէյլի մէջ յուշարձան մը բացած եւ անոր տակ ալ քանդակած էին իբրեւ թէ Թալաթ Փաշայի Ներքին նախարարութեան շրջանին տուած մէկ հրամանագիրը: Այդ հրամանագրով Թալաթ Փաշա կը հրամայէր սպաննել բոլոր Հայերը առանց զանազանելու, երիտասարդ, ծեր, կին կամ այր: Երբ այցելեցի այդ երկու հայ բարեկամներուս, որոնց բերնին մէջ տակաւին կը յամենար Անատոլուին համը, իրենցմէ սորվեցայ որ երբ Անգլիացիները Դամասկոս մտած էին, հոն գրաւած էին Իթթիհատ Թէրաքքիի ակումբը եւ Վերականգնումի Տնօրէնութեան ճարտարապէտներէն Շորիշ Գազանեան Թալաթ Փաշային ստորագրութիւնը կեղծելով այդ փաստաթուղթը պատրաստած էր:

Երբ երկիր վերադարձայ, հրապարակեցի այս բոլորը: Մարսէյլի դէպքին հետեւանքով այդ շրջանի մեր աւագ դեսպանը, ողբացեալ Հասան Էսատ Ըշըք Թուրքիա ետ կանչուեցաւ: Ատալէթ կուսակցութեան երեսփոխաններէն Նուրի Էրտողան այս մասին խօսեցաւ Խորհրդարանի ամպիոնէն: Մամուլն ալ գրեց, սակայն ո՞վ կը կարդայ, ո՞վ մտիկ կ՚ընէ:

Ի՞ՆՉ ԴԱՍԵՐ ՊԷՏՔ Է ՔԱՂԵՆՔ

Յօդուածիս սկիզբը գրած էի, որ Հայերու լրբութեան նիւթին մէջ սխալին մէկ մասը պէտք է փնտռել մեր անտարբերութեան մէջ: Անգամ մը, համագումարի մը ընթացքին մեզմէ պահանջուեցաւ որ Հայերու վերադարձնենք այն հողամասերը, որոնց վրայ իրենց նախկին հայկական Պետութիւնը մենք կործանած էինք: Արեւմուտքցիները մտաւորական մարդիկ էին: Մեր պատուիրակներէն մէկը ըսաւ, որ այդ դէպքը չորս հարիւր տարի առաջ պատահած է եւ այլեւս պէտք չէ ձեռք առնուի: Ես ամչնալով խօսք ուզեցի: Ըսի որ, «Պատմութեան մէջ հայկական Պետութիւն մը կայ: Կեդրոնն ալ Վանն է: Ճիշդ է: Բայց այս Պետութիւնը միայն 54 տարուան կեանք մը ունեցաւ: Եւ այդ Պետութիւնը կործանեցաւ ո՛չ թէ Թուրքերու ձեռամբ, այլ Թուրքերուն Անատոլու գալէն շատ առաջ, այսինքն մեզմէ հինգ դար առաջ, 595 թուականին, Բիւզանդացիներու ձեռամբ: Եթէ մեր Անատոլու գալէն առաջ Բիւզանդացիները այդպիսի բան մը ըրեր են, հաշուեցուցակը ինչո՞ւ մեզի կը ներկայացնէք»:

1913-ին Օսմանեան Պետութիւնը, գերման Տոյչէ Օրիէնթ Պանքի ներկայացուցիչը եւ մեր մէկ հայ հայրենակիցը, այսինքն Կիւլպէնկեանը միասնաբար կը հիմնեն Օսմանեան քարիւղի Ընկերակցութիւնը: Այս Հայուն կը յանձնուի արտօնատէրի եւ այլ շահագործումներու մասին արտօնագիր: Դէպի Իրաք ճամբորդութեանս ընթացքին, Քէրքիւքի մօտերը, Ալթընքէօփրիւ կոչուած շրջանին մէջ մեռնելու չափ տառապելով տեսած էի, բացուած եւ յետոյ գոցուած առաջին քարիւղի հորը: Պատերազմ կը ծագի, ընկերութիւնը չի կրնար գործել: Բայց պատերազմի ընթացքին Կիւլպէնկեան իր սուլթանական արտօնագիրները կը փոխանցէ Անգլիացիներուն: Ինքն ալ չահարաժնի տէր կը դառնայ: Այս փոխանցումին փոխարէն պիտի սպասուի, որ պատերազմի վերջաւորութեան Անգլիացիները օգնեն Հայաստան մը հիմնելու գործին:

Տարիներ կ՚անցնին, Կիւլպէնկեան կը մեռնի, իր զաւակը կը փոխարինէ- Թուական՝ 1957: Մեր կառավարութիւնը այդ շրջանին դրամի պէտք ունի, արտաքին վարկ կը փնտռէ: Կը գտնենք միջնորդ մը: Այդ միջնորդը կ՚ապահովէ մեր 200 միլիոն տոլարի պահանջքը: Իր միջնորդչէքն ալ կը գանձէ: Եւ մենք անոր նկատմամբ զմեզ այնքան երախտապարտ կը զգանք, որ այդ միջնորդին կու տանք նախ Թրքական անցագիր եւ վերջն ալ Լոնտոնի պատուակալ աւագ հիւպատոսի տիտղոս: Այսօր, ամէն տարի Ապրիլ 24-ին, տեղահանութեան օրէնքը իբր պատրուակ գործածելով մեզի դէմ համաշխարհային չափով ցոյցեր կազմակերպող եւ ելմտական օժանդակութիւններ ապահովող հաստատութիւն մը կայ, որ Լիզպոնի մէջ Կիւլպէնկեան արուեստի վաքըֆն է: Եւ մեր միջնորդը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ սուլթանական արտօնագիրները Անգլիացիներուն փոխանցող Կիւլպէնկեանի որդին՝ փոքրիկ Կիւլպէնկեանը: Ինչո՞ւ արդեօք մեր այս վեհանձն պետութեան անգընահատելիօրէն բարձր արժէք ներկայացնող անցագիրը եւ հայրենակցական իրաւունքը եւ անոր յարակից տիտղոսներ այսքան աժան կերպով կու տանք ուրիշներուն, կարելի չէ հասկնալ:

Եթէ առիթն ունենայի, այս մասին աւելի տարբեր տեսարաններ պատմել կ՚ուզէի ձեզի: Այն ժողովուրդը, որ իր պատմութիւնը կը մոռնայ, իր յիշողութիւնը կը կորսնցնէ եւ իր ճամբան կը շուարի: Մենք, որպէս վեհանձն ժողովուրդ մը, պետութիւն մը, արժանի չենք այսպիսի բանի մը:

Հայկական կամ ուրիշ որեւէ անջատողական նպատակները եթէ այսպէս պիտի շարունակուին, այդ պարագային օգտակար է որ մենք ալ այժմէն կանխամիջոցներ ձեռք առնենք:

Grande Soirée Dansante de la Rentrée

au profit de
FRANCE—KARABAGH

le Samedi 17 Septembre
à partir de 21 heures

à l'ESPACE ECULLY
7, rue du Stade, 69130 ECULLY

Animée par SOUREN

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԹԱԼԱՐ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Շրջանային Խորհուրդը կը կազմակերպէ Ուխտագնացութիւն դէպի Թալարի Ս. Գրիգոր Եկեղեցին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին: Ուխտագնացութեան հաստատման 50-ամեակն է այս տարի:

ԴԻՒԱՆ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

DATE A RETENIR

DINER ANNUEL
DE
l'U.M.A.F.
Samedi 19 Novembre

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդը եւ Շրջանային Խորհուրդը Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կը հրաւիրեն գաղութի բացառիկ Ազգային - Եկեղեցական Համագումարը, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4

առաւօտեան ժամը 9.30-էն սկսեալ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ՝ հետեւեալ օրակարգով՝

«Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի վարչական կառոյցը»

Համագումարին պիտի մասնակցին՝

- Գաղութի բոլոր եկեղեցիներուն վարչական լրիւ կազմերը

- Հոգեւորական Դասը

- Համազգային բնոյթ ունեցող հայկական կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով

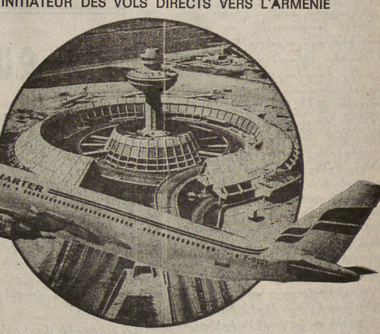
- Գաղութէն ներս գործող եւ հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կազմակերպութիւնները՝ երկու ներկայացուցիչներով

- Եկեղեցի չունեցող համայնքներ, որոնք առնուազն 50 ընտանիքէ կը բաղկանան՝ մէկական ներկայացուցիչներով:

ԴԻՒԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

SIDON TRAVEL
L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement!
Une Exclusivité!
Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE

PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER

Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 29
VENDREDI
29 JUILLET
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ . Թիւ 18.381 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.381

ԲԱՔՈՒԻ, ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՄԱԿԸ ԿԱԶԻՄԻՐՈՎԻ, ԳՈՋԻՐԵԻԻ, ԳՐԱՉՈՎԻ ԵՒ ԷԼԻԱՍՈՆԻ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռաձայն). –

Յուլիս 27-ին Թուականը կրող հաւաքական փաստաթուղթ մը ղրկուած է Ռուսաստանի Արտաքին Նախարար Կոզիրեւի, ...ական Ներկայացուցիչ՝ Կազիմիրովի, Պաշտպանութեան Նախարար՝ Գրաչովի եւ Մինսկի խումբի նախագահ՝ Էլիասոնի: Նամակը ստորագրած են Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան Նախարար՝ Մեմեդով, Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարար՝ Սերժ Սարգսեան եւ Ղարաբաղի հայկական պաշտպանողական ուժերու հրամանատար՝ Սամուէլ Բաբայեան: Այս փաստաթուղթին գլխաւոր նշանակալից կողմն այն է որ զուտ վերոյիշեալ երրեակին նախաձեռնութիւնն է առանց որեւէ միջնորդութեան:

Այս նամակին մէջ, հակամարտող կողմերը դրական գնահատականը կ'ընեն Մայիս 12-ին Մոսկուա կայացած համաձայնագրին, Ռուսաստանի միջնորդութեամբ, որ կը ճշդուէին ռազմաճակատի այն կէտերը ուր պիտի զետեղուէին ՀԱՊ-ի զինուորականները, դէտերը եւայլն, հրադադարէն ետք: Հակամարտող կողմերը կը հաստատեն որ վճռականօրէն կը շարունակեն պահպանել հրադադարը եւ ամէն ձեւով կը նպաստեն քաղաքական միջազգային մեծ պայմանագրի իրագործման Օգոստոսի երեսուն օրերու ընթացքին, ռազմա – Թեքնիք, միջազգային ուժերու եւ ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի դէտերու վերաբերող հարցերու կարգաւորման:

Կողմերը, մասնաւորաբար, կը պարտաւորուին, որեւէ դէպքի պարագային, չխախտել հրադադարը մինչեւ նախատեսուած նոր համաձայնագրի կնքումը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին նախարարութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս համաձայնագրին, նկատի ունենալով որ անով կը պաշտօնականանայ վերջին տասը շաբաթներու հրադադարը եւ կը ստեղծուի հակամարտութիւնը դադրեցնելու պատմական առիթ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25 / 27)

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան Նախարարութեան եւ ամերիկեան ընկերութեան մը միջեւ կնքուած պայմանագրին համաձայն կը ստեղծուի միացեալ ձեռնարկութիւն: Նախատեսուած է յատկացնել 6000 հեկտար հող, որու 2000 հեկտարը՝ շաքարի ճակնդեղի մշակման համար: Ձեռնարկութիւնը կը կոչուի «Շաքարի արտադրութեան հայկ. Ընկերութիւն»:

Համաշխարհային Դրամատան Նախաձեռնութեամբ գոյացած այլ պայմանագրի մը համաձայն ալ կը վերանորոգուի ջուրերու ապահովութեան համակարգը: Նախատեսուած է 40 միլիոն տոլար ծախք:

Ուրիշ պայմանագրի մը համաձայն, Չինացի 30 մասնագէտներու տրամադրուած է 40 հեկտար հող, ուր սերմնաբուծական ...ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն: Անոնք կը մշակեն հացահատիկ, բանջարեղէն եւայլն: Ամերիկեան շարք մը ընկերութիւններ ալ Հայաստանի մէջ կը փորձարկեն ամերիկեան ընտիր սերմեր:

Սպիտակի մէջ շուրջ տարի մըն է կը գործէ Սիկիլիոյ բնակչութեան միջոցներով իրագործուած անասնաբուծական կեդրոնը:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Լ. Տէր – Պետրոսեան Յուլիս 25-ին ընդունած է ճատրակի Հայաստանի հաւաքականը որ կը վերադառնար Միացեալ Նահանգներէն: Նախագահը անոր անդամներուն յանձնած է յուշանուէրներ, որոնք նախագահին նուիրած են իրենց շահած բաժակը: Շօշափուած են ճատրակի աշխարհի կարգ մը հարցեր, ինչպէս նաեւ 1996-ի ճատրակի համաշխարհային ողիմպիականները Հայաստան կազմակերպելու հեռանկարը:

ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ Ի ԶՕՐՈՒ

Յուլիս 20-էն ի զօրու դարձած է Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ կնքուած միջպետական դրամատնային համաձայնագիրը: Այսուհետեւ երկու երկիրներու միջեւ կը գործէ Թղթատարով դրամի փոխանցումներ՝ ընկերային վճարումներ, ինչպէս աշխատավարձք, կենսաթոշակ, նպաստներ եւայլն: Կարելի կը դառնայ նաեւ մինչեւ 20 հազար ռուբլիի դրամական անձնական փոխանցումներ:

Նման կարգադրութիւն մըն ալ եղած է Հայաստանի եւ Լատվիոյ միջեւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ՝ ՀԱՅ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ

Գերմանական կառավարութիւնը որոշած է կատարելագործման 1 – 2 տարուան դասընթացքներ կազմակերպել արդիւնաբերական եւ գիւղատնտեսական բնագաւառներու հայ մասնագէտներուն համար: Թեկնածուները պէտք է առնուազն երկու տարուան մասնագիտական փորձառութիւն ունենան:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Արժանթինի հայկական կրթական հաստատութիւններէն շրջանաւարտներու խումբ մը որ այս օրերուն կ'այցելէ Հայաստան, Յուլիս 20-ին ընդունուած է փոխ – Նախագահ Գ. Յարութիւնեանի կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին փոխ – Նախագահը հայ շրջանաւարտներուն խօսած է երկրին իրավիճակին, հայ – արժանթինեան կապերու, «Հայաստան» Հիմնադրամի գործունէութեան եւ Հայրենիք – Սփիւռք կապերու մասին: Տղաքը իրենց դրամական մասնակցութիւնը յանձնած են «Հայաստան» Հիմնադրամին:

ԳԱՆԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 20-ին Արտաքին Ա. փոխ – Նախարար Ժ. Լիպարիտեան ընդունած է Գանատայի Խորհրդարանէն Ս. Ասատուրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Զրոյցը ընթացած է Հայաստանի իրավիճակի, արտաքին քաղաքականութեան, ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ջանքերու, հայ – գանատական յարաբերութիւններու շուրջ: Ս. Ասատուրեան յատկապէս նշած է թէ գանատահայ համայնքը կրնայ օգտակար ըլլալ երկու երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններու բացման հարցին մէջ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Յուլիս 25-ին Հայաստանի Թեթեւ արդիւնաբերութեան Նախարարութեան մէջ ստորագրուած պայմանագրին համաձայն Սեպտեմբերէն Երեւանի մէջ կը բացուի եգիպտական ապրանքներու յատուկ մրցութական կեդրոն: Ան կը հաստատուի նախարարութեան Ա. յարկը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Հայաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ օդային կապ հաստատելու մասին համաձայնագիր մը ստորագրուած է: Ռումանիա 15-րդ երկիրն է որու հետ Հայաստան նման համաձայնութիւն ձեռք ձգած է:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յուլիս 22-ին, «Մարտիրոս Սարեան» տուն – Թանգարանին մէջ բացումը կատարուած է «Իրան՝ Հայ նկարիչներու գործերուն մէջ» ցուցահանդէսին: Հոն ներկայացուած են Վարդգէս Սուրէնեանցի, Յակոբ Կոճոյեանի, Մարտիրոս Սար–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին (Հիքմէթ Չէթին) եւ Արդարութեան (Սէյֆի Օքթայ) նախարարները իրենց հրաժարականը տուին կանխելով կառավարական նախատեսուած բարեփոխումը: Հակառակ ծագած աղմուկին փրոֆ. Միւմթազ Սօյսալն է որ կը գրաւէ Արտաքին նախարարին աթոռը, ան որ կը նկատուի «բազէներու բազէն»: Բարեփոխումը կը պահանջէր փոխ-վարչապետ՝ Մուրատ Քարայալչըն որ կառավարական համախմբումին սոսիալ - դեմոկրատ թեւին պետն է: Իր կուսակցութեան ձեռքն գտնուող 12 նախարարութիւններէն 11-ը տէր կը փոխեն:

ԻՏԱԼԻՈՅ դատաւորները վճռած են Պերլուսքոնիի օճիքը չձգել եւ գործի իր անմիջական շրջանակին պատկանող երկու անձերէն ետք, այս անգամ իր եղբօրն իսկ դէմ է որ ձերբակալման հրամանագիր մը հանուած է տի Փիէթրոյի կողմէ: «Մանի փուլիթէ» («մաքուր ձեռքեր») գործողութիւնը կը շարունակուի անխնայ կերպով եւ Պերլուսքոնի կրնայ խորհրդածել իր ձախաւեր որոշումներուն համար: Արդարեւ, գործերէն չքաշուիլը վարչապետ դառնալէն ետք, ապա այդ հրովարտակը որ կը սահմանափակէր նախազգուշական արգելափակման ժամանակը, կրնան շատ սուղի նստիլ իրեն: Արդէն, երէկուան իր զինակիցները չեն վարանիր քննադատել եւ հեռանալ: Մնաց որ, Յուլիս 26-ին, արտասանած իր ելոյթն ալ այնքան յաջող չէր, երբ ապարէգ կարդալով դատաւորներուն կը յայտարարէր թէ անոնք չեն որ պիտի վարեն երկիրը, քանի որ ժողովուրդը պէտք է ընտրէ զիրենք: Մամուլն ալ չի խնայեր իր քննադատութիւնները: Սքամփան դիտել կու տար որ Պերլուսքոնի չի կրնար զանազանել գործի եւ քաղաքական մարդու իր կրկնակ հանգամանքները: Պերլուսքոնիի եղբայրը՝ Փաօլօ Պերլուսքոնի կաշառակերութեամբ մեղադրուած է: Ինք է որ կը վարէ Ֆինինվեսթ-ի քանի մը ճիւղը եւ կաշառքներ վճարած է (1,3 միլիոն Ֆր.) տուրքերու զանազան քննութիւններու ընթացքին: Խորհրդարանի յանձնախումբերու պետերը դիմում կատարեցին որպէսզի Պերլուսքոնի ժողովին ներկայանայ եւ բացատրութիւններ տայ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ իր հաւանութիւնը տուաւ Էռ - Ֆրանսի դրամագլուխի յաւելման Պետութեան կողմէ, որոշ պայմաններով: Ուրեմն, Ֆրանսական Պետութիւնը պիտի կարենայ իր նախատեսած 20 միլիառ Ֆրանքի ներդրումը կատարել նախքան ընկերութեան ապազգայնացումը: Ֆրանսա պարտի սակայն աւելի լայն կարելիութիւններ ընծայել օտար ընկերութիւններու եւ պէտք չէ որ գումարը նպաստէ Էռ - Էնթէռի, ուրեմն կը ստեղծուի հոլտինկ մը որ կը զատէ երկու միաւորները:

ԼՈՆՏՈՆԻ, նախապէս ալ Պուէնոս - Այրէսի, հակահրէական յարձակման ոճրափորձերը մտահոգիչ մթնոլորտ մը ստեղծած են եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է պաշտպանելու համար Իսրայէլի դեսպանատունը, սինակոկները եւ հրէական բոլոր հաստատութիւնները:

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ, ՄԱԿ-ի ուժերը (ՖՈՐՓՐՈՆԻ) կը շարունակեն մնալ Սերպերու Թիրախները: Նոր յարձակման զոհ գացած է բրիտանացի սպայ մը:

1794 ՅՈՒԼԻՍ 28-ին (Բ. տարիի 10 Թերմիտոր) իր կարգին կախաղան կը հանուէր «ժողովուրդին անեղծանելի պաշտպանը» (l'incorruptible) Մաքսիմիլիէն տը Ռոպէսփիէր: Յարդ, այս մեծ յեղափոխականին դէմքը խորհրդաւոր կը մնայ: Հայրը «Սարսափ»ին (1316 անձնաւորութիւն, ներառեալ կիներ ու պատանիներ կառափնատ կը հանուէին), Ռոպէսփիէր պատմութեան անցած է, առաւելաբար այդ հանգամանքով եւ այսօր իսկ հազուադէպ են անոնք որոնք համարձակած են իր անունով մկրտել փողոց մը (Փարիզի մէջ՝ ոչ մէկ փողոց, ոչ մէկ արձան): Ուզուի կամ չուզուի, Ռոպէսփիէր կը շարունակէ մարմնաւորել Յեղափոխութեան «անխծեալ մասը», եթէ նոյնիսկ Սարսափին միակ պատասխանատուն ինք չէր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը որոշած է Թէ-Վէ-Ա. զանձել պոռնիկներէն, որոնց արհեստը, յարդ, դասուած էր «դարմանագիտական» («Թէրափէօթիք») հանգամանք ունեցող արհեստներու մէջ, ասկէ ետք «ազատականներու» շարքին կ'անցնի:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՀՈԳԵՐԷՆ

ՊԷՏՔ Է ՊԱՀԵԼ ՍՊԱՀԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԲԻՈՆԸ

Սպահանի պետական համալսարանի հայագիտական ամպիոնը, իր հիմնադրութենէն երեք տասնամեակ ետք պարզած պատկերով, մտահոգութիւն կը պատճառէ եւ դառն խորհրդածութեան կը մղէ մեզ։

Արդարեւ, 1960 – 61 ուսումնական տարեշրջանին կը հիմնուէր հայ լեզուի ու գրականութեան ճիւղը, իբրեւ Իրանի պետական համալսարաններու լեզուներու ճիւղերէն մէկը։ Ներկայիս ան մաս կը կազմէ Սպահանի համալսարանի օտար լեզուներու լսարանին, ուր կը դասաւանդուին անգլերէն, ֆրանսերէն, արաբերէն եւ հայերէն ճիւղերը։

Լսարանը քառամեայ ուսման աւարտին կուտայ Պսակաւոր Արուեստից վկայականը։ Ցայժմ լսարանը տուած է քանի մը հարիւր շրջանաւարտներ – որոնց կարգին՝ տողերս գրողը – որոնց կարեւոր մէկ մասը նուիրուած է իրանահայ վարժարաններու մէջ ուսուցչութեան, մանկավարժական աշխատանքներու եւ գաղութահայ կեանքին։ Անոնք որոնք իրենց ուսումը շարունակած են Իրանի կամ արտասահմանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ, դարձած են դասախօսներ, տնօրէններ կամ գիտական մարզի աշխատողներ։

Հարկ է նշել որ Սպահանի համալսարանի հայագիտական ճիւղը, իր գոյութեան առաջին 15-ամեակին, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած էր գաղութին մէջ։ Հոն ուսանելու կուգային, բացի Նոր Ջուղայէն, նաեւ Իրանի զանազան շրջաններէն հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, որոնք իրենց ուսման աւարտէն կը մասնակցէին նաեւ գաղութի մշակութային կեանքին։

70-ական թուականներու վերջերը, Խոմէյնիի յեղափոխութեան շրջանին, ամպիոնը առեն մը կը փակէր իր դռները։ Այնուհետեւ, վերաբացումէն ետք, կ'ընդունէր նոր ուսանողներ, սակայն ստեղծուած նոր պայմաններու հետեւանքով յառաջացած հարցերու պատճառով անոնց քանակը նուազած էր արդէն։ Ամպիոնը կարծէք կը սկսէր անկումի իր շրջանը։ Ուսանողներու կարեւոր մէկ մասը կը բաղկանար օտարներէ։ Իսկ այս տարի, գարնան, հայ ուսանողներու թիւի խիստ նուազումին պատճառով, համալսարանին պատասխանատու մարմինները կը սպառնային փակել ամպիոնին դռները։ Ահազանգը տրուած էր։ Ցայժմ չենք գիտեր թէ գաղութին պատասխանատու ղեկավարները ի՛նչ միջոցներու դիմած են ամպիոնի պահպանութեան համար։

Այս երեւոյթը տխրօրէն կը յիշեցնէ մեզի լա Վըրնի (Գալիֆորնիա) համալսարանին կից Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճին փակումը, իր գոյութեան 18-րդ տարին։ Անբացատրելի եւ անարդարանալի է նման հաստատութիւններու անխուսափելի վախճանը տեսնել, երբ միւս կողմէ, ամէն օր եւ քիչ մը ամէն տեղ ահազանգ կը հնչեցուի հայ ուսուցչի, հայ տնօրէնի, հայ խմբագրի սովի համար։ Տարօրինակ հակասութիւն մը՝ չունեցածին համար ողբալ, իսկ ունեցածը չկարենալ պահել։

Սոյն դառն խորհրդածութիւններուն մղուեցանք կարդալէ ետք «Ալիք» օրաթերթի Յուլիս 5-ի թիւին մէջ հրատարակուած հարցազրոյցը, Սպահանի համալսարանի հայագիտական ճիւղի դասախօս Հրայր Շահնազարեանի հետ։ Հոն կ'ըսուի թէ ուսանողներու թիւը ներկայիս 17 հոգի է, որոնցմէ միայն մէկը Հայ է։ Անընդունելի է գաղութի մը անանկութիւնը բացայայտող այս պատկերը։ Ճիշդ է որ գաղութը ծանօթ է իր կազմակերպուած կեանքով, ամպիոնը՝ հայկական ճարտարապետական ոճով կառուցուած իր հոյակապ շէնքով, գրադարան – ընթերցարանով, ազգային իշխանութեանց եւ կրթաթոշակ յատկացնող հաստատութիւններու կարելիութիւններով, սակայն, ինչ որ կը պարզուի միայն մէ՛կ հայ ուսանողի գոյութենէն, մեզ կը մղէ մտանանչելու որ հայ երիտասարդին կը պակսի շահագրգռութիւնը հայագիտական ուսման հետեւելու եւ յետագային մանկավարժական ասպարէզին նուիրուելու։ Այդ շահագրգռութիւնը պէտք է ստեղծէ ազգային իշխանութիւնը, հրապուրիչ դարձնելով ուսուցչական ասպարէզը, այլ խօսքով՝ ստեղծելով նիւթական տանելի պայմաններ եւ քաջալերելով – թերեւս հաղուագիւտ – հայ երիտասարդները, որպէսզի փութան հետեւիլ հայագիտական դասընթացքներու եւ ապա նուիրուին հասնող սերունդներու դաստիարակութեան գործին։

Հայ ուսուցիչ, հայ տնօրէն, հայ խմբագիր գտնելը հազուագիւտ երեւոյթ դարձած է Սփիւռքի զանազան ափերուն։ Նոյնիսկ Լիբանանի պէս գաղութ մը կը տառապի նոյն ցաւէն։ Ջենք կրնար ներել Սփիւռքի մեր կեանքը ղեկավարող դասուն, որ անտեսէ Սփիւռքի գոյատեւման կարիքները եւ թոյլ տայ որպէսզի փակուին այն հաստատութիւնները, որոնք կենսական անհրաժեշտութիւն են մեր գոյատեւման համար։

Իրանահայ գաղութին ճիտին պարտքն է ոչ միայն բաց պահել Սպահանի համալսարանի հայագիտական ամպիոնը, այլեւ լուրջ միջոցառումներու դիմելով լեցնել հաստատութիւնը հայ ուսանողներով, կարենալ պատրաստուած թարմ ուժեր հայթայթելու համար կրթական հաստատութիւններուն։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԱՄԱՐԱՍԻ ԶԱՆԳԵՐԸ

Գրեց՝ ՄԱՔՍԻՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Հակառակիր, Տէր, իմձ հակառակողների հետ, եւ կռուիր իմձ հետ կռուողների հետ։

ՍԱՂՄՈՍ ԼԵ

Ամէն առաւօտ, երբ մութն ու լոյսը դեռ չէր բաժանուել, Ամարասի զանգերը սկսում են ղօղանջել։ Աղնիւ պղինձը ծաւալւում է հովտի շէներով՝ Մաճկալաշէնից հասնում է Սօս, այնտեղից Թերթ ու Թարահունջ, ապա Կոլխոզաշէն է հասնում, միւս թեւից ալիք է տալիս դէպի Հերհեր ու Ծովատեղ, հասնում բարձրանիստ Խերխանը։ Մարդիկ լռելեայն աղօթքի բառեր են ասում՝ Տէր, դու մեր հակին կաց, մեր ծանր բեռը թեթեւացրու, որ կարողանանք մէջքը շտկել։

Աստծոյ ամէն առաւօտեայ մութուլուսին ղօղանջում են Ամարասայ զանգերը ու Մաճկալաշէնից մի քանի հարիւր մեթրի վրայ դիրք բռնած Ազերի Թուրքի աւտոմատը ճարճատում է։ Բռնկւում է անիրական մենամարտ՝ կափկափում է աւտոմատը, միւս պէնքերն են յոխորտում ու կաղկանձում, ցանկալով խլացնել Ամարասայ զանգերի ահագնացող ղօղանջները։ Գուցէ ցանկանում են խոցել յանդուգն Հային, որ զանգակատան տեսանելի բարձունքից քաշում է զանգերի քօղը ու զանգերը լեզու են առնում ու սկսում խօսել Ամարասայ ծխացող չէների հայ շինականների հետ։

Առաւօտեան մուժում աւտոմատի բերանին կարմիր կրակ է բռնկւում, ապա շաչելով գնդակը զարկւում է վանքի պատերին, բախւում պարիսպներին, խոցում զանգակատան կամարները։ Իսկ զանգերը շարունակում են ղօղանջել։ Խաղաղի սարից պոկուած զըզղան քամին նուիրական այդ ձայները տանում է հովտի բոլոր շէները, այնտեղից հասցնում է Գանձասար, Գտիչ վանք է տանում ու միանգամից Արցախի բոլոր զանգերը ձայն ձայնի տալով իրենց որդկերանց յանուն հայրենեաց ոգեկոչման հրաւէրք են անում։

Ո՞վ է այն խիզախ տղան, որ թշնամու գնդակի տակով անվախ անցնում է ու քաշում զանգի քօղը՝ տի՛խմ-տո՛ոմ, տի՛խմ-տո՛ոմ...

Դիրք բռնած հայ ազատամարտիկը, որդուն օրհնանքով կռուի դաշտ ճանապարհած հայ շինականը, Ամարասայ ողջ ժողովուրդը Աստծոյ ամէն առաւօտ անձկալից սպասում են, որ ահա Ամարասայ զանգը կը խփի եւ օրը բարին կը լինի։

Ծերացած այան երեսին խաչ է հանում՝ սուրբ Աստուածածին, մեր խոխոցը անփորձանք պահես, գինուոր տղան յաղեցընում է փամփուշտակալը ու հօրից սովորածով թքում բռան մէջ, կարծես պիտի մանի խոտհարի շարը, բահը պիտի խրխրի հողը, հողի հետ ամէն օրուայ իր գործը պիտի շարունակի։ Հիմա գործը Թուրքին ետ տալն է, գործիքն էլ Կալաշնիկովի աւտոմատն է։

– Տի՛մ-տո՛ոմ, տի՛մ-տո՛ոմ...

Ղաչարից, Երասխի ափամերձ Կարակոյունլուներից եւ Աղկոյունլուներից, Ադրբեջանի հեռաւոր խորքերից եկած Ազերի Թուրքը չոքել է հովիտի մերձակայ տափերում եւ ուզում է լռեցնել Ամարասայ զանգերը։

Մաճկալաշէնի զէնքի ընդունակ տղամարդիկ, Սօսից, Ծովատեղից, հեռու Աւետարանոցից, միւս շէներից եկել են, որ սելաւի առաջն առնեն։ Անսուտ երդում են կերել, ասել են՝ ամենաթանկը էս աշխարհում մարդու կեանքն է, մենք մեր կեանքը կը տանք, բայց Ամարասը չենք տայ, ամէն մէկս իր շէնումը ծնող ու երախայ է թողել, նպատակ է թողել, պիտի պաշտպան կանգնի։ Ասել են՝ եթէ ճակատագրի բերումով մենք մեր նպատակը չտեսնենք, մեզնից յետոյ եկողները պիտի տեսնեն ու ազատ ապրեն։ Գուցէ ա՛յս խօսքերը չեն ասուել, բայց վճիռը եղել է ստոյգ ձեւակերպուած՝ մարդու մեր էս տեսակը հազար տարի սովորել է Ամարասի ոսկեհատ հողին, էս հողն էլ մեզ է վարժուած։

Գնդակների տարափից խուսափելով, իրեն յայտնի տեղերով՝ որ տեղից ինչ ժամանակում անցնելու, որտեղ տապ կենալու ստոյգ որոշուածով Ռազմիկը իրեն գցում է խրամատ, շունչ առնում, որ սրտի բախոցը հանդարտուի, թեւքով սրբում ճակատին դուրս տուած քրտինքը, ճառագող ժպիտը երեսին ասում է.

– Պակասը մի հարիւր տասի փամփուշտ են բաց թողել։

Ռազմիկը մաճկալաշէնցի Գրիգորեան Ռազմիկն է։ Նա մտածել է պարզ՝ Թուրքի փամփուշտը շատ է, իրենցը քիչ ու որոշել է խաբխի ձեւով Թուրքի փամփուշտը քչացնել։ Գուցէ միամիտ որոշում է, բայց գուցէ, իրօք, օդն արձակուած էդ հազարաւոր փամփուշտներից մէկը պիտի խոցէր մեր տղաներից մէկին, գուցէ Ամարասայ զանգերի ամէնօրուայ հոլովը վախ է մտցրել Թուրքի սիրտը ու Հայի վրայ կրակելու միջոցին ձեռքը դողացել է, գուցէ կասկածը մի պահ սողոսկել է մեր մի վհատի սիրտը եւ զանգը զօրացրել է այն հաւատը, որ Ամարասի հովտում ապրելու իրաւունքը յաւիտեանս յաւիտենից իրենց է ժառանգուած։ Գուցէ էդ բոլորը միասին ճիշդ է ու հաւաստի։

Մաճկալաշէնցի Ռազմիկը մութուլուսին քաշել է Ամարասայ զանգի քօղը՝ նրա յղացումով, որպէսզի Թուրքի փամփուշտը պակասի, իսկ Ամարասայ շինականների ընկալմամբ՝ հաւատի եւ յաղթանակի յոյսի զօրացման հանգամանքն է աւելացրել...

ՈՒԶԲԷԿՍՏԱՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱՄՈԼՆԵՐԸ

Կեդրոնական Ասիոյ Հանրապետութիւն Ուզպէկստանը երկար ատենէ ի վեր թիրախն է մահմետական աշխարհի ղեկավարներուն որոնք կը հաւատան թէ եթէ յաջողին հոն իսլամական վարչաձեւ մը հաստատել, ապա ամբողջ շրջանին համար փափաքելի սկիզբ մը կ'ըլլայ։ Երկրին բնական հարստութիւններուն քով, յաջողութեան յատուկ ջանքի պատճառ է նաեւ այն պարագան որ իսլամական մոլեռանդութիւնը երբեք մեծ վէճերու նիւթ եղած չէ այդ երկրին մէջ։ Ատիկա ունի պատմական ու քաղաքական պատճառներ։ Ուզբէկստանի մէջ միշտ կրօնքը եղած է ժողովրդական իսլամութիւն մը որ տեսակ մը համադրութիւն է կրօնքին վարդապետութիւններու ու թրքական աւանդութիւններու։

Անկախութենէն (1991) ի վեր կրօնական աւանդապաշտութեան հանդէպ ցուցուած հետաքրքրութիւնը կը բացատրուի մողուած մշակոյթի մը սովորութիւններու ներկայի կարօտով։ Նոյն թուականէն ի վեր Տաշքէնդի իսլամական հիմնարկին աշակերտութեան թիւը եռապատկուած է ու երկրորդ մը բացուած է Սամարղանտի մէջ։ Երկրորդականի աստիճանով շուրջ 30 կրօնական վարժարան բացուած է, նաեւ միայն ուսանողուհիներու յատուկ համալսարան մը։ Կրօնական հրատարակութիւններ ողողած են գրատուները։ Ամէն տարի հաբիւրաւոր կրօնաւորներ ուխտի կ'երթան սրբազան վայրերը։ Նոյն համեմատութեամբ բազմացած են նաեւ կրօնական կառոյցները։

Պուխարայի, Ֆերղանայի, Սամարղանտի նման քաղաքներու մէջ շէնքերը զարկ տուած են իրենց գործունէութեան։ Եւ լուրջ վտանգ նկատուած է այն երեւոյթը որ կրօնամոլ տարրերը սկսած են խումբեր կազմել նաեւ քաղաքական կուսակցութիւններու շրջանակին մէջ։ Այդ խումբերը տեղ տեղ հետամուտ են զանազանութիւն դնելու «հաւատարիմ»ներու եւ «անհաւատարիմ»ներու միջեւ. կան խումբեր ալ որոնք ահաբեկչական գործունէութիւն փորձած են։ Նման կազմակերպութիւններու յայտնութեան բուն պատճառը, կրօնական անկեղծ փարումէ մ՚ աւելի, անդամներուն ընկերական նախնական մակարդակն ու քաղաքական տգիտութիւնն է։

Ապահովութեան գծօն կազմակերպութիւն մը ահաբեկչական տարրերուն վերջ տուած է. կառավարութիւնն ալ կարեւոր միջոցներու դիմած է. գրաւած է զէնքեր, արգիլած է իսլամական կուսակցութիւնները։ Նաեւ բարոյական եւ նիւթական կարեւոր միջոցներ տրամադրած է ուզբէկ զօրավար Տոսդումի որուն յանձնուած է Աֆղանիստանի սահմանակից շրջաններու հակակշիռը. ան հզօր պատուար մը կը նկատուի աֆղան յետադիմականներու դէմ։ Աֆղանստանի հետ խառն ընկերութիւններու համաձայնութիւնն ալ առկախուած է. այս բոլորին հետ, խիստ քննութեան տակ կը պահուին մահմետական պետութիւններու քաղաքացիները։

Այս բոլորը արգելք չեն որ ուզբէկ կրօնամոլները սպասեն իրենց համար յարմար բարդոյն պահին։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻԼԻ ՄԱՐԶԱՐԱՆԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆ Է՝

ՊԵՐՃ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ծանօթ է որ Թիլէի մէջ պիտի կառուցուի ծրագրուած մարզական պալատը (փալէ Օմնիսփոր) որու ճարտարապետն է՝ Պերճ Յակոբեան։ Ան արդէն հեղինակն է մարզական հանրածանօթ իրագործումներու, ինչպէս՝ փարք տէ փրէնսը, Մայամիի պէզպոլի մարզարանը, Փուաթիէի մարզական համալիրը եւայլն, եւայլն։

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՆԹԱ ՄՈՆԻՔԱՅԻ մէջ, Յուլիս 6-ին, տեղի ունեցած է բեմադիր Յարութիւն Խաչատրեանի «Վերջին կայան» շարժանկարի ցուցադրութիւնը: «Վերջին կայան»ը, նկարահանուած՝ Փարիզ, Լոնտոն, Լոս-Անճըլըս եւ Ալժինեոն, Հայաստանէն առաջին անգլիախօս ժապաւէնն է որ Հայաստանէն դուրս պատրաստուած է: Գլխաւոր դերակատարներն են Արմէն Ջիգարխանեան, Նորա Արմանի եւ Ժիրայր Բարաղեան:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Համայնքային գրադարանին մէջ, Յունիս 26-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան դաստիարակչական յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած սեմինարը՝ «Փոխյարաբերութեան զարգացումը անհատական կեանքի վրայ, միութենական կեանքի մէջ եւ կազմակերպութիւններու միջեւ» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է Էլիզ Եաղուբեան: Նիւթը ներկայացուցած են Լիլի Ալեան եւ Ճոն Գրիգորեան:

ԷՆՍԻՆՈՅԻ (Լոս-Անճըլըս) «Ֆերահեան» ազգային վարժարանին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 26-ին: Բացումը կատարած է Մարօ Գազանճեան: Խօսք առած են շրջանաւարտ Գարլօ Լիպարիտեան, Կարինէ Ֆրատզեան, հոգաբարձութեան կողմէ Խաչիկ Երէցեան եւ Ազգային Վարչութեան անդամ Արմանտ Քէօսեան: Հուսկ բանքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ Լեւոն Գասպարեան:

ԳԼԷՆՏԷՅԼԻ «Ծամլեան» ազգային վարժարանին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 26-ին: Յայտագիրը վարած է ուսուցիչ Սարօ Նազարեան: Օրուան խօսքը փոխանցած է Կլէնտէյլի նախկին քաղաքապետ Լէրի Զարեան: Մրցանակաբաշխութենէն ետք խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ Ստեփան Գարամեան եւ Ազգային Վարչութեան կողմէ Ռուբինա Փիրումեան: Հուսկ բանքը արտասանած է տնօրէնը՝ Վազգէն Մաղէնեան:

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ Պըրմինկամ Հայ սքաուտ մարզադաշտին վրայ, Յուլիս 4-ին, տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Նաւասարդեան 19-րդ մարզախաղերու փակման հանդիսութիւնը: Շրջանի 14 մասնաճիւղերու երիտասարդական, մարզական, սկաուտական խումբերու տողանցքէն ետք խօսք առած են Շրջանային վարչութեան ատենապետ Արմէն Աբրահամեան, Կեդր. Վարչութեան ատենապետ տոքթ. Մխաք Արզումանեան (Պէյրութէն), Թեմին առաջնորդական տեղակալ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան, դրուատելով Հ.Մ.Ը.Մ.-ի դերն ու առաքելութիւնը գաղութի կեանքին մէջ: Մարզական զանազան խաղերու մէջ յաղթական հանդիսացած խումբեր պարգեւատրուած են բաժակներով: Հանդիսութեան աւարտին, ներկայ բազմութիւնը ուրախ ժամանց մը ունեցած է վարժարանի բակին մէջ, ուր երգերով հանդէս եկած են Յարութ Փամպուքճեան եւ Րաֆֆի Խարտալեան:

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան կեդրոնատեղին, Յունիս 25-էն սկսած է 5-12 տարեկան մանուկներու դաստիարակչական աշխատանքներու ծրագրի իրագործումը: Ծրագրին մաս կը կազմեն երգ, մարզանք, թատրոն, մտային զարգացում, ձեռային աշխատանք, լող եւայլն: Այս տարի 75 հոգի կը մասնակցի դաստիարակչական աշխատանքներուն:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հ.Յ.Դ.-ի հիմնադիրներէն Քրիստափոր Միքայէլեանի շիրիմին պահապանը՝ Հրաչուհի Յակոբեան, 82 տարեկանին: Ողբացեալը ծնած էր 1912-ին Մալկաթա: Հազիւ տասը տարեկան, իր ծնողքին հետ հաստատուած է Սոֆիա եւ աւարտած տեղւոյն Մեսրոպեան ճեմարանը: Պուլկար համայնավար իշխանութիւններու տարիներուն, Հրաչուհի Յակոբեան՝ իր քրոջ Քնարին հետ, ամէն շաբաթ գաղտնօրէն այցելած է Քրիստափորի եւ անոր գործակից Վռամշապուհ Քէնտիրեանի շիրիմներուն, մաքրած եւ ծաղիկ դրած անոնց վրայ:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ազիրեան ակումբի «Ատուր Գասպարեան» սրահին մէջ, Յուլիս 2-ին եւ 3-ին, գումարուած է Համազգայինի Շրջանային ներկայացուցչական ժողովը, որուն մասնակցած են Լիբանանի վեց մասնաճիւղերու, Բ. Կանաչեան երաժշտանոցի, Թորոս Թոսլին կերպարուեստի ակադեմիայի, Գայեանէ պարախումբին միաւորներու ներկայացուցիչները եւ Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետը: Շրջանային Վարչութեան երկամեայ գործունէութեան տեղեկագրի ընթերցումէն ետք քննարկուած են զանազան հարցեր եւ ատարուած են առաջարկներ: Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Կարպիս Հարպոյեան պարզած է տարուած համազգային աշխատանքներուն պատկերը՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի տարածքին: Ապա, ներկայացուցած է ամրան վերջաւորութեան գումարուելիք Պատգամաւորական ժողովին օրակարգը:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Լեւոն և Սոֆիա Յակոբեան ազգ. Գոլէճին մէջ, Յունիս 22ին և 23ին տեղի ունեցած են գեղարուեստական ձեռնարկներ, աշակերտներուն մասնակցութեամբ: Յայտագիրը բաղկացած է խմբերգներէ, պարերէ, արտասանութիւններէ եւ նուագէ: Երգչախումբը ղեկավարած է Յարութիւն Թոփիկեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Կարինէ Յաթիւնեանի, իսկ պարուսոյցը եղած է Անի Կոստանեան: Առաջին յայտագրով մը հանդէս եկած է 14-ամեայ դաշնակահարուհի Մեղրիկ Սեդրակեան, մեկնաբանելով հայ եւ օտար երաժիշտներէ գործեր: Ձեռնարկներուն փակման խօսքը արտասանած է Գոլէճին տնօրէնը՝ Կարօ Յովհաննէսեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Լա Սաժէս» սրահին մէջ, Յուլիս 1-ին, տեղի ունեցած է Հայկազեան գոլէճի շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է գոլէճին հոգեւոր տեսուչը՝ պատուելի Կալուին Սարգսեան: Խօսք առած է ամերիկեան համալսարանի փոխ տնօրէն դոկտ. Սամիր Մաքտիսի, անդրադառնալով կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններէն նորաւարտ սերունդին ունենալիք նպաստին՝ կայունացող Լիբանանին: Հոգաբարձութեան ատենապետ վեր. Ռոպէր Սարգիսեանի ձեռամբ 31 ուսանողներ ստացած են Պսակաւոր Արուեստից, իսկ 12 ուսանողներ Պսակաւոր Գիտութեանց վկայականները: Մշակոյթի նախարար Միշէլ Էտտէ գնահատելով Լիբանանի հայ գաղութին տնտեսական, ընկերային, մշակութային, կրթական եւ քաղաքական կարեւոր նպաստը երկրին, շեշտը դրած է Հայկազեան Գոլէճի կրթական-ուսումնական դերին վրայ:

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է փրոֆէսօր Ստեփան Գարամարտեան, սրտի կաթուածի հետեւանքով: Ծնած էր Սուրիա եւ բարձրագոյն ուսում առած Պըրքլիի համալսարանը, ուրկէ ստացած է վարչագիտութեան տոքթորի տիտղոս: Հայաստանի մէջ ամերիկեան համալսարանի հիմնադիրներէն էր ան եւ վարչագիտութեան լսարանի տնօրէնը: Համալսարանը կազմակերպած է յիշատակի երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած են դասախօսներ եւ ուսանողներ: Ողբացեալին մասին խօսած է փրոֆէսօր Միքայէլ Քուչաքչեան: Կարդացուած են Հայաստանի փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի, ակադեմիայի նախագահին եւ բարձրագոյն կրթութեան եւ գիտութեան նախարարին ցաւակցական հեռագրերը: Յայտագրի աւարտին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուած է, մասնակցութեամբ Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի ուսանողներուն:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ տեղի ունեցած Փրօ Օրիանթէի համագումարին, Արեւելեան Ուղղափառ եւ Արեւելեան Կաթողիկէ Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն եւ աստուածաբաններուն կողքին մասնակցած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան: Փրօ Օրիանթէ միջազգային վարկ ունեցող կաթողիկէ էքիւմէնիք եւ աստուածաբանական հիմնարկ մըն է: Համագումարին, որուն նիւթը եղած է Արեւելեան ու Արեւմտեան Եկեղեցիներու միջեւ միութեան վերահաստատման կարելիութիւններու քննարկումը, Էջմիածնի Մայր Աթոռին կողմէ մասնակցած է Աւստրիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան: Լիբանանի Հայոց Առաջնորդը Ժընեւի մէջ մասնակցած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի դիւանի ժողովին:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յ. Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան: Հանդէս եկած են 65 հոգինոց «Ծնծղայ» մանկական երգչախումբը (ղեկավար՝ Յարութիւն Թոփիկեան) եւ 60 պատանիներէ բաղկացած «Գայեանէ» պարախումբը (պարուսոյց Ֆելիքս Յարութիւնեան):

ՀՈԳՈՒ ՋԱՒԱԿԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

Մայր ու աղջիկ քիչ մըն ալ կարծիք փոխանակեցին անուշութեամբ. մայրը հաճելի գտաւ աղջկանը պատասխանները, որ հաղորդեց եղբօրն ու անոր ալ կարծիքը հարցուց: Տիրան էֆէնտի գոհունակութեամբ լսեց Արուսեակի պատասխանը, որ մերժողական կը համարէր – ինչպէս ալ արդէն կը յուսար – իրաւունք տուաւ աղջկանը: Քանի մը օր ետքը Ազիզեան էֆէնտիի հաղորդեց իրեն բռնածը, ու իր ձմրան ձգել վերջնական կարգադրութիւնը:

– Շատ աղէկ, շատ աղէկ, պատասխանեց Ազիզեան էֆէնտի: Բայց մեծ տարբերութիւն մը կար ներքին զգացումներուն եւ արտաքին արտայայտութեանցը միջեւ: Իրեն այնպէս երեւցաւ թէ աղջկանը կողմէ մերժողական մըն էր: Առաջին անգամ ըլլալով կասկած ունեցաւ թէ ան պիտի գլխէ կը հանէ իր սիրածը, եւ Տիրան էֆէնտի ալ դաւակից է:

Զարյութը ծայրայեղ էր, բայց յաղթահարելը տանելու համար ալ հաստատ որոշում տուաւ:

ԺԱ.

Այս տարի Խաչին Արմաշ գնաց Հաճի խանըմ. այս անունով կը յորջորջուէր թաղին մէջ Ազիզեան էֆէնտիի մայրը: Երկանը օրով Երուսաղէմ ալ գացած էր, քանի մը անգամ ալ Արմաշ: Զաւկին փառքի օրերուն մէջ ուխտի մը երթալու տենչը ունէր: Օրագիրները գրեցին թէ այդ տարին Խաչը արտակարգ հանդիսութեամբ պիտի տօնուի, մեծ բազմութիւն պիտի երթայ. օդն ալ շատ զով ու գեղեցիկ էր:

Հոս շատ չենք ծանրանար այն ընդունելութեան վրայ որ եղաւ Ազիզեան էֆէնտիի մօրը: Բայց ըսե՞նք թէ շատ գոհ չմնաց: Իրմէն օր մը ետքը ուրիշ կին մըն ալ եկաւ. կ՚երեւար թէ կը սպասէին անոր գալուն, վասն զի լաւագոյն սենեակ մը յատկացուեցաւ անոր: Դիտեց նաեւ որ այդ կինը գալուն պէս սրբազանը անոր այցելութեան գնաց անմիջապէս, ու իրեն ետքը եկաւ. առջի օրը իրեն այդպիսի պատիւ մը չէր եղած: Դիտեց նաեւ որ բոլոր վարդապետները, ընծայացուները այդ կնոջ կ՚այցելէին. իրեն միայն մէկ երկու ծանօթ վարդապետներ եկած էին: Շատ հետաքրքիր էր. Բերա անոր չէր հանդիպած, բայց իրեն այնպէս կու գար թէ բոլորովին ալ իրեն անծանօթ չէր: Տեղ մը տեսած ըլլալու էր: Սակայն ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ ատանկ երեւելի կնիկ մը իրեն եկած չըլլայ: Միայն թէ վրան գլուխը թէեւ շատ շնորհքով, թէեւ անոր շատ պատիւ կ՚ընէին, բայց այնքան քիպար չէր երեւնար:

Երբ սենեակը երաւ, քովը եկաւ իր հին ծանօթ վարդապետ մը, բաւական տարեց:

– Ճանըմ Հայր սուրբ, սա մեծ օտայէն հանըմը ո՞վ է:

– Իրաւ որ, Հաճի հանըմ, ես ալ աղէկ մը չիտեմ. երկու օր է անոր համար իրարանցում կ՚ընէին. Գաղղիացի է. Հարցուցի նէ դազեթա գրողի մայր է ըսին:

– Տէր ողորմեա ինձ Աստուած, սա դազեթա գրողները ո՞վ են քի անոնց մօրը ատանկ բաներ կ՚ընեն: Աս ալ յուսած բան չէր:

– Ի՞նչ գիտնամ, Հաճի հանըմ, մեր նոր սրբազանը շատ ուսումնական է, հայր սուրբերն ալ շատ կարդացող է. հիներէն չեն, իրենք ալ շատ կը գրեն, հէլպէտ տէ քի գրողներուն ալ շատ պատիւ պիտի ընեն: «Նման զնմանք իւր սիրէ» կ՚ըսէ սուրբ Աւետարանը:

– Էնֆիէ մը կ՚առնե՞ս:

– Է, տուր նայիմ:

– Է, մնաս բարով Հաճի հանըմ:

– Երթաս բարով, հայր սուրբ:

– Նորէն կուգամ:

– Հրամմեցէք:

«Ղազէթաճի»ին մօրն ալ կը թուէր թէ այդ կինը որ ուշադիր իրեն կը նայէր, տեսած ըլլալու էր, բայց միտքը չէր գար: Ան օրը շատ մտածեց:

– Քա հա, ա՛ն ըլլալու է, մեղայ, բռաւ ինքնիրենը: Միտքս չի գար մէյէր, ալ լմնցեր եմ. ցնդեր եմ: Ի՞նչ ընեմ քանի տարի կայ քի չեմ տեսեր:

Ու միտքը բերաւ այն լացի օրերը երբ զինքը վռնտած էին իրենց տունէն:

– Աստծու գործը նայէ. հիմա ինծի անկէ աւելի պատիւ կ՚ընեն. Աստուած ըրաւ քի ես եկայ:

Ամբողջ առ գիշերը դրաւ վերցուց, թէ ինքզինքը մէյ մը ցոյց տա՞յ թէ ոչ: Հաստատ որոշում մը չէր տուած, բայց այնքան պատիւ վայելելէ յետոյ անգամ մը անոր աչքին երեւնալու տենչը անզուսպ էր: Դէմ առ դէմ եկան եկեղեցիէն ելած ժամանակին: Մօտեցաւ Հաճի խանըմին որ իրեն կը նայէր.

– Բարեւ, Հաճի տուտու:

Այդ «տուտու»ն անախորժ եկաւ, շատ անախորժ Հաճի հանըմին. ու ակնեբեւ սրտնեղութեամբ մը ըսաւ.

– Աստծու բարին. աֆ կ՚ընես քեզ չճանչցայ:

– Էյ գիյաճ չունի. ես ալ քեզի մէկէն իմէկ միտքս չբերի. շատ տարի է իրար չենք տեսած: Ատենօք շատ կուգայի կ՚երթայի ձեզի:

– Կայնէ նայիմ...

– Միտքդ չի գար ... ըսեմ ... Բուրբուլ կ՚ըսուիմ, Գէորգ աղային կնիկն եմ, Խասգեղ...

– Քա դո՞ւն ես սա շատ փոխուեր ես, ամմա տահա կէնճցեր ես, ո՞ւր ես հիմա, ի՞նչ կ՚ընես, ալ չե՞ս բանիր:

– Չէ՛, Աստուած չընէ, գլխուս շատ պաներ էկաւ, ամմա հիմա բէ՜ք րահաթ եմ. տղաս ինծի վարդի պէս կը պահէ. Աստուած մէկ օրը հազար ընէ:

– Ո՞ր տղադ, սա հոգեզաւակ մը ունէիր նէ ա՞ն...

– Ինչ հոգեզաւակ, Աստուած ամէնուն ալ անանկ բարի զաւակ տայ: Մենք հիմա Խասգեղ ենք, բէ՜ք աղուոր քիպարի տեղ է. տահա Խասգե՞ղ էք, էրիկդ ո՞ղջ է, տղադ ի՞նչ կ՚ընէ, խանութ կ՚երթա՞յ... կարգեցի՞ր ... փարալը աղջիկ առի՞ր:

Ամէն մէկ հարցում դամի պէս կը մըխուէր Հաճի հանըմի սիրտը:

– Մենք հիմա Խասգեղ չենք, ըսաւ գոռոզութեամբ. մեզի ա՛լ չի վայելեր հոն նստիլ: Էֆէնտիին մեռնելէն ի վեր Պէյօղլու ենք. Պետրոս էֆէնտին շատ մեծ է: Էրիկդ ի՞նչ կ՚ընէ, ո՞ղջ է, խայըրխնութիւն կ՚ընէ՞ տահա:

– Քա մեղա՛յ, մեղա՛յ, ան պաները կլլնուս քի էկաւ նէ Օրթագեղ կացինք. զավալլը մարդը խեղդուեցաւ ... ա՛խ ... ա՛խ ... ինչ է նէ Աստծու կամքն է, Աստուած հիմա անանկ տուաւ քի լայըխ չէի...

Այդ միջոցին երկու վարդապետ եկան ու մեր հին ծանօթ Բուրբուլ տուտուին,–

– Խաթուն մարիկ, խաթուն մարիկ, եկուր հրամանքդ պտըտցնենք ամէն տեղ, ըսելով հրաւիրեցին:

– Է՛, աֆ կ՚ընես Հաճի տուտու, մնաս բարով, հայր սուրբերը շատ պատիւներ կ՚ընեն, նորէն ինշալլահ կը տեսնուինք:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

եանի գործերը, որոնք նիւթ ունին Իրանը: Ցուցադրուած են նաեւ ԺԸ. դարու պարսկական որմնանկարներու ընդօրինակութիւններ, զորս կատարած է սփիւռքահայ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեան:

Գիւմրիի մէջ բացուած է գիւմրեցի, այժմ Միացեալ -- Նահանգներ հաստատուած գեղանկարիչ Սամուէլ Սեւադայի գործերու ցուցահանդէսը: Տեղ գտած են իր տասնեակ կրաֆիք թերթերը, ինչպէս նաեւ իւղէ քերթուածներ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Յուլիս 26--ին Լ. Տէր -- Պետրոսեանի մօտ տեղի ունեցած է Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նիստը, որու ընթացքին քննարկուած են մաքսային դրութեան առնչուող հարցեր:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

Հայաստանի հեռատեսիլի անձնակազմը Յուլիս 26--ի իրիկունը մէկ ժամուան նախազգուշական գործադուլի մը դիմած է: Պահանջները ընկերային բնոյթ ունին, յատկապէս կը պահանջուի աշխատավարձերու յաւելում:

ԸՆՏԻՐ ՍԵՐՄՆԱՑՈՒԻ ՑԱՆՔ

Հայ -- ամերիկեան «Ագրիգիտասփիւռ» ձեռնարկութեան մասնագէտներու հսկողութեան տակ Արարատի շրջանի կարգ մը գիւղերու մէջ կատարուած է ընտիր եգիպտացորենի, ինչպէս նաեւ դդումիկի, սիսեռի, լուբիայի եւ գետնախնձորի ցանք: Նոյն շրջանին մէջ հասունցած է աւելի քան 3100 հեկտար հացահատիկի բերքը:

ՄՈՒՏՔԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ

ԼՂՀ--ի բարձրագոյն ուսման հինգ հաստատութիւններու մուտքի քննութիւնները սկսած են: Պետական համալսարանը 32 մասնագիտական ճիւղերու համար կ'ընդունի 350 ուսանող, իսկ Ստեփանակերտի եւ Շուշիի ուսումնական միւս չորս հաստատութիւնները կ'ընդունին յաջողագոյն 600 ուսանողներ:

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵՆԷՆ ՄԱՍ ՄԸ ՀԱՍԱԾ

Միջազգային Կարմիր Խաչին կողմէ ԼՂՀ--ին տրամադրուած օժանդակութեան մէկ մասը հասած է արդէն Ստեփանակերտ եւ բնակչութեան բաշխուած. իւրաքանչիւր ընտանիք կը ստանայ 2 լիթր ձէթ, 2 քկ. շաքար եւ 400 կրամ օճառ: Ընդամէնը 40 հազար ընտանիքի համար նախատեսուած օգնութիւնը կը բաղկանայ 80 թոն ձէթէ, 80 թոն շաքարէ եւ 16 թոն օճառէ:

ԱՐԹԻԿԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեանի, տեղւոյն ղեկավար դէմքերու, Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի եւ բազմաթիւ հիւրերու ներկայութեան բացումը կատարուած է Արթիկի բուժարանին, որ Գանատահայութեան նուէրն է: 1000 քառ. մեթրի վրայ կառուցուած այս հաստատութիւնը նախատեսուած է օրական 150 յաճախումի համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Պետերսբուրգի բարի կամքի խաղերուն Հայաստանը կը ներկայացնեն ծանրաբարձ՝ Ազուան Գրիգորեան եւ ազատ ոճի ըմբիշ՝ Արմէն Սիմոնեան:

Ծաղարթա տեղի ունենալիք ծանրաբարձութեան համաշխարհային երիտասարդական ախոյենութեան Հայաստանէն կը մասնակցին Արա Վարդանեան եւ Աշոտ Դանիէլեան:

Հրացանով նշանառութեան ողիմպիական եւ համաշխարհային ախոյեան Հրաչեայ Պետիկեան մեկնած է Միլանօ, ուր տեղի կ'ունենայ համաշխարհային հերթական ախոյենութիւնը:

Հայաստան 7 մարզիկներով կը մասնակցի յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի Եւրոպայի պատանեկան ախոյենութեան, որ տեղի կ'ունենայ Պոլիս, Յուլիս 28--էն 31:

Ֆութպոլի Հայաստանի հաւաքականը Ֆրանսա կը ժամանէր Յուլիս 28-ին: Ան Հարաւային Ֆրանսայի մէջ մէկ ամսուան մարզումներէ եւ շրջանի Թուլոն արհեստավարժ ակումբին դէմ մրցումէ մը ետք իր առաջին քննութիւնը կու տայ Սեպ. 7-ին Պելժիոյ մէջ, երկրին ազգային խումբին դէմ, Եւրոպայի Ազգերու Ախոյենութեան գծով:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
COLONIE DE BELLEFONTAINE

Le Conseil d'Administration de la C.B.A.F. vous informe que
la FETE CHAMPETRE
de la Colonie aura lieu Le DIMANCHE 14 AOUT à partir de 11 heures
Bénédiction du raisin par Mgr. NORVAN ZAKARIAN
Buffet — Bar — Animation par les enfants
Venez nombreux participer à cette agréable journée.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ
նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան
Պելֆոնթէնի օդափոխութեան իր կայանին մէջ,
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԺԱՄԸ 11-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Խաղողօրհնէք՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի կողմէ:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ " 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ " 60 Ֆր.

ARMEN LUBIN
LES LOGIS PROVISOIRES
Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի գին՝ 18 Ֆր.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 78-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1994, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 15, առաւօտեան ժամը 10-ին, կառավարական նիստերու դահլիճին մէջ, Կառավարական Տուն, Հանրապետութեան Հրապարակ, Երեւան, Հայաստան:

Սոյնը 78-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
31 West 52nd Street
New York, N. Y. 10019-6118,U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. - Ներկայացում եւ վաւերացում 1992 եւ 1993 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. - Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական ժողովի անդամներու):

4. - Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. - Քննարկում վերոնշեալներուն առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. - Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆ - ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 1, 1994

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 30-31
SAMEDI - DIMANCHE
30-31 JUILLET
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·382 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.382

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԷՐ ԵՐԲԵՄՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Արթնցի՛ր Ժօռէս, խենթեցեր են» բացագանչէր, հաւանաբար, այն ճշմարիտ ու հաւատաւոր ընկերվարականը - եւ կը զգանք ու կը յուսանք որ սպառած ասութիւն մը չէ -- ի տես այսօրուան ընկերվարութեան պարզած պատկերին:

Մեռելները ունին այլապէս դժբախտ ճակատագիր մը: Բոլորին կը պատկանին ու յաճախ, ինչպէս այսօր, խրացման, ապականացման տեղ երեւոյթի մը ականատես կ'ըլլանք:

Ընկերվարականը ի՛ր օրը ընտրած է դրախտի երթալու համար ուր ուր Քրուասանի պատմական դարձած սրճարանը: Յաջորդ օրը՝ Համայնավարը կ'երթայ ու մեծ տրիբունը, որ առ յաւէտ լռած է, չի կրնար բողոքել:

1914, Յուլիս 31: Ժամը 20-ի մօտ է: Ժօռէս, «Իւմանիթէ»ի խմբագրատունը երթալէ առաջ, կը մտնէ քովի սրճարանը ճաշելու համար: Բազմաթիւ ընկերվարականներ ալ կան հոն: Ժօռէս կռնակը դարձուցած է պատուհանի մը որ, այդ տօթին, բաց է: Ժամը 21·40-ին, Ժօռէս բացուցած է իր ճաշը երբ ծոծրակին կը ստանայ ճակատագրական գնդակը: Վերջ:

Քանի մը օր ետք, պիտի ծագէր Առաջին աշխարհամարտը, այն՝ որուն դէմ կը պայքարէր Ժօռէս եւ թիրախը կը դառնար ազգայնապաշտ գրիչներու: Ոչինչ կը ներուէր իրեն: Դաւաճան էր, հայրենադաւ, Գերմանիոյ ծախուած: Ոչ աւելի, ոչ պակաս: Իր մե՞ղքը: Չէր ուզած որ արիւնով ծածկուին անծայրածիր դաշտերը ու որբերը բանակ կազմեն: Այդ մթնոլորտին մէջ, երբ մամուլի էջերը կը լեցուէին լուտանքներով ու նոյնիսկ մահափորձի հրաւէրներով, այնքան ալ դժուար չէ երեւակայել թէ պիտի յայտնուէր ոճրագործ մը, ինչպէս Ռաուլ Վիլէն որ գործէր անդարմանելին, համոզուած որ հայրենասիրական արարք մը կը կատարէ:

Տասնեակ տարիներ անցան բայց, մարդիկ մնացին նոյնքան խելագար: Երկրորդ աշխարհամարտ մը յաջորդեց առաջինին որ ոչ մէկ հարց լուծած էր· ընդհակառակն: Այս մէկն ալ, իր 20 միլիոն զոհերով ոչինչ լուծեց ու եթէ սեւ ֆաշիզմը պարտուեցաւ կարմիր ֆաշիզմը նստաւ Եւրոպայի սրտին վրայ: Տարիներու երկայնքին, հոս ու հոն ապստամբութեան փորձեր եղան յանուն ազատութեան, հոս ու հոն պատերազմներ ծագեցան խուսափելու համար այն Մեծէն որ իր հիւլէական սպառնալիքն ունի: Ջարդեր, ցեղասպանութիւն եւ միշտ միլիոնաւոր զոհեր:

Ութսուն տարի ետք, մարդը կը մնայ գայլ մը մարդուն համար: Խաղաղութիւնը կը տիրէ միայն գերեզմանատուներու մէջ: Եւ ո՞ւր է այսօր, Ընկերվարութիւնը, Ժօռէսեան այն ճշմարիտ ընկերվարութիւնը որ ամէն բանէ առաջ, որոշ բարոյականի մը խորհրդանիշն էր, քանի ընդունուած գաղափարներու մաս կը կազմէ այն համոզումը թէ բարոյականը՝ ձախ է: Հոն էին նուիրական սկզբունքները որոնք մարդը մարդ կ'ընէին:

Հիմա՞: Դիոգինէս, լապտերը ձեռքին, կրնայ շարունակել փնտռել մարդ մը: Մինչ Ժօռէս պիտի փնտռէր ի՛ր ընկերվարութիւնը, ի՛ր հասկցած ընկերվարականը, հեռու դրամաշորթութեան, հարստութիւն դիզելու ապաբարոյ գործունէութեան դաշտերէն:

Ութսուն տարի առաջ, Ժօռէսը սպաննեցին: Ու, այսօր, կը թուի որ, անոր հետ գերեզմանուած է որոշ ընկերվարութիւն մը, Ան որ կրնար ամբոխները խանդավառել ու յոյսին ծնունդ տալ: Վասնզի, կենսական է յոյսը ժողովուրդներուն համար եւ կարեւոր է զայն ալ չսպաննել:

«ՅԱՌԱՋ»

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՓՈԽԷ ՍՕՅՍԱԼ

Թուրքիոյ կառավարութեան կազմին փոփոխութիւնը հարցերը չի լուծեր: Թեհրանէն վերադարձին, նախագահ Տէմիրէլ վաւերացուց 11 նոր նախարարներու ընտրութիւնը Սոսիալ - Դեմոկրատ կուսակցութեան կողմէ: Գրած էինք արդէն, Արտաքին նոր նախարարին՝ Միւմթազ Սօյսալի մասին: 65 տարեկան, սահմանադրական իրաւագիտութեան մասնագէտ (մասնակցած է 1961-ի Սահմանադրութեան շարադրութեան), խորհրդատուն է Ռաուֆ Տէնքթաշի: 1971-ի պետական հարուածէն ետք, բանտարկուած էր 18 ամիս «Համայնավարութեան» մեղադրանքով, ինչպէս բազմաթիւ այլ մտաւորականներ: ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մարդկային իրաւանց մրցանակին արժանացած է 1979-ին, Էմնըսթի -- Ինթէրնէշընըլի փոխ - նախագահ ըլլալէ ետք: Զարգացած, քանի մը լեզուներու կը տիրապետէ եւ կրնայ արդիւնաւոր բանակցող մը ըլլալ, բայց իր դիրքորոշումները յաճախ խոտոր կը համեմատին կառավարութեան գիրքին հետ: Առաջին առթիւ, աշնան պիտի պարզուի կացութիւնը, երբ կը հասնի զինակից օդանաւերու Թուրքիա մնալու պայմանաժամի նորոգութեան թուականը: Սօյսալ դէմ եղած է Իրաքի Քիւրտերուն համար եկած այս օդանաւերու հաստատման: Իր կարծիքով, Թուրքիա պէտք չէ գրաւի արեւմտեան իր դաշնակիցներու կարծիքով, եւ աւելի Պաղտատի մօտենայ: Ծայրայեղ դիրքաւորման մը կողմնակից է նաեւ Յունաստանի նկատմամբ: Յունաստան, անշուշտ շատ դժգոհ է այս նշանակումէն, իսկ գերմանական մամուլը Սօյսալը կը նկատէ «Թուրքիոյ Ժիրինովսկին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՓԻԻ կարասիներն, պաստառները, արուեստի գործերը, գորգերը եւ անհրաժեշտէն դուրս ինչ որ կար ռիւ տէ Սէն -- Փէռի իր շքեղ առանձնատան մէջ, գրաւուեցան Յուլիս 28-ին Քրետի Լիոնէի դիմումին հետեւանքով: Ատեանի երկու նուիրակներ (խիսիէ) եւ տեղափոխողներ ամբողջ օրը պարպած են Պերնար Թափիի բնակարանը: Ծանօթ է որ Քրետի Լիոնէ 1·4 միլիառ ֆրանք առնելիք ունի ձախ արմատականներու պարագլուխէն եւ Մայիս 18-ին եւ 26-ին «պահպանողական գրաւում» մը կատարուած էր, այսինքն՝ ինչքերու ցանկը կազմուած էր: Այդ թուականէն ի վեր Թափի կատարած չըլլալով իր յանձնառութիւնները, ոչ իսկ մասամբ, Քրետի Լիոնէ գործադրութեան անցած է: Թափիի փաստաբանները բողոքի դիմում կատարած են ձեռնարկը ապօրինի նկատելով: Ինչ որ գրաւուած է 300 միլիոն ֆրանքի շուրջ կը գնահատուի:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ դիւանը, երեք ժամուան խորհրդակցութենէ ետք, զոհացում տուաւ ձերբակալման արտօնութեան դիմումին զոր ներկայացուցած էր էքս - ան - Փրովանսի դատարանը Մորիս Արէքսի նկատմամբ: Ենթական կը մեղադրուի որ մէկուկէս միլիոն կաշառք գրպանած է Թուլոնի ճարտարապետներու սան շինութեան ատեն:

ՏՈՔԹ. ՄԻՇԷԼ ԿԱՌԵԹԱՅԻ քննութեան տակ առնուիլը բուռն բանավէճերու առիթ տուաւ: Ենթական որ բանտն է (չորս տարուան դատապարտուած է) դատուած էր վարակուած արեան հարցին կապակցութեամբ, այն ամբաստանութեամբ որ «խաբէութիւն գործած է ապրանքի մը որակին վրայ»: Այժմ, քննութեան տակ կ'առնուի «թունաւորման» մեղադրանքով: Կառեթայի փաստաբանը բոլորովին հակօրինական կը նկատէ այս նոր ամբաստանութիւնը եւ յայտարարած է որ մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանին պիտի դիմէ, նաեւ Ֆրանսայի դէմ բողոք մը պիտի ներկայացնէ ՄԱԿ-ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետը Ռուանտա գնաց Կիրակի, Յուլիս 31-ին, այցելութիւն մը տալու համար ֆրանսական զօրքին:

ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻԻ եղբայրը չէր ներկայացած դատաւորներուն Յուլիս 28-ին եւ ուր ըլլալն ալ յայտնի չէր: Նախապէս պայման դրած էր որ կը ներկայանայ եթէ վստահ ըլլայ որ ազատ դուրս պիտի ելլէ հարցաքննութենէն ետք: Յուլիս 29-ին կը փնտռուէր:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ գաղթականներուն 70%-ին կացութիւնը վտանգուած է ըստ «աշխարհի բժիշկներուն» ընդհ. քարտուղարին որ նոր վերադարձած է Կոմայէն: Քոլերայի համաճարակը կը տարածուի: Քանի մը հազար Ամերիկացիներ օժանդակութիւն կը բերեն, մինչ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարեց թէ ֆրանսական զօրքը կամաց կամաց պիտի քաշուի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ մէջ, 41 հոգի որոնք կը ճամբորդէին հանրակառքով պատանդ բռնուած են չորս զինեալ անձերու կողմէ, Յուլիս 28-ին: Քանի մը ժամ ետք, ազատ արձակուած էին վեց հոգի եւ բանակցութիւններ կը տարուէին միւս անձերուն համար: Առեւանգումը կատարողները 15 միլիոն տոլար կը պահանջէին: Կառքը կեցուցած են երբ ան ճամբայ կ'ելլէր Պիատիգորսկէն: Նոյն շրջանին մէջ, 4-րդ անգամն է որ նման դէպք մը կը պատահի Դեկտեմբերէն ի վեր:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

JEAN JAURÈS

Ճիշդ այն պահուն երբ յաղթականները նորէն ժողովի նստած են Փարիզի մէջ, նոր պատերազմի մը հաշուեյարդարը կատարելու համար, կը լրանայ Ժօռէսի սպանութեան տարեդարձը (1914 Յուլիս 31):

Աննման դէմք մը, եթէ այս բառը կը պահէ իր ուժը: (Ո՛րքան լեցունկեկ բառեր մաշեցան, գործածուելով տեղի - անտեղի, - չքնաղ, փառաւոր, հոյակապ, եւայլն):

Արդարեւ, աննման էր ընկերվարութեան այս առաքեալը, ե՛ւ իր անսպառ տաղանդով ե՛ւ մղած խիզախ պայքարներով:

Տեսաբան էր, բայց նաեւ՝ տրիբուն:

Ականատեսներ կը պատմեն թէ երբ կրակոտ ճառ մը կը խօսէր քաղաքական կամ գաղափարական պայքարի մը առթիւ, յաճախ աջ ձեռքին թեւնոցը կը թռէր, տենդին ուժգնութենէն:

Այս չի նշանակեր թէ ամբոխավար մըն էր: Բառն իսկ նախատինք մը պիտի ըլլար իր պայծառ անունին համար: Հռետոր, բայց նաեւ գիտուն: Գիտէր շարժման մէջ դնել հազարաւոր բազմութիւններ, հրահրել անոնց ոգին, բայց նաեւ սնուցանել:

Շատ քիչեր կրցած են իրեն պէս «մանրել» ընկերվարութեան բարդ գիտելիքները: Գրած թէ խօսած ատեն, պայծառ էին իր միտքերը: Մատչելի՝ ամէնէն համրակին, ինչպէս իր յաջորդներուն համար, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը պարծենան իբրեւ իր աշակերտները:

Խօսքեր, բացատրութիւններ ունի որոնք առածի կարգ անցած են, եւ իբրեւ նշանաբան կը գործածուին: Միտքեր՝ որոնք մինչեւ այսօր ալ իբրեւ ուղեցոյց կը ծառայեն: Պատգամներ որոնց առջեւ համայնավարներն անգամ կը խոնարհէին: Իւմանիթէն մինչեւ այսօր ալ Ժօռէսով կ'երդնու, անոր անունը պահելով թերթին ճակատը:

Ինչպէս ուրիշ ականաւոր դէմքեր, Ժօռէսն ալ դարձած էր նշանակէտ անճոռնի զրպարտութեանց, գրգռիչ սուտերու եւ խեղաթիւրումներու: Խուժանավարութեան գրոհը պարզած էր Շարլ Մօռասի թերթը, որ Ժօռէսը կ'ամբաստանէր իբրեւ գործակալ Գերմանիոյ: -- «Ամէն մարդ գիտէ որ Ժօռէս կը նշանակէ Գերմանիա»:

Թշնամիները յաջողեցան թանձրացնել, թունաւորել մթնոլորտը, եւ ի վերջոյ Ժօռէսի գլուխն ուտել խելագարի մը ձեռքով:

Ինչո՞ւ այդքան ատելութիւն, ընկերվարական առաջնորդին դէմ:

Պարզապէս անոր համար որ Ժօռէս կը ձգտէր ամէն գնով պահպանել խաղաղութիւնը: Անխնայ մերկացումներ կը կատարէր: Կը պարզէր միջազգային աշխարհակալութեան դաւերն ու կեղծիքները: Եւ այս ամէնը՝ առանց վնասելու իր հայրենիքին կենսական շահերուն:

Եւ երբ աշխարհ բռնկեցաւ 1914 Օգոստոսին, արեան գետեր հոսեցնելու համար լման չորս տարի, այն ատեն էր որ մարդիկ հասկցան թէ ո՛րքան իրաւունք ունէր: Բայց ուշ էր այլեւս:

Իր սրտաբացութեան եւ արդարադատութեան ապաւինած էին բոլոր դժբախտ եւ հալածական ժողովուրդները: Եւ Ժօռէս չխնայեց իր խօսքին ու գրչին ուժը, իր տիեզերական հմայքը, սփոփելու համար անոնց տառապանքը:

Իր սիրտը նոյն եղբայրական ջերմութիւնը պահեց միշտ Հայ ժողովուրդին համար: Կը խօսէր, կը գրէր, բողոքի բանաձեւեր կը ստորագրէր, եւ իր թանկագին հովանին կը տարածէր Փրօ - Արմէնիայի վրայ: Չկար հայանպաստ ձեռնարկ մը ուրկէ բացակայ մնար:

Այդ օրերուն, 1904-էն մինչեւ 1914, եթէ Փարիզը տեսակ մը հայկական վառարան դարձած էր, մեծ մասով կը պարտինք Ժօռէսի եւ ընկերներուն: Իր սպանութենէն վերջն ալ, իր ոգին էր որ շարժման մէջ կը դնէր յաջորդները:

Ո՛ւր էր որ միշտ յիշէին իր պատմական նշանախօսքը·

- «Ո՞րն է քաջութիւնը, -- Ճշմարտութիւնը փնտռել եւ ըսել»:

Այդ քաջութեան, -- ճշմարտութեան, արդարութեան եւ ազատութեան դատին համար էր որ զոհուեցաւ Ժօռէս:

Որքա՛ն կարօտ ենք այսօր Ժօռէսներու հզօր ձայնին, պուտ մը արդարութիւն շահելու համար···

Շ.

1946 Յուլիս 31

ԱՆԹԷՊԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԱՍԻՆ

«Եօզկիւր Էւլքէ» թերթը Յուլիս 22-ի իր թիւին մէջ, Էրէն Բոլաթի ստորագրութեամբ Անթէպէն կը գրէր հետեւեալը· --

Անթէպի նախկին անունով հայկական թաղամասին, հիմակուան անունով Թէփէպաշը թաղամասին մէջ կը գտնուի Ս. Գրիգոր եկեղեցին որ 1930-ին, Հայերուն այս հողատարածքէն հեռանալէն ետք նախապէս իբր բանտ գործածուեցաւ, վերջն ալ փոխակերպուեցաւ մզկիթի:

Կ'ըսուի որ եկեղեցիին պաշտամունքի վայրը գործածուած է իբր դատական յանցագործութիւններու բանտ, իսկ իբրեւ ախոռ գործածուած մասն ալ յատկացուած է քաղաքական բանտարկեալներու արգելափակման: Այս բաժնին մէջ տակաւին այսօր իսկ կարելի է տեսնել փշաթելեր եւ շատ փոքրիկ պատուհաններ:

Եկեղեցին, 1985-ին զանգակատան վրայ «Շէրէֆէ»յի յաւելումով մզկիթի փոխակերպուեցաւ եւ կոչուեցաւ «Գուրթուլուշ Ճամիի»: Վերցուեցան խաչաձեւ սիւները եւ պատերու վրայ արձանագրուեցան Գուրանէն «Այէթ»ներ:

Բայց եւ այնպէս, հակառակ բոլոր այս փոփոխութիւններուն, եթէ այս շէնքը առաջին անգամ տեսնողներուն հարցնէք, անոնք պիտի պատասխանեն որ շէնքը եկեղեցի է, եւ ո՛չ թէ մզկիթ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԼԱՍՏԱՆԱՒ

Նիւ – Ճըրզիի «Արարատ» եռամսեայի կողքին, 1987–էն ի վեր անգլիագիր գըրական մամուլը հարստացած է նոր անունով մը: «Raft» («Լաստանաւ») տարեգիրքը: Ի տարբերութիւն իր աւագ եղբօր, այս հանդէսը մասնագիտացած է աւելի նեղ ծիրի մը մէջ. հայ բանաստեղծութիւնը (*):

«Հայ» հասկացողութիւնը հոս առնուած է լայն իմաստով, ընդգրկելով հայալեզու եւ անգլիալեզու բանաստեղծութիւնը: «Անգլիալեզու» բառը, ի հարկէ, որոշ պայմանականութիւն կը կրէ իր մէջ, որքանով «Armenian poetry written in English» խօսքը միշտ դուռ մը բաց կը ձգէ, վիճելու համար ի՞նչ է այդ «Armenian»ը: Ստորագրութի՞ւն, բանաստեղծական թեմա՞: Հասկնալի է, որ հարցը հեռու է սպառած ըլլալէ:

Միւս կողմէ, «բանաստեղծութիւնը» կը ներկայանայ թէ՛ քերթուածով եւ թէ քննադատութեամբ: Այս վերջին բառը, իր հերթին, կ՚ընդգրկէ տեսական յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ, գրախօսականներ:

Մէկ խօսքով, ամբողջական ներկայացումի նպատակ մը կայ եւ անհրաժեշտ է նշել, որ հոս լեզուական կամ գրական անջատումի միտումներ նկատելի չեն: Թէեւ լեզուն անգլերէն է, սակայն հայերէնն ալ կը վխտայ մէջբերումներով, բնագիրներով, անուններու հայատառ նշումով: Մեռած առարկայի մը մասին չէ խօսքը «Ռափթ»ի մէջ. լեզուն չերեւիր որպէս խորհրդանիշ կամ տառանշան, այլ որոշ պաշտօն կը խաղայ:

Սկիզբէն մինչեւ 1992, տարեգիրքը վարած են Վահէ Օշական՝ գլխաւոր խմբագիր (նախ՝ Սան – Ֆրանսիսքօ, այժմ՝ Սիտնի), եւ Ճոն Կրեփփին՝ վարչական խմբագիր (Գլիվլընտ), 1993–էն սկսեալ, անոնց միացած է Արտեմ Յարութիւնեան (Երեւան) իբրեւ գործակից խմբագիր: Նիւթական հովանաւորութիւնը Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ալեք Մանուկեան» մշակութային հիմնադրամէն կու գայ:

Մեր ձեռքի տակ ունինք հանդէսի 6–րդ (1992) եւ 7–րդ (1993) թիւերը, 60 – 64 էջերով բովանդակութեամբ: Ակնարկներ, ուսումնասիրութիւններ, բանաստեղծութիւններ, թարգմանութիւններ, գրախօսականներ. հոս կան ծանօթացումը, քննութիւնը, բանավէճը եւ ստեղծագործութիւնը: Կ՚արժէ նշել, որ ձեւի տեսակէտէն անիշխանական ոգի մը կը թուի տիրել. նիւթերը ներկայացուած են գրեթէ առանց խմբաւորումի (ոչ-անհրաժեշտ՝ ամսաթերթի մը պարագային, բայց ակնկալելի՝ տարեգիրքէ մը), տառադարձութեան յատուկ կանոններ չկան, երբեմն հայերէնի երկկենցաղ ուղղագրութեան կը հանդիպինք, եւայլն:

Գրեթէ «Փոխան խմբագրական»ի բնոյթ ունի Վ. Օշականի «Կազմախօսութիւն բանաստեղծական աւանդութեան մը» ակնարկը, ուր ան ձեռք կը զարնէ ծանօթ խնդրի մը. արդի հայ քերթողութեան նորոգման անհրաժեշտութիւնը: Վեցերորդ թիւի այս յօդուածը կ՚ընդլայնի յաջորդ թիւի «Նորացումը արդի հայ բանաստեղծութեան մէջ» գրութեամբ: Հայախօս ընթերցողին համար թէեւ նորութիւն չեն գրագէտին դատումները, սակայն ընդգծելի է, որ ան միակ անձն է որ անգլիատառ աշխարհին մէջ կ՚արծարծէ այս նիւթերը. ընդհանրապէս, երբ հայ գրականութեան մասին է խօսքը, բանասիրական կամ գրականագիտական բնոյթի աշխատանքներու կը հանդիպինք միայն:

Վեցերորդ թիւին մէջ թարգմանաբար կ՚երեւին Վ. Օշական (Պերթրըմ Օ'Տոնոհիւ), Հենրիկ Էդոյեան, Յովհաննէս Գրիգորեան (Տայանա Տէր – Յովհաննէսեան), Պ. Սեւակ, (Տ. Տէր – Յովհաննէսեան – Մայքը Զարչափլեան), Զարեհ Խրախունի (Վ. Օշական), Արմենուհի Թերզեան (Տ. Տէր – Յովհաննէսեան – Յակոբ Կարապենց), Լեւոն Միրիջանեան (Տ. Տէր – Յովհաննէսեան): Հետաքրքրական է, որ Վ. Օշականէն երկրորդ քերթուածը՝ «Մահեր» («Մեր Հայրենիք»ի իւրայատուկ արձագանգ մըն է), կ՚երեւի հայերէն բնագրով, ինչպէս եւ տողացի ու բանաստեղծական թարգմանութեամբ. այսպէսով կարելի է հետեւիլ թարգմանական «տարրալուծարանի» ամբողջ հոլովոյթին (վերջնական տարբերակը, չեղելով բնագիրէն, չափածոյ է): Միւս կողմէ, Սեւակէն առնուած կտորը («Անլռելի զանգակատուն»էն) վրիպանք մը կրնանք նկատել, քանի որ վիպերգի հռետորական բաժնին կը պատկանի եւ այդ ալ՝ հասարակ տեղիքի բաժնին: Ընդհանրապէս, «Անլռելի զանգակատուն»ը անթարգմանելի է եւ նախընտրելի է զայն դուրս հանել հայերէնի սահմաններէն (չենք գիտեր ի՞նչ է ռուսերէն թարգմանութեան բուն արժէքը):

Եօթներորդ թիւի թարգմանական բաժինը քիչ մը տարբեր է. ժամանակակից գրողներու կողքին (Վ. Օշական – իր իսկ կողմէ –, Համօ Սահեան, Աշոտ Սեւոյեան – Տայանա Տէր – Յովհաննէսեան –, Արտեմ Յարութիւնեան – Ուիլիըմ Բենետի –), հայ հին եւ միջնադարեան գրականութիւնն ալ իր տեղը ունի. երկու յօդուած - թարգմանութիւններով: Ներածական ուշադրաւ ակնարկէ մը ետք, նորոգ հանգուցեալ Եղուարդ Կիւլպէնկեանը կը թարգմանէ Արշակ Թագաւորի վիպերգին այն հատուածը, որ հողի այլաբանութիւնը կու տայ (Պարսից Շապուհ արքայի պալատին մէջ՝ հայկական եւ պարսկական հողի պատումը): Իսկ Ճոն Կերիկեան, Փարիզի Ազգային Գրադարանի թիւ 185 հայկական ձեռագրէն քաղելով, բնագրով ու անգլերէն թարգմանութեամբ նոր հրապարակում մը կ՚ընէ այսպէս կոչուած «քուչակեան» տաղաշարքի մէկ կարեւոր մասին, «Գիշեր ու ցորեկ» խորագրով: Ան դիտել կու տայ, որ Արշակ Զօպանեան այս տաղական (էրոթիք) քերթուածը հրատարակած է զայն մասնատելով անջատ քառեակներու ձեւով, խախտելով կարգը եւ դուրս ձգելով «վրանբաց» մասերը. հետեւաբար, այս հրատարակութեամբ կը վերահաստատուի բնագրին հարազատութիւնը: Յայտնի է, միւս կողմէ, որ քառեակներու Քուչակին վերագրելու վարկածը խիստ կասկածելի է:

Կ՚արժէ նշել, որ թարգմանութիւններու որակը ընդհանրապէս գնահատելի է. երբեմն ընտրութիւններու նկատմամբ կըրնանք առարկութիւններ ունենալ, յատկապէս երբ Տայանա Տէր – Յովհաննէսեանի մասին է խօսքը (թացն ու չորը խառնելու իր հակումով), բայց մինչեւ իսկ ինքը, որ յաճախ սանձարձակ ազատութեամբ կը վարուի բնագիրներու նկատմամբ, հոս որոշ զսպում մը արձանագրած է:

Այս վերջինին կողքին, որ երկու թիւերուն մէջ ներկայ է սեփական քերթուածներով, ուրիշ անգլիագիր բանաստեղծներ ալ կ՚երեւին. Հարոլտ Պոնտ, Ռաֆֆի Սէթեան (6–րդ), Մարուշ, Կրեկորի Ճանիկեան (7–րդ):

1992–ի համարին մէջ, Ճէյմզ Ռասըլ համառօտ ուսումնասիրութեամբ մը կ՚անդրադառնայ Սայաթ – Նովայի խորհրդաւոր մէկ բառին՝ «շախաթայի», որուն առաջին հայերէն խաղին առաջին տողին մէջ կը հանդիպինք. «Շատ սիրում իս, Շախաթայի ասղին՝ խար չիս անի»: Միւս կողմէ, աշուղի Դաֆթարի առաջին հինգ թրքերէն խաղերու առաջին տողը այդ բառը կը պարունակէ: Մէկ–երկու կարծիք յիշելէ ետք, Ռասըլ կը համարի, որ այս եզրը արաբական շահատա («վկայութիւն») բառէն կու գայ, թրքերէն յի ուղղագրական մասնիկի յաւելումով. այսուհետեւ կը փորձէ հիմնաւորում մը, ըստ որուն մահմետականներու համար իրենց հաւատքին վկայութիւնը ուժ կը պարգեւէ. երդուելով իրենց հաւատքին վրայ, թերեւս կրնային պաշտպանուիլ գեղեցիկ կնոջ մը հմայքներէն: Արդեօք Սայաթ - Նովա մահմետական կի՞ն մը սիրած է, նախ քան վրաց արքայադուստր Աննան, կը հարցնէ:

Հարցումը պատասխան չունի. Ռասըլ գիտէ ասիկա, բայց պէտք է աւելցնել, որ հարցումին տուն տալու պատճառներ ալ չկան: Ուսումնասիրողը կառուցած է իր վարկածը հաշուի առնելով հայերէն մէկ եւ թրքերէն մէկ խաղի տուեալները, անտեսելով միւսները: Եզրակացութիւնը միանգամայն բռնազբօսիկ է. Պարոյր Սեւակ («Սայեաթ-Նովա», Երեւան, 1969, էջ՝ 425-435) լայնօրէն անդրադարձած է «շախաթայի»ի խնդրին. իր եւ ուրիշներու կարծիքով, այս բառը կը կապուի Պարսից Սեֆեւի հարստութեան հիմնադիր Շահ Իսմայիլին (1501 – 1524), որ նաեւ Շահ խաթայի կը կոչուէր եւ որ յայտնի բանաստեղծ եղած է, լայնօրէն ծանօթ ըլլալով Կովկասի մէջ, քանի որ թրքերէն կը ստեղծագործէր. շախաթայի բանաստեղծական ձեւի մը, նաեւ՝ բանաստեղծ - շահը վկայակոչելու կերպ մը. Ռասըլ ըստ երեւոյթին, ո՛չ Պ. Սեւակի մենագրութիւնը կարդացած է, ոչ ալ Հենրիկ Բախչինեանի նոր գիրքը («Սայաթ - Նովա, կեանքը եւ գործը», Երեւան, 1988, էջ՝ 186), ուր յաւելեալ նշումներ կը գտնենք:

Նոյն թիւին մէջ, Գրիգոր Պըլտեան խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը ունի դարասկիզբի ապագայապաշտ բանաստեղծ Կարա – Դարվիշի մասին, ուր կ՚ընդլայնէ «Կայք»ի 1993–ի հատորին մէջ իր գրած յօդուածը: Պըլտեան միակն է որ 70 տարիէ ի վեր մոռցուած այս անունով հետաքրքրուած է եւ իր գրութիւնը ուշագրաւ հարցեր կ՚արծարծէ: Դժբախտաբար, «շարունակելի» արտայայտութիւնը մնացած է յայտարարութիւն, որովհետեւ «Ռափթ»ի 7–րդ թիւին մէջ շարունակութիւնը չկայ:

Երկու թիւերն ալ գրախօսականներ ունին, ստորագրուած՝ Ճոն Կրեփփինի եւ Ճոն Կերիկեանի կողմէ:

Ահա հայ բանաստեղծութեան նուիրուած այս տարեգիրքին ներկայ մէկ պատկերը: Համակողմանի ծանօթացումի եւ պեղումի կոչուած կարեւոր ճիգ մը, որուն սակայն կը թուի պակսիլ յստակ նկարագիր մը: Ինչպէս ըսինք, Վ. Օշական միակ անձն է, որ տեսական խնդիրներ կ՚արծարծէ անգլերէնով. այդ ուղղութեամբ աւելի տարածուելու, ինչպէս եւ «փուլէն» նոր ելած բանաստեղծութիւնը անգլերէնով մատուցանելու աշխատանքը հաւանաբար նպաստէին նկարագրի բիւրեղացումին: «Ռափթ»ի եզակի բնոյթը՝ «հայկական» ու «գրեթէ հայկական» սահմանագծին վրայ, անոր կ՚ապահովէ փորձառութիւններու կռուան ու հայելի դառնալու ամէն կարելիութիւն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

(*) Հասցէ՝
«Raft»Journal, c/o John Greppin, Program in Linguistics, Cleveland State University, Cleveland, OH 44115, U.S.A.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՆԱ ՄԵՌԻՐ, ԵԿՈՒՐ ՍԻՐԵՄ

Կ՚երեւի թէ կեանքը նախապէս ալ այսօրուանէն տարբեր չէր, որ մեր պապերը ըսեր են. «գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»: Այսօր ժողովրդական ո՛չ մէկ առած այնքան յաճախակի կերպով կը գործածուի մեր իրականութեան մէջ, որքան կը գործածուի այս մէկը: Կը բաւէ որ իր մահկանացուն կնքէ մեր ժողովուրդին առաւել կամ նուազ արժէքաւոր զաւակներէն մէկը եւ անոր համար բաւական փայլուն յուղարկաւորութիւն մը կատարուի, կը բաւէ որ քանի մը մարդիկ քանի մը փայլուն խօսքեր արտասանեն ողբացեալին համար, քանի մը հոգի ալ քանի մը կաթիլ արցունք հոսեցնեն, որպէսզի բոլորս ալ իրարու նայինք, իմաստուն մարդոց նման մեր գլուխը շարժենք եւ ըսենք.« «Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»:

Ո՞ւրկէ ծնունդ կ՚առնէ այս կանոնը: Ինչո՞ւ մէկու մը ողջութեանը չենք ըսեր այն ինչ որ սիրով կ՚ընենք իր մահուան յաջորդ օրը: Միշտ մտածած եմ այս մասին: Միշտ անմտութիւն գտած եմ մեր այս անհասկնալի վարմունքին մէջ: Ինչո՞ւ մէկու մը երեսին չենք ըսեր թէ զինքը որքան կը սիրենք, եթէ այդ բանը պիտի ըսենք իր մահէն վերջ, երբ ան այլեւս պիտի չլսէ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ արդեօք կե՞ղծ է մեր այդ սէրը, իրական չէ՞ եւ ատո՞ր համար է որ իր ողջութեանը համարձակօրէն սէր չենք արտայայտեր իրեն, կամ որովհետեւ մէկու մը մահէն վերջ, հարկ է, նոյնիսկ եթէ կեղծ ըլլայ, փայլուն բանե՞ր ըսել անոր մասին եւ այդ պատճառա՞ւ է որ կեղծ արցունքներ կը հոսեցնենք եւ սիրոյ կեղծ խօսքեր կ՚ընենք: Ինչո՞ւ մէկու մը մահուան կը սպասենք, որպէսզի քիչ մը պատիւ ընենք անոր: Որովհետեւ ամօ՞թ կը նկատենք մէկու մը ողջութեան՝ պատիւ ընել անոր: Կամ արդեօք կը նախանձի՞նք ապրող մըրցակիցի մը ընծայուած պատիւէն եւ այդ պատիւը աւելի վերջ հանգստօրէն կ՚ընենք երբ ան կը դադրի այլեւս մրցակից մը ըլլալէ:

Է՛հ, ով գիտէ որքան բազմաթիւ են այն ազդակները որոնք քով քովի գալով հաստատեր են այս անիրաւ օրէնքը:

Ճիշդ է որ մէկու մը մահը կը յուզէ մեզ: Մեր սրտին մէջ բան մը կը խաղայ այդ անհետացողին նկատմամբ, եւ պահանջքը կը զգանք անոր մասին լաւ բաներ մը ըսելու կամ մտածելու: Նոյնը չէի՞նք մտածեր աւելի առաջ: Կը մտածէինք թերեւս: Բայց մենք ընդհանրապէս ողջերը յարգելու մէջ կը թերանանք, կը կարծենք որ միշտ ժամանակ ունինք զանոնք յարգելու: Գրագէտ մը ուրիշ գրագէտի մը մասին գեղեցիկ յուշեր կը գրէ միայն անոր մահէն վերջ: Ինչո՞ւ անոր ողջութեան չի գրեր այդ յուշերը: Թերեւս ամօթ կը նըկատենք ապրող մէկու մը մասին յուշեր հրատարակելը: Թերեւս ալ կը կարծենք որ սա ամէնէն հասարակ եւ անշահ յուշը յանկարծ արտասովոր կերպով արժէքաւոր դարձած է ենթակային մահէն վերջ:

Յետոյ անկասկած կը նախանձինք: Իր ողջութեանը գովե՞լ մէկը, անոր մասին լաւ բանե՞ր արտայայտել: Ինչո՞ւ: Միայն ա՞ն է որ արժանի է այդպիսի գովասանքներու: Մենք ալ արժանի չէ՞նք գովասանքներու: Եթէ ուրիշը մեզ չի գովեր, եթէ ուրիշը մեր մասին լաւ բաներ չըսեր, մենք ինչո՞ւ ըսենք ուրիշին մասին: Ահաւասիկ նախանձի բոլոր երեւոյթին ամէնէն անմեղ տեսակը, որ իրականութեան մէջ նախանձի բոլոր տեսակներուն չափ վատ է:

Զղջումն ալ իր դերը ունի այս ուշացած յարգանքին մէջ: Երբ մէկը հրաժեշտ կ՚առնէ մեզմէ, անպայման խղճի խայթ մը կ՚ունենանք անոր նկատմամբ: Մեզմէ մէկը անիրաւութիւն մը ըրած է թերեւս անոր նկատմամբ մէկը թերեւս պարտք մը ունի, մէկը թերեւս բանով մը թերացած է անոր նկատմամբ, անհրաժեշտ յարգանքը չէ ցուցաբերած, չարութիւն մը ըրած է, առնուազն անտարբեր մնացած է, եւ ահա մահը յանկարծ բան մը կը խայթէ անոնց խղճին մէջ: Շատեր, որոնք այնքան բարձրաձայն լաւ բաներ կ՚ըսեն ողբացեալի մը մասին, իրենց խըղճին ձա՞յնը խեղդել կ՚ուզեն արդեօք:

Ոմանց համար ալ անհետացողը այլեւս դադրած է մրցակից մը ըլլալէ եւ ատոր համար արդէն արժանի դարձած է գովասանքի եւ սիրոյ: Ո՞վ չի սիրեր անվնաս մարդը:

Ուրիշներ ալ, բաւական անկեղծ ու բանիմաց մարդիկ, յանկարծ կ՚անդրադառնան որ անհետացող խեղճ մարդը ինչպէս գնահատելի ծառայութիւններ ունէր եւ հիմա այդ ծառայութիւնները պիտի դադրին: Մարդիկ բանի մը արժէքը կը հասկնան այն ատեն միայն երբ զայն կը կորսնցնեն: Իրականութեան մէջ ատոր համար է որ մեր պապերը ըսած են. գնա մեռիր, եկուր սիրեմ:

Բայց մեր պապերուն այս խօսքը այնքան ալ ճիշդ չէ երբեմն, որովհետեւ միշտ չէ որ մարդիկ սիրելու համար կը սպասեն որ ենթական մեռնի: Յիշենք թէ մեր իրականութեան մէջ ինչ ինչ մարդիկ որքան կը սիրուին, որքան կը յարգուին, որովհետեւ մեծադումար նուէրներ կը բաշխեն իրենց շուրջ, որովհետեւ ունեւոր են անոնք եւ շահաւոր է անոնց հետ բարեկամութիւն ընել: Այսպիսի մարդոց պարագային մեր պապերուն իմաստուն խօսքը ի զօրու չէ: Ընդհակառակն: Այսպիսի մարդոց դիմաց կանոնը հետեւեալն է. «չըլլայ որ մեռնիս, որքան ատեն որ ողջ ես, կը սիրեմ քեզ»:

Անցեալները իր մահկանացուն կնքեց մեր ժողովուրդին ամէնէն նուիրուած մարդոցմէ մէկը: Ողջութեանը ամէն կողմ կը հրաւիրուէր, հոս - հոն կը քաշքշուէր: Ամէն մարդ թեւը կը մտնէր, ամէնէն խորունկ յարգանքը կը ցուցաբերէր: Համայնքին «հայրիկ»ն էր, համայնքին պաշտամունքին առարկան: Երբ մեռաւ, յուղարկաւորութեան օրը եկեղեցին պարապ մնաց: Ահաւասիկ այդ մարդուն համար ո՛չ ոք ըսաւ. գնա մեռիր, եկուր սիրեմ:

Ռ. Հ.

Օրուան հարցեր

Ի՞նչպէս փակել Չեռնոբիլը

1986 Ապրիլ 26-ի հիւլէական ողբերգութենէն ետք, չոգավարակ միջավայրին մէջ կը շարունակէ գործել կայանը մինչեւ այսօր վտանգաւոր կերպով: Կայանին փակումը պահանջելով հանդերձ, Ուքրանիա որոշ չափով ելեկտրականութիւն կ'արտածէ Բելառուսիոյ եւ Ռումանիոյ, տարադրամի փոխարէն: Հարուստ եօթը երկիրներու ժողովի վերջին ժողովին առաջարկուած 200 միլիոն տոլարի յատկացում մը, թէեւ Ուքրանիա յօժարեր փակել կայանը: Արեւմուտքի վախերը անհիմն չեն. առաջին կայանին հիւլէական բարդերը նոյն ձեւով կ'աշխատին ինչպէս այն մէկը որ 1986-ի արկածին պատճառ եղաւ: Սակայն Ուքրանացիները պատրաստակամութիւն չեն յայտներ կայանը անմիջապէս փակելու. հերակլեսեան աշխատանք մը պիտի պահանջէ այդ գործը: Նախ պէտք է կայանը պարպել ու ամբարել յատուկ մթերանոցներու մէջ որոնք այնպէս կառուցուած պէտք է ըլլան որ արգիլեն անոր թափանցումը հողի շերտերէն ներս:

Այսօր կայանին շրջակայքի հողերը ամբողջովին վարակուած են մարդկային առողջութեան մեծապէս վնասակար չողագործօն նիւթերով: Այդ տարածքին տակ թաղուած են ողբերգութենէն ետք հոն գործածուած բոլոր մեքենաները, գործիքները ինչպէս նաեւ ուղղաթիռներ, շարժակներ ու տակաւին 400 հեքթարնոց անտառին անտառը որ կը գտնուէր կայանին մօտակայքը: Այդ ամբողջը պէտք է դուրս բերել, վնասազերծումի գործողութիւններու ենթարկել: Կայ նաեւ լիճի մը պարագան. կայանի երեք բարդերը զովացնելու դրութենէ զուրկ էին. այդ պատճառով կառուցուած էր արուեստական լիճ մը: Արկածէն անմիջապէս ետք, հրշէջները մեծ քանակութեամբ ջուր լեցուցին կեդրոնական բարդին վրայ, ծագած հրդեհը մարելու համար ու այդ ջուրերը գացին լեցուիլ լիճին մէջ, մեծապէս վարակելով զայն: Անկէ ի վեր լիճին յատակէն թունաւոր այդ ջուրերը աստիճանաբար կը թափանցեն հողի ընդերքի խաւերը:

Այս բոլորէն ամէնէն առաջնահերթը, կայանը շրջապատող երկաթէ ու կրաղխէ հինգ մեթր բարձրութեամբ պատն է. անոր մէկ ճակատին վրայ կրաղխուէ երբեք հսկայական աստիճաններ կառուցուած են որոնց տակ թաղուած է վառելանիւթին մէկ մասը, եւ այլ թափօններ: Իսկ ներսի մասը այնպիսի խիտ չողագործօնութեան զօտի է որ կ'արգիլէ մարդկային նոյնիսկ կարճատեւ ներկայութիւնը:

Տանիքը ծածկող խողովակները ժանգոտած են ու դիւրաբեկ դարձած: Քննիչ յանձնախումբ մը տեղեկացուցած է թէ պէտք է նորոգել զանոնք, որովհետեւ ժամանակի ընթացքին անոնք ծակելով պատճառ պիտի ըլլան որ վարակուած ջուրը դուրս ծորի: Բարդին մէջ մնացած վառելանիւթին մասերը տակաւին բոլորովին չէզոքացուած չեն. անոնք տասնեակ հազարաւոր տարիներ տեւելիք չողագործօն բնոյթ ունին: Ապագայ սերունդներու սիրոյն, անհրաժեշտ է կայանը շրջափակող նոր, անթափանց պատեր հիւսել, ու նաեւ անպայման մաքրագործել ներսի մասը: Բայց ատիկա ընելու համար կիրարկելի թէքնիքին այսօր տակաւին տէր չէ մարդկային գիտութիւնը:

Ներկայիս, Արեւմուտքը կը սպասէ նոր նախագահ Կուչմայի որոշումին: Վճռական պիտի ըլլա՞յ, թէ երկիրը պիտի շարունակէ ձգել նոր աղէտի մը սպառնալիքին տակ, օժանդակութեան յաւելեալ գումարներու ակնկալութեամբ:

ՔԱՂՀԱՆ

— Գաղութէ գաղութ —

ՖՐԷԶՆՈՅԻ Փիքատիլլի Ին Եունիվըրսիթի պանդոկին մէջ, Յուլիս 8 – 10-ին, գումարուած է Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտեան Ամերիկայի 74-րդ Պատգամաւորական Ժողովը, մասնակցութեամբ 33 պատգամաւորներու եւ 89 դէտերու: Եօրեայ նիստերու ընթացքին կարդացուած եւ քննարկուած են Շրջանային Վարչութեան, Հ.Օ.Մ.-ի Ընկերային Ծառայութեան Գրասենեակին եւ ԸՐՖԱ-ի (Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներու օժանդակութեան ֆոնտ) ընթացիկ տարեշրջանի գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական տեղեկագրերը, ճշդուած են յառաջիկայ տարեշրջանի գործունէութեան ուղեգիծը եւ նիւթական յատկացումները: Հուսկ, կատարուած է Շրջ. նոր վարչութեան ընտրութիւնը:

ՕՔԼԷՆՏԻ (Գալիֆորնիա) մէջ, Յունիս 10-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի «Էրեբունի» մասնաճիւղի ուրբաթօրեայ «Շուշի» վարժարանի տարեվերջի հանդէսը: 1993 Փետրուարին բացուած միօրեայ դըպրոցը ներկայիս ունի 40 աշակերտ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է տնօրէնուհին՝ Լուսին Իսրայէլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած են Տիկին Մ. Հազարապետեան, Ալիս Պետրոսեան եւ Սիւզան Այնուս, գնահատելով տարուած աշխատանքները:

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ (Գալիֆորնիա) «Արի Կիրակոս Մինասեան» Ազգային վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 26-ին, վարժարանին «Ղուկասեան» սրահին մէջ: Երգերէ, պարերէ եւ արտասանութիւններէ բաղկացած յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առած են Հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթոր Կարօ Դերձակեան, Ազգային Վարչութեան ատենապետ Խաժակ Տիգիճեան եւ տնօրէն Վահրամ Շէմմէսեան: Փակման խօսքը արտասանած է Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան: Դպրոցը այս տարի տուած է եօթը շրջանաւարտ:

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Մաշտոց» գոլէճի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 25-ին, գոլէճին «Գուլղեան» սրահին մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէնը՝ տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան, ներկայացնելով գոլէճին ընթացիկ տարեշրջանի տեղեկագիրը եւ ապագայ ծրագիրները: Յանուն դասախօսական կազմին խօսք առած է փրոֆ Գէորգ Խըրլոպեան: Վկայագիրներ տրուած են թարգմանական արուեստի դասընթացքէն շրջանաւարտ 9 ուսանողներու:

ՊԵԼՎԻՈՒ (Սիաթըլ) ամերիկեան եկեղեցւոյ մը սրահին մէջ, Յունիս 26-ին, տեղի ունեցած է «Շանթ» միօրեայ դըպրոցի աշակերտներուն հանդէսը: 1992 Փետրուարին է որ Տիկին Հիլդա Հախնազարեան, իր բնակարանին մէջ, կազմակերպած է հայերէն լեզուի դասընթացք մը, որուն հետեւած են վեց աշակերտներ: Ներկայիս աշակերտներուն թիւը հասած է 11-ի: Լեզուի, գրականութեան եւ Հայոց պատմութեան դասերը կը վարէ իր ամուսինը՝ Վաչէ Հախնազարեան, որ նաեւ կը խմբագրէ ու կը հրատարակէ Սիաթըլի հայկական համայնքին կեանքը պատկերացնող «Ազդարար» պարբերաթերթը:

Սփիւռք-քաղհացոյ մտորումներ
-53-

Ա՜խ դրամ, դրամ...

Մինչեւ վերջերս դրամ չունէի:
Երեսի վրայ ձգուած կ'ապրէի:
Բախտակից անձեր կը բարեւէին
ատեն առ ատեն, այնպէս, ըստ բախտի:
Բայց «ջոջ» ընկերներ կ'արհամարհէին
եւ գլխ չտեսնել կը ձեւացնէին:

Պահեր անցուցի յուսահատութեան:
Մտքեր ունեցայ անձնասպանութեան:
Զզործադրեցի, զի կը վախնայի
թէ թաղման օրս՝ ապաբողութեան
ներկայ գտնուող մարդ չունենայի,
առանց ծաղիկի յաւէտ մեկնէի,
նոյնիսկ քահանան
երկու բառ չըսէր դագաղիս վրան:

Եւ օր մը յանկարծ՝ բախտս բանեցաւ:
Մի՛ հարցնէք թէ այդ ինչպէ՞ս եղաւ:
Փաստը այն է որ հիմա հարուստ եմ:
Ժպտադէն դէմքեր միայն կը տեսնեմ:
Բարեւ, հրաւէր, պէս - պէս ողջոյններ
կը տեղացնեն զոյնզգոյն «ջոջ»եր...
Հեռաձայնս ալ հանգիստ չեն ձգեր
աշխարհականներ, կրօնականներ,
բարեսիրական հաստատութիւններ
եւ քաղաքական կուսակցութիւններ
եւ ամէն կարգի նախկին չա՜տ «կոյրեր»,
մանաւանդ, գիտէք, այն օրէն ի վեր
երբ ամէն մէկուն յանձնեցի չէքեր
(համեմատաբար համեստ գումարներ):

Հիմա՝ յօդուածներ, փառաբանանքներ
ինծի կը ձօնեն որպէս բարեբար:
Փոքրիկ ճիգով մը, – ըսին հայրաբար, –
կը դառնամ իշխան, եթէ ոչ՝ դեսպան:
Ապահոված են համապատասխան
ազգային թաղում եւ դամբանական:

Ա՜խ դրամ, դրամ...
Մարդը մարդ ընող ե՛ւ ուժ,
ե՛ւ պատգամ...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

Յոգնի ձաիակը

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ու գնաց: Չէ՛, ալ նորէն տեսնուելու յոյս չկար: Քսան տարուան դառնութիւնը այդ օրը դուրս տուած էր: Ձինքը անկէն վռնտող կնոջ աչքին այնքան մեծ երեւցած էր, ու ինք, նախկին հանըմը, այնքան աննշան իր քով: Այսքանը կը բաւէր:

ԺԲ.

Արմաշէն վերադարձէն ետքը իրիկուն մը սեղանին վրայ մայր ու տղայ երբ մինակ էին, Հաճի հանըմ ըսաւ.

– Պետրոս էֆէնտի, գիտե՞ս Արմաշ որո՞ւ հանդիպեցայ:

– Որո՞ւ:

– Սա ո՛ր է, չիյտեմ միտքդ կուգա՞յ, պզտիկ էիր նէ Խասգեղ խայըրձըի մը կար, հոգեզաւակ մը ունէր, մարմն ալ մեր չամաշըրճին էր:

– Միտքս չի գար:

– Տէր ողորմեա քի միտքդ չի գար. ինը տասը տարու էիր. ճանըմ ո՞ւր է օր մը այս բիճը դրիչը աչքդ նետեց տէ քիչ մընաց պիտի հանէր. լուսահոգի հարդ ալ անխտար բաքըրտը ըրաւ, նշանն ալ տասներով մնաց. բիճին անունն ալ Մովսէս էր. գէմպիլով ժամուն դուռը կախած էին տէ լուսահոգի հարդ աղատեց, ապրեցաւ, – թարով խերով չընէր – վարժապետնիդ ալ Պաղտասարն էր. ան ի՜նչ օր էր լալով պոռալով վրանիս եկար նէ:

– Էյ ի՞նչ է եղեր:

– Իշտէ ան բիճին մօրը, տահա ողջ է եղեր, Արմաշ հանդիպեցայ, չիմնեցաւ տէ էլաւ քովս եկաւ, քիթէն մէկը իյնայ նէ տասը փարչայ կ'ըլլայ:

– Ինչո՞ւ:

– Ի՞նչ գիտնամ. որբազաննիդ ալ բէֆ էրէս տուաւ. սէպէ քի ինծի մարդու տեղ չդրին. պատիւը ատանկներուն է:

– Էյ սէպէ՞պը:

– Բիճը ղազէթաճի է եղեր, խաթր ունի եղեր:

– Ղազէթաճի՞:

– Հա ճանըմ:

– Ի՞նչ ղազէթաճի:

– Ի՞նչ գիտնամ. Ղալիդեց կը կենան եղեր. ալ էրկան – բարակ հարցուփորձ չպիտի ընէի եա: Ամա տեսնելու բան էր. չալըմ մը, թավուր մը քի: Իմ չըրածս ինք ըրաւ: «Էտքէն տեսնող» պիտի չպիտի ըսէի խմդայի պիտի ամա, ան ալ չէ. ի՞նչ է տեսեր քի. վէլհասըլ ղազէթաճիի մը բաբչա է տղան:

Մայրը պատմութիւնը վերջացնելէ ի վեր Ագրիպ էֆէնտի արմուկները սեղանին կռթնցուցած, ճակատը երկու ափերուն մէջ կը մտածէր: Ինչպէս տեսակ մը մակորոյս, որուն կը ներկայացնեն իր սիրելին, կը չարչարուի գտնելու համար իր յիշողութիւնը, այնպէս ալ Ագրիպ էֆէնտի իր յիշողութիւնը կ'ամփոփէր: Մայրը սեղանէն ելած էր ու ինք նստած սուրճին կը սպասէր: Կոտր կոտր այդ հին անցեալը կը ջանար քովէ քով բերել: Այն աչքերը որուն հետքերը չորս ամիսէ ի վեր կը փնտռէր, իրեն այնպէս կուգար թէ սկսած էր գտնել: Մտածելով մտածելով վերակազմեց այն օրուան յիշատակը: Այո, դրիչը չար տղայ մը երեսին նետած էր, տուն վազելը, վարժապետին միւս օրը այդ տղան գրասեղանին վրայէն քաշկռտելով հանելը, ականջներէն բռնելը, իր ու ընկերներուն անոր «բիճ, բիճ» կանչելը, այդ ամէնը սկսաւ կամաց կամաց յիշել, տասը տարուան տղու մը յիշողութեան բոլոր ուժովը: Ու այդ աչքերուն եւ Հալէի տեսած աչքերուն մէջ նոյնութիւն մը կը գտնէր: Կը խաբուէ՞ր արդեօք: Ա՜խ թէ ճիշդ ըլլար:

Միւս օրը կանուխ Ագրիպ էֆէնտիի գրագիրը Գատը գիւղ երթալով մխիթարին բարեւներ կը տանէր, ու մտերմաբար տեղեկութիւններ կը հարցնէր Նաւարեանի մասին: Ղալիդեցի՞ էր, դրսէ՞ն եկած էր, ի՞նչ էր. հայրը ո՞վ էր: Մխիթարը քթին տակէն կը խնդար, աղջիկ տալու խնդիր կար. բայց գոհացուցիչ պատասխան մը չունէր: Նաւարեան քանի մը տարի է Ղալիդեց եկած էր Օրթագեղէն. վրան բան մը չէր լսուած. լրագիրներուն մէջ անունը ծանօթ է. եւրոպական ընկերութեան մը մէջ ալ պաշտօն ունէր. գիտցածը այսքան էր:

Գատըգեղէն վերադարձին գրագիրը էֆէնտիին հրամանով կառք մը կը նստէր եւ շուտը Օրթագեղ կ'առնէր, շիտակ դպրոցը: Գտաւ դպրոցին կառավարիչը որ շատ տարիներէ ի վեր պաշտօն կը վարէր, իրեն ալ ծանօթ էր: Առաւ սրճարան տարաւ, ու հարցուփորձեր ըրաւ թէ արդեօք Ղալիդեց նստող Նաւարեանը, որ լրագիրներուն մէջ ալ կը գրէ, Օրթագեղ եղա՞ծ է, դպրոց եկա՞ծ է:

– Տէր ողորմեա՛ քի Օրթագեղ եկած է. ձեռքս մեծցած է նէ. շիտակը աղէկ ալ տղայ, երախտապարտ. մեզի չի մոռնար: Հատտա եկաւ ճէ Խայըրճեան կը կոչուէր. խեղճին հօրը անունն ալ Գէորգ էր, տասնըեօթը տասնըութ տարի առաջ, աղէկ մը չեմ յիշեր, ծովը խաղդուեցաւ, ...եանց աղախինը դիմաց անցուցած ատեն: Խեղճին մայրը ինչե՛ր քաշեց. բէճէնին տակը, տախտակ սրբելով մեծցուց տղան, բայց հիմա ալ շատ աղէկ է, վարձատրուած է: Ասոր Խայըրճեան չէր ըլլար, բռնեցի Նաւարեան ըրի. պադրիչաի վարժապետն ալ օր մը լեզուն չէ դարձեր Նաւարեան կարդացեր է անունը, անկէ վերջը մնաց Նաւարեան:

Եւ այս ամէնը կը պատմէր խնդալով, իբր հին բարեկամի մը յիշատակը:

– Կարդալու խնդիր կայ, անանկ չէ՞: Աղջիկ տալը շիտակը չի խաբուիր, աղէկ տղայ է:

– Ո՞ւր տեղացի են:

–Շիտակը չիյտեմ. Պալաթէ՞ն, Ֆէնէրէ՞ն է. Յակոբ աղան գիտնալու է:

Տեսակցութիւնը կը կատարուէր Մխիթար Յակոբ աղային գինետունը, ինքն ալ հոն էր: Կառավարիչը Ագրիպ էֆէնտիի գրագրին հետ գնաց քովը, ծանօթացուց:

– Հա սա, Մովսէսը, աղէկ գիտեմ, Խասգեղէն եկած էր խեղճին հայրը:

Գրագիր շնորհակալ ալ ըլլալով մեկնեցաւ:

Դեռ ատեն կար. Խասգեղ ալ կրնար երթալ: Էֆէնտին զինքը ղրկեց շիտակ աւագերէցին, որ իրենց ալ տան տէրտէրն էր դեռ:

(Շար. 14)

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մոստիչեան եւ զաւակները՝ Սանտրա եւ Մարինա,
Պ. Լորիս Մոստիչեան,
Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան եւ զաւակը՝ Վիգէն,
Տէր եւ Տիկին Տիրան Մոստիչեան, զաւակներն ու թոռները
ինչպէս նաեւ Մոստիչեան եւ Տամլամեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 28-ին, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Օգոստոս 1, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Աւբաքս մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5, Գազինօ Շարպոնիէռի սրահը:

FOOTBALL

ARMENIE - BELGIQUE

COMMUNIQUE

L'Association Sportive Homenetmen France, à l'occasion du premier match officiel de la sélection d'Arménie, dans le cadre des Championnats d'Europe des Nations, organise un déplacement en car en Belgique le Mercredi 7 Septembre 1994. Pour encourager comme il se doit notre équipe nationale de football nous avons d'ores et déjà retenu un certain nombre de billets qu'il convient dès maintenant de réserver.

Pour tous renseignements prière de s'adresser à :

— Mme Bakkalian: 40. 67. 77. 50 (9h-16h)

— M. Vosgueritchian 45. 08. 43. 10 (10h-18h ou répondeur)

Pour les non-ressortissants de la C.E.E., pour des questions de visa se renseigner auprès de l'Ambassade de Belgique- Service de visa: 1, ave. Mac Mahon, Paris 17e Tél. : 42. 27. 45. 35.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Աւբաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սարգիս Ցաքըլիկեանէ 250 Ֆր. իր ապաքինման առթիւ: Նաեւ 200 Ֆր. Այրի Տիկին Վերժին Պալեանէ եւ զաւակներէ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Արմէն Պալեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
COLONIE DE BELLEFONTAINE

Le Conseil d'Administration de la C.B.A.F. vous informe que

la FETE CHAMPETRE

de la Colonie aura lieu Le DIMANCHE 14 AOUT à partir de 11 heures
Bénédiction du raisin par *Mgr. NORVAN ZAKARIAN*
Buffet — Bar — Animation par les enfants
Venez nombreux participer à cette agréable journée.

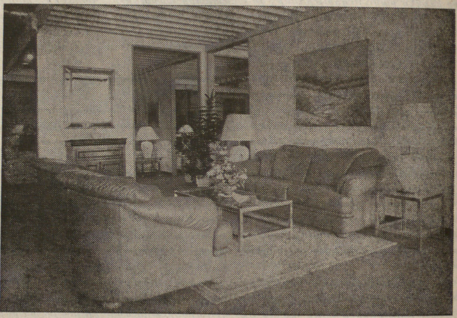
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

նախաձեռնութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան
Պելֆոնթէնի օդափոխութեան իր կայանին մէջ,
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14, ԺԱՄԸ 11-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
խաղողօրհնէք՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ-ի կողմէ:

CET ETE AVEC
MARTEN YORGANTZ
ET SON ORCHESTRE

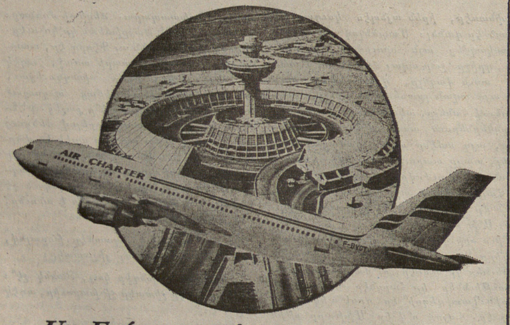
- A CAGNES S/MER, Tous les soirs. Restaurant *«LE BOSPHORE»* — Rés. : 93. 07. 12. 62
- A PERPIGNAN — Canet Plage *«HOTEL LE PATIO»* — Rés. : 68. 80. 31. 04 Le 6 AOUT, Samedi soir.
- A NICE — Opéra Plage Le 19 AOUT, Vendredi soir. Rés. : 93. 44. 44. 03 / 93. 44. 41. 94

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

SIDON TRAVEL
L'INITIATEUR DES VOLS DIRECTS VERS L'ARMENIE

Un Evénement! Une Exclusivité! Une Nouveauté!

VOL "AIR CHARTER"
Filiale du Groupe AIR FRANCE
PARIS - EREVAN - PARIS
Départs hebdomadaires chaque Mardi
A COMPTER DU 31 MAI 1994 • EN AIRBUS A 320 AIR CHARTER
Pour renseignements et inscriptions veuillez contacter:
SIDON TRAVEL FRANCE
34 AV. DES CHAMPS-ÉLYSÉES
ESCALIER A, 2e ÉTAGE, 75008 PARIS
TÉL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր, թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չկատարուի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ, ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935